

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

600099605Z

13620

f

1.

•

•

CATECHISMUS
CONCILII TRIDENTINI.

LUGDUNI, EX TYPIS RUSAND.

ATECHISMUS
ILII TRIDENTINI,
PII V. PONTIF. MAX.

IUSSU PROMULGATUS,

SINCERUS ET INTEGER,
QUE REPURGATUS OPERA P. D. L. H. P.

quo est additus Apparatus ad Catechismum,
Ratio, Auctoritas, Approbatores et usus declarantur.

EDITIO NITIDISSIMA

AD USUM SEMINARIORUM.

as Kessler 1890.

LUGDUNI,
D RUSAND, BIBLIOPOLAM CLERI.

PARISIIS,
BIBLIOTHECA ECCLESIASTICA RUSAND,
14 Rue-de-Fer, prope ecclesiam S. Salpêtrii, n.º 3.

1829.

---

ident. sess. 24. de reform. cap. 7.

opulas ad suscipienda Sacramenta
a reverentiâ atque animi devotione
pit sancta Synodus Episcopis om-
solùm cum hæc per seipsos erunt
stranda, prius illorum vim et usum
um captu explicent; sed etiam idem
chis piè, prudenterque etiam linguâ
opus sit, et commodè fieri poterit,
it. **JUXTA FORMAM A SANCTA
CATECHESI SINGULIS SA-
PRÆSCRIBENDAM**, quam Epis-
em linguam fideliter verti, atque à
bus populo exponi curabunt.

ECCLESIE CATHOLICÆ PASTORIBUS.

regem pro quo Christus mortuus est.

et vestrum, Pastores vigilantissimi,
vobis motu proprio sacroque
m fecerat S. Memoræ Pius V.
tifex, vestrûm uni dumtaxat, aut
vestrûm aliquibus, factum esse pri-
m ægrè sustinens ab illaudabili, in
m ementito nomine possessum, stu-
: tandemque factum fuit. Vobis illum
o reddoque quo potiamini: (1) *deceat*
n à principe beneficium esse mansu-
et quod publicum est, à privatis ut
surpari, quia est sacrum. At verò ne
opus, dum præ manibus mihi fuit,
quidquam accepisse intertrimenti;
it longè aliter evenisse comperatis:
primò statim intuitu textum ipsum

diligentiùs adnotate; mendis quingentis et ampliùs suprà mille, vel sanè haud multo secùs, extersum esse à me, planum erit: quod ut præstarem, non arbitrio sum usus meo, quod nefas erat; sed primis editionibus Parisiensi, Lugdunensi, et Antuerpianâ, quæ singulæ juxta Manutianum exemplar editum Romæ, et jussu summi Pontificis correctum, formis excusæ fuerant et emendatæ: ex quibus, saltem Parisiensis, ab illustrissimo D. Michaelè Episcopo et Comite Genetensi Apostolicæ sedis apud Christianissimum Regem tunc temporis Nuntio, agnita est Romano conformis exemplari authentico. Deindè textum idem sexcentis fartum titulis partim falsis, partim inutilibus, atque ferè omnibus tumultuariè injectis, priùs quidem in Plantinianâ, interrogando, tum in Parisiensi, affirmando, præter summi Pontificis propositum, ex consilio Doctorum expurgavi: nec tamen librum sinè ulla interfectione reliqui: sic licèt primùm sit editus in Vaticano, Parisiis et Lugduni; verùm ut commodiùs legi possit, sectim illum, et per interpuncta quædam distiuxi, quibus singulis ad marginem tantùm, non verò in ipso contextu, ne fieret insincerus, neque nimium opus excresceret, numeros addidi Romanos, tum paucis omninò verbis, et quantum potui notis et simplicibus, ibid. quid in quâlibet interpunctione contineatur, indicavi: undè fit ut defæcatus prorsum, nativus, genuinusque Catechismi contextus, non verò discrepans et totus à se quasi diversus, habeatur, nec inutilibus veluti summulis augeatur. Postremò qui tum in ipsâ orationis structurâ, tum in marginibus, Patres sive auctores citabantur, quia non id patiebatur paginarum angustia, ut ibi relinquerentur, ad extremum cujusque interpuncti dissimili caractere remissi sunt, quotquot citatos fideliter comperi: et insuper adduxi non paucos, ubi præsertim ordinis Sacramentum explicatur. Superest modò (pastores

vigilantissimi) ut, quod non à me, nec ab alio quopiam ullo quàm à summo Pontifice, in illoque ab ipso Christo Salvatore ex divinâ munificentia vobis omnibus offertur ultrò : tum pro dignitate muneris, cum pro singulari merito tribuentis, illud æstimantes, grato exceptum animo, revereamini, et secundum sacro-sanctæ Synodi Tridentinæ propositum, ex vestro sit usu sæpius, *ne parvuli petant panem et non sit qui frangat eis* : utque sacra eloquia et monita salutis, quibus inter Missarum solemnias, aut divinorum celebrationem greges Domini pascantur, ad manum sint, et quasi mansa, quæ veluti nutrices infantibus in os inseratis, hic liber vobis esto promptuarium : quod quidem quanto fuerit instructum apparatu : quibusnam, et quanti nominis Doctoribus hoc opus demandaverit Ecclesia, à quo et quàm sollicitè sit acceleratum, et tandem absolutum, à quibus comprobatum fuerit antequàm vobis exhibitum, ejus utilitates et usus, qui sequitur apparatus declarabit : prælegite et valete.

APPARATUS AD CATECHISMUM.

ARTICULUS PRIMUS.

Cur et quando Tridentina Synodus edendum decreverit Catechismum.

CUM omnia essent odiis et dissensionibus plena (dissentientibus præsertim Principibus iis inter se, quibus summa rerum penè omnis à Deo permissa est) cum schismatis et hæresibus jaceret Christiani nominis divulgata jam propè et lacerata unitas, S. Memoræ (1) Paulus III. tantis obstiturus malis anno Incarnationis Domini 1537 œcumenicum Mantuæ indixit Concilium ; sed præter expectationem, et suggerente tenebrarum rectore, Mantuana civitas Ecclesiæ ad hoc con-

---

(1) Vide diplom. in Bullario, pag. 667.

cessa non est, nisi sub quibusdam conditionibus, à nominis Ecclesiastici dignitate, libertateque prorsus alienis, quibus merito jure non positis, alium deligere locum necesse fuit; nec aptior videbatur aut commodior quàm Vicentia, urbs quidem copiosa satis, et Venetotum, qui eam concedebant, auctoritate et potentiâ, tuta omninò, nullique non facilis: quapropter inibi generale Concilium indictum est, inchoandum Kal. Maii anno Domini 1538. Interim Papa, Carolum Imperatorem et Franciscum Regem Franciæ conciliare studuit, ideòque ipse, et ambo illi Principes, Nicæam se contulère, Legatis antea Vicentiam missis, ad Concilium apparandum. Imperatorem inter et Regem pax iniri non potuit, sed ad decennium tantummodò induciæ firmatæ sunt; et adhuc semel et iterùm indictum et dilatum est ferè toto triennio Concilium: quo elapso tempore, tot pereuntium impatiens animarum, S. Pontifex, mutato loco, delectâque, postulanti bus maxime Germanis, Tridentinâ Civitate, ibidem de novo Concilium denuntiat ad Kal. Novemb. anni ab Incarnatione Domini M. D. XLII. verùm *impediunt adversæ jussa procellæ, nec sinit audiri vocem fragor æquoris ullam.* Ad principes diploma non missum est, quin infelicitè Imperatorem inter et Franciscum Regem bellum recens exardeat, undè sexcentis hinc et inde ortis interturbationibus, Concilium inchoari non potuit antè diem decimum tertium mensis Decembris anno Domini 1545. Interim verò Lutherana hæresis, cum animarum ingenti clade, mirum quantum subrepat, impietas bellorum fœtus, Europam ferè universam occupat, et Christianæ vix umbra superest religionis; ad hoc tollendum reformandumque, Tridentum Patres undiquè convolant: at, Deus immortalis! immensum consurgit *opus, et in Lernâ palude, hydra non una secunda est, manus multas poscit hoc opus, quibus ut*

arma subministrent Patres, Parochos, qui tunc temporis erant, plerique omnes tum scientiæ, tum religionis expertes, edocendos suscipiunt, ut deindè vulgus imperitum faciliùs possit erudiri. De ratione et modo divinum hoc exsequendi consilium, postquàm diù diligentiusque deliberatum est, comperere patres, ab hæreticis ingentia non tantùm confecta esse volumina, quibus (1) Catholicam fidem evertere conabantur, verùm et infinitos ab iisdem conscriptos esse libellos, qui cùm pietatis titulos et religionis speciem præ se ferrent, incredibile est quàm difficilè frumentum Christi à zizaniis inimici hominis secerni potuisset: tot catechismi quot provinciæ sunt in Europâ, imò ferè quot urbes, circumferebantur, qui omnes scatebant hæresibus, quibusque simplicium animi ubiquè decipiebantur, vixque ullus erat in fide benè tersus. (2) *Quamobrem Patres œcumenicæ Tridentinæ Synodi cùm tanto et tam pernicioso huic malo salutare aliquam medicinam adhibere maximè cuperent, non satls esse putârunt graviora Catholicæ doctrinæ capita contrâ hæreses decernere; sed illud prætereà sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam et rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi traderent, quam in omnibus Ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris et Doctoris munus obeundum esset.* Adnotate, Pastores, et librum hunc agnoscite vestrum, quandoquidem et vestri causâ non modò susceptus et editus est, sed ejus etiam usus vobis ab ipso Concilio sic præcipitur: (3) *Ut fidelis populus ad suscipienda Sacramenta majori cum reverentiâ atque animi devotione accedat, præcipit sancta Synodus Episcopis omnibus, ut non solum cùm hæc per se ipsos erunt populo ad-*

(1) Vide Ind. librorum prohibet.

(2) Catechis. in præfat. (3) Sess. 24. de reform. c. 7.

ministranda, priùs illorum vim et usum pro suscipientium captu explicent, sed etiam idem à singulis Parochis piè prudenterque etiam linguà vernaculà, si opus sit, et commodè fieri poterit, servari studeant; JUXTA FORMAM A SANCTA SYNODO IN CATECHESI SINGULIS SACRAMENTIS PRÆSCRIBENDAM, quam Episcopi in vulgarem linguam fideliter verti atque à Parochis omnibus populo exponi curabunt, etc. Ex his patet, cur, et pro quibus sacro-sancta Tridentina Synodus decreverit edendum esse hoc sanctum opus, et ex citatis suprà non obscure innuitur jam ab initio Concilii Patres, hoc ut maxime necessarium prævdisse, statuisseque, vel saltem, quod certum mihi prorsus est, sacrum hoc opus componendum sancivère, sessione 18, quæ secunda est, sub Pio IV, procurante tunc, et diligentia non credibili, promovente quidquid moribus reformandis erat proficuum, S. Carolo Borromeo; nam cum ibi de librorum delectu decretum sit, et ad hoc selecti sint Patres quidam, ut suspecti quique ac perniciosi libri seligerentur et prohiberentur à Concilio: indubitatum est simul et de remedio huic pestiferæ doctrinæ afferendo, hoc est, de Catechismo edendo, fuisse sancitum, aliosque quos inferiùs nominabimus Patres delectos esse qui tanto operi incumberent, hoc planè constat ex continuatione sessionis vigesimæ quintæ ubi de indice librorum et de ipso Catechismo absolvendo decernitur; ibi enim sic:

Sacro-sancta synodus, in secundâ sessione sub sanctissimo Domino nostro Pio IV, celebrata, delectis quibusdam Patribus commisit, ut de variis censuris ac libris vel suspectis, vel perniciosis quid facto opus esset considerarent, atque ad ipsam sanctam Synodum referrent, audiens nunc huic operi ab eis extremam manum inpositam, nec tamen ob librorum varietatem et multitudinem distinctè et commodè possit à sanctâ Synodo

dijudicari, præcipit ut quidquid ab illis præstitum est sanctissimo Romano Pontifici exhibeatur, ut ejus judicio atque auctoritate terminetur et evulgetur, idemque de Catechismo à Patribus quibus illud mandatum fuerat, et Missali et Brevariario fieri mandat. Ex his manifestè constat : primò cur hanc Catechesis formam Trid. Synodus edendam præceperit; secundò quandò id decreverit; tertio tantæ esse auctoritatis hunc Catechismum, ut cæteris omnibus debeat anteponi; quartò minimè unquam à Pastorum manibus recedere debere : ipsis enim est veræ Theologiæ promptuarium et totius ecclesiasticæ disciplinæ penus refertissima.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quibus Patribus componendi Catechismi cura fuerit data, et quandiù circa eum laboratum sit.

DUobus diversis temporibus dici potest, à Patribus collaboratum esse. Catechismo : priori quidem, dum adhuc Trid. essent in Concilio, hoc est, per biennium ferè integrum : nempe à sessione 18. celebratà die 26. Febr. 1562. usque ad finem Synodi, quæ absoluta est mense Decemb. an. 1563. posteriori verò, id est sacro-sancto Cœtu dimisso, Romæ, quo quidam delecti Patres hâc de causâ fuerunt convocati, et huic operi incubuere totò triennio et amplius, nempe à discessione Concilii, ad an. 1566, quo S. memoriæ Pio V totum opus absolutum oblatum est approbandum : undè fit ut per integrum quinquennium tum in componendo, tum in expoliendo hoc Catechismo, collaboraverint selecti Patres à Concilio, inter cæteros piissimi atque doctissimi. Quod quidem animo revolvens, omninò non benè sanum judicarem eum, qui librum hujusmodi non omni existimatione dignum, nec omni seculo venerandum arbitraretur; et qui inter disputau-

dum de Theologiâ, si citaretur hic Catechismus, illum ad classem puerorum contemptim rejicerent; certè sanniones essent et tenebriones. Sed ad Patres veniamus. Certum est ex ultimâ sessione, toto postremo Concilii biennio, plurimos ex Patrum Cœtu delectos celebres Theologos magnum studium, multamque operam contulisse in hunc Catechismum; nam ejus materia est divisa in articulos quosdam, quibus deindè distributis, suum elucubravit quilibet, elaboravitque, juxta mentem Concilii, et Ecclesiæ sensum, (1) *proût Spiritus Sanctus dabat eloqui illis*. Hoc testatur itâ factum Christophorus Sanctorisius ordinis Eremitarum D. Augustini, qui asserit Cardinali Seripando ejusdem ordinis, hanc particulam Symboli: *Et unam sanctam Ecclesiam Catholicam*, traditam fuisse explicandam. Quartum verò Symboli articulum designatum esse Michaeli Medinae ordinis Fratrum Minorum, patet ex ipsomet, qui sibi id attribuit in præfatione ad opusculum de eodem quarto Symboli articulo: ex Possevino autem habemus in apparatu, littera P. Petrum Galesinum, Catechismi hujus partem in quâ Dei præcepta exponuntur, latinè exposuisse, et ibidem littera J. Julium Spogianum ultimum ejusdem Catechismi caput asserit exposuisse, idem confirmat distinctè Castalio, his verbis: *In Catechismo qui ex Concilii Tridentini decreto, Pii V. jussu editus est, complures Theologi et disertii viri conscribendo elaboraverunt. Antoniano symbolum aut certè Symboli partem explicandam obtigisse Delius Pasqualinus vir gravissimus mihi confirmavit: quod et ipse in adversariis ejus reperi.* Ergò, attendite, quæso, Pastores, non soli Thomistæ, circa hoc opus collaborârunt, sicuti somniiati sunt quidam, ut ejus imminuerent auctoritatem, quasi non esset universalis opus Ecclesiæ,

---

(1) *In præfat. ad theatrum Sanctorum Patrum.*

sed sectæ cujusdam theologicæ peculiaris ; in quo sanè non mediocrem infamiæ notam incurrunt Concilio , et summo Pontifici.

Dimisso verò sacro-sancto Concilio , quod supererat operis , commissum esse quibusdam Patribus ex Ordine Fratrum Prædicatorum non iustificimur ; sed ex eo quòd ab Ecclesiâ munus hoc obeundum suscepère , constare debet eos vel ultrò , proprios et peculiare animi sensus , si quos habebant , exuisse : vel ex decreto Concilii aut summi Pontificis mandato , saltem vivâ voce , injunctum esse illis non ex suo , sed ex Ecclesiæ sensu tractanda esse omnia , aliàs non satis prudenter actum esset ; quod asserere quantum nefas ! Dicti autem patres hi fuère I. Leonardus Martinus Genuensis , Archiepiscopus Lancianensis. II. Ægidius Fuscararius Bononiensis , Episcopus Mutinensis. III. Franciscus Foretius Olishonensis Regis Lusitaniæ in Concilio Trident. Theologus : qui omnes quantæ pietatis , quantæ peritiæ , quantique nominis extiterint , tum in ipsâ synodo , tum extrâ illam in exercitandis muneribus Ecclesiasticis plurimis , exhibere , mihi satis est unus S. Carolus Borromæus , in Epistolâ suâ ad Cardinalem Warmiensem Stanislaum Hosium , ut credam eos inter Patres Concilii fuisse doctissimos : et meam utique confirmat fidem Josephus Ripal-montius : dum hæc ait : *Is (Intellige sanctum Carolum) animo conceperat exinnum Catechismi Romani opus, de quo opere conficiendo sanxerant Patres (Tridentini) idque decretum inter cætera exstabat: etiam ei dirigendæ institutioni capitibusque disponendis summi Theologorum adlaborant. Sed consilium erat Caroli ut divinitas et altitudo rerum atque sententiarum pari verborum dignitate explicaretur, adhibitisque latinæ linguæ summis, eâ tempestate, hominibus per eos absolvit opus quod meliore Romanorum seculo natum videri posset. Ex quibus patet et in ipsum S. Carolum*

non mediocri ex parte hujus sacri operis laudem esse refundendam : quod etiam fit planum ex Epistolâ ejusdem Sancti ad Lusitaniæ Regem, à quo petit ut sibi sit licitum, post dimissum Concilium, Franciscum Foretium retinere, quòd ad Catechismum absolvendum esset Ecclesiæ maximè necessarius : verùm etsi his Patribus totius hujus sacri operis gloria deberi videatur, tamen nihilominus S. memoriæ Pio V ut primo motori totum referri acceptum jure meritoque oportet, et si testis opus est, habemus Gabutium in ejusdem summi Pontificis vitâ, ubi sic ille : (1) *Sacrum Catechismum ad Parochos, quo præcipua Catholicæ doctrina dogmata luculenter explicata continentur, per viros christianâ eloquentiâ et eruditione insignes latinè confici primùm, et ubiquè gentium evulgari, mox in Italicum, Gallicum, Germanicum ac Polonicum sermonem converti curavit.* His ità se habentibus de Catechismo Romano, quid, quæso vos, censendum est? cujus meriti? cujus auctoritatis? edendum illum decrevit œcumenica Synodus : selectis Patribus quamlibet ejus materiæ particulam tractandam distribuit, ex omnibus tractatibus, jubente summo Pontifice, totum dirigente negotium sancto Carolo, compingitur, et expolitur opus à viris in omnium scientiarum genere versatissimis, quorum spectata virtus, doctrina et pietas erat universæ Ecclesiæ. An igitur invenire est librum ullum alium post scripturam canonicam majoris faciendum, quique sæpiùs evolvi mereatur?

ARTICULUS TERTIUS.

A quibus Catechismus est approbatus.

ANTEQUAM Catechismus prodiret in lucem, etsi tot fuisset, tantorumque virorum studio elaboratus, etsi toties, id sollicitante S. Carolo,

---

(1) Gabut. in vitâ Pii V. lib. I. cap. 2.

lectus, relectus at elimatus : attamen oblatas Pio V sanctæ memoriæ, ut tandem summâ suâ auctoritate firmaretur : noluit tamen summus Pontifex sic exire eum à se, quin adhuc ab aliis Doctoribus prius recenseretur, ut quâ par erat maturitate et prudentiâ editus liber catholicus catholicè reciperetur : res commissa est Guillelmo Sirleto Cardinali, utpotè, cujus doctrinam et pietatem optimè noverat : quique nuper adniten- tibus aliis Cardinalibus cum S. Carolo non paucis, summus Pontifex vix non erat renuntiatus : is tantus vir ; Pii V jussu quosdam secum adhibuit Theologos delectos in cæteris, qui hujus libri non solum dogmata, sed et ipsa verba trutinarent, rimarenturque ; quo diligentia singulari peracto (mirabilis sanè Pastoris, verè fidelis sollicitudo) illum approbavit summus Pontifex : atque Româ prodiens integer, purus et sincerus quòcumque deportaretur, jussit eum typis mandari Manutianis, expurgari omninò mendis, et ita evulgari. Operæ pretium est ipsa Pontificis verba ponderare ; hæc autem sunt : *Motu proprio et pastoralis officio cupientes, quàm diligentissimè possumus, divinâ adjuvante gratiâ, fungi, et ea quæ sacro Tridentino Concilio statuta et decreta fuerunt, exsequi, curavimus ut à delectis Theologis in hac almâ urbe componeretur Catechismus quo Christi fideles de eis rebus quas eos nosse, profiteri et servare oportet, Parochorum suorum diligentia edocerentur, qui liber cùm, Deo adjuvante, perfectus in lucem edendus sit, providendum duximus, ut quàm diligentissimè et fidelissimè imprimatur : Itaque in hac almâ urbe eum potissimum imprimi volumus dilecti Filii Pauli Manutii diligentia, qui alios ecclesiasticos libros huc imprimere solet. Quia verò si alibi imprimeretur, eveniri posset ut non pari fide ac diligentia talis argumenti liber imprimeretur, ob hanc causam, etc. Datum Romæ apud sanctum Marcum septimo Kalendas Octob.*

anno primo. Ex his manifestum est quanti fecerit hunc librum summus hic Pontifex, et quantâ diligentia typis ille mandandus esset : sanè tanti Pontificis exemplo, quotiès denuò est imprimendus, curare deberent Episcopi, ne tot erratis quot quasi lineis oppleretur.

Primus igitur (1) Pius quintus non tantùm proprio motu suo hunc Catechismum approbavit, sed insuper commendavit eum totiès, præcepitque usurpandum, quotiès, vel de morum emendatione, vel de reformatione Ordinum agebatur : (2) videatur Bulla 102, edita anno 1520, pro reformatione ordinis Cisterciensis : item Bulla 105, edita eodem anno, circa reductionem ad meliorem statum Congregationis Servorum Beatæ Mariæ : item Bulla 106, eodem quoque anno edita circa Missalis emendationem.

Secundus à quo sacrum hoc opus fuit approbatum Gregorius est XIII, Pii quinti successor, qui in Brevi quodam anni 1583, declarat suo jussu et approbatione, denuò editum esse Catechismum, utilemque adeò librum hunc existimavit hic Pontifex, ut peculiari mandato in linguam Illyricam traduci illum præceperit, ut patet ex Concilio Aquileiensi mox citando; atque insuper, ut testatur Possevinus, Catechismus erat illi veluti regula quædam, quâ jus ipsum Canonicum reformari posse putabat : undè Francisco Gratiano de Garzatoribus Jurisconsulto et Canonico Vicentino suasit ut Juris Canonici epitomen ederet, in quâ quidquid vel à summis Pontificibus, vel à Concilio Tridentino, vel à Catechismo Romano fuerat abrogatum, resecaret.

Tertius qui nostrum hunc Catechismum probavit, fuit sanctus Carolus Borromæus qui non tantùm in suis suprâ citatis Epistolis, sed et *maximè* in primâ Synodo quam Mediolani habuit

---

(1) In Bullario p. 305. (2) Ibidem, p. 307.

anno Domini 1565, ubi Clericis omnibus, postquam decimum annum attigerint, præcipit ut Catechismum hunc assiduè legant.

Quartò probatus est idem Catechismus in Synodo Beneventanâ, anno 1567, ubi omnibus tum Parochis, cum verbi Dei prædicatoribus injungitur ut ad suum munus explendum Catechismum, qui summi Pontificis jussu editus est, assiduè præ manibus habeant, ut omnia secundum sanam et ecclesiasticam doctrinam docere valeant.

Quintò probatus est in Synodo Ravennate 1568, ibique titulo de seminario, cap. 4. librum hunc quem Concilii Trid. Catechismum vocat, mirum in modum commendat, præcipitque ut qui degunt in seminariis, eum assiduè præ manibus habeant.

Sextò iterum probatus est à S. Carolo in Synodo Mediolanensi anno 1569, ibique præcipitur Parochis ut frequentius aliquam Catechismi Romani lectionem inter se convenientes tractent.

Septimò probatus est in Synodo Salisburgensi in Germaniâ, quæ habita est anno 1569, et sic decrevit const. 26: *Debent Parochi iis quæ ad ipsorum spectant ministerium; quemadmodum et Episcopi cum Sacramenta per ipsos erunt populo administranda, illorum vim et usum pro suscipientium captu in vulgari nostrâ linguâ explicare, juxta ea quæ in Catechismo Romano sanè utilissimo et his temporibus maximè necessario continentur.*

Octavò probatus est et tertio à S. Carolo in Synodo Mediolan. anno 1577, in quâ præcipitur ut Parochi in Sacramentorum administratione Catechismi Romani locos et doctrinam adhibeant.

Nonò probatus est in Genuensi Synodo anno 1574, Tit. de fidei elementis à Parocho tradendis.

Decimò probatus est et quartò à S. Carolo in Synodo Mediolanensi, anno 1576, ubi inter libros quos Episcopo visitanti Parochus exhibere debet censetur Catechismus Romanus.

Undecimò probatus est et quintò ab eodem S. Carolo, in Synodo Mediolanensi, anno 1579, ubi de examinandi ratione præcipit ut inquiratur ab ordinandis: *An Catechismum Romanum habeant, ejusve doctrinam teneant?*

Duodecimò probatus est eodem anno à Clero totius Galliæ, in conventu Melodunensi, ubi multis in locis, sed maximè quatuor tit. De Baptismo, de Eucharistiâ, de Pœnitentiâ, et de Ordine hic Catechismus, qui ibidem Tridentinus agnoscitur, ita præcipitur Parochis, ut ipsis ab hoc catholico conventu Clericis necessarius omninò judicetur, et cæteris omnibus anteposendus. Sic autem ibi: *Instituere tenentur Curati suos greges ex præscripto Catechismi Trident. quàm purè et simpliciter fieri poterit; et alibi: Adhibentes eâ in re propè efficiendâ (nempè in exhortandis populis) Catechismi Romani locos et doctrinam Concilii Tridentini de singulis Sacramentis, ob id ab omnibus Curatis accuratè et studiosè legendum: prætereâ Catechismi Tridentini in rebus hujusmodi ac piis operibus exercendis, regulas et præcepta, quàm fieri poterit accuratè sequantur Confessarii.*

Decimò-tertiò probatus est in Synodo Rothomagensi, anno 1581, ubi sic: *Ut autem quilibet Parochus officio suo deservi queat, Catechismum Romanum latinè et gallicè habeat, c. 10.*

Decimò-quartò in Synodo Burdegalensi, anno 1582, ubi sic: *Parochi singulis festis diebus aliquid ex Catechismo Tridentino quem latinè et gallicè auctoritate nostrâ editum penès se habere injungimus, populo proponant, etc.*

Decimò-quintò, in Synodo Turonensi, anno 1583. Tit. de professione et fidei tuendæ curâ.

Decimò-sexto, in Synodo Remensi, 1583. Tit. de Curatis.

Decimò-septimò in Synodo provinciali Aquen-
si, in Galliâ, anno 1585, tit. de Parochis, ubi

sic : *Ut autem quilibet Parochus suo officio de-
fungi queat, Catechismum Romanam latinè et
gallicè habeat, etc.*

Decimò-octavò, in Synodo Provinciali Tolo-
sanà, anno 1590, ubi sic : *Injungimus Parochis
ut continuò Catechismum Concilii Tridentini præ
manibus habeant, Tit. de Sacramentis.*

Decimò-nonò, in Synodo Avenionensi anno
1564. Tit. de officio Parochi : *Catechismum Roma-
num sæculò præ manibus habeant, etc.*

Vigesimò, in Synodo Aquileiensi, anno 1586,
de quâ jam suprâ.

Omitto Synodos diœcesanas complures in qui-
bus Catechismus hic noster approbatur. Omitto
et magni omninò nominis Doctores, qui post
libros canonicos nullum alium quàm hunc Cate-
chismum tutiùs aut utiliùs legi posse asserunt. His
ità positis, amice lector, quis feret frontem eo-
rum qui hoc opus sacrum quasi puerile despicientes
illud vel attingere dedignantur, id propter tan-
tùm, quia Catechismus inscribitur? ô cæcas ho-
minum mentes!

Sed ut homunciones illos omni rubore suffun-
dam, audiant, quæso, S. Caroli Borromæi ami-
cissimum et sacri Collegii decus Augustinum Va-
lerium Cardinalem et Episcopum Veronensem,
libro priori ad Acolytos Veronenses.

*Catechismus abhinc triennium est editus Pii V
Pontificis Maximi jussu : quem ad juvandam rem-
publicam christianam, et restituendam veterem
Ecclesiæ disciplinam nobis divinitùs videmus da-
tum esse. Opus tam præclarum si sententiarum
gravitatem, et lumina etiam verborum spectemus,
ut nullum præclariùs, multis abhinc seculis edi-
tum docti homines judicent. Sunt enim explicata
omnia, quæ ad instituendas animas pertinent,
tanto ordine, tantâ perspicuitate, tantâque cum
majestate, ut sancta mater Ecclesia, Spiritu
Sancto edocta, non homo quispiam vocem emit-*

tore, et omnes docere videatur. Vos qui aliquantulum erate proceriores, legite hunc Catechismum septies et plusquam septies; mirabiles enim fructus ex eo percipietis. Quid si in historiis scriptum est, Demosthenem, ut eloquentiae laudem consequeretur, octies descripisse Thucydidem, eoque ratione, omnes illius conciones plenas argumentis, memorie commendasse: quanto equius est vos qui in disciplina Ecclesiae versantes, omnia vestra studia referre debetis ad gloriam Dei, et ad salutem vestram et aliorum, egregium librum, dictante Spiritu Sancto Patrum qui in Concilio Tridentino aderant, decreto scriptum, et Christi vicarii auctoritate editum, octies legite diligenter, atque etiam descripsisse.

ARTICULUS QUARTUS.

Utilitates et usus Catechismi colliguntur.

Hoc sunt utilitates Catechismi Tridentini, quot possunt numerari necessitates Ecclesiarum: si haerens, ne expuatur ab infidelibus et Catholicos interturbet occludenda est, à Parochis amplius explicetur hic Catechismus: si haerens animoso et infesto quodam abortu jam exorta suffocanda sit, à Parochis amplius explicetur hic Catechismus; si incerta hic ubi est, et illibata conservanda Religio, à Parochis amplius explicetur hic Catechismus: si Clerici adulescentes in seminariis, aut privatim ad munera quolibet Ecclesiastica subeunda sunt apprandi, praelegatur illis amplius hic Catechismus: sacramenta sicut per est, pie et cum proximorum edificatione si quis administrare voluerit, unus illi sit per manus hic Catechismus: denique si qui Sacerdotes confessionibus excipiendis, habendis concionibus, dirigendis animabus occingere sese cupiant, hoc uno utantur Catechismo.

Sed etiam illo utendi non una tantum ratio est, ut ex praevotis in proclivi est advertere. Ut hunc hic indigitabo.

Primo enim...

omnibus ferè Synodis tum provincialibus, tum diœcesanis quæ post Concilium Trident. habitæ sunt; ejus nimirum assidua lectio, vel saltem ita frequens ut quidquid hic liber continet, memoriter complectatur.

Secunda ratio utendi sacro hoc opere, præcipitur à S. Carolo, in 2 Synodo Mediolanensi citatâ; ut scilicet convenientes ad se invicem Parochi vicinæ cujuslibet aliquam hujus Catechismi lectionem frequentius inter se tractent, quod ex laudabili consuetudine singulis hebdomadis in usu est in celebri presbyterio S. Nicolai de Cardineto Parisiis.

Tertia ratio utendi sacro hoc opere, præcipitur à S. Carolo, in 2 Synodo Mediol. ubi præcipit, quotiès Parochi aliquod Sacramentum administraturi sunt, ut locos et doctrinam hujus libri adhibeant, et populo exponant: idem præcipitur in Synodo Rothomagensi suprâ citatâ.

Quarta ratio utendi hoc libro proponitur in Synodo Burdegal. citatâ etiam suprâ, dum præcipitur ut singulis diebus festis aliquid ex hoc Catechismo Parochi populis proponant, de iis rebus, quas nosse Christianorum omnium interest.

Quinta ratio præscribitur in Synodo Cremonensi anno 1603. p. 9. his verbis: Divino afflatu Spiritus Sancti, illi Patres qui in Concilio Trident. præfuère, mandârunt, ut quamprimùm Romanus Catechismus concriberetur, ex quo veluti ex secundissimis sanctæ matris uberibus, Clerici omnes ecclesiasticæ doctrinæ suavissimum lac exsugero valerent. Ea igitur consuetudo, quæ sanctè in nostra seminaria introducta est, Clericis omnibus Romanum Catechismum explicandi, omninò indè à Ludimagistris Clericis sub pœnâ suspensionis quotidie, vel saltem ter in hebdomadâ servetur.

Sexta ratio præscribitur in ipsâ præfatione Catechismi ab iisdem Patribus, quorum obtemperando *mandatis praxis quæ sequitur*, est instituta.

PRAxis CATECHISMI

SEU, CATECHISMUS IN SINGULAS

anni Dominicas distributus, et Evangeliiis
accommodatus.

DOMINICA PRIMA ADVENTUS. DOMINICA SECUNDA.

ERUNT signa in sole et Luna, etc. Luc. 21. Hoc Evangelium ad argumentum de iudicio generali traducendum est. Quare hic recurrit Parochus ad articulum Symboli, *Inde venturus est iudicare vivos et mortuos.* Pag. 83. et seqq. prout faciendum præcipitur, pag. 10. vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.

Ecce Rex tuus venit tibi, etc. Matth. 21. Hic opportunè tractabit Parochus ea, quæ de Incarnatione, et causis adventus Christi Domini nostri habentur art. 2 et 3 Symboli Apostolici, pag. 30 et 41.

Invenietis asinam alligatam, et pullum cum edsolvite, etc. D. Athanasius in sermone de verbis hujus Evangelii ostendit ex hoc loco Apostolis et eorum successoribus factam esse potestatem solvendi eos qui instar asinorum, peccatorum pondere pressi, ad eos confugerent. Quare hic populo exponet Parochus, quæ habentur de confessione. pag. 313 et seqq. et absolutione, p. 298, 299. et de potestate remittendi peccata in Ecclesia, p. 120 et seqq.

Cum audisset Joannes in vinculis, etc. Tu es qui venturus es, etc. Matth. 11. Ista Joannis interrogatio tam sedula, ostendit quanto cum studio curare debeamus, ut de rebus fidei, et nos, et ii, qui nobis subsunt, ritè, et à Catholicis doctoribus instruantur. Vide quæ huic argumento inserviunt initio Catechismi, usque ad primum Symboli articulum.

In vinculis. Fides usque ad vincula, imò ad necem usque, cum opus est, et à iudice urgemur, profutenda est: nec est satis eam pectore inclusam habere, quantumvis rectam et sinceram, ut ostenditur, pag. 14. et seqq. vel *Erunt signa in Sole et Luna, etc.* ut in Dominicâ præcedenti.

DOMINICA TERTIA.

Confessus est, et non negavit. Joann. 1. ex hoc loco simpliciter verum fateri docemur, nec intermiscere iurandum, ut nobis fides adhibeatur. Vide quando et sub quibus pœnis jurare prohibitum, in 2. præcepto, paginâ 433. et seqq.

Quid ergo baptizas, si non es Christus, etc. Agendum hic de ministris Baptismi,

de quo pag. 184. Et quomodo sese habeant in dispensatione Sacramentorum, Christus Dominus et minister, quantum ad effectum Sacramenti, pag. 163 et seqq.

Cujusego non sum dignus, etc.

Hic monere Parochus populum sibi creditum debet, ut sese pro festis natalitiis, ad sacram synaxim præparet, et agere de condignâ tanti hospitii (cujus corrigiam calceamenti solvere, indignum se Joannes Baptista censet) susceptione. Vide de præparatione ad Eucharistiam, p. 272. et seqq. vel *Cum audisset Joannes in vinculis*, ut in Dominicâ præcedenti.

DOMINICA QUARTA.

Anno decimo tertio imperii Tiberii Cæsaris, etc. Luc. 3. Cur hic principum mundi fiat mentio, eadem ratio afferri potest, quæ affertur in articulo IV Symboli de eodem Pontio Pilato.

Factum est verbum Domini super Joannem, etc. Quoniam Joannes non nisi à Deo legitimè vocatus officium verbi Dei prædicandi exercuit: ideo hic de legitimâ vocatione ministrorum Ecclesiæ Parochus disseret: ut habetur de Sacramento Ordinis, p. 357 et seqq. legitimisque eos ministros non esse dicat, qui missi non sunt, ut traditur in præfatione. *In deserto.* Hic de probitate et morum integritate ministrorum verbi (qui sunt sacerdotes) agatur ex eodem loco 357, et de castitate, quæ eis quando

fiunt subdiaconi, indicatur, pag. 371. et seqq.

Prædicans Baptismum poenitentis. Quomodo adulti qui Baptismum suscipere debent, affecti esse debeant, et præteritæ eos vitæ poenitere, traditur, pag. 196.

Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri. Hic de præparatione ad Eucharistiam, de quâ in superiori Dominicâ, et de necessariâ mandatorum Dei observantiâ, de quâ pag. 405 et seqq. vel; *Et confessus est, et non negavit* ut in Dominicâ præcedenti.

IN DIE NATIVITATIS Domini.

Peperit primogenitum filium suum, etc. Luc. 2. Explicetur articulus Symboli: *Natus ex Mariâ Virgine.* Qui est hujus loci maximè proprius, de quo pag. 41 et seqq. *Eodem die ad Missam majorem.*

In principio erat verbum, et Verbum erat, etc. Joann. 1. Quoniam hic locus dum agitur de æternâ Christi Domini generatione adducitur, p. 37. Hinc Parochus petet hujus loci expositionem.

Et Verbum caro factum est. Hic exponatur mysterium Incarnationis prout habetur., p. 41 et seqq.

Gloriam quasi unigeniti à Patre. Quomodo hic unigenitus sit etiam frater noster, vide p. 589.

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS.

Tuam ipsius animam pertransibit gladius, etc. Luc. 2. Ex hac Simeonis prædicatione ansam sumere

poterit Parochus explicandi, cur Deus fideles jam baptizatos, quos filios habet carissimos, non eximat ab incommodis vitæ hujus, quâ de re agitur, pag. 202 et 203. Et quò confugiendum tunc sit de quo pag. 553, 558, 560, 562, 563 et seqq.

Non recedebat à templo jejunii et orationibus, etc. De privatâ et publicâ oratione habes pag. 576. Quomodò ad orationem, jejunium et eleemosyna jungenda sint, p. 579. Et quomodò ista tria conducant ad satisfactionem peccatorum, pag. 340 et seqq. ibid.

IN CIRCUMCISIONE

Domini.

Et postquàm consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, etc. Luc. 2. Quoniam circumcisioni successit Baptismus, hic in genere dici poterit de vi, et efficientiâ Sacramentorum novæ legis, supra antiquæ legis Sacramenta, ut habetur, p. 168.

Vocatum est nomen ejus JESUS, etc. Quàm convenienter hoc nomen inditum fuerit Ch. Domino, et quare, vide pag. 30, 31. Observandum hic etiam est pueris nunc in Baptismo, et olim in circumcissione nomen esse imponendum: cujus rei quænam sit ratio, et quale nomen puero imponi debeat, habes, pag. 215. Deniquè cùm impositio nominis sit una ex cæremoniis in Baptismo usitatis, hic de Baptismi cæremoniis et ritibus apta concio haberi poterit, v. 212 et seqq.

IN DIE EPIPHANIÆ.

Vidimus stellam ejus in Oriente, etc. Mat. 2. Quoniam non ineptè per hanc stellam philosophica de Deo scientia potest intelligi: sicut per responsum sacerdotum fidei lumen, non malè hic adaptari poterunt quæ de differentiâ sapientiæ Christianæ à Philosophicâ notitiâ habentur, pag. 15.

Et procidentes adoraverunt eum, etc. Matth. 2. Hic de adoratione Dei, quæ *Latria* dicitur, et simul de veneratione Sanctorum quæ *dulia* nominatur. Vide in expositione Decalogi, pagina 405 et 406, usquè ad secundum præceptum. Hic agi etiam potest de Eucharistiæ veneratione et adoratione. Nam si eundem Christum, quem magi adoraverunt, præsentem in Eucharistiâ agnoscimus, et confitemur: ut disertis verbis probatur, pag. 256. et seqq. si pii esse volumus, cur non æquè ac magi eum adorabimus! vide p. 236 et seqq.

DOMINICA INFRA OCTAVAM EPIPHANIÆ.

Secundùm consuetudinem diei festi, Luc. 3. De observatione dierum festorum, lege p. 450 et seqq.

Et erat subditus illis, etc. De officio liberorum erga parentes, vide pag. 465 et seqq.

DOMINICA SECUNDA post Epiphaniam.

Nuptiæ factæ sunt in Cand Galileæ., etc. Joann. 2, de Sacramento Matrimonii, vide p. 383 et seqq.

Hoc fecit JESUS initium signorum suorum. Hæc con-

INDEX.

um in vinum valet
m ad confirman-
ores in fide Trans-
tationis, quæ sit in
mimo Altaris sa-
to de qua vide pag.
seqq.

NICA TERTIA.

Epiphaniam.
rusus veniens adora-
us, Matth. 8. Per
a hæresim significari
t Patres. Qui verò
consensu hæretici, et
a castris Ecclesie, ut
leprosi ejiciendi, ha-
r, pag. 105 et seqq.
ostende te sacerdoti.
honora Sacerdotibus
mini, et Ecclesie præ-
tis exhibenda, vide pag.
et 470.

ostende te sacerdoti, etc.
ingè excellentiorem vir-
tem nostris Sacerdoti-
bus tributam docet Chry-
sostomus lib. 3. de Sacer-
dotibus quam Moissæis quod
illi oblatos sibi leprosos
non mundarent, sed mun-
darent tantum esse decla-
rarent nostri verò homi-
nem peccati leprâ macu-
latum, dum absolutionis
beneficium ritâ præpara-
to impendunt, verò emun-
dant et perfectæ sanitati
restituunt. Hic de potes-
tate clavium sacerdotibus
concessâ, ut habetur, P.
119 et sequentibus.

DOMINICA QUARTA.

Ascendente IESU in novi-
culam. Matth. 8. Inter mul-
tas, quæ Ecclesiam repræ-
sentant, est navicula illa
seu arca Noë, de qua pag.
112. Hic ergo de Ecclesia
Catholicâ, et notis quibus
internoscitur, Parochus
agere poterit, præut ha-
betur, 106 et seqq.
Domine, salve nos, peri-

mus. Quoniam nullum est
tempus, in quo ita homi-
num vita, quam in pro-
prioque animæ exitu, peri-
clitatur idcirco Parochus ex
hoc loco hortari poterit
suo subdito ut eum mor-
tis diem instabit, ad Damm
maximè recurrant, et Ex-
tremæ Uctionis Sacra-
mentum accipiant, de quo
p. 345 et seqq.

Qualis est hic quis ventus et
Quomodo obediunt ei? Quomo-
do creaturæ omnes eum,
quem à Deo ab initio ac-
ceperunt, cursum teneant
homine dempto. vide p. 618.

DOMINICA QUINTA.

Inimicus homo supereminavit
xianis, Matth. 13. In Ec-
clesiâ duo sunt hominum
genera boni, qui tritici
nomine designantur, im-
probi nomine xianiorum,
p. 104 et seq. vel per xira-
nia intelliguntur odia,
atque rixæ quas pater dis-
sensu Diabolus semi-
nare conatur in agros fi-
liorum pacis, cujus morbi
remedium habes, pag. 657
et seqq.

Inimicus homo hoc fecit. De
odio demonum in nos, et
ad tentandum audaciâ et
perversitate, vide p. 657 et
seq. et ut omnis mali culpæ
auctor, mali verò posui-
sit eractor vide pag. 675.

DOMINICA SEXTA.

post Epiphaniam.
Simile est regnum celorum
granis sicut Matth. 13.
Quoniam juxta doctores
per granum sinapis fides
intelligitur: hic tractan-
da sunt, quæ de ejus na-
turalitate habentur, pag. 15
et 16, et quomodo scri-
tanda non sint ea quæ fidei
credenda proponuntur, P.
21, 22, et ejus excellen-

tia et quantum differat Christiana de Deo sapientia et philosophica divinarum rerum notitia, p. 15, 16.

Cum autem creverit. Fidem augeri posse traditur, pag. 573.

Iterum simile est regnum Caelorum fermento quod acceptum mulier. Hanc mulierem Ecclesiam interpretantur, quæ in doctrinâ fideli aut morum (per fermentum designatâ) errare non posse traditur, p. 104 et 112.

Donec fermentatum est totum. Hic de communione Sanctorum, et meritorum participatione explicari possunt, quæ sunt, pag. 114 et seqq.

DOMINICA IN SEPTUAGESIMA.

Simile est regnum Caelorum homini patrifamilias. Mat. 20. Hic paterfamilias est Deus, qui cur pater dicatur, habes paginam 19. et 580.

Receperunt ipsi singulos denarios. Denarii nomine celestis beatitudo designatur, quam hic paterfamilias alacriter et sincerè invineâ suâ, id est in culturâ mandatorum divinatorum laborantibus præstat. De hoc vitæ æternæ denario lege quæ diffusè traduntur, p. 137 et seqq. et 411, 600 et seqq. Hujus verò beatitudinis consequendæ certam viam, ac rationem habes, pag. 602. et seqq. *Item.* exhortatio ad colendam hanc vineam mandatorum illustris habetur, p. 406, 407 et seqq.

Singulos denarios, etc. In cælo tamen varietas est mercedis et gloriæ, pro

ratione laboris et affectûs, quo quis operatur, pag. 129 et 142.

DOMINICA IN SEXAGESIMA.

Exiit qui seminat seminare semen suum, etc. Luc. 8. Semen hoc in terram parsum, est verbum Dei, exponente Domino, de quo vide paginam 636, et quomodo sit audiendum, vide præfat.

Venit Diabolus, etc. De dæmonis conatu, et impugnatione habes, p. 661 et seqq.

Et à sollicitudinibus et divitiis, etc. Quantum divitiarum et effrænes rerum temporalium cupiditates impediunt hujus divini seminis fructum, habes, pag. 611 et 612.

DOMINICA IN QUINQUAGESIMA.

Tradetur enim Gentibus, et illudetur, etc. Luc. 18. Ut Christi milites ejus crucem tanquam vexillum sui ducis contuentes ad arma poenitentiarum sumenda exstimulentur, idè hoc Evangelium ineunte quadragesimâ legitur, quod passionis Dominicæ summam complectitur, quo loco non importunè Parochus exponet, quæ de Passione Domini fusè traduntur, pag. 50 et seqq. Vel si in aliud tempus commodius differre malit hoc argumentum: hodiè alteram Evangelii partem pertractabit; ut sequitur.

Cæcus quidam sedebat secus viam. Hic cæcus genus humanum denotabat, de cujus post peccatum statu misero, vide p. 614.

Jesu Fili David, miserere mei. Hic quomodo Deum

aliter oremus ac Sanctos ex hac formulâ demonstra- bis, ut habes p. 569, por- rò si angustiis aut tribula- tionibus premimur, aut re aliquâ indigemus, ad Dominum cum hoc cæto nobis recurrendum est, precibusque sollicitandus Deus, ut nobis adsit. Vide de necessitate et utilitate orationis, p. 552 et seqq.

Quid tibi vis faciam! Hic causas, ob quas clemen- tissimus Deus vult à no- bis rogari, etiamsi sciat quibus rebus indigeamus, ex pag. 557 proferes :

FERIA IV. CINERUM.

Cùm jejunatis, etc. Matth.

6. Cùm quadragesimæ je- junium eo nomine sit ins- titutum, ut totius anni peccata hâc quasi solemnî mulctâ redimeremus, ho- diè Parochus excitare fide- lem populum debet ad pœnitentiam amplecten- dam, de cujus necessitate scribit pag. 118 et 288, docere quibus gradibus ad pœnitentiam licet ascen- dere, pag. 293 et 294. Et quibus operum generibus pro peccatis satisfacere pos- simus, pag. 339 et seqq.

Nolite thesaurizare vobis the- sauros in terra. Vide ad- versus eos qui opes conge- rere undequaqû student, pag. 506 et seqq. 637 et 631 et seqq.

Thesaurizate vobis thesauros in cælo. Quoniam Parochi frequenter fidelem popu- lum ad eleemosynas, pau- peribus erogandas excitare debent : hic hoc studiosè præstabunt ex his quæ habentur, pag. 515 et seq. et 655.

DOMINICA PRIMA

Quadragesimæ.

Ut tenturetur à diabolo, etc.

Matth. 4. Cùm sit tentatio vita hominis super terram, ut dicit Job. 7. Hic de ten- tatione agendum, de ge- neribus tentationum, ad quid permittantur homi- nes tentari, quibus ar- mis tentationibus resi- tendum, et cætera hujus- modi, quæ habentur pag. 656 et seqq.

Non in solo pane vivit homo.

De pane spirituali, de quo hic agit Christus Domi- nus, vide p. 635 et seqq. *Angelis suis Deus mandavit, etc.* De Angelorum custo- diâ erga homines, pag. 582 et 583.

Dominum Deum tuum ado- rabis. De adoratione Dei quæ fide, spe, et charitate perficitur, vide p. 416, 417.

DOMINICA SECUNDA

Quadragesimæ.

Assumpsit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem, et duxit eos, etc. Matth. 17. Hic afferri possunt ea, quæ de loco et tempore, quo homines ad divina con- templanda aptiores sunt, habentur pag. 414 et 415.

Bonum est nos hic esse. Hic tractari possunt, quæ de summâ eorum dignitate, qui Deo obediunt, habentur, pag. 624. Vel de in- timis hominum sancto- rum gaudiis, pag. 637. Po- terunt etiam Parochi de duodecimo articulo hic habere sermonem, de quo p. 137.

Hic est filius meus dilectus. etc. Hic de æternâ filii generatione latissimus se- se offert dicendi campus,

de quâ pag. 37 et seqq. Vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.

Miserere mei fili David, Mat. 21. Ille typum habet perfectæ orationis, quantum spectat ad duas condiciones, quæ in oratione maxime desiderantur, fidem videlicet et perseverantiam, de quibus pag. 375 et seqq.

Filia mea mole torquetur à Dæmone, etc. Huius mulieris exemplo, parentes monentur diligentem liberorum curam gerere; de quâ pag. 473.

Dimitte eam quia clamat post nos, etc. Si Apostoli in hac vitâ degentes edibâ pro se solliciti, pro Chenezed interpellant, et exaudiantur, et in cælo mutire non audebunt, inquit D. Hieronymus contra Vigilantium. Ille de intercessione sanctorum, prout habetur, pag. 413.

DOMINICA TERTIA.

Erat JESUS eficiens Dæmonium, et illud erat mutum, etc. Luc. 11. Dæmonio proprium est eum quem possidet, reddere mutum, id est, à confessione peccati revocare. Sed tamen non est alia ratio efficiendi dæmonis, quam ut linguam solvas ad detegendum coram Sacerdote peccatum. Vide quæ de Confessione habentur, p. 313 et seqq.

Omne regnum in seipsum divisum desolabitur. Ecclesiâ est Christi regnum, ut habetur, pag. 306. Id autem et in culpam non

sit divisum, eum esse necesse est; unde hic de unitate Ecclesiæ agendum est pag. 108 et seqq.

Revertar in domum meam. De relaxantium poeniti gravitate, pag. 38. Et quid post confessionem agendum, p. 343.

Tunc assumit alios septem spiritus nequiores se. Ille locus pag. 638. Inducitur probandum non unum tantum dæmonem, sed plures etiam interdum hominem tentare potest autem ex hoc loco dæmonem acris eos tentare, qui ab eis defecerunt, ut probatur fusiis, pag. 679 et seqq.

Beatus ventris qui te portavit. Glorificatione Beate Mariæ Virginis hoc Evangelium concluditur, de quâ habet, pag. 33, 45 et 508.

DOMINICA QUARTA.

Unde ememus panes, ut manducet hi? etc. Joann. 6. Ille opus explicari poterit illa petitio Dominicæ orationis *Panem nostrum quotidianum da nobis.* p. 613 et seqq.

Notandum præterea, quod panis isto viâ etiam habebat sedandi sitim, ut tenent doctores. Itâ et panis Eucharistiæ iuncto pro calice est. Legi de Communionis sub unâ specie, pag. 279 et seqq.

Hoc autem dicebat tentans eum. Quomodo Deus hominem tentet, vide pag. 661.

Distribuit discumbentibus. Christus non distribuit sed dedit Apostolis, et illi distribuunt ceteris, Matth. 24, 19. Ut à mundi initio

resurrectionis exemplar :
quàm maximè stabilire
necesse fuit ut pariter nos-
tra stabiliretur : quibus
autem tum scripturis, tum
rationibus nostra stabilia-
tur resurrectio, vide pag.
71 et seqq. Una autem
sabbatorum quid sit vide
p. 457 et 458

Quorum remiseretis peccata.
etc. Joann. 20. De potestate
clavium sacerdotibus con-
cessa. p. 119 et seq. 362, 363.
Mitte digitum tuum in loca
clavorum, etc. Qualia fù-
tura sunt corpora post re-
surrectionem, et cur Chris-
tus et Martyres cicatrices
retinebant, habes p. 132
et seqq.

**DOMIN. SECUNDA POST
Pascha.**

Ego sum Pastor bonus, etc.
Joann. 10. Pastorum nomi-
ne comprehenduntur non
tantum Episcopi, et ani-
marum rectores, sed
etiam Reges, Magistratus,
Parentes, et Magistri.
Quid verò Pastores ejus-
modi ovibus debeant, et
quid vicissim oves Pas-
toribus habes p. 478 et
seqq.

Mercenarius autem, et qui
non est Pastor. Quis sit
iste mercenarius, et non
pastor, vide pag. 360.

Et fiet unum ovile et unus Pas-
tor. Hic de unitate Eccle-
siae, de quâ pag. 106 et seq.
Unoque universalis Eccle-
siae pastore Divo Petro,
et Divi Petri successore
Rom. Pontifice, de quo
p. 106 et seqq. et 378.

DOMINICA TERTIA

Post Pascha.

Modicum, et non videbitis
me, etc. J. 16. Efficax con-
solationis genus, dum
temporarius mœror pro
Christo susceptus æternis

gaudiis compensatur. Vide
quæ de vitâ æternâ haben-
tur, pag. 127 et seqq.

Vos verò contristabimini,
mundus autem gaudebit.
Quarè perversi minùs, pii
verò acriùs à dæmonibus
infestentur, et proindè illi
gaudeant, isti verò tristen-
tur, vide paginam 659.

Tristitia vestra vertetur in
gaudium, etc. Spe futu-
rorum bonorum quomodò
alacri et constanti animo
adversa omnia tolerare de-
beamus, vide pag. 136 et
seqq. Et cur Deus sinat
affligi bonos, p. 666.

DOMINICA QUARTA.

Si non abiero, Paracletus non
veniet, etc. Joann. 16. De
Spiritu Sancto, deque ad-
mirandis ejus effectibus,
et donis habes, p. 91 et
seqq.

Arguet mundum de peccato.
etc. Spiritus Sancti pro-
prium munus, est, cor-
da et compunctionem mo-
vere, et peccantem in-
trinsecùs arguere. Quæ au-
tem contritio vera sit,
quasque res ea habere de-
beat, p. 304 et seqq. Hic
etiam referri possunt ea
quæ de peccatis quæ re-
mitteri non posunt, haben-
tur pag. 301.

DOMINICA QUINTA.

Si quid petieritis Patrem in
nomine meo, etc. Joann.
16. De oratione, et ejus
adjunctis hic propriùs est
dicendi locus, de quâ p.
551 et seqq.

Usque modò non petistis quid-
quam, etc. Hic propriè de
modo quo Deum per Chris-
tum orare debemus, de
quo pag. 575 et seqq. Hic
etiam locus, p. 578, ad-
ducitur ad probandum in
nomine Christi orandum
esse.

bus, p. 31. et seqq. quomodo ex Passione Christi omnis remissio peccatorum emanarit, de quo p. 121, 122 et 647 et proinde omnia Sacramenta ex hac Christi passione virtutem acceperunt, ut est pag. 164. De Sacrificio Christi tam cruento, quam incruento ex p. 286. De satisfactione et merito Christi, de quo pag. 339. Denique quomodo nulli unquam patuit, sed nec patere quidem potest aditus ad regnum cœlorum sinè hac de redemptionis humanæ per Christum fide, ut est pag. 30, idque esse summam et cardinalem totius Christianæ Religionis, scire Jesum-Christum, et hunc crucifixum, ut habetur pag. 5.

DOMINICA PASCHÆ.

Surrexit, non est hic, etc.
Marc. ultimo. De resurrectione Domini, exponetur art. Symboli Apostolici. *Tertio die resurrexit à mortuis*, pag. 63 et seqq.

FERIA SECUNDA POST Pascha.

Duo ex discipulis Jesu ibant ipsa die in castellum, etc.
Luc. 24. Quoniam fieri vix potuit ut Parochus omnia, quæ ad resurrectionem Christi pertinent, pridè explicuerit, ideo hoc die poterit ea quæ prætermisit ex eo loco repetere.

Oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam.
Hic locus est proprius causas exponendi ob quas

necesse fuit Christum surgere, quæ habentur 71, 72, et exemplo Fideles hortandi uni studio incumbere celesti regno potest quod habetur p. 1 de commodis tribui pag. 666.

Et factum est dum beret cum eis, accipiemus. Hic locus potest ab exponendo quæ Eucharistiæ a laicis necessario nobis habendam, de quo p. 279. et seqq.

FERIA TERTIA POST Pascha.

Stetit Jesus in mediculis suoribus, etc.
Hic de quatuor corporis gloriosi attestatur, ut habetur, p. 1 et seqq. *Pax vobis* niam regnum Dei Apostolo pax et gratia in Spiritu Sancto quale sit regnum in pios tractari ut habetur, p. 604. *Prædicari in nomine et remissionem* et remissionem peccatorum, quomodo remissionis prædicationi Apostolis injuncta hoc loco probatur 118. Undè potest in expositione articuli missionis peccatorum quam ex his quæ sacramento poenitentiae habentur, longissime habere concionem.

DOMINICA PRIMA POST Pascha.

Cum serò esset die illa sabbatorum. J. 20. tunc resurrectio nobis

INDEX.

xxix

me ministro Sacramenti Ordinis, p. 579.

Et oves vocem ejus audiunt. De obedientiâ et honore qui debetur Episcopis et Sacerdotibus agitur, p. 474. et seqq.

Alienum autem non sequuntur. Hæreticorum ministros non esse sequendos, vide pag. 3; qui autem eos sequuntur, non oves, sed hædi sunt.

IN FESTO Sanctissimæ Trinitatis.

Data est mihi potestas in cælo et in terrâ. Matth. 28. Hic explicanda sunt quæ de regno Christi in pios, et ratione quâ regnat in suis Fidelibus, habentur, pag. 605 et seqq. de regno etiam gloriæ ejusdem, p. 606, item de potestate ipsius in Sacramentis tam instituendis quàm conferendis, pag. 163, et de potestate item clavium ejusdem, quâ remittuntur peccata, p. 118 et seqq.

Baptizantes eos. Hic locus adducitur ad probandum quo tempore Baptismus obligare cœperit, pag. 183. et idèò necessitatem ejusdem, et præsertim in infantibus et proferri possunt quæ habentur, pag. 191 et deinceps.

In nomine Patris et Filii et Spiritûs Sancti. Hic de materiâ et formâ Baptismi: quæ sunt pag. 175, et seqq. accuratè agendum est. Hic etiam de Sanctissimæ et gloriosissimæ Trinitatis mysterio poterant agere Parochi, de

quo pag. 18. et seqq. docebunt autem præsertim vulgus imperitum Sanctissimam Trinitatem pingi et formari, non posse, atque adèò si quandò pingatur, illam picturam proprietates quasdam illius exprimere, habetur, p. 424 et seqq.

Docentes eos servare quæcumque mandavi. Hic de necessitate, et possibilitate servandæ legis divinæ proferentur, quæ habentur, pag. 407 et seqq.

IN EADEM DOMINICA.

Estote misericordes sicut et Pater vester cælestis, etc. Luc. 6. De hoc Evangelio in Dominicâ quartâ juxta aliarum Ecclesiarum morem.

Date et dabitur vobis. Hic de communicandis cum proximis hujus vitæ subsidiis produci possunt quæ habentur, p. 635 et seqq. vel de eleemosynis, pag. 572 et 579.

Hypocrita, ejice primum trabem. De hypocritis quorum orationes Dominus rejicit, habes, 577. Item secundum aliquos.

Nisi quis renatus fuerit, etc. Joann. 3 Hic de necessitate Baptismi, qui in nomine Sanctissimæ Trinitatis confertur, de ejus effectibus, et in universum quidquid de eo habetur, pag. 17, et seqq. explicabit.

IN FESTO CORPORIS Christi.

Caro mea verè est cibus, etc. Joann. 6. De Eucharistiæ Sacramento, pag. 231. et seqq.

DOMINICA SECUNDA

post Pentecostem, quæ est infra Octavam Corporis Christi.

Homo quidam fecit cenam magnam, etc. Luc. 14. Cenam nomine, quæ sub finem diei sumitur, celestis gloria nobis significatur, quam hac potestatem in ipso vite clausula beatis donabit: in hoc argumentum, vide quæ ponuntur, pag. 137. et 606. Vel cenam nomine cum Paulo, 1. Cor. 11, intelligitur Sacro-Sanctum Christi Corpus in Sacramento altaris: de quo vide, ut supra pag. 231.

Et experiant omnes excusare.

Quoniam omnes hæ excusationes ex malâ conceptione præcedunt, idcirco hic adversus concupiscentias pravæ agendum erit ex pagina 536 et seqq. Simulque miseria nostra ob oculos ponenda, qui ea respicientes, quæ salutaria nobis sunt, rebus optimis perniciosis nos addicimus, ut hi fecerunt, vide pag. 611 et seqq.

Pillam emi. Vide in superbo, et ambitione, qui per hanc designantur, quæ habentur, pag. 571 et 572.

Jage bonum emi quinquæ. Vide in avaria, pag. 537 et seqq.

Uxorem duci. Ille detestanda libido, et continentia et castitas, quæ obitum nobis ad celorum regnum faciliem præbet. Vide pag. 491 et seqq., vel secundum alios.

Homo quidam erat dñs et qui sedebatur, etc. Luc. 16.

De vanitate in vestibus agnenda, vide quæ habentur, pag. 500. Et quomodo

necessario tantum rebus ad victum et vestitum pertinentibus contenti esse debeamus, pagina 631.

Sepultus est in inferno. Etenim quæ pena maneat improbos, qui morte preoccupati secularibus pleni decedunt, de quâ vide paginam 89, 90.

Ut portaretur ab Angelis. Inter Angelorum officia hoc non postremum est, vide paginam 581 et seqq.

In sinum Abraham. De receptaculo animarum post mortem habes, pag. 66 et seqq.

DOMINICA TERTIA

post Pentecostem.

Gaudium erit in celo super uno peccatore penitentem agente, etc. Luc. 15. Inter cetera, quæ ad penitentiam agendum peccatorum extirpare debent, est lata conscientie lætitia, quæ perficiuntur ab exteriori conversione. Plura habes in hac sententia, p. 118 et seqq. 288 et seqq. 637 et seqq. Vel *Homo quidam fecit, ut in Dominica præcedenti.*

DOMINICA QUARTA

post Pentecostem.

Cum turbe irruerent in JESUM ut audirent verbum, etc. Luc. 5. Vide exhortationem ad audiendum diligenter verbum Dei, pag. 2, et in Prefat. Et quomodo pro capta cunctisque tradenda sit Doctrina Evangelii ibidem infra idem præsertim diebus festis audiendum, pag. 450.

INDEX.

xxxj

Ascendens in unam navem quæ erat Simonis, etc. Petri navem non alterius ex Apostolis ingressus est Christus, ut hoc suo facto insinuaret Petrum cum successoribus caput esse et principem pastorum Ecclesiæ: de hac re vide p. 106 et seqq. et 373.

Eri à me, Domine. Qui ad sacram synaxim accedunt, in Petri exemplo et Centurionis, Matth. 8, agnoscant esse se tanti hospitis præsentia indignissimos: Vide quæ de præparatione Eucharistiæ traduntur, p. 272 et seqq. vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.

Estote misericordes sicut et Pater, etc. Luc. 6. Ut Christus nobis condonet, prius condonare ipsi debemus iis à quibus læsi fuerimus. Vide explicationem illius petitionis: Dimitte nobis debita nostra, etc. pag. 639 et seqq. Vide item de hoc Evangelio in festo SS. Trinitatis.

DOMINICA QUINTA post Pentecosten.

Audistis quia dictum est antiquis: Non occides, etc. Matth. 5. Hujus loci erit hoc Decalogi præceptum exponere, prout habetur paginâ 480 et sequentibus.

Ego autem dico vobis, omnis qui irascitur. Hæc verba exponuntur, p. 485.

Audistis quia dictum est antiquis: non machaberis, etc. Ille similiter exponatur hoc præceptum, de quo habetur,

paginâ 494, vel, *Cum turbæ irruerent in JESUM, ut supra.*

DOMINICA SEXTA.

Misereor super turbam, quia ecce jam triduo sustinent me. Marc. 8. Præterea, quæ notata sunt in Dominicâ quartâ Quadragesimæ poterit Parochus ea hæc proferre, quæ de paternâ Dei de hominibus curâ habentur, p. 581.

Si dimisero eos jejunos deficient in viâ. Hic de imbecillitate hominum, qui nullum opus Deo gratum sine adjumento Dei possunt instituere, agendum est, ut habetur, pag. 614. et seqq. Vel: *audistis quia dictum est antiquis: Non occides, ut supra.*

DOMINICA SEPTIMA post Pentecosten.

Attendite à falsis Prophetis, etc. Matth. 7. Hic cavendum præcipitur ab hæreticis.

Quis verò censendus sit hæreticus, habes, p. 99, et seqq. Quomodo autem hi cum in Ecclesiâ non sint, ab eâ puniri possint, *ibid.* Quibus autem artibus hi falsi Prophetæ utantur ad impia sua dogmata infundenda, habes, p. 4.

In ignem mittetur, etc. De hoc igne infernali, p. 64. *Sed qui facit voluntatem Patris mei, etc.* Hæc sententia est veluti methodus brevissima, docens quâ ratione ad regnum cælorum pervenire possimus; quare quicumque cupimus illud adipisci, hanc sen-

testiam pro oculis habere debemus, vide paginam 610. Et deinceps, ubi hæc tertia petitio, Fiat voluntas tua, sicut in celo et in terrâ, explicatur. Val: *Miserere super turbam*, et in præcedenti Dominicâ.

DOMINICA OCTAVA

post Pentecosten.

Redde rationem villicationis tue. Luc. 16. De ratione reddendâ, cùm unusquisque migrat à vitâ, vide paginam 84.

Facite vobis amicos de mammondâ iniquitatis. Idem divites à Deo bonis cumulantur, ut pauperibus erogant, pag. 638. Hic ad eleemosynas suas poterit exhortari Parochus, prædicator, pag. 515 et sequentibus et 572. Hic etiam locus pro intercessionibus sanctarum facit, de quâ pag. 418 et seqq. et 569. Val: *Attendite à falsis prophetis*, et in præcedenti Dominicâ, sicque deinceps omnia Evangelia quæ consequenter in reliquis Dominicis proponuntur, in quibusdam Ecclesiis in præcedenti Dominicâ legi consueverunt, quod notare superaddimus.

DOMINICA NONA.

post Pentecosten.

Floruit super illum. Luc. 19. Fluit Christus, ut nos flere doceat. Quomodo vero in similitudine errorum sint adhibenda lachryma, et quàm diligenter procuranda, habes, p. 308.

ubi de contritione agitur.

Quia si cognovisses et tu. Summa est status nostri miseria nostram miseriam non agnoscere, vide paginam 613.

Quia venient dies in te, et circumdabunt te, etc. Hierosalem in exemplum ponitur hujus hominis, qui multis à Deo beneficiis ornatus, malè eis in sui perniciem abutitur, vide pag. 663.

DOMINICA DECIMA.

Hæc apud se orabat. Luc. 18. Quibus virtutibus oratio debeat esse comitata, ut Deo placeat, et ab eo exaudiat, vide pag. 570 et seqq.

Deus propitius esto mihi peccatori. Hæc veri penitentis exemplum inter alia proponitur, pag. 650. Quare cum istius tum aliarum exemplo, qui habentur ibidem et pag. 308, ad veram penitentiam Parochi Fideles excitabunt. Est præterea exemplum eorum, qui cùm peccatores sint, Deum orant et exaudiuntur, p. 561 et 562. Denique quantâ humilitate ad Deum precatur accedens debemus hic demonstrat, p. 570.

Qui se exaltat humiliabitur. Christi humilitatis exemplum maximum pondus habet ad nostrum superbum deprimendum, pagina 48.

DOMINICA UNDEC.

Et deprecabatur eum, ut illi imponeret manum,

INDEX.

xxxij

Marc. 7. Istorum exemplo, qui Christum pro muto et surdo ad eum adducto, ut sanaretur, interpellant, monemur pro aliis orare. Quomodo verò id faciendum et pro quibus orandum, habes, pag. 565.

Misit digitos in auriculas ejus. Christi exemplo pueris in Baptismo, aures, oculi, pectus, humeri signo crucis rectè insignantur. Vide de his et aliis Baptismi cæremoniis, et earum significatione, paginam 209 et sequentes.

Suspiciens in Cælum ingemuit, etc. Cùm Deus sit ubiquè, cur potius in cælum, quàm aliò oculos convertamus, et cur in cælis esse dicatur, p. 593. Præterea quoniam sacræ litteræ nos surdos et cæcos, et omnibus membris captos sæpè appellant, ut habetur, pag. 643, hinc de malis quæ peccatum invehit, ut ibidem habetur, disserere Parochus commodè poterit.

DOMINICA XII.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, etc. Luc. 10. In hanc sententiam populo proponantur, quæ habentur initio explanationis Decalogi, pagina 405. Usquè ad secundum præceptum, vel quia hoc Evangelium concurrat cum Dominicâ decimâ septimâ, posteriorem hujus Evangelii partem, priori prætermittâ, exponet, *Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hierico, etc.*

Hominis hujus ita miserabiliter à latronibus vulnerati nomine Doctores intelligunt humanam naturam post Adæ lapsum, quæ, quot, qualia, et quanta vulnera acceperit, habes, paginâ 31, et pag. 612 et seqq. et 627 et seqq. et 673 et seqq. sæpèque alibi.

Samaritanus autem infundens oleum, etc. Hic de Sacramentis agat Parochus, quæ à nostro Samaritano, id est, à Christo instituta sunt, tanquam remedia contra vulnera humanæ naturæ per Adæ lapsum inflicta, ut habetur, pag. 163.

Curam illius habe. Nota genus humanum, et Ecclesiam uni homini à Christo commissam, quâ de re vide pag. 108 et sequentibus.

Quis horum videtur fuisse proximus? Ex hoc loco quis sit proximus explicatur, p. 523.

DOMINICA XIII.

Jesu præceptor, miserere nostri. Luc. 17. De nomine Jesu, vide p. 33 et 34.

Ite, ostendite vos Sacerdotibus, etc. Vide quæ in hanc sententiam dicta sunt Dominicâ secundâ post Epiphaniam; vide præterea, paginam 317, ubi nominatim hic locus adducitur. Quomodo item beneficio contritionis peccata remittantur, ex hoc loco probatur, pag. 311. Quæ tamen confessionem requirit, ut habetur pag. 304, 305.

Matth. 9. Hic differentia, quâ infideles et Christiani à morbis liberari cupiunt, de quâ, p. 671 et 672. Quomodo in morbis ad Deum, non ad præs-tigiatorum incantationes sit recurrendum, *ibid.* p. 679, 680.

Filia mea modò defuncta est.

Hic de morte et novissimis, de quibus sæpè ad populum agendum esse præcipitur, paginâ 90 et 345.

Si tetigero tantum fimbriam vestimenti, etc. Hic de reliquiis Sanctorum et cultu, et veneratione earum aget Parochus ex pag. 418 et seqq.

Et cùm venisset Jesus in domum principis, etc. Hic de ratione juvandi mortuos per sacrificium Missæ et orationes, de quâ, p. 287 et 567, vel in quibusdam Ecclesiis legitur Evangelium Dominicæ IV Quadragesimæ, de quo *ibidem*. Si plures sint Do-

minicæ inter Pentecosten et Adventum, servetur quod de his in Breviarii rubricis habetur.

DOMINICA XXIV.

Cùm videritis abominationem desolationis stantem in loco sacro, Matth. 14. Hic de signis præcedentibus diem judicii agendum est de quibus, p. 88 et seqq.

Orate autem ne fiat fuga vestra, etc. Hic locus ad probandum temporalia à Deo peti posse inducitur, pagina 630, undè de hoc argumento Parochi etiam agere poterunt, de quo tum *ibidem*, tum p. 563. agitur.

Sed propter electos breviantur dies illi. Hic de dæmonum potestate poterit agi, qui quantum possunt, et quamdiù volunt, homines tentare non possunt, ut habetur, p. 661 et seqq.

LAUS DEO.

CATECHISMI

CONCILII TRIDENTINI

PRAEFATIO,

IN QUA INTENTIO CONCILII, NECESSITAS ET
USUS TOTIUS OPERIS APERIUNTUR.

Naturæ luminis infirmitas.

I. **E**A est humanæ mentis et intelligentiæ ratio, ut, cum alia multa, quæ ad divinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore et diligentia iuvestigaverit ac cognoverit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna salus comparatur, cuius rei imprimis causâ homo conditus, atque ad imaginem et similitudinem Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere aut cernere nunquam potuerit.

Supernaturalis revelationis necessitas.

II. Invisibilia quidem Dei, ut docet Apostolus, (1) à creaturâ mundi per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus et divinitas: verum mysterium illud, (2) quod absconditum est à seculis et generationibus, ita humanam intelligentiam superat, ut, nisi manifestatum fuisset sanctis, quibus voluit Deus fidei munere notas facere divitias gloriæ sacramenti hujus in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset.

Doctorum necessitas.

III. Cum autem fides ex auditu concipiatur, perspicuum est quàm necessaria semper fuerit ad

---

(1) Rom. 1. 20. (2) Coloss. 1. 26.

æternam salutem consequendam, doctoris legitimi fidelis opera ac ministerium: siquidem dictum est: (1) Quomodo audient sinè prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur?

Suis Deus nunquam defuit.

IV. Et quidem ab ipsius mundi origine, clementissimus ac benegnissimus Deus suis nunquam defuit; sed (2) multifariè multisque modis locutus est Patribus in prophetis, eisque pro temporum conditione, ad cœlestem beatitudinem certum ac directum iter ministravit. Sed quoniam prædixerat daturum se (3) doctorem justitiæ in lucem gentium, ut esset salus ejus usquè ad extremum terræ, (4) novissimè locutus est nobis in Filio, quem etiam, (5) voce è cœlo delapsâ à magnificâ gloriâ, jussit ut omnes audirent, ejusque præceptis obtemperarent. Deinde verò Filius alios dedit (6) Apostolos, alios prophetas, alios pastores et doctores, qui verbum vitæ annuntiarent, ne circumferremur tanquam parvuli, fluctuantes omni vento doctrinæ, sed firmo fidei fundamento adhærentes, (7) coëdificaremur in habitaculum Dei, in Spiritu Sancto.

Pastores Ecclesiæ ut audiendi.

V. Ac ne quis (8) verbum auditûs Dei ab Ecclesiæ ministris, tanquam verbum hominum, sed sicut verè est verbum Christi, acciperet, ille ipse Salvator noster tantam auctoritatem eorum magisterio tribuendam esse statuit, ut diceret: (9) Qui vos audit, me audit: et qui vos spernit, me spernit; quod quidem non de iis tantum, quibuscum sermo habebatur, intelligi voluit; verùm de omnibus etiam, qui legitimâ successione docendi munus obirent, quibus se (10) omnibus die-

---

(1) Rom. 10. 14. 15. (2) Hebr. 1. 1. (3) Isa. 49. 6. (4) Heb. 1. 1. 2. (5) 2. Pet. 1. 7. (6) Eph. 4. 11. (7) Eph. 1. 22. (8) 1. Thess. 2. 18. (9) Luc. 10. 16. (10) Matt. 28. 20.

bus, usquè ad consummationem seculi affuturum esse pollicitus est.

Verbi Dei necessaria prædicatio.

VI. At verò, cùm hæc divini verbi prædicatio nunquam intermitti in Ecclesiâ debeat, tum certè hoc tempore, majori studio et pietate elaborandum est, ut sanâ et incorruptâ doctrinâ, tanquam pabulo vitæ, Fideles nutriantur et confirmentur : (1) exierunt enim pseudoprophetae in mundum, de quibus dixit Dominus : (2) Non mittebam prophetas, et ipsi currebant : non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant, (3), ut variis doctrinis, et peregrinis, christianorum animos depravarent. Quâ in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus instructa, tam longè progressa est, ut nullis ferè certis finibus contineri posse videatur; ac, nisi Salvatoris nostri præclarâ illâ promissione niteremur, qui se adeò stabile Ecclesiæ suæ fundamentum posuisse affirmavit, ut (4) portæ inferi adversus eam prævalere nunquam possint; maximè verendum esset ne hoc tempore, tot undique hostibus obsessa, tot machinis tentata et oppugnata concideret.

Hæresis latius irrumpens.

VII. Nam, ut omittamus nobilissimas provincias, quæ olim veram et catholicam religionem, quam à majoribus acceperant, piè et sanctè retinebant : nunc autem derelinquentes viam rectam erraverunt, atque in eo se maximè pietatem colere palàm profitentur, quòd à Patrum suorum doctrinâ quàm longissimè recesserunt : nulla tam remota regio, aut tam munitus locus : nullus christianæ reipublicæ angulus inveniri potest quòd hæc pestis occultè irrepere non tentârit.

---

(1) Joan. 4. 1. (2) Jer. 23. 21. (3) Heb. 13. 9. (4) Matth. 16. 18.

Errores quâ arte disseminati.

VIII. Qui enim Fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, cum fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, et in eorum aures venenatas voces infunderent, idem aliâ ratione aggressi multò facilius ac latius impietatis errores disseminârunt. Nam præter illa ingentia volumina, quibus catholicam fidem evertere conati sunt, à quibus tamen cavere, cum apertam hæresim continerent, non magni fortasse laboris ac diligentiae fuit, infinitos etiam libellos conscripserunt: qui cum pietatis speciem præ se ferrent, incredibile est, quàm facile incautos simplicium animos deceperint.

Cur edendum hunc Catechismum jusserit Trident.

Synod. sess. 24. cap. 7. et sess. 25. in fine.

IX. Quamobrem Patres œcumenicæ Tridentinæ Synodi, cum tanto et tam pernicioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maximè cuperent, non satis esse putârunt, graviora catholicæ doctrinæ capita contra nostri temporis hæreses decernere, sed illud prætereà sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam et rationem christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi, traderent, quam in omnibus Ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi pastoris et doctoris munus obeundum esset.

Hujus Catechismi auctoritas et scopus.

X. Multi quidem adhuc in hoc scriptionis genere cum magnâ pietatis et doctrinæ laude versati sunt: sed tamen Patribus visum est maximè referre, si liber sanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo parochi, vel omnes alii quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere atque depromere ad Fidelium ædificationem possint: ut quemadmodum (1) unus est Dominus, una fides,

---

(1) Eph. 4. 5.

ità etiam una sit tradenda fidei, ad omniaque pietatis officia populum christianum erudiendi communis regula atque præscriptio.

De quibus agitur in hoc Catechismo.

XI. Ergo cùm multa sint, quæ ad hanc rationem pertinere videantur, nemo existimet illud sanctæ Synodo propositum fuisse, ut omnia christianæ fidei dogmata, uno libro comprehensa, subtiliter explicarentur, quod ab iis fieri solet, qui se profitentur universæ religionis institutionem et doctrinam tradere: id enim et infiniti penè operis fuisset, et instituto minùs convenire perspicuum est. Sed quoniam parochios sacerdotesque, animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit, quæ pastoralis muneris maximè propriæ sunt, et ad Fidei captum accommodatæ, ea tantùm in medium afferri voluit, quæ hâc in re pium pastorum studium, si in difficilioribus divinarum rerum disputationibus non ità versati fuerint, adjuvare possent.

In erudiendis populis quæ attendenda.

XII. Quæ cùm ita sint, antequam ad ea sigillatim tractanda accedamus, quibus hujus doctrinæ summa continetur, institutæ rei ordo postulat, ut pauca quædam exponantur, quæ pastores considerare sibi que ante oculos proponere imprimis debent; ut sciant quònam, veluti ad finem, omnia eorum consilia, labores et studia referenda sint: quove pacto id quod volunt, faciliùs consequi et efficere possint.

Primum.

XIII. Illud igitur primum videtur esse, ut semper meminerint, omnem christiani nominis scientiam hoc capite comprehendi, vel potiùs, quemadmodum Salvator noster ait: (1) Hæc est

---

(1) Joan. 17. 3.

vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. Quamobrem in eo præcipuè ecclesiastici doctoris opera versabitur, ut Fideles (1) scire ex animo cupiant Jesum Christum, et hunc crucifixum, sibi que oertò persuadeant, atque intimâ cordis pietate et religione credant (2) aliud nomen non esse datum hominibus sub cœlo, in quo oporteat nos salvos fieri; siquidem ipse propitiatio est pro peccatis nostris.

Secundum.

XIV. At verò quia (3) in hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus, proximum est, et cum eo quod diximus maximè conjunctum, ut simul etiam ostendat vitam à Fidelibus non in otio et desidiâ degendam esse, verum oportere ut, (4) quemadmodum ipse ambulavit ita et nos ambulemus, (6) sectemurque omni studio justitiam, pietatem, fidem, charitatem, mansuetudinem; (6) dedit enim semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quæ Apostolus pastoribus præcipit, ut loquantur et exhortentur.

Tertium.

XV. Cùm autem Dominus ac Salvator noster non solum dixerit, sed etiam exemplo suo demonstrârit (7) legem et prophetas ex dilectione pendere, Apostolus deinde confirmârit, (8) charitatem esse finem præcepti ac legis plenitudinem, dubitare nemo potest hoc, tanquam præcipuum munus omni diligentîâ curandum esse; ut populus fidelis ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac divino quodam ardore incensus, ad summum illud et perfectis-

---

(1) 1. Cor. 2. 1. (2) Act. 4. 12. (3) 1. Joan. 2. 3. (4) Joan. 1. 2. 6. (5) 1. Tim. 6. 11. (6) Tit. 2. 14. 15. (7) Matth. 22. 40. (8) 1. Tit. 2. 5.

simum bonum rapiatur, cui adbærere, solidam et veram felicitatem esse is planè sentit, qui illud prophetæ dicere poterit: (1) Quid enim mihi est in cœlo, et à te quid volui super terram? Hæc nimirum est (2) via illa excellentior, quam idem Apostolus demonstravit, (3) cùm omnem doctrinæ et institutionis suæ rationem ad charitatem, (4) quæ nunquam excidit, dirigeret: Sive enim credendum, sive sperandum, sive agendum aliquid propouatur, ita in eo semper charitas Domini nostri commendari debet, ut quivis perspiciat, omnia perfectæ christianæ virtutis opera non aliundè, (5) quàm à dilectione ortum habere, neque ad alium finem, quam ad dilectionem, referenda esse.

Quartum.

XVI. Cùm autem in omni re tradendâ plurimum intersit, utrùm hoc, an illo modo aliquid doceas, tum verò hoc in christiani populi institutione maximi momenti existimandum est. Observanda est enim audientium ætas, ingenium, mores, conditio; ut qui docendi munus exercet, (6) omnia omnibus efficiatur, ut et omnes Christo lucrifaciat, (7) seipsum fidelem ministrum, et dispensatorem probare possit, ac veluti (8) servus bonus et fidelis, dignus sit, qui super multa constitutatur à Domino.

Quintum.

XVII. Neque verò uuius tantùm generis homines fidei suæ commissos esse arbitretur, ut præscriptâ quâdam et certâ docendi formulâ erudire, atque ad veram pietatem instituere æquè omnes Fideles possit: sed cùm alii (9) veluti modo geniti infantes sint, alii in Christo adolescere incipiant, nonnulli verò quodammodo confirmatâ sint ætate,

---

(1) Rom. 13. 8. (2) Psal. 72. 25. (3) 1. Cor. 12. 31. (4) 1. Cor. 13. 8. (5) 1. Cor. 16. 14. (6) 1. Cor. 9. 19. (7) 1. Cor. 4. 1. 2. (8) Matth. 25. 23. (9) Pet. 2. 2. 1. Cor. 3. 2. Heb. 5. 12.

necesse est diligenter considerare, quibus lacte, quibus solidiore cibo opus sit, ac singulis ea doctrinæ alimenta præbere, quæ spiritum augeant, (1) donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionis Filii Dei in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Id verò Apostolus in seipso omnibus observandum judicavit, cum dixit se (2) Græcis et Barbaris, sapientibus et insipientibus debitorem esse, ut videlicet intelligerent, qui ad hoc ministerium vocati sunt, ita in tradendis fidei mysteriis ac vitæ præceptis, doctrinam ad audientium sensum atque intelligentiam accommodari oportere, ut cum eorum animos, qui exercitatos sensus habent, spirituali cibo expleverint, ne interim parvulos fame perire patiantur, ut (3) qui panem petant, et non sit qui frangat eis.

Sextum.

XVIII. Neque verò cujusquam studium in docendo retardari debet, propterea quod interdum necesse sit auditorem earum rerum præceptis instrui, quæ leviores et humiliores videntur, nec sinè molestiâ ab iis potissimum tractari solent, quorum animus in sublimium rerum contemplatione versatur ac conquiescit. Nam si ipsa æterni Patris Sapientia in terras descendit, ut in carnis nostræ humilitate cælestis vitæ præcepta nobis traderet, quem (4) non compellat charitas Christi, ut (5) parvulus fiat in medio fratrum suorum, et tanquam nutrix fovens filios suos, ita cupidè proximorum salutem desideret, ut quod de se ipso Apostolus testatur, eis velit (6) non solum Evangelium Dei, sed etiam animam tradere?

Tradenda Fidelibus doctrina unde haurienda.

XIX. Omnis autem doctrinæ ratio, quæ Fidelibus tradenda sit, verbo Dei continetur, quod in

---

(1) Eph. 4. 13. (2) Rom. 1. 14. (3) Thren. 4. 4. (4) 2. Cor. 6. 14. (5) 1. Thess. 2. 7. (6) 1. Thess. 2. 8.

Scripturam traditionesque distributum est. Itaque in harum rerum meditatione pastores dies noctesque versabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum scriptam, omnes quicumque animarum curæ præpositi sunt, ad se pertinere existimabunt: est autem hæc admonitio in hunc modum (1): Attende lectioni, exhortationi et doctrinæ: est enim (2) omnis scriptura divinitus inspirata utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitiâ, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.

Partitio hujus Catechismi.

XX. Sed quoniam, quæ divinitus tradita fuerunt, multa sunt et varia, ut nec ita facile aut animo comprehendere, aut etiam, mente comprehensa, memoriâ teneri possint, ut, cum se obtulerit docendi occasio, eorum parata sit et prompta explicatio, sapientissimè majores nostri totam hanc viam et rationem salutaris doctrinæ in quatuor hæc capita redactam distribuerunt, Apostolorum Symbolum, Sacramenta, Decalogum, Dominicam Orationem.

Prima pars.

XXI. Nam omnia, quæ christianæ fidei disciplinâ tenenda sunt, sive ad Dei cognitionem, sive ad mundi creationem et gubernationem, sive ad humani generis redemptionem spectent, sive ad bonorum præmia et malorum poenas pertineant, Symboli doctrinâ continentur.

Secunda.

XXII. Quæ autem signa sunt et tanquam instrumenta ad divinam gratiam consequendam, hæc septem Sacramentorum doctrina complectitur.

---

(1) 1. Tim. 4. 13. (2) 2. Tim. 3. 16. 17.

Tertia.

XXIII. Jam verò quæ ad leges referuntur, quorum (1) finis est charitas in Decalogo descripta sunt.

Quarta.

XXIV. Quidquid denique ab hominibus optari, sperari ac salutariter peti possit, id Dominicæ precatione comprehenditur. Quare sequitur, ut explanatis quatuor his, quasi communibus sacræ Scripturæ locis, nihil ferè ad eorum intelligentiam, quæ christiano homini discenda sunt, desiderari possit.

Modus distribuendi doctrinam Catechismi in singulas Dominicas.

XXV. Itaque visum est monere parochos, ut quoties usu venerit ut aliquem interpretentur Evangelii, vel quemvis alium divinæ Scripturæ locum, intelligant, ejus loci, quicumque is fuerit, sententiam cadere sub unum aliquod quatuor illorum capitum, quæ diximus, quò tanquam ad ejus doctrinæ fontem, quod explicandum sit, confugient: exempli causâ, si explanandum sit illud Evangelium primæ Dominicæ adventûs: (2) Erunt signa in sole et lunâ, etc. quæ ad eam rationem pertinent, tradita sunt illo Symboli articulo. Venturus est judicare vivos et mortuos: quibus inde assumptis, pastor unâ eademque operâ fidelem populum, et Symbolum, et Evangelium docebit. Quare in omni docendi et interpretandi munere, hanc consuetudinem tenebit dirigendi omnia ad primam illa quatuor genera, ad quæ referri universam divinæ Scripturæ vim atque doctrinam duximus. Docendi autem ordinem cum adhibebit, qui et personis et tempori accommodatus videbitur.

---

(1) 1. Tim. 1. 5. (2) Luc. 21. 25.

CATECHISMI CONCILII TRIDENTINI PARS PRIMA.

DE FIDE ET SYMBOLO FIDEI.

CAPUT I.

Cur à Symboli explicatione incipiatur.

I. **N**os Patrum auctoritatem secuti qui initian-
dis Christo Domino, et in ejus diciplinâ
instituendis hominibus, à fidei doctrinâ initium
fecerunt, operæ pretium duximus, quæ ad fidem
pertinent, prius explicare.

Fides quid.

II. Sed quoniam in divinis litteris multiplex est
fidei significatio, hic de eâ loquimur, cujus vi om-
nino assentimur iis quæ tradita sunt divinitus.
Hanc autem ad salutem consequendam esse neces-
sariam, nemo jure dubitabit, præsertim cum
scriptum sit: (1) Sine fide impossibile est placere
Deo. Cum enim finis, qui ad beatitudinem homini
propositus est, altior sit, quàm ut humanæ men-
tis acie perspicì possit, necesse ei erat ipsius à Deo
cognitionem accipere. Hæc verò cognitio nihil
aliud est, nisi fides: cujus virtus efficit, ut id ra-
tum habeamus quod à Deo traditum esse sanctis-
simæ matris Ecclesiæ auctoritas comprobavit:
nullis enim Fidelibus potest accidere dubitatio in
iis quorum Deus auctor est, qui est ipsa veritas
ex quo intelligimus quantum inter hanc fidem
quam Deo habemus, intersit, et illam, quam hu-

---

(1) Heb. 11. 6.

manæ historiæ scriptoribus adhibemus. Fides autem quanquam latè pateat, et magnitudine ac dignitate differat, (est enim sic in sacris litteris: (1) Modicæ fidei, quare dubitasti? et: (2) Magna est fides tua: et: (3) Adauge nobis fidem: Item: (4) Fides sinè operibus mortua: et: (5) Fides quæ per charitatem operatur) tamen est idem genere, et diversis fidei gradibus eadem definitionis vis et ratio convenit. Quàm verò fructuosa sit, et quantum ex eâ utilitatem capiamus, in articulorum explicatione dicetur. Quæ igitur primùm christiani homines tenere debent, illa sunt, quæ fidei duces doctoresque sancti Apostoli, divino Spiritu afflati, duodecim Symboli articulis distinxerunt:

Symbolum cur compositum.

III. Nam cùm mandatum à Domino accepissent, ut (6) pro ipso legatione fungentes, (7) in universum mundum proficiscerentur, atque omni creaturæ Evangelium prædicarent, christianæ fidei formulam componendam censuerunt, ut scilicet (8) idipsum omnes sentirent, ac dicerent neque ulla essent inter eos schismata, quos ad fidei unitatem vocassent; sed essent perfecti in eodem sensu et in eadem sententiâ. Hanc autem christianæ fidei et spei professionem à se compositam Apostoli Symbolum appellârunt: sive quia ex variis sententiis, quas singuli in commune contulerunt, conflata est; sive quia eâ veluti notâ, et tesserâ quâdam uterentur, quâ desertos et (9) subintroduc-tos falsos fratres qui (10) Evangelium adulterabant, ab iis, qui Christi militiæ sacramento se obligarent, facillè possent internoscere.

Symbolum quid contineat.

IV. Cùm multa in christianâ religione Fidelibus

---

(1) Matth. 14. 31. (2) Matth. 15. 28. (3) Luc. 17. 5. (4) Jac. 2. 17. (5) Gal. 5. 6. (6) 2. Cor. 5. 20. (7) Marc. 16. 15. (8) 1. Cor. 1. 10. (9) Gal. 2. 4. (10) 2. Cor. 2. 77.

proponantur , quorum sigillatim , vel universè certam et firmam fidem habere oportet ; tum verò illud primò ac necessariò omnibus credendum est , quod veluti veritatis fundamentum ac summa de divinæ essentiæ bonitate , et trium personarum distinctione earumque actionibus , quæ præcipuâ quâdam ratione illis attribuuntur , Deus ipse nos docuit. Hujus mysterii doctrinam breviter in Symbolo Apostolorum comprehensum esse parèchus docebit.

Symboli divisio.

V. Nam , ut majores nostri , qui in hoc argumento piè et accuratè versati sunt , observaverunt : in tres potissimùm partes ità distributum videtur , ut in unâ divinæ naturæ prima persona , et mirum creationis opus describatur : in alterâ , secunda persona , et humanæ redemptionis mysterium : in tertiâ , tertia item persona , caput et fons sanctitatis nostræ , variis et aptissimis sententiis concludatur. Eas autem sententias , similitudine quâdam à patribus nostris frequenter usurpatis , articulos appellamus. Ut enim corporis membra articulis distinguuntur , ità etiam in hâc fidei confessione quidquid distinctè et separatim ab alio , nobis credendum est , rectè et appositè articulum dicimus.

DE PRIMO SYMBOLI ARTICULO.

CAPUT II.

Hic articulus quid contineat.

I. **C**REDO IN DEUM PATREM OMNIPOTENTEM, CREATOREM CÆLI ET TERRÆ. His verbis ea sententia subjecta est : certò credo , ac sinè ullâ dubitatione profiteor Deum Patrem , primam scilicet Trinitatis personam , qui suâ omnipotenti virtute cælum ipsum et terram , et omnia quæ cœli et terræ ambitu continentur , ex nihilo condidit , et

gradibus ascendere. In hoc enim multum inter se differunt christiana philosophia, et hujus seculi sapientia, quod hæc quidem naturalis tantum luminis ductu ab effectibus, et ab iis quæ sensibus percipiuntur, paulatim progressa, nonnisi post longos labores vix tandem invisibilia Dei contemplantur, primamque omnium rerum causam et auctorem agnoscit atque intelligit: contra verò illa humanæ mentis aciem ita exacuit, ut in cœlum nullo labore penetrare possit, atque divino splendore collustrata, primum quidem æternum ipsum luminis fontem, deinde quæ infra ipsum posita sunt, intueri, ut nos (1) vocatos esse de tenebris in admirabile lumen, quod est apud Apostolorum principem, cum summâ animi jucunditate experiamur, et (2) credentes exaltemus lætitiâ inenarrabili. Rectè igitur Fideles primò se in Deum credere profitentur, cujus majestatem ex Jeremiæ sententiâ (3) incompreheusibilem esse dicimus. (4). Lucem enim, ut ait Apostolus, inhabitat inaccessibilem, quam nullus hominum vidit, sed nec videre potest; cum enim ad Moysen loqueretur: (5) Non videbit me, inquit, homo, et vivet. Nam ut mens nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perveniat, necesse est eam omninò à sensibus abstractam esse; cujus rei facultatem in hac vitâ naturaliter nos habemus.

Deus ut se manifestat.

VII. Sed quamvis hæc ita sint, non reliquit tamen Deus, ut inquit Apostolus, (6) semetipsum sinè testimonio, benefaciens, de cœlo dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et lætitiâ corda hominum. Quæ causa fuit philosophis nihil abjectum de Deo sentiendi, et quidquid corporeum, quidquid concretum, et admistum est, ab eo longissimè removendi; cui etiam bonorum

---

(1) 1. Pet. 2. 9. (2) 1. Pet. 1. 8. (3) Jerem. 32. 19. (4) 1. Tim. 6. 16. (5) Exod. 33. 10. (6) Act. 14. 16.

omnium perfectam vim et copiam tribuerunt, ut ab eo tanquam à perpetuo quodam et inexhausto fonte bonitatis ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res atque naturas perfecta bona dimanent; quem sapientem, veritatis auctorem et amantem, justum, beneficentissimum, et aliis nominibus appellaverunt, quibus summa et absoluta perfectio continetur; cujus immensam et infinitam virtutem, omnem complementem locum, et per omnia pertingentem esse dixerunt. Hoc ex divinis litteris longè meliùs constat et illustriùs, ut illo loco: (1) Spiritus est Deus; item (2): Estote vos perfecti, sicut et Pater vester cœlestis perfectus est; tum (3): Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus; et illud: (4) O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! deinde (5): Deus verax est, et (6): Ego sum via, et veritas, et vita: prætereà (7): Justitiâ plena est dextera tua; denique (8): Aperis tu manum tuam, et implebis omne animal benedictione: postremò (9): Quo ibo à spiritu tuo, et quò à facie tuâ fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades; si sumpsero pennas meas diluculò, et habitavero in extremis maris, etc. (10) Numquid non cœlum, et terram ego impleo, dicit Dominus? Magna et præclara hæc sunt, quæ de Dei naturâ sacrorum librorum auctoritati consentanea et consequentia ex rerum effectarum investigatione philosophi cognoverunt.

Fides faciliior digniorque scientiâ.

VIII. Quanquam in eo etiam cœlestis doctrinæ necessitatem cognoscimus, si animadvertamus fidem non solùm hoc præstare, quemadmodum suprâ dictum est, ut quæ viri tantùm sapientes longo studio consecuti sunt, ea rudibus quoque,

---

(1) Joan. 4. 24. (2) Matth. 5. 48. (3) Heb. 4. 13. (4) Rom. 11. 33. (5) Rom. 3. 4. (6) Joan. 14. 6. (7) Psalmi. 17. 12. (8) Ps. 144. 16. (9) Ps. 138. 7. 8. 2. (10) Jerem. 23. 24.

et imperitis hominibus statim pateant atque in promptu sint; verum ut rerum notitia, quæ fidei disciplinâ comparatur, multò certior atque ab omni errore purior in mentibus nostris insideat, quàm si eas ipsas res, humanæ scientiæ rationibus comprehensas animus intelligeret. Sed quantò præstantior divini numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed propriè credentibus fidei lumen aditum patefecit? Hæc autem Symboli articulis continetur, qui nobis divinæ essentiae unitatem, et trium personarum distinctionem, tum verò ipsum Deum esse ultimum hominis finem aperiunt, à quo cœlestis æternæque beatitudinis possessio expectanda sit, siquidem à D. Paulo didicimus, (1) Deum inquirentibus se remuneratorem esse. Hæc quanta sint, et an ejus generis sint bona, (2) ad quæ humana cognitio aspirare potuerit, multò ante eundem Apostolum Isaias propheta his verbis ostendit: (3) A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te.

Unus est tantùm Deus.

IX. Sed ex iis quæ diximus, unum etiam Deum esse, non plures Deos, confitendum est: nam cum Deo summam bonitatem et perfectionem tribuamus, fieri non potest ut id, quod summum atque absolutissimum est, inveniatur in pluribus. Quòd si cui aliquid ad summum dæst, eo ipso imperfectus est: quare nec Dei natura illi convenit. Hoc autem multis sacrarum litterarum locis comprobatur; scriptum est enim: (4) Audi Israel: Dominus Deus noster, Deus unus est, prætereà est Domini jussum: (5) Non habebis Deos alienos coram me; deinde per prophetam sæpè

---

(1) *Heb.* 11. 6. (2) *1. Cor.* 1. 9. 14. (3) *Isa.* 64. 4. (4) *Deut.* 6. 4. (5) *Exod.* 20. 3.

admonet: (1) Ego primus et novissimus, et absque me non est Deus. Apostolus etiam palam testatur: (2) Unus Dominus, una fides, unum baptisma. Neque verò nos moveat, quòd interdum sacræ litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt: nam quòd prophetas et (3) iudices Deos appellarunt, non gentium more factum est, quæ sibi plures Deos stultè et impiè fixerunt: sed quàdam loquendi consuetudine significare voluerunt excellentem aliquam virtutem, vel functionem quæ Dei munere illis concessa sit. Deum igitur naturâ, substantiâ, essentiâ unum, quemadmodum ad confirmandam veritatem in Symbolo Nicæni Concilii dictum est, christiana fides credit et profitetur; sed altiùs etiam ascendens, ità unum intelligit, ut unitatem in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneretur: de quo nobis mysterio nunc dicere incipiendum est: sequitur enim in Symbolo.

Nomen Pater ut Deo convenit.

X. PATREM. Sed quoniam Patris vox non unâ ratione Deo tribuitur, illud priùs declarandum erit quæ sit magis propria hujus loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam substantiam esse intellexerunt, à quâ res ortæ essent, et cujus providentiâ omnia gubernarentur, suumque ordinem et statum conservarent. Ex humanis igitur rebus ductâ similitudine, quemadmodum eum, à quo familia propagata est, cujusque consilio et imperio regitur, patrem vocabant: ità hâc ratione factum est, ut Deum, quem omnium rerum opificem et rectorem agnoscebant, Patrem appellari voluerint. Eodem nomine sacræ etiam litteræ usæ sunt cùm de Deo loquentes universorum creationem, potestatem admirabilemque providentiam

---

(1) Isa. 41. 4. Ibid. 44. 6. Ibid. 48. 12. (2) Eph. 4. 4. (3) Ps. 81. 1. Exod. 22. 28. 1. Cor. 8. 5.

ei tribuendam indicarent; legimus enim : (1) Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creavit te? et alibi : (2) Numquid non pater unus omnium nostrum? Numquid non Deus unus creavit nos?

Deus Pater præcipue Christianorum.

XL. At verò multò frequentius, et peculiari quodam nomine, præsertim in novi Testamenti libris, Deus Pater Christianorum dicitur, (3) qui non acceperunt spiritum servitutis in timore, sed acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant : Abba, pater : (4) eam enim charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus : (5) quòd si filii et heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, (6) qui est primogenitus in multis fratribus, nec (7) confunditur vocare nos fratres. Sive igitur communem creationis et providentiæ, sive præcipuam spiritualis adoptionis causam spectes, meritò Fideles Deum patrem se credere profitentur. Verùm præter eas notiones quas explicavimus, Patris nomine audito, ad altiora mysteria mentem erigendam esse parochus docebit. Quod enim in luce illà inaccessiblei, (8) quam inhabitat Deus, magis reconditum et abstrusum est, quodque humana ratio et intelligentia non consequi, aut ne suspicari quidem poterat, id Patris vocabulo divina oracula nobis aperire incipiunt.

Nomen Pater indicat pluralitatem personarum.

XII. Indicat autem hoc nomen, in unâ divinitatis essentiâ non unam tantum personam, sed personarum distinctionem credendam esse. Tres enim sunt in unâ divinitate personæ : Patris, qui à nullo genitus est : Filii, qui ante omnia secula à

---

(1) Deut. 23. 6. (2) Mal. 2. 10. (3) Rom. 8. 15. (4) 1. Joan. 3. 1. (5) Rom. 8. 17. (6) Rom. 8. 29. (7) Heb. 2. 11. (8) 1. Tim. 6. 16.

re genitus est : Spiritus Sancti, qui itidem ab
no ex Patre et Filio procedit. Atqui Pater est
mā divinitatis substantia prima persona, qui
unigenito Filio suo, et Spiritu sancto unus
Deus, (¶) unus est Dominus, non in unius
ularitate personæ, sed in unius Trinitate subs-
iæ. Jam verò hæ tres personæ, cum in iis
lquam dissimile, aut dispar cogitare nefas sit,
tantummodò proprietatibus distinctæ intel-
ntur : Pater siquidem ingenus est : Filius à
re genitus ; Spiritus Sanctus ab utroque pro-
it. Atque in trium personarum eandem essen-
i, eandem substantiam confitemur : .“, ut in
essione veræ sempiternæque Deitatis, et in
onis proprietatem, et in essentiā unitatem,
n Trinitate æqualitatem piè et sancte colu-
credamus.

Pater quomodo prima persona.

III. Nam quòd Patris primam esse personam
mus, hoc non ità accipiendum est, periinde ac
iquid in Trinitate prius aut post-rius, m. us
minus cogitemus. Absit enim hæc a Fidenium
tibus impietas, cum eandem æternitatem,
dem gloriæ majestatem, in tribus personis
stiana religio prædicet. Sed Patrem, propte-
quod ipse sit principium sinè principio, pri-
n esse personam, verè, et sinè uliā dubita-
e affirmamus : quæ quidem uti Patris per-
tate distincta est, ità in unam illam præcep-
convenit, quòd Filium ab æterno genuerit.
per enim Deum simul et Patrem fuisse scien-
tificatur, cum Dei et Patris nomina conjuncta
ià confessione pronuntiamus.

De Trinitate ne subtilius exquiratur

IV. Verùm quoniam in nullis xi, smm
us omnium altissimæ ac difficilissimæ mcca .

(¶) Symbolum Quicumque. (*) Ibid

atque explicatione, aut periculosius versari, aut gravius errare possumus, doceat parochus, religiosè retinenda esse essentiae et personae propria vocabula, quibus hoc mysterium significatur, et sciant fideles unitatem esse in essentia, distinctionem autem in personis. Sed hæc subtilius exquirere nihil oportet, cum meminerimus illius vocis: (1) Qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria; satis enim videri debet, quod fide certum et exploratum habemus, nos à Deo [cujus oraculis non assentiri, extremæ stultitiæ atque miseriæ est] ita edoctos esse. (2) Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Rursus: (3) Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum et Spiritus Sanctus: et hi tres unum sunt; oret tamen assidue, ac precetur Deum et Patrem, qui universa ex nihilo condidit, (4) disponitque omnia suaviter, (5) qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humanæ menti patefecit; oret, inquam, sinè intermissione, qui divino beneficio hæc credit, ut aliquandò in æterna tabernacula receptus, dignus sit qui videat quæ tanta sit Dei Patris fecunditas, ut se ipsum intuens atque intelligens, parem et æqualem sibi filium gignat: quoque modo duorum idem planè, et par charitatis amor qui Spiritus Sanctus est, à Patre et Filio procedens genitorem et genitum æterno atque indissolubili vinculo inter se connectat: atque ita divinæ Trinitatis una sit essentia, et trium personarum perfecta distinctio,

Cur epitheta Deo tribuantur insignia.

XV. OMNIPOTENTEM. Solent sacræ litteræ multis nominibus Dei summam vim et immensam majestatem explicare, ut ostendant quantâ religione et pietate illius sanctissimum nomen colen-

---

(1) Prov. 25. 27. (2) Matth. 28. 19. (3) 1. Joan. 5. 7. (4) Sap. 2. 1. (5) Joan. 13. 12.

dum sit, sed imprimis doceat parochus, illi omnipotentem vim frequentissimè tribui: Ipse enim de se dicit: (1) Ego Deus omnipotens. Et rursus Jacob, cum filios ad Joseph mitteret ita illis precatus est: (2) Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem; deinde verò in Apocalypsi scriptum est: (3) Dominus Deus, qui est, et qui erat, et qui venturus est, omnipotens; et alibi: (4) Dies magnus Dei omnipotentis appellatur. Nonnunquam etiam pluribus verbis illud idem significari solet. Atque huc pertinet quod dicitur: (5) Non erit impossibile apud Deum omne verbum: (6) Numquid manus Domini invalida est? Item: (7) Subest tibi, cum volueris posse; et alia generis ejusdem: ex quibus variis dicendi formis id percipitur, quod uno omnipotentis verbo comprehendi perspicuum est.

Quid significet Omnipotens.

XVI. Intelligimus autem hoc nomine nihil esse, nihil animo et cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat: etenim non solum hæc, quæ tametsi maxima sunt, aliquo tamen modo in cogitationem nostram cadunt, efficiendi potestatem habet; nimirum, ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures mundi ex nihilo repente existant; verum etiam multa majora in illius potestate sita sunt, quæ humanæ menti et intelligentiæ suspicari non licet. Neque verò, cum omnia Deus possit; mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid potest: hæc enim in eam naturam cadunt, cujus imperfecta actio est; Deus verò, cujus perfectissima semper est actio, ideò hæc non posse dicitur: quia posse ea, infirmitatis est, non summæ et infinitæ omnium rerum potestatis, quam ille ha-

---

(1) Genes. 17. 1. (2) Gen. 43. 14. (3) Apoc. 1. 8. (4) Apoc. 6. 14. (5) Luc. 1. 37. (6) Num. 11. 23. (7) Sap. 12. 18.

bet. Ità igitur Deum omnipotentem esse credimus, ut ab eo tamen longè omnia abesse cogitemus, quæ perfectæ ejus essentiæ maximè conjuncta et convenientia non sunt.

In Symbolo cur Deus proponatur credendus, Omnipotens.

XVII. Rectè autem sapienterque factum parochus ostendat, ut prætermisissis aliis nominibus, quæ de Deo dicuntur, hoc unum nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nam cùm Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere, omnia item ejus ditioni et imperio subjecta esse. Cùm verò omnia ab eo fieri posse non dubitemus, consequens omninò est, ut cætera etiam explorata de illo habeamus, quæ si desint, quomodò omnipotens sit, prorsùs intelligere non possumus. Prætereà nulla res tam ad fidem et spem nostram confirmandam valet, quàm si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri à Deo posse, quidquid enim deinceps credere oporteat, quamvis magnum et admirabile sit, rerumque ordinem ac modum superet, illi tamen facilè humana ratio, postquàm Dei omnipotentis notitiam perceperit, sinè ullà hæsitatione assentitur; quin potius quò majora sint, quæ divina oracula doceant, eò libentiùs fidem eis habendam esse existimat. Quòd si boni etiam aliquid expectandum sit, nunquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur; sed erigit sese atque confirmat, sæpè illud cogitans, nihil esse, quod ab omnipotenti Deo effici non possit.

Fidei in Deum omnipotentem utilitas.

XVIII. Quare hâc fide præcipuè munitos nos esse oportet, vel cùm admiranda aliqua opera ad proximorum usum et utilitatem edere cogimur, vel cùm à Deo precibus impetrare aliquid volumus. Alterum enim ipse Dominus docuit, cùm

Apostolis

Apostolis incredulitatem objiciens diceret: (1) Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc, et transibit, et nihil impossibile erit vobis. De altero autem sanctus Jacobus ita testatus est: (2) Postulet in fide, nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctus maris, qui à vento movetur et circumfertur: non ergo æstimet homo ille, quòd accipiat aliquid à Domino. Multa præterea hæc fides comoda atque utilitates nobis præbet; imprimis verò ad omnem animi modestiam et humilitatem nos instituit; sic enim inquit princeps Apostolorum: (3) Humiliamini sub potenti manu Dei. Monet etiam (4) non esse trepidandum, ubi non sit timor, sed unum (5) Deum timendum esse, (6) in cujus potestate nos ipsi, nostraque omnia posita sint. Inquit enim Salvator noster: (7) Ostendam vobis quem timeatis. Timeate eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Utimur deinde hac fide ad immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda et celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat tam ingrato animo esse non potest, quin sæpiùs exclamet: (8) Fecit mihi magna qui potens est.

In Trinitate non tres omnipotentes.

XIX. Sed quod Patrem omnipotentem in hoc articulo vocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ità illi hoc nomen tributum esse, ut Filio etiam et Spiritui Sancto commune non sit: Nam quemadmodum Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum, neque tamen tres Deos; sed unum Deum esse dicimus: ità æquè Patrem, ac Filium, et Spiritum Sanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, sed

---

(1) Matt. 17. 17. (2) Jac. 1. 6. 7. (3) 1. Pet. 5. 6. (4) Ps. 52. 6. (5) Ps. 32. 8. Ibid. 33. 10. (6) Sap. 7. 16. (7) Luc. 12. 5. (8) Luc. 1. 40.

unum omnipotentem esse confitemur. Ut verò principu quidam ratione, Patrem, quis omnis originis fons est, hoc nomine vocamus; uti etiam Filio, qui æternum Patris Verbum est, sapientiam, itè et Spiritui Sancto, quis utriusque amor est, bonitatem tribuimus: quamvis hæc et alia huiusmodi nomina communiter in tribus personis, ex catholicæ fidei regulâ dicantur.

Ex quo, quomodo, et cur mundum creavit Deus.

XX. CREATORUM CÆLI ET TERRÆ. Quam necessarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulò ante Fidelibus tradi ex iis quæ nunc de universorum creatione explicanda erunt, perspicui potest. Tanti enim operis miraculum faciliùs creditur, quòd nullus de immensâ Creatoris potestate dubitandi locus relinquitur. Deus enim non ex materia aliquâ mundum fabricatus est, sed ex nihilo creavit, idque nullâ vi aut necessitate coactus, sed suâ sponte et voluntate instituit. Neque verò ulla alia fuit causa, quæ illum ad opus creationis impelleret, nisi ut rebus quæ ab ipso effectæ essent, bonitatem suam impetiretur. Nam Dei natura ipsa per se beatissima nullius rei indigens est, ut inquit David: (1) *Disi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Quomodum autem suâ bonitate adductus, (2) quicunque voluit fecit: ita non exemplum aliquod aut formam, quæ extra se posita esset, cum universa conderet, secutus est: verum quia rerum omnium exemplar divinâ intelligentiâ continetur, id summus artifex in se ipso intuens, ac veluti imitatus, summâ sapientiâ et infinitâ virtute, quæ ipsius propria est, rerum universitatem initio procreavit; ipse enim dixit et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt. Verum cœli et terræ nomine, quidquid cœlum et terra complectitur,

(1) Ps. 138. 8. (2) Ps. 115. 5. Ibid. 148. 5.

intelligendum est. Nam præter cœlos, (1) quos opera digitorum ejus propheta appellavit, solis etiam splendorem, lunæque, et cæterorum siderum ornatum addidit: atque, (2) ut essent in signa, et tempora, et dies, et annos, illà cœlorum orbes certo et constanti cursu temperavit, ut nihil perpetuâ eorum conversione mobilius, nihil mobilitate illâ certius videri possit.

Creantur Angeli, et quales.

Præterea spiritualement naturam innumerabilesque Angelos qui Deo ministrarent atque adisterent, ipse ex nihilo creavit, quos deinde admirabili gratiæ suæ et potestatis munere auxit atque ornavit. Nam cum illud sit in divinis litteris, (3) diabolus in veritate non stetit, perspicuum est eum reliquosque desertores angelos ab ortu sui initio gratiâ præditos fuisse. De quo ita est apud sanctum (*) Augustinum: Cum bonâ voluntate, id est, cum amore casto, quo illi adhærent, angelos creavit, simul in eis et condens naturam, et largiens gratiam. Unde sinè bonâ voluntate, hoc est Dei amore, nunquam sanctos angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, exstat illud sacrarum litterarum testimonium: (4) Tu Domine mi! rex sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia super terram. Potestatem deniquè eis tribuit divinus David illis verbis: (5) Potentes virtute, facientes verbum illius; atque ob eam rem sæpè in sacris litteris virtutes et exercitus Domini appellantur. Sed quamvis omnes ii cœlestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen qui à Deo parente et creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ

---

(1) Ps. 8. 4. (2) Gen. 1. 14. (3) Joan. 8. 44. (*) August. lib. 12. de Civit. Dei, cap. 9. (4) 2. Reg. 14. 20. (5) Psal. 102. 20.

carcerem inclusi, æternas superbiae suæ poenas luunt; de quibus princeps Apostolorum scribit in hunc modum: (1) Angelis peccantibus non percutit; sed rudentibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reservari.

Terra stabilitur et ornatur.

XXI. At verò terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus verbo suo iussit in media mundi parte consistere, effecitque (2) ut ascenderent montes, et descenderent campi in locum quem fundavit eis; ac ne aquarum vis illam inundaret, terminum posuit, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram. Deinde non solum arboribus, omni que herbarum et florum varietate convestivit atque ornavit; sed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, et aera, ita etiam terram complevit.

Homo in creatione quibus ditatus.

XXII. Postremò Deus ex limo terræ hominem sic corpore affectum, constitutum effinxit, ut non quidem naturæ ipsius vi, sed divino beneficio immortalis esset et impassibilis. Quòd autem ad animam pertinet, (3) eum ad imaginem et similitudinem suam formavit, liberumque ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi atque appetitiones ita in eo temperavit, ut rationis imperio nunquam non parerent. Tum originalis iustitiæ admirabile donum addidit, ac deinde cæteriis animantibus præesse voluit, quæ quidem facilius erit Parochis ad Fidelium institutionem ex sacrae Genesis historiâ cognoscere.

Creator omnium Deus.

XXIII. Hæc igitur de universorum creatione cœli et terræ, verbis intelligenda sunt: quæ omnia

---

(1) 1. Pet. 2. 4. (2) Ps. 103. 5. 8. 9. (3) Gen. 1. 26.

intelligendum est. Nam præter cœlos, (1) quos opera digitorum ejus propheta appellavit, solis etiam splendorem, lunæque, et cæterorum siderum ornatum addidit: atque, (2) ut essent in signa, et tempora, et dies, et annos, ita cœlorum orbes certo et constanti cursu temperavit, ut nihil perpetuâ eorum conversione mobilius, nihil mobilitate illâ certius videri possit.

Creantur Angeli, et quales.

Præterea spiritualement naturam innumerabilesque Angelos qui Deo ministrarent atque adsisterent, ipse ex nihilo creavit, quos deinde admirabili gratiæ suæ et potestatis munere auxit atque ornavit. Nam cum illud sit in divinis litteris, (3) diabolus in veritate non stetit, perspicuum est eum reliquosque desertores angelos ab ortu sui initio gratiâ præditos fuisse. De quo ita est apud sanctum (*) Augustinum: Cum bonâ voluntate, id est, cum amore casto, quo illi adhærent, angelos creavit, simul in eis et condens naturam, et largiens gratiam. Unde sinè bonâ voluntate, hoc est Dei amore, nunquam sanctos angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, exstat illud sacrarum litterarum testimonium: (4) Tu Domine mi! rex sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia super terram. Potestatem denique eis tribuit divinus David illis verbis: (5) Potentes virtute, facientes verbum illius; atque ob eam rem sæpè in sacris litteris virtutes et exercitus Domini appellantur. Sed quamvis omnes ii cœlestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen qui à Deo parente et creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ

---

(1) Ps. 8. 4. (2) Gen. 1. 14. (3) Joan. 8. 44. (*) August. lib. 12. de Civit. Dei, cap. 9. (4) 2. Reg. 14. 20. (5) Psal. 102. 20.

longè est ab unoquoque nostrum. In ipso enim vivimus et movemur, et sumus.

Tribus personis creatio tribuenda.

XXV. Atque hæc de primi articuli explicatione satis fuerint, si tamen illud etiam admonuerimus, creationis opus omnibus sanctæ et individuae Trinitatis personis commune esse. Nam hoc loco, ex Apostolorum doctrinâ, Patrem creatorum cœli et terræ confitemur: in Scripturis sacris legimus de Filio: (1) Omnia per ipsum facta sunt: et de Spiritu Sancto: (2) Spiritus Domini ferebatur super aquas: et alibi, (3) Verbo Domini cœli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

DE ARTICULO II.

CAPUT III.

Utilitas hujus articuli.

I. **E**T IN JESUM CHRISTUM, FILIUM EJUS UNICUM, DOMINUM NOSTRUM. Mirificam et uberriam esse utilitatem, quæ ex hujus articuli fide et confessione confluit, ad humanum genus, et illud sancti Joannis testimonium ostendit: (4) Quisquis confessus fuerit, quoniam Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, et ipse in Deo: et beatitudinis præconium declarat, quod à Christo Domino tributum est principi Apostolorum: (5) Beatus es Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi; sed Pater meus, qui in cœlis est. Hoc enim fundamentum firmissimum est nostræ salutis ac redemptionis.

Unde incipienda hujus articuli explicatio.

II. Sed quoniam admirabilis hujus utilitatis fruc-

---

(1) Joan. 1. 3. (2) Gen. 2. (3) Ps. 32. 6. (4) 1. Joan. 4. 13.
(5) Matth. 16. 17.

tus maximè et felicissimi illius statûs ruinâ intelligitur, in quo Deus primos homines collocârat, incumbat in hanc curam Parochus, ut Fideles communium miseriarum et ærumnarum causam agnoscant. Cùm enim à Dei obedientiâ descivisset Adam, interdictumque violâsset illud: (1) Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni et mali ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris: in summam illam incidit calamitatem, ut sanctitatem et justitiam in quâ constitutus fuerat, amitteret, et reliqua subiret mala, quæ sancta (*) Tridentina Synodus uberiùs explicavit. Propterea verò peccatum et peccati pœnam in uno Adam non constituisse commemorabunt; sed ex eo tanquàm ex semine et causâ ad omnem posteritatem jure permanasse. Cùm igitur ex altissimo dignitatis gradu concidisset nostrum genus, sublevâri indè, et in pristinum locum restitui nullo modo poterat hominum aut angelorum viribus: quare reliquum erat illud ruinæ et malorum subsidium, ut Dei Filii infinita virtus, assumptâ carnis nostræ imbecillitate, infinitam tolleretur peccati vim, et nos reconciliaret Deo in sanguine suo.

Confessio hujus articuli quàm necessaria.

III. Hujus autem redemptionis fides et confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semperque fuit, quam Deus initio præmonstravit: nam in illa damnatione humani generis, quæ statim peccatum consecuta est, ostensa etiam fuit spes redemptionis illis verbis, quibus proprium diabolo damnum, quod ex liberatione hominum facturus erat, denuntiavit: (2) Inimicitias ponam inter te et mulierem, semen tuum et semen illius, ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus.

---

(1) Gen. 1. 16. 17. (*) Conc. Trid. sess. 5. can. 1. et 2. Ibid. sess. 6. can. 1. et 2. (2) Gen. 3. 15.

Promissio servatoris fit et confirmatur.

IV. Et deinceps eandem promissionem sæpè confirmavit, majoremque sui consilii significationem iis præsertim hominibus dedit, quibus voluit singularem benevolentiam præstare: inter cæteros verò, cùm patriarchæ Abrahæ sæpenumerò hoc mysterium significasset; tum eo tempore apertiùs declaravit, cùm ille Dei jussis obediens filium suum unicum Isaac immolare voluit; inquit enim: (1) Quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, et velut arenam, quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Ex quibus verbis facilè colligi poterat, ex proge-
nie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immanissimâ Satanae tyrannide liberatis salutem afferret: illum autem Dei Filium natum ex semine Abrahæ secundùm carnem fore necesse erat.

Eadem promissio iteratur.

V. Non ità multò post Dominus, ut ejusdem promissionis memoria consecraretur, idem fœdus cum Jacob Abrahæ nepote sancivit. Nam cùm ille (2) in somnis vidit scalam stantem super terram, et cacumen illius tangens cœlos, angelos quoque Dei ascendentes, et descendentes per eam, ut testatur Scriptura, (3) audivit etiam Dominum innixum scalæ dicentem sibi: Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac; terram in quâ dormis tibi dabo et semini tuo, eritque semen tuum quasi pulvis terræ. Dilataberis ad orientem, et occidentem, et septentrionem, et meridiem, et benedicentur in te et in semine tuo cunctæ tribus terræ.

---

(1) Gen. 22. 16. 17. (2) Ibid. 28. 12. (3) Ibid. 183.

Hujus promissionis memoria renovatur.

VI. Neque postea destitit Deus eadem sui promissi memoriâ renovandâ, et generi Abraham, et multis præterea hominibus Salvatoris expectationem commovere: siquidem Judæorum republicâ et religione constitutâ, notior populo suo fieri cœpit: nam et mutæ res significârunt, et homines prædixerunt quæ et quanta nobis bona Salvator ille et Redemptor noster Christus Jesus allaturus esset. Ac prophetæ quidem, quorum mens cœlesti lumine illustrata fuit; (1) Filii Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus effecit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectionem, cæteraque ejus mysteria, hæc omnia, quasi tum adessent, palàm docentes, populo prænuntiârunt: itâ ut, si futuri et præteriti temporis tollatur diversitas, nihil jam inter prophetarum prædicta, et Apostolorum prædicationem, nihil inter veterum patriarcharum fidem et nostram interesse videamus. Sed jam de singulis articuli partibus dicendum videtur.

Jesus quid significet, et à quo datum hoc nomen.

VII. JESUS proprium est nomen ejus qui Deus et homo est, quod salvatorem significat, non quidem fortuito, aut hominum judicio et voluntate, sed Dei consilio et præcepto illi impositum. Angelus enim Mariæ matri itâ annuntiavit: (2) Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Ac deinde Joseph virginis sponso non solùm, ut eo nomine puerum appellaret, præcepit: sed etiam cur itâ nominandus esset, declaravit: inquit enim: (3) Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in eâ natum est, de Spiritu Sancto est: pariet autem filium, et vocabis nomen

---

(1) Is. 7. 14. 8. 3. 9. 6. 11. 12. 53. per totum. Jer. 23. 5. 30. 9. Dan. 7. 13. 9. 24. (2) Luc. 1. 31. (3) Matth. 1. 20. 21.

eius Jesum : ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.

Præcipuè Christo convenit nomen Jesu.

VIII. Ac multi quidem hoc nomine fuerunt appellati in divinis litteris : nam idem nomen (1) Nave filio fuit , qui Moysi successit , et populum à Moyse ex Ægypto liberatum , in terram promissionis , quod illi negatum fuerat , deduxit. Eodem etiam nomine (2) Josedech sacerdotis filius appellatus est. Sed quantò veriùs salvatorem nostrum huc nomine appellandum existimabimus ? qui non uni alicui populo ; sed universis omnium ætatum hominibus , non quidem fame , aut Ægyptiaco , vel Babylonico dominatu oppressis , sed in umbrâ mortis sedentibus , et durissimis peccati et diaboli vinculis obstrictis , lucem , libertatem et salutem dederit ; qui eis coelestis regni jus et hereditatem acquisiverit : qui eos Deo Patri reconciliaverit : in illis Christum Dominum adumbratum videmus , à quo iis beneficiis quæ diximus , cumulatum est genus humanum. Quæ præterea (3) nomina prædicta sunt Dei Filio divinitus imponenda , ad unum hoc Jesu nomen referuntur : cum enim cætera salutem , quam nobis daturus erat aliquâ ex parte attingerent , hoc ipsum universæ salutis humanæ , vim rationemque complexum est.

Nomini Jesu cur Christi nomen addatur.

IX. Jesu nomini Christi etiam nomen additum est , quod unctum significat et honoris et officii nomen est : nec unius rei proprium , sed commune multorum : nam veteres illi patres nostri (4) Christos appellabant sacerdotes et reges , quod Deus propter muneris dignitatem ungi præceperat. Sacerdotes enim ii sunt , qui populum assidui

(1) Eccli. 46. 1. (2) Aggæi 1. 1. (3) Isa. 7. 14. 8. 8. 9. 6. Jerem. 23. 6. (4) 1. Reg. 12. 3. 16. 6. 24. 7.

precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commissa est: ad eosque pertinet maximè legum auctoritatem, innocentium vitam tueri, et nocentium audaciam ulcisci. Quoniam igitur utraque harum functionum Dei majestatem referre in terris videtur, ideò qui vel ad regium, vel ad sacerdotale munus obeundum delecti erant, (1) unguento ungebantur. Prophetas etiam ungendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes et internuntii cœlestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores salutaribus præceptis, et futurorum prædictione hortati sunt.

Christus Propheta, Rex, et Sacerdos.

X. At verò cum Jesus Christus Salvator noster in mundum venit, trium personarum partes et officia suscepit, prophetæ, sacerdotis, ac regis, atque ob eas causas Christus dictus est et unctus ad illorum munerum functionem: non quidem alicujus mortalis operâ, sed cœlestis Patris virtute: non terreno unguento, sed spirituali oleo: quippe cum in sanctissimam ejus animam Spiritus Sancti plenitudo, gratiæque, et omnium donorum uberior copia effusa sit, quàm ulla alia creata natura capere potuerit: atque id præclarè propheta ostendit, cum Redemptorem ipsum affatus diceret: (2) Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præconsertibus tuis. Idem etiam ac multò apertius Isaïas iis verbis demonstravit: (3) Spiritus Domini super me, eo quòd unxerit Dominus me, ad annuntiandum mansuetis misit me.

Christus quomodo Propheta, Sacerdos et Rex.

XI. Itaque Jesus Christus summus (4) propheta,

---

(1) Lev. 8. 30. 3. Reg. 10. 15. 16. (2) Ps. 44. 8. (3) Isa. 61.
4. (4) Deut. 18. 15.

unum omnipotentem esse confitemur. Ut verò præcipuâ quâdam ratione, Patrem, quia omnis originis fons est, hoc nomine vocamus; uti etiam Filio, qui æternum Patris Verbum est, sapientiam, ità et Spiritui Sancto, quia utriusque amor est, bonitatem tribuimus: quamvis hæc et alia hujusmodi nomina communiter in tribus personis, ex catholicæ fidei regulâ dicantur.

Ex quo, quomodo, et cur mundum creavit Deus.

XX. CREATOREM CŒLI ET TERRÆ. Quàm necessarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulò ante Fidelibus tradi ex iis quæ nunc de universo creatione explicanda erunt, perspicui potest. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quòd nullus de immensâ Creatoris potestate dubitandi locus relinquitur. Deus enim non ex materiâ aliquâ mundum fabricatus est, sed ex nihilo creavit, idque nullâ vi aut necessitate coactus, sed suâ sponte et voluntate instituit. Neque verò ulla alia fuit causa, quæ illum ad opus creationis impelleret, nisi ut rebus quæ ab ipso effectæ essent, bonitatem suam impertiretur. Nam Dei natura ipsa per se beatissima nullius rei indigens est, ut inquit David: (1) Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Quæmadmodum autem suâ bonitate adductus, (2) quæcumque voluit fecit: ità non exemplum aliquod aut formam, quæ extra se posita esset, cum universa conderet, secutus est: verùm quia rerum omnium exemplar divinâ intelligentiâ continetur, id summus artifex in se ipso intueus, ac veluti imitatus, summâ sapientiâ et infinitâ virtute, quæ ipsius propria est, rerum universitatem initio procreavit; ipse enim dixit et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt. Verùm cœli et terræ nomine, quidquid cœlum et terra complectitur,

---

(1) Ps. 15. 2. (2) Ps. 115. 3. Ibid. 148. 5.

hominem contulit quidquid potestatis, amplitudinis, dignitatis, hominis natura capere posset. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, (1) eique omnia, quod jam fieri coëptum est, plenè perfectèque in die iudicii subjiciuntur.

Christus Dei Filius et verus Deus.

XIII. FILIUM EJUS UNICUM. His verbis altiora mysteria de Jesu credenda, et contemplanda Fidelibus proponuntur, nimirum Filium Dei esse, et verum Deum, sicuti Pater est, qui eum ab æterno genuit: prætereà illum divinæ Trinitatis secundam personam aliis duabus omninò æqualem confitemur: nihil enim impar, et dissimile in divinis personis aut esse, aut fingi animo debet, cum unam omnium essentiam, voluntatem, potestatem agnoscamus: quod cum multis pateat divinæ Scripturæ oraculis, tum præclarissimè illud ostendit sancti Joannis testimonium: (2) In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.

Christi æterna generatio ineffabilis.

XIV. Sed cum Jesum Filium Dei esse audimus, nihil terrenum, aut mortale de ejus ortu cogitandum est: verum ortum illum, quo ab omni æternitate Pater Filium genuit; quem ratione percipere, atque perfectè intelligere nullo modo possumus, constanter credere, et summâ animi pietate colere debemus, ac veluti mysterii admiratione obstupfacti, illud cum Prophetâ dicere: (3) Generationem ejus quis enarrabit? Hoc igitur credendum est, Filium ejusdem esse naturæ, ejusdem potestatis et sapientiæ cum Patre, ut in Symbolo Nicæno explicatiùs confitemur; inquit enim: Et in Jesum Christum Filium ejus unigenitum, et ex Patre natum ante omnia secula, Deum de Deo,

---

(1) 1. Corinth. 15. 26. 27. (2) Joan. 1. 1. (3) Isa. 53. 8.

lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt.

Similitudo.

XV. Ex omnibus autem quæ ad indicandum modum, rationemque æternæ generationis similitudines afferuntur, illa propius ad rem videtur accedere, quæ ab animi nostri cogitatione sumitur. Quamobrem sanctus Joannes Filium ejus, (1) Verbum appellat. Ut enim mens nostra, se ipsam quodammodo intelligens sui effingit imaginem, quam Verbum Theologi dixerunt: ita Deus (quantum tamen divinis humana conferri possunt) seipsum intelligens, Verbum æternum generat: etsi præstat contemplari, quod fides proponit, et sincerâ mente Jesum Christum verum Deum, et verum hominem credere et confiteri, genitum quidem, ut Deum, ante omnium seculorum ætates, ex Patre; ut hominem verò, natum in tempore ex matre Mariâ Virgine.

Christus una persona et Filius unicus Patris.

XVI. Et quanquam duplicem ejus nativitatem agnoscamus, unum tamen Filium esse credimus. Una enim persona est, in quâ divina et humana natura convenit. Et quod ad divinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut cohæredes habet, cum ipse Patris unicus Filius, nos verò homines figmentum, et opus manuum ejus simus.

At si humanum ortum consideremus, multos ille non solum fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet, ut unâ cum eo paternæ hæreditatis gloriâ adipiscantur: ii sunt, qui fide Christum Dominum receperunt, et fidem, quam nomine profitentur, reipsâ et charitatis officiis præstant; quare (2) primogenitus in multis fratribus ab Apostolo vocatur.

---

(1) 1. Joan. 1. 1. (2) Rom. 8. 27.

Christo car varis tribuatur gloria.

XVII. DOMINUM NOSTRUM. Multa sunt, quæ de salvatore nostro in sacris Litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus est: alia, ut homo, ipsi convenire perspicuum est: quoniam à diversis naturis diversas earum proprietates accepit. Igitur vere dicimus Christum esse omnipotentem, æternum, immensum: quod à divinâ habet. Rursus de illo dicimus, passum, mortuum esse, resurrexisse: quæ naturæ hominum convenire nemo dubitat. Verum præter hæc quædam alia utrique naturæ congruunt, ut hoc loco, cùm Dominum nostrum dicimus. Igitur si ad utramque naturam hoc nomen referatur, meritò Dominus noster prædicandus est.

Christus car Dominus noster appellatur.

XVIII. Nam quemadmodum ipse æternus Deus est, ut Pater, ita etiam omnium rerum æque Dominus est, ac Pater: et quemadmodum ipse et Pater non est alius, atque alius Deus, sed idem planè Deus, ita etiam ipse et Pater non est alius, atque alius Dominus. Sed rectè etiam multis rationibus, ut homo est, Dominus noster appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipse redemptor noster fuit, atque à peccatis nos liberavit. jure hanc potestatem accepit, ut verè Dominus noster esset ac diceretur. Ita enim Apostolus docet: (1) Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum: et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloriâ est Dei Patris. Atque ipse de se post resurrectionem: (2) Data est, inquit, mihi omnis potestas in cœlo et in terrâ.

(1) Phil. 2. 7. (2) Matth. 28. 18.

Probatur hic sensus.

III. Ea autem verba ita accipienda esse, ex sacri Concilii Constantinopolitani confessione planè perspicitur : inquit enim : Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de cœlis : et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Mariâ Virgine, et homo factus est. Atque id etiam sanctus Joannes Evangelista explicavit, ut qui ex ipsius Domini salvatoris pectore, altissimi hujus mysterii cognitionem hausisset. Nam cùm divini verbi naturam declarâsset illis verbis : (1) In principio erat Verbum : et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum : ad extremum coneludit : Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Verbum enim, quod divinæ naturæ hypostasis est, ita humanam naturam assumpsit, ut una et eadem esset divinæ et humanæ naturæ hypostasis, ac persona : quo factum est, ut tam admirabilis conjunctio utriusque naturæ actiones et proprietates conservaret, atque, ut est apud sanctum (*) Leonem magnum illum Pontificem : Nec inferiore consumeret glorificatio, nec superiore minueret assumptio.

Quæ opera Dei toti Trinitati tribuantur.

IV. Sed quoniam prætermittenda non est verborum explanatio, doceat Parochus, cùm dicimus, Dei Filium Spiritûs Sancti virtute conceptum esse, unam hanc divinæ Trinitatis personam incarnationis mysterium non confecisse. Quamvis enim unus Filius humanam naturam assumpserit, tamen omnes divinæ Trinitatis personæ, Pater, Filius et Spiritus Sanctus hujus mysterii auctores fuerunt ; siquidem illa Christianæ fidei regula tenenda est : Omnia, quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque unam magis quàm aliam, aut unam sine aliâ agere.

---

(1) Joan. 1. 1. (*) Serm. 1. de Nat.

Quanam personis singulis.

V. Quòd autem una persona ab alià procedat hoc unum omnibus commune esse non potest : nam Filius à Patre tantum generatur : Spiritus Sanctus à Patre et Filio procedit : quidquid verò extra illas ab ipsis proficiscitur , tres personæ , sine ullo discrimine agunt , atque ex hoc genere Filii Dei Incarnatio censenda est.

Christus, cui dicatur conceptus de Spiritu Sancto.

VI. Quanquam verò hæc ita se habeant, solent tamen sacræ Litteræ earum rerum, quæ omnibus personis communes sunt, aliam aliis tribuere, quemadmodum summam omnium rerum potestatem Patri, sapientiam Filio, Spiritui Sancto amorem adscribunt. Et quoniam divinæ Incarnationis mysterium singularem atque immensam Dei erga nos benignitatem declarat ob eam rem peculiari quâdam ratione hoc opus Spiritui Sancto tribuitur.

Christi Conceptionis mysterium declaratur.

VII. In hoc mysterio quâdam supra naturæ ordinem, quâdam naturæ vi effecta esse animadvertimus. Nam, quod ex purissimo virginis matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoscimus, cum illud omnium hominum corporibus commune sit, ut ex matris sanguine formentur. Quòd verò et naturæ ordinem, et humanam intelligentiam superat, illud est : simul atque brata Virgo Angeli verbis assentiens, dixit : (1) Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum : statim Sanctissimum Christi corpus formatum, eique animationis compos conjuncta est, atque ita in ipso temporis articulo perfectus Deus, et perfectus homo fuit. Hoc autem novum fuisse, atque ad-

---

(1) Luc. 1. 38.

mirabile Spiritus Sancti opus, nemo dubitare potest, cum servato naturæ ordine, nullum corpus, nisi intra præscriptum temporis spatium, hominis anima informari queat.

Christus non prius homo quam Deus.

VIII. Deinde verò illud accedit maximâ admiratione dignum, quod, ut primùm cum corpore anima conjuncta fuit, ipsa etiam divinitas cum corpore et anima copulata est; quare simul corpus formatum, atque animatum est, et corpori, et animæ divinitas conjuncta.

Virgo verè mater Dei et hominis.

IX. Ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus et perfectus homo esset, et Virgo sanctissima verè, et propriè mater Dei, et hominis diceretur, quòd eodem momento Deum et hominem concepisset. Hoc autem ab Angelo ei significatum est, cum ait: (1) Ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum: hic erit magnus: et Filius Altissimi vocabitur. Et eventu comprobatum est quod Isaias prædixit: (2) Ecce virgo concipiet, et pariet filium. Idem quoque Elizabeth, cum Spiritu Sancto repleta, Filii Dei conceptionem intellexisset, his verbis declaravit: (3) Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?

Christus ut primùm conceptus gratiam omnem habuit.

X. Sed quemadmodum Christi corpus ex purissimis integerrimæ Virginis sanguinibus, sine ullâ viri operâ, ut antea diximus, verùm solâ Spiritus Sancti virtute formatum est: ita etiam ut primùm conceptus est, illius anima uberrimam spiritus Dei copiam, atque omnem charismatum abundantiam accepit: neque enim, ut aliis hominibus,

---

(1) Luc. 1. 31. (2) Isai. 8. 14. (3) Luc. 1. 43.

qui sanctitate, et gratiâ ornantur, (1) ipsi ad mensuram; ut testatur sanctus Joannes, dat Deus spiritum, sed omnem gratiam tam affluenter in ejus animam infudit, ut (2) de plenitudine ejus nos omnes acciperemus.

Nota. Neque enim Filium Dei adoptivum appellare licet, quamvis spiritum illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei adoptionem consequuntur: nam cum naturâ Filius Dei sit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum convenire nullo modo existimandum est.

Fidei hujus articuli fructus percipiendi.

XI. Hæc sunt, quæ de admirabili Conceptionis mysterio explicanda visa sunt, ex quibus ut salutaris fructus ad nos redundare possit, illa imprimis Fideles memoriâ repetere, ac sæpius cogitare cum animis suis debent. Deum esse, qui humanam carnem assumpsit: eâ verò ratione hominem factum, quam mente nobis assequi non licet, nedum verbis explicare: ob eum denique finem hominem fieri voluisse, ut nos homines filii Dei renasceremur. Hæc cum attentè consideraverint, tum verò omnia mysteria, quæ hoc articulo continentur, humili, ac fideli animo credant, et adorent: nec curiosè, quod sine periculo vix unquam fieri potest, illa investigare, ac perscrutari velint.

Christum Virgo peperit.

XII. NATUS EX MARIA VIRGINE. Hæc altera est hujus articuli pars, in quâ explicandâ Parochus diligenter versabitur, cum Fidelibus credendum sit, Jesum Dominum non solùm conceptum Spiritûs Sancti virtute, sed etiam ex Mariâ Virgine natum, et in lucem editum esse, cujus mysterii fides quantâ cum lætitiâ et jucunditate animi meditata sit, Angeli vox, qui primus felicissimum

---

(1) Joan. 3. 34. (2) Joan. 1. 16.

nuntium mundo attulit, declarat ; inquit enim : (1) Ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Tum ex illius cœlestis militiæ cantico : (2) Gloria in altissimis Deo et in terrâ pax hominibus bonæ voluntatis, quod Angeli cecinerunt, facile est intelligere. Hinc etiam amplissimum illud Dei promissum ad Abraham impleri incœpit, cui dictum est, fore aliquando, ut (3) in ejus semine omnes gentes benedicerentur. Maria enim, quam verè matrem Dei prædicamus, et colimus, quòd eam personam, quæ simul Deus et homo erat, peperit, (4) à Davide rege originem duxit. Sed quemadmodum conceptio ipsa naturæ ordinem prorsus vincit, ita in ortu nihil non divinum licet contemplari.

Christum quomodo Virgo peperit.

XIII. Prætereà, quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari potest nascitur ex matre sine ullâ maternæ virginitatis diminutione, et quo modo postea ex sepulcro clauso et obsignato egressus est, atque ad discipulos (5) clausis januis introivit : vel, ne à rebus etiam quæ à naturâ quotidie fieri videmus, discedatur, quo modo solis radii concretam vitri substantiam penetrant, neque frangunt, aut aliquà ex parte lædunt : simili, inquam, et altiori modo Jesus Christus ex maternâ alvo, sine ullo maternæ virginitatis detrimento editus est : ipsius enim incorruptam, et perpetuam virginitatem verissimis laudibus celebramus. Quod quidem Spiritûs Sancti virtute effectum est, qui in Filii conceptione, et partu, matri ita adfuit, ut ei et fœcunditatem dederit, et perpetuam virginitatem conservârit.

Christus Adamo, Maria Evæ comparantur.

XIV. Solet interdum Apostolus Christum Jesum

---

(1) Luc. 2. 10. (2) Luc. 2. 24. (3) Genes. 22. 18. (4) Matt. 1. 3. 6. (5) Joan. 20. 19.

novissimum Adam appellare, eumque primo Adam conferre: (1) nam ut in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad vitam revocantur: atque ut Adam, quod ad naturalem conditionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Christus gratiæ, et gloriæ auctor est. Ad eum modum nobis etiam licet Virginem matrem cum Evâ ita conferre, ut priori Evæ secunda Eva, quæ est Maria, respondeat: quemadmodum secundum Adam, hoc est Christum, primo Adam respondere ostendimus. Eva enim (2) quia serpenti fidem habuit, maledictum et mortem in humanum genus iniecit: et Maria postquam Angelo credidit, Dei bonitate effectum est ut (3) benedictio et vita ad homines perveniret; propter Evam nascimur filii iræ, à Mariâ Jesum Christum accepimus, per quem filii gratiæ regeneramur. Evæ dictum est: (4) In dolore paries filios. Maria hæc lege soluta est: ut quæ, salvâ virginalis pudicitie integritate, sine ullo doloris sensu, ut antea dictum est: Jesum Filium Dei peperit.

Figura conceptionis et nativitatis Christi.

XV. Cùm igitur tanta, et tam multa sint admirandæ hujus conceptionis et nativitatis sacramenta, divinæ Providentiæ consentaneum fuit, ut ea multis figuris et oraculis significarentur. Quare huc pertinere sancti Doctores intellexerunt multa, quæ in variis sacris Scripturæ locis legimus; præcipuè verò, (5) portam illam sanctuarii, quam Ezechiel clausam vidit: item lapideum de monte siue manibus abscissum, ut est apud Daniele, (6) qui factus est magnus mons, et implevit universam terram: deinde Aaron (7) virgam, quæ una inter virgas principum Israelis germinavit: (8) et rubum, quem Moyses vidit

(1) 1. Cor. 15. 21. 22. (2) Eccli. 25. 33. (3) Ephes. 1. 3.
(4) Gen. 3. 16. (5) Ezech. 44. 2. (6) Dan. 2. 35. (7) Num.
17. 8. (8) Exod. 8. 2.

ardere, et non comburi. Multis verbis sanctus (1) Evangelista Christi nativitatis historiam descripsit; quâ de re nihil est quòd plura à nobis dicantur, cùm ea lectio Parocho in promptu sit.

Explicato hoc mysterio, ad quid urgendi populi.

XVI. Danda autem illi est opera, ut hæc mysteria, (2) quæ ad doctrinam nostram scripta sunt, infixæ animo, et mentibus Fidelium hæreant: primùm quidem, ut tanti beneficii commemoratione aliquam gratiam ejus auctori Deo referant; deinde ut eximium hoc, et singulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum nostrorum superbiam, et elationem comprimendam accommodatius esse potest, quam sæpiùs cogitare, Deum ita sese humiliare, ut eum hominibus gloriam suam communicet, et hominum infirmitatem, fragilitatemque assumat: Deum hominem fieri, summamque illam, et infinitam majestatem homini ministrare, ad cujus nutum columnæ Cœli, ut inquit Scriptura, (3) contremiscunt et pavent, eumque in terrâ nasci, quem in cœlis Angeli adorant. Quid igitur, cùm hæc Deus nostrâ causâ faciat, quid, inquam, nos ut illi obsequamur, facere oportet? Quàm libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præstare? Videant Fideles, quàm salutari doctrinâ Christus nascens nos instituat, antequàm vocem aliquam emittere incipiat. Nascitur egenus: nascitur ut peregrinus in diversorio: nascitur in vili præsepio: nascitur mediâ hyeme; ita enim scribit sanctus Lucas: (4) Factum est, cùm essent ibi, impleti sunt dies ut pareret, et peperit filium suum primogenitum, et pannis eum involvit, et reclinavit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diversorio. Po-

---

(1) Luc. 2. (2) Rom. 15. 34. (3) Job. 16. 11. (4) Luc. 2. 6. 7.

tuitne Evangelista humilioribus verbis omnem cœli et terræ majestatem, et gloriam includere? Neque verò scribit, non fuisse locum in diversorio, sed ei non fuisse qui dicit: (1) Meus est orbis terræ, et plenitudo ejus. Quod etiam alius Evangelista testatus est: (2) In propria venit, et sui eum non receperunt.

Ex incarnatione quanta in nos redundet gratia et gloria.

XVII. Hæc cum fideles sibi ante oculos proposuerint, tum verò cogitent, Deum carnis nostræ humilitatem et fragilitatem subire voluisse, ut humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud unum satis declarat excellentem hominis dignitatem, et præstantiam, quæ illi divino beneficio tributa est, quòd homo fuerit, qui idem verus et perfectus Deus sit, ut jam gloriari nobis liceat, Filium Dei os nostrum, et carnem nostram esse: quòd beatissimis illis spiritibus non licet, nusquam enim, ut est apud Apostolum, (3) Angelos apprehendit; sed semen Abrahæ apprehendit.

Admonitio singularis.

XVIII. Prætereà, cavendum est, ne maximo nostro malo eveniat, ut quemadmodum illi in diversorio Bethleem locus, ubi nasceretur, defuit, ita etiam, quando jam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris invenire non possit, ubi in spiritu nascatur: hoc enim, cum salutis nostræ cupidissimus sit, vehementer optat; nam ut ille Spiritus Sancti virtute supra naturæ ordinem homo factus et natus est, sanctusque, atque adeo sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet, (4) non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti novam creaturam (5) in

---

(1) Ps. 40. 12. (2) Joan. 1. 11. (3) Heb. 2. 16. (4) Joan. 1. 53. (5) Rom. 6. 4. 5. et 6. 7.

novitate spiritûs ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maximè decet: hæc enim ratione sanctæ hujus Filii Dei conceptionis et nati-
vitat^{is} (1) imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fidei animo credimus, et credentes (2) Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, suscipimus, et adoramus.

DE ARTICULO IV.

CAPUT V.

Necessaria hujus articuli frequens explicatio.

I. **P**ASSUS SUB PONTIO PILATO: CRUCIFIXUS, MORTUUS, ET SEPULTUS. Quantam habeat necessitatem hujus articuli cognitio, et quàm diligenter Parochus curare debeat, ut Fideles Dominicæ Passionis memoriam sæpissimè animo repetant, docet Apostolus, (3) qui nihil aliud se scire testatus est, nisi Jesum Christum, et huic crucifixum. Quare in hoc argumento omne studium, et opera adhibenda est, ut quàm maximè illustretur, Fidelesque tanti beneficii commemoratione excitati, totos se ad Dei erga nos amorem, et bonitatem suspiciendam convertant.

In hoc articulo quid credendum proponatur.

II. Fides itaque priore articuli parte (nam de alterâ postea dicetur) illud nobis credendum proponit, Christum Dominum, cùm Pontius Pilatus Tiberii Cæsaris jussu Judæam provinciam administraret, cruci affixum esse: nam captus, irrisus, variis injuriarum et cruciatuum generibus affectus, demùm in crucem sublat^{us} est. Nec verò cuiquam dubitandum est, ejus animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab iis cruciatibus libe-

---

(1) 2. Cor. 3. 18. (2) 1. Cor. 2. 7. (3) 1. Cor. 2. 2.

ram non fuisse; nam quòd humanam naturam verè assumpsit, necesse est fateri, animo etiam gravissimum dolorem sensisse. Quare, inquit, (1) tristis est anima mea usque ad mortem. Nam etsi personæ divinæ humana natura conjuncta fuit, tamen propter eam conjunctionem nihilominus, passionis acerbitem sensait; quàm si ea conjunctio facta non fuisset, cùm in unâ Jesu Christi personâ, utriusque naturæ, divinæ et humanæ, proprietates servatæ sint: atque idcirco quod erat passibile et mortale, passibile et mortale permansit: rursus verò quod impassibile et immortale erat, qualem esse divinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit.

Cur tempus passionis sic noletur.

III. Quod autem hoc loco tam diligenter observari videmus, Jesum Christum eo tempore passum esse, quo (2) Pontius Pilatus Judæam provinciam procuraret, id eâ re factum esse docebit Parochus, quia tantæ rei et tam necessariæ cognitio exploratio omnibus esse poterat, si rei gestæ certum, quod et ab Apostolo Paulo factum legimus, tempus describeretur: tum etiam, quia iis verbis declaratur, illam Salvatoris prædictionem exitu comprobata esse: (3) Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, et flagellandum, et crucifigendum.

In cruce cur Christus moritur.

IV. Sed quod potissimum in ligno crucis mortem pertulit, hoc etiam divino consilio tribuendum est; ut scilicet unde mors oriebatur, inde vita resurgeret. Serpens enim qui in ligno primos parentes vicerat, victus est à Christo in ligno crucis. Plures ejus rei afferri rationes possunt, quas sancti Patres latius persecuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse, Redemptorem nostrum mortem

---

(1) Matth. 26. 38. Marc. 14. 34. (2) 1. Tim. 6. 13. (3) Matth. 20. 19.

crucis potissimum subire. Verum satis esse Parochus admoneat, si Fideles credant illud genus mortis à Salvatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius videretur, quemadmodum certe nullum turpius, atque indignius esse potuit. Non solum enim apud Gentiles crucis supplicium execrandum, et dedecoris ignominiaque plenissimum semper existimatum est, verum etiam in lege Moysis, (1) maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno.

Hujus articuli explicatio cur sæpius inculcanda.

V. Neque verò Parochus hujus articuli historiam prætermittet, quæ diligentissimè à sanctis Evangelistis exposita est, ut saltem, summa ejus mysterii capita, quæ ad confirmandam fidei nostræ veritatem magis necessaria videntur, Fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, veluti fundamento quodam, Christiana religio et fides nititur: eoque posito, reliqua omnia rectè constituta sunt. Nam si quid aliud humanæ menti, et intelligentiæ difficultatem affert, certè crucis mysterium omnium difficillimum existimandum est: vixque percipi à nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsâ, et ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Apostolus, summam Dei providentiam licet admirari: (2) nam quia in Dei sapientiâ non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quare mirandum non est, si prophetæ ante Christi adventum, Apostoli post ejus mortem, et resurrectionem tanto opere laborârunt, ut hominibus persuaderent, hunc esse mundi redemptorem, eosque in crucifixi potestatem atque obedientiam redigerent.

---

(1) Deut. 21. 23. Gal. 3. 13. (2) 1. Cor. 1. 21.

Figuræ et prophetiæ mysterii crucis.

VI. Quare Dominus, cum nihil tam ab humanæ ratione remotum esset, quam crucis mysterium, statim post peccatum nunquam destitit tum figuris, tum Prophetarum oraculis Filii sui mortem significare. Atque ut de figuris pauca quædam attingamus, (1) Abel primum. qui fratris invidia occisus est; deinde (2) Isaac sacrificium; præterea (3) Agnus, quem Judæi, cum e terrâ Egypti egrederentur immolârunt: tum (4) serpens æscus, quem Moyses in deserto exaltavit, Christi Domini passionis ac mortis figuram præmonstrabant. Quod autem ad Prophetas pertinet, quam multi existiterint, qui de eâ vaticinati sunt; id verò multo notius est, quam ut explicari hoc loco oporteat. Sed præ cæteris, ut (5) Davidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis nostræ mysteria in Psalmis complexus est, (5) Isaiæ oracula tam aperta et clara sunt, ut rectè dici queat, (*) eum potius rem gestam exposuisse, quam futuram prædixisse.

Christus verè mortuus est.

VII. (7) MORTUUS, ET SEPULTUS. His verbis Parochus credendum explicabit, Jesum Christum, postquam crucifixus est, verè mortuum, ac sepultum esse. Neque verò sine causâ hoc separatim Fidelibus credendum proponitur, cum non desuerint, qui eum in cruce mortuum negarent: illi igitur errori hanc fidei doctrinam sancti Apostoli meritò opponendam censuerunt; de cujus articuli veritate, dubitandi nullus nobis locus relinquitur; nam omnes Evangelistæ consentiunt Jesum spiritum emisisse. Præterea cum Christus, verus et

---

(1) Gen. 4. 8. (2) Gen. 22. 6. 7. 8. (3) Exod. 11. 5. c. 7. (4) Num. 21. 8. 9. Joann. 3. 14. (5) Ps. 2. 21. 6c. 100. (6) Isa. 53. (*) Hier. Ep. ad Paul. ante fin. (-) Matth. 27. 50. Marc. 15. 37. Luc. 23. 46. Joann. 19. 30.

perfectus homo fuerit, verè etiam mori potuit: moritur autem homo, cùm anima separatur à corpore.

Christi mortui animæ et corpori separatis Deus uniebatur.

VIII. Quare cùm Jesum mortuum esse dicimus, id significamus, ejus animam à corpore divisam esse; neque tamen concedimus divinitatem sejunctam à corpore: quin potius constanter credimus et confitemur, animâ ejus à corpore divisâ, divinitatem tum corpori in sepulcro, tum animæ apud inferos conjunctam semper fuisse. Decebat autem Filium Dei mori (1) ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum, et liberaret eos qui timore mortis, per totam vitam obnoxii erant servituti.

Mors Christi fuit voluntaria non coacta.

IX. Sed illud in Christo Domino singulare fuit, quòd tunc mortuus est, cùm ipse mori decrevit, et mortem non tam alienâ vi illatam, quam voluntariam obiit. Nec verò mortem solùm, sed locum etiam, et tempus, in quo moreretur, ipse sibi constituit; ita enim Isaias scripsit: (2) Oblatus est, quia ipse voluit. Atque idem Dominus de se ante passionem dixit: (3) Ego pono animam meam, ut iterùm sumam eam: nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso: et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterùm sumendi eam. Quod autem ad tempus et locum attinet, cùm Herodes ejus vitæ insidiaretur, ipse inquit: (4) Dicite vulpi illi, ecce ejicio dæmonia: et sanitates perficio hodie, et cras, et tertiâ die consummor: verumtamen oportet me hodie, et cras, et sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Jerusalem. Ille igitur nihil

---

(1) Heb. 2. 14. (2) Isa. 53. 7. (3) Joan. 10. 18. (4) Luc. 13. 32. 33.

invitus, aut coactus fecit, sed ipse sese volens obtulit, atque inimicis suis obviam procedens, dixit: (1) Ego sum; et sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum injustè, et crudeliter affecerunt.

Vehemens incentivum amoris in Christum.

X. Quo quidem nihil ad commovendos animi nostri sensus majorem vim habere potest, cum penas, tormentaque ejus omnia cogitatione perpendimus. Nam si quispiam nostrà causà omnes dolores patiatur, non quos ipse suà voluntate suscipiat, sed quos vitare nequeat; hoc v. rò hand magni beneficii loco à nobis ponetur: verùm si nostro tantum nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat: profectò hoc beneficii genus tantum est, ut omnem non solum referendæ, sed etiam habendæ gratiæ facilitatem vel gratissimo cuique eripiat, ex quo Jesu Christi summa, et eximia charitas, ejusque divinum et immensum in nos meritum perspicì potest.

Cur sepultus Christus proponatur credendus.

XI. Jam verò quòd sepultum fuisse confitemur, hoc quidem veluti articuli pars non constituatur, quòd novam aliquam difficultatem habeat præter ea, quæ jam de morte dicta sunt. Nam si Christum mortuum credimus, facilè etiam nobis persuaderi potest eum sepultum esse. Verùm hoc additum est, primum, ut minus dubitare de morte liceat, cum maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si ejus corpus sepultum probemus: deindè ut resurrectionis miraculum magis deciaretur, atque eluceat. Neque verò hoc solum credimus, Christi corpus sepultum esse, sed illud præcipuè his verbis credendum proponitur, (2) Deum sepultum esse, quemadmodum ex fidei Catholicæ

---

(1) Joan. 19. 5. (2) Matth. 27. 60. Marc. 15. 46. Luc. 23. 53. Joan. 19. 38.

regulâ verissimè etiam dicimus, Deum mortuum et ex virgine natum esse: nam cùm divinitas nunquam divisa fuerit à corpore, quod in sepulcro conditum est, rectè confitemur Deum sepultum esse. Ac de genere quidem, et loco sepulturæ illi Parocho satis erunt, quæ à sanctis Evangelistis dicta sunt.

Duo valdè notanda.

XII. Duo verò imprimis observanda sunt; alterum, Christi corpus in sepulcro nullâ ex parte corruptum esse: de quo Propheta ita vaticinatus erat: (1) Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Alterum est, quod ad omnes hujus articuli partes attinet, sepulturam scilicet, passionem etiam, et mortem Christo Jesu, ut homini, non ut Deo, convenire; nam pati et mori in humanam tantùm naturam cadunt: quamvis Deo etiam hæc omnia tribuuntur, quoniam de illâ personâ, quæ simul perfectus Deus, et perfectus homo fuit, rectè dici perspicuum est. His cognitis: ea de Christi passione et morte Parochus explicabit ex quibus tanti mysterii immensitatem si non comprehendere, contemplari saltem Fideles possint.

De Passione Christi quid primò meditandum.

XIII. Ac primùm quidem considerandum est quis ille sit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis verbis ejus dignitatem explicare, aut mentem comprehendere possumus. Sanctus Joannes Verbum esse dicit, (2) quod erat apud Deum. Apostolus magnificis verbis describit in hunc modum. Esse eum, (3) quem Deus constituit hæredem universorum, per quem fecit et secula: qui est splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus, qui portat omnia verba virtutis suæ. Hic igitur purgationem

---

(1) Ps. 15. 10. Act. 1. 3. (2) Joan. 1. 1. (3) Heb. 1. 2. 3.

peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis. Atque, ut uno verbo complectamur, patitur Jesus Christus Deus et homo : patitur Creator pro iis, quos ipse condidit : patitur Dominus pro servis : patitur is, per quem Angeli, homines, cœli, elementa facta sunt : ille, inquam, (1) in quo, per quem, et ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si eo tot passionum tormentis commoto, totum etiam ædificium concussum est, nam, ut inquit Scriptura, (2) Terra mota est, et petrae scissae sunt : tenebrae etiam factae per universam terram, et sol obscuratus est. Quòd si mutae etiam res, et sensu carentes Creatoris sui passionem luxerunt, cogitent Fideles quibus lacrymis ipsi, tanquam (3) vivi lapides hujus ædifici, dolorem suum declarare debeant.

Quid secundò.

XIV. Jam verò causæ etiam Passionis exponendæ sunt, ut eò magis divinæ erga nos charitatis magnitudo, et vis appareat. Si quis igitur quærat, quæ causa fuerit cur Filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc potissimum fuisse inveniet præter hæreditariam labem primorum parentum, vitia, et peccata ; quæ homines à mundi origine usque ad hunc diem admiserunt, ac deinceps usque ad consummationem seculi admissuri sunt, hoc enim in passione et morte Filius Dei Salvator noster spectavit, ut omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret, et pro eis Patri abundè, cumulatèque satisfaceret.

Quid tertio.

XV. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quòd non solum Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam poenarum omnium quas per tulit, peccatores et auctores, et ministri fuerunt :

---

(1) Rom. 11. 36. (2) Matth. 17. Luc. 23. 44. 51. (3) 1. Petr. 2. 5.

de quo Apostolus nos admonet, ita ad Hebræos scribens : (1) Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris deficientes.

Nota. Atque hæc culpâ omnes teneri judicandum est, qui in peccata sæpiùs prolabuntur. Nam cùm peccata nostra Christum Dominum impulerint ut crucis supplicium subiret, profectò, qui in flagitiis et sceleribus volutantur, (2) rursùs, quod in ipsis est, crucifigunt in semetipsis Filium Dei, et ostentui habent.

Noia. Quod quidem scelus eò graviùs in nobis videri potest, quàm fuerit in Judæis, quòd illi eodem Apostolo teste : (3) Si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Nos autem et (4) nosse eum profiteamur, et tamen factis negantes, quodammodo violentas ei manus videmur inferre.

Quid quartò.

XVI. Sed à Patre etiam, et à semetipso Christum Dominum traditum esse sacræ Litteræ testantur; inquit enim apud Isaiam : (5) Propter scelus populi percussus eum; et paulò ante idem Propheta, cùm Dominum plagis, et vulneribus affectum spiritu Dei plenus videret, dixit : (6) Omnes vos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit et posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrùm. De Filio autem scriptum est : (7) Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum. Sed eandem rem Apostolus gravioribus etiam verbis expressit, cùm tamen ex alterâ parte vellet ostendere; quantum nobis de immensâ Dei misericordiâ et bonitate sperare liceat; inquit enim : (8) Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?

---

(1) *Heb.* 12. 3. (2) *Heb.* 6. 6. (3) *1 Cor.* 2. 8. (4) *Tit.* 1. 16. (5) *Esai.* 53. 8. (6) *Isa.* 53. 6. (7) *Isa.* 53. 16. (8) *Rom.* 8. 30.

nem : (1) Dilexit nos, et lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo; et Apostolus inquit : (2) Convivificavit nos, donans nobis omnia delicta, delens quod adversum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio affigens illud cruci.

Secundum.

Deinde à dæmonis tyrannide nos eripuit: ipse enim Dominus inquit : (3) Nunc judicium est mundi. Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras : et ego, si exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad me ipsum.

Tertium.

Pœnam prætereà peccatis nostris debitam persolvit.

Quartum.

Tum verò quia nullum gratius et acceptius Deo sacrificium offerri potuit : (4) Patri enim nos reconciliavit, eumque nobis placatum, et propitium reddidit.

Quintum.

Postremò quoniam peccata sustulit, cœlorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum, nobis patefecit. Atque id Apostolus significavit illis verbis : (5) Habemus fiduciam in introitu Sanctorum, in sanguine Christi.

Figura redemptionis.

XXIV. Neque verò in veteri lege hujus mysterii figura, et imago quædam defuit, (6) nam illi quibus interdictum erat, ne in patriam ante summi Sacerdotis mortem reverterentur, hoc significabant nemini, quamvis justè, et piè vixisset, aditum in cœlestem patriam patere, antequam summus ille, atque æternus Sacerdos Christus Jesus

---

(1) Apoc. 1. 5. (2) Col. 2. 13. 14. (3) Jo. 12. 31. 32. (4) 2. Cor. 1. 19. (5) Heb. 10. 19. (6) Num. 35. 15.

novitate spiritûs ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maximè decet: hâc enim ratione sanctæ hujus Filii Dei conceptionis et nati-
vitat⁽¹⁾ imaginem aliquam in nobis ipsis expri-
memus, quam fidei animo credimus, et credentes
(2) Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est,
suscipimus, et adoramus.

DE ARTICULO IV.

CAPUT V.

Necessaria hujus articuli frequens explicatio.

I. **P**ASSUS SUB PONTIO PILATO: CRUCIFIXUS, MOR-
TUUS, ET SEPULTUS. Quantam habeat necessi-
tatem hujus articuli cognitio, et quàm diligenter
Parochus curare debeat, ut Fideles Dominicæ
Passionis memoriam sæpissimè animo repetant,
docet Apostolus, (3) qui nihil aliud se scire testa-
tus est, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum.
Quare in hoc argumento omne studium, et opera
adhibenda est, ut quàm maximè illustretur, Fi-
delesque tanti beneficii commemoratione excitati,
totos se ad Dei erga nos amorem, et bonitatem
suspiciendam convertant.

In hoc articulo quid credendum proponatur.

II. Fides itaque priore articuli parte (nam de
alterâ postea dicetur) illud nobis credendum pro-
ponit, Christum Dominum, cùm Pontius Pilatus
Tiberii Cæsaris jussu Judæam provinciam admi-
nistraret, cruci affixum esse: nam captus, irrisus,
variis injuriarum et cruciatuum generibus affec-
tus, demùm in crucem sublat^{us} est. Nec verò
cuiquam dubitandum est, ejus animam, quod ad
inferiorem partem attinet, ab iis cruciatibus libe-

---

(1) 2. Cor. 3. 18. (2) 1. Cor. 2. 7. (3) 1. Cor. 2. 2.

quæcumque vitæ præcepta tuto prædicationis suæ tempore verbis nos docuit, ea omnia uno Passionis die in seipso expressisse. Atque hæc breviter de Christi Domini saluberrimâ passione et morte dicta sunt. Utinam verò hæc mysteria in animis nostris assiduè versentur et unâ cum Domino pati et mori, et sepeliri discamus: ut deinde, abjectâ omni sorde peccati, ad novam vitam cum illo resurgentes, aliquando tandem ipsius gratiâ, et misericordiâ digni simus qui cœlestis regni, et gloriæ participes efficiamur.

DE ARTICULO V.

CAPUT VI.

Hunc articulum intelligere magni refert.

I. **D**ESCENDIT AD INFEROS, TERTIA DIE RESURREXIT A MORTUIS. Maximè quidem refert nosse gloriam sepulturæ Domini nostri Jesu Christi, de quâ proximè dictum est: sed plus interest Fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex devicto diabolo, et spoliatis inferiorum sedibus deportavit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum est: qui locus etsi separatim per se rectè tractari possit, nos tamen, sanctorum Patrum auctoritatem secuti, eum cum descensu ad inferos coniungendum putavimus.

Priori parte quid proponitur.

II. Ejus igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo jam mortuo, ejus animam ad inferos descendisse, ibique tamdiù mansisse, quamdiù ejusdem corpus in sepulcro fuit. His autem verbis simul etiam confitemur, eandem Christi personam eo tempore et apud inferos fuisse, et in sepulcro jacuisse. Quod quidem cum dicimus nemini mirum *videri debet: propterea quòd ut sæpè jam docuimus, quamvis anima à corpore*

discesserit, nunquam tamen divinitas vel ab animâ, vel à corpore separata est.

Inferni varia significatio.

III. Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum vocabulo intelligendum sit, monere oportet, inferos, hoc loco pro sepulcro non accipi, ut quidam non minùs impiè, quàm imperitè putaverunt; superiori enim articulo Christum Dominum sepultum esse edocti sumus: nec ulla causa erat, cur in fide tradendâ, alio, et quidem obscuriori loquendi genere idem à sanctis Apostolis repeteretur.

Prima, receptaculum damnatorum.

IV. Verùm inferorum nomen abdita illa receptacula significat, in quibus animæ detinentur, quæ coelestem beatitudinem non sunt consecutæ. Ita verò sacræ Litteræ hanc vocem multis in locis usurpârunt: nam apud Apostolum legimus (1) in nomine Jesu omne genu flecti coelestium, terrestrium et infernorum: et in Actis Apostolorum D. Petrus testatur Christum Dominum (2) suscitatum, solutis doloribus inferni. Neque tamen ea receptacula unius, et ejusdem generis sunt omnia: est enim teterrimus, et obscurissimus carcer, ubi perpetuo et inextinguibili igne damnatorum animæ simul, cum immundis spiritibus torquentur, qui etiam gehenna, abyssus, et propriâ significatione infernus vocatur.

Purgatorius ignis.

V. Præterea est purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, ut eis in æternam patriam ingressus patere possit, in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de hujus quidem doctrinæ veritate, quam et Scrip-

---

(1) Phil. 2. 10. (2) Actor. 2. 24.

turarum testimoniis, et Apostolicâ traditione confirmatam esse sancta Concilia (*) declarant, eò diligentius; et sæpius Parocho disserendum erit, quòd in ea tempora incidimas, quibus homines sanam doctrinam non sustinent.

Limbus ubi erant animæ Patrum.

VI. Tertium postremò receptaculi genus est, in quo animæ Sanctorum ante Christi Domini adventum excipiebantur, ibique sine ullo doloris sensu, beatâ redemptionis spe sustentati, quietâ habitatione fruebantur. Horum igitur priorum animas, quæ in sinu Abrahæ Salvatorem expectabant, Christus Dominus ad inferos descendens liberavit.

Anima Christi verè ad inferos descendit.

VII. Nec verò existimandum est, eum sic ad inferos descendisse, ut ejus tantummodo vis ac virtus, non etiam anima eò pervenerit. Sed omninò credendum est ipsam animam re, et præsentia ad inferos descendisse, de quo exstat firmissimum illud Davidis testimonium: (1) Non derelinques animam meam in inferno. Verùm etsi Christus ad inferos descendit, nihil de ejus summâ potestate detractum est: neque ejus sanctitatis splendor maculâ aliquâ aspersus: cùm potius hoc facto verissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, eumque Filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigiis declaraverat, apertissimè comprobatum sit.

Descensus Christi et damnatorum duæ differentiae.

VIII. Id quod facile intelligimus, si causas, cur Christus, et alii homines in ea loca venerint inter se conferamus. (2) Cæteri enim omnes captivi descendunt: ipse verò inter mortuos liber, et victor,

(*) Trid. Conc. sess. 25. Decr. de Purg. Apocal. 21. 26.
(1) Psal. 15. 10. (2) Psal. 87. 5. 6.

ad profligandos dæmones, à quibus illi ob noxam inclusi, et constricti tenebantur, descendit. Præterea alii omnes, qui descenderunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur, partim verò, ut alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu privati, et spe beatæ gloriæ, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus Dominus descendit, non ut aliquid pateretur; verum ut sanctos, et justos homines ex miserâ illius custodiæ molestiâ liberaret, eisque passionis suæ fructum impertiret. Quòd igitur ad inferos descendit, nulla prorsus de summâ ejus dignitate, et potestate diminutio facta est.

Cur Christus ad inferos descenderit.

IX. His expositis, docendum erit propterea Christum Dominum ad inferos descendisse, ut ereptis dæmonum spoliis, sanctos illos patres, cæterosque pios è carcere liberatos secum adduceret in cœlum, quod ab eo admirabiliter summâque cum gloriâ perfectum est: statim enim illius aspectus clarissimam lucem captivis attulit, eorumque animas immensâ lætitiâ, gaudioque implevit: quibus etiam optatissimam beatitudinem, quæ in Dei visione consistit, impertivit: quo facto, id comprobatum est, quod latroni promiserat illis verbis: (1) Hodie mecum eris in Paradiso. Hanc verò piorum liberationem Oseas tantò ante prædixerat in hunc modum: (2) Ero mors tua, ô mors! morsus tuus ero, Inferne! Hoc etiam significavit Zacharias propheta, cum ait: (3) Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Idipsum denique expressit Apostolus illis verbis: (4) Exspolians principatus, et potestates, traduxit confidenter palàm triumphans illos in semetipso.

---

(1) Luc. 23. 43. (2) Osee 13. 14. (3) Zach. 9. 11. (4) Col. 2. 15.

Beneficio passionis quinam salvati.

X. Verum, ut hujus mysterii vim melius intelligamus, sæpe illud memoriâ repetere debemus, pios homines non solum qui post adventum Domini in lucem editi erant, sed qui illum post Adam antecesserunt, vel qui usque ad finem sæculi futuri sunt, ejus passionis beneficio salutem consecutos esse. Quamobrem antequam ille moreretur ac resurgeret, cœli portæ nemini unquam patuerunt: sed piorum animæ, cum è vivis excessissent, vel in sinum Abrahæ deferebantur, vel quod etiam nunc iis contingit, quibus aliquid diluendum et persolvendum est, purgatorii igne expiabantur.

Altera causa descensus ad inferos.

XI. Est alia præterea causa cur descenderit ad inferos Christus Dominus: ut ibi etiam, quemadmodum in cœlo, et in terris, vim suam, potestatemque declararet, et omninò, (2) ut in nomine ejus omne genu flecteretur cœlestium, terrestrium et infernorum. Quo loco quis summam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur et obstupescat, qui non modò pro nobis acerbissimam mortem subire; sed infimas etiam terræ partes penetrare voluerit, ut sibi charissimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret.

Pars articuli de Resurrectione.

XII. Sequitur altera articuli pars, in quâ explicandâ quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apostoli verba: (2) Memor esto, Dominum Jesum Christum resurrexisse à mortuis: quod enim Timotheo præcepit, idem etiam reliquis animarum Curatoribus præceptum esse dubitandum non est.

---

(1) Phil. 3. 1. (2) Tim. 2. 8.

Hujus partis articuli sensus.

XIII. Ea autem articuli est sententia : Postquam Christus Dominus sextâ feriâ, horâ diei nonâ, in cruce spiritum emisit, et eâdem die vespere sepultus est ab ejus discipulis, qui Pilati præsidis permissu corpus Domini è cruce depositum in propeinqui horti monumentum novum intulerunt tertio à morte die, qui fuit dominicus, summum mane illius anima corpori iterum conjuncta est, atque ita is qui triduum illud mortuus fuerat, ad vitam, ex quâ moriens discesserat, rediit, et resurrexit. Sed resurrectionis voce non illud solum intelligendum est, Christum à mortuis excitatum esse, quod multis aliis commune fuit : sed suâ virtute ac virtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit et singulare.

Naturaliter à mortuis resurgere nemo potest.

XIV. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, ut se ipsum possit virtute sua à morte ad vitam revocare. Hoc verò summæ Dei potestati tantummodò reservatum est, ut ex illis Apostoli verbis intelligimus : (1) Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei : quoniam neque à Christi corpore in sepulcro, neque ab animâ, cum ad inferos descendisset, separata unquam fuit, divina vis tum in corpore inerat, quâ animæ iterum conjungi, tum animâ, quâ ad corpus denuò reverti posset : quod et licuit suâ virtute reviviscere, atque à mortuis resurgere.

Prædicta resurrectio.

XV. Id verò David spiritu Dei plenus prædixit his verbis : (2) Salvavit sibi dextera ejus, et brachium sanctum ejus. Deinde ipse Dominus divini oris sui testimonio confirmavit : (3) Ego pono ar-

(1) Cor. 13. 4. (2) Psal. 97. 1. (3) Joan. 10. 17.

mam meum, ut iterum sumam eam: et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam. Judæis etiam ad confirmandam doctrinæ veritatem dixit: (1) Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametsi de templo illo magnificè ex lapidibus structo intelligerent; ille tamen, ut Scripturæ verbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamvis autem in Scripturis interdum legamus Christum Dominum à (2) Patre suscitatum esse, hoc ad eum, ut ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eundem, ut Deum, spectant, quibus significatur eum suâ (3) virtute resurrexisse.

Christus primus omnium resurrexit.

XVI. Sed illud etiam præcipuum Christi fuit, quòd ipse primus omnium hoc divino resurrectionis beneficio affectus est: nam in Scripturis et (4) primogenitus ex mortuis, et primogenitus mortuorum vocatur. Atque ut est apud Apostolum, (5) Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum: et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus, deinde ii qui sunt Christi. Quæ quidem verba de perfectâ resurrectione interpretanda sunt, quâ ad immortalem vitam, omni prorsus moriendi necessitate sublatâ, excitamur. Atque in eo genere Christus Dominus primum locum obtinet: nam si de resurrectione loquimur, hoc est de reditu ad vitam, cui iterum moriendi necessitas adjuncta est ante Christum (5) multi alii à mortuis excitati sunt: qui omnes, tamen, eâ conditione revixerunt, ut eis iterum mo-

---

(1) Joan. 2. 19. 21. (2) Act. 2. 24. 3. 15. (2) Rom. 8. 34.
 (4) Apoc. 1. 5. Col. 1. 18. (5) 1. Cor. 15. 20. et seq. (6) 3.
 Reg. 17. 22. 4. Reg. 4. 34.

lum. Prætereà , ut fides nostra confirmaretur , sine quâ hominis justitia constare non potest : illud enim maximo argumento esse debet, Christum Filium Dei fuisse, quòd suâ virtute à mortuis resurrexit : deinde ut spes nostra aleretur, atque sustentaretur. Cum enim Christus resurrexit, certâ spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus siquidem membra capitis sui conditionem consequantur necesse est : ita enim Apostolus argumentationem concludere videtur, cum ad (1) Corinthios, et (2) Thessalonicenses scribit, et à principe Apostolorum Petro (3) dictum est : Benedictus Deus et Pater Domini Nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis in hæreditatem incorruptibilem.

Secundum, finis Resurrectionis.

XXII. Postremò ob eam etiam rem Domini Resurrectionem necessariam fuisse docendum est, ut salutis et redemptionis nostræ mysterium absolveretur. Christus enim morte suâ nos à peccatis liberavit : resurgens verò præcipua nobis bona restituit, quæ peccando amiseramus. Quare est apud Apostolum dictum : (4) Christus traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. Ne quid igitur humani generis saluti deesset, quemadmodum illam mori, ita resurgere etiam oportuit.

Tertium, utilitates.

XXIII. Ex iis verò, quæ hactenus dicta sunt, perspicere possumus, quantum utilitatis Christi Domini Resurrectio Fidelibus attulerit.

---

(1) 1. Cor. 15. 12. (2) 1. Thess. 4. 13. (3) 1. Petr. 1. 3.
(4) Rom. 4. 25.

Prima.

In Resurrectione enim Deum esse immortalem, plenum gloriâ, mortis et diaboli victorem agnoscimus: quod de Christo Jesu sine ullâ dubitatione credendum, et confitendum est.

Secunda.

Deinde Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit: tum quia ejus mysterii efficiens causa fuit, tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus: nam quod ad corporis resurrectionem attinet, Apostolus ita testatur: (1) Per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. Quaecumque enim Deus in Redemptionis nostræ mysterio egit, ad omnia, Christi humanitate, tanquam efficienti instrumento, usus est. Quare ejus Resurrectio instrumentum quoddam fuit ad resurrectionem nostram efficiendam: exemplar verò dici potest quoniam Christi Domini resurrectio omnium est perfectissima: ac quemadmodum Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est, ita nostra etiam corpora, quæ prius imbecilla, et mortalia fuerant, gloriâ et immortalitate ornata, restituentur. Ut enim Apostolus docet: (2) Salvatorem expectamus Dominum Nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.

Tertia.

Hoc etiam de animâ in peccatis mortuâ dici potest, cui quo pacto Christi Resurrectio exemplar proponatur, idem Apostolus iis verbis ostendit: (3) Quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus: si enim complantati facti sumus similitu-

---

(1) Cor. 15. 21. (2) Phil. 3. 20. 21. (3) Rom. 6. 4. 5.

dini mortis ejus, simul et resurrectionis crimus : et paucis interjectis, inquit : (1) Scientes quòd Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem vivit, vivit Deo. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu.

Duo exempla ex Resurrectione.

XXIV. Duo igitur à Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut postquàm peccati maculas eluimus, novum vitæ genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, justitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in eo vitæ instituto ita perseveremus, ut adjuvante Domino, à justitiæ viâ, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus.

Quarta utilitas Resurrectionis.

XXV. Neque verò Apostoli verba id solùm demonstrant, (2) Christi Resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi: verùm etiam resurgendi virtutem nobis præbere, viresque et spiritum largiri, quo in sanctitate et justitiâ permaneamus, ac Dei præcepta servemus, declarant. Nam quemadmodum ex ejus morte non solùm peccatis moriendi exemplum capimus, sed virtutem etiam haurimus quâ peccatis moriamur: ita ejus resurrectio ad justitiam consequendam nobis vires affert, ut deinde piè et sanctè Deum colentes, in novitate vitæ ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maximè Resurrectione suâ Dominus effecit, ut qui antea unâ cum illo peccatis, et huic seculo mortui eramus, cum illo etiam ad novam vitæ institutionem, et disciplinam resurgeremus.

---

(1) Rom. 6. 9. 10. (2) Joan. 20. 29.

Sextò.

Atque hâc ratione , ut Deus , et ut homo est , Christum in cœlum suâ virtute ascendisse credimus. In alterâ articuli parte hæc sunt.

Troporum usus et necessitas.

IV. SEDET AD DEXTERAM PATRIS. Quo loco tropum , id est , verbi immutationem licet animadvertere frequentem in divinis Litteris , cùm humanas affectiones , et membra ad nostram intelligentiam accommodantes , Deo tribuimus : (*) neque enim , cùm spiritus sit , quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed quoniam in humanis rebus ei majorem honorem tribui existimamus , qui ad dexteram collocatus est : eamdem rem ad cœlestia etiam transferentes , ad explicandam Christi gloriam , quam ut homo præ cæteris omnibus adeptus est , eum in Patris dexterâ esse confitemur.

Sedere hîc quid sit.

V. Sedere autem hoc loco non situm et figuram corporis significat , sed eam regiæ , summæque potestatis , ac gloriæ firmam et stabilem possessionem , quam à Patre accepit , declarat , de quo ait Apostolus : (1) Suscitans illum à mortuis et constituens ad dexteram suam in cœlestibus supra omnem principatum , et potestatem , et virtutem , et dominationem , et omne nomen , quod nominatur non solum in hoc seculo , sed etiam in futuro : et omnia subjecit sub pedibus ejus. Ex quibus verbis apparet hanc gloriam adeo propriam , et singularem Domini esse , ut cuivis alii creatæ naturæ convenire non possit. Quare alio loco testatur : (2) Ad quem autem Angelorum dixit aliquando : Sede à dextris meis.

(*) Dionys. Areop. Ep. 9. (1) Ephes. 1. 20. Athan. serm. I. contra Arian. Basil. lib. de Spirit. Sanct. c. 6. (2) Heb. 1. 13.

Omnia mysteria ad Ascensionem referenda.

VI. Sed articuli sensum Parochus latius explanabit; Ascensionis historiam persequens, quam sanctus Lucas Evangelista in (1) Actis Apostolorum admirabili ordine descripsit, in cujus explicatione illud primum observare oportebit: cætera omnia mysteria ad Ascensionem, tanquam ad finem, referri, in eoque omnium perfectionem, et absolutionem contineri; nam, ut ab Incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent, ita Ascensione ejus peregrinatio concluditur.

Reliqua vita Christi cum Ascensione comparatur.

VII. Præterea, alia Symboli capita, quæ ad Christum Dominum pertinent, summam ejus humilitatem et contemptionem ostendunt: neque enim abjectius, aut humilius quidquam cogitari potest, quam quòd Filius Dei pro nobis humanam naturam, et imbecillitatem assumpserit, patique et mori voluerit. At verò, quòd eum superiori articulo à mortuis resurrexisse, nunc verò in cælum ascendisse, et ad Dei Patris dexteram sedere confitemur, nihil ad ejus summam gloriam, divinamque majestatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius potest.

Ascensionis causæ.

VIII. Jam his expositis, accuratè docendum est, cujus rei causæ Christus Dominus in cælum ascenderit.

Prima.

Primum enim ascendit, propterea quòd ejus corpori, quod immortalitatis gloriâ in resurrectione donatum fuerat, non terrenæ hujus, et obscuræ habitationis locus, sed altissimum, et splendidissimum cœli domicilium conveniret.

(1) Act. 1.

Secunda.

Nec verò solùm ut ejus gloriæ, et regni solium potiretur, quod sanguine meruerat, verùm etiam ut ea, quæ ad salutem nostram pertinebant, curaret.

Tertia.

Deindè, ut (1) regnum suum non esse ex hoc mundo re ipsâ comprobaret: nam mundi regna terrena et fluxa sunt, magnisque opibus, et carnis potentiâ nituntur: Christi verò regnum non terrenum, quale Judæi expectabant, sed spirituale, et æternum; itemque ejus opes, et divitias spirituales esse ipse ostendit, cùm et suam sedem in cœlis collocavit; in quo quidem regno illi ditiores, et omnium bonorum copiâ affluentiores existimandi sunt, qui ea quæ Dei sunt, diligentius quærunt: nam et sanctus Jacobus testatur, (2) Deum elegisse pauperes in hoc mundo, divites in fide, et hæredes regni quod repromisit Deus diligentibus se.

Quarta.

Sed illud etiam Dominus noster in cœlum ascendens efficere voluit, ut nos eum ascendentem mente et desiderio prosequeremur: nam quemadmodum morte, et resurrectione suâ, moriendi et resurgendi spiritu exemplum nobis reliquerat: ita ascensu nos docet, atque instruit, ut in terris positi, in cœlum nos cogitatione conferamus, (3) confitentes nos peregrinos et hospites esse super terram, ac patriam inquirentes, (4) cives esse sanctorum, et domesticos Dei. (5) Nostra enim, ut idem inquit Apostolus, conversatio in cœlis est.

Ascensionis Christi utilitates.

IX. Jam verò vim et magnitudinem inexplicabilem bonorum, quæ in nos Dei benignitas ef-

---

(1) Joan. 18. 36. (2) Jac. 2. 5. (3) Heb. 11. 13. (4) Eph. 2. 19. (5) Phil. 3. 20.

fundit, divinus David, Apostolo interprete, multò ante cecinerat, illis verbis: (1) Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.

Prima.

Nam decimo die Spiritum Sanctum dedit, cujus virtute atque ubertate complevit præsentem illam Fidelium multitudinem.

Secunda.

Et verè tùm magnifica illa promissa persolvit: (2) Expedit vobis, ut ego vadam: si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.

Tertia.

Ascendit etiam in cœlum ex Apostoli sententiâ, (3) ut appareat nunc vultui Dei pro nobis, et apud Patrem advocati officio fungatur. Filioli mei, inquit sanctus Joannes, (4) hæc scribo vobis, ut non peccetis: sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nec verò quidquam est, unde Fideles majorem lætitiâ et animi jucunditatem capere debeant, quam Jesum Christum patronum causæ, ac deprecatorem salutis nostræ constitutum esse, cujus sit apud æternum Patrem summa gratia, et auctoritas.

Quarta.

(5) Paravit denique nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atque omnium nostrum nomine caput ipse Jesus Christus venit in cœlestis gloriæ possessionem.

Quinta.

Nam in cœlum abiens, portas, quæ Adami peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobisque

(1) *Psalm* 67. 19. *Eph.* 4. 8. (2) *Joan.* 16. 7. 8. *Act.* 1. 4. 5.
(3) *Heb.* 9. 24. (4) 1. *Joan.* 2. 1. (5) *Joan.* 14. 2.

introduxit.

Ascensionis alia beneficia.

plethium munerum admirabilem co-
s illa commodorum series consecuta

Primum.

nam fidei nostræ merito maximus cu-
it: nam fides earum rerum est, quas
non cadunt, atque ab hominum ra-
telligentiâ remotæ sunt. Quare, si
obis non discessisset, fidei nostræ me-
retur: siquidem à Christo Domino
edicantur, qui non viderunt, et cre-

Secundum.

Christi in cœlum ascensus ad confir-
mationem in cordibus nostris magnum mo-
bet, nam quoniam Christum hominem
ascendisse, et humanam naturam in
Patris collocasse credimus, magnâ in
fore ut nos etiam ejus membra, illuc
atque ibi cum capite nostro conjun-

ubi thesaurus noster est. Ac profectò, si Christus Dominus in terris versaretur, omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu, et consuetudine defixa esset: et illum duntaxat hominem spectaremus, qui nos tantis beneficiis afficeret, eumque terrenâ quâdam benevolentia prosequeremur; verùm in cœlum ascendens, amorem nostrum spiritualement reddidit, effecitque, ut quem nunc absentem cogitamus, eum, ut Deum veneremur et diligamus. Id autem partim Apostolorum exemplo intelligimus, quibus dum præsens adfuit Dominus, humano ferè sensu de illo judicare videbantur: partim verò ipsius Domini testimonio confirmatum est, cùm inquit: (1) Expedi vobis ut ego vadam. Nam imperfectus ille amor, quo Christum Jesum præsensem diligebant, divino amore perficiendus erat, idque Spiritus Sancti adventu: quare statim addit: Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.

Quartum.

Accedit etiam, quòd in terris domum suam, id est Ecclesiam, amplificavit, quæ Spiritus Sancti virtute et ductu gubernaretur: ejus verò universæ inter homines Pastorem et summum antistitem Petrum, Apostolorum Principem, reliquit: tum verò dedit (2) quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem Pastores, et doctores, atque ita ad dexteram Patris sedens, aliis atque aliis diversa dona semper impertitur; nam testatur Apostolus (3) unicuique nostrum datam esse gratiam secundum mensuram donationis Christi.

Quintum.

Ad extremum verò, quod antea de mortis, et Resurrectionis mysterio docuimus, idem etiam de *ascensu* Fidelibus cogitandum est. Quamvis enim

---

(1) Joan. 16. 7. (2) Eph. 4. 11. (3) Ephes. 4. 7.

Christi passioni salutem, et redemptionem nostram debeamus, qui merito suo aditum justis ad cœlum aperuit: tamen ejus ascensus non solum veluti exemplar nobis propositum est, quo altè spectare, et Spiritu in cœlum ascendere discamus, sed divinam etiam virtutem, quâ id efficere possimus, largitus est.

DE ARTICULO VII.

CAPUT VIII.

Tria Christi officia.

I. **I**NDE VENTURUS EST JUDICARE VIVOS ET MORTUOS. Tria sunt Domini Jesu Christi ad suam Ecclesiam decorandam et illustrandam insignia officia et munera, redemptionis, patrocinii, et judicii. Cùm autem superioribus articulis ab eo genus humanum passione et morte redemptum esse, ascensu etiam in cœlum, nostram causam, et patrocinium in perpetuum susceptum constet, sequitur ut ejus judicium hoc articulo declaretur.

De judicio extremo quid credendum.

II. Cujus articuli ea vis est et ratio, summo illo die Christum Dominum de universo hominum genere judicaturum esse. Sacræ enim Litteræ duos Filii Dei adventus esse testantur: alterum, cùm salutis nostræ causâ carnem assumpsit, et homo in virginis alvo effectus est; alterum cùm in consummatione seculi ad judicandos omnes homines veniet. Hic adventus in sacris Litteris dies Domini appellatur: de quo Apostolus ait: (1) Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Et Salvator ipse: (2) De die autem illâ et horâ nemo scit. Ac de summo judicio satis sit illa auctoritas Apostoli, (3) omnes nos manifestari oportet ante tribunal

---

(1) 1. Thessal. 5. 2. (2) Matth. 24. 36. Marc. 13. 32. (3) 1. Cor. 5. 10.

Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, sive bonum sive malum. Plena enim est sacra Scriptura testimoniorum, quæ passim Parochis occurrent, ad rem non solum comprobendam, sed etiam Fidelium oculis subjiciendam: ut quemadmodum à mundi initio (1) dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberationis suæ spem positam haberent: ita deinceps post Filii Dei mortem et ascensum in cœlum, alterum diem Domini vehementissimo studio desideremus, (2) expectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei.

Duplex judicium.

III. Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem observanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum Domini venire; et singularum cogitationum, actionum, verborum denique omnium rationem reddere, demumque judicis præsentem subire sententiam.

Particulare.

IV. Primum est, cùm unusquisque nostrum migraverit è vitâ: nam statim ad Dei tribunal sistitur, ibique de omnibus justissima quæstio habetur, quæcumque aut egerit, aut dixerit, aut cogitaverit unquam: atque hoc privatum judicium vocatur.

Generale.

V. Alterum verò, cùm uno die, atque uno in loco omnes simul homines ad tribunal judicis stabunt, ut omnibus omnium seculorum hominibus inspectantibus, et audientibus, singuli, quid de ipsis decretum, et judicatum fuerit, cognoscant: cujus sententiæ pronuntiatio impiis et scelestis

---

(1) 1. Reg. 2. 10. Isai. 1. 12. 19. et 13. 9. Hierem. 30. 23. Dan. 7. 9. Joël. 2. 1. Matth. 12. 36. (2) Tit. 2. 13.

hominibus non minima futura est pœnarum et suppliciorum pars. Rursus verò pii et justī non parvum ex eâ præmium, fructumque percepturi sunt, cùm qualis quisque in hâc vitâ fuerit, apparebit. Hoc autem generale judicium appellatur.

Judicium generale cur futurum.

VI. De quo illud necessariò ostendendum est, quæ causa fuerit, cur, præter privatum de singulis, alterum etiam de universis hominibus judicium exerceretur.

Prima causa.

Nam cùm, vel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filii parentum imitatores, reliqui sint liberi, discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorum præmia, et pœnas augeri, necesse est: cùm hæc vel utilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura sit, quàm extremus veniat mundo dies: æquum erat de universâ hâc rectè, aut perperam factorum, dictorumque ratione perfectam quæstionem haberi: quod fieri non poterat, nisi facto communi omnium hominum judicio.

Secunda.

Accedit etiam quòd cùm piorum fama sæpè lædatur, impii verò innocentiae laude commendentur, divinæ justitiæ ratio postulat, ut pii ereptam injuriâ apud homines existimationem, in publico universorum hominum conventu, et judicio recuperent.

Tertia.

Deinde verò boni, et mali homines, quæcumque in vitâ egerunt, cùm non sine corporibus egerint, omninò sequitur ut benefacta, sive malefacta ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerunt. Maximè igitur conveniebat, corporibus unâ cum eorum

animis debita æternæ gloriæ præmia aut supplicia impertiri; quod quidem neque sine omnium hominum resurrectione, neque sine generali judicio fieri poterat.

Quarta.

Postremò, quoniam in adversis, et secundis hominum rebus, quæ promiscuè nonnunquam bonis et malis eveniunt, probandum erat nihil non infinità Dei sapientià et justitià geri, ac gubernari, par fuit, non solùm bonis præmia, improbis supplicia in futuro seculo constitui: verùm etiam publico ac generali judicio decerni: quo omnibus notiora et illustriora fierent, atque ut Deo justitiæ et providentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro injustà illà querelà, quam sancti etiam viri deplorare interdum, ut homines solebant, cùm improbos valentes opibus, et honoribus florentes animadverterent, nam Propheta: (1) Mei, inquit, penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos pacem peccatorum videns, et paulò post: Ecce ipsi peccatores et abundantes in seculo obtinuerunt divitias; et dixi: Ergo, sine causà justificavi cor meum: et lavi inter innocentes manus meas: et fui flagellatus totà die: et castigatio mea in matutinis. Atque hæc frequens querela multorum fuit. Ergo necesse erat ut generale judicium exerceretur; ne fortè homines dicerent: (2) Deum circa cardines cœli perambulantem non curare terrena. Hæc autem veritatis formula, jure una ex duodecim fidei Christianæ articulis constituta est, ut, si quorum animi in providentià, et justitià, Dei nutarent, hujus doctrinæ ratione confirmarentur.

Quinta.

Prætereà, proposito judicio, pios recreari, im-

(1) *Psalm. 72. 2. 3.* (2) *Joh. 22. 14.*

pios terreri oportebat, ut, cognita Dei justitia illi ne deficerent, hi à malis æterni supplicii metu, atque expectatione, revocarentur. Quare Dominus, et Salvator noster, cùm de extremo die loqueretur, declaravit futurum aliquando generale judicium, (1) signaque adventantis ejus temporis descripsit, ut, cùm illa viderimus, finem seculi propè esse intelligamus; ac deinde in cœlum ascendens Angelos misit, qui Apostolos ejus absentia mœrentes his verbis consolarentur: (2) Hic Jesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.

Christus etiam ut homo judex omnium est.

VII. Verùm Christo Domino non solùm ut Deo, sed etiam ut homini hoc judicium datum esse sacræ Litteræ declarant: quamvis enim judicandi potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis communis sit, præcipuè tamen Filio eam tribuimus: quod ipsi quoque sapientiam convenire dicimus. Quòd autem, ut homo, mundum judicaturus sit, Domini testimonio confirmatur, qui inquit: (3) Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio habere vitam in semetipso, et potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.

Cur Christus ut homo judex futurus.

VIII. Decebat autem maximè à Christo Domino hoc judicium exerceri: ut, cùm de hominibus discernendum esset, illi corporeis oculis judicem videre, et auribus sententiam, quæ proferebatur, audire possent, et omnino judicium illud sensibus percipere. Ac præterea, æquissimum erat ut homo ille, qui iniquissimis hominum sententiis condemnatus fuerat, omnium deinde judex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem Apostolorum Princeps, cùm in Cornelii domo summa

---

(1) Matth. 24. 29. (2) Act. 1. 11. (3) Joan. 5. 26. 27.

Christianæ religionis capita exposuisset, docuissetque Christum à Judæis in ligno suspensum, atque occisum, tertiâ verò die ad vitam resurrexisse, subiunxit. (1) Et præcepit nobis prædicare populo, et testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex vivorum et mortuorum.

Signa iudicium præcedentia.

IX. Sed tria hæc præcipua signa iudicium antecessura esse sacræ Litteræ declarant, prædicationem Evangelii per universum orbem, discessionem, Antichristum: inquit enim Dominus: (2) Prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus Gentibus, et tunc veniet consummatio: et Apostolus nos admonet, (3) ne ab aliquo seducamur, quasi instet dies Domini: quoniam nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati iudicium non fiet. Quæ autem iudicii forma et ratio futura sit, Parochis ex Danielis (4) oraculis, tum ex sanctorum Evangeliorum, et Apostoli doctrina faciliè erit cognoscere.

Sententiæ ultimi iudicii pronuntiatio et expositio.

X. Præterea, sententia, quæ à iudice pronuntianda sit, diligentius hoc loco expendenda erit. Christus enim Salvator noster, lætis oculis pios à dexterâ stantes intuens, ita de illis iudicium summâ cum benignitate pronuntiabit: (5) Venite, benedicti Patris mei; possidete regnum, quod paratum est vobis à constitutione mundi. Quibus verbis nihil jucundius audiri posse illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac cum animo suo cogitaverint, iis verbis pios et justos homines à laboribus ad quietem, à lacrymarum valle ad summum gaudium, à miseriis ad perpetuam beatitudinem quam illi charitatis officiis

---

(1) Act. 10. 42. (2) Matth. 24. 14. (3) 2. Thess. 2. 3. (4) Dan. 7. 9. (5) Matth. 25. 34.

promeriti fuerint, vocari. Deinde ad eos, qui à sinistrâ stabunt conversus, suam justitiam in eos effundet his verbis : (1) Discedite à me, maledicti; in ignem æternum, qui paratus est diabolo et Angelis ejus.

Sententia Reprobtorum expenditur.

XI. Prioribus illis verbis, Discedite à me, maxima pœna significatur, quâ impii plectendi erunt, cum à Dei aspectu quàm longissimè ejicientur : neque ulla spes eos consolari poterit, fore aliquando, ut tanto bono perfruantur. Atque hæc quidem (*) à Theologis pœna damni appellata est, quod scilicet impii apud inferos divinæ visionis luce perpetuò carituri sint. Quod verò additur : Maledicti, mirum in modum auget illorum miseriam, et calamitatem. Si enim cum à divinâ præsentiâ expellendi essent, aliquâ saltem benedictione digni haberentur, hoc profectò magno eis solatio esse potuisset; at quoniam nihil ejusmodi ipsis exspectandum est, quod calamitatem levio-rem faciat : jure optimo, cum expellentur, divina justitia eos omni maledictione persequetur. Sequitur deinde : In ignem æternum, quod quidem alterum pœnarum genus, pœnam sensûs Theologi vocarunt : propterea quòd sensu corporis percipia- tur, ut in verberibus, et flagellis, aliove graviore suppliciorum genere : inter quæ dubitari non po- test, tormenta ignis summum doloris sensum ef- ficere; cui malo cum accedat, ut perpetuum tem- pus duraturum sit, ex eo ostenditur, damnatorum pœnam omnibus suppliciis cumulandam esse : at- que hoc magis declarant verba illa, quæ in extremâ sententiæ parte posita sunt : Qui paratus est dia- bolo, et Angelis ejus. Cum enim ita comparatum sit, ut omnes molestias leviùs feramus, si calami-

---

(1) Matth. 25. 41. (*) Chrysost. in Matth. hom. 13. Aug-
serm. 181, de temp. Greg. lib. 9. Moral. c. 47.

tatis nostræ socium aliquem, et consortem habeamus, cujus prudentiâ, atque humanitate aliquâ ex parte juvari possimus: quæ tandem erit damnatorum miseria, quibus in tantis ærumnis à perditissimorum dæmonum societate divelli nunquam licebit; et hæc quidem sententia in impios justissimè à Domino Salvatore nostro feretur, ut qui omnia veræ pietatis opera neglexerint, et esurienti ac sitiendi, nec cibum, nec potum ministraverint, hospitem non exceperint, nudum non operuerint, aut in carcere inclusum, ægrumque non visitarint.

De judicio frequens sermo habendus et cur.

XII. Hæc sunt, quæ Pastores Fidelis populi auribus sæpissimè inculcare debent: (*) nam hujus articuli veritas fide concepta maximam vim habet ad frenandas pravas animi cupiditates, atque à peccatis homines abstrahendos. Quare in Ecclesiastico dictum est: (1) In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis. Ac profectò vix quisquam adeò præceps in scelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium non revocet, fore aliquando, ut ei apud justissimum judicem omnium non solùm factorum, dictorumque, sed occultissimarum etiam cogitationum ratio reddenda, et pro meritis poena persolvenda sit. Justus verò ad colendam justitiam magis ac magis incitetur, ac summâ lætitiâ efferratur necesse est, quamvis etiam in egestate et infamiâ, et cruciatibus vitam degat, cum animum ad eum diem refert, quo post ærumnosæ hujus vitæ certamina, victor universis hominibus audientibus declarabitur; et divinis, atque illis quidem æternis honoribus in cœlestem patriam receptus afficietur. Quod igitur reliquum est hortari

---

(*) Aug. serm. 120 de temp. Greg. hom. 39. in Evang. Bern. Serm. 1. in festo Omnium Sanctorum. (1) Eccl. 7. 40.

Fideles oportet, ut optimè vivendi rationem comparent, ad omne pietatis studium se exercent, quò possint adventantem magnum illum diem Domini, majore cum securitate animi expectare, atque adeò, ut filios decet, cum summà cupiditate expetere.

DE ARTICULO VIII

CAPUT IX.

Fides in Spiritum Sanctum necessaria.

I. CREDO IN SPIRITUM SANCTUM. Hactenus, quæ ad primam et secundam sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare videbatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertiâ personâ, hoc est de Spiritu Sancto traduntur, explicentur. Quâ in re declarandâ omne studium et diligentiam Pastores adhibebunt, cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, vel de eâ minùs rectè sentire, quàm de aliis superioribus articulis existimandum sit. Quare Apostolus (1) non permisit Ephesios quosdam Spiritûs Sancti personam ignorare: à quibus cum quæsisset, an Spiritum Sanctum acceperint, cum illi, ne si Spiritus Sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogavit: In quo ergo baptizati estis? Quibus verbis significavit distinctam hujus articuli notitiam Fidelibus maximè necessariam esse, ex quâ eum præcipuè fructum capiunt, quòd cum attentè cogitant, se, quidquid habent, Spiritûs Sancti munere et beneficio consecutos esse: tum verò de ipsis modestiùs et humiliùs sentire, et in Dei præsidio omnem spem ponere incipiunt, qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam et felicitatem esse debet.

---

(1) Act. 19. 2.

Spiritus Sanctus quid propriè significet.

II. Hujus igitur articuli explanationem à vi, et notione, quæ hoc loco Spiritûs Sancti vocabulo subjecta est, exordiri oportebit, nam cum illud æquè de Patre et Filio rectissimè dicatur (uterque enim Spiritus est, et sanctus; siquidem Deum Spiritum esse confitemur;) deinde verò ac voce Angeli etiam et piorum animæ significantur, cavendum est ne populus verbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum est in hoc articulo, Spiritûs Sancti nomine tertiam Trinitatis personam intelligi, quo modo in sacris Litteris, tum veteris nonnunquam, tum novi Testamenti frequenter accipitur; nam David precatur: (1) Et Spiritum Sanctum tuum ne auferas à me. In libro Sapientiæ legimus: (2) Sensus tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, et miseris Spiritum Sanctum tuum de altissimis? et alibi: (3) Ipse creavit illam in Spiritu Sancto. In novo verò Testamento jubemur (4) baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs Sancti, et (5) sanctissimam Virginem de Spiritu Sancto concepisse legimus: dum verò à Sancto Joanne ad Christum mittimur, (6) qui nos in Spiritu Sancto baptizat: ac plurimis prætereà aliis in locis ea vox legentibus occurrit.

Spiritus Sanctus cur proprio nomine careat.

III. Verùm nemo mirari debet, tertię personæ, quemadmodum primæ et secundæ proprium nomen tributum non esse. Nam secunda persona ideò proprium nomen habet, et Filius dicitur, quia ejus æternus à Patre ortus propriè generatio vocatur, ut in superioribus articulis explicatum est. Ut igitur ortus ille generationis nomine significatur: ita personam quæ emanat, propriè Fi-

---

(1) *Psal. 50. 13.* (2) *Sap. 9. 17.* (3) *Ecel. 1. 9.* (4) *Matth. 28. 19.* (5) *Matth. 1. 20.* (6) *Luc. 1. 35. Joan. 1. 33.*

lium appellamus, et à quâ emanat, Patrem. Nunc cum tertiæ personæ productioni proprium nomen impositum non sit, sed spiratio, et processio appelletur : sequitur, ut etiam persona, quæ producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen ejus emanatio habet, propterea quòd nomina, quæ Deo tribuuntur, à rebus creatis mutuari cogimur : in quibus quoniam nullam aliam naturæ et essentiæ communicandæ rationem, quàm generandi virtute agnoscimus, ob eam causam fit, ut rationem, quâ seipsum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non possimus. Quare communi Spiritûs Sancti nomine tertia persona appellata est : quod quidem illi maxime convenire ex eo intelligimus, quia spiritualem vitam in nos infundit, ac sine ejus sanctissimi numinis afflatu nihil æternâ vitâ dignum efficere possumus.

Spiritus Sanctus Deus æqualis Patri et Filio probatur.

IV. Verùm explicatâ vocabuli significatione, docendus imprimis erit populus, Spiritum Sanctum æquè ac Patrem et Filium Deum esse, eisdem æqualem, æquè omnipotentem, æternum, et infinitæ perfectionis, summum, bonum, ac sapientissimum, ejusdemque cum Patre et Filio naturæ.

Primò.

Quod quidem, illius vocis IN, cum dicimus, Credo in Spiritum Sanctum, proprietas satis indicat, quæ, ad exprimendam fidei nostræ vim, singulis Trinitatis personis opposita est.

Secundò.

Atque id etiam aperta sacrarum Litterarum testimonia confirmant, nam cum sanctus Petrus in Actis Apostolorum dixisset: (1) Anania, cur tenta-

---

(1) Act. 5. 3. 4.

vit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto? mox inquit: Non es mentitus hominibus, sed Deo: quem prius Spiritum Sanctum appellaverat, eundem statim Deum vocat.

Tertiò.

Apostolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, Spiritum Sanctum esse interpretatur. (1) Divisiones, inquit, operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Deinde subiungit: Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus Sanctus, dividens singulis prout vult.

Quartò.

Prætereà in Actis Apostolorum, quod uni Deo Prophetæ tribuunt, ille Spiritui Sancto adscribit; dixerat enim Esaïas: (2) Audiui vocem Domini dicentis: Quem mittam? et dixit mihi; Vade, et dices populo huic: Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggrava, et oculos ejus claude, ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat. Quæ verba cum Apostolus citaret: (3) Benè, inquit, Spiritus Sanctus locutus est per Esaïam Prophetam.

Quintò.

Deinde verò cum Scriptura Spiritus Sancti personam cum Patre et Filio conjungit, ut cum Patris, et Filii, et Spiritus-Sancti nomen in baptismo adhiberi præcipit, nullus nobis de hujus mysterii veritate dubitandi locus relinquitur: nam si Pater Deus est, et Filius Deus, omninò fateri cogimur, etiam Spiritum Sanctum, qui cum eis pari honoris gradu conjungitur, Deum esse.

Sextò.

Accedit autem, quòd is, qui in nomine cujusvis rei creatæ baptizatur, nullum ex eo fructum

---

(1) 1. Cor. 6. 8. (2) Esa. 6. 8. (3) Act. 28. 25.

consequi potest (1) Numquid in nomine Pauli, inquit, baptizati estis? ut ostenderet hoc eis nihil ad comparandam salutem profuturum esse. Cum igitur baptizemur, in nomine Spiritus Sancti, eum esse Deum fateri oportet.

Septimò.

Sed hunc eundem trium personarum ordinem, quo Spiritus Sancti divinitas comprobatur, licet animadvertere, tum in epistolâ Joannis: (2) Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum et Spiritus Sanctus, et hi tres unum sunt: tum ex præclaro illo sanctæ Trinitatis elogio, quo divinæ laudes et psalmi concluduntur: Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto.

Octavò.

Postremò, quod ad eam veritatem confirmandam maximè pertinet, quæcumque Dei propria esse credimus, ea Spiritui Sancto convenire sacræ Litteræ testantur. Quare illi templorum honorem tribuunt, ut cum Apostolus ait: (3) An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus Sancti? Item (4) sanctificationem, et (5) vivificationem: (6) et scrutari profunda Dei: et (7) per Prophetas loqui, (8) et ubique esse: quæ omnia divino tantum numini tribuenda sunt.

Spiritus Sanctus à Patre et Filio distincta persona.

V. Sed illud prætereà fidelibus accuratè explanandum est Spiritum Sanctum ita Deum esse, ut eum tertiam personam in divinâ naturâ à Patre et Filio distinctam et voluntate productam confiteri oporteat: nam ut alia Scripturarum testimonia omittantur, (9) baptismi forma, quam Salvator noster docuit, apertissimè ostendit, Spiritum Sanctum tertiam esse personam, quæ in

---

(1) 1. Cor. 1. 13. (2) 1. Joan. 5. 7. (3) 1. Cor. 6. 19. (4) 2. Thess. 2. 13. 1. Petr. 1. 2. (5) Joan. 6. 63. 2. Cor. 3. 6. (6) 1. Cor. 2. 10. (7) 2. Petr. 1. 21. (8) Sap. 1. 7. (9) Matth. 28. 19.

divinâ naturâ per se constet, et ab aliis distincta sit. Quod etiam Apostoli verba declarant, cùm inquit: (1) Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio Sancti Spiritûs sit cum omnibus vobis, Amen. Idem verò multò apertius demonstrant, quæ Patres in Constantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confutandam impiam Macedonii amentiam addiderunt, et in Spiritum Sanctum Dominum, et vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit: qui cum Patre, et Filio simul adoratur, et conglorificatur: qui locutus est per Prophetas. Quòd igitur Spiritum Sanctum Dominum confitentur, in eo declarant quantum Angelis antecellat, qui tamen nobilissimi Spiritus à Deo conditi sunt: illos enim omnes sanctus Paulus testatur esse (2) administratorios Spiritus, in ministerium missos, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.

Spiritus Sanctus cur dicatur vivificans.

VI. Vivificantem verò appellant, quòd anima cum Deo conjuncta magis vivit, quàm corpus animæ conjunctione alitur, ac sustinetur. Quoniam verò Spiritui Sancto sacræ Litteræ hanc animæ cum Deo conjunctionem tribuunt, rectissimè vivificantem Spiritum Sanctum vocari perspicuum est.

Spiritus Sanctus à Patre et Filio quomodo procedit.

VII. Jam verò quod sequitur: Qui ex Patre Filioque procedit, docendi sunt Fideles Spiritum Sanctum à Patre, et Filio, tanquam ab uno principio, æternâ processione procedere: id enim Ecclesiastica regula, à quâ Christiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, et divinarum Litterarum et Conciliorum auctoritate confirmatur. Nam Christus Dominus, cùm de Spiritu

---

(1) 2. Cor. 13. 13. (2) Heb. 1. 14.

Sancto loqueretur, dixit: (1) Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quòd in Scripturis sacris Spiritus Sanctus nonnunquam Spiritus Christi, interdum Spiritus Patris appellatur: modò à (2) Patre, modò à (3) Filio mitti dicitur, ut æquè à Patre, et Filio procedere non obscurè significetur. (4) Qui Spiritum Christi non habet, inquit sanctus Paulus, hic non est ejus; et idem Spiritum Christi vocat, cùm ad Galatas inquit: (5) Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem, Abba Pater. Apud sanctum Matthæum, Spiritus Patris appellatur: (6) Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri; et Dominus in cœnâ inquit: (7) Paracletus, quem ego mittam vobis, Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me; tum alibi eundem Spiritum Sanctum à Patre mittendum affirmat his verbis: (8) Quem mittet Pater in nomine meo. Ex quibus verbis cùm processionem Spiritûs Sancti intelligamus, perspicuum est eundem ab utroque procedere. Hæc sunt, quæ de Spiritûs Sancti personâ tradenda erunt.

De Spiritûs Sancti attributis.

VIII. Docere prætereà oportebit, quosdam esse Spiritûs Sancti admirabiles effectus, et amplissima quædam munera, quæ ab ipso tanquam à perenni bonitatis fonte oriri et manare dicuntur. Quamvis enim sanctissimæ Trinitatis opera, quæ extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint: ex iis tamen multa Spiritui Sancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos à Dei immensâ charitate proficisci: nam cùm Spiritus Sanctus à divinâ voluntate, veluti amore inflammata procedat, perspicui potest eos effectus, qui propriè

---

(1) Joan. 16. 14. (2) Joan. 14. 26. (3) Joan. 1. 20. (4) Rom. 8. 9. (5) Gal. 4. 6. (6) Matth. 10. 20. (7) Joan. 15. 26. (8) Joan. 14. 26.

ad Spiritum Sanctum referuntur, à summo ergà nos Dei amore oriri.

Cur donum appelletur Spiritus Sanctus.

IX. Quare ex eo consequitur ut Spiritus Sanctus donum appelletur : nam doni vocabulo significatur, id quod benignè, et gratuitò, nullà spe remunerationis proposità, donatur. Ac proinde quæcumque bona et beneficia à Deo in nos collata sunt [quid autem habemus, quod à Deo, ut inquit Apostolus, (1) non acceperimus] ea nobis Spiritûs Sancti concessu et munere data esse pio et grato animo agnoscere debemus. Ejus autem plures effectus sunt : nam ut mundi creationem, creatarumque rerum propagationem, et gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemoravimus, vivificationem Spiritui Sancto propriè tribui paulò antè demonstratum est, et Ezechielis testimonio confirmatur : (2) Dabo, inquit, vobis Spiritum, et vivetis.

Dona Spiritûs Sancti.

X. Præcipuos tamen, et maximè proprios Spiritûs Sancti effectus Propheta enumerat, (3) Spiritum sapientiæ et intellectûs : Spiritum consilii, et fortitudinis : Spiritum scientiæ, et pietatis : et Spiritum timoris Domini ; quæ dona Spiritûs Sancti vocantur ; interdum autem Spiritûs Sancti nomen eis tribuitur. Quare sapienter (*) D. Augustinus monet, animadvertendum esse, cùm in sacris Litteris hujus vocis Spiritûs Sancti mentio sit, ut dijudicare possimus, tertiamne Trinitatis personam, an ejus effectus, atque operationes significet : nam hæc duo eodem intervallo distinguenda sunt, quo etiam Creatorem à rebus creatis differre credimus : atque hæc eò diligentius explicanda sunt, quòd ex hisce Spiritûs Sancti donis,

---

(1) 1. Cor. 4. 7. (2) Ezechiel. 37. 6. (3) Isai. 11. 3. (*) D. August. lib. 15. de Trinit. cap. 18. et 19.

tianæ vitæ præcepta haurimus, sentireque mus, an Spiritus Sanctus in nobis sit.

Gratia justificans munus Spiritus Sancti.

. Verùm præ cæteris ejus amplissimis mune-, gratia illa prædicanda est, quæ nos justos, (1) signatque Spiritu promissionis sancto, st pignus hæreditatis nostræ. (¶) Hæc enim em nostram arcissimo amoris vinculo Deo t; ex quo sit ut summo pietatis studio ac-, novam vitam instituamus, ac naturæ di- participes effecti, (2) Filii Dei nominemur, re simus. (3)

DE ARTICULO IX.

CAPUT X.

Cur hic articulus diligenter explicandus.

VEREDOSANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. Quantâ diligentia curare Pastores debeant, ut hujus articuli veritatem Fidelibus explicent, si duo simum considerentur, facile cognosci poterit. num enim, teste sancto Augustino, (*) Pro- æ planius, et apertius, de Ecclesiâ quàm de isto locuti sunt, cum in eo multò plures er-, ac decipi posse, quàm in Incarnationis Sa- mento, præviderent. Neque enim defuturi t impii, qui ad Simiæ imitationem, quæ se inem esse fingit, solos se Catholicos esse pro- mtur, et Catholicam Ecclesiam apud se tan- non minus nefariè, quàm superbè affirma- Deinde, si quis hanc veritatem firmo animo eptam habuerit, facile horrendum hæresis culum effugiet.

Quis verò sit dicendus hæreticus.

. Non enim, ut quisque primum in fide pec-

---

(1) Eph. 1. 13. 14. (¶) Concil. Trid. sess. 6. c. 7. (2) 1. 4. (3) 1. Joan. 3. 1. (*) S. Aug. in Ps. 30. 15.

cavit, hæreticus dicendus est; sed qui Ecclesiæ auctoritate neglectâ, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cùm igitur fieri non possit ut aliquis se hæresis peste commaculet, si iis fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponuntur: curent omni studio Pastores, ut Fideles; cognito hoc mysterio, contra adversarii artes muniti, in fidei veritate perseverent.

Nota. Pendet autem hic articulus à superiori: quia, cùm jam demonstratum sit, Spiritum Sanctum omnis sanctitatis fontem, et largitorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam confitemur.

Quid propriè nomine Ecclesiæ intelligendum.

III. Ac quoniam Ecclesiæ vocem Latini, à Græcis mutuati, post divulgatum Evangelium ad res sacras transtulerunt, quam vim habeat hoc vocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia Evocationem: verùm Scriptores postea usurpârunt pro Concilio, et concione. Neque verò refert utrùm populus ille veri Dei, an falsæ religionis cultor exstiterit: in Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cùm scribe turbas sedâset, dixisse: (1) Si quid autem alterius rei quæritis, in legitimâ Ecclesiâ poterit absolvi. Legitimam vocat Ecclesiam populum Ephesinum, Dianæ cultui addictum. Neque solùm Gentes, quæ Deum non noverunt, sed etiam malorum et impiorum hominum concilia interdum Ecclesia nominantur: (2) Odivi, inquit Propheta, Ecclesiam malignantium, et cum impiis non sedebo. Comuni verò deinde sacrarum Scripturarum consuetudine, hæc vox ad rempublicam Christianam, Fideliumque tantùm congregationes significandis usurpata est: qui scilicet ad lucem veritatis et Dei notitiam per fidem vocati sunt, ut rejectis ignorantiae et er-

---

(1) Act. 19. 39. (2) Ps. 25. 5.

nunquam intermittat. Ecclesiæ autem duæ potissimum sunt partes, quarum altera triumphans, altera militans vocatur. (*)

Quæ Triumphans.

VIII. Triumphans est cœtus ille clarissimus et felicissimus beatorum spirituum, et eorum qui de mundo, de carne, de iniquissimo dæmone triumpharunt, et ab hujus vitæ molestiis liberi ac tuti æternâ beatitudine fruuntur.

Quæ Militans.

IX. Militans verò Ecclesia est cœtus omnium Fidelium, qui adhuc in terris vivunt: quæ ideo Militans vocatur, quòd illi cum immanissimis hostibus, mundo, carne, Satanâ perpetuum sit bellum. (†) Neque idcirco tamen duas esse Ecclesias censendum est: sed ejusdem Ecclesiæ, ut antea diximus, partes duæ sunt, quarum una antecessit, et cœlesti patriâ jam potitur: altera in dies sequitur, donec aliquando cum Salvatore nostro conjuncta, in sempiternâ felicitate conquiescat.

In Ecclesiâ Militante sunt et boni et mali.

X. Jam in Ecclesiâ Militante duo sunt hominum genera, bonorum et improborum: et improbi quidem eorumdem Sacramentorum participes, eandem quoque, quam boni fidem profiteantur, vitam ac moribus dissimiles: boni verò in Ecclesiâ dicuntur ii, qui non solum fidei professione, et communione Sacramentorum, sed etiam spiritu gratiæ, et charitatis vinculo inter se conjuncti, et colligati sunt, de quibus dicitur: (†) Cognovit Dominus, qui sunt ejus; possunt verò etiam homines aliquibus conjecturis opinari, quinam sint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant: certò autem scire minimè possunt. (**)

(*) Aug. Ench. c. 16. (†) August. lib. 12. de Civ. Dei c. 9.
(†) 2. Tim. 2. 19. (**) Conc. Trid. sess. 6. c. 12. et can. 16.

Nota hoc. Quare æstimandum non est, Christum Salvatorem de hac Ecclesiæ parte locutum esse, (1) cum ad Ecclesiam nos remisit, eique ut pareamus præcepit: Nam cum illa sit incognita, cui certum esse poterit, ad cujus iudicium confugiendum, et cujus auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur et improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum, et divinæ Litteræ, et sanctorum virorum scripta testantur, in quam sententiam scriptum est illud Apostoli: (2) Unum corpus, et unus spiritus.

Ecclesia, quibus figuris et similitudinibus designata.

XI. Hæc autem Ecclesia nota est, (3) ubique supra montem sitæ comparata, quæ ubique conspicitur. Nam cum illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantum, sed malos etiam complectitur, ut multis parabolis Evangelium docet, veluti cum regnum cœlorum, id est militantem Ecclesiam, (4) simile esse sagenæ in mare missæ commemorat: vel (5) agro, in quo zizania superseminata sunt: vel (6) aræ, in quâ frumentum cum paleis continetur: vel (7) decem virginibus partim fatuis, partim prudentibus, sed multò ante etiam in arcâ Noe, in quâ (8) non solum munda, sed etiam immunda animalia concludebantur; hujus Ecclesiæ figuram et similitudinem licet intueri. Quamvis autem bonos et malos ad Ecclesiam pertinere Catholica fides verè et constanter affirmet, ex eisdem tamen fidei regulis Fidelibus explicandum est, utriusque partis diversam admodum rationem esse, ut enim paleæ cum frumento in arêâ confusæ sunt, vel interdum membra variè inter mortuâ corpori juncta, ita etiam mali in Ecclesiâ continentur.

---

(1) Matth. 18. 17. (2) Eph. 4. 4. (3) Matt. 5. 14. (4) Matt. 13. 47. (5) Matth. 13. 24. (6) Luc. 3. 17. (7) Matth. 25. 1. 2. (8) Gen. 7. 2. 1. Pet. 3. 20.

Quinam ab Ecclesiâ excludantur.

XII. Ex quo fit ut tria tantummodò hominum genera ab eâ excludantur: primò infideles, deinde hæretici et schimastici, postremò excommunicati: ethnici quidem, quòd in Ecclesiâ nunquam fuerunt, neque eam unquam cognoverunt: nec ullius Sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt: hæretici verò, atque schismatici, quia ab Ecclesiâ desciverunt, neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quàm transfugæ ad exercitum pertineant, à quo defecerunt. Non negandum tamen, quin in Ecclesiæ potestate sint, ut qui ab eâ in iudiciũ vocentur, puniantur, et anathemate damnentur. Postremò etiam excommunicati, quod Ecclesiæ iudicio ab eâ exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De cæteris autem quamvis improbis et sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesiâ perseverare dubitandum non est, idque Fidelibus tradendum assiduè, ut si fortè Ecclesiæ autistitum vita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesiâ esse, nec propterea quidquam de eorum potestate detrahi certò sibi persuadeant.

Privatæ familiæ, Pastores et loca sacra etiam Ecclesia dicuntur.

XIII. Verùm universæ etiam (1) Ecclesiæ partes, Ecclesiæ nomine significari solent, ut cùm Apostolus Ecclesiam quæ est Corinthi, Galatiæ, Laodicensium, Thessalonicensium nominat, privatæ etiam Fidelium familias Ecclesias vocat: nam (2) Priscæ et Aquilæ domesticam Ecclesiam salutare iubet: item alio in loco: (3) Salutant vos, inquit, in Domino multum Aquila et Priscilla cum domesticâ suâ Ecclesiâ. Ad (4) Philemonem etiam scribens eandem vocem usurpavit. Interdum

---

(1) 2. Cor. 1. 1. 2. Cor. 16. 19. Coloss. 4. 16. 1. Thess. 1. 1. Rom. 16. 4. (2) Rom. 16. 4. 5. (3) 1. Cor. 16. 29. (4) Phil.

quoque Ecclesiæ nomine ejus præsides ac Pastores significantur : (1) Si te non audierit, inquit Christus, dic Ecclesiæ: quo in loco præpositi Ecclesiæ designantur: sed locus (2) etiam in quem populus sive ad concionem, sive alicujus rei sacræ causa convenit, Ecclesia appellatur. Præcipuè verò in hoc articulo Ecclesia honorum simul et malorum multitudinem, nec præsides solùm, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

Ecclesiæ proprietates.

XIV. Aperiendæ autem sunt Fidelibus hujus Ecclesiæ proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio à Deo affecti sint, quibus contigerit in eâ nasci atque educari.

Prima ut una sit.

Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut una sit : (3) Una enim, inquit, est columba mea, una est speciosa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longè, latèque diffusa est ob eas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt : (4) Unum enim Dominum, unam fidem, unum baptisma tantùm esse prædicat : Unus est enim ejus rector, ac gubernator, invisibilis quidem Christus, quem æternus Pater dedit (5) caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ejus.

Ad unitatem Ecclesiæ caput visibile requiritur.

XV. Visibilis autem is, qui Romanam Cathedram Petri Apostolorum Principis legitimus successor tenet; de quo fuit illa omniùm Patrum ratio, et sententia consentiens, hoc visibile caput ad unitatem Ecclesiæ constituendam et conservandam necessarium fuisse.

Quod præclarè et vidit, et scripsit sanctus (*)

(1) Matth. 18. 17. (2) 1. Cor. 11. 18. (3) Cantic. 6. 8.
(4) Eph. 4. 4. (5) Eph. 1. 22. (*) S. Hieronymus, 1. 1.
contra Jovinian. in med. et Epist. 57.

Hieronymus, contra Jovinianum iis verbis: Unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tollatur occasio; et ad Damasum: Facessat invidia; Romani culminis recedat ambitio: cum successore piscatoris et discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est Cathedræ Petri communione consocior. Super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: Si quis in arcâ Noe non fuerit, peribit, regnante diluvio.

Quod et longè antea ab (†) Irenæo probatur, et (††) Cypriano, qui de unitate Ecclesiæ loquens, ait: Loquitur Dominus ad Petrum: (1) Ego, Petre, dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Super unum ædificat Ecclesiam: et quamvis Apostolis omnibus post Resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, et dicat: (2) Sicut misit me Pater, et ego mitto vos: accipite Spiritum Sanctum; tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem, ab uno incipientem auctoritate suâ disposuit, etc.

Optatus deinde (*) Milevitanus ait: Ignorantiæ tibi adscribi non potest, scienti in urbe Româ, Petro primo Cathedram Episcopalem esse collatam, in quâ sederit omnium Apostolorum caput Petrus: in quo uno Cathedræ unitas ab omnibus servaretur, ne cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent, ut jam schismaticus et prævaricator esset, qui contra singularem Cathedram alteram collocaret.

Post verò (**) Basilius sic scriptum reliquit: Petrus collocatus est in fundamento: dixit enim: Tu es Christus Filius Dei vivi, et vicissim audivit, se

---

(†) Iren. lib. 3. contra hæres. c. 3. (††) B. Cyprian. lib. de unit. Eccles. in principio ferè. (1) Matth. 16. 18. (2) Joan. 20. 21. (*) Optatus initio lib. 2. ad Parm. (**) Basil. hom. 29. quæ est de pœnit.

esse petram : (1) licet enim petra esset, non tamen petra erat ut Christus, nam Christus verè immobilis petra : Petrus verò propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur aliis, sacerdos est, et facit sacerdotes; petra est, et petram facit : et quæ sua sunt, largitur servis suis.

Postremò verò sanctus Ambrosius ait : Si quis objiciat, Ecclesiam, uno capite, et sponso Jesu Christo contentam, prætereà nullum requirere, in promptu responsio est. Ut enim Christum Dominum singulorum Sacramentorum non solùm auctorem, sed intimum etiam præbitorem habemus, (nam ipse est qui baptizat, et qui absolvit, et tamèn is homines Sacramentorum externos ministros instruit) sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis Vicarium et ministrum præfecit; nam cùm visibilis Ecclesia visibili capite egeat, ita Salvator noster Petrum universi Fidelium generis caput, et Pastorem constituit, cùm illi (2) oves suas pascendas verbis amplissimis commendavit, ut qui ei successisset, eandem planè totius Ecclesiæ regendæ, et gubernandæ potestatem habere voluerit.

Unitatem Fidelium conservandi ratio.

XVI. Unus prætereà, idemque est spiritus, inquit Apostolus ad Corinthios, (3) qui Fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris vitam impertitur. Ad quam unitatem servandam, cùm Ephesios hortaretur, inquit : (4) Solliciti servare unitatem spiritûs in vinculo pacis : unum corpus, et unus spiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab unâ animâ aluntur quæ oculis visum, auribus auditum, et aliis sensibus diversas vires subministrat : ita corpus Christi mysticum, quod est Eccle-

---

(1) Matt. 16. 17. 13. (2) Joan. 21. 15. (3) 1. Cor. 12. 11. 12.
(4) Eph. 4. 3. 4.

sia, ex multis Fidelibus compositum est. (1) Una quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam vocati sumus: siquidem omnes eandem rem, nempe æternam et beatam vitam, speramus. Una est denique fides, quæ omnibus tenenda est ac præ se ferenda: (2) Non sint, inquit Apostolus, in vobis schismata: atque (3) unum baptisma, quod quidem est Christianæ fidei Sacramentum.

Secunda ut sit sancta.

Altera proprietas Ecclesiæ est, ut sit sancta: quod à principe Apostolorum accepimus eo loco. (4) Vos autem genus electum, gens sancta.

Ecclesia sancta est. Primò.

XVII. Appellatur autem sancta, quòd (5) Deo consecrata: dedicataque sit. Sic enim cætera hujusmodi, quanquam corporea sint, sancta vocari consueverunt, cum divino cultui addicta, et dedicata sunt. Cujus generis sunt in lege veteri vasa, vestes, et altaria: in quâ (6) primogeniti quoque, qui Deo altissimo dedicabantur, sancti sunt appellati.

Nota. Nec mirum cuiquam videri debet, Ecclesiam dici sanctam, tametsi multos peccatores contineat; sancti enim vocantur Fideles, qui populus Dei effecti sunt, quive se fide, et baptismo suscepto, Christo consecrârunt: quanquam in multis offendunt, et, quæ polliciti sunt, non præstant: quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etsi artis præcepta non servant, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Paulus Corinthios (7) sanctificatos, et sanctos appellat: in quibus nonnullos fuisse perspicuum est, quos (8) ut carnales, et gravioribus etiam nominibus acriter objurgat.

(1) Eph. 4. 4. (2) 1. Cor. 1. 10. (3) Eph. 4. 5. (4) 1. Pet. 2. 9. (5) Lev. 27. 28. 30. (6) Exod. 13. 12. (7) 1. Cor. 1. 2. (8) 1. Cor. 3. 3.

Secundò.

Sancta etiam dicenda est, quòd veluti corpus cum sancto (1) capite Christo Domino, totius sanctitatis fonte, conjungitur, à quo Spiritus Sancti charismata, et divinæ bonitatis divitiæ diffunduntur. Præclare (*) S. Augustinus interpretans verba illa Prophetæ. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: Audeat, inquit, et corpus Christi, audeat et unus ille homo, clamans à finibus terræ cum capite suo, et sub capite suo dicere, sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi et remissionis peccatorum. Ac paulò post: Si Christiani omnes, et Fideles in Christo baptizati, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit: (2) Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: si membra sunt facti corporis ejus, et dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt injuriam, (3) cujus membra sancta sunt.

Tertiò.

Accedit, etiam, quòd sola Ecclesia legitimum sacrificii cultum, et salutarem habet Sacramentorum usum: per quæ tanquam efficacia divinæ gratiæ instrumenta Deus veram sanctitatem efficit: Ita ut, quicumque verè sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non possint. Patet igitur (4) Ecclesiam esse sanctam, ac sanctam quidem: quoniam corpus est Christi, à quo sanctificatur, cujusque (5) sanguine abluitur. *De sanctitate Ecclesiæ vide Justin. mart. in utraque Apol. Tertull. in Apol. August. contra Faus. cap. 17. Gregor. Moral. l. 37; c. 7.*

Tertja ut sit Catholica.

Tertia proprietas Ecclesiæ ea est, ut Catholica, nempe universalis, vocetur, quæ appellatio verè

---

(1) Eph. 4. 15. 16. (*) S. Aug. in Ps. 25. 2. (2) Gal. 3. 27.
 (3) Eph. 5. 26. 27. 30. (4) Eph. 1. 1. 4. (5) Eph. 1. 7. 23.

illi tributa est: quoniam, ut testatur * S. Augustinus: A solis ortu usque ad occasum unius fidei splendor diffunditur. Neque enim, ut in humanis rebus publicis, aut hæreticorum conventibus, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Ecclesia definita est: verum omnes homines, sive illi barbari sint, sive Scythæ, sive servi, sive liberi, sive masculi, sive feminae (1) charitatis sinu complectitur. Quare scriptum est: (2) Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione, et fecisti nos Deo nostro regnum. De Ecclesiâ dicit David: (3) Postula à me et dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. Item: (4) Memor ero Rahab, et Babylonis scientium me: et Homo natus est in eâ. Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc usque diem fuerunt, quive futuri sunt, quamdiu mundus exstabit, veram fidem proficientes, ad eandem Ecclesiam pertinent, (5) quæ super fundamento Apostolorum fundata est, ac Prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Christo, qui fecit utraque unum, et pacem iis qui propè, et iis qui longè annuntiavit, constituti sunt, et fundati. Universalis etiam ob eam causam dicitur, quòd omnes qui salutem æternam consequi cupiunt, eam tenere, et amplecti debeant, non secus ac qui arcam, (6) ne diluvio perirent, ingressi sunt. Hæc igitur veluti certissima regula tradenda est, quâ vera et falsa Ecclesia judicetur.

Ecclesiæ veræ à falsâ dignoscendæ regula altera.

XVIII. Sed ex origine etiam, quam revelata gratia ab Apostolis ducit, Ecclesiæ veritatem agnoscimus: siquidem ejus doctrina veritas est, non recens, neque nunc primum orta: sed ab Apostolis jam olim tradita, et in omnem orbem terrarum disseminata, ex quo sit, ut nemo dubitare possit,

(*) S. Aug. Serm. 23. 131 et 181 de Temp. (1) Gal. 3. 28. (2) Apoc. 5. 9. 10. (3) Ps. 2. 8. (4) Ps. 86. 4. (5) Eph. 2. 20. 14. 17. (6) Gen. 7. 7. et d.

impias hæreticorum voces longè à veræ Ecclesiæ fide abesse, cùm doctrinæ Ecclesiæ, quæ ab Apostolis ad hanc diem prædicata est, adversentur. Quare, ut omnes intelligerent, quænam esset Ecclesia Catholica, Patres in Symbolo illud divinitus addiderunt, APOSTOLICAM. *De veræ Ecclesiæ notis vide Aug. contra Epist. Fundamenti, cap. 4. Tertull. lib. toto de præscript.*

Cur dicatur Ecclesia Catholica.

XIX. Etenim Spiritus Sanctus, qui Ecclesiæ præsidet, eam non per aliud genus ministrorum, quàm per Apostolicum, gubernat. Qui Spiritus primùm quidem Apostolis tributus est, deinde verò summâ Dei benignitate semper in Ecclesiâ mansit. (*) Sed quemadmodum hæc una Ecclesia errare non potest in fidei ac morum disciplinâ tradendâ, cùm à Spiritu Sancto gubernetur: ita cæteras omnes, quæ sibi Ecclesiæ nomen arrogant, ut quæ diaboli spiritu ducantur, in doctrinæ et morum perniciosissimis erroribus versari necesse est.

Ecclesiæ duæ figuræ.

XX. Sed quoniam magnam vim habent figuræ veteris testamenti ad excitandos Fidelium animos, revocandamque rerum pulcherrimarum memoriam, cujus rei potissimùm causâ Apostoli his usi sunt: illam quoque doctrinæ partem, quæ magnas utilitates habet, Parochi non prætermittent.

Prior.

In his autem illustrem significationem habet arca Noë: (1) quæ ob eam rem tantum divino jussu constructa est, ut nullus dubitandi locus relinqueretur, quin Ecclesiam ipsam, significet, quam Deus sic constituit, ut quicumque per baptismum illam ingrederentur, ab omni mortis æternæ periculo tuti esse possent: qui verò extra illam es-

---

(*) Aug. contra Crescent. l. 1. c. 33. (1) Gen. 6. 14.

sent, quemadmodum iis evenit, qui in arcam recepti non sunt, suis sceleribus obruerentur.

Altera.

Alia figura est, magna illa civitas (1) Jerusalem, cujus nomine Scripturæ sæpius sanctam Ecclesiam significant. Nimirum in illâ solâ offerre Deo sacrificia licebat: quia in solâ etiam Dei Ecclesiâ, neque extra eam usquam, verus cultus, verumque sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo possit.

Ecclesiam esse fide credendam et quomodo.

XXI. Jam illud etiam extremo loco de Ecclesiâ docendum erit, quânam ratione nos credere Ecclesiam, ad articulos fidei pertineat: nam etsi quivis ratione et sensibus percipit, Ecclesiam, id est hominum conventum in terris esse, qui Christo Domino addicti, et consecrati sunt: neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse videatur, cum nec Judæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quæ in sanctâ Dei Ecclesiâ contineri partim declaratum est, partim in Sacramento ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non ullis rationibus convicta, intelligere potest. Cum igitur hic articulus non minùs, quàm cæteri, intelligentiæ nostræ facultatem et vires superet, jure optimo confitemur, nos Ecclesiæ ortum, munera, et dignitatem non humanâ ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri.

Ecclesiæ quis auctor.

XXII. Neque enim homines hujus Ecclesiæ auctores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui eam super firmissimam petram ædificavit, teste Prophetâ: (2) Ipse fundavit eam Altissimus: quam ob

---

(1) Gal. 4. 26. Heb. 12. 12. Dent. 12. 11. 12. 13. 14. 18. 22.
(2) Psal. 66. 5.

causam (1) hereditas Dei, et (2) Dei populus appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est, sed divino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ viribus comparari non potest, ita etiam fide solùm intelligimus, in Ecclesiâ (3) claves regni cœlorum esse, eique (4) potestatem peccata remittendi, (5) excommunicandi, (6) verumque Christi corpus consecrandi traditam: deinde cives, qui in eâ morantur (7) non habere hîc civitatem permanentem, sed futuram inquirere.

Ecclesiam credere oportet, et non in Ecclesiam.

XXIII. Unam igitur Ecclesiam sanctam, et Catholicam esse necessariò credendum est: (*) Tres enim Trinitatis personas, Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum ita credimus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem mutatâ dicendi forinâ sanctam, et non in sanctam Ecclesiam, credere profiteamur: ut, hæc etiam diversâ loquendi ratione, Deus omnium effector à creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt beneficia, divinæ bonitati accepta referamus.

Hæc articuli pars diligenter explicanda.

XXIV. SANCTORUM COMMUNIONEM. Cùm sanctus Joannes Evangelista de divinis mysteriis ad Fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit; (8) Ut et vos, inquit, societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre, et cum Filio ejus Jesu Christo. Hæc societas in communionem Sanctorum sita est: de quâ in hoc articulo sermo habetur. (**) Utinam verò in eo explicando Ecclesiarum præsides, Pauli et aliorum Apostolorum diligentiam imitarentur. Est enim non solùm

---

(1) Ps. 2. 8. (2) Osee 2. 1. (3) Matth. 16. 19. (4) Joan. 20. 23. (5) Matth. 18. 17. (6) Heb. 13. 10. (7) Heb. 13. 24. (*) Aug. serm. 131 de Temp. (8) 1. Joan. 1. 3. (**) August. in Joan. Tract. 32.

quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, sed etiam, quis usus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat: omnia enim ejus rei causâ pervestiganda sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam et beatam societatem Sanctorum admittamur, admissique constantissimè perseveremus, cum gaudio gratias agentes Deo Patri, (1) qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine.

In quibus Sanctorum sita sit communio.

XXV. In primis igitur Fideles docendi sunt hunc articulum esse illius, qui de unâ sanctâ Ecclesiâ Catholicâ antea positus est, veluti explicationem quamdam; unitas enim spiritûs, à quo illa regitur, efficit, ut quidquid in eam collatum est, commune sit: (†) omnium enim Sacramentorum fructus ad universos Fideles pertinet: quibus Sacramentis, veluti sacris vinculis, Christo connectuntur, et copulantur: et maximè omnium baptismo, quo, tanquam januâ, in Ecclesiam ingredimur. Hâc autem Sanctorum communione, Sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis verbis * Confiteor unum baptisma. Baptismus verò in primis Eucharistia, et deinceps cætera Sacramenta consequuntur; nam etsi hoc nomen omnibus Sacramentis convenit, cum Deo nos conjungant, illiusque participes, cujus gratiam recipimus, efficiant: magis tamen proprium est Eucharistiæ, (2) quæ hanc efficit communionem.

Sed alia etiam communio in Ecclesiâ cogitanda est. Quæcumque enim piè sanctèque ab uno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, et, ut illis prosint, charitate, (3) quæ non quærit quæ sua

---

(1) Col. 1. 12. (†) Aug. lib. 19. contr. Faustum. c. 21.
 (*) Damasc. l. 4. de fide Orthodox. cap. 12. (2) 1 Cor. 10.
 16. (3) 1. Cor. 13. 5.

sunt efficitur. Id verò cum S. Ambrosii (†) testimonio comprobatur, qui locum illum psalmi explanans: Particeps ego sum omnium timentium te, ita inquit: Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic conjunctum omnibus timentibus Deum. Quare Christus eam nobis orandi formam præscripsit, ut diceremus: (1) Panem nostrum, non meum: ac reliqua ejus generis, non nobis tantum sed omnium saluti, et commodis prospicientes.

Similitudo singularis.

XXVI. At verò hæc bonorum communicatio, membrorum humani corporis aptissimâ similitudine in sacris litteris sæpè demonstratur. Nam in corpore multa sunt membra: (2) sed etsi multa sunt, unum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio non autem omnia eodem munere funguntur: Nec verò omnia eandem dignitatem habent, aut æquè utiles, et decoras functiones exequuntur: nullique suum, sed totius corporis commodum, atque utilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se et connexa sunt, ut si unum aliquo dolore afficitur, cætera item naturæ cognitione, et consensu doleant: si contra, bene affectum est, communis sit omnibus ille jucunditatis sensus. (*) Atque hæc eadem in Ecclesiâ licet contemplari, in quâ, etsi diversa sunt membra, nempe variæ nationes, Judæorum, Gentium, liberi et servi, pauperes et divites; cum tamen baptismo ipitiantur, unum corpus cum Christo fiunt, cujus ille caput est.

Nota. Unicuique prætereà in hac Ecclesiâ suum munus assignatum est: ut enim (3) alii in eâ Apostoli, alii doctores, omnes verò publicæ utilitatis

(†) S. Ambros. in Ps. 118. serm. 8. v. 69. (1) Matth. 6. 11. (2) 1. Cor. 12. 14. et D. (*) Aug. in Ps. 70. serm. 2. (3) 1. Cor. 12. 28. Eph. 4. 11.

causâ sunt constituti: ita aliorum est præesse, ac docere: aliorum item parere, subjectos esse.

Qui in peccato mortali sunt, quo communionis sanctorum fructu priventur.

XXVII. At verò tot, tantisque muneribus, ac bonis divinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate vitam Christianam degunt, justique et chari Deo sunt.

Membra verò mortua, nimirum homines sceleribus obstricti, et à Dei gratiâ alienati, hoc quidem bono non privantur, ut hujus corporis membra esse desinunt: sed cùm sint mortua, fructum spiritualem, qui ad justos, et pios homines pervenit, non percipiunt, tametsi, cùm in Ecclesiâ sint, ad amissam gratiam, vitamque recuperandam ab iis adjuvantur, qui spiritu vivunt, et eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest, qui omninò ab Ecclesiâ sunt præcisi.

Gratiæ gratis datæ sunt dona communia.

XXVIII. Nec verò tantùm communia sunt ea dona, quæ homines charos Deo, ac justos reddunt: sed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur (1) scientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, et cætera hujus generis; quæ dona malis etiam hominibus, non privatæ, sed publicæ utilitatis causâ, ad ædificandam Ecclesiam conceduntur: nam sanitatis gratia, non illius, qui eâ præditus est, sed ægroti curandi causâ tributa est. Ac nihil tandem à verè Christiano homine possidetur, quod sibi cum cæteris omnibus commune esse non existimare debeat; quare ad sublevandam indigentium miseriam prompti ac parati esse debent: nam (2) qui hujusmodi bonis ornatus est, si viderit fratrem suum egere, nec illi subvenerit, is Dei charitatem non habere planè convincitur. Quæ cùm ita se habeant,

---

(1) 1. Cor. 14. 6. (2) 2. Joan. 3. 17.

satis constat eos, qui in hac sanctâ communione sunt, quâdam felicitate perfrui, et verè illud dicere posse: (1) Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini: et: (2) Beati qui habitant in domo tuâ, Domine!

DE ARTICULO X.

CAPUT XI.

Fides hujus articuli necessaria ad salutem.

REMISSIONEM PECCATORUM. Nemo est, qui cùm videat hunc articulum de remissione peccatorum, in cæteris fidei articulis numeratum esse, dubitare possit, eo non solùm divinum aliquod mysterium, sed etiam ad salutem comparandam maximè necessarium contineri. Nam antea declaratum est, sine certâ eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Christianam pietatem aditum patere. Verùm si id, quod per se omnibus notum esse debet, aliquo etiam testimonio confirmandum videatur, satis illud erit quod Salvator noster paulò ante ascensum in cœlum de eâ re testatus est. Cùm discipulis sensum aperuit, ut intelligerent Scripturas: (3) Oportebat, inquit, Christum pati, et resurgere à mortuis tertiâ die, et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum in omnes Gentes, incipientibus ab Hierosolymâ.

Munus Parochi in hoc articulo explicando.

II. Quæ verba Parochi animadverterint, facile intelligent: cùm cætera, quæ ad religionem pertinent, Fidelibus tradenda sint, tum verò præcipuè hujus articuli diligenter explicandi magnam eis à Domino necessitatem impositam esse. Munus

---

(1) Psal. 23. 2. (2) Psal. 83. 5. (3) Luc. 24. 46.

igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere, non solum peccatorum remissionem in Catholica Ecclesia reperiri, de qua Isaias praedixerat: (1) Populus qui habitat in ea: auferetur ab eo iniquitas; (*) sed etiam potestatem peccata remittendi in ea esse.

Notent Confessarii.

Qua si rite, et secundum leges à Christo Domino praescriptas sacerdotes utantur, verè peccata remitti, et condonari credendum est.

Culpæ et poenæ remissio fit in Baptismo.

III. Hæc autem venia, cum primum fidem profitentes sacro Baptismo abluimur, adeò cumulatè nobis datur, ut nihil aut culpæ delendum, sive ea origine contracta, sive quid propria voluntate omissum, vel commissum sit, aut poenæ persolvendum relinquatur. Verùm per baptismi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmitate liberatur: (***) quin potius, cum unicuique adversus concupiscentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non desinit, pugnandum sit, vix ullum reperiatis, qui vel tam acriter resistat, vel tam vigilanter salutem suam tueatur, ut omnes plagas vitare possit.

Claves regni cœlorum Ecclesiæ traditæ.

IV. Cum igitur necesse fuerit in Ecclesiâ potestatem esse peccata remittendi, aliâ etiam ratione, quam Baptismi Sacramento, claves regni cœlorum illi concreditæ sunt, quibus possint unicuique poenitenti etiamsi usque ad extremum vitæ diem peccasset, delicta condonari. Clarissima hujus rei testimonia in sacris litteris habemus: nam apud sanctum Matthæum Dominus ita ad Petrum loquitur: (2) Tibi dabo claves regni cœlorum, et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum

---

(1) Isa. 53. 24. (*) Aug. homil. 49. cap. 3. (***) Trident. sess. 5. can. 5. Aug. L. 2. de peccat. merit. c. 28. (2) Matth. 16. 19.

et in cœlis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis. Item: (1) Quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo: et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo. Deinde sanctus Joannes testatur Dominum, cùm insufflasset Apostolis, dixisse: (2) Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis, peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt.

Nullum peccatum quin possit in Ecclesiâ remitti.

V. Neque verò existimandum est hanc potestatem certis quibusdam peccatorum generibus definitam esse: nullum enim tam nefarium facinus, vel admitti, vel cogitari potest, cujus remittendi potestatem sancta Ecclesia non habeat; (*) quemadmodum etiam nemo adeò improbus et scelestus fuerit, quem si erratorum suorum verè poeniteat, certa ei veniæ spes proposita esse non debeat. Sed neque hæc eadem potestas ita circumscribitur, ut præfinito solùm aliquo tempore eâ uti liceat, nam quæcumque horâ peccator ad sanitatem redire voluerit, rejiciendum non esse docuit Salvator noster, cùm (3) principi Apostolorum interroganti quoties peccatoribus ignoscendum esset, an septies, respondit: non septies, sed usque septuages septies.

Hæc potestas est penes Episcopos et Sacerdotes.

VI. Verùm si ministros divinæ hujus potestatis spectemus, ea minùs latè patere videbitur. Dominus enim non omnibus, sed Episcopis tantùm, et sacerdotibus tam sancti muneris potestatem dedit. (**) Idem etiam censendum erit quod ad rationem ejus potestatis exercendæ pertinet: nam per Sa-

---

(1) Matth. 18. 18. (2) Joan. 20. 13. (*) Ambr. lib. 1. de poenit. c. 1. et 2. Aug. in Ench. c. 95. (3) Matth. 18. 21. 22.
 (***) Trid. sess. 14. c. 6. Hier. Epist. 1. post med. Amb. de Cain et Abel. c. 4.

cramenta solùm si eorum forma servetur , peccata remitti possunt : aliter verò nullum jus à peccatis solvendi Ecclesiae datum est , ex quo sequitur , tum sacerdotes , tum Sacramenta ad peccata condonanda veluti instrumenta valere : quibus Christus Dominus auctor ipse , et largitor salutis remissionem peccatorum , et justitiam in nobis efficit.

Remissio peccatorum quanta sit gratia.

VII. Ut autem Fideles coeleste hoc munus, quod singulari in nos Dei misericordiâ Ecclesiae donatum est, magis suspiciant, atque ad ejus usum et tractationem, ardentiori pietatis studio accedant, conabitur Parochus hujus gratiae dignitatem et amplitudinem demonstrare. Ea autem ex hoc potissimum perspicitur, si cujus virtutis sit peccata remittere, et homines ex injustis justos reddere, diligenter expositum fuerit. (†) Constat enim infinità et immensâ Dei vi hoc effici, quam eandem in excitandis mortuis, et in mundi creatione necessariam esse credimus. Quod si etiam, ut (††) Augustini sententiâ confirmatur, majus opus existimandum est, aliquem ex impio pium facere, quàm coelum et terram ex nihilo creare, cùm ipsa creatio non nisi ex infinità virtute possit existere: consequens est, ut multò magis peccatorum remissio infinitae potestati tribuenda sit. Quare verissimas esse priscorum Patrum voces agnoscimus, quibus confitentur ab uno Deo peccata hominibus condonari, neque ad alium auctorem, quam ad summam ejus bonitatem, et potentiam, tam mirificum opus referendum esse. (1) Ego sum, inquit ipse Dominus per Prophetam, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas. Nam scelerum remittendorum eadem ratio videtur esse, quàm in pecuniâ debitâ servare

(†) Trid. sess. 6. c. 7. et sess. 14. 1. 2. Aug. Tract. 72. in Joan. (††) Aug. lib. 1. de pecc. merit. c. 23. 1. 50. Hom. Hom. 25. Ambr. de Abel. cap. 4. (1) Esa. 43. 25.

oportet. Quemadmodum igitur à nemine, nisi à creditore, pecunia quæ debetur, remitti potest: ita, cum uni Deo peccatis obstricti simus [siquidem quotidie oramus: (1) Dimitte nobis debita nostra] perspicuum est, à nemine, præter illum, debita nobis condonari posse.

Potestatem dimittendi peccata primus habuit Christus.

VIII. Hoc verò admirabile et divinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum est. Primus omnium Christus Salvator noster, ut homo, cum idem verus Deus esset, hoc munus à cœlesti Patri traditum accepit: (2) Ut sciatis, inquit, quia Filius hominis habet potestatem in terrâ dimittendi peccata, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam. Cum igitur homo factus esset, ut hominibus hanc peccatorum veniam largiretur, priusquam in cœlum ascenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum sederet, eam potestatem Episcopis, et Presbyteris in Ecclesiâ concessit: quantum ut antea docuimus, Christus suâ auctoritate: cæteri, ut ejus ministri, peccata dimittunt.

Potestas remittendi peccata maximum donorum Christi.

IX. Quamobrem, si quæ infinitâ virtute effecta sunt, maximè admirari, et suspicere debemus: satis intelligimus pretiosissimum hoc munus esse, quod Christi Domini benignitate Ecclesiæ donatum est. Sed ipsa etiam ratio, quâ Deus, clementissimus Pater, mundi peccata delere constituit, animos Fidelium ad hujus beneficii magnitudinem contemplandam vehementer excitabit: sanguine enim unigeniti Filii sui scelera nostra expiari voluit, ut poenam, quam nos pro peccatis comme-

---

(1) Matth. 6. 12. (2) Matth. 9. 6. Marc. 2. 9. 10.

ruimus, ultrò ille persolveret : (1) justusque pro injustis damnaretur , innocens pro reis morte acerbissimà afficeretur. Quare cùm animo cogitabitur , (2) nos non corruptibilibus auro et argento redemptos esse , sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, et incontaminati : faciliè statuemus , nihil nobis salubrius contingere potuisse hâc remittendi peccata potestate , quæ inexplicabilem Dei providentiam , summamque erga nos charitatem ostendit.

Peccatum mortale quantum malum.

X. Ex hâc autem cogitatione maximus fructus ad omnes perveniat necesse est, nam qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritum ex Christi morte et cruce consecutus est, statim amittit, et omninò paradisi aditu, quem priùs interclusum Salvator noster passione suâ omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cùm in mentem venit, facere non possumus quin humanæ miseriæ consideratio vehementer sollicitos nos habeat. Verùm si animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, quæ Ecclesiæ divinitus tributa est, et hujus articuli fide confirmati, oblatam unicuique facultatem credamus, ut possit divinâ ope adjutus in pristinum dignitatis statum restitui: tunc verò cogimur summo gaudio, et lætitiâ exultare, et immortales Deo gratias agere. Ac profectò, si grata, et jucunda medicamenta videri solent quæ medicorum arte, et industriâ, cum gravi aliquo morbo laboramus, parantur: quantò jucundiora esse debent ea remedia, quæ Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeò ad vitam reparandam instituit? cùm præsertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, sed certissimam iis qui sanari cupiunt, salutem afferant.

---

(1) 1. Pet. 3. 18. (2) 1. Pet. 1. 18. 19.

Beneficio remissionis peccatorum diligenter utendum.

XI. Erunt igitur Fideles hortandi postquam tam ampli et præclari muneris dignitatem cognoverint, ut illud etiam studeant ad suum commodum religiosè convertere. Vix enim fieri potest ut qui re utili et necessariâ non utatur, eam contemnere non existimetur: præsertim verò cum Dominus hanc potestatem remittendi peccata eâ re tradiderit Ecclesiæ, ut omnes hoc salutari remedio uterentur. Nam quemadmodum nemo sine Baptismo expiari potest; ita quicumque Baptismi gratiam, mortiferis sceleribus amissam recuperare voluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum poenitentiae Sacramentum confugiat necesse est.

Facilitate veniæ obtinendæ non abutendum.

XII. Verùm hoc loco admonendi sunt Fideles, ne, tam amplâ veniæ facultate propositâ, quam etiam nullius temporis termino definiri declaravimus, vel ad peccandum faciliores, vel ad respiscendum tardiores reddantur: in altero enim cum injuriosi (*) et contumeliosi in hanc divinam potestatem manifestè deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiatur: in altero verò magnoperè verendum est, ne morte præoccupati, frustrâ peccatorum remissionem confessi fuerint, quam tarditate, et procrastinatione meritò amiserunt.

DE ARTICULO XI.

CAPUT XII.

Fides hujus articuli quàm necessaria.

I. **C**ARNIS RESURRECTIONEM. Magnam hujus articuli vim esse ad fidei nostræ veritatem stabilendam id maximè ostendit, quòd divinis litte-

---

(*) Aug. in Joan. Tract. 33. et lib. 50. Hom. Hom. 41. 1. Amb. lib. 2. de poenit. c. 1. 2. et 11.

ris non solùm credendus Fidelibus proponitur , sed multis etiam rationibus confirmatur. Quod quidem cùm in aliis Symboli articulis vix fieri videamus , intelligi potest , hoc veluti firmissimo fundamento salutis nostræ spem nixam esse : nam , ut Apostolus ratiocinatur : (1) Si mortuorum resurrectio non est , neque Christus resurrexit , quòd si Christus non resurrexit , inanis est prædicatio nostra , inanis est et fides vestra. In eo igitur explicando Parochus non minùs operæ et studii ponet , quàm in eo evertendo multorum impietas laboravit : magnas enim et præclaras utilitates ex eâ cogitatione ad Fidelium fructum redundare paulò post demonstrabitur.

Circa hominum resurrectionem , carnis resurrectio appellatur.

II. Sed hoc imprimis attendere oportebit , resurrectionem hominum in hoc articulo , carnis resurrectionem appellari , quod quidem sine causâ factum non est. Nam docere voluerunt Apostoli id , quod necessariò ponendum est , animam esse immortalem ; quare ne quis fortè eam simul cum corpore interissem , utrumque verò in vitam revocari existimaret , cùm animam plurimis sacrarum litterarum (2) locis immortalem esse plenè constet , ob eam rem carnis tantùm suscitandæ mentio in articulo facta est. Et quanquam sæpè etiam in sacris Scripturis caro integrum hominem , ut est apud Isaiam : (3) Omnis caro fœnum : et apud sanctum Joannem : (4) Et Verbum caro factum est , significet ; hoc tamen loco carnis vox corpus declarat , ut duarum partium animæ et corporis , quibus homo constat , alteram tantùm , nempe corpus corrumpi , et in pulverem terræ , ex quâ compactum est , redire ; animam verò incorruptam manere intelligamus.

---

(1) 1. Cor. 15. 13. 14. (2) Sap. 2. 25. et 3. 4. Matth. 10. 12. 22. (3) Isa. 40. 6. (4) Joan. 1. 14.

Anima non dicenda est resurgere.

III. At verò cùm nemo, nisi mortuus fuerit, ad vitam revocetur, anima propriè non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est, illius hæresis confutandæ causâ, quæ vivo Apostolo, (1) Hymenæi, et Philëti fuit, qui asserebant, cùm de resurrectione in Scripturis sacris ageretur, non de corporeâ, sed de spiritali, quâ à morte peccati ad vitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his verbis planum sit, eum errorem tolli et veram corporis resurrectionem confirmari.

Carnis resurrectio ut probanda.

IV. Verùm Parochi partes erunt hanc veritatem illustrare exemplis ex veteri novæque testamento, et ex omni Ecclesiasticâ historiâ depromptis. Alii enim ab (2) Helia, et (3) Eliseo in veteri testamento: alii præter eos, quos (4) Christus Dominus à morte excitavit, à (5) sanctis Apostolis, aliisque permultis ad vitam revocati sunt quæ resurrectio multorum hujus articuli doctrinam confirmat. Ut enim plures à morte excitatos credimus ita universos ad vitam revocatum iri credendum est: quin etiam præcipuus fructus, quem nos ex hujusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa testimonia, quæ Parochis, qui in sacris litteris mediocriter versati sunt, facile occurrent: illustriora verò loca sunt in veteri quidem testamento, quæ leguntur apud Job, cùm ait, (6) se in carne suâ conspecturum Deum suum: et apud Daniele de eis, (7) qui in pulvere terræ dormiunt, alios in vitam æternam, alios in opprobrium sempiternum evigilatu-
ros: in novo autem Testamento, quæ sanctus

---

(1) Tim. 2. 17. (2) 3 Reg. 11. 19. (3) 4. Reg. 4. 34. et 13. 21. (4) Matth. 9. 25. Luc. 7. 14. 16. Joan. 11. 43. 44. (5) Act. 9. 40. et 20. 10. (6) Job. 9. 26. (7) Dan. 12. 2.

Matthæus refert de disputatione, (1) quam Dominus cum Sadducæis habuit: præter ea, quæ Evangelistæ (2) narrant de extremo iudicio. Atque huc etiam referenda sunt, quæ Apostolus ad Corinthios, et ad Thessalonicenses (4) scribens, accuratâ oratione disseruit.

Similitudines quibus resurrectio illustratur.

V. Sed quamvis hoc fide certissimum sit, multum tamen proderit, vel exemplis, vel rationibus ostendere, id, quod fides credendum proponit, à naturâ, aut ab humanæ mentis intelligentiâ non abhorrire. Itaque Apostolus quærenti quomodò resurgerent mortui, sic respondit: (5) Insipiens tu! quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur; et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici; aut alicujus cæterorum, Deus autem dat illi corpus sicut vult. Et paulò post inquit: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Ad eam similitudinem multas præterea adjungi posse sanctus (*) Gregorius ostendit: Lux enim, inquit, quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, et rursus quasi resurgendo revocatur; et arbusta viriditatem amittunt, et rursus quasi resurgendo reparantur: et semina putrescendo moriuntur, et rursùm germinando resurgunt.

Rationibus probatur resurrectio.

VI. Rationes illæ præterea, quæ ab Ecclesiasticis Scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandam accommodatæ videri possunt.

Prima.

Ac primùm quidem, cùm animæ immortales sint, et tanquam pars hominis ad humana cor-

---

(1) Matth. 22. 31. (2) Joan. 5. 25. 28. 29. (3) 1. Corinth. 15. (4) 1. Thess. 4. 13. (5) 1. Cor. 15. 36. etc. (*) S. Greg. lib. 14. moral. c. 28. 92.

pora naturalem propensionem habeant, eas à corporibus sejunctas perpetuò manere, præter naturam existimandum est.

Secunda.

Quoniam verò quod naturæ adversatur, ac violentum est, diuturnum esse non potest, consentaneum fore videtur, ut denuò cum corporibus jungantur : ex quo etiam sequitur, ut corporum resurrectio futura sit : Quo quidem argumentandi genere Salvator ipse noster usus est, (1) cùm adversùs Sadducæos disputans, ex animarum immortalitate, corporum resurrectionem conclusit.

Tertia.

Deindè cùm malis supplicia, bonis præmia à justissimo Deo sint proposita : (*) ex illis verò quàm plurimi, antequàm debitas poenas persolvant, ex his magnà ex parte nullis affecti virtutis præmiis è vitâ decedant : necesse est iterùm animas cum corporibus conjungi, ut pro sceleribus, aut rectè factis corpora, quibus veluti peccati sociis homines utuntur, unà cum animâ poenâ, aut præmio afficiantur. Qui locus diligentissimè tractatus est à sancto (†) Chrysostomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apostolus, cùm de resurrectione disseret : (2) Si in hac vitâ, inquit, tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quæ quidem verba nemo ad animæ miseriam referri existimabit : quæ cùm immortalis sit, quamvis corpora non resurgerent, in futura tamen vita beatitudine frui posset : verùm de toto homine intelligenda sunt. Nisi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur, necesse est ut, qui, quemadmodùm Apostoli tot ærumnas et cala-

---

(1) Matth. 22. 33. (*) Damasc. libr. 4. de fide Orthod. cap. 28. Ambr. lib. de fide resur. (†) S. Chrysost. Homil. 49 et 50. (2) 1. Cor. 15. 19.

mitates in vitâ perpassi sunt, omnium sint miserrimi. Idem verò multò apertiùs docet ad Thessalonicenses his verbis : (1) Gloriamur in Ecclesiis Dei pro patientiâ vestrà , et fide in omnibus persecutionibus vestris , et tribulationibus , quas sustinetis in exemplum justî judicii Dei , ut digni habeamini in regno Dei , pro quo et patimini : si tamen justum est apud Deum retribuere tribulationem iis qui vos tribulant , et vobis qui tribulamini , requiem vobiscum in revelatione Domini Jesu de cœlo , cum Angelis virtutis ejus , in flamma ignis dantis vindictam iis , qui non novērunt Deum , et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi.

Quarta.

Adde etiam non posse homines , quandiù anima à corpore sejuncta est , plenam felicitatem , et bonis omnibus cumulata adipisci. Ut enim quælibet pars , à toto separata , imperfecta est : ita etiam anima quæ corpori non est adjuncta : ex quo sequitur , ut illi ad summam felicitatem nihil desit , corporum resurrectionem necessariam esse. His igitur atque aliis hujusmodi rationibus Parochus Fideles in hoc articulo erudire poterit.

Varia resurgentium conditio.

VII. Explicare præterea diligenter oportebit ex Apostoli doctrinâ , quinam ad vitam suscitandi sint ; nam ad Corinthios scribens : (2) Sicut in Adam , inquit , omnes moriuntur , ita et in Christo omnes vivificabuntur. Omni itaque malorum bonorumque discrimine remoto , omnes à mortuis , quanquam non omnium par conditio futura est , resurgent : (3) qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ , qui verò mala egerunt , in resurrectionem judicii.

---

(1) 2. Thess. 1. 4. et d. (2) 1. Cor. 15. 22. (3) Joan. 5. 29.

Omnes resurgemus.

VIII. Cùm autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui adventante judicio mortui jam erunt, quàm eos qui moriuntur. Huic enim sententiæ, quæ asserit omnes morituros esse, nemine exceptò, Ecclesiam acquiescere, ipsamque sententiã magis veritati convenire, scriptum reliquit sanctus (*) Hieronymus : idem sentit (**) et sanctus Augustinus. Neque verò huic sententiæ repugnant Apostoli verba, (1) ad Thessalonicenses scripta : Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi : deindè nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera. Nam sanctus Ambrosius, (†) cùm ea explanaret, ita inquit : In ipso raptu mors præveniet, et quasi per soporem, ut egressa anima in momento reddatur : cùm enim tollentur, moriuntur, ut pervenientes ad dominum, præsentia Domini recipiant animas, quia cum Domino mortui esse non possunt. Eademque sententia comprobatur sancti (††) Augustini auctoritate, in libro de Civitate Dei.

Proprium corpus cujusque resurget.

IX. Cùm verò multum referat nobis certò persuaderi hoc ipsum, atque adeo idem corpus, quod uniuscujusque proprium fuit, quamvis corruptum sit, et in pulverem redierit, tamen ad vitam suscitandum esse, illud etiam Parochus accuratè explicandum suscipiet. Hæc Apostoli est sententia, cùm inquit : (2) Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem : eà voce, Hoc, proprium corpus apertè demonstrans. Job etiam de eo clarissimè vaticinatus est : (3) Et in carne meâ, inquit, videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non

---

(*) Hier. Epist. 152. (**) Aug. de Civ. Dei lib. 20. c. 20.
 (1) 1. Thess. 4. 16. (†) In 1. Ep. ad Thess. c. 4. (††) Lib. 20. c. 20. (2) 1. Cor. 15. 53. (3) Job. 19. 26.

alius. Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione : est enim resurrectio, auctore (*) Damasceno, ad eum statum, undè cecideris, revocatio. Deniquè si consideremus, cujus rei causà resurrectionem futuram paulò ante demonstratum est, nihil erit, quod cujusquam animum hâc in re dubium facere possit. Idcirco autem corpora excitanda esse docuimus, (1) ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Hominem igitur ex ipso corpore, cujus operà vel Deo, vel dæmoni, servivit, resurgere oportet ; ut cum eodem corpore triumphî coronas et præmia consequatur, aut pœnas et supplicia miserrimè perferat.

Quo in statu corpora resurgent.

X. Neque verò corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius naturæ veritatem, atque ad hominis decus et ornamentum pertinet, restituendum est. Præclarum eâ de re (†) sancti Augustini testimonium legimus : Nihil tunc vitii, inquit, in corporibus existet : si aliqui plus pinguedine obesi, et crassi exstiterint, non totam corporis molem assument, sed quod illam habitudinem superabit, reputabitur superfluum ; et è diverso, quæcumque vel morbus, vel senium confecit in corpore, reparabitur per Christum virtute divinâ ; ut si aliqui propter macrorem fuerint graciles, quia Christus non solum nobis corpus reparabit, sed quidquid per miseriam hujus vitæ fuerit nobis ademptum. Item alio loco ; (††) Non resumet homo capillos, quos habuerit, sed quos decuerit, juxta illud : (2) Omnes capilli capitis vestri numerati sunt, qui secundum divinam sapientiam sunt reparandi.

(*) Damasc. lib. 4. de fide Orthodox. 28. (1) 2. Cor. 5. 10.
 (†) S. August. l. 22. de Civit. Dei c. 19. 20. 21. et Ench. c. 86. 87. 88. 89. Hieron. Epist. 59. 61. (††) S. Aug. Ench. cap. 89. (2) Matth. 10. 30.

Nemo mancus post resurrectionem.

XI. In primis verò, quoniam membra ad veritatem humanæ naturæ pertinent, simul restituentur omnia : qui enim vel ab ipso ortu oculis capti sunt, vel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi, atque omninò manci, et quibusvis membris debiles integro ac perfecto corpore resurgent : aliter enim animæ desiderio, quæ ad corporis conjunctionem propensa est, minimè satisfactum esset : cujus tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Præterea, satis constat resurrectionem æquè, ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia à Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in resurrectione futurum omninò affirmare oportet.

Cicatrices Martyribus ad gloriam, nefariis ad miseriam post resurrectionem supererunt.

XII. Neque id de martyribus solùm fatendum est, de quibus sanctus * Augustinus ita testatur : Non erunt absque illis membris : non enim posset illa mutilatio non esse corporis vitium : alioquin, qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere : verumtamen exstabant in eorundem membrorum articulis gladii cicatrices refulgentes super omne aurum et lapidem pretiosum, veluti et cicatrices vulnerum Christi : quo de improbis quoque verissimè dicitur; etsi illorum culpâ membra amputata fuerint : nam quò plura membra habebunt, tantò acerbiori dolorum cruciatu conficientur : quare illa membrorum restitutio, non ad eorum felicitatem, sed calamitatem, ac miseriam est redundatura : cùm merita non ipsis membris, sed personæ, cujus corpori conjuncta sunt adscribantur : nam iis, qui poenitentiam

---

(*) Lib. 22. de Civit. Dei c. 20.

egerint, ad præmium: illis verò, qui eandem contempserint, ad supplicium restituentur. Hæc verò si à Parochis attentè considerentur, nunquam eis rerum et sententiarum copia deerit ad excitandos, inflammandosque pietatis studio Fidelium animos, ut vitæ hujus molestias, et ærumnas cogitantes, beatam illam resurrectionis gloriam, quæ justis et piis proposita est, avidè expectent.

Immortalia resurgent corpora.

XIII. Sequitur nunc ut Fideles intelligant, si ea spectemus, quæ corporis substantiam constituunt, quamvis illud ipsum, atque idem corpus à mortuis revocari oporteat, quod antea extinctum fuerat; longè aliam tamen, et diversam ejus conditionem fore; ut enim cætera omittamus, in eo maximè resurgentium corpora omnia à seipsis different; quòd, cùm antea mortis legibus subjecta essent, posteaquam ad vitam suscitata fuerint, sublato bonorum, malorumque discrimine, immortalitatem assequetur.

Unde fiunt corpora immortalia.

XIV. Quam quidem admirabilem naturæ restitutionem insignis Christi victoria meruit, quam de morte reportavit, quemadmodum sacrarum Scripturarum testimonia nos admonent: scriptum est enim: (1) Præcipitabit mortem in sempiternum. Et alibi: (2) Ero mors tua, ô mors! quod explicans Apostolus, inquit: (3) Novissimè inimica destruetur mors; et apud sanctum Joannem legimus: (4) Mors ultra non erit. Decebat autem maximè, Christi Domini merito (5) quo mortis imperium eversum est, peccatum Adæ, longo intervallo superari: eidem etiam divinæ justitiæ consentaneum fuit, ut boni beatà vità perpetuò

---

(1) Esa. 25. 8. (2) Osee 13. 14. (3) 1. Cor. 15. 26. (4) Apoc. 21. 4. (5) Heb. 2. 14.

fruerentur : mali verò sempiternas poenas luentes, (1) quærerent mortem, et non invenirent : optarent mori, et mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis malisque communis erit.

Quatuor gloriæ corporum dotes.

XV. Habebunt prætereà Sanctorum rediviva corpora insignia quædam, et præclara ornamenta, quibus multò nobiliora futura sint, quàm unquam antea fuerint. Præcipua verò sunt quatuor illa, quæ dotes appellantur, ex Apostoli doctrinâ à patribus observatæ. *De his August. serm. 99. de Tempore Ambros. in com. in 1. ad Cor. c. 15.*

Impassibilitas.

Earum prima est impassibilitas, munus scilicet, et dos, quæ efficiet, ne molesti aliquid pati, ullove dolore, aut incommodo affici queant : nihil enim aut frigorum vis, aut flammæ ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit. (2) Seminatur, inquit Apostolus, in corruptione, surget in incorruptione. Quod autem impassibilitatem potius, quàm incorruptionem Scholastici appellârunt, ea causa fuit, ut, quod est proprium corporis gloriosi, significarent : non enim impassibilitas illis communis est cum damnatis, quorum corpora licet incorruptibilia sint, æstuarè tamen possunt, atque algere, variisque cruciatibus affici.

Claritas.

Hanc consequitur claritas, quâ Sanctorum corpora tanquam sol, fulgebunt : ita enim apud sanctum Matthæum testatur Salvator noster : (3) *Justi inquit, fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Ac ne quis de eo dubitaret, (4) suæ transfigurationis exemplo declaravit. Hanc inter-*

---

(1) Apoc. 9. 6. (2) 1. Cor. 15. 42. (3) Matth. 13. 43. (4) Matth. 17. 2.

dum Apostolus gloriam, modò claritatem appellat : (1) Reformabit, inquit, corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Et rursùm : (2) Seminatur in ignobilitate, surget in gloriâ. Hujus etiam gloriæ imaginem quamdam vidit populus Israel in deserto, (3) cùm facies Moysis ex colloquio et præsentia Dei ita colluceret, ut in eam filii Israel oculos intendere non possent. Est verò claritas hæc fulgor quidam ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ita ut sit quædam communicatio illius beatitudinis, quâ anima fruitur : quomodo etiam anima ipsa beata efficitur quòd in eam pars divinæ felicitatis derivetur. Hoc verò munere non æquè omnes, perinde ac primo ornari credendum est. Erunt quidem Sanctorum corpora omnia æque impassibilia, sed eundem splendorem non habebunt : nam, ut testatur Apostolus : (4) Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum : stella enim à stellâ differt in claritate, sic et resurrectio mortuorum.

Agilitas.

Cum hæc dote conjuncta est illa, quam agilitatem vocant, quâ corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur : facillimèque in quamcumque partem anima voluerit, ita moveri poterit, ut eâ motione nihil celerius esse queat : quemadmodum apertè sanctus (*) Augustinus, in libro de Civitate Dei, et (†) Hieronymus, in Isaiam, docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est : (5) Seminatur in infirmitate, surget in virtute.

Subtilitas.

His verò addita est, quæ vocatur subtilitas : cujus virtute corpus animæ imperio omninò sub-

(1) Phil. 3. 21. (2) 1. Cor. 15. 43. (3) Exod. 34. 20. et d. 2. Cor. 3. 7. (4) 1. Cor. 15. 41. (*) Aug. de Civ. Dei lib. 17. c. 18. et 20. et lib. 22. c. 11. (†) Hieronym. in Isaiam, cap. 40. (5) 1. Cor. 15. 43.

jicietur, eique serviet, et ad nutum præsto erit: quod ex illis Apostoli verbis ostenditur: (1) Seminatur, inquit, corpus animale, surget corpus spirituale. Hæc ferè sunt præcipua capita, quæ in hujus articuli explicatione tradenda erunt.

Quot et qui fructus ex hoc articulo capiantur.

XVI. Ut autem Fideles sciant, quem fructum ex tot, tantorumque mysteriorum cognitione capere possint.

Primus.

Primum declarare oportebit, maximas à nobis Deo gratias agendas esse, qui (2) hæc sapientibus absconderit, et revelaverit parvulis. Quot enim viri vel prudentiæ laude præstantes, vel singulari doctrinâ præditi, in hac tam certa veritate cæci planè fuerunt? Quòd igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam aspirare non licebat, est quòd summam ejus benignitatem, et clementiam perpetuis laudibus celebremus.

Secundus.

Deinde magnus etiam ille fructus ex hujus articuli meditatione consequetur, quòd scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine, vel benevolentia conjuncti sunt, facilè tum alios, tum nos ipsos consolabimur; quo quidem genere consolationis Apostolum usum esse constat, cum ad Thessalonicenses (3) de dormientibus scriberet.

Tertius.

Sed in omnibus etiam aliis ærumnis, et in calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio summam nobis doloris levationem afferet: quemadmodum sancti Job exemplo didicimus, qui unâ hac spe afflictum, et mœrentem animum sustentabat, fore aliquando, ut in resurrectione Dominum (4) Deum suum conspiceret.

---

(1) 1. Cor. 15. 44. (2) Matth. 11. 25. (3) 1. Thess. 4. 13.
(4) Job. 19. 25.

Quartus.

Præterea, hoc plurimum valebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectam vitam, integram, ab omni prorsus peccati labe puram agere quam diligentissime curent: si enim cogitaverint ingentes illas divitias, quæ resurrectionem consequuntur, ipsis propositas esse, facile ad virtutis et pietatis studia allicientur.

Quintus.

Contrà verò nulla res majorem vim habitura est ad comprimendas animi cupiditates, hominesque à sceleribus avocandos, quàm si sæpius admoneantur, quibusnam malis, et cruciatibus, improbi afficiendi sunt, (1) qui extremo illo die procedent in resurrectionem judicii.

DE ARTICULO XII.

CAPUT XIII.

Cur hic articulus in Symbolo sit ultimus.

L VITAM ÆTERNAM. Sancti Apostoli, duces nostri, symbolum, quo fidei nostræ summa continetur, æternæ vitæ articulo claudi, et terminari voluerunt; tum quia post carnis resurrectionem nihil aliud Fidelibus expectandum est, nisi æternæ vitæ præmium; tum verò, ut perfecta illa felicitas, et bonis omnibus cumulata nobis semper ante oculos versaretur, doceremurque in ea mentem et cogitationes nostras omnes defigendas esse. Quare Parochi in erudiendis Fidelibus nunquam intermittent, præmiis æternæ vitæ propositis, eorum animos accendere, ut quæcumque vel difficillima Christiani nominis causâ subeunda esse docuerint, facilia, atque adeo jucunda existiment, promptioresque ad parendum Deo, et alacriores reddantur.

---

(1) Joan. 5. 29.

Quæ sit hujus articuli disciplina.

II. Sed quoniam sub his verbis, quæ ad beatitudinem nostram declarandam hoc loco usurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperienda sunt, ut quantum cujusque ingenium ferat, omnibus patere possint. Admonendi igitur sunt Fideles his vocibus, vitam æternam, non magis perpetuitatem vitæ, cui etiam dæmones, sceleratique homines addicti sunt, quàm in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significari. Atque ita intelligebat legisperitus ille, qui à Domino Salvatore nostro, (1) quid sibi faciendum esset, ut vitam æternam possideret, in Evangelio quæsivit; perinde ac si diceret: Quænam mihi præstanda sunt, ut ad eum locum, ubi perfectâ felicitate frui liceat, perveniam? In hunc verò sensum sacræ litteræ hæc verba accipiunt, ut (2) multis in locis licet animadvertere. (*) Hoc verò potissimum nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret eam in rebus corporeis et caducis, quæ æterna esse non possunt consistere.

Cur beatitudo vita æterna appelletur.

III. Neque enim hæc ipsa beatitudinis vox satis explicare poterat quod quærebat, præsertim cum non defuerint homines inanis cujusdam sapientiæ opinione inflati, qui summum bonum in iis rebus ponerent, quæ percipiuntur sensibus; hæc enim pereunt, et veterascunt; beatitudo verò nullo temporis termino definienda est, quin potius terrena hæc longissimè à vera felicitate absunt; à quâ is quàm maximè recedit, qui mundi amore, et desiderio tenetur: scriptum est enim: (3) Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Et paulò post: (4) Mun-

---

(1) Luc. 18. 18. (2) Matth. 19. 29. et 25. 46. Rom. 6. 22.

(*) Aug. de Civ. Dei. l. 19. c. 11. (3) 1. Joan. 2. 15 (4) 1. Joan. 2. 17.

das transit, et concupiscentia ejus. Hæc igitur Parochi Fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt, ut mortalia contemnere, nullamque in hac vita, in qua non cives, (1) sed advenæ sumus, felicitatem obtineri posse in animum inducant. Quanquam hic etiam spe meritò beati dicemur, si abnegantes impietatem, ac secularia desideria, sobriè, et justè, et piè vixerimus in hoc seculo, expectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi. Hæc autem cùm permulti, qui sibi ipsis (2) sapientes videbantur, minùs intelligerent, et in hac vita felicitatem quærendam putarent, stulti facti sunt, et in maximas calamitates inciderunt.

Beatitudinẽ æternam esse oportere.

IV. Sed illud præterea ex vi hujus nominis: Vitam æternam, percipimus semel adeptam felicitatem amitti nunquam posse, ut falsò nonnulli suspicati sunt: nam felicitas ex omnibus bonis sinè ulla mali admixtione cumulatur; quæ cùm hominis desiderium expleat, in æterna vita necessariò consistit: neque enim potest beatus non magnoperè velle ut illis bonis quæ adeptus est; sibi perpetuò frui liceat. Quare, nisi ea possessio stabilis, et certa sit, maximo cruciatu timoris angatur necesse est. *Vide Aug. de Civ. Dei lib. 12. c. 20. lib. 22. c. 29 et 30. de libero arbitrio cap. 25. de verb. Domini sermon. 64. et serm. 37. de Sanctis.*

Æterna beatitudo verbis explicari nequit.

V. Verùm, quanta sit beatorum, qui in cœlesti patriâ vivunt, felicitas, eaque ab ipsis tantum, præterea à nemine comprehendi possit, hæ ipsæ voces, cùm vitam beatam dicimus, satis demonstrant: nam cùm ad rem aliquam signifi-

---

(1) 1. Pet. 2. 11. (2) Tit. 2. 12. 13. Rom. 1. 22.

candam eo nomine utimur, quod cum multis aliis commune est, facile intelligimus deesse propriam vocem, quâ res illa planè exprimatur. Cùm igitur felicitas iis vocibus declaretur, quæ non magis in beatos, quàm in omnes, qui perpetuò vivant, rectè conveniunt, hoc nobis argumento esse potest, altiore, et præstantiore quâdam rem esse, quàm ut proprio vocabulo perfectè significare ejus rationem possimus. Nam etsi plurima alia nomina cœlesti huic beatitudini in sacris litteris tribuuntur, ejusmodi sunt, (1) regnum Dei, (2) Christi, (3) Cœlorum, (4) Paradisus, (5) sancta civitas, nova Jerusalem, (6) Domus Patris; tamen perspicuum est nullum ex iis ad ejus magnitudinem explicandam satis esse.

Hujus articuli vis ad suadendum pietatem.

VI. Quare Parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non prætermittent, Fideles tam amplis præmiis, quæ vitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem justitiam, et omnia Christianæ Religionis officia invitandi. Constat enim, vitam in maximis bonis, quæ naturâ expetuntur, numerari solere. Atqui hoc potissimum bono, cùm vitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quòd si exigua hæc, et calamitosà vitâ, quæ tot, et vitam variis miseriis subjecta est, ut mors veriùs dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut carius aut jucundius esse potest: quo tandem animi studio, quâ contentione æternam illam vitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis perfectam, et absolutam bonorum omnium rationem conjunctam habet? Nam, ut sancti Patres (*) tradiderunt, æternæ vitæ felicitas, omnium malorum liberatione, et bonorum adept-

---

(1) Actor. 14. 22. (2) 2. Petr. 1. 11. (3) Matth. 5. 3. 20. (4) Luc. 23. 43. (5) Apoc. 21. 10. (6) Joan. 14. 22 (*) Chrysost. in 30. cap. ad Theodos. lapsum. Aug. de Civit. Dei, lib. 22. cap. 30. Anselm. Epist. 2. et de similit. c. 47. et seqq.

tione definienda est. De malis clarissima sunt sanctarum litterarum testimonia; scriptum est enim in Apocalypsi: (1) Non esurient, neque sitient amplius; neque cadet super illos sol, neque ullus æstus. Et rursus: (2) Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: et mors ultrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultrà, quia prima abierunt. Jam verò Beatorum immensa gloria, innumeraque solidæ lætitiæ, et voluptatis genera futura sunt; cujus gloriæ magnitudinem cum animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit; necesse est nos in illam nempe in gaudium Domini introire, ut eo circumfusi, mentis desiderium cumulatè expleamus. Quamvis autem, ut sanctus Augustinus (*) scribit, facilius mala quibus carituri sumus, quàm bona, ac voluptates quas hausturi sumus, numerari posse videantur; danda tamen erit opera, ut quæ Fideles summæ illius felicitatis adipiscendæ cupiditate inflammare poterunt, breviter et dilucidè explicentur.

Beatitudo duplex, essentialis et accidentalis.

VII. Sed illà in primis distinctione uti oportebit, quam à gravissimis divinarum rerum Scriptoribus accepimus; ii enim duo bonorum genera esse statuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet: alterum ipsam beatitudinem consequitur: quare illa essentialia, hæc verò accessoria bona, docendi causâ, appellarunt. Ac solida quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo sita est, ut Deum videamus, ejusque pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis ac perfectionis fons et principium; (3) Hæc est vita æterna, inquit Christus Dominus, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum: quam

---

(1) Apoc. 7. 16. (2) Apoc. 21. 4. (*) Serm. 6. 4. de verb. Dom. et de Sym. ad Catech. lib. 8. c. ult. (3) Joan. 16. 3.

sententiam sanctus Joannes videtur interpretari, cùm ait : (1) Charissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus ; scimus quoniam, cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Significat enim beatitudinem ex iis duobus constare, tum quòd Deum intuehimur, qualis in natura sua, ac substantia est : tum quòd veluti dii efficiemur.

Beati quales futuri in gloriâ.

VIII. Nam qui illo fruuntur, quamvis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quamdam et propè divinam formam induunt ; ut Dii potiùs, quàm homines videantur. Hoc autem cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quòd unaquæque res vel ex ejus essentia, vel ex ejus similitudine, et specie cognoscitur.

Beati quomodo Deum videbunt.

IX. At quoniam nihil est Deo simile, cujus similitudinis adjumento ad perfectam ejus notitiam pervenire possimus : consequens est, ut ejus naturam, et essentiam videre nemini liceat, nisi hæc eadem divina essentia se nobis conjunxerit ; atque id Apostoli verba illa significant : (2) Videmus nunc per speculum in ægymate, tunc autem facie ad faciem : nam quod inquit in ænigmate, interpretatur sanctus * Augustinus in similitudine ad Deum intelligendum accommodatâ. Quod etiam sanctus (†) Dionysius apertè ostendit, cùm affirmat : nullâ inferiorum similitudine superiora percipi posse. Neque enim ex alicujus rei corporeæ similitudine, ejus quæ corpore careat, essentia, et substantia cognosci potest : cùm præsertim necesse sit rerum similitudines minùs concretionis habere, et magis spirituales esse, quàm res ipsas quorum imaginem referunt : quemadmodum in omnium rerum cognitione fa-

---

(1) 1. Joan. 3. 2. (2) 1. Cor. 13. 12. (*) August. lib. 15 de Civ. Dei c. 9. (†) Dionys. Areop. de divin. nom. c. 1.

cilè experimur. Quoniam verò fieri non potest ut alicujus rei creatæ similitudo æquè pura, et spiritualis ac Deus ipse est, reperiatur; ita fit ut ex nulla similitudine divinâ essentiam perfectè intelligere possimus. Accidit etiam quòd omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumscribuntur: at Deus infinitus est, neque illius rei creatæ similitudo ejus immensitatem capere potest. Quocircà una illa ratio divinæ substantiæ cognoscendæ relinquitur, ut ea se nobis conjungat, et incredibili quodam modo intelligentiam nostram altiùs extollat, atque ita idonei ad ejus naturæ speciem contemplandam reddamur. Id verò lumine gloriæ assequemur, cùm eo splendore illustrati, (1) Deum lumen verum in ejus lumine videbimus.

Beatudinis fons.

Nam Beati Deum præsentem semper intuentur: quo quidem dono (2) omnium maximo, et præstantissimo divinæ essentiae participes effecti, verà, et solidà beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut eam etiam ex Dei benignitate, cum certa spe nobis exspectandam esse in Symbolo Patrum definitum sit; (*) Inquit enim: Exspecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi seculi. Divina hæc planè sunt, neque ullis verbis explicari, aut cogitatione comprehendi à nobis possunt.

Similitudo.

Verùm licet aliquam hujus beatitudinis imaginem in iis etiam rebus quæ sensu percipiuntur, cernere. Nam (†) quemadmodum ferrum, admoto igni, ignem concipit: et quamvis ejus substantia non mutetur, fit tamen, ut diversum quidpiam, nimirum ignis, esse videatur: eodem modo, qui in cœlestem illam gloriam admissi

---

(1) Psalm. 35. 10. (2) 2 Pet. 1. 4. (*) Symb. Const. (†) Ex Anselm. lib. simul. c. 16.

sunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cùm tamen id quod sunt, esse non desinant, ut multò magis distare ab iis, qui in hac vita sunt, meritò dici possint, quàm ferrum candens ab eo quod nullam caloris vim in se contineat.

Essentialis beatitudo in quo sita.

XI. Ut igitur rem paucis complectamur, summa illa et absoluta beatitudo, quam essentialem vocamus, in Dei possessione constituenda est: Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum et perfectissimum possidet.

Beatitudinis accessoria.

XII. Verùm ad illam tamen quædam accedunt ornamenta, omnibus Beatis communia; quæ quoniam ab humana ratione minùs remota sunt, vehementiùs quoque animos nostros commovere et excitare solent. (†) Hujus generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere. (1) Gloria et honor et pax omni operanti bonum: nam glorià quidem Beati perfruentur: non illà solùm, quam tandem essentialem beatitudinem, vel cum ejus naturà maxime conjunctam esse ostendimus: sed eà etiam, quæ constat ex clarà et apertà notitià, quam singuli de alterius eximia, et præstanti dignitate habituri sunt.

Primum.

At vero quantus ille honor existimandus est, qui eis à Domino tribuitur, cùm ampliùs (2) servi, sed amici, (3) fratres, (4) ac filii Dei vocentur! quare ita electos suos amantissimis et honorificentissimis verbis Salvator noster compellabit: (5) Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum; ut meritò liceat exclamare: (6) Nimis honorificati sunt amici tui,

---

(†) Aug. de Civ. Dei. lib. 22. c. 39. (1) Rom. 2. 10.
 (2) Joan. 15. 14. (3) Matth. 12. 49. 50. (4) Rom. 8. 15. 16.
 (5) Matth. 25. 34. (6) Psalm. 138. 17.

Deus. Sed laudibus etiam à Christo Domino coram Patre coelesti et Angelis ejus celebrabuntur.

Secundum.

Præterea, si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui à viris sapientiâ præstantibus habeatur, quòd eos locupletissimos virtutis suæ testes fore existiment, quantum beatorum gloriæ accessurum putamus quòd alius alium summo honore prosequetur?

Tertium.

Infinite esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus. Sed tamen hoc Fidelibus persuasum esse debet, quæcumque nobis jucunda in hac vitâ contingere, vel etiam optari queant, sive ea ad mentis cognitionem, sive ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copiis beatam coelestium vitam circumfluere: quamvis hoc altiore quodam modo, quàm (1) oculus vidit, aut auris audivit, aut in cor hominis ascendit, fieri Apostolus affirmat.

Quartum.

Nam corpus quidem, quod antea crassum et coucretum erat, cum in coelo detractâ mortalitate, tenue, et spirituale effectum fuerit, nullis amplius alimentis indigebit.

Quintum.

Anima autem æterno gloriæ pabulo, quod magni illius convivii auctor transiens omnibus ministrabit, (2) cum summâ voluptate exsaturabitur.

Sextum.

Quis verò pretiosas vestes, aut regales corporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum re-

---

(1) 2. Cor. 2. 9. (2) Luc. 12. 37.

rum usus futurus sit; omnesque immortalitate et splendore amicti, et sempiternæ gloriæ coronâ ornati erunt?

Septimum.

Sed si amplæ etiam et magnificæ domûs possessio ad humanam felicitatem pertinet: quid cœlo ipso, quod Dei claritate undiquè collustratur, vel amplius, vel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cùm ejus domicilii pulchritudinem sibi ante oculos poneret, et ad beatas illas sedes perveniendi cupiditate arderet: (1) Quàm dilecta, inquit, tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini: cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum. Atque, ut hic sit omnium fidelium amicus, hæc communis omnium vox, quemadmodum Parochi vehementer optare, ita etiam omni studio curare debent: nam (2) in domo Patris mei, inquit Dominus, mansiones multæ sunt, in quibus majora et minora præmia, ut quisque promeritus erit, reddentur. (3) Qui enim parcè seminat, parcè et metet: et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet.

Certa ratio acquirendæ beatitudinis.

XIII. Quare non solum ad eam beatitudinem Fideles excitabunt, verum etiam ejus consequendæ certam rationem hanc esse frequenter monebunt: ut fide et charitate instructi, et in oratione et Sacramentorum salutari usu perseverantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exercent; ita enim Dei misericordia fiet qui beatam illam gloriam diligentibus se præparavit, ut aliquandò impleatur, quod dictum est per Prophetam: (4) Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiduciæ, et in requie opulentâ.

---

(1) Ps. 23. 1. (2) Joan. 14. 1. (3) 2. Cor. 9. 6. (4) Is. 32. 18.

CATECHISMI CONCILII TRIDENTINI

PARS SECUNDA.

De Sacramentis in genere.

CAPUT I.

Scientia de Sacramentis Pastori necessaria.

N omnis christianæ doctrinæ pars pastoris scientiam diligentiamque desiderat: (*) tum sacramentorum disciplina, quæ et Dei jussu necessaria, et utilitate uberrima est, Parochi fateremur et industriam postulat singularem, ut accuratâ ac frequenti perceptione fideles evadant, quibus præstantissimæ ac sanctissimæ res dignè et salutariter impartiri possint, sacerdotes ab illâ divini interdicti regulâ non recedant: (1) Nolite sanctum dare canibus, ne mittatis margaritas vestras ante porcos.

Sacramenti nomen variè usurpatur.

Prin cipio igitur quoniam universè de toto re Sacramentorum agendum est, ab ipsius rei vi atque notione oportet incipere, ejus ambiguum significationem explanare: ut, hujus verbi sententia hoc loco propria sit, rectius intelligatur. Quare docendi sunt Fideles, sacramenti nomen, quod ad propositam rem atque, aliter à profanis quàm à sacris scriptoribus acceptum esse.

V. de Concil. Trid. ses. 7. (1). Matth. 7. 6.

A profanis.

Nam alii auctores Sacramenti nomine obligationem illam significari voluerunt, cum jurati aliquo servitutis vinculo obstringimur; ex quo iurjurandum, quo se milites fidelem operam reipublicæ præstituros pollicentur, sacramentum militare dictum est: atque hæc frequentissima hujus vocabuli significatio apud illos videtur fuisse.

A Patribus.

Verum apud Latinos Patres, qui res divinas scriptis tradiderunt, Sacramenti nomen aliquam rem sacram, quæ in occulto latitet, declarat: quemadmodum Græci, ad eandem rem significandam, mysterii vocabulo usi sunt. In eam verò sententiam Sacramenti vocem accipiendam esse intelligimus, cum ad Ephesios scribitur: (1) Ut notum faceret nobis Sacramentum voluntatis suæ. Deindè ad Timotheum: (2) Magnum est pietatis Sacramentum; præterea in libro Sapientiæ: (3) Nescierunt Sacramenta Dei. Quibus in locis et aliis multis, licet animadvertere Sacramentum nihil aliud nisi rem sacram, abditam atque occultam, significare.

Sacramenti nomen quid hîc propriè significet.

III. Quare Latini doctores signa quædam sensibus subjecta, quæ gratiam quam efficiunt, simul etiam declarant ac veluti ante oculos ponunt, Sacramenta commodè appellari posse existimant: Quanquàm, ut D. Gregorio placet, ob id Sacramenta dici possunt, quòd divina virtus sub rerum corporearum tegumentis occultè salutem efficiat. *D. Gregor. in 1. Reg. cap. 16. versu 13.*

Vocis Sacramentum antiqua usurpatio.

IV. Nec verò quisquam putet hoc vocabulum

---

(1) Eph. 1. 9. (2) 1. Tim. 8. 16. (3) Sap. 2. 22.

nuper in Ecclesiam introductum esse: nam qui sanctos Hieronymum et Augustinum legerit, facile perspiciet antiquos religionis nostræ scriptores ad eam, de quâ loquimur, rem demonstrandam, sæpissimè Sacramenti nomine, interdum verò etiam Symboli, vel mystici signi, vel sacri signi voce usos esse. Atque hæc de Sacramenti nomine dicta sint: quod quidem veteris etiam legis Sacramentis convenit, de quibus nil opus est Pastoribus præcepta tradere, cum ea Evangelii lege et gratiâ sublata sint. *Vide Hieronym. in Amos. c. 1. v. 1. et Tren. cap. 1. v. 25. August. in Joann. Tract. 80. in fine et contra Faustum lib. 19. cap. 11. Cypr. Epist. 15. et lib. de Bapt. Christi.*

Quid sit Sacramentum.

V. Verum præter nominis rationem, quæ hactenus declarata est; rei etiam vis et natura diligenter investiganda, et quid Sacramentum sit Fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex genere earum rerum esse, quibus salus et iustitia comparatur, dubitare nemo potest. Sed cum multæ rationes sint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ et accommodatæ videantur, nulla tamen plenius et dilucidius eam demonstrat, quàm definitio à * D. Augustino tradita, quam deinde omnes doctores scholastici secuti sunt. Sacramentum, inquit ille, est signum rei sacræ, vel, ut aliis verbis, in eandem tamen sententiam, dictum est: Sacramentum est invisibilis gratiæ visibile signum, ad nostram justificationem institutum.

Definitio Sacramenti explicatur.

VI. Quæ quidem definitio ut magis pateat, singulæ ejus partes Pastoribus exponendæ erunt. Atque in primis docere oportebit, rerum omnium

---

(*) D. Aug. lib. 10. de Civit. Dei. c. 5. et Epist. 2.

quæ sensibus percipiuntur, duo esse genera : aliæ enim ob id inventæ sunt ut aliquid significant, aliæ non alterius rei significandæ, sed suâ tantum causâ electæ sunt : quo in numero omnes penè res, quæ naturâ constant, haberi possunt. At verò in priori genere vocabula rerum, scriptura, vexilla, imagines, tubæ, et alia hujuscemodi permulta ponenda sunt : nam si ex vocabulis vim significandi detraxeris, sublata videtur esse causa quamobrem vocabula instituerentur. Hæc igitur signa propriè dicuntur. Illud enim signum esse sanctus (†) Augustinus testatur, quod præter rem, quam sensibus objicit, efficit etiam, ut ex se alterius rei cognitionem capiamus, sicut ex vestigio, quod terræ impressum intuemur, transisse aliquem, cujus vestigium apparet, facile cognoscimus.

Sacramentum esse signum probatur.

VII. Quæ cum ita se habeant, Sacramentum ad hoc rerum genus, quæ significandi causâ institutæ sunt, referri perspicuum est, (††) siquidem specie quâdam et similitudine id nobis declarat, quod Deus in animis nostris suâ virtute, quæ sensu percipi non potest, efficit. Baptismus enim (ut quod docetur, exemplo notius fiat) cum adhibitis certis et solemnibus verbis aquâ extrinsecus abluimur, hoc significat, Spiritus sancti virtute omnem peccati maculam et turpitudinem interiùs elui, et animas nostras præclaro illo cœlestis justitiæ dono augeri atque ornari : simulque ea corporis ablutio, ut postea suo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod significat. Sed ex Scripturis etiam apertè colligitur Sacramentum inter signa numerandum esse. Apostolus enim de circumcissione, ve-

---

(†) Aug. 1. 2. de doct. Christ. c. 1. (††) Aug. de doct. Christ. lib. 3. c. 9. Epist. 23. et de Catech. rud. c. 26. potest videri Tertul. de resur. carnis c. 8. et Greg. in 1. Reg. lib. 6. c. 3. post. init.

teris legis Sacramento, (1) quæ Abraham Patri omnium credentium data erat, in epistolâ ad Romanos scribit: (2) Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei. Et alio loco, cum affirmat nos omnes, (3) qui baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizatos esse: licet cognoscere Baptismum hujus rei significationem habere, nimirum, ut ait idem Apostolus, (4) nos consepultos esse cum illo per Baptismum in mortem. Neque verò parum proderit, si fidelis populus Sacramenta ad signa pertinere intellexerit; ita enim fiet ut quæ illis significantur, continentur atque efficiuntur, sancta et augusta esse facilius sibi persuadeat: cognitâque eorum sanctitate, ad divinam ergâ nos beneficentiam colendam ac venerandam magis excitetur.

Quot sunt signorum species.

VIII. Sequitur nunc, ut verba illa, rei sacræ, quæ est altera definitionis pars, explicentur. Quod quidem ut commodè fieri possit, paulo altius repetenda sunt, quæ de signorum varietate sanctus (*) Augustinus accuratè et subtiliter disputavit.

Naturalia.

Quædam enim signa naturalia dicuntur, quæ præter se ipsa alterius rei notitiam (quod omnibus signis commune esse antea demonstratum est) in animis nostris gignunt, veluti fumus, ex quo statim ignem adesse intelligitur. (†) Atque hoc signum ob eam causam naturale appellandum est, quòd fumus non voluntate ignem significat, sed rerum usus efficit, ut (††) si quis fumum tantum videat, naturam simul et vim ignis, qui adhuc latet, subesse, mente et cogitatione percipiat.

---

(1) Gen. 17. 10. (2) Rom. 4. 11. (3) Rom. 6. 3. (4) Rom. 6. 4. (*) lib. 1. de doctri. Chr. c. 1. (†) Aug. de doct. Chr. lib. 2. c. 1. et seqq. (††) Aug. ibid. c. 3.

Ab hominibus constituta.

Quædam verò signa naturâ non constant, sed constituta atque ab hominibus inventa sunt, ut et colloqui inter se, et aliis animi sui sensa explicare, vicissimque aliorum sententiam et consilia possint cognoscere. Hæc autem quàm varia et multiplicia sint, ex eo licet animadvertere, quod nonnulla ad oculorum, pleraque ad aurium sensum, reliqua ad cæteros sensus pertinent. Nam cum aliquid alicui inuimus, et exempli causâ, sublato vexillo quippiam declaramus, satis constat eam significationem ad oculos tantum referri: quemadmodum tubarum, tiliarum aut citharæ sonus, qui non solum delectandi, sed plerumque significandi causâ funditur, ad aurium iudicium spectat: quo quidem præcipue sensu verba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam vim habent.

Divinitus data.

Verum præter illa signa, quæ hominum consensu et voluntate constituta esse hactenus diximus, alia quædam sunt divinitus data, quorum tamen non unum genus esse omnes consentiunt.

Significantia tantum.

Alia enim signa ob eam tantum rem à Deo hominibus commendata sunt, ut aliquid significarent vel admonerent, (*) cuiusmodi fuerunt legis purificationes, panis azymus, et alia per multa quæ ad Mosaici cultus cæremonias pertinebant.

Significantia simul et efficientia.

Alia verò Deus instituit, quæ non significandi modò, sed efficiendi etiam vim haberent,

---

(*) Aug. de doct. Christ. 3. c. 9. Exod. 12. 15. Concil. Trid. sess. 7. de Sacr.

atque in hoc posteriori signorum genere Sacramenta novæ legis numeranda esse liquidò apparet : signa enim sunt divinitus tradita , non ab hominibus inventa , quæ rei cujuscumque sacræ , quam declarant , efficientiam in se continere certò credimus. Sed quemadmodum signa in multiplici varietate esse ostendimus , ita etiam res sacra non unius modi existimanda est.

Quid sit res sacræ quam Sacramentum significat.

IX. Quod verò ad propositam Sacramenti definitionem attinet , divinarum rerum Scriptores , sacræ rei nomine Dei gratiam quæ nos sanctos efficit , ac omnium divinarum virtutum habitu exornat , demonstrant : huic enim gratiæ proprium sacræ rei appellationem tribuendam meritò putarunt ; quippè cum ejus beneficio animus noster Deo consecratur et conjungatur.

Sacrameuti uberior explicatio.

X. Quare , ut explicatiùs quid Sacramentum sit declaretur , docendum erit rem esse sensibus subjectam , quæ ex Dei institutione sanctitatis et justitiæ tum significandæ tum efficiendæ vim habet : ex quo sequitur , ut faciliè quivis possit intelligere , imagines Sanctorum , cruces et alia ejus generis , quamvis sacrarum rerum signa sint , non ideò tamen Sacramenta dicenda esse. Hujus autem veritatis doctrinam facile erit omnium Sacramentorum exemplo comprobare , si quod antea de Baptismo admonuimus , cum dicebamus solemnem illam corporis ablationem signum esse , et efficientiam habere rei sacræ quæ interior Spiritus Sancti vi fieret , idem etiam in aliis Sacramentis exercere aliquis velit.

*Quodlibet Sacramentum saltem tria significat ;
Gratiam præsentem , Passionem Christi , Vi-
tam æternam.*

XI. Jam verò hisce mysticis signis , quæ à Deo instituta sunt , illud etiam præcipuè convenit ,

ut ex Domini institutione non unam aliquam rem, sed plures simul significant. Quod in singulis Sacramentis licet cognoscere, quæ non solum sanctitatem et justitiam nostram, sed prætereà duo alia cum ipsâ sanctitate maximè conjuncta declarant, Christi scilicet Redemptoris Passionem, quæ sanctitatis causa est, vitam æternam cœlestemque beatitudinem, ad quam sanctitas nostra tanquam ad finem referri debet. Quod quidem cum in omnibus Sacramentis perspicui possit, merito sacri doctores unicuique Sacramentorum triplicem significandi vim inesse tradiderunt: tum quia alicujus rei præteritæ memoriam afferat: tum quia aliam præsentem indicet ac demonstret: tum quia aliam futuram prænuntiet. Neque verò existimandum est, hoc ita ab illis doceri, ut etiam sanctarum Scripturarum testimonio non probetur; nam cum Apostolus ait: (1) Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus; planè ostendit idcirco Baptismum signum dicendum esse, quòd Dominicæ Passionis et mortis nos admoneat. Deindè cum inquit: (2) Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem; ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus; ex iis verbis perspicuum est, Baptismum signum esse, quo cœlestis gratia in nos infusa declaratur; cujus munere nobis datum est, ut novam vitam instituentes, omnia veræ pietatis officia faciliè et libenti animo exsequamur. Postremò cum addit: (3) Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus: apparet Baptismum vitæ etiam æternæ, quam per illum consecuturi sumus, non obscuram significationem dare.

---

(1) Rom. 6. 3. 6. (2) Ibid. 4. (3) Rom. 6. 5.

Sacramentum aliquando non unam tantum rem præsentem significat.

XII. Sed præter hæc quæ commemoravimus, varia significandi genera et rationes, sæpè etiam evenit, ut Sacramentum non unam tantum rem præsentem, sed plures demonstret ac notet; id verò sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum intuitibus facile est intelligere, quo veri corporis et sanguinis Domini præsentia, nec non gratia, quam non impurè sacra mysteria sumentes percipiunt, designatur. Ex iis igitur quæ dicta sunt, Pastoribus argumenta deesse non poterunt, quibus ostendent quanta divinitatis potentia, quot arcana miracula Sacramentis novæ legis insint : ut ea summâ cum religione colenda et suscipienda esse omnibus persuadeant.

Quas ob causas Sacramenta sunt instituta.

XIII. Verùm ad rectum Sacramentorum usum docendum nihil accommodatius videri potest, quàm diligenter causas exponere, cur Sacramenta institui oportuerit. Plures autem numerari solent.

Prima.

Quarum prima est, humani ingenii imbecillitas ; siquidem naturâ ita comparatum videmus, ut ad earum rerum notitiam quæ mente atque intelligentiâ comprehensæ sunt, nisi per ea quæ aliquo sensu percipiuntur, nemini aspirare liceat. Ut igitur, quæ occultâ Dei virtute efficiuntur, faciliùs intelligere possemus, idem summus rerum omnium artifex sapientissimè fecit, ut eam ipsam virtutem aliquibus signis, quæ sub sensum cadant, pro suâ in nos benignitate declaret : nam ut præclare à sancto (*) Chrysostomo dictum est : Si homo corporis conjunctione caruisset, nuda ipsa bona, neque ullis integumentis iuvo-

---

(*) Chrys. hom. 83. in Matt. et hom. 60. ad popul. Ant.

luta ei oblata essent : quoniam verò anima corpori conjuncta est, omninò opus fuit, ut rerum, quæ sentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur.

Secunda.

Altera verò causa est, quòd animus noster haud facilè commovetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Deus à mundi exordio quæ facere instituerat, verbis quidem frequentissimè indicare consuevit : interdum verò, cùm opus aliquod institueret, cujus magnitudo promissi fidem abrogare posset, alia etiam signa, quæ nonnunquam miraculi speciem haberent, verbis adjunxit. Nam cùm (1) Deus Moysen ad Israelitici populi liberationem mitteret : ille, verò, ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret ne onus sibi gravius imponeretur, quàm ut sustinere posset, aut ne populus divinis oraculis et dictis fidem non adjungeret, (2) Dominus promissionem suam multà signorum varietate firmavit. Quemadmodum igitur in veteri testamento Deus fecerat, ut magni alicujus promissi constantiam signis testificaretur, ita etiam in novà lege Christus Salvator noster cùm nobis peccatorum veniam, coelestem gratiam, Spiritus Sancti communicationem pollicitus est, quædam signa oculis et sensibus subiecta instituti, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurum dubitare nunquam possemus. *Aug. lib. 4. de Baptism. contra Donatis. cap. 24.*

Tertia.

Tertia causa fuit, ut illa tanquam remedia, ut scribit sanctus Ambrosius, (*) atque Evangelici Samaritani medicamenta ad animarum sa-

---

(1) Exod. 3. 10. 11. (2) Exod. 4. 2. (*) Amb. l. 5. de Sac. c. 4.

nitatem, vel recuperandam, vel tuendam præstò essent. Virtutem enim, quæ ex Passione Christi manat, hoc est gratiam quam ille nobis in ara crucis meruit, per Sacramenta, quasi per alveum quemdam, in nos ipsos derivari oportet, aliter verò nemini ulla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clementissimus Dominus Sacramenta verbo suo et promissione sancita relinquere in Ecclesia voluit, per quæ Passionis suæ fructum nobis reipsà communicari sine dubitatione crederemus: si modò unusquisque nostrum ad se eam curationem piè et religiosè ad-moveret.

Quarta.

Sed quarta etiam causa accedit, cur Sacramentorum institutio necessaria videri possit: ut scilicet notæ quædam et Symbola essent, quibus Fideles internocerentur, cum præsertim nullus hominum cœtus queat, ut etiam à D. Augustino (*) traditum est, sive veræ, sive falsæ religionis nomine, quasi in unum corpus coagmentari, nisi aliquo visibilium signorum fœdere jungantur. Utrumque igitur præstant novæ legis Sacramenta, quæ et Christianæ fidei cultores ab infidelibus distinguunt, et ipsos Fideles sancto quodam vinculo inter se connectunt.

Quinta.

Prætereà, aliam etiam justissimam fuisse causam Sacramenta instituendi, ex illis Apostoli verbis: (1) Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ostendi potest. Sacramentis enim fidem nostram in hominum conspectu profiteri et notam facere videmur. Quare ad Baptismum accedentes, palàm testamur, nos credere ejus aquæ virtute, quâ in Sacramento ab-

---

(*) D. Aug. l. 19. contra Faust. c. 11. et de verâ rel. c. 17. Basil. in exb. ad bapt. (1) Rom. 10 6.

luimur, spiritualem animæ purgationem fieri. Magnam deindè vim habent Sacramenta non solum ad fidem in animis nostris excitandam et exercendam, sed etiam ad eam charitatem inflammandam, quâ amare inter nos debemus, cum arctissimo nos vinculo colligatos, et unius corporis membra effectos esse, ex sacrorum mysteriorum communionem recordamur.

Sexta.

Postremò, quod in Christianæ pietatis studio plurimi faciendum est, humanæ mentis superbiam edomant ac comprimunt, nosque ad humilitatem exercent, dum sensibilibus elementis subicere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, à quo antea impiè defeceramus, ut mundi elementis serviremus. Hæc sunt, quæ potissimum de Sacramenti nomine, naturâ, institutione fidei populo tradenda esse visa sunt; quæ posteaquàm à Pastoribus accuratè exposita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus singula Sacramenta constent, quæve sint illorum partes, ac præterea qui ritus et cæremoniæ additæ illis fuerint.

Quodlibet Sacramentum materiâ et formâ constat.

XIV. Primum igitur explicandum est, rem sensibilem, quæ suprâ in Sacramenti definitione posita est, non unam tantum esse, quamvis unum signum constitui credendum sit. Duo enim sunt, ex quibus quodlibet Sacramentum conficitur, quorum alterum materiæ rationem habet, atque elementum dicitur, alterum formæ vim et verbum communi vocabulo appellatur: sic enim à Patribus accepimus; quâ in re notum est, atque apud omnes pervulgatum illud sancti Augustini (*) testimonium: *Accedit verbum ad elementum et fit Sacramentum.* Rei igitur sen-

---

(*) *D. Aug. in Joan. Tract. 80.*

sibilis nomine tum materiam sive elementum intelligunt ut in Sacramento Baptismi aquam, Confirmationis chrisma, et Extremæ-Uctionis oleum, quæ omnia sub aspectum cadunt: tum præterea verba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium sensum pertinent. Apostolus verò utrumque apertè indicavit, cum inquit: (1) Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro eâ, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ. Quo in loco materia et forma Sacramenti exprimitur. Addenda autem erant verba ad materiam, ut apertior clariorque rei quæ gerebatur significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam vim habere perspicuum est: ac, si ipsa desint, planè obscurum erit, quidnam materia Sacramentorum designet ac demonstret. Nam ut in Baptismo licet videre, cum aqua non minùs refrigerandi, quàm abluendi vim habeat, et utriusque rei symbolum esse possit, nisi verba addantur, utrum horum in Baptismo significet, aliquis fortasse conjecturâ aliquâ dijudicabit: nemo autem eâ de re quippiam certi affirmare audebit: at cum verba adhibentur, statim intelligimus, abluendi vim et significationem habere. *August. de doctr. Christ. lib. 2. c. 3.*

Sacramenta novæ legis Sacramentis antiquæ ut præstant.

XV. In hoc autem nostra Sacramenta antiquæ legis Sacramentis plurimùm præstant, quòd illis administrandis nulla, quod quidem acciperimus, definita forma servaretur, quo etiam erat, ut incerta admodum et obscura essent: nostra verò formam verborum ita præscriptam habent, ut, si fortè ab eâ discedatur, Sacramenti ratio constare non possit, ob eamque rem cla-

¹ *Eph. 5. 25. 26.*

agnoscendum esse. Præterea, Sacramenta eam vim et efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cum verò unius Dei potentia proprium sit in corda et mentes hominum illabi, ex hoc etiam perspicitur, Sacramenta à Deo ipso per Christum instituta esse, quemadmodum, ab eo quoque intus dispensari, certa et constanti fide tenendum est : hoc enim testimonium de illo se accepisse sanctus Joannes affirmat, cum ait : (1) Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit : Super quem videris Spiritum descendantem et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu Sancto.

Soli homines Sacramentorum ministri.

XXII. Sed quamvis Deus Sacramentorum auctor et dispensator sit, ea tamen non per Angelos, verum per homines ministrari in Ecclesiâ voluit : non minùs enim ministrorum officio, quàm materiâ et formâ ad Sacramenta conficienda opus esse perpetuâ sanctorum Patrum traditione confirmatum est.

Ministri malitia efficientiam Sacramentorum non impedit.

XXIII. Atque hi quidem ministri, quoniam in sacrâ illâ functione non suam sed Christi personam gerunt, eâ re fit ut sive boni sive mali sint, modò eâ formâ et materiâ utantur quam ex Christi instituto semper (*) Ecclesia Catholica servavit, idque facere proponat quod Ecclesia in eâ administratione facit, verè Sacramenta conficiant et conferant : ita ut gratiæ fructum nulla res impedire possit, nisi qui ea suscipiunt, se ipsos tanto bono fraudare et Spiritui Sancto velint obsistere. Hanc verò in ecclesiâ certam, et ex-

---

(1) Joan. 1. 33. (*) Trid. sess. 7. de Sacr. in gen. c. 11. et 12. Greg. Naz. in Orat. in S. Bapt. Ambr. de his qui myst. init. c. 5. Chrys. hom. 8. in 1. Cor.

ploratam sententiam semper fuisse, sanctus Augustinus (†) in iis disputationibus, quas adversus Donatistas conscripsit, clarissimè demonstravit.

Similitudo.

Quòd si etiam Scripturæ testimonia quærimus, ipsum Apostolum, his verbis loquentem audiamus. (1) Ego, inquit, plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit: neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat Deus. Ex quo loco satis intelligitur, quemadmodum arboribus nihil obest eorum improbitas quorum manu satæ sunt, ita nihil vitii alienâ culpâ contrahi illis posse, qui malorum hominum ministerio Christo insiliunt. Quare, ut ex D. Joannis Evangelio sancti Patres nostri docuerunt, (2) Judas etiam Iscariotes plures baptizavit: ex quibus tamen neminem iterum baptizatum fuisse legimus: ita ut præclare D. (*) Augustinus scriptum reliquerit: Dedit baptismum Judas, et non baptizatum est post Judam: dedit Joannes, et baptizatum est post Joannem: quia, si datum est à Juda, baptismus Christi erat: quod autem à Joanne datum est, (3) Joannis erat: non Judam Joanni, sed baptismum Christi etiam per Judæ manus datum, baptismo Joannis, etiam per manus Joannis dato, rectè præponimus.

Cum impurâ conscientiâ Sacramenta administrare grande scelus.

XXIV. Neque verò Pastores alive Sacramentorum ministri, cum hæc audiunt, satis sibi esse arbitrentur, si, posthabitâ morum integritate ac conscientiæ munditiâ, illud tantum cogitent, quomodo Sacramenta ab illis ritè mi-

---

(†) Aug. contra Crescent. l. 5. c. 20. contra Donat. l. 1. c. 4. et l. 2. contra lit. Pet. c. 47. (1) 1. Cor. 4. 6. (2) Joan. c. 2. (*) S. Aug. Tract. 2. in Joan. (3) Act. 19. 3. 4. 5.

nistrentur : id enim etsi diligenter curandum est, in hoc tamen omnia quæ ad eam functionem pertinent, posita non sunt. Meminisse autem semper debent, (†) Sacramenta divinam quidem virtutem, quæ illis inest, nunquam amittere ; ac verò impurè ea ministrantibus æternam perniciem et mortem afferre : sancta enim, quod semel atque iterùm ac sæpiùs admonere oportet, sanctè et religiosè tractanda sunt. (1) Peccatori, ut est apud Prophetam, dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum ? tu verò odisti disciplinam. (*) Quod si homini peccatis contaminato minùs licet de rebus divinis agere, quantum ab eo scelus concipi existimandum erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen sacra mysteria polluto ore conficere, vel in fœdas manus sumere, contrectare, atque aliis porrigere et ministrare vereatur ? Cùm præsertim apud (§) sanctum Dionysium scriptum sit, malis symbola (ita enim Sacramenta appellat) ne contingere quidem permissum esse. Sanctitatem igitur sacrarum rerum ministri in primis sectentur, purè ad Sacramenta ministranda accedant, atque ita se ad pietatem exercent, ut ex eorum frequenti tractatione et usu uberiorem in dies gratiam, adjuvante Deo, consequantur.

Sacramentorum effectus.

XXV. Sed jam, his rebus explicatis, docendum erit, quinam Sacramentorum effectus sint : id enim Sacramenti definitioni, quæ supra tradita est, non parùm lucis allaturum videtur : ii autem duo præcipuè numerantur.

(†) Aug. in Joan. Tract. 5. et cont. Cresc. l. 3. c. 6. D. Tho. p. 3. q. 93. art. 4. (1) Ps. 49. 16. (*) Conc. Trid. ib. can. 6. (§) S. Dion. de Ec. Hie. c. 1.

gratia justificans omnibus communis.

. Ac principem quidem locum meritò obtinet, quam usitato à sacris doctoribus justificantem vocamus : ita enim perspicuum nos docuit, cum inquit (1) dilexisset Ecclesiam, et seipsum traxit eam; ut illam sanctificaret, mandans aqua in verbo. Quo autem pacto et tam admirabilis per Sacramentatur, ut quemadmodum sancti Augustini sententia celebratum est, aqua corpus car tangit, id quidem humanam rationis intelligentiam comprehendere non potest. Nullum enim esse debet, nullam illam naturam eam vi præditam penetrare ad animam queat. At fidei cognoscens omnipotentis Dei virtutis inesse, quæ id efficiant quod ipsæ naturæ præstare non possunt. *Idem Sacrament. vide Trident. sess. 7, 7, 8, de Sacrament. August. Tract. 1. et contra Faustum cap. 16 et 17, l. 77, v. 15, 16.*

gratia in Sacramentis cur olim miraculis comprobata.

¶ Quocirca, ne ulla unquam hujus exhibitio in animis Fidelium resideret, intrari Sacramenta coeptum est, voluit Deus, quid illa interioris officinulorum significationibus declarare, perpetuò interiori fieri constantissimè, quamvis longè à nostris sensibus essent. Itaque, ut omittamus, Salvatorem in Jordane baptizato, (2) coelos se, et Spiritum Sanctum columbæ specie

3. 25. 16. (*) Sanct. Aug. in Joan. Tract. 90. 3. 16. Marc. 1. 10. Luc. 3. 22.

apparuisse, ut admoneremur ejus gratiam, cum salutaris fonte abluimur, in animam nostram infundi: ut hoc, inquam, omittamus [magis enim ad baptismi sanctificationem, quam ad Sacramenti administrationem pertinet] nonne legimus cum (1) Pentecostes die Apostoli Spiritum Sanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandam fidei virtutem, adeundaque pro Christi gloriâ pericula, alacriores et fortiores fuerunt, tunc facto repente de cœlo sonitu, tanquam advenientis spiritus vehementis, apparuisse illis dispersas linguas quasi ignis? Ex quo intellectum est, (*) Sacramento Confirmationis eundem nobis Spiritum tribui, easque vires addi, quibus possimus carni, mundo et Satanae, perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare et resistere. Atque hæc miracula, quoties Apostoli Sacramenta ista ministrarent, initio nascentis Ecclesiæ aliquandiu visa sunt, donec firmatâ jam fide et corroboratâ fieri desierunt.

Sacramentorum utriusque legis quanta differentia.

XXVIII. Ex iis igitur quæ de priori Sacramentorum effectû gratiâ scilicet justificante, demonstrata sunt, illud etiam planè constat, excellentiorem, et præstantiorem vim (†) Sacramentis novæ legis inesse, quam olim veteris legis Sacramenta habuerunt: quæ cum (2) infirma essent, ægnaque elementa, (3) inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ: quare, ut signa tantum earum rerum quæ ministeriis nostris efficiendæ essent, instituta sunt. At verò Sacramenta novæ legis ex Christi latere manentia, (4) qui per Spiritum Sanctum semelipsum obtulit immaculatum Deo, emundant conscientiam

---

(1) Act. 2. 2. 3. (*) Aug. lib. quæst. Vet. et Nov. Test. q. 93. (†) Aug. liv. 19. contra Faust. c. 13. et in Ps. 43. Amb. lib. de Sacr. c. 4. (2) Gal. 4. 9. (3) Heb. 9. 13. (4) Heb. 1. 9. 4.

nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi, atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis virtute operantur. Quocirca si ea cum antiquis Sacramentis conferamus, præterquam quòd plus efficaciam habent, et utilitate uberiora et sanctitate augustiora esse invenientur. *August. lib. 2 de Symb. c. 6, et in Joan. Tract. 15, et lib. 15 de Civit. Dei, cap. 26.*
Alter effectus, trium tantum Sacramentorum proprius Character.

XXIX. Alter verò Sacramentorum effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodò proprius, Baptismi, Confirmationis et Ordinis sacri, est character quem animæ imprimunt; nam cum Apostolus ait: (1) Unxit nos Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris: voce illa Signavit non obscure characterem descripsit, cujus proprium est aliquid signare et notare.

Character quid sit.

XXX. Est autem (*) character veluti insigne quoddam animæ impressum, quod deleri nunquam potest, eique perpetuò inhæret: de quo ita apud sanctum Augustinum scriptum est: An minus fortè Sacramenta Christiana, quàm corporalis hæc nota, quæ scilicet miles insignitur, poterunt? illa namque militi ad militiam, quam deseruisset, revertenti, non nova imprimitur, sed antiqua cognoscitur et approbatur. *De hoc charact. vide August. lib. 2, contra Epist. Parmen. c. 33. et Epist. 50, circa medium, et Tract. 6, in Joan. et lib. 1, contra Crescent. c. 30, Item D. Thom. p. 3, q. 63.*

Ad quid character imprimatur.

XXXI. Jam verò character hoc præstat, tum ut apti ad aliquid sacri suscipiendum vel para-

---

(1) 2. Cor. 1. 21. (*) Trid. ib. can. 9.

gendum efficiamur, tum ut aliquà notâ alter ab altero internoscatur.

In Baptismo.

Ac Baptismi quidem caractere utrumque consequimur, ut ad alia Sacramenta percipienda reddamur idonei, et eo prætereâ Fidelis populus à Gentibus, quæ fidem non colunt, distinguatur.

In Confirmatione. In Ordine.

Idem autem in caractere Confirmationis et Sacri Ordinis licet cognoscere : quorum altero veluti Christi milites ad ejus nominis publicam confessionem et propugnationem, ac contra insitum nobis hostem, et (1) spiritualia nequitiae in cœlestibus armamur atque instruimur, simulque ab iis qui nuper baptizati, tanquam modò geniti infantes sunt, discernimur : alter verò tum potestatem Sacramenta conficiendi et ministrandi conjunctam habet, tum eorum qui ejusmodi potestate præditi sunt, à reliquo Fidelium cœtu distinctionem ostendit. Tenenda igitur est Catholicæ Ecclesiæ regula quâ docemur tria hæc Sacramenta characterem imprimere, neque ullo unquam tempore iteranda esse.

Ad cultum et usum Sacramentorum quibus motivis fideles excitandi.

XXXII. Hæc sunt, quæ generatim de Sacramentis tradenda erant : in cujus argumenti explicatione, Pastores duo potissimum efficere omni studio conentur. Primum est, ut fideles intelligant, quanto honore, et cultu, et veneratione hæc divina et cœlestia munera digna sint : alterum verò, ut, quoniam à clementissimo Deo ad communem omnium salutem proposita sunt : iis piè et religiosè utantur, atque ita christia-

---

(1) Eph. 6. 12.

ionis desiderio exardescant, ut, si prosertim et Eucharistiae saluberrimo ididē careant, plurimū damni sement. Hæc autem facili Pastores asint, si, quæ de Sacramentorum divincta supra dicta sunt, auribus Fide- incalcabunt; primū à Domino Sal- re, à quo nihil nisi perfectissimum test, instituta esse: præterea, cum , Spiritūs sancti intima cordis nos- is efficacissimum numen præstò esse: mirabili et certā curandarum ani- mō prædita esse: tum, per ea in- s Dominicæ Passionis divitias ad nos strenuè verò ostendent, totum Chris- tū firmissimo quidem lapidis an- lamento inniti: verū, nisi verbi- atione et Sacramentorum usu un- tur, magnoperè verendum esse, ne arde labefactum concidat: ut enim mta in vitam suscipimur, ita hoc vo- lūmur, conservamur, augemur.

PTISMI SACRAMENTO.

CAPUT II.

ī Sacramento quā frequens sermo habendus.

quidem, quæ hactenū de Sacra- is universè tradita sunt cognosci po- cessarium sit ad Christianæ religionis perpiciendam, vel pietatem exer- intelligere, quæ de illorum singulis tholica Ecclesia proponit: sed, si quis apostolum legerit, sine dubitatione ita lectam Baptismi cognitionem à Fide- sperè requiri. Adeo non solum fre- d gravibus verbis et Spiritu Dei pla- sterii memoriā renovat, divinita-

tem commendat, atque in eo Redemptoris nostri (1) mortem, sepulturam et resurrectionem nobis ante oculos tum ad contemplandum, tum ad imitandum constituit. Quare Pastores nunquam se satis multam operam et studium in hujus Sacramenti tractatione collocasse arbitrentur : verum præter eos dies, in quibus more majorum divina Baptismi mysteria potissimum explananda essent, in sabbato magno Paschæ et Pentecostes; quo tempore Ecclesia summâ cum religione maximisque cæremoniis hoc Sacramentum celebrare consueverat, aliis etiam diebus occasionem capient de hoc argumento disserendi. *De hoc usu antiquo vide Tertul. liv. de Baptism. c. 19, Basil. in exhort. ad Bapt. Ambros. lib. de Myst. Pas.*

*In administrando Baptismo singula explicare
quàm utile.*

II. Atque illud imprimis tempus maximè opportunum ad eam rem videri poterit, si interdum, cum Baptismus alicui ministrandus sit, fidelis populi multitudinem convenisse animadvertent : tunc enim facilius multo erit, si minus liceat omnia capita, quæ ad hoc Sacramentum attinent, persequi : unum saltem, aut alterum docere; cum Fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, simul etiam sacris Baptismi cæremoniis expressam vident, pioque et attento animo contemplantur : ex quo deinde fiet, ut unusquisque, iis rebus admonitus, quæ in alio geri videat, secum recordetur, quâ se sponcione Deo obligaverit, cum Baptismo initiatus est, simulque illud cogitet, an vitâ et moribus talem se præbeat, qualem ipsa Christiani nominis professio pollicetur.

Nomen Baptismus quid significet.

III. Ut igitur quæ docenda erunt, dilucidè

---

(1) Rom. 6. 3. et d. Col. 2. 12. 13.

exponantur, quænam sit Baptismi natura, et substantia, aperiendum est, si prius tamen ipsius vocis significatio explicetur. Ac Baptismus quidem Græcum esse nomen nemo ignorat: quod etsi in sacris litteris non solum eam ablutionem, quæ cum Sacramento conjuncta est, sed etiam (1) omne ablutionis genus, (2) quod aliquando ad Passionem translatum est, significat; tamen apud Ecclesiæ Scriptores non quamvis corporis ablutionem declarat, sed eam quæ cum Sacramento conjungitur, nec sinè præscriptâ verborum formâ ministratur; quâ quidem significatione Apostoli (3) ex Christi Domini instituto frequentissimè usi sunt. *Octo Baptismi genera vide apud Damascen. lib. 4, de fide Orthod. 10.*

Sacramentum Baptismi quibus aliis nominibus appelletur,

IV. Alia quoque nomina ad eandem rem significandam sancti Patres usurpârunt. Sacramentum enim fidei appellari quodd illud suscipientes, universam Christianæ religionis fidem profiteantur, D. Augustinus (*) testatur. Alii verò, quia fide corda illuminantur, quam in Baptismo profiteamur, hoc Sacramentum illuminationem vocârunt. Nam et Apostolus ita inquit: (4) Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati agnum certamen sustinuistis passionum: tempus mirum, quo baptizati erant, significans. (†) Irysostomus præterea in oratione quam ad baptizandos habuit, tum expurgationem, quâ per baptismum (5) expurgamus vetus fermentum, ut us nova conspersio, tum sepulturam, tum resurrectionem, tum crucem Christi nominat: tum omnium appellationum causam ex Epistola ad Romanos (6) scriptâ licet colligere. Cur

Marc. 7. 4. (2) Marc. 10. 38. Luc. 12. 50. 1. Cor. 15.

) Rom. 6. 3. et d. 1. Pet. 3. 21. (*) D. Aug. Ep. 25.

(4) Heb. 10. 32. (†) S. Ch. 10. 5. (5) 1. Cor. 5. 7. m. 6. 3. et d.

autem D. Dionysius (†) principium sanctissimorum mandatorum vocaverit perspicuum est, cum hoc Sacramentum veluti janua sit, quā in Christianæ vitæ societatem ingredimur, atque ab eo divinis præceptis obtemperandi initium facimus. Atque hæc de nomine breviter exponenda erunt. *De variis Baptis. nominibus vide Gregor. Nazianz. Orat. in sancta lumina, et Clem. Alex. lib. 1, Pædag. c. 6.*

Baptismi definitio traditur.

V. Quod autem ad rei definitionem attinet, etsi multæ ex sacris Scriptoribus afferri possunt, illa tamen aptior et commodior esse videtur, quam ex verbis Domini apud Joannem, et Apostoli ad Ephesios licet intelligere; nam cum Salvator dicat: (1) Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest introire in regnum Dei: et Apostolus, cum de Ecclesiâ loqueretur: (2) Mundans eam lavacro aquæ in verbo, ita fit ut rectè et oppositè definiatur Baptismus esse Sacramentum regenerationis per aquam in verbo. Naturâ enim ex Adamo filii iræ nascimur: per Baptismum verò in Christo filii misericordiæ renascimur: siquidem dedit hominibus potestatem filios Dei fieri, iis, (3) qui credunt in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

Quâ ratione fiat Baptismi Sacramentum.

VI. Sed quibuscumque tandem verbis Baptismi naturam explicari contigerit, docendus erit populus, hoc Sacramentum confici ablutione, cui ex Domini Salvatoris (4) instituto certa et solemnia verba necessario adhibentur, quemadmodum semper sancti Patres docuerunt: quod

---

(†) S. Dion. de Eccl. Hier. c. 2. (1) Joan. 3. 5. (2) Eph. 6. 26. (3) Joan. 1. 12. 13. (4) Matth. 28. 19.

ante asservatur, Sacramentum esse ; tunc
Sacramentum Baptismi dicendum est, cum
abluerum aliquem, additis verbis quæ
in instituta sunt, reipsâ utimur. *Huc de*
Chrysostom. homil. 24, in Joannem.
lib. 6, contra Donatistas, cap. 23, Con-
vent. et Trid. item August. Tract. 80,

Aqua naturalis Baptismi materia.

Iam verò, quoniam singula Sacramenta,
etiâ et formâ constitui initio diximus,
necesse est de omnibus Sacramentis agere-
circo, quæ utraque sit in Baptismo à
no declarandum erit. Materiam igitur sive
materia hujus Sacramenti, esse omne natu-
ræ genus, sive ea maris sit, sive fluvii,
fluminis, sive putei, aut fontis, quæ sine ulla
ione aqua dici solet : nam et Salvator do-
) Nisi quis renatus fuerit ex aquâ et spiritu,
non introire in regnum Dei : et Aposto-
lit (2) Ecclesiam lavacro aquæ mundatam
in beati Joannis Epistolâ scriptum legi-
) Tres sunt, qui testimonium dant in ter-

ritu sancto et igne, id quidem nullo modo de Baptismi materiâ intelligendum est, sed vel ad intimum Spiritûs Sancti effectum, vel certè ad miraculum referri debet, quod die Pentecostes apparuit, cùm (1) Spiritus Sanctus è cœlo in Apostolos ignis specie delapsus est, de quo alio loco Christus Dominus noster prædixit: (2) Joannes quidem baptizavit aquâ: vos autem baptizabimini Spiritu Sancto, non post multos hos dies.

Materia Baptismi in veteri Testamento figurata.

VIII. Verùm idem quoque à Domino tum figuris, tum Prophetarum oraculis significatum esse, ex divinis Scripturis animadvertimus. (3) Diluvium enim, quo mundus purgatus est, quòd multa malitia hominum esset in terrâ, et cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum, hujus (4) aquæ figuram et similitudinem gessisse Apostolorum princeps in priori Epistolâ ostendit. Et (5) maris rubri transitum ejusdem aquæ significationem habuisse D. Paulus ad Corinthios scribens exposuit: ut interim omittamus tum (6) Naaman Syri ablutionem, tum (7) probaticæ piscinæ admirabilem vim, et alia id genus multa, in quibus hujus mysterii symbolum inesse facile apparet.

Materia Baptismi à Prophetis prænuntiata.

IX. De prædictionibus autem dubitare nemo potest, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter Isaias propheta (8) omnes sitientes invitat, vel quas (9) è templo egredientes Ezechiel in spiritu vidit: tum prætereà fons (10) ille, quem domui David habitantibus Jerusalem paratum in ablutionem peccatoris, et menstruatæ Zacharias prænuntiavit, ad salutarem Baptismi aquam indicandam atque exprimendam pertineant.

---

(1) Act. 2. 3. (2) Act. 1. 5. (3) Gen. 6. 5. (4) 1. Pct. 3. 20. (5) 1. Cor. 10. 1. (6) 4. Reg. 5. 14. (7) Joan. 5. 2. (8) Isa. 55. 1. (9) Ezech. 47. 2. (10) Zach. 13. 1.

primis poterunt, quoniam hoc Sacramen-
tibus sine ulla exceptione ad conse-
m vitam necessarium erat, idcirco aquæ
no, quæ nunquam non præstò est, atque
ibus facîle parari potest, maximè idoneam

Secunda.

de aqua effectum Baptismi maximè signi-
ficat enim aqua sordes abluit, ita etiam Bap-
tismi atque efficientiam, quo peccatorum
eleantur, optimè demonstrat.

Tertia.

dit illud, quod quemadmodum aqua re-
idis corporibus aptissima est, sic Baptismo
tam ardor magnà ex parte restinguitur.
serid Baptis. vide Conc. Florent. et Trid.
can. 3, et de consecr. dist. 4, item D. Thom.
56. art. 5.

Trisma in Baptismo cur adhibendum.

Ilud verò animadvertendum est, quam-
a simplex, quæ nihil aliud admixtum ha-
steris autè sit ad hoc Sacramentum con-

tismus conficitur, sacrum etiam chrisma addatur, quo Baptismi effectum magis declarari perspicuum est. Docendus quoque erit populus, etsi aliquandò incertum esse potest, utrùm hæc an illa vera aqua sit, qualem Sacramenti perfectio requirat, hoc tamen pro certo habendum esse, nunquàm ex alià materià, quàm ex aquæ naturalis liquore, Baptismi Sacramentum ullà ratione confici posse.

Baptismi forma cur diligenter et sæpius explicanda.

XII. Sed duarum partium, ex quibus Baptisma constare debet, postquam altera, hoc est, materia diligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eàdem diligentia formam etiam tradere, quæ est altera ejus pars maximè necessaria. In hujus autem Sacramenti explicatione, eò majori curâ et studio elaborandum putabunt, quòd tam sancti mysterii notitià non solum suâ sponte Fideles vehementer delectare potest, quod quidem in omni divinarum rerum scientià communiter evenit; verùm etiam ad usus ferè quotidianos summoperè expetenda est. Cùm enim sæpè incidant tempora, quemadmodum suo loco planius dicetur, in quibus tum ab aliis de populo, tum sæpissimè à mulierculis Baptismum ministrari oporteat, ita sit ut promiscuè omnibus Fidelibus ea quæ ad hujus Sacramenti substantiam pertinent, cognita et perspecta esse debeant.

Baptismi forma statuitur et explicatur.

XIII. Quare dilucidis et apertis verbis, quæ facile percipi ab omniibus possint, Pastores docebunt, hanc esse perfectam et absolutam Baptismi formam: EGO TE BAPTIZO IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI. Ita enim à Domino et Salvatore nostro traditum est;

deircò illud pronomén Te et distincta
um personarum nomina adduntur, ut
a Sacramenti forma iis verbis concluda-
re modò exposita sunt: Ego te baptizo
in Patris, et Filii, et Spiritûs Sancti.
enim sola Filii persona, de quo à Joanne
bátur: Hic est qui baptizat, sed simul
sanctæ Trinitatis personæ ad Baptismi Sa-
cramentum operantur. Quod autem In nomine,
et nominibus, dictum est, hoc planè
at unam Trinitatis naturam et divinita-
tem hoc loco, Nomen ad personas non
significat, sed divinam substantiam, virtutem et
potestatem, quæ una et eadem est in tribus per-
sonis. *Vide Aug. contra Donatist. c. 25. D. Thom. p. 3, q. 66, art. 5.*

¶ Baptismi magis essentialia declarantur.

Sed in hac formâ quam integram et
perfectam esse ostendimus, observandum est,
quod prorsus necessaria esse, quæ si omit-
tuntur, Sacramentum confici non potest: quæ-
runt non ita necessaria, ut si desint, Sa-
cramentum non conficiatur: cuiusmodi est vox

mentionem judicârunt : ex quo factum est ut in Baptismo hâc formâ passim utantur : Baptizetur servus Christi in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs Sancti : à quibus tamen perfectè Sacramentum ministrari, ex Concilii Florentini sententiâ et definitione apparet, cùm iis verbis satîs explicetur id quod ad Baptismi veritatem attinet; nimirum ablutio, quæ tunc reipsâ peragitur.

In nomine Christi cur olim baptizarunt Apostoli.

XV. Quòd si etiam aliquandò tempus fuisse dicendum est, cùm (1) Apostoli in nomine tantum Domini Jesu Christi baptizarent, id quidem Spiritûs Sancti afflatu eos fecisse, exploratum nobis esse debet: ut initio nascentis Ecclesiæ Jesu Christi nomine prædicatio illustrior fieret, divinaque et immensa ejus potestas magis celebraretur. Deindè verò rem penitus introspectientes, facile intelligemus nullam earum partium in eâ formâ desiderari, quæ ab ipso Salvatore præscriptæ sunt : qui enim Jesum Christum dicit, simul etiam Patris personam, à quo unctus, et Spiritum Sanctum quo unctus est, significat.

Certum non est Apostolos baptizasse in nomine Christi.

XVI. Quanquam dubium fortasse videri potest, an hujusmodi formâ Apostoli aliquem baptizaverint, si (*) Ambrosii, (†) et Basili, sanctissimorum et gravissimorum Patrum auctoritatem sequi volumus, qui ita Baptismum in nomine Jesu Christi interpretati sunt, ut dixerint, iis verbis significari Baptismum, non qui a Joanne, sed qui à Christo Domino traditus esset, tamen à communi et usitatâ formâ, quæ dis-

---

(1) Act. 2. 38. et 8. 16. et 19. 48. et 19. 5. (2) Amb. l. 1. de Spir. sanct. c. 3. (†) Basil. 1. de Sp. san. c. 12.

Atque trium Personarum nomina continet, Apostoli non discederent. Atque hoc loquendi generum Paulus etiam in Epistola ad Galatas vult videri, cum inquit : (1) Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis ; ut significaret in fide Christi, nec alia tamen formâ, quam idem Salvator et Dominus noster servandam preceperat, baptismum esse.

Triplex genus abluendi : Mersio, Infusio, Asperio.

XVII. Notandum igitur de materiâ et formâ, quæ ad baptismi substantiam maximè pertinent, Fideles docere satis fuerit. Quoniam verò in hoc Sacramento conficiendo, legitime etiam abluitionis rationem servari oportet ; idcirco ejus quoque partis doctrinam à Pastoribus tradenda est, atque ab eis breviter explicandam communi Ecclesie more, et consuetudine receptam esse, ut baptismus uno aliquo ex tribus modis confici possit : nam qui hoc Sacramento initiari debent, vel in aquam merguntur, vel aqua in eos infunditur, vel aqua asperione tinguntur. Ex his octo ritibus quicumque servetur, baptismum verè perfici credendum est. Aqua enim in baptismo exhibetur ad significandam animæ abluitionem, quam efficit : quare baptismus ab Apostolo (2) leuiterum appellatus est. Ablutio enim non magis sit, cum aliquis aquâ mergitur, quod diè à primis temporibus in Ecclesiâ observatum animadvertimus, quàm vel aqua effusione, quod nunc in frequenti usu positum videmus, vel asperione, quemadmodum à Petro factum esse colligitur, cum uno die (3) tria milia hominum ad fidei veritatem traduxit, et baptizavit. Utrâm verò unam, an triam ablutio sit, nihil referre existimandum est. Utrius

(1) Gal. 3. 27. (2) Ephes. 6. 26. (3) Act. 2. 41.

enim modo et antea in Ecclesiâ baptismum vq̄ confectum esse, et nunc confici posse, ex Gregorii Magni Epistolâ, (†) ad Leand. scriptâ, satis apparet. Retinendus est tamen à Fidelibus is ritus, quem unusquisque in suâ Ecclesiâ servari animadverterit.

Tria maximè notanda.

XVIII. Atque illud præcipuè monere oportet, non quamlibet corporis partem, sed potissimùm caput, in quo omnes tum interiores, cum externi sensus vigent, abluendum, simulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut post abluitionem verba Sacramenti, quæ formam continent, sed eodem tempore quo ablutio ipsa peragitur, pronuntianda esse.

Baptisma institutum et præceptum quando.

XIX. His expositis, conveniet prætereà docere, atque in memoriùm Fidelium reducere, baptismum quemadmodum et reliqua Sacramenta, à Christo Domino institutum esse. Hoc igitur Pastores frequenter docebunt, explicabuntque duo diversa tempora baptismi notanda esse, alterum, cum Salvator eum instituit; alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est. Ac quod ad primum attinet, tunc à Domino hoc Sacramentum institutum esse perspicitur, cum ipse à Joanne baptizatus sanctificandi virtutem aquæ tribuit. Testantur enim sancti Gregorius Nazianzenus, (*) et Augustinus, (††) eo tempore aquæ vim generandi in spiritualem scilicet vitam datam esse. Et alio loco ita scriptum reliquit: Ex quo Christus in aquâ mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alio: Baptizatur Dominus, non mundari indigens, sed tactu mundæ carnis aquas mundans, ut vim abluendi habeant.

(†) Greg. lib. 1. regist. Ep. 41. (*) Greg. Orat. in nat. Salvat. circa finem. (††) August. serm. 19. 36. et 37. de temp.

lique ad eam rem illud máximo argumento esse
otuit, quod tunc sanctissima Trinitas in cujus
omine baptismus conficitur, numen suum præ-
ens declaravit (1). Vox enim Patris audita est,
ilii persona aderat, et Spiritus Sanctus in co-
lumbæ specie descendit; præterea coeli aperti sunt,
ut nobis jam per baptismum licet ascendere.

Corporis Christi tactu aquæ sanctificatæ.

XX. Quod si quis scire cupiat quânam ratione
ista et tam divina virtus à Domino aquis tri-
uta sit: id quidem humanam intelligentiam
aperat. Hoc verò satis percipi à nobis potest,
aptissimo à Domino suscepto, sanctissimi et pu-
issimi ejus corporis tactu aquam ad baptismi
salutarem usum consecratam esse; ita tamen, ut
oc Sacramentum, etsi ante passionem institu-
um fuerit, à passione tamen, quæ omnium
Christi actionum tanquam finis erat, vim et effi-
cientiam duxisse, credendum sit. *Vide Hiero-
ym. in com. in 3 cap. Matt. Aug. serm. 36, de
templ.*

Baptismus quando coepit esse de præcepto.

XXI. Sed de altero etiam, quo scilicet tem-
ore lex de baptismo lata fuerit, nullus dubi-
andi locus relinquitur. Nam inter sacros Scrip-
ores convenit, post Domini resurrectionem, cum
postolis præcepit: (2) Euntes docete omnes
gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Fi-
i, et Spiritus Sancti: ex eo tempore omnes
omnes, qui salutem æternam consecuturi erant,
ge de baptismo teneri coepisse. Quod qui-
em ex Apostolorum principis auctoritate colli-
itur, cum inquit: (3) Regeneravit nos in spem
ivam per resurrectionem Jesu Christi ex mor-
uis; idemque ex illo Pauli loco, (4) Se ipsum

---

(1) Matth. 3. 17. 18. Marc. 1. 10. 11. Luc. 3. 21. 22.
(2) Marc. 16. 15. Matth. 28. 19. (3) 1. Petr. 1. 3. (4) Eph.
26.

tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, (cùm de Ecclesia loqueretur) mundans eam lavacro aquæ in verbo, licet cognoscere: uterque enim baptismi obligationem ad tempus quod mortem Domini consecutum est, videtur retulisse, ut dubitandum nullo modo sit, verba etiam illa Salvatoris: (1) Nisi quis renatus fuerit ex aquâ, et spiritu, non potest introire in regnum Dei, id ipsum tempus spectasse, quod post passionem futurum erat. Ex iis igitur, si accuratè à Pastoribus tractentur, haud dubium esse potest, quin Fideles maximam in hoc Sacramento dignitatem agnoscant, ac summâ animi pietate venerentur: præsertim verò cùm cogitârint præclara illa et amplissima munera, quæ cùm Christus Dominus baptizaretur, miraculorum significationibus declarata sunt, singulis, cùm baptizantur, intimâ Spiritûs Sancti virtute donari, atque impertiri. Ut enim si quemadmodum (2) Elisæi puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, ut cœlestes res intueri possemus, nemo adeò communi sensu carere putandus esset, quem divina baptismi mysteria in maximam admirationem non traducere: cur idem etiam eventurum non existimemus, cùm à Pastoribus hujus Sacramenti divitiæ ita expositæ fuerint, ut eas Fideles, si non corporis oculis, at mentis acie fidei splendore illuminatæ, contemplari queant.

Ministri baptismi sunt in triplici ordine.

XXII. Jam verò, à quibus ministris hoc Sacramentum conficiatur, non utiliter modò, sed necessariò tradendum videtur: tum ut ii, quibus præcipuè hoc munus commissum est, illud sanctè et religiosè curare studeant: tum ut ne quis tanquam fines suos egressus, in alienam possessionem intempestivè ingrediatur, vel superbè

---

(1) Joan. 5. 5. (2) 4. Reg. 6. 17.

irrumpat, cum in omnibus (1) ordinem servandum esse Apostolos admoneat.

Episcopi et Sacerdotes ex potestate.

Doceantur igitur Fideles, triplicem esse eorum ordinem: ac in primo quidem Episcopos et sacerdotes collocandos esse, quibus datum est, ut jure suo, non extraordinariâ aliquâ potestate, hoc munus exercent: iis enim in Apostolis præceptum est à Domino: (2) *Euntes baptizate: quemvis Episcopi, ne graviores illam docendi populi curam deserere cogerentur, baptismi ministerium sacerdotibus relinquere soliti essent. Quod verò sacerdotes jure suo hanc functionem exercent, ita ut presente etiam Episcopo, ministrare baptismum possint, ex doctrinâ (*) Patrum et una Ecclesiæ constat: nam cum ad Eucharistiam consecrandam instituti sint, quæ est (3) pacis et unitatis Sacramentum, consentaneum fuit potestatem iis dari omnia illa administrandi per quæ necessariò hujus pacis et unitatis quilibet particeps fieri posset. Quod à aliquando Patres sacerdotibus, sine Episcopi eniâ baptizandi jus permissum non esse dixerunt, id de eo baptismo, qui certis anni diebus solemnî cæremoniâ administrari consueverat, intelligendum videtur.*

Diaconi ex concessu.

Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi, quibus sine Episcopi, aut sacerdotis concessu, licere hoc Sacramentum administrare, plurima sanctorum Patrum decreta testantur, *Dist. 93, cap. 13.*

Qualibet alia persona in necessitate.

Extremus ordo illorum est, qui cogente necessitate, sine solemnibus cæremoniis baptizare

---

1. Cor. 14. 40. (2) Matt. 28. 19. (*) Isid. 1. 2. de offic. cap. 4. (3) 1. Cor. 10. 17.

possunt; quo in numero sunt omnes, etiam de populo, sive mares sive feminæ, quamcumque illi sectam profiteantur, nam et Judæis quoque, et infidelibus, et hæreticis, cùm necessitas cogit, hoc munus permissum est: si tamen id efficere propositum eis fuerit, quod Ecclesia Catholica in eo administrationis genere efficit. (*) Hæc autem cùm multa veterum Patrum et Conciliorum decreta confirmârunt, tum verò à sacra Tridentina Synodo anathema in eos sancitum est, qui dicere audeant baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, et Filii et Spiritûs Sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum Baptismum. *Trident. sess. 7, can. 4, de consec. dist. 4, c. 24. Aug. lib. 7 contra Donatistas, cap. 51., et ibid. lib. 3, cap. 10, et lib. 2, contra Parmen. et Conc. Later., c. 1, et Conc. Flor. in decr. Eugenii.*

Cur omnibus sit licitum baptizare.

XXIII. In quo profectò summam Domini nostri bonitatem et sapientiam licet admirari: nam cùm hoc Sacramentum necessariò ab omnibus percipiendum sit: quemadmodùm aquam ejus materiam instituit, quâ nihil magis commune esse potest: sic etiam neminem ab ejus administratione excludi voluit; quamvis, ut dictum est, non omnibus liceat solennes cæremonias adhibere; non quidem quòd ritus, aut cæremoniæ plus diguitatis, sed quòd minus necessitatis, quàm Sacramentum, habeant.

In ministris baptismi quis ordo sit observandus.

XXIV. Neque verò hoc munus ita omnibus promiscuè permissum esse Fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem ministrorum statuere maximè deceat: mulier enim si mares adsint, laicus item præsentem clerico, tum clericus coram

---

(*) Tert. l. de Bapt. c. 18. et de Coron. mil. c. 3.

sacerdote, baptismi administrationem sibi sumere non debent. Quamquam obstetrices, quæ baptizare consueverunt, improbandæ non sunt, si interdum, præsentem aliquo viro, qui hujus sacramenti conficiendi minimè peritus sit, quod aliàs viri magis proprium officium videretur, ipsæ exsequantur.

Patrinorum antiquus usus, varia nomina et necessitas.

XXV. Accedit autem ad eos ministros, qui, ut hactenus declaratum est, baptismum faciunt, aliud etiam ministrorum genus, qui ad sacram et salutarem abluitionem celebrandam ex vetustissimâ Catholicæ Ecclesiæ consuetudine adhiberi solent, ii nunc patrini, olim susceptores, sponsores, seu fidejussores, communi vocabulo, à rerum divinarum Scriptoribus vocabantur: (*) De quorum munere, quoniam ad omnes ferè laicos pertinet, accuratè à Pastoribus agendum erit: ut fideles intelligant, quæ potissimum ad illud rectè perficiendum necessaria sint. In primis verò explicare oportet, quæ causa fuerit, cur ad Baptismum præter Sacramenti ministros, patrini etiam, et susceptores adjungerentur: quod quidem optimo jure factum esse omnibus videbitur, si meminerint baptismum esse spirituales regenerationem, per quam filii Dei nascimur; de eâ enim ita loquitur divus Petrus: (1) Sicut modò geniti infantes rationale sinè dolo lac concupiscite. Ut igitur, postquam aliquis in hanc lucem editus est, nutrice et pædagogo indiget, quorum ope atque operâ educetur, ac doctrinâ et bonis artibus erudiat: ita etiam necesse est, ut qui ex baptismi fonte vitam spirituales vivere incipiunt, aliquis fidei et prudentiæ committantur, à quo

---

(*) Tertul. 1. de Bapt. c. 18. et de Cor. milit. c. 3. (1) 1. Pet. 2. 2.

Christianæ Religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem institui possint, atque ita paulatim in Christo adolescere, donec tandem viri perfecti, juvante Domino, evadant : cum præsertim pastoribus, qui publicæ parochiarum curationi præpositi sunt, tantum temporis non supersit, ut privatam illam curam pueros in fide erudiendi suscipere possint. Hujus autem vetustissimæ consuetudinis præclarum testimonium à divo Dionysio (*) habemus, cum inquit : Divinis nostris ducibus (sic enim Apostolos vocat) in mentem venit, et visum est suscipere infantes secundum istum sanctum modum, quòd naturales parentes pueri eum cuidam docto in divinis, veluti pædagogo, traderent, sub quo, sicut divino patre, et salvationis sanctæ susceptore, reliquum vitæ puer degeret. Eandem verò sententiã confirmat Higinii auctoritas. *Habetur de Consec. dist. 4. cap. 100. et Leo Pap. ibid. c. 101. et Conc. Mogunt. ibid. c. 101. et 30. q. 1. c. 1.*

Quænam, et inter quos affinitas in baptismo contrahatur.

XXVI. Quamobrem sapientissimè à sanctâ Ecclesiâ constitutum est, ut non solùm is qui baptizat cum baptizato, sed etiamceptor cum eo quem suscipit, et cum ejus veris parentibus affinitate devinciantur : ita ut legitima nuptiarum fœdera inter hos omnes iniri non possint, atque inita dirimantur.

Ad quid teneantur patrini.

XXVII. Præterea docere oportet Fideles, quæ sintceptoris partes. Etenim hoc munus adeò negligenter in Ecclesiâ tractatur, ut nudum tantum hujus functionis nomen relictum sit : quid autem sancti in eo contineatur, ne suspicari qui-

---

(*) Dion. de Eccl. Hier. c. 7. p. 3.

erba sponsoris exprimens: Spondeo puerum
tuum, cum ad sacram intelligentiam ve-
saculis adhortationibus meis, ut abrenuntiet
illis omnino, profiteatur, peragatque divi-
as pollicetur. Item divus Augustinus: (†) Vos,
ante omnia tam viros, quam mulieres
hos in Baptismate suscepistis, moneo, ut
scitis fidejussores apud Deum existisse pro
quos visi estis de sacro fonte suscipere. Ac
non decet maximè, eum, qui aliquod officium
xit, in eo diligenter exsequendo nunquam
gari: et qui se alterius pædagogum, et cus-
a professus est, minimè pati illum esse de-
m, quem semel in fidem et clientelam suam
it, donec illum operâ et præsidio suo egere
exerit. Quæ autem Filiis spiritualibus tra-
sunt, paucis divus Augustinus (††) compre-
t, cum de hoc ipso susceptorum officio lo-
tur; inquit enim: Debeant eos admonere,
ritatem custodiant, justitiam diligant, cha-
m teneant, et ante omnia Symbolum, et
nem Dominicam eos doceant: Decalogum
et quæ sint prima Christianæ religionis ru-

Quinto.

Postremò, ut Apostolus docet (1) si unius delicto mors regnavit per unum, multò magis abundantiam gratiæ, et donationis justitiæ accipientes, in vitâ regnabunt per unum Jesum Christum, Cùm itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint; multò magis per Christum. Dominum possunt gratiam et justitiam consequi, ut regnent in vitâ: quod quidem sine baptismo fieri nullo modo potest. *Conc. Trident. sess. 5. Decret. de peccato originali et sess. 7. de baptism. cap. 12, 13 et 14 Dionys. de Eccles. Hier. cap. 7. Cyprian. Epist. 59. August. Epist. 28 et lib. 1. de peccat. merit. c. 23. Chrysostom. Hom. de Adam et Eva. Concil. Milevit. cap. 2 et de consec. dist. 4 passim.*

Pueri baptizati quomodò educandi.

XXXII. Quare docebunt Pastores, infantes omninò baptizandos, et deinde paulatim teneram ætatem Christianæ religionis præceptis ad veram pietatem informandam esse: nam, ut à Sapiente præclarè dictum est: (2) Adolescens juxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab eâ.

Infantes in baptismo quâ ratione fidem recipiant.

XXXIII. Neque enim dubitare licet quin fidei sacramenta, cùm abluuntur, accipiant: non quia mentis snæ assensione credant: sed quia parentum fide, si parentes Fideles fuerint: sin minus, fide [ut divi Augustini (*) verbis loquamur] universæ societatis Sanctorum muniuntur: etenim ab ijs omnibus rectè dicimus eos baptismo offerri, quibus placet ut offerantur, et quorum charitate ad communionem Sancti Spiritûs adjunguntur.

Infantes in Ecclesiam deferendi et baptizandi.

XXXIV. Hortandi autem sunt magnoperè Fi-

---

(1) Rom. 5. 17. (2) Prov. 22. 6. (*) Ep. 23 ad Bon.

deles, ut liberos suos, quamprimum id sine periculo facere liceat, ad Ecclesiam deferendos et solemnibus caeremoniis baptizandos curent. Nam cum pueris infantibus nulla alia salutis comparanda ratio, nisi eis baptismus præbeatur, relictæ sit, facile intelligitur, quam gravi culpâ illi sese obstringant, qui eos Sacramenti gratiâ diutius quam necessitas postulet, carere patiuntur: cum præsertim propter ætatis imbecillitatem infinita penè vitæ pericula illis impendant. *Aug. lib. 3. de orig. animar., c. 9. et lib. 1. de pecc. merit. cap. 2. et Epist. 28.*

Adulti ad baptismum præparandi et invitandi sunt.

XXXV. Diversam verò rationem in iis servandam esse, qui adultâ ætate sunt, et perfectum rationis usum habent, qui scilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Ecclesiæ consuetudo declarat: nam Christiana quidem fides illis proponenda est atque omni studio ad eam suscipiendam cohortandi, alliciendi, invitandi sunt.

Primò.

Quòd si ad Dominum Deum convertantur, tum verò monere oportet, ne ultrà tempus ab Ecclesiâ præscriptum, baptismi Sacramentum differant. Nam cum scriptum sit: (1) Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem, docendi sunt, perfectam conversionem in novâ per baptismum generatione positam esse.

Secundò.

Præterea, quòd seriùs ad baptismum veniant, eò diutius sibi carendum esse cæterorum Sacramentorum usu et gratiâ, quibus Christiana religio colitur, cum ad ea sine baptismo nulli aditus patere possit.

---

(1) Eccl. 5. 2.

Tertiò.

Deindè etiam maximo fructu privari, quem ex baptismo percipimus : si quidem non solùm omnium scelerum, quæ antea admissa sunt maculam et sordes baptismi aqua prorsùs eluit ac tollit, sed divinà gratià nos ornat : cujus ope et auxilio in posterum etiam peccata vitare possumus, justitiamque et innocentiam tueri : qua in re summam Christianæ vitæ constare, facilè omnes intelligunt. *Tertull. lib. de Pœnit. cap. 6. et de præscrip. cap. 41. Cypr. Epist. 15. de consec., dist. 4. cap. 64 et 65. August. lib. de fide et operib. c. 9.*

Cur adultis baptismum differre soleat Ecclesia.

XXXVI. Sed quamvis hæc ita sint, non consuevit tamen Ecclesia baptismi Sacramentum huic hominum generi statim tribuere, sed ad certum tempus differendum esse constituit.

Prima ratio.

Neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere suprà dictum est, conjunctum habet; cùm illis qui rationis usu præditi sunt, baptismi suscipiendi propositum atque consilium, et malè actæ vitæ poenitentia satis futura sit ad gratiam et justitiam, si repentinus aliquis casus impediat, quominùs salutarì aquâ abluì possint.

Secunda ratio.

Contrà verò hæc dilatio aliquas videtur utilitates afferre.

Primum utile.

Primum enim, quoniam ab Ecclesià diligenter providendum est, ne quis ad hoc Sacramentum ficto et simulato animo accedat; eorum voluntas, qui baptismum petunt, magis exploratur atque perspicitur : cujus rei causâ in antiquis Conciliis decretum legimus, ut qui ex Judæis ad fidem Catholicam veniunt, antequàm baptisimus illis admi-

CONCILII TRIDENT. PARS II. 195
nistretur, aliquot menses inter Catechumenos
essent.

Secundum.

Deindè, in fidei doctrinà, quam profiteri debent, et Christianæ vitæ institutionibus erudiuntur perfectius.

Tertium.

Præterea major religionis cultus Sacramento tribuitur, si constitutis tantùm Paschæ et Pentecostes diebus, solemni cæremoniâ baptismum suscipiant.

Baptismus adultis quandò non differendus.

XXXVII. Sed interdùm tamen baptismi tempus justà aliquà et necessariâ de causâ differendum non est, veluti si vitæ periculum instare videatur, ac præsertim si illi abluendi sint, (1) qui jam fidei mysteria plenè perceperint: quod quidem Philip-pum, et Apostolorum principem fecisse satis constat, cùm alter Candacis Reginae eunuchum, alter Cornelium, nullâ interpositâ morâ, sed statim ut se fidem amplecti professi sunt, baptizavit.

Debent velle baptismum qui baptizantur.

XXXVIII. Docendum præterea, et populo explicandum erit, quomodò affecti esse debent, qui baptizandi sunt. In primis itaque opus est, ut velint, propositumque illis sit baptismum suscipere: nam cùm unusquisque in baptismo, peccato moriatur, et novam vivendi rationem et disciplinam suscipiat, æquum est, non invito cuiquam aut recusanti, sed illis tantùm, qui sponte suâ, et libenti animo accipiunt, baptismum præberi. Quare ex sanctâ traditione (*) semper servatum animadvertimus, ut nemini baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit an velit baptizari. Nec verò in pueris quoque infantibus eam volun-

---

(1) Act. 2. 38. et 10. 48. (*) Aug. l. de pœn. medic. 2. D. Th. 3. p. q. 65. part. 7.

tatem deesse existimandum est, cùm Ecclesiæ voluntas, quæ pro illis spondet, obscura esse non possit.

Amentes an et quandò baptizandi.

XXXIX. Præterea, amentes et furiosos, qui cùm aliquandò compotes mentis essent, in insaniam deindè inciderunt, ut qui eo tempore nullam baptismi suscipiendi voluntatem habent nisi vitæ periculum immineat, baptizandos non esse : cùm autem in vitæ discrimine versantur, si antequam furere inciperent, ejus voluntatis significationem dederunt, abluendi sunt : sin minus à baptismi administratione abstinendum est. (†) Idemque judicium de dormientibus fieri debet. Quòd si in mentis potestate nunquàm fuerunt, ita ut nullum rationis usum habuerint, eos in fide Ecclesiæ, non secùs ac pueros, qui ratione carent, baptizandos esse, Ecclesiæ auctoritas et consuetudo satùs declarat.

Tria in adultis baptizandis requisita. Fides.

XL. Verùm præter baptismi voluntatem, fides etiam eà ratione, quâ de voluntate dictum est, ad consequendam Sacramenti gratiam maximè necessaria est. Etenim Dominus et Salvator noster docuit : (1) Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit.

Pœnitentia. Propositum non peccandi.

Deindè ut quemlibet admissorum scelerum, et malè actæ vitæ pœniteat, atque ut idem in posterum à peccatis omnibus abstinere statuat opus est. Aliter enim, qui ita baptismum peteret, ut tamen peccandi consuetudinem nollet emendare, omninò repellendus esset : nihil enim baptismi gratiæ et virtuti adeò repugnat, quàm eorum mens et consilium, qui nullum unquàm pec-

---

(†) D. Th. p. q. 26. art. 12. (1) Marc. 16. 16.

candi faciem sibi constituent. Cùm itaque baptis-
mo, ob eam rem appetendus sit, ut Christus in-
ducamus, et cum eo conjugamur; planè constat,
meritè à sacra ablutione recipiendum esse, cui in
vitiis et peccatis perseverare propositum est, præ-
sertim verò, quia nihil otiosum quæ ad Christum
et Ecclesiam pertinent, frustra accipiendum est,
inaneque baptismum, si iustitiæ et salutis gra-
tiam spectemus, in eo futurum esse satis intelli-
gimus, (1) qui secundum carnem ambulare, non
secundum spiritum, cogitat etiam, quod ad Sa-
cramentum pertinet, perfectam ejus rationem si-
ne ulla dubitatione consequitur; si modo, cùm ritè
baptizatur, in eo non habeat id accipere, quod à
sancta Ecclesiâ administratur. Quamobrem Prin-
ceps Apostolorum magis illi hominum multitu-
dini, qui, ut ait Scriptura, compuncti corde, ab
eo, et à reliquis Apostolis, quid sibi faciendum
esset, quæverant, ità respondit. (2) Pœnitentiam
agite, et baptizetur unusquisque vestrum:
et alio loci: (3) Pœnitescimini, inquit, et converti-
mini, ut deleantur peccata vestra. Item beatus
Paulus, ad Romanos scribens, (4) aperte ostendit
ei, qui baptizatur, omninò moriendum esse pec-
catò: quare nos docet ne exhibeamus membra
nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus
nos Deo, tanquam ex mortuis viventes.

Hæc doctrina de Baptismo quàm utilis.

XLl. Hæc verò si Fideles sæpè meditati fuerint,
primum quidem eorumque Dei bonitatem vobe-
menter admirari cogentur, qui nihil tale meren-
tibus, tam singulare et divinum baptismi bene-
ficiam solè suæ misericordiâ adductus tribuit:
deindè, cùm sibi ante oculos proponant, quàm
alienis esse debeat ab omni crimine eorum vitæ,
qui tanto munere orati sunt: illud etiam in pri-

(1) Rom. 8. 1. (2) Act. 2. 38. (3) Act. 2. 19. (4) Rom. 6. 11.

mis à Christiano homine requiri facile intelligent, ut quotidie tam sanctè et religiosè traducere vitam studeant, perindè ac si eà ipsà die Baptismi Sacramentum et gratiam consecuti essent. Quamquam ad inflammandos veræ pietatis studio animos nihil magis proficiet, quam si pastores accuratâ oratione explicaverint, quinam sint baptismi effectus.

Primus Baptismi effectus, peccatorum remissio.

XLII. De his igitur quoniam sæpè agendum est, ut Fideles magis perspiciant se in altissimo dignitatis gradu positos esse, nec se ab eo dejici ullis adversari insidiis, vel impetu, ullo unquam tempore patiantur: hoc primum tradere oportet peccatum, sive à primis parentibus origine contractum, sive à nobis ipsis commissum, quamvis etiam adeò necessarium sit, ut ne cogitari quidem posse videatur, admirabili hujus Sacramenti virtute remitti et condonari. Id verò multò ante ab Ezechiele prænuntiatum est, per quem Dominus Deus ita loquitur: (1) Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Et Apostolus ad Corinthios, post longam peccatorum enumerationem subjecit: (2) Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis. Atque hanc doctrinam perpetuò à sanctâ Ecclesiâ traditam esse perspicuum est. Sanctus enim Augustinus, (*) in libro, quem de baptismo parvulorum conscripsit, ita testatur: Generante carne tantum contrahitur peccatum originale: regenerante autem spiritu non solum originalium, sed etiam voluntariorum peccatorum fit remissio; et sanctus Hieronymus, ad Oceanum: (†) Omnia, inquit, in baptismo condonata sunt crimina. Ac ne dubitare amplius eà de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem, sacra

---

(1) Ezech. 36. 25. (2) 1. Cor. 6. 11. (*) Lib. 1. de peccat. meritis et remis. c. 15. (†) Epist. 87. ante medium.

candi finem sibi constituunt. Cùm itaque baptismus ob eam rem expetendus sit, ut Christum induamus, et cum eo jungamur; planè constat, meritò à sacrâ ablutione rejiciendum esse, cui in vitiis et peccatis perseverare propositum est, præsertim verò, quia nihil eorum quæ ad Christum et Ecclesiam pertinent, frustrâ suscipiendum est, inanemque baptismum, si justitiæ et salutis gratiam spectemus, in eo futurum esse satis intelligimus, (1) qui secundum carnem ambulare, non secundum spiritum, cogitat: etsi, quod ad Sacramentum pertinet, perfectam ejus rationem sine ulla dubitatione consequitur; si modò, cùm ritè baptizatur, in animo habeat id accipere, quod à sanctâ Ecclesiâ administratur. Quamobrem Princeps Apostolorum magnæ illi hominum multitudini, qui, ut ait Scriptura, compuncti corde, ab eo, et à reliquis Apostolis, quid sibi faciendum esset, quæsiverant, ità respondit: (2) Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum: et alio loco: (3) Pœnite mini, inquit, et convertimini, ut deleantur peccata vestra. Item beatus Paulus, ad Romanos scribens, (4) apertè ostendit ei, qui baptizatur, omninò moriendum esse peccatis: quare nos monet ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo, tanquàm ex mortuis viventes.

Hæc doctrina de Baptismo quàm utilis.

XLI. Hæc verò si Fideles sæpè meditati fuerint, primùm quidem summam Dei bonitatem vehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam singulare et divinum baptismi beneficium solâ suâ misericordiâ adductus tribuit: deindè, eum sibi ante oculos proponent, quàm aliena esse debeat ab omni crimine eorum vita, qui tanto munere ornati sunt: illud etiam in pri-

---

(1) Rom. 8. 1. (2) Act. 2. 38. (3) Act. 3. 19. (4) Rom. 6. 11.

nesciebam, nisi lex diceret : Non concupisces ; ex his verbis, non ipsam concupiscendi vim, sed voluntatis vitium intelligi voluit. Eamdem doctrinam tradidit D. Gregorius ; (†) ita scribens : Si qui sunt qui dicant peccata in baptismo superficie tenus dimitti, quid est hâc prædicatione infidelius ; cum per fidei Sacramentum anima peccatis radicitus absoluta soli Deo inhæreat. Atque ad eam rem demonstrandam Salvatoris nostri testimonio utitur, cum apud sanctum Joannem ait : (1) Qui lotus est non indiget, nisi ut pedes lavet ; sed est mundus totus.

Figura Baptismi.

XLIV. Quod si cui expressam hujusrei figuram, et imaginem libet intueri, proponat sibi ad contemplandum Naaman Syri leprosi historiam, qui cum septies Jordanis aquâ se abluisset, testante Scripturâ, ita (2) à leprâ mundatus est, ut ejus caro caro pueri videretur. Quare baptismi proprius effectus est peccatorum omnium, sive originis vitio, sive nostrâ culpâ contracta sint, remissio : cujus rei causâ à Domino et Salvatore nostro institutum esse clarissimis verbis Apostolorum Princeps, ut alia testimonia omittamus, explicavit, cum inquit : (3) Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum. *De concupiscentiâ remanente in baptizatis vide Aug. lib. 1. de pecc. merit. et remiss. cap. 39. item lib. 1. contrâ duas Epist. Pelag. c. 13. et lib. 3. c. 3. in medio, et lib. 1. de nupt. et concupisc. c. 23 et 25. item lib. 6. contrâ Julian. q. 5. et de verb. Apost. serm. 6.*

Secundus Baptismi effectus, pœnæ peccatis debita remissio.

XLV. Jam verò, in baptismo non solum pec-

(†) Lib. 9. Regist. Epist. 39 (1) Jean. 13. 10. (2) 4. Reg. 5. 14. (3) Act. 2. 38.

opera satisfactionis vocârunt, imponatur.
pœnæ peccatis debitæ remittantur in Bap-
tide Ambros. in cap. 11. ad Roman. Au-
g. 1. de nupt. et concupisc. c. 33. et in
. 4. D. Thom. p. 3. q. 69. art. 2. undè
est imponenda pœnitentia Gregor. lib. 7.
Epist. 24. et habetur de consecrat. distinct.
Ne quod absit. D. Thom 3. p. q. 68.

nud ante baptismum opera pœnitentiæ.

I. Nec verò , quæ hoc loco traduntur , ve-
lesia consuetudini adversantur : quæ olim
cùm baptizarentur , præcipiebat ut qua-
continuos dies jejunarent : neque enim
titutum ad satisfactionem pertinebat : sed
tismum percepissent , câ ratione admonè-
ut Sacramenti dignitatem venerantes ,
et orationibus aliquandiù sine intermis-
eram darent.

æ quæ in baptismo non remittuntur.

II. Sed quamquam in baptismo pœnas pec-
condonari exploratum esse debet . ab eo

piatur. Tametsi vehementer laudanda esset eorum Principum religio et pietas, qui eam quoque animadversionem, ut Dei gloria in suis Sacramentis illustrior fieret, sontibus remitterent, ac condonarent. Efficit prætereà baptismus post hujus vitæ curriculum poenarum omnium quæ originale peccatum consequuntur, liberationem; siquidem merito mortis Domini factum est, ut hæc consequi possemus. Baptismo autem, ut suprâ dictum est, ei commorimur. Si enim, ut inquit Apostolus, (1) complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus.

Cur post Baptismum ab omni vitæ miseria non liberemur.

XLVIII. Quòd si quærat aliquis, cur statim post baptismum in hâc etiam mortali vitâ his incommodis non careamus, atque ad perfectum illum vitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens, ante peccatum collocatus fuerat, sacrae ablutionis virtute non transferamur: id quidem duabus potissimùm de causis factum esse respondebitur.

Ratio prima.

Quarum prima est, quòd nobis, qui per baptismum Christi corpori conjuncti, atque ejus membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quàm ipsi capiti nostro tributum esset. Cùm igitur Christus Dominus, etsi ab initio ortus sui gratiæ et veritatis plenitudinem habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatem, quam suscepit, non ante deposuit, quàm passionis tormenta, et mortem pertulit, ac deindè ad immortalis vitæ gloriam resurrexit: quis miretur, cùm videat Fideles, qui jam per baptismum cœlestis justitiæ gratiam adepti sunt, adhuc tamen caduco et fragili corpore vestiti, ut postquàm multis labori-

---

(1) Rom. 6. 5.

animo vitæ incommoda omnia toleramus,
re animi nostri affectiones sub rationis
n, divinâ ope subjecimus, certâ spe niti
s, fore ut, si cum Apostolo (1) certamen
certaverimus, cursum consummaverimus,
rvaverimus, repositam quoque justitiæ co
ddat nobis Dominus in illâ die justus iudex.
etiam cum filiis Israel videtur Dominus
quos etsi, ab Ægyptiorum servitute, Pha
itque ejus (2) exercitu in mare demerso,
i, tamen non statim in beatam illam pro
s terram introduxit: sed prius in multis
e casibus exercuit: ac deindè, cum eos in
æ terræ possessionem misisset, cæteros qui
olas è patriis sedibus exturbavit: quasdam
nationes reliquas fecit, quas delere non
at, ut populo Dei bellicæ virtutis et
nis exercendæ occasio nunquàm dcesset.

Tertia ratio.

accedit, quòd si per baptismum præter
ælestia, quibus anima ornatur, corporis
ma tribuerentur, dubitari meritò posset
ulti præsentis notiùs vitæ commoda, quàm

na, quæ non videntur, bona Christiano homini semper proposita esse debeant.

Christiani non sine consolatione patiuntur.

XLIX. Sed interim tamen hujus vitæ conditio, quæ miseriarum plena est, suis voluptatibus et lætitiis non caret. Quid enim nobis, qui jam per baptismum, veluti (1) palmites, insiti sumus in Christum, jucundius, aut optabilius esse potest, quàm, cruce in humeros nostros sublata, eum ducem sequi, nullisque aut laboribus defatigari, aut periculis retardari, quominus ad præmium supernæ vocationis Dei omni studio contendamus; alii virginitatis lauream, alii doctrinæ et prædicationis coronam, alii martyrii palmam, alii alia virtutum decora à Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis insignia nemiui darentur, nisi prius nos ipsos in hujus ærumnosæ vitæ studio exercuissemus, atque in acie invicti stetissemus.

Tertius Baptismi effectus, gratiæ infusio.

L. Sed ut ad baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, hujus Sacramenti virtute, nos non solum à malis, quæ verè maxima dicenda sunt, liberari: verum etiam eximiis bonis et muneribus augeri. Animus enim noster divinâ gratiâ repletur, quâ justî et filii Dei effecti, æternæ quoque salutis hæredes instituimur: nam ut scriptum est, (2) qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit: (3) mundatamque Ecclesiam, lavacro aquæ in verbo Apostolus testatur. Est autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus (*) ab omnibus credendum pœnâ anathematis propositâ decrevit, non solum per quam peccatorum fit remissio, sed divîna qualitas in animâ inhærens, ac veluti splendor quidam et lux, quæ anima-

---

(1) Joh. 15. 2. (2) Marc. 16. 16. (3) Eph. 5. 26. (*) Sess. 6. c. 7. de just.

rum nostrarum maculas omnes delet, ipsasque animas pulchriores et splendidiore reddit. Atque id ex sacris litteris aperte colligitur, cum gratiam (1) effundi dicant, eamque Spiritus Sancti (2) pignus soleant appellari. *Quid sit gratia de qua huc vide August. lib. 1. de peccat. merit. et remiss. c. 10. item de spiritu et littera, 28. versus finem. Bernard. serm. 1. in Coena Domini.*

Quartus Baptismi effectus, infusio virtutum.

LI. Huic autem additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quæ in animam cum gratia divinitus infunduntur. Quare, cum Apostolus ad Titum ait: (3) Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum; D. Augustinus (†) verba illa, abunde effudit, explanans: Nimirum, inquit, ad remissionem peccatorum, et copiam virtutum. *De hoc effectu Baptismi vide Chrysost. homil. ad Neoph. et bapt. Damas. lib. 2. de fide Orthodox. cap. 36. Lactant. lib. 3. divin. Institut. cap. 25. August. Epist. 23. ad Bonifac. item. lib. 1. de peccat. meritis et remiss. c. 29. Prosp. lib. 1. de vocat. gener. cap. 9.*

Quintus Baptismi effectus, Christo capiti connexio.

LII. Jam verò per baptismum, etiam Christo capiti tanquam membra copulamur et connectimur. Quemadmodum igitur à capite vis manat quæ singulæ corporis partes ad proprias functiones aptè exsequendas moventur: ita etiam ex Christi Domini (4) plenitudine in omnes, qui justificantur; divina virtus et gratia diffunditur: quæ nos ad omnia Christianæ pietatis officia habiles reddit. *Quòd per Baptismum Christo capiti*

---

(1) Tit. 3. 5. 6. (2) Eph. 1. 14. 2. Cor. 1. 22. et 5. 5.
(3) Tit. 3. 5. 6. (†) D. Aug. Epist. 23. (4) Joh. 1. 16.

ut membra connectamur, vide August. Epist, 23. item lib. 1. de peccat. meritis. et remiss. cap. 16. Prosp. de vocat. gent. lib. 1. c. 9. Bernard. serm. 1. in Coenâ Domini. D. Thom. 3. p. q. 69. art. 5. Difficultas in benè agendo, post Baptismum undè.

Neque verò mirum cuiquam videri debet, si, cum tantâ virtutum copiâ instructi et ornati simus, tamen non sine magnâ difficultatè et labore pias honestasque actiones inchoamus, vel certè absolvimus. Id enim ob eam rem evenit, quòd virtutes à quibus actiones ipsæ profiscuntur, Dei beneficio nobis donatæ non sint : sed quoniam post baptismum acerrima (1) cupiditatis pugna adversùs spiritum relictæ est, in quâ tamen contentione animo fungi, aut debilitari Christianum hominem non decet, cum Dei benignitate freti, optimâ spe niti debeamus, fore ut quotidianâ rectè vivendi exercitatione, (2) quæcumque pudica sunt, quæcumque justa, quæcumque sancta eadem etiam facilia et jucunda videantur, hæc libenter cogitemus, hæc alacri animo agamus, ut (3) Deus pacis sit nobiscum. *Vide hæc de re Aug. lib. 5. contra Julian. c. 2. et 5. item de peccat. merit. et remiss. lib. 1. cap. 3.*

Sextus Baptismi effectus, Character.

LIII. Præterea, per baptismum consignamur caractere, qui ex animâ deleri nunquam potest : de quo nihil est, ut plura hoc loco disserantur : cum liceat ex his quæ suprâ dicta sunt, cum universè de Sacramentis ageretur, satis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre. *Vide August. lib. 6. contra Donatistas, cap. 1. et in Epist. Joan. tract. 5. Trid. sess. 7.*

Baptismus non iterandus, et cur.

LIV. Sed quoniam ex characteris vi et naturâ,

---

(1) Gal. 5. 17. (2) Phil. 4. 8. (3) 2. Cor. 13. 11.

ab Ecclesiâ definitum est, baptismi Sacramentum nullâ ratione iterandum esse; eâ de re Fideles, ne aliquandò in errores inducantur, sæpè et diligenter à Pastoribus admonendi erunt. Hoc verò docuit Apostolus, inquiens: (1) Unus Dominus, una fides, unum baptisma. Deindè cùm Romanos hortatur, ut mortui per baptismum in Christo, cayerent ne vitam, quam ab illo accepissent, amitterent, cùm inquit: (2) Quòd enim Christus mortuus est peccato, mortuus est semel, hoc videtur apertè significare, sicut ille mori iterùm non potest, ita nobis denuò mori per baptismum non licere. Quare sancta etiam Ecclesia se unum baptismum credere palàm profitetur: quod quidem rei naturæ et rationi vehementer consentaneum esse, ex eo intelligitur quòd baptismus est quædam spiritualis regeneratio. Quemadmodùm igitur naturali virtute semel tantùm generamur, et in lucem edimur: atque ut D. Augustinus ait, (*) uterus non potest repeti: sic etiam una est spiritualis generatio, nec Baptismus ullo unquam tempore iterandus est. *Hæc de re vide Trid. sess. 7. de Baptismo can. 11 et 13. item Concil. Carth. can. 2. Vienn. ut habetur in Clem. 1. lib. de sum. Trinit. D. Aug. tract. 11. in Joannem. Beda in cap. 3. Joan. Leo Magn. Epist. 37 et 39. D. Thom. 3. p. q. 66. art. 9.*

Baptismus sub conditione cùm ministratur, non iteratur.

LV. Neque verò quisquam putet, eum ab Ecclesiâ iterari, cùm adhibitâ hujusmodi verborum formulâ, aliquem abluit, de quo incertum est, an baptizatus priùs fuerit: Si baptizatus es te iterùm non baptizo; si verò nondùm baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs Sancti: ita enim non impiè iterari, sed

(1) Eph. 4. 5. (2) Rom. 6. 10. (*) In Joan. Tract. 11.

sanctè, cum adjunctione baptismum administrari dicendum est.

Baptismus sub conditione quantâ cum cautelâ ministrandus.

LVI. Quâ in re tamen diligenter à Pastoribus aliqua providenda sunt, in quibus ferè quotidie non sine maximâ Sacramenti injuriâ peccatur : neque enim desunt, qui nullum scelus admitti posse arbitrentur, si quemvis sine delectu cum adjunctione illâ baptizent : quare si infans ad eos deferatur, nihil prorsùs quærendum putant, an is priùs ablutus fuerit : sed statim ei baptismum tribuunt. Quin etiam, quamvis exploratum habeant, domi sacramentum administratum esse : tamen sacram abluionem in Ecclesiâ, adhibitâ solemnî cæremoniâ, cum adjunctione repetere non dubitant ; quod quidem sine sacrilegio facere non possunt : et eam maculam suscipiunt, quam divinarum rerum Scriptores irregularitatem vocant. Nam ea baptismi forma ex Alexandri Papæ(†) auctoritate in illis tantùm permittitur, de quibus, re diligenter perquisitâ, dubium relinquitur, an baptismum ritè susceperint, aliter verò nunquàm fas est etiam cum adjunctione baptismum alicui iterùm administrare. *De irregularitate cujus hîc est mentio, vide Apostat. et reiterat. Baptism. c. Ex litterarum et de Consecr. dist. 4. c. Eos qui. et lib. 3. decretal. de Baptismo et ejus effectu. c. de quibus.*

Septimus Baptismi effectus, coelorum apertio.

LVII. Præter cætera verò quæ ex Baptismo consequimur, illud veluti extremum est, quò reliqua omnia videntur referri, quò scilicet cœli aditum propter peccatum priùs interclusum, unicuique nostrùm patefacit. (*) Hæc autem, quæ in

---

(†) Lib. 1. decret. tit. de baptism. c. de quibus (*) Beda in cap. 3. Luc.

nobis baptismi virtute efficiuntur, ex iis planè intelligi possunt, quæ in Salvatoris baptismo contigisse, Evangelica auctoritas confirmavit. Etenim (1) cœli aperti sunt, et Spiritus Sanctus columbæ specie in Christum Dominum descendens apparuit, ex quo significatum est eis qui baptizantur, divini numinis charismata impertiri, et cœlorum januam reserari: non quidem ut simul atque baptizati sunt, sed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam; cùm omnium miseriarum expertes, quæ in beatam vitam cadere non possunt, pro mortali conditione immortalitatem assequantur.

Gratiarum inæqualitas in baptizatis, undè.

LVIII. Atque hi quidem sunt baptismi fructus, quos, si quidem Sacramenti vim spectemus, æquè ad omnes pertinere dubitari non potest: sin autem quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, consideremus, plùs minùsve cœlestis gratiæ et fructûs ad unum aliquem, quàm ad alium, pervenire omninò fateri oportet.

Precationes, ritus et cæremoniæ Baptismi explicandæ.

LIX. Restat nunc, ut quæ de hujus Sacramenti precationibus ritibus et cæremoniis tradenda sint, apertè et breviter explicantur. Nam quod Apostolus de linguarum dono admonuit, cùm inquit: (2) Sine fructu esse, si, quæ aliquis loquitur, à Fidelibus non intelligantur: idem ferè ad ritus et cæremonias transferri potest; imaginem enim et significationem earum rerum præ se ferunt, quæ in Sacramento geruntur. Quòd si illorum signorum vim et potestatem fidelis populus ignoret, non magna admodum cæremoniarum utilitas futura esse videbitur. Danda est igitur Pastoribus opera, ut eas Fideles intelligant, certòque

(1) Matth. 3. 16. (2) 1. Cor. 14. 2. et d.

autem infans sit, pro illo sponsor ritè respondet, solemnemque sponsionem facit.

Exorcismus.

Sequitur exorcismus, qui ad expellendum diabolum, ejusque vires frangendas, et debilitandas sacris et religiosis verbis ac precationibus conficitur. Accedunt ad Exorcismum aliæ cæremoniæ, quarum singulæ ut quæ mysticæ sint, propriam atque illustrem significationem habent. *De exorcismis vide Tertull. de præscript. cap. 41. Cypr. Epist. 2. August. lib. 2. de Gratiâ Dei, et peccato Origin. Cap. 40. et lib. 2. de Nupt. et concupisc. cap. 26. Optat. lib. 4. contra Parmenianum.*

Sal.

Nam cùm sal in illius os, qui ad baptismum adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est, eum fidei doctrinâ, et gratiæ dono consecuturum esse, ut à peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, divinæ sapientiæ pabulo delectetur. *Bedæ in lib. 1. Esdræ. c. 9. Isid. lib. 2. de Offic. Eccl. cap. 20. et August. lib. 1. Confess. cap. 11.*

Signa Crucis.

Obsignantur prætereà signo crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures : quæ omnia declarant, Baptismi mysterio sensus baptizati aperiri, ac roborari, ut Deum accipere præceptaque ejus intelligere, ac servare possit. *De signo Crucis vide Tertull. lib. de Resurrect. carn. Basil. lib. de Spiritu Sancto. Chrys. contra gentes, et alios.*

Saliva et ad fontem accessio.

Posteà verò illi nares, et aures saliva liniantur, statimque ad baptismi fontem mittitur : ut quemadmodum cæcus ille Evangelicus, (1) quem Dominus jusserat oculos luto illitos Siloes aquâ ab-

---

(1) Joan. 9. 7.

luere, lumen recuperavit: ita etiam intelligamus sacræ ablutionis eam vim esse, ut menti ad cœlestem veritatem perspiciendam lumen afferat. *De salivâ Ambr. lib. 1. de Sacram. c. 1. et de iis qui myst. init. c. 1. et de Consecr. dist. 4. c. postea.*

Abrenuntiatio.

His peractis ad Baptismi fontem veniunt, ibique aliæ cæremoniæ et ritus adhibentur: ex quibus Christianæ religionis summam licet cognoscere. Sacerdos enim ter conceptis verbis, eum, qui baptizandus est, interrogat: Abrenuntias Satanae, et omnibus operibus ejus, et omnibus pompis ejus? At ille, aut ejus nomine patrinus, ad singulas interrogationes respondet: Abrenuntio. Igitur qui Christo nomen daturus est, hoc primùm sanctè et religiosè polliceri debet se diabolum et mundum deserere, ac nullum unquàm tempus fore, in quo utrumque veluti hostem teterrimum non detestetur. *Tert. lib. de Coron. milit. c. 13. et de spectac. cap. 4. et de Idol. c. 6. Cypr. Epist. 7 et 54.*

Fidei professio.

Deindè ad ipsum baptismi fontem consistens, interrogatur à sacerdote hoc modo: Credis in Deum Patrem omnipotentem? Cui ille respondet: Credo. (*) Atque ita deinceps de reliquis Symboli articulis rogatus, fidem suam solemni religione profitetur, quibus sæuè duabus sponsionibus omnem Christianæ legis vim et disciplinam contineri perspicuum est.

Baptizandi voluntas.

Sed cùm jam baptismum administrare oportet, quærit sacerdos ab eo qui baptizandus est: num baptizari velit? quod quidem per se, vel ejus nomine, si infans sit, patrino annuente, statim in nomine Patris, et Filii, et Spiritûs Sancti, salu-

---

(*) Cyril. Hier. Catech. 2. et 3.

tari aquâ eum abluit. Quemadmodum enim homo, suâ voluntate serpenti obediens, meritò damnatus est, ita Dominus neminem in suorum numerum, nisi voluntarium militem, adscribi voluit: ut divinis jussis spontè obtemperans, æternam salutem consequeretur.

Chrisma.

Jam postquàm baptismus absolutus est, sacerdos suminum baptizati verticem chrismate perungit: ut intelligat se ab eo die Christo capiti tanquàm membrum conjunctum esse, atque ejus corpori insitum, et eâ re Christianum à Christo, Christum verò à chrismate appellari. Quid verò chrisma significet, ex his satis intelligi quæ tunc sacerdos orat, D. Ambrosius (†) testatur, *lib. de Sacram. Dionys. Eccles. Hierar. cap. 3. Cyril. Hier. Catech. 3. Basil. lib. de Spiritu Sancto. cap. 27.*

Vestis candida.

Induit postea sacerdos baptizatum veste albâ, dicens; Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal Domini nostri Jesu Christi, ut habeas vitam æternam. Infantibus verò, qui vestitu non utuntur, iisdem verbis album sudariolum datur. Quo symbolo significari sancti Patres docent tum resurrectionis gloriam, ad quam per baptismum nascimur: tum nitorem et pulchritudinem, quâ dilutis peccatorum maculis, anima in baptismo oruatur: tum innocentiam atque integritatem, quam in omni vitâ baptizatus servare debet. *Dionys. loco citato, Ambr. de iis qui myst. init. c. 8.*

Cereus ardens.

Et deindè cereus ardens in manu traditur, qui ostendit fidem charitate inflammata, quam in baptismo accepit, bonorum operum studio alen-

---

(†) Lib. 1. de Sacr.

dam atque augendam esse. *De hoc cereo vide Gregorium Nazianz. serm. 5. de Baptism. Gregor. Turon. lib. 5. cap. 11. Niceph. hist. Eccles. lib. 3. cap. 12.*

Nominis impositio.

Ad extremum verò nomen baptizato imponitur; quod quidem ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem et religionem in Sanctorum numerum relatus est: ita enim facile fiet, ut quivis nominis similitudine ad virtutis et sanctitatis imitationem excitetur: ac præterea, quem imitari studeat, eum quoque precetur, et speret sibi advocatum ad salutem tum animi, tum corporis defendendam venturum esse.

Qualia nomina à Christianis rejicienda.

LXI. Quare reprehendendi sunt, qui gentiliam nomina, et eorum præcipuè, qui omnium sceleratissimi fuerunt, tam diligenter consecantur, et pueris imponunt: cum ex eo intelligi possit, quanti Christianæ pietatis studium faciendum existiment, qui impiorum hominum memoriâ tanto-perè delectari videntur, ut velint fidelium aures hujusmodi profanis nominibus undiquè circumsonare.

Totius de Baptismo tractatus recapitulatio.

LXII. Hæc de baptismi Sacramento, si à Pastoribus explanata fuerint, nihil eorum ferè prætermisum esse videbitur, quæ ad hanc cognitionem maximè pertinere existimanda sunt. Demonstratum est enim, quid ipsum baptismi nomen significet: quæ sit ejus natura et substantia; tum ex quibus partibus constet. Dictum est à quo institutus fuerit: qui ministri ad conficiendum Sacramentum necessarii sint, quosque tanquam pædagogos ad sustentandam baptizati imbecillitatem adhibere oporteat. Traditum est etiam, quibus, et quemadmodum animæ affectis baptismus admi-

nistrari debeat : quæ sit ejus virtus , et efficientia : postremò , qui ritus et cæremonix serventur , quantum proposita ratio postulabat , satis copiosè explicatum est. Quæ omnia ob eam præcipuè causam docenda esse Pastores meminerint , ut fideles in hac curâ et cogitatione perpetuò versentur : ut in iis , quæ adeò sanctè et religiosè sponderunt , cum baptismo initiati sunt , fidem servant , atque eam vitam instituant quæ sanctissimæ Christiani nominis professioni respondeat.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

CAPUT III.

Confirmationis Sacramentum explicandi tempus et necessitas.

I. **S**I in Sacramento Confirmationis explicando Pastorum diligentia requirenda unquam fuit , nunc certè opus est illud quàm maximè illustrare , cum in sanctâ Dei Ecclesiâ hoc Sacramentum à multis omninò prætermittatur : paucissimi verò sint , qui divinæ gratiæ fructum , quem deberent , ex eo capere studeant. Quare Fideles ita de hujus Sacramenti naturâ , vi , dignitate , tum in die Pentecostes , quo præcipuè die administrari solet : tum aliis etiam diebus , cum id Pastores commodè fieri posse judicaverint , docendi erunt , ut intelligant , non solùm negligendum non esse , sed summâ cum pietate et religione suscipiendum : ne ipsorum culpâ , maximoque malo eveniat , ut frustrâ in eos divinum hoc beneficium collatum esse videatur.

Hoc Sacramentum , cur Confirmatio nuncupetur.

II. Sed ut à nomine initium sumatur : Confirmationem ab Ecclesiâ (*) hoc Sacramentum idcirco vocari docendum est , quoniam qui baptizatus est ,

---

(*) Conc. Aur. c. 3. item Florent.

cū ab Episcopo sacro chrismate ungitur, additis solemnibus illis verbis: Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, nisi aliud Sacramenti efficientiam impediat, novæ virtutis robore firmior, atque adeo perfectus Christi miles esse incipit.

Confirmatio est Sacramentum.

III. In Confirmatione autem, veram et propriam Sacramenti rationem Catholica Ecclesia semper agnovit: quod et Melchiades Pontifex, (*) et plures etiam alii sanctissimi et vetustissimi Pontifices aperte declarant. Ac sanctus Clemens (†) ejus veritatis doctrinam graviore sententiâ comprobare non potuit; inquit enim: Omnibus festinandum est sine morâ renasci Deo, et demum ab Episcopo consignari, id est, septiformem gratiam Spiritus Sancti percipere: cū alioqui perfectus christianus nequaquam esse possit, is qui injuriâ et voluntate, non autem necessitate compulsus, hoc Sacramentum prætermiserit, ut à beato Petro accepimus, et cæteri Apostoli, præcipiente Domino, docuerunt. Hanc verò eandem fidem doctrinâ suâ confirmaverunt qui eodem Spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt, Urbanus, Fabianus, Eusebius, Romani Pontifices, quemadmodum ex eorum decretis licet perspicere. Accedit præterea sanctorum Patrum consentiens auctoritas: inter quos Dionysius Areopagita, (††) Athenarum Episcopus, cū diceret quâ ratione hoc sacrum unguentum conficere eoque uti oporteret, ita inquit: Baptizatum sacerdotes induunt veste congruâ munditiæ, ut ad Pontificem ducant: ille verò sacro atque prorsus divino unguente baptizatum signans, sacratissimæ communionis participem

(*) Epist. ad Episc. Hispan. c. 2. Epist. 4. ante finem.

(†) Habes decreta horum Pontif. de Consecrat. dist. 5.

(††) S. Dionysius de Eccles. Hierar. c. 2.

facit. Eusebius quoque Cæsariensis (†) tantum huic Sacramento tribuit, ut dicere non dubitaret: Novatum hæreticum Spiritum Sanctum promereri non potuisse: quia, cum baptizatus esset, in gravi ægritudine signaculo chrismatis non est signatus. Sed charissima habemus hujus rei testimonia tum à divo Ambrosio (*) in eo libro, quem de iis qui initiuntur, inscripsit, tum à divo Augustino in libris quos adversus Petiliani Donatistæ Epistolas edidit: (††) quorum uterque adeò de hujus sacramenti veritate nihil dubitari posse existimavit, ut eam multis Scripturæ etiam locis doceat ac confirmet. Quare aliter quidem verba illa Apostoli: (1) Nolite contristare Spiritum Sanctum Dei, in quo signati estis; aliter verò, quod in Psalmis legitur: (2) Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron: tum illud ejusdem Apostoli: (3) Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, ad Confirmationis Sacramentum referri testatus est. *Confirmationem esse Sacramentum habes insuper ex Ambros. de Sacrament. lib. 3. cap. 2. lib. de Spiritu Sancto c. 6. et 7. Item August. de Trinit. lib. 15. c. 26. et in Epist. Joan. Tract. 3 et 6. et in Psal. 26 et ante hos omnes, Tertull. lib. de resurrect. carn. Cypr. Epist. Origen. hom. 9. in Levit. Hieronym. contra Lucifer. Cyril. Hieros. Catech. 3.*

Confirmationis à Baptismo differentia.

IV. Quamvis autem à Melchiade dictum sit Baptismum Confirmationi maximè conjunctum esse, non idem tamen Sacramentum, sed ab altero longè disjunctum existimandum est: constat enim varietatem gratiæ, quam singula Sacramenta tribuunt, et rei sensibus subjectæ, quæ

(†) Lib. 6. histor. cap. 43. (*) Lib. de iis qui myst. initiuntur cap. 7. (††) Lib. 2. c. 104. (1) Eph. 4. 30. (2) Ps. 132. 2. (3) Rom. 5. 5.

ipsam gratiam significat, efficere, ut varia quoque et diversa Sacramenta sint. *Ep. ad Episc. Hisp. in medio.*

Prior differentia.

Cum igitur Baptismi gratia homines in novam vitam gignantur, Confirmationis autem Sacramento, qui jam geniti sunt, viri evadant, (1) evacuatis quæ erant parvuli; satis intelligitur, quantum in naturali vitâ generatio ab incremento distat, tantumdem inter se differre Baptismum, qui regenerandi vim habet, et Confirmationem cujus virtute Fideles augescunt et perfectum animi robor assumunt.

Secunda.

Præterea, quoniam novum atque distinctum Sacramenti genus constituendum est, ubi animus in novam aliquam difficultatem incurrit: facile perspicitur, quemadmodum Baptismi gratia ad mentem fide reformandam indigemus: ita etiam maximè conducere Fidelium animos aliâ gratia confirmari, ut nullo pœnarum, suppliciorum, mortis periculo, aut metu à veræ fidei confessione deterreantur. Quod quidem cum sacro Confirmationis chrismate efficiatur, ex eo apertè colligitur hujus Sacramenti rationem à Baptismo diversam esse. Quare Melchiades (*) Pontifex utriusque discrimen accuratâ oratione persequitur, ita scribens: In Baptismate homo ad militiam recipitur, et in Confirmatione confirmatur ad pugnam; in fonte Baptismatis Spiritus Sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam; in Confirmatione autem perfectionem ad gratiam ministrat: in Baptismo regeneramur ad vitam; post Baptismum ad pugnam confirmamur: in Baptismo abluimur; post Baptismum roboramur: regeneratio per se salvat in pace Baptismum recipientes; Confirmatio armat,

(1) 1. Cor. 12. 11. (*) Loco citato.

atque instruit ad agones. Verum hæc jam non solum ab aliis Conciliis tradita, sed præcipue à sacrâ Synodo Tridentinâ decreta sunt : ut jam de iis non solum aliter sentire, sed ne dubitare quidem ullo modo liceat. *Laod. can. 48. Melchiad. c. 6. Florent. et Constant. Trid. sess. 7.*

Sacramenti Confirmationis auctor Christus.

V. Quoniam verò suprà demonstratum est, quàm necessarium esset, communiter de omnibus Sacramentis docere, à quonam ortum habuerint : idem etiam de Confirmatione tradere oportet, ut Fideles hujus Sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur à Pastoribus explicandum est, Christum Dominum non solum ejus auctorem fuisse, sed, sancto Fabiano Pontifice Romano teste, (†) chrismatis ritum et verba, quibus in ejus administratione Catholica Ecclesia utitur, præcepisse : quod quidem iis facile probari poterit, qui Confirmationem Sacramentum esse confitentur; cùm sacra omnia mysteria humanæ naturæ vires superent, nec ab alio, quàm à Deo possint institui.

Sacramenti Confirmationis materia chrisma.

VI. Jam verò, quæ sint ejus partes, ac primùm quidem de materiâ dicendum est. Hac autem chrisma appellatur : quo nomine à græcis accepto, etsi profani scriptores quodlibet unguenti genus significant, illud tamen, qui res divinas tradunt, communi loquendi consuetudine ad illud tantummodò unguentum accommodârunt, quod ex oleo et balsamo solemni Episcopi consecratione conficitur. Quare duæ res corporeæ permixtæ Confirmationis materiam præbent : quæ quidem diversarum rerum compositio, quemadmodum multiplicem Spiritûs Sancti gratiam, quæ Confirmatis tribuitur, declarat, ita etiam

---

(†) Epist. 2. initio.

ipsius Sacramenti excellentiam salis ostendit. Quòd autem ea sit hujus Sacramenti materia, cùm sancta Ecclesia et Concilia perpetuò docuerunt : tum à sancto Dionysio et compluribus aliis gravissimis Patribus traditum est, imprimisque à Fabiano Pontifice, (*) qui Apostolos chrismatis confectionem à Domino accepisse nobisque reliquisse testatus est. *Vide Aug. in Psalm. 44. vers. 9. et lib. 13 de Trinitat. cap. 26. Gregor. in 1. cap. Can. Conc. Laod. c. 48. et Carthagin. 2. c. 2. et 3. c. 29. Dionys. de Eccl. Hierar. c. 2. et 4. De oleo vide Ambr. in Psal. 118. et lib. de Spiritu Sancto, Capit. 3. Cyprian. Epis. 70.*

Confirmationis materia cur chrisma sit statutum.

VII. Neque verò ulla alia materia, quàm chrismatis, aptior videri poterat ad illud declarandum, quod hoc Sacramento efficitur. Oleum enim quod pingue sit, et naturà suà manet ac diffluet, gratiæ plenitudinem exprimit, quæ per Spiritum Sanctum à Christo capite in alios redundat atque effunditur, (1) sicut unguentum quod descendit in barbam Aaron, usque in oram vestimenti ejus. (2) Unxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis, ac (3) de plenitudine ejus nos omnes accepimus. Balsamum vero cujus odoratus jucundissimus est, quid aliud significat, quàm Fideles, cùm Sacramento Confirmationis perficiuntur, eam virtutum omnium suavitatem effundere? ut illud Apostoli queant dicere : (4) Christi bonus odor sumus Deo. Habet præterea balsamum eam vim, ut quidquid eo circumlitum fuerit, putrescere non sinat : quod quidem ad hujus Sacramenti virtutem significandam valdè accommodatum videtur; cùm planè constet Fidelium animos celesti gratiâ quæ in Confirmatione

---

(*) Epist. 3. ad Episc. Orient. (1) Ps. 132. 2. (2) Ps. 44. 8. (3) Joan. 1. 16. (4) 2. Cor. 2. 15.

tribuitur, præparatos facilè à scelerum contagione defendi posse.

Chrisma consecrandum à solis Episcopis, undè?

VIII. Consecratur autem chrisma solemnibus cæremoniis ab Epicopo. Ita enim Salvatorem nostrum docuisse in extremà cœnâ, cùm chrismatis conficiendi rationem Apostolis commendaret, Fabianus Pontifex, sanctitate et martyrii gloriâ clarissimus, tradidit; (*) quanquam, cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. Etenim in plerisque aliis Sacramentis Christus ita eorum materiam instituit, ut sanctitatem quoque illi tribuerit; non solùm enim aquam elementum Baptismi esse voluit, cùm inquit: (†) Nisi quis renatus fuerit ex aquâ et spiritu, non potest introire in regnum Dei; sed cùm ipse baptizatus est, effecit ut eâ deinceps vi sanctificandi prædita esset: quare dictum à sancto Chrysostomo: (‡) Aqua Baptismi purgare peccata credentium non posset nisi tactu corporis Domini sanctificata fuisset. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam usu ipso et tractatione non sacravit, necessarium est ut sanctis et religiosis precationibus consecratur; neque ad alium ea confectio nisi ad Episcopum pertinere potest, qui ejusdem Sacramenti ordinarius minister institutus est.

• *Sacramenti Confirmationis forma.*

IX. Sed explicanda erit præterea altera pars ex quâ Sacramentum constituitur, forma scilicet et verba quæ ad sacram unctionem adhibentur; monendique Fideles, ut in hoc Sacramento suscipiendo, tunc maximè cùm eas pronuntiari animadvertunt, ad pietatem, fidem et religionem animos excitent, ne quid cœlestis gratiæ impediementi esse possit. His igitur verbis Confirmationis

---

(*) S. Fab. Papa ubi suprâ. (†) Joan. 3. 5. (‡) Hom. 4. oper. imperf. et habetur de cons. dist. 4. cap. Numquid.

forma absolvitur : **SIGNO TE SIGNO CRUCIS, ET CONFIRMO TE CHRISMATE SALUTIS, IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI.** Sed tamen, si ad veritatem rationem quoque revocemus, idem facile probari potest. Etenim Sacramenti forma ea omnia continere debet quæ ipsius Sacramenti naturam et substantiam explicant. Atqui maxime hæc tria in Confirmatione observanda sunt, divina potestas quæ ut principalis causa in Sacramento operatur; tum robur animi et spiritus quod per sacram unctionem Fidelibus ad salutem tribuitur: deinde signum quo notatur is qui in certamen christianæ militiæ descensurus est. Ac primum quidem verba illa : In nomine Patris, et filii, et Spiritus Sancti, quæ extremo loco posita sunt; alterum ea : Confirmo te chrismate salutis, quæ in medio sunt; tertium quæ in principio formæ locantur : Signo te signo crucis, satis declarant. Quanquam si etiam ratione aliquâ probari non possit hanc esse hujus Sacramenti veram et absolutam formam, Ecclesiæ catholicæ auctoritas, cujus magisterio ita semper edocti sumus, non patitur nos eâ de re quidquam dubitare.

Episcopus Confirmationis minister ordinarius.

X. Docere etiam Pastores debent, quibus potissimum hujus Sacramenti administratio commissæ sit. Nam cum multi sint, ut est apud Prophetam, (1) qui currant neque tamen mittantur : necesse est, qui veri et legitimi ejus ministri sint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis Sacramentum et gratiam consequi possit. (*) Solum itaque Episcopum hujus Sacramenti conficiendi ordinariam potestatem habere Sacræ Litteræ ostendunt; nam in Actis Apostolorum (2) legimus, cum Samaria verbum Dei accepisset, Petrum et Joannem ad eos missos esse, qui oraverunt pro ipsis, ut

(1) Jerem. 23. 21. (*). Trident. sess. 23. c. 4. et can. 7.
(2) Act. 8. 14. 15. 16.

acciperent Spiritum Sanctum; nondum enim in quemquam illorum venerat; sed baptizati tantum erant. Quo in loco licet videre, eum qui baptizaverat, quod tantum esset diaconus, confirmandi potestatem nullam habuisse; sed munus illud perfectioribus ministris, hoc est Apostolis, reservatum esse. Quin etiam ubicumque sacrae Scripturae hujus Sacramenti mentionem faciunt, idem observari potest. Neque ad eam demonstrandam desunt sanctorum Patrum atque Pontificum, Urbani, Eusebii, Damasi, Innocentii, Leonis clarissima testimonia: quemadmodum ex eorum decretis perspicuum est. Divus quoque Augustinus graviter queritur de corrupta Aegyptiorum et Alexandrinorum consuetudine, quorum sacerdotes audebant Confirmationis Sacramentum administrare. *Episcopum ministrum esse ordinarium Confirmationis tradunt Urbanus Papa Epistol. ad omnes Christianos in fine. Eusebius Papa, Epistol. 3. ad Episcopos Tusciae et Campaniae. Damasus Papa, Epistol. ad Pros. et ceteros Episcopos Orthodox. circa med. Innocentius Papa Epist. 1. ad Veren. c. 3. Leo Papa Ep. 88. ad Germaniae et Galliae Episcopos. Melchiades Papa Epistol. ad Episcopos Hispaniae. Clemens item Papa Epistol. 4. Concil. Wormaciense. c. 8. et Florent. de Sacramentis. Horum summorum Pontificum Epistolae habentur in tomis Conciliorum ferè omnes in primo juxta cujusque aetatem. Vide insuper August. in quæst. novi Testamenti quæst. 42.*

Cur Episcopus Confirmationis sit minister.

XI. Ac jure hoc quidem factum esse, ut ejusmodi munus ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt Pastores declarare. Ut enim in exstruendis aedificiis, etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, cæmenta, calcem, ligna et reliquam materiam parant atque componunt, absolutio

tamen operis ad architectum spectat; ita etiam hoc Sacramentum, quo veluti spirituale ædificium perficitur, à nullo alio, nisi à summo sacerdote, administrari opus erat.

Cur addantur et Patrini.

XII. Additur verò etiam patrinus, quemadmodum in Baptismo fieri demonstratum est. Nam si qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicujus indigent, cujus arte et consilio doceantur, quibus ictibus ac petitionibus, salvis ipsis conficere adversarium possint, quantò magis Fideles cùm Sacramento Confirmationis quasi firmissimis armis tecti ac muniti in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, descendunt, ducis ac monitoris indigebunt? (*) Rectè igitur, ad hujus quoque Sacramenti administrationem patrini advocandi sunt, quibuscum eadem spiritualis affinitas jungitur, quæ legitima nuptiarum fœdere impedit, ut antea docuimus, cùm de patrinis ageretur, qui ad Baptismum adhibendi sunt.

Quæ Parochi docere debeant confirmandos.

XIII. Sed quoniam sæpè evenit ut Fideles in hoc Sacramento suscipiendo aut præproperâ festinatione, aut dissolutâ quâdam negligentia et cunctatione utantur: nam de iis, qui ad eum impietatis gradum venerunt, ut illud contemnere et aspernari audeant, nihil est quod dicamus; aperiendum est etiam Pastoribus, qui quâ ætate, quo pietatis studio præditi esse debeant, quibus Confirmationem dare oportet.

Quàm justè optet Ecclesia ut omnes confirmentur.

XIV. Atque illud in primis docendum est, hoc (**) Sacramentum ejusmodi necessitatem non habere, ut sine eo salvus quis esse non possit. Quan-

---

(*) Trident. Sess. 24. c. 2. de reform. matrim. (**) Trid. de cons. dist. 5. c. 2. et 3. item Conc. Aur. c. 3. Hugo de sanct. vict. de Sac. lib. 2. p. 7. c. 39.

quam verò necessarium non est, à nemine tamen prætermitti debet: sed potius maximè cavendum est, ne in re sanctitatis plenâ, per quam nobis divina muera tam largè impertiuntur, aliqua negligentia committatur: quod enim omnibus communiter ad sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum est. Ac sanctus quidem Lucas, cùm admirabilem illam Spiritûs Sancti effusionem describeret, ita inquit: (1) Et factus est repente de cœlo sonus tanquam advenientis spiritûs vehementis et replevit totam domum. Deinde, paucis interjectis: (2) Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto. Ex quibus verbis licet intelligere quoniam domus illa sanctæ Ecclesiæ figuram et imaginem gerebat, ad omnes Fideles Confirmationis Sacramentum, cujus initium ab eo die ductum est, pertinere. Atque id etiam ex ipsius Sacramenti ratione facilè colligitur: illi enim sacro chrismate confirmari debent, quibus spirituali incremento opus est, et qui ad perfectum christianæ religionis habitum perducendi sunt: at nulli id non maximè convenit: ut enim hoc spectat natura, ut qui in lucem eduntur, adolescant; atque ad perfectam ætatem perveniant, etiamsi interdum quod vult minùs assequatur; ita communis omnium mater catholica ecclesia vehementer optat ut in eis, quos per Baptismum regeneravit, christiani hominis forma perfectè absolvatur: id autem quoniam mysticæ unctionis Sacramento efficitur, perspicuum est eam ad universos Fideles æquè pertinere.

Quænam ætas in confirmandis requiratur.

XV. In quo illud observandum est omniibus quidem post Baptismum Confirmationis Sacramentum posse administrari; sed minùs tamen expedire hoc fieri antequam pueri rationis usum

---

(1) Act. 2. 2. (2) Ibid. 4.

habuerint : quare si duodecimus annus non expectandus videatur, usque ad septimum certè hoc Sacramentum differre maxime convenit. Neque enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est; sed ut ejus virtute optime instructi et parati inveniremur, cum nobis pro Christi fide pugnandum esset : ad quod sanè pugnae genus pueros qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos esse judicabit.

Quantà cum reverentiâ sit ad Confirmationem accedendum.

XVI. Ex his igitur efficitur ut qui adultà jam ætate confirmandi sunt, si quidem hujus Sacramenti gratiam et dona consequi cupiant, eos non solum fidem et pietatem afferre, sed graviora etiam peccata quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat. Quà in re laborandum est ut peccata etiam prius confiteantur, et Pastorum cohortatione ad jejunia et alia pietatis opera suscipienda incitentur admoneanturque ; laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ (*) consuetudinem renovandam esse, ut non nisi jejuum hoc Sacramentum susciperent : quod quidem fidelibus facile persuaderi posse existimandum est, si hujus Sacramenti dona admirabilesque effectus intellexerint.

Confirmationis effectus.

Primus.

XVII. Itaque Pastores docebunt, Confirmationem hoc cum cæteris Sacramentis commune habere, ut nisi impedimentum aliquod ex parte ejus qui recipit, inferatur, novam gratiam tribuat : etenim hæc sacra et mystica signa ejusmodi esse demonstratum est, quæ gratiam declarant atque efficiunt. Ex quo sequitur, ut peccata etiam condonet ac remittat, quoniam gratiam simul cum peccato ne fugere quidem nobis licet.

(*) D. Th. p. 3. q. 72. a. ad 2. Conc. Aur. c. 2.

Secundus.

Sed præter hæc, quæ cum aliis communia censenda sunt, primum quidem illud propriè Confirmationi tribuitur, quod Baptismi gratiam perficit: qui enim per Baptismum Christiani effecti sunt, quasi infantes modò geniti teneritatem adhuc et mollitiem quamdam habent, ac deinde chrismatis Sacramento adversus omnes carnis, mundi et diaboli impetus robustiores fiunt: et eorum animus in fide omninò confirmatur ad confitendum et glorificandum nomen Domini nostri Jesu Christi: ex quo etiam nomen ipsum inventum esse nemo dubitarit.

Error quidam refutatur.

XVIII. Neque enim, ut quidam non minùs imperitè quàm impiè finxerunt, Confirmationis vocabulum ab eo deducitur, quòd olim infantes qui baptizati erant, cùm jam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, ut fidem Christianam, quam in Baptismo susceperant, confirmarent: ita ut Confirmatio, (*) nihil à catechesi differre videatur: cujus consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest: sed ab eo nomen ei impositum est, quod hujus Sacramenti virtute Deus in nobis id confirmat, quod Baptismo operari coepit, nosque ad christianæ soliditatis perfectionem adducit.

Tertius effectus.

Nec verò confirmat solùm, sed auget etiam: de quo Melchiades ita testatur, (†) Spiritus Sanctus qui super aquas Baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam: deindè non auget modò, sed admirabili quâdam ratione auget. Hoc autem pulcher-

---

(*) Trid. sess. 7. can. 1. de Confirm. (†) De cons. dist. c. Spirit. Euseb. Emis. hom. in die Pent.

indumenti translatione Scriptura significaque expressit. Inquit enim Dominus Salvator de hoc Sacramento loqueretur : (1) Sedetis itate , quoadusque induamini virtute ex

stantia Confirmationis exemplo declaratur.

I. Quòd si Pastores voluerint divinam hujus menti efficientiam ostendere (hoc verò ad movendos Fidelium animos maximam vim habere esse dubitari non potest) satis erit quid Apostolis evenit, explicare ; illi enim ante nem, vel sub ipsam Passionis horam adeò i et remissi fuerunt , ut cùm Dominus apprehensus est, (2) statim se in fugam conjecerunt : Petrus verò qui (3) Ecclesiæ petra et fundamentum designatus erat, et summam constantisq; animi magnitudinem præ se tulit, unius mulierculæ voce perterritus , se Jesu discipulum esse, non semel, aut iterum negaverit, ac post resurrectionem, omnes i) propter metum Judæorum inclusi domi retinuerint. At verò in die (6) Pentecostes Spiritus Sancti virtute omnes repleti sunt , in Evangelium quod eis commissum erat, non solum in Judæorum regione, sed in universo audacter et liberè disseminarent, nihil sibi vis accidere posse existimaverint, (7) quàm digni haberentur, qui pro Christi nomine carcerem, vincula, tormenta , cruces per-

Quartus effectus.

et præterea Confirmatio eam vim , ut charactrem imprimat : quo fit ut nullà unquam ratiocinatione iterari possit : quod etiam in Baptismo supra dictum est, ac de Sacramento Ordinis quo-

---

Matth. 24. 49. (2) Matth. 26. 56. (3) Matth. 16. 18. Matth. 26. 60. et d. (5) Joan. 20. 19. (6) Act. 2. 1. (7) Act. 5. 41.

que suo loco planius exponetur. Hæc igitur si à Pastoribus sæpè et accuratè explicata erunt, vix fieri poterit quin fideles, cognitâ hujus Sacramenti dignitate atque utilitate, illud summâ cum diligentia sanctè et religiosè suscipere studeant. *Confirmationem non esse iterandam, vide De consec. dist. 5. c. dictum est, et cap. de hom. D. Thom. p. 3. q. 72. art. 5.*

Ritus et cæremoniæ Confirmationis explicantur.

XX. Restat nunc ut aliqua etiam de ritibus et cæremoniis quibus in hoc Sacramento administrando catholica Ecclesia utitur, breviter perscrutantur; quæ explicatio quanto usui futura sit Pastores intelligent, si quæ antea dicta sunt, cum hic locus tractaretur, repetere voluerint.

Chrisma et unctio.

Qui igitur confirmantur, sacro chrismate in fronte ununtur: nam hoc Sacramento Spiritus Sanctus in animos Fidelium se infundit, in eisque robur et fortitudinem auget, ut in spiritali certamine viriliter pugnare et nequissimis hostibus resistere queant.

Cur in fronte?

Quocircâ declaratur eos nullo metu, aut verecundia, quarum affectionum signa maximè in fronte solent apparere, à liberâ christiani nominis confessione absterrendos esse. *Rhaban. lib. 1. de Institut. cleric. c. 30 et habetur de consecr. dist. 5. noviss. Aug. in Ps. 641, D. Thom. 5. p. q. 71 art. 9.*

Signum Crucis.

Præterea nota illa, quâ Christianus à cæteris veluti miles insignibus quibusdam ab aliis distinguitur, in illustriori corporis parte imprimenda erat.

Cur in Pentecoste?

Sed illud quoque solemni religione in Ecclesiâ

Dei servatum est, ut in Pentecoste præcipuè hoc Sacramentum administraretur, quòd hoc maximè die Apostoli (1) Spiritùs Sancti virtute roborati et confirmati sint : cujus divini facti recordatione Fideles admonerentur, quæ quantaque mysteria in sacrâ unctione cogitanda essent.

Alapa.

Deinde verò qui unctus et confirmatus est, ut meminerit se tanquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia adversa invicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leviter in maxillâ ab Episcopo cæditur.

Pax.

Postremò autem pax ei datur, ut intelligat se gratiæ coelestis plenitudinem et pacem (2) quæ exsuperat omnem sensum consecutum esse. Atque hæc summa eorum sit, quæ de chrismatis Sacramento à Pastoribus non tam quidem nudis verbis et oratione, quàm inflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis intimisque Fidelium cogitationibus inserere videantur.

DE EUCHARISTIÆ SACRAMENTO.

CAPUT IV.

Ne Eucharistia tractetur indigniùs, ejus dignitas sæpiùs explicanda.

I. **Q**UEMADMODUM ex omnibus sacris mysteriis, quæ nobis tanquam divinæ gratiæ certissima instrumenta Dominus Salvator noster commendavit, (*) nullum est quod cum sanctissimo Eucharistiæ Sacramento comparari queat : ita etiam nulla gravior alicujus sceleris animadversio à Deo metuenda est, quàm si res omnis sanctitatis plena, vel potiùs quæ ipsum sanctitatis auctorem

---

(1) Act. 2. 2. (2) Phil. 4. 7. (*) Dionys. de Eccl. Hier. c. 6. et de consec. dist. 2. c. 2. Nihil in.

et fontem continet, neque sanctè neque religiosè à Fidelibus tractetur. Id verò Apostolus et sapienter vidit, et de eo nos apertè admonuit : nam cùm declarasset, quanto illi scelere obstricti essent, qui corpus Domini non dijudicarent, statim subjecit : (1) Ideò inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi. Ut igitur fidelis populus, cùm cœlesti huic Sacramento divinos honores tribuendos esse intellexerit, et gratiæ uberes fructus capiat, et justissimam Dei iram effugiat, illa omnia à Pastoribus diligentissimè exponenda erunt, quæ ejus majestatem magis illustrare posse videantur.

Eucharistiæ institutio in primis est explicanda.

II. Quà in re opus erit, ut Pauli Apostoli rationem secuti, qui se quod à domino acceperat Corinthiis tradidisse professus est, in primis hujus Sacramenti institutionem Fidelibus explicant : ita verò gestam rem esse ex Evangelistâ perspicuè colligitur.

Cur, quandò et quomodò Christus Eucharistiam instituit.

III. Cùm enim Dominus (2) dilexisset suos, in finem dilexit eos : cujus quidem amoris ut divinum aliquod atque admirabile pignus daret, sciens horam jam advenisse, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem, ne ullo unquam tempore à suis abesset inexplicabili consilio, quod omnem naturæ ordinem et conditionem superat, perfecit. Etenim, celebratâ cum discipulis agni Paschalis cœnâ, ut figura veritati, umbra corpori cederet, (3) panem accepit, Deoque gratias agens, benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, et dixit : Accipite, et manducate : hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur : hoc facite in

---

(1) 1. Cor. 11. 30. (2) Joan. 13. 1. (3) Matth. 6. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24.

meam commemorationem. Similiter et calicem accepit, postquam coenavit, dicens : Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine: hoc facite quotiescumque bibetis in meam commemorationem. *De Eucharist. institutione vide Trident. sess. 13. c. 2. de Euchar. Leo. serm. 7. de Pass. c. 3. Euseb. Emiss. hom. 3. et habetur de Consecrat. distinct, 2. cap. quia Corpus.*

Cur hoc Sacramentum Eucharistia nuncupetur.

IV. Hujus ergo admirabilis Sacramenti dignitatem atque excellentiam, cum sacri Scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, ut uno vocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. Interdum enim Eucharistiam appellant, quod verbum, vel bonam gratiam, vel gratiarum actionem latinè reddere possumus. Ac rectè quidem, bona gratia, dicendum est, tum quia vitam æternam, de quâ scriptum est, (1) Gratia Dei vita æterna, præsignificat: tum quia Christum Dominum, qui vera gratia atque omnium charismatum fons est, in se continet. Nec verò minus aptè gratiarum actionem interpretamur: siquidem cum hanc purissimam hostiam immolamus, immensas quotidie gratias pro universis in nos beneficiis Deo agimus: atque in primis pro ejus gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc Sacramento tribuit. Sed id ipsum etiam nomen, cum his, quæ à Christo Domino gesta esse in hoc mysterio instituendo legimus, optimè convenit. Etenim (2) panem accipiens fregit, ac gratias egit. David quoque, cum hujus mysterii magnitudinem contemplaretur, antequàm carmen illud pronuntiaret: (3) Memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator. Dominus, escam dedit timentibus se: gratiarum actionem præponendam existimavit, cum inquit: (4) Con-

---

(1) Rom. 6. 13. (2) Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24. (3) Ps. 110. 4. 5. (4) Ps. 110. 3.

fessio et magnificentia opus ejus. *Chrysost. hom. 24. in ad Cor. ad hæc verba, Calix benedictionis. Cyprian. lib. de Lapsis. Amb. lib. 5. de Sacr. c. 3. D. Thom. p. 3. q. 73. art. 4.*

Alia plura Eucharistiæ nomina referuntur.

Sacrificium.

V. Frequenter etiam nomine sacrificii declaratur : de quo mysterio paulo post latius dicendum erit.

Communio.

Vocatur prætereà communio, quod verbum ex illo Apostoli loco sumptum esse liquet, ubi ait (1) Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Nam ut Damascenus explanavit, (*) hoc Sacramentum Christo nos copulat, atque ejus carnis et deitatis participes efficit, nosque inter nos in eodem Christo conciliat, ac conjungit, et veluti unum corpus coagmentat. *Vide Iren. lib. 5. cap. 7. Chrys. hom. 44 et 45 in Joan. c. Cyrill. in lib. 7. in Joan. c. 13. Cyrill. Hier. Catech. 4. August. Tractat. 26 in Joan. Trid. sess. 13 de Euch. in Præf. Concil. Nicæn. 12. Cart. 4. c. 77 et 78, et alibi passim.*

Sacramentum pacis et charitatis.

Ex quo factum est ut Sacramentum etiam pacis et charitatis diceretur : ut intelligeremus quàm indigni sint christiano nomine, qui inimicitias exeroent; odiaque, dissidia et discordias, ut teterrimas Fidelium pestes, omninò exterminandas esse : cùm præsertim quotidiano religionis nostræ sacrificio, nihil nos studiosiùs servare quàm pacem et charitatem profiteamur.

---

(1) 1. Cor. 10. 16. (*) Damasc. lib. 4. fid. Orthodox. cap. 4.

Viaticum.

Sed viaticum etiam frequenter à sacris scriptoribus appellatur : tum quia spiritualis cibus est quo in hujus vitæ peregrinatione sustentamur : tum quia vim nobis ad æternam gloriam et felicitatem munit. Quare ex veteri Ecclesiæ catholicæ instituto servati videmus, ut nemo Fidelium sine hoc Sacramento è vitâ excedat.

Pæna.

Ac vetustissimi quidem Patres, (*) Apostoli auctoritatem secuti, (1) cœnæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum vocarunt, quòd in illo novissimæ cœnæ salutari mysterio à Christo Domino sit instituta.

A jejunis conficienda et sumenda est Eucharistia.

VI. Neque verò propterea à cibo aut potione Eucharistiam conficere aut sumere licet, quod ab Apostoli salutariter introducta consuetudo, quemadmodum veteres scriptores memoriæ prodiderunt, perpetuò retenta ac servata est, ut à jejunis tantum perciperetur. *August. Epist. 188 cap. 6.*

Eucharistia verè est Sacramentum.

VII. Sed, explicatâ nominis ratione, docendum erit hoc verum esse Sacramentum, atque unum ex septem illis, quæ sancta Ecclesia semper religiose coluit ac venerata est; nam cum calicis consecratio fit, mysterium fidei appellatur. Præterea, ut infinita penè sacrorum scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter vera Sacramenta numerandum esse perpetuò censerunt, ex ipsâ ratione et naturâ Sacramenti idem convincitur. Etenim in eo signa sunt externa et sensibus subjecta; habet deinde gratiæ significationem et efficientiam; præterea de Christi institutione,

---

(*) Cypr. de cœnâ Domini. (1) 1. Cor. 12. 26.

neque Evangelistæ neque Apostolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cùm in unum conveniant ad Sacramenti veritatem confirmandam, nullis aliis argumentis opus esse perspicitur. *Aug. lib. 3. de Trinit. cap. 4. et lib. 20. contra Faust. cap. 13. Ambr. lib. 1. de Sacram. cap. 2. Trident. sess. 13. de Euch. c. 5. D. Thom. 3. p. q. 73. art. 1.*

Multa sunt in Eucharistiâ quibus Sacramenti nomen tribuitur.

VII. Sed illud diligenter Pastoribus observandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquandò Sacramenti nomen sacri Scriptores tribuerunt. Interdum enim et consecratio et perceptio, frequenter verò et ipsum Domini corpus, et sanguis, qui in Eucharistiâ continetur Sacramentum vocari consuevit: inquit enim D. Augustinus, (*) Sacramentum hoc duobus constare, visibili scilicet elementorum specie, et invisibili carne et sanguine ipsius Domini Nostri Jesu Christi. *August. hic ad sensum potius quàm ad verba citatus; sed lege hæc de materiâ librum Lanfranci contra Berengarium: constat. 23. tantum capitibus: vide de consecrat. distinct. 2. ferè tota.*

Nota.

Atque ad eundem modum hoc (†) Sacramentum adorandum esse: nimirum corpus et Sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verùm hæc omnia minùs propriè Sacramenta dici perspicuum est. Ipsæ autem panis et vini species veram et absolutam hujus nominis rationem habent.

Differt à reliquis Sacramentis Eucharistia.

IX. Sed quantum hoc Sacramentum à reliquis omnibus differat, facile colligitur.

(*) de Catech. erud. lib. 3. 3. c. 16. (†) Trid. sess. 15. De Euch. cap. 5. et can. 6.

Primò.

Nam cætera Sacramenta materiæ usu perficiuntur, dum scilicet alicui administrari ea contingit. Baptismus enim Sacramenti naturam tunc adipiscitur, cum reipsa homo aqua abluitur : at verò ad Eucharistiæ perfectionem satis est ipsius materiæ consecratio ; utrumque enim Sacramentum esse non desinit, quamvis in pyxide asservetur.

Secundò.

Deindè in conficiendis aliis Sacramentis nulla fit materiæ atque elementis in aliam naturam mutatio. Etenim Baptismi aqua, aut chrismatis oleum, cum illa Sacramenta administrantur, priorem aquæ et olei naturam non amittunt. In Eucharistiâ verò quod panis et vinum ante consecrationem erat, confectâ consecratione, verè est corporis et sanguinis Domini substantia.

Unicum est Sacramentum Eucharistiæ licet duplex materia.

X. Licet autem duo sint elementa, panis scilicet et vinum, ex quibus integrum Eucharistiæ Sacramentum conficitur : non tamen plura Sacramenta, sed unum tantum esse, Ecclesiæ auctoritate docti, confitemur : aliter enim septenarius Sacramentorum numerus, quemadmodum semper traditum, atque à Conciliis (*) Lateranensi, (†) Florentino, et (††) Tridentino decretum est, constare non poterit : nam cum hujus Sacramenti gratia unum corpus mysticum efficiatur, ut Sacramentum ipsum rei quam efficit, conveniat, unum esse oportet : atque unum quidem, non quia individuum sit, sed quia unius rei significationem habet. Nam quemadmodum cibus et potio, quæ duæ diversæ res sunt, ad unam tantum

---

(*) Ex Conciliis citatis Lateranense generale sub Innocent. II. non numerat quidem distinctè septem Sacramenta, sed variis Canon. satis clarè colliguntur. (†) Florent. in doct. de Sac. (††) Trid. sess. 7. can. 1.

rem adhibentur, ut scilicet vires corporis reficiantur : ita etiam duas illis diversas Sacramenti species respondere consentaneum fuit, quæ cibum spirituales significant, quo mentes sustententur, et recreantur. Quare à Domino Salvatore dictum est : (1) Caro mea verè est cibus, et sanguis meus verè est potus.

Tria significat Eucharistiæ Sacramentum.

Sed diligenter explicandum est quid Eucharistiæ Sacramentum significet, ut Fideles sacra mysteria oculis intuentes, simul etiam divinarum rerum contemplatione animum pascant. Tria verò sunt, quæ nobis hoc Sacramento indicantur.

Passionem Christi.

Primum est Christi Domini Passio, quæ jam præterit : ipse enim docuit : (2) Hoc facite in meam commemorationem : et Apostolus testatus est : (3) Quotiescumque manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.

Cœlestem gratiam.

Alterum est divina et cœlestis gratia, (*) quæ præsens ad animam alendam et conservandam hoc Sacramento tribuitur. Quemadmodum enim Baptismo in novam vitam gignimur, Confirmatione roboramur, ut Satanae repugnare et palam Christi nomen profiteri possimus, ita Eucharistiæ Sacramento alimur ac sustentamur.

Gloriam æternam.

Tertium est, quod futurum prænunciat, æternæ jucunditatis et gloriæ fructus quos in cœlesti patriâ ex Dei promissione capiemus. Hæc igitur tria, quæ instantis, præteriti et consequentis temporis varietate distingui perspicuum est, sacris

---

(1) Joan. 6. 55. (2) Luc. 22. 19. (3) 1. Cor. 11. 26
 (*) Tertul. de Resur. Carnis. c. 8.

mysteriis ita significantur, ut totum Sacramentum, quamvis ex diversis speciebus constet ad singula horum declaranda, tanquam ad unius rei significationem, referatur.

Duplex Eucharistiæ materia panis et vinum.

XI. Sed in primis cognoscenda est à Pastoribus hujus Sacramenti materia: tum ut ipsi ritè illud possint conficere; tum etiam ut fideles admoneantur cujus rei symbolum sit, atque ejus rei quam significat, studio et desiderio exardescant. Duplex itaque est hujus Sacramenti materia, altera panis ex tritico confectus, de quâ primò agetur: de alterâ postea dicendum erit. Nam, ut docent Evangelistæ Matthæus, (1) Marcus, (2) et Lucas, (3) Christus Dominus panem in manus accepit, benedixit et fregit dicens: Hoc est corpus meum. Apud Joannem quoque idem Salvator noster seipsum panem appellavit, cùm inquit: (4) Ego sum panis vivus qui de cœlo descendi. *Vide de Cons. dist. 2. c. 1. et 2. et 55. ubi habes de hac materiâ decreta Alexandri Papæ in 1. Epistol. ad omnes Orthodoxos, et Cyprian. lib. 2. Epistol. 3. et Ambros. lib. 4. de Sacramentis cap. 4. vide etiam Iren. lib. 4. c. 34. et lib. 5. c. 2.*

Panis triticeus vera Eucharistiæ materia.

XII. Cùm autem varia sint panis genera; vel quia materiâ differunt, ut cùm alius ex tritico, alius ex hordeo, aut ex leguminibus, cæterisque terræ frugibus confectus est; vel quia diversis qualitatibus præditi sunt: (uni enim fermentum additur, alter verò fermenti omninò expers esse potest) (*) Quod ad primum attinet, Salvatoris verba ostendunt panem ex tritico confici oportere: communi enim loquendi consuetudine, cùm panis absolutè dicitur, panem ex tritico intelligi

---

(1) Matth. 26. 26. (2) Marc. 14. 22. (3) Luc. 22. 19.
(4) Joan. 6. 41. (*) D. Thom. 3. p. q.

satis constat. Id etiam veteris testamenti figurâ declaratur : præceptum enim à Domino fuerat ut (1) panes propositionis, qui hoc Sacramentum significabant, ex similâ conficerentur.

Azymus panis Eucharistiæ materia.

XIII. Sed quemadmodum nullus panis, nisi triticeus, apta ad Sacramentum materia putandus est : (hoc enim Apostolica traditio nos docuit, et Ecclesiæ Catholicæ auctoritas firnavit) ita etiam ex iis quæ Christus Dominus gessit, azymum esse debere, facile intelligitur : ipse enim (2) primo azymorum die, quo nihil fermentati domi habere Judæis licebat, hoc Sacramentum confecit, atque instituit. *Vide lib. de decretal. tit. de celebrat. Missarum, c. ult. ubi habes auctoritatem Honorii Papæ 2.*

Objectio solvitur.

XIV. Quod si quis Joannis Evangelistæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia ante festum diei: Paschæ acta esse commemorat, ea ratio facile dissolvi potest. Etenim quem primum azymorum diem cæteri Evangelistæ appellârunt, quod feriâ quintâ vesperi dies festi azymorum inciperent, quo tempore Salvator noster Pascha cèlebravit, eum ipsum diem Joannes (3) pridie Paschæ fuisse describit: ut qui diei naturalis spatium, quod ab oriente sole inchoatur, in primis notandum existimavit. Quapropter divus etiam (*) Chrysostomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad vesperam azyma comedenda essent. Sed azymi panis consecratio quantum conveniat integritati et mentis munditiæ, quam Fideles ad hoc Sacramentum afferre debent, ab Apostolo docemur, cum inquit: (4) Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi :

---

(1) Levit. 24. 5. (2) Matth. 26. 17. Marc. 14. 12. Luc. 22. 7. (3) Joan. 13. 1. (*) In Matth. hom. 83. c. 1. (4) Cor. 15. 7.

etenim,

etenim Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis.

Potest Eucharistia et in fermentato pane confici.

• XV. (†) Neque tamen ea qualitas adeò necessaria existimanda est, ut, si illa pani desit, Sacramentum confici non possit: utrumque enim panis genus veram et propriam panis rationem et nomen habet. Quanquam nemini licet, privatâ auctoritate, vel potius temeritate laudabilem Ecclesiæ suæ ritum immutare: atque eò minùs id facere latinis sacerdotibus permissum est, quibus præterea Pontifices (*) Max. præceperunt ut ex azymo tantùm sacra mysteria conficerent. Atque hæc de alterâ hujus Sacramenti materiâ exposuisse satis sit: in quo tamen illud animadvertendum est, quàm multâ materiâ ad Sacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non esse: cùm illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut possint aut debeant sacra mysteria percipere.

Vinum vitis altera Eucharistiæ materia.

XVI. Superest ut de alterâ hujus Sacramenti materiâ et elemento dicatur. Est autem vinum ex vitis fructu expressum, cui modicum aquæ permixtum sit: nam Dominum Salvatorem vino in hujus Sacramenti institutione usum esse. catholica Ecclesia semper docuit, cùm ipse dixerit: (1) Non bibam amodò de hoc genimine vitis usque in diem illum. Quo in loco (†) Chrysostomus: De genimine, inquit, vitis quæ certè vinum, non aquam produxit; ut tantò aute illorum hæresim, qui aquam solam in hisce mysteriis adhibendam senserunt, convellere videretur.

(†) Conc. Florent. sess. ult. (*) Lib. 10. decret. de celeb. miss. c. final. (1) Matth. 26. 29. Marc. 14. 25. (†) Hom. 83. in Matt.

Aqua vino est admiscenda.

XVII. Aquam verò Dei Ecclesiâ vino semper admiscuit : primùm, quòd id à Christo Domino factum esse, et Conciliorum auctoritate, et sancti Cypriani testimonio (†) comprobetur : deinde quòd sanguinis et aquæ quæ ex ejus latere exierunt, hæc permixtione memoria renovatur. Tùm verò aquæ ut in Apocalypsi (2) legimus populum designant : quare aqua vino admista fidelis populi cum Christo capite conjunctionem significat. Atque hoc ex Apostolicâ traditione perpetuò sancta Ecclesia servavit.

Nota.

Sed quamvis aquæ admiscendæ ita graves rationes sint, ut eam sine mortali peccato prætermittere non liceat : ea tamen si desit, Sacramentum constare potest.

Modicum aquæ est admiscendum.

XVIII. Illud autem sacerdotibus animadvertendum est, ut quemadmodum in sacris mysteriis aquam vino adhibere oportet, sic etiam modicam infundendam esse ; nam Ecclesiasticorum Scriptorum sententiâ et judicio, aqua illa in vinum convertitur. (*) Quare de eo Honorius Pontifex ita scribit : Perniciosus in tuis partibus inolevit abusus, videlicet, quòd major quantitas aquæ in sacrificio quàm vini adhibetur : cùm secundum consuetudinem rationabilem Ecclesiæ generalis, longè plus vini quàm aquæ adhibendum sit. Hujus igitur (††) sacramenti hæc duo tantùm elementa sunt : ac meritò pluribus decretis sancitum est ne quid aliud præter panem et vinum, quod nonnulli facere non verebantur, offerre liceat.

(†) Cyp. lib. 2. Ep. 3. Trid. sess. 22. de sacrif. miss. c. 7. et can. 9. (2) Apoc. 17. 15. (*) Habetur lib. 3. Decretal. de celeb. miss. cap. 13. (††) Vide de cons. dist. 2. c. 1. 2. et seq.

Quàm sit conveniens materia Eucharistiæ.

XIX. Sed jam videndum est hæc duo panis et vini symbola quàm apta sint ad eas res declarandas, quarum Sacramenta esse credimus et confitemur.

Primò.

Primum enim Christum nobis significant, ut vera est hominum vita. Ipse enim Dominus ait: (1) Caro mea verè est cibus, et sanguis meus verè est potus. Cum igitur corpus Christi Domini vitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui ejus Sacramentum purè et sanctè suscipiunt: rectè iis potissimum rebus conficitur, quibus hæc vita continetur; ut Fideles faciliè possint intelligere pretiosi corporis et sanguinis Christi communione mentem animumque saturari.

Secundò.

Nonnihil etiam hæc ipsa (*) elementa ad id valent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in Sacramento corporis et sanguinis Domini veritatem. Nam cum panem et vinum in humanam carnem et sanguinem vi naturæ quotidie immutari animadvertimus: faciliùs adduci possumus hac similitudine, ut credamus panis et vini substantiam in veram Christi carnem verumque ejus sanguinem coelesti benedictione converti.

Tertiò.

Afferit etiam aliquid adjumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in animâ. Ut enim, etsi nulla extrinsecus panis et vini mutatio apparet, tamen eorum substantia in carnem et sanguinem Christi verè transit: ita etiam tametsi in nobis nihil immutatum videtur, interiùs tamen ad vitam renovamur, dum veram vitam in Eucharistiæ Sacramento accipimus.

---

(1) Joan. 6. 55. (*) Damasc. lib. 4. de fide Orth. c. 14.

Quartò.

Accedit ad hæc, quòd, cùm unum Ecclesiæ corpus ex multis membris compositum sit, nullà re magis elucet ea conjunctio, quàm panis vinique elementis. Panis enim ex multis granis conficitur, et vinum ex multitudine racemorum existit; atque ità nos, cùm multi simus, hujus divini mysterii vinculo arctissimè colligari et tanquam unum corpus effici declarant.

Forma Eucharistiæ quoad panem definitur et probatur.

XX. Sequitur nunc ut de formà, quâ ad consecrandum panem uti oporteat, agatur; non quidem ejus rei causâ, ut hæc mysteria fidei populo nisi necessitas cogat, tradantur: (eos enim qui sacris initiati non sunt, de his erudiri necessarium non est) sed ne formæ ignorance, in Sacramento conficiendo à Sacerdotibus turpissimè peccetur.

E Scripturâ.

Itaque à sanctis Evangelistis, Matthæo et Lucâ, itemque ab Apostolo docemur illam esse formam: HOC EST CORPUS MEUM; scriptum est enim: (1) Cœnantibus illis, accepit Jesus panem, et benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, et dixit: Accipite et manducate: Hoc est corpus meum. Quæ quidem consecrationis forma, cùm à Christo Domino servata sit, eâ perpetuò catholica Ecclesia usa est.

A Patribus et Conciliis.

Prætermittenda sunt hoc loco sanctorum Patrum testimonia, quæ infinitum esset enumerare, et Concilii Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu est: cùm præsertim ex illis Salvatoris verbis: (2) Hoc facite in meam com-

---

(1) Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11 24. (2) Luc. 22. 19.

memorationem, idem liceat cognoscere. *In decret. de Sacram. item Trid. sess. 13. cap. 1.*

Nota.

Nam quod Dominus faciendum præcepit, non solum ad id quod egerat, sed etiam ad ea quæ dixerat, referri debet, atque ad verba maximè pertinere intelligendum est, quæ non minùs efficiendi, quàm significandi causâ, prolata erant. *Quod ad Patres attinet, vide Amb. lib. de Sacram. c. 4 et 5. Chrys. hom. de prodit. Judæ. August. lib. 3. de Trinit. c. 4. Iren. lib. 4. contra hæret. c. 34. Orig. lib. 8. contra Celsum. Hesich. lib. 6. in Levit. c. 22. Cyril. Alex. Epist. ad Calosgrium Episcop. Tertul. lib. 4. contra Marc. Hier. Epist. 1.*

Ratione.

Sed ratione etiam id facillè persuaderi potest: nam forma ea est, quâ illud significatur quod in hoc Sacramento efficitur: cùm autem hæc verba id quod fit significant ac declarent, hoc est, panis conversionem in verum Domini nostri corpus, sequitur formam in illis ipsis verbis constituendam esse; in quam sententiam quod ab Evangelistâ dictum est: (1) Benedixit, licet accipere. Perinde enim videtur intelligendum, ac si dixisset, accipiens panem benedixit, dicens: Hoc est corpus meum.

Nota.

Quamvis enim Evangelista verba illa, ACCIPITE ET COMEDITE, præposuerit: illis tamen non materiæ consecrationem, sed usum tantummodò significari, perspicuum est; quare à sacerdote quidem omnino proferri debent, sed ad Sacramentum conficiendum necessaria non sunt.

Nota.

Quemadmodum etiam profertur conjunctio illa ENIM, in corporis et sanguinis consecratione: ali-

---

(1 Matth. 26. 26.

ter enim fiet, ut si hoc Sacramentum nemini administrandum sit, confici non oporteat, aut non possit quidem : cùm tamen dubitare non liceat quin sacerdos, prolatis ex more atque instituto sanctæ Ecclesiæ verbis Domini, aptam panis materiam verè consecret; quamvis deindè contingat, ut nulli unquàm sacra Eucharistia administretur.

Forma Eucharistiæ quoad vinum definitur et probatur.

XXI. Jam verò, quod ad vini, quæ est altera hujus Sacramenti materia, consecrationem attinet, ob eandem causam, quam suprà commemoravimus, opus est ut sacerdos formam cognitam et perspectam habeat. (*) Eam igitur his verbis comprehendi certò credendum est: HIC EST CALIX SANGUINIS MEI, NOVI ET ÆTERNI TESTAMENTI, MYSTERIUM FIDEI, QUI PRO VOBIS, ET PRO MULTIS EFFUNDETUR IN REMISSIONEM PECCATORUM.

E Scripturâ.

Ex quibus verbis plura quidem è sacris Scripturis colliguntur : quædam verò in Ecclesiâ ex Apostolicâ traditione conservata sunt. Nam quod dicitur : (1) Hic est calix, à D. Lucâ, et ab Apostolo scriptum est; quod verò sequitur : Sanguinis mei, vel (2) sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum : partim à D. Lucâ, partim à D. Matthæo dictum est.

Traditione.

Verba autem illa Æterni, et Mysterium fidei, sancta traditio catholicæ veritatis interpret et custos nos docuit.

Ratione.

Verùm de hac formâ nemo dubitare poterit, si quod antea dictum est de formâ consecrationis,

---

(*) Decret. l. 3. de celeb. miss. c. 6. (1) Luc. 22. 20. 2. Cor. 11. 25. (2) Luc. 22. 20. Matth. 26. 28.

quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur: constat enim iis verbis quæ vini substantiam in sanguinem Domini converti significant, hujus elementi formam contineri. Quare cum verba illa hoc apertè declarent, perspicuum est aliam formam constituendam non esse.

Sanguinis Christi tres effectus.

XXII. Exprimunt autem præterea quosdam effusi sanguinis in Passione Domini admirabiles fructus qui ad hoc Sacramentum maximè pertineant. (1) Unus est, aditus ad æternam hæreditatem, quæ novi atque (2) æterni Testamenti jure ad nos venit: alter est, aditus ad justitiam per mysterium fidei: Jesum enim (3) per fidem in sanguinem ejus propitiatorem Deus proposuit, ut ipse sit justus et justificans eum, qui ex fide est Jesu Christi. Tertius est, (4) remissio peccatorum.

Verba consecrationis vini explicantur.

XXIII. Quoniam verò hæc ipsa consecrationis verba plena mysteriorum sunt, aptissimèque ad rem conveniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod verò dicitur: (*) HIC EST CALIX SANGUINIS MEI, sic intelligendum est: Hic est sanguis meus qui hoc calice continetur. Rectè autem et appositè, dum sanguis hic, ut est Fidelium potus, consecratur, calicis mentio facienda est: neque enim sanguis hujusmodi potionem satis significare videretur, nisi vase aliquo exceptus esset. Sequitur deindè, NOVI TESTAMENTI, quod quidem ob eam rem additum est, ut intelligeremus Christi Domini sanguinem non figurà, quemadmodum in veteri Testamento fiebat (de eo enim apud Apostolum ad Hebræos legimus: Sive (5) sanguine Testamentum dedicatum non esse), sed verè et reipsà hominibus tradi: quod ad novum Testa-

---

(1) Heb. 10. 20. (2) Heb. 13. 20. (3) Rom. 3. 25. 26.
 (4) Heb. 9. 12. et d. (*) Decret. l. 3. de celeb. miss. c. 8.
 (5) Heb. 9. 18.

mentum pertinet. Quare Apostolus inquit : (1) Ideò novi Testamenti mediator est Christus, ut morte intercedente, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis. Verbum verò, **ÆTERNI**, ad hereditatem æternam, quæ Christi Domini æterni testatoris morte ad nos jure pervenit, referendum est. Quod subjicitur, **MYSTERIUM FIDEI**, non rei veritatem excludit; sed quod occultè latet, atque ab oculorum sensu remotissimum est, certâ fide credendum esse significat. Diversa verò hisce verbis sententia hoc locò subjecta est ab eâ quam habent, cùm Baptismo etiam tribuuntur : nam quod sanguinem Christi, sub vini specie latentem, fide cernimus, mysterium fidei dicitur. At Baptismus, quoniam universam Christianæ fidei professionem complectitur, à nobis fidei Sacramentum, à Græcis mysterium jure appellatur. Quanquam aliâ etiam ratione sanguinem Domini; fidei mysterium dicimus, quòd scilicet in eo maximè plurimum difficultatis, et negotii humana ratio experiatur, cùm nobis fides credendum proponit Christum Dominum, verum Dei Filium: simulque Deum et hominem mortem pro nobis pertulisse: quæ quidem mors sanguinis Sacramento designatur. Quapropter appositè hoc loco potius, quàm in consecratione corporis, passio Dominica commemoratur, his verbis: **QUI EFFUNDETUR IN REMISSIONEM PECCATORUM**. Sanguis enim separatim consecratus ad Passionem Domini, et mortem et passionis genus ante omnium oculos ponendum majorem vim et momentum habet. Sed verba illa quæ adduntur: **PRO VOBIS, ET PRO MULTIS**, à Matthæo, (2) et Luca, (3) singula à singulis sumpta sunt, quæ tamen sancta Ecclesia, spiritu Dei instructa, simul conjunxit: pertinent autem ad passionis fructum, atque utilitatem declarandam; nam si ejus virtutem inspiciamus

---

(1) Heb. 9. 13. (2) Matth. 26. 28. (3) Luc 22. 20.

mus, pro omnium salute sanguinem à Salvatore effusum esse fatendum erit; si verò fructum quem ex eo homines perceperint, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem pervenire facile intelligemus. Cum igitur, PRO VOBIS, dixit: vel eos, qui aderant vel delictos ex Judæorum populo, quales erant discipuli, excepto Judæ, quibuscum loquebatur, significavit. Cum autem addidit, PRO MULTIS, relictos electos ex Judæis aut gentibus intelligi voluit. Rectè ergo factum est, ut, pro universis, non dicatur; cum hoc loco tantummodo de fructibus Passionis sermo esset quæ salutis fructum delectis solum attulit. Atque huc spectant verba illa Apostoli: (1) Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata; et quod Dominus apud Joannem inquit: (2) Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Plurima alia in hujus consecrationis verbis latent mysteria, quæ Pastores assiduâ rerum divinarum meditatione et studio ipsi per se, juvante Domino, facile assequuntur.

Fide, non sensu de Eucharistiâ judicandum.

XXIV. Sed jam ad earum rerum explicationem ratio revertatur, quæ ut à Fidelibus ignorentur, nullo modo committendum est. Ac quoniam Apostolus admonet, gravissimum scelus admitti ab iis qui (3) non dijudicant corpus Domini: hoc in primis doceant Pastores, animum atque rationem à sensibus omni studio avocandam esse. Si enim Fideles ea tantum in hoc Sacramento contineri sibi persuaserint, quæ sensibus percipiunt, in summam impietatem adducantur necesse est; cum nihil aliud, præter panis ac vini speciem, oculis, tactu, odoratu, gustu sentientes, panem tantummodo ac vinum in

---

(1) Heb. 9. 26. (2) Joah. 17. 9. (3) 1. Cor. 11. 29.

Sacramento esse judicaverint. Curandum igitur est, ut Fidelium mentes, quàm maximè fieri potest, à sensuum judicio abstrahantur, atque ad immensam Dei virtutem et potentiam contemplandam excitentur.

Tria per consecrationem in Eucharistiâ efficiuntur.

XXV. Tria enim sunt maximè admiranda, atque suspicienda, quæ in hoc Sacramento verbis consecrationis effici, fides catholica sine ullâ dubitatione credit ac confitetur.

Primum.

Primum est, verum Christi Domini corpus, illud idem quod natum ex Virgine, in cœlis sedet ad dexteram Patris, hoc Sacramento contineri. *Vide Dionys. de Eccles. Hierarch. c. 3. Ignat. Epist. ad Smyrn. Just. Apol. 2. Iren. lib. 4. c. 34. et l. 5. 2. Trid. sess. 13. c. 1. de Euch.*

Secundum.

Alterum est, nullam in eo elementorum substantiam remanere: quamvis nihil magis à sensibus alienum et remotum videri possit, *Cypr. de Cænâ Domini. Euseb. Emiss. hom. 5. de Pasc. Cyrill. Hierosol. Catechism. 1. 3. et 4. Ambros. lib 4. de Sacram. cap. 4. Chrysostom. hom. 83. in Matt. et 60 ad pop. Antioch.*

Tertium.

Tertium est, quod ex utroque faciliè colligitur, etsi verba consecrationis id maximè exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut aliis sensibus percipiuntur, sine ullâ re subiecta esse mirâ quâdam atque inexplicabili ratione. Ac panis quidem et vini accidentia omnia licet videre, quæ tamen nulli substantiæ inhærent, sed per se ipsa constant: cùm panis et vini substantia in ipsum Domini corpus et san-

guinem ita mutetur, ut panis et vini substantia omninò esse desinant.

Corpus Christi verum exitere in Eucharistiâ confirmatur Scripturis.

XXVI. Verùm, ut priùs de primo agatur, conentur Pastores explicare, quàm perspicua et clara sint Salvatoris nostri verba, quæ corporis ejus veritatem in Sacramento demonstrant; nam cùm inquit : (1) Hoc est Corpus meum, hic est sanguis meus : nemo, qui modò sanæ mentis sit, ignorare potest, quid nobis intelligendum sit : præsertim cùm de humanâ naturâ sermo habeatur, quam in Christo verè fuisse, catholica fides dubitare neminem patitur : ut vir sanctissimus, atque doctissimus Hilarius (*) præclare scripserit de veritate carnis et sanguinis Christi, cùm ex ipsius Domini professione, et fide nostrâ, caro ejus verè sit cibus, relictum non esse ambigendi locum. Verùm alter præterea locus à Pastoribus enucleandus est, ex quo apertè licet cognoscere, verum Domini corpus et sanguinem in Eucharistiâ contineri. Nam Apostolus posteaquàm commemoravit panem et vinum à Domino consecratum, et sacra mysteria Apostolis suis administrata esse, subjungit : (2) Probet autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibat : qui enim manducat et bibit indignè, judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini. Quòd si, ut hæretici dictitant, nihil aliud in Sacramento venerandum esset, præter memoriam et signum Passionis Christi, quid opus erat tam gravibus verbis Fideles hortari, ut se ipsos probarent? Gravi enim illâ judicii voce declaravit Apostolus nefarium aliquod scelus ab eo admitti,

---

(1) Matth. 16. 26. 28. Marc. 14. 22. 24. Luc 22. 19. (*) S. Hilar. lib. 8. de Trinitat. super illa verba, ut sint unum.
(2) 1. Cor. 12. 28.

qui impurè sumens corpus Domini, quod in Eucharistia occultè latet, ab alio ciborum genere non distinguit. Quod etiam supra in eâdem Epistolâ uberius explicavit Apostolus his verbis : (1) Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quæ quidem verba veram corporis et sanguinis Christi Domini substantiam demonstrant.

Confirmatur amplius illud idem Patrum consensu.

XXVII. Hæc igitur Scripturæ loca Pastoribus explicanda erunt, atque in primis docendum, nihil in eis dubii aut incerti relictum esse: præsertim cum hæc Ecclesiæ Dei sacro sancta auctoritas interpretata sit: ad cujus sententiæ cognitionem duplici viâ et ratione possumus pervenire. Prima est, cum Patres, qui ab initio Ecclesiæ atque omni deinceps ætate floruerunt, et ecclesiasticæ doctrinæ optimi testes sunt, consulimus: hi verò summo consensu omnes hujus dogmatis veritatem apertissimè tradiderunt. Quorum singula testimonia afferre, quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, vel indicare potius, ex quibus iudicium de cæteris facile fieri poterit. Primus igitur divus Ambrosius (*) fidem suam proferat, qui in libro de iis qui mysteriis initiantur, testatus est verum Christi corpus in hoc Sacramento sumi, sicut verum ex Virgine sumptum est, idque certissimâ fide tenendum esse; et alio loco docet, ante consecrationem panem ibi esse, post consecrationem autem carnem Christi. Accedat alter testis divus Chrysostomus (**) non minoris fidei et gravitatis,

---

(1) 1. Cor. 10. 16. (*) Lib. 4. de Sacr. c. 4. et de iis qui
 • myster. init. c. 9. vide et de consec. dist. 2. plurib. in locis. (**) S. Chrys. ad popul. Antioch. homil. 60. et 61.

qui quidem cum multis aliis in locis hanc ipsam veritatem profitetur et docet, tum verò præcipue homiliâ 60 de iis qui sacra mysteria impure sumunt: itemque homiliâ 41 et 45 in sanctum Joannem; inquit enim: Pareamus Deo, neque contradicamus; licet vel cogitationibus, vel oculis nostris videatur adversari, quod dicitur; ipsius enim sermo infallibilis est, sensus noster facile seducitur. His verò omni ex parte consentiunt, quæ divus Augustinus acerrimus catholicæ fidei propugnator semper locuit, atque in primis titulum Psal. 33, exponens; scribit enim: Portare se in manibus suis, homini impossibile est, solique Christo convenire potest; ferebatur enim ille in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum. Ac Cyrillus præterea, Justinus et Irenæus adeò apertè libro 4 in Joannem veram Domini carnem in hoc Sacramento esse affirmat, ut ejus verba nullis possint fallacibus et captiosis interpretationibus obscurari. Quòd si Pastores alia etiam Patrum testimonia requirant, facile crit sanctos Dionysium, Hilarium, Hieronymum, Damascenum addere, innumerabilesque alios, quorum de hac re gravissimas sententias doctorum, ex piorum hominum industriâ et labore in unum congestas passim legimus. *Divus Augustinus in Psalm. 33. Conc. 1. à medio ad finem usque. Cyril. lib. 4. in Joannem. c. 13 et 14. et lib. 10. c. 13. Just. Apolog. 2. sub finem ad Antoninum pium. Iren. lib. 3. contra hæres. Dionys. Eccles. Hieronym. c. 3. Hilar. lib. 8. de Trinit. Hieronym. Epist. ad Damasum. Damasc. lib. 4. de Orthodox. fide, cap. 14.* Altera restat via, quâ sanctæ Ecclesiæ judicium in iis quæ ad fidem pertinent investigare liceat, contrariæ scilicet doctrinæ et opinionis damnatio.

Idem adhuc confirmatur Conciliorum decretis.

XXVIII. At verò constat semper corporis Christi veritatem in sancto Eucharistiæ Sacramento ità per universam Ecclesiam diffusam et disseminatam esse, et consentienti voluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut cùm ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantummodò esse asseret, statim in Vercellensi Concilio, quod Leonis IX auctoritate convocatum fuerat, omnium sententiis condemnatus ipse ~~hæresim~~ suam anathemati addixerit : qui postea cùm ad eandem impietatis insaniam rediisset, tribus aliis Conciliis, Turonensi et duobus Romanis, quorum alterum Nicolaus II, alterum Gregorius VIII, Pontifices Max. convocarunt, damnatus est. Eam postea sententiam Innocentius III, in Concilio Lateranensi magno confirmavit; ac deinceps à Florentinà et Tridentinà Synodis ejusdem veritatis fides apertius declarata ac stabilita est.

Idem probatur credendum rationibus.

XXIX. Hæc igitur si Pastores diligenter exposuerint, (ut nihil dicamus de iis, qui erroribus obcæcati, nihil magis quàm veritatis lucem oderunt) et infirmos confirmare et ~~piorum~~ mentes summà quâdam lætitiâ et voluptate afficere poterunt: cùm præsertim Fidelibus dubitare non liceat, quin inter cæteros fidei articulos hujus etiam dogmatis fides comprehendatur.

Prima.

Nam cùm Dei summam omnium rerum potestatem credunt et confitentur, credant etiam necesse est potestatem ei non defuisse maximi hujus operis efficiendi, quod in Eucharistiæ Sacramento admiramur et colimus.

Secunda.

Deindè cùm credunt sanctam Ecclesiam ca-

tholicam, necessario sequitur ut simul credant eam esse, quam explicavimus, hujus Sacramenti veritatem.

Quanta sit Ecclesiae dignitas ob Eucharisticum Sacramentum.

XXX. Sed nihil est profectò, quod ad piorum iocunditatem et fructum addi possit, cum hujus altissimi Sacramenti dignitatem contemplantur. Primum enim intelligunt, quanta sit Evangelicæ legis perfectio, cui datum est, id re ipsa habere, quod signis Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare divinitus dictum est à Dionysio (*) Ecclesiam nostram mediam esse inter Synagogam et supremam Hierusalem, ac propterea utriusque participem. Ac profectò satis mirari Fideles nunquam poterunt sanctæ Ecclesiæ perfectionem ejusque gloriæ altitudinem, cum inter eam et coelestem beatitudinem unus tantum gradus interesse videatur; hoc enim nobiscum coelestibus commune est, ut utrique Christum Deum et hominem præsentem habeamus: sed quo uno gradu ab eis distamus, illi præsentem beatâ visione perfruuntur: nos præsentem, et tamen ab oculorum sensu remotum, sacrorum mysteriorum admirabili integumento se occultantem, firmâ et constanti fide veneramur. Præterea, Fideles hoc Sacramento Christi Salvatoris nostri perfectissimam charitatem experiuntur; ejus enim bonitatem maximè decuit, naturam, quam à nobis sumpserat, à nobis nunquam subtrahere: sed, quantum fieri posset, esse versarique nobiscum vellet, ut illud omni tempore verè et propriè dictum videretur: (1) Deliciæ meæ esse cum filiis hominum.

(*) De Eccl. Hierar. c. 3. p. 1. (1) Prov. 8. 13:

Totus Christus ut Deus et homo in Eucharistiâ continetur.

XXXI. Jam verò hoc loco à Pastoribus explicandum est, non solùm verum Christi corpus, et quidquid ad veram corporis rationem pertinet, velut ossa et nervos, sed etiam totum Christum in hoc Sacramento contineri. Docere autem oportet Christum nomen esse Dei hominis, unius scilicet personæ, in quâ divina et humana natura conjuncta sit: quare utramque substantiam, et quæ utriusque substantiæ consequentia sunt, divinitatem et totam humanam naturam, quæ ex animâ et omnibus corporis partibus et sanguine etiam constat complectitur: quæ omnia in Sacramento esse credendum est. Nam cùm in cœlo tota humanitas divinitati in unâ personâ et hypostasi conjuncta sit, nefas est suspicari corpus, quod in Sacramento inest, ab eâdem divinitate sejunctum esse. *Vide de Consecr. dist. 2. multis in locis. item Ambr. de iis qui myst. init. c. 9. D. Th. p. 3. q. 76. art. 1.*

Quæcumque sunt Christi, non eodem modo esse incipiunt in Eucharistiâ.

XXXII. In quo tamen Pastores animadvertant necesse est, non omnia eâdem ratione, aut virtute in hoc Sacramento contineri. Quædam enim sunt, quæ ex vi et efficientiâ consecrationis in Sacramento esse dicimus: nam cùm verba illa efficiant quidquid significant, id esse in Sacramento ex vi Sacramenti divinarum rerum Scriptores appellârunt, quod verborum formâ exprimitur; ita si contingeret, ut aliquid ab aliis rebus omninò sejunctum esset, id solùm, quod forma significaret, in Sacramento esse, cætera non item esse docuerunt: quædam verò in Sacramento continentur, quod illis rebus conjuncta sint, quæ formâ exprimuntur: nam cùm forma, quæ ad panem consecrandum adhi-

hatur, corpus Domini significet, cum dicitur : Hoc est corpus meum, ipsum Christi Domini corpus ex vi Sacramenti in Eucharistiâ erit.

Per concomitantiam in Eucharistiâ quæ sint.

XXXIII. At quia corpori sanguis, anima et divinitas conjunguntur, hæc quoque in Sacramento erunt omnia, non quidem ex consecrationis virtute, sed ut ea quæ corpori conjuncta sunt. Atque hæc ex concomitantia in Sacramento esse dicuntur : quâ ratione totum Christum in Sacramento esse perspicuum est : si enim duo aliqua inter se reipsâ conjungantur, ubi unum sit, ibi alterum etiam esse necesse est. Sequitur itaque, totum Christum usque adeò tam in panis, quam in vini specie contineri : ut quemadmodum in panis specie non corpus modò, sed etiam sanguis et totus Christus verè inest : sic contrâ in vini specie non solum sanguis, sed corpus et totus Christus verè insit.

Cur separatim panis et vinum consecrentur.

XXXIV. Sed quanquàm hæc ita se habere omnibus Fidelibus certum et persuasissimum esse debet, optimo tamen jure institutum est, ut separatim duæ consecrationes fierent. Primò enim, ut Passio Domini, in quâ sanguis à corpore divisus est, magis referatur; cujus rei causâ in consecratione sanguinem effusum esse meminimus. Deindè maximè consentaneum fuit, ut quoniam Sacramento ad alendam animam utendum nobis erat, tanquàm cibus et potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare perspicuum est.

Christus totus in quâlibet particulâ.

XXXV. Neque verò illud prætermittendum, non solum in utrâque specie, sed in quâvis utriusque speciei particulâ totum Christum contineri :

sic enim Augustinus (*) scriptum reliquit : Singuli accipiunt Christum Dominum, et in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis : atque id prætereà ex evangelistis facile colligi potest.

Plures panis particulae non separatim consecrandae.

XXXVI. Neque enim credendum est, singula panis frustra propriâ verborum formâ à Domino consecrata esse, sed eâdem simul omnem panem, qui ad sacra mysteria conficienda atque Apostolis distribuenda satis futurus esset : id quod de calice factum esse apparet, cùm ipse dixit : (1) ACCIPITE ET DIVIDITE INTER VOS. Hactenùs quæ explicata sunt eò pertinent, ut ostendant Pastores verum Christi corpus et sanguinem in Eucharistiæ Sacramento contineri.

Post consecrationem nec panis nec vini substantiam remanere probatur.

XXXVII. Nunc, quod alterum erat propositum, docebunt etiâ panis et vini substantiam in Sacramento post consecrationem non remanere. Hoc verò quamvis maximam admirationem meritò habere possit, tamen cum eo, quod priùs demonstratum est, necessariò conjungitur.

Primò, Ratione.

Etenim si est verum Christi corpus sub panis et vini specie post consecrationem, omninò necesse est, cùm ibi antea non esset, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in ipsum conversione factum esse. At verò fieri non posse constat, ut corpus Christi in Sacramento sit, quod ex uno in alium locum venerit : ita enim fieret, ut à cœli sedibus abesset ;

(*) Aug. de consec. dist. 2. c. singulis. (1) Luc. 22. 17.

quoniam nihil movetur, nisi locum deserat, à quo movetur. Creari autem corpus Christi, minus credibile est, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest : relinquitur ergò ut in Sacramento sit corpus Domini, quod panis in ipsum convertatur. Quare ut nulla panis substantia remaneat. necesse est.

Secundò, Conciliorum decretis.

Hac ratione adducti Patres et majores nostri in Conciliis Lateranensi (†) magno, et Florentino, (††) hujus articuli veritatem apertis decretis confirmarunt; à Tridentina (*) verò Synodo explicatiùs ita definitum : Si quis dixerit in SS. Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis et vini unà cum corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi, anathema sit.

Tertiò, Auctoritate Scripturarum.

Hæc verò ex testimoniis Scripturarum facile fuit colligere : primùm, quod in ejus Sacramenti institutione ipse Dominus dixit : (1) Hoc EST CORPUS MEUM : vocis enim Hoc ea vis est, ut omnem rei præsentis substantiam demonstret; quod si panis substantia remaneret, nullo modo verè dici videretur : Hoc est corpus meum. Deindè Christus Dominus apud Joannem : (2) Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vità, panem videlicèt carnem suam vocans. Ac paulò post subjecit : (3) Nisi manducaveritis carnem Filii Hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et rursus; (4) Caro mea verè est cibus, et sanguis meus verè est potus. Cùm ergò tam claris et perspicuis verbis carnem suam panem et cibum verum, sanguinem item verum potum nomina-

---

(†) Lateran. Concil. c. 1. (††) Flor. in Epist. Eugenii IV. data ad Arm. et à Concilio approbata. (*) Trid. sess. 13. can. 4. (1) Matth. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 18. 1. Cor. 11. 24. (2) Joan. 6. 52. (3) Joan. 6. 54. (4) Joan. 6. 56.

verit : satis videtur declarasse, nullam in Sacramento substantiam panis et vini remanere.

Quartò, Patrum auctoritate et consensu.

Atque hanc perpetuò sanctorum Patrum consentientem fuisse doctrinam, qui eos evolverit, facile intelliget. Divus quidem Ambrosius (†) ita scribit : Tu fortè dicis : Meus panis est usitatus : sed panis iste, panis est ante verba Sacramentorum : ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi : quod quidem ut faciliùs probare posset, varia deinde affert exempla et similitudines ; alibi verò, cùm verba illa interpretaretur : (1) Omnia quæcumque Dominus voluit, fecit in cœlo et in terrâ : Licèt, inquit, (††) figura panis et vini videatur, nihil tamen aliud, quàm caro Christi et sanguis post consecrationem credendum est. Atque eisdem ferè verbis eamdem sententiam sanctus Hilarius (*) exponens, docuit, quamvis extrinsecus panis et vinum videatur, verè tamen corpus et sanguinem Domini esse.

Cur Eucharistia post consecrationem panis vocetur.

XXXVIII. Sed moneant Pastores, hoc loco mirandum non esse, si post consecrationem panis etiam vocetur : hoc enim nomine Eucharistia appellari consuevit ; tum quia panis speciem habeat, tum quia naturale alendi et nutriendi corporis vim, quæ panis propria est, adhuc retineat. Eam autem esse sacrarum litterarum consuetudinem, ut res ita appellet, cujusmodi esse videantur, satis ostendit quod in Genesi dictum est, (2) tres viros Abrahæ apparuisse, qui tamen tres Angeli erant. Et duo illi, qui Apostolis, as-

---

(†) Lib. 4. de sacr. c. 4. et l. 5. c. 4. (1) Ps. 134. 6.
 (††) De consec. dist. 2. c. Omnia. (*) Hilar. de Trin. lib. 8. et de consec. dist. 2. c. 28. (2) Genes. 18. 2.

cedente in cœlum Christo Domino, apparuerant, cùm essent Angeli, (1) viri dicuntur. *Vide divum Thomam 3. p. q. 75. art. 3 et 4.*

Conversio quæ fit in Eucharistiâ ut cautè populis explicanda.

XXXIX. Difficillima est omninò hujus mysterii explicatio : sed tamen conabuntur Pastores, qui magis in divinarum rerum cognitione profecerunt (nam qui adhuc imbecilliores sunt, verendum esset, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere hujus admirabilis conversionis modum : quæ ita fit, ut tota panis substantiam divinâ virtute in totam corporis Christi substantiam, totaque vini substantia in totam sanguinis Christi substantiam, sine ullâ Domini nostri mutatione convertatur. Neque enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut au-gescit, sed in suâ substantiâ totus permanet. Quod mysterium cùm divus Ambrosius (*) declarat : Vides, inquit, quàm operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse quæ non erant, mundus scilicèt : quantò magis operatorius est, ut sint quæ erant, et in aliud commutentur? In quam sententiam alii etiam veteres et gravissimi Patres scriptum reliquerunt : divus quidem (†) Augustinus : Fideliter fatemur ante consecrationem panem esse et vinum, quod natura formavit; post consecrationem verò carnem Christi et sanguinem quod benedictio consecravit; Damascenus (**): Corpus secundum veritatem conjunctum est divinitati, corpus ex sanctâ Virgine : non quòd ipsum corpus assumptum de cœlo descendat, sed quod ipse panis et vinum in corpus et sanguinem Christi transmutentur.

---

(1) Act. 1. 10. (*) D. Amb. lib. 4. de sacr. c. 4. (†) Citatur de consec. dist. 2. can. Nos autem. (**) Lib. 4. de Orthod. fid. c. 14.

Hæc conversio transsubstantiatio dicitur.

XL. Hæc itaque admirabilis conversio convenienter et propriè à sanctâ catholicâ Ecclesiâ Transsubstantiatio est appellata, quemadmodum sacra Tridentina Synodus (†) docuit. Ut enim generatio naturalis, quòd forma in eâ mutatur, rectè et propriè transformatio dici potest, ita etiam quòd in Sacramento Eucharistiæ tota unius rei substantia, in totam alterius rei substantiam transeat, verbum Transsubstantiationis rectè et sapienter à majoribus nostris inventum est.

De Transsubstantiatione curiosiùs non inquirendum.

XLI. Sed illud sæpius à Sanctis Patribus repetitum Fideles admonendi sunt, ne curiosiùs inquireant, quo pacto ea mutatio fieri possit. Nec enim percipi à nobis potest, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipsâ rerum creatione ejus rei exemplum aliquod habemus. Verùm, quid hoc sit, fide cognoscendum est : quomodo fiat, (1) curiosiùs non inquirendum.

Totum Christi corpus in minimâ particulâ continetur.

XLII. Non minorem verò cautionem Pastores adhibeant oportet, in eo etiam mysterio explicando, quo modo Christi Domini corpus, (††) vel in minimâ panis particulâ, totum contineatur : vix enim unquàm hujusmodi disputationes instituendæ erunt : sed tamen quandò christiana charitas hoc postulaverit, primum quidem meminerint Fidelium animos illâ voce præmunire : (2) Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

(†) Trid. sess. 13. c. 4. et can. 2. et de consecrat. dist. 2. cap. panis. (1) Eccl. 3. 22. (††) D. Thom. 3. p. q. 76. Trid. sess. 13. c. 3. et can. 3. et Florent. in Decr. Eugen. (2) Luc. 1. 73.

Quoniam modo Christus existat in Eucharistia.

XLIII. Deinde verò doceant Christum Dominum in hoc Sacramento, ut in loco, non esse : etenim locus res ipsas consequitur, ut magnitudinem aliquā præditæ sunt. Christum verò Dominum eā ratione in Sacramento esse non dicimus, ut magnus aut parvus est, quod ad quantitatem pertinet, sed ut substantia est Substantia enim panis in Christi substantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem convertitur. Nemo verò dubitat substantiam æque in parvo atque in magnō spatio contineri. Nam et aeris substantia totaque æque natura sic in parvā, ut in magnā aeris parte, itaque tota aqua metata non minus in urpulā, quā in flumine insit necesse est. Cum igitur panis substantia corpus Domini nostri succedat, fieri oportet, ad eundem planē modum in Sacramento esse ; quomodo panis substantia ante consecrationem. Ea verò utrū sub magnā, an sub parvā quantitate esset, nihil ad rem omnino pertinebat.

Accidentia sine subiecto constant in Eucharistia.

XLIV. Tertium restat, quod in hoc Sacramento maximum atque admirabile videatur : quod quidem, jam duobus aliis explicatis, facile a pastoribus tractari posse existimandum est, panis videlicet et vini species in hoc Sacramento sine aliquā re subiectā constare ; non cum antea demonstratum sit corpus Domini et sanguinem verē in Sacramento esse, ita ut nulla amplius subsit panis et vini substantia, quoniam ea accidentia Christi corpori et sanguini inherere non possunt, relinquatur ut supra omnem naturæ ordinem ipsæ se nullā aliā re nisi sustentent. Hæc perpetua et constans fuit catholicæ Ecclesiæ doctrina (*); quæ etiam facile eorum

(*) Vide de cons. dist. 7. c. Nec autem et Doctr. lib. 1. tit. 4. c. 1. c. Cum Mater. et D. Th. 2. p. q. 76. a. 3. et q. 77. a. 2.

testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est, nullam residere in Eucharistiâ panis aut vini substantiam.

Debita Fidelium erga Eucharistiam.

XLV. Sed nihil magis Fidelium pietati convenit, quam; omissis subtilioribus quætionibus, hujus admirabilis Sacramenti majestatem venerari et colere: ac deinde in eo summam Dei providentiam suspicere, quod sacrosancta mysteria sub panis et vini specie administranda instituerit.

Cur sub speciebus panis et vini Eucharistia sit instituta.

XLVI. Nam cum à communi hominum natura maximè abhorreat, humanæ carnis escâ aut sanguinis potione vesci: sapientissimè fecit, ut sanctissimum corpus et sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, et vini, nobis administraretur, quorum quotidiano et communi alimento maximè delectamur. Adjunctæ verò etiam sunt duæ illæ utilitates, quarum prima est, quod ab infidelium calumniis liberati sumus: quas facile effugere non possemus, si Dominum sub propria specie comedere videremur: altera est, quod dum corpus et sanguinem Domini ita sumimus, ut tamen, quod verè sit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam plurimùm valet: quæ fides, ut sancti Gregorii (*) sententiâ pervulgatum est, ibi non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum. *Vide Cyrill. lib. 4. in Joan. c. 22. Cypr. de Coenâ Domini. Amb. de Sacram. lib. 4. c. 4. Aug. Tract. 27. in Joan. D. Thom. p. 3. q. 74. art. 1. et q. 75. art. 1.* Hæc autem, quæ hactenùs exposita sunt, non nisi

---

(*) Hom. 26. sup. Evang.

magnâ adhibitâ cautione, pro audientium captu, et temporum necessitate explicanda erunt.

Vis Eucharistiæ mirabilis et fructus innumeri.

XLVII. Verùm, quæ de hujus admirabilis (†) Sacramenti virtute et fructibus dici possunt, nullum esse genus Fidelium existimandum est, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, et quibus maximè necessaria videri non debeat. Ut enim Eucharistiæ utilitatem Fideles intelligant, ob eam potissimùm causam, quæ de hoc Sacramento, tam multis verbis disseruntur, cognoscenda sunt. Sed quoniam immensæ ejus utilitates et fructus nullâ oratione explicari possunt: unus aut alter locus à Pastoribus tractandus erit, ut ostendant, quæ in sacrosanctis illis mysteriis honorum omnium copia et affluentia inclusa sit.

Omniùm Sacramentorum fons est Eucharistia.

XLVIII. Hoc verò aliquâ ex parte ita assequentur, si omnium Sacramentorum vi atque naturâ patefactâ, Eucharistiam fonti, cætera rivulis comparaverint; verè enim ac necessariò fons omnium gratiarum dicenda est: cùm fontem ipsum coelestium charismatum et donorum omniumque Sacramentorum auctorem Christum Dominum admirabili modo in se contineat: à quo tanquàm à fonte ad alia Sacramenta, quidquid boni et perfectionis habent, derivatur. Ex hoc igitur divinæ gratiæ amplissima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facile colligi poterant.

Quod cibus corpori, illud Eucharistia spiritui confert.

XLIX Commodè etiam fieri videbitur, si panis

(†) Trid. sess. 13. c. 3. et can. 5. Iren. lib. 4. c. 14. Cyril. lib. 4. in Joan. c. 11. et 14. Chrysost. homil. 45. in Joan. D. Thom. 3. p. q. 79.

et vini natura quæ hujus Sacramenti symbola sunt, perpendatur. Nam quos usus corpori panis et vinum affert, eos omnes animæ saluti et jucunditati, ac meliori quidem et perfectiori ratione, Eucharistiæ Sacramentum præbet. Neque enim hoc Sacramentum in substantiam nostram ut panis et vinum mutatur: sed nos quodammodo in ejus naturam convertimur: ut rectè illud divi Augustini (*) ad hunc locum transferri possit: Cibus sum grandium: cresce et manducabis me: nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ: sed tu mutaberis in me. *Vide Ambros. lib. 5. de Sacram. c. 1. et Chrys. hom. 45. in Joannem.*

Gratia per Eucharistiam influit in animam.

L. Quòd (1) si gratia et veritas per Jesum Christum facta est, in animam quoque influat est necesse, cum eum purè et sanctè accipias, qui de se ipso dixit: (2) Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo. Nam qui pietatis et religionis studio affecti hoc Sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita Filium Dei in se admittant, ut ejus corpori tanquàm viva membra inserantur; siquidem scriptum est: (3) Qui manducat me, et ipse vivet propter me. Item: Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vitâ. Quem locum Cyrillus (**) dùm interpretatur, inquit: Dei Verbum uniens seipsum propriæ carni, fecit ipsam vivificativam. Eum ergò decebat miro quodam modo uniri corporibus per sacram ejus carnem, et pretiosum sanguinem, quæ accipimus in benedictione vivificativâ, in pane et vino.

(*) Lib. 7. Conf. c. 10. (1) Joan. 1. 17. (2) Joan. 6. 56. (3) Joan. 6. 57. (**) Lib. 4. in Joan. c. 12. et 14. et Ep. 10. ad Nestor.

Ubi peccatum, ibi nil prodest Eucharistia.

LI. Verùm, quod dicitur Eucharistiâ gratiam tribui, Pastores admoneant oportet ita intelligendum non esse, perindè ac necesse non sit, ut qui reipsâ hoc Sacramentum utiliter percep-
turus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constat enim quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu non vivit, sacra mysteria non prodesse.

Nota. Ac propterea panis et vini speciem habent, ut significetur, non quidem revocandæ ad vitam animæ, sed in vitâ conservandæ causâ instituta esse.

Propter Eucharistiam etiam prima gratia datur, et cur?

LII. Verùm hoc ideo dictum est, quoniam prima etiam gratia (quâ omnes præditos esse oportet, antequam sacram Eucharistiam ore contingere audeant, (1) ne iudicium sibi manducant et bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum Sacramentum desiderio et voto percipiant. Est enim omnium Sacramentorum finis, et ecclesiasticæ unitatis ac conjunctionis symbolum; neque extrâ Ecclesiam consequi gratiam ullus potest.

Nota. Deinde, quoniam, ut corpus cibo naturali non conservatur modò, sed etiam augetur, gustusque novam quotidie ex eo voluptatem et suavitatem percipit, ita etiam sacræ Eucharistiæ cibus non solum animam sustentat, sed vires illi addit, efficitque ut spiritus divinarum rerum delectatione magis ac magis commoveatur: ob eam causam fit ut gratiam hoc Sacramento tribui rectè et verissimè dicatur, jure

---

(1) 1. Cor. 11. 29.

enim mannæ comparari potest, (1) ex quo omnis saporis suavitas percipiebatur.

Leviora peccata per Eucharistiam remittuntur.

LIII. Remitti verò Eucharistiâ, et condonari leviora peccata, quæ venialia dici solent, non est quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dùm levi aliquâ in re parum offendit, totum id Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit : quemadmodum etiam (neque enim à propositâ similitudine discedendum videtur) quod innati caloris vi quotidie detrahitur ac deperit, paulatim addi et refici naturali alimento sentimus. Quare meritò à divo Ambrosio (*) de hoc cœlesti Sacramento dictum est : Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis.

Innocent. III. lib. 4. de myst. Miss. c. 44. Cyrill. lib. 4. in Joannem, c. 17. et lib. 3. c. 36. Inter opera divi Bernardi habetur cujusdam sermo Domini qui incipit : Panem Angelorum, et singularis est de Eucharistiâ, videatur et D. Thomas 3. p. q. 79.

Nota diligenter.

Verùm hæc de iis peccatis intelligenda sunt, quorum sensu et delectatione animus non permovetur.

Contrà adversa roborat Eucharistia.

LIV. Illa prætereà in sacris mysteriis vis est, (†) ut nos à criminibus puros et integros atque à tentationum impetu incolumes servet, ac tanquàm cœlesti medicamento animam præparet, ne alicujus mortiferæ perturbationis veneno facile infici ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam causam, ut testatur divus Cyprianus, (††) cùm olim à tyrannis Fideles ad tormenta et cædem

(1) Sap. 26. 20. (*) Lib. 4. de Sacr. c. 6. et lib. 5. c. 4.
(†) Aug. Tract. 26. in Joan. (††) Lib. 1. Epist. 2. ad Corn.

propter christiani nominis confessionem vulgò raperentur, ne illi fortè dolorum acerbitate victi, in salutari certamine deficerent, vetus in Ecclesiâ catholicâ mos fuit, ut eis ab Episcopis Dominici corporis et sanguinis Sacramenta præberentur.

Libidinem cohibet Eucharistia.

LV. Sed carnis etiam libidinem cohibet ac reprimit; dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiscentiæ ardorem restinguat necesse est.

Eucharistia viam munit ad æternam gloriam.

LVI. Postremò, ut uno verbo omnes hujus Sacramenti utilitates et beneficia comprehendantur, dicendum est, sacrae Eucharistiæ summam vim esse ad æternam gloriam comparandam. Scriptum est enim: (1) Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die. *Vide Chrysost. de sacerdotio Dial. 6. D. Thomas 3. p. q. 79. art. 2.*

Hujus videlicet Sacramenti gratiâ Fideles, dùm hauc vitam degunt, summâ conscientiae pace et tranquillitate perfruuntur: deinde ejus virtute recreati, non secùs aque Helias, (2) qui subcinericii panis fortitudine ambulavit usque ad montem Dei Horeb, cùm ex vitâ emigrandi tempus advenit, ad æternam gloriam et beatitudinem ascendunt.

Nota. Hæc omnia à Pastoribus latissimè explicabuntur, si vel divi Joannis cap. 6. in quo multiplices hujus Sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint: vel admiranda Christi Domini facta percurrentes, ostenderint, cùm eos jure ac meritò beatissimos fuisse existima-

---

(1) Joan. 6. 54. (2) 3. Reg. 19. 6.

mus, in quorum (1) tecta mortalis receptus est, vel qui illius (2) vestis aut fimbriæ tactu sanitatem recuperârunt, multò nos beatiores et feliciores esse, in quorum animas immortalī gloriâ præditus ingredi non gravetur, ut ejus vulnera sanet omnia : eamque amplissimis muneribus ornatam sibi conjungat.

Triplex modus sumendi Eucharistiam.

LVII. Verum docendum est, à quibus ingentes illi sacrae Eucharistiæ fructus, qui modò commemorati sunt, percipi possint : neque unam tantum esse communicandi rationem, ut fidelis populus discat meliora charismata æmulari. Rectè igitur et sapienter majores nostri, ut in Tridentina Synodo (*) legimus, tres hujus Sacramenti sumendi rationes distinxerunt.

Sacramentaliter.

Alii enim Sacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui sacra mysteria impuro ore et corde accipere non verentur, quos Apostolus ait (3) indignè manducare et bibere corpus Domini. De his divus Augustinus (†) ita scribit : Qui non manet in Christo, et in quo non manet Christus, procul dubio non manducat spiritualiter ejus carnem, licet carnaliter et visibiliter premat dentibus Sacramenta corporis et sanguinis. Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, non solùm ex his nullum capiunt fructum, sed ipso Apostolo teste, (4) judicium sibi manducant et bibunt.

Spiritualiter.

Alii verò spiritu tantummodò Eucharistiam sumere dicuntur : ii sunt qui desiderio et voto

(1) Luc. 19. 9. (2) Matth. 9. 20. et 14. 36. (*) De consec. dist. 2. can. 46. sess. 15. cap. 8. (3) 1. Cor. 11. 29. (†) In Joan. Tract. 16. et contra Donat. lib. 5. cap. 8. (4) 1. Cor. 11. 29.

propositum coelestem illum panem comedunt, fide vivâ incensi, (1) quæ per dilectionem operatur : ex quo si non omnes, maximos certè utilitatis fructus consequuntur.

Sacramentaliter et spiritualiter.

Alii deniquè sunt, qui Sacramento et spiritu sacram Eucharistiam percipiunt : qui cùm ex Apostoli doctrinâ (2) prius se probaverint, ac veste nuptiali ornati ad divinam hanc mensam accesserint, ex Eucharistiâ capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus.

Nota. Quare perspicuum est eos se maximis et coelestibus bonis privare, qui cùm ad corporis Domini Sacramentum etiam sumendum parati esse possint, satis habent spiritu tantùm sacram communionem accipere.

Ad Eucharistiam accedens præparare se debet, et cur.

LVIII. Sed jam docendum est quâ ratione præparatos Fidelium animos esse oporteat, antequàm ad sacramentalem Eucharistiæ perceptionem veniant.

Primò.

Ac primùm quidem, ut pateat eam præparationem maximè necessariam esse, Salvatoris nostri exemplum proponendum est. Nam antequàm Apostolis pretiosi corporis et sanguinis sui Sacramenta daret, quamvis jam mundi essent, (3) pedes eorum lavit, ut declararet omnem diligentiam adhibendam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem et innocentiam desit, cùm sacra mysteria percepturi sumus.

Secundò.

Deindè verò Fideles intelligant quemadmodum, si optimè affecto et præparato animo

---

(1) Gal. 5. 6. (2) 1 Cor. 11. 28. (3) Joan. 23. 5.

Eucharistiam aliquis sumat, amplissimis cœlestis gratiæ muneribus ornatur: ita contrà, si imparatus accipiat, non solùm nihil commodi, sed maxima etiam incommoda et detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus et maximè salutaribus hoc proprium est, ut, si in tempore iis utamur, vehementer prosint; sin alieno tempore adhibeantur, perniciem et exitum afferant. Quare mirandum non est ingenita quoque et præclarissima Dei dona, cùm benè constituto animo accipiuntur, ad cœlestem gloriâ consequendam maximo nobis adjumento esse; at verò, cùm iis nos ipsos indignos præbemus, sempiternam mortem afferre.

Exemplum.

Id verò arcæ Domini exemplo comprobatur; arca enim fœderis, quâ nihil præstantius Israëliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima et innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, (1) à Philisthæis ablata summam illis pestem et calamitatem cum æterno dedecore conjunctam importavit: sic etiam cibi, qui ore accepti in stomachum benè affectum illabuntur, corpora alunt et sustentant; qui verò in stomachum vitiosis humoribus plenum infundi solent, graves morbos efficiunt. *De præparatione ad Euchar. requisitâ vide Trident. sess. 13. c. 7. et can. 11. Basil. q. 172. regul. brev., et serm. 2. de Baptism. Cypr. toto serè lib. de Lapsis, agendo de Pœnit. Aug. serm. 1. de temp. Chrys. hom. 44. 45. 46. in Joannem et in hom. 83.*

Præparatio animæ ad Eucharistiam.

Prima.

LIX. Primam itaque illam præparationem Fideles adhibeant, ut discernant mensam à mensâ, hanc sacram ab aliis profanis, cœlestem hunc

---

(1) 1. Reg. 5. toto.

panem à communi. Atque hoc fit, cùm certò credimus præsens esse verum corpus et sanguinem Domini, quem in cœlo Angeli adorant, (1) ad cujus nutum columnæ cœli contremiscunt et pavent, (2) cujus gloriâ plenum est cœlum et terra. Hoc nimirum est (3) dijudicare corpus Domini, quod Apostolus admonuit : cujus tamen mysterii magnitudinem venerari potius oportet quàm in disputationibus ejus veritatem curiosius perquirere.

Secunda.

Altera verò illa præparatio maximè necessaria est, ut unusquisque à seipso quærat, num pacem cum aliis habeat, num proximos verè atque ex animo diligat? (4) Si ergò offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversus te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum.

Tertia.

Deindè conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne fortè exitiali aliquo peccato contaminati simus, cujus pœnitere necesse sit, ut prius contritionis et confessionis medicamento illud eluatur : definitum est enim à sanctâ Tridentinâ Synodo (*) nemini licere, quem mortalis peccati conscientia stimulet, si sacerdotis facultas data sit, antequàm se sacramentali confessione purgaverit, quantumvis sibi contritus esse videatur, sacram Eucharistiam accipere. *Chrysost. homil. 30 in Genes. et 20. in Matth. Cypr. in lib. de lapsis.*

Quarta.

Prætereà taciti cum animis nostris cogitemus,

---

(1) Job. 16. 11. (2) Isa. 6. 3. (3) 1. Cor. 11. 29. (4) Matt. 5. 23. (*) Sess. 13. canon. 11.

quàm indigni simus, quibus divinum hoc beneficium à Domino tribuatur : quare illud Centurionis, de quo idem ipse Salvator testatus est, (1) se non invenisse tantam fidem in Israel, ex animo dicendum est : Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum.

Quinta.

Exquiramus etiam à nobis ipsis an illud Petri usurpare nobis liceat : (2) Domine, tu scis quia amo te. Miminisse enim oportet, eum qui (3) sine veste nuptiali in domini convivio accubuerat, in tenebrosam carcerem conjectum, sempiternis poenis addictum fuisse.

Præparationes corporis ad Eucharistiam.

LX. Neque verò animi solùm, sed etiam corporis præparatione opus est, nam jejuni ad sacram mensam accedere debemus, ita ut saltem à dimidiâ antecedentis diei nocte, usque ad illud temporis punctum, quo Eucharistiam accipimus, nihil omninò comederimus aut biberimus. *Vide August. Epist. 118. c. 6. et lib. 1. ad inquis. Januarii. cap. 6.*

Conjugum.

LXI. Postulat enim tanti Sacramenti dignitas, ut qui matrimonio conjuncti sunt, aliquot dies à concubitu uxorum abstineant, Davidis exemplo admoniti, (4) qui cùm panes propositionis à sacerdote accepturus esset, purum se et pueros suos ab uxorum consuetudine, tres ipsos dies esse professus est. Hæc ferè sunt, quæ maximè observari à Fidelibus oportet, ut se ad sacramysteria utiliter accipienda antea parent : reliqua enim, quæ hæc in re provideantur, ad hæc ipsa capita faciliè redigi poterunt. *Gregor. in res-*

---

(1) Matth. 3. 10. (2) Joan. 21. 25. (3) Matth. 22. 12. 13.
(4) Reg. 21. 3. 4. 5.

ponsione 10 ad interrog. August. et hab. 33. q. 4. c. 7. Aug. serm. 2. de temp. et 244.

Saltem semel in anno quisque communicare tenetur.

LXII. Sed ne fortè aliqui segniores ad hoc Sacramentum percipiendum reddantur, quòd tantam præparationem adhibere grave admodum et difficile ducant, Fideles sæpè admonendi sunt, omnibus eam legem propositam esse, ut sacram Eucharistiam accipiant. Præterea, constitutum est ab Ecclesià, ut qui semel saltem singulis annis in Paschà non communicaverit, ab Ecclesià arceatur. *Concilium Later. c. 28. et habetur l. 5. Decret. tit. de Pœnit. et remis. cap. Omnis utriusque sexus; Trid. sess. 13. c. 9.*

Ad frequentem usum Eucharistiæ hortandi sunt Fideles.

LXIII. Neque tamen Fideles hoc satis habeant, se hujus decreti auctoritati obtemperantes semel tantummodò corpus Domini quotannis accipere: verum sæpiùs interandam Eucharistiæ communionem existiment. Utrùm autem singulis mensibus, vel hebdomadis, vel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præscribi non potest, verum tamen illa est sancti Augustini (*) norma certissima: Sic vive, ut quotidie possis sumere. Quare Parochi parati erunt Fideles crebrò adhortari, ut quemadmodum corpori in singulos dies alimentum subministrare necessarium putant: ita etiam quotidie hoc Sacramento alendæ et nutriendæ animæ curam non abjiciant: neque enim minùs spiritali cibo animam, quàm naturali corpus indigere perspicuum est. Vehementer autem proderit hoc loco repetere maxima illa et divina beneficia, quæ ut antea demons-

---

(*) Aug. de verbis Domini, serm. 28. qui desumptus est ex Ambros. lib. 5. de Sacram. cap. 4.

tratum est, ex Eucharistiæ sacramentali communione consequimur; illa etiam figura erit addenda, (1) cùm singulis diebus corporis vires manna reficere oportebat: itemque sanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem hujus Sacramenti perceptionem magnoperè commendant. Neque enim unius sancti Patris Augustini ea fuit sententia: Quotidiè peccas, quotidiè sume: sed, si quis diligenter attenderit, eundem omnium Patrum, qui de hac re scripserunt, sensum fuisse, facile comperiet. *Ad frequentem communionem hortatur Augustinus de verbis Domini sermon. 28, sed hic sermo cùm non sit Augustini sed Ambrosii, lib. 5. de Sacrament. c. 4. rejectus est in appendicem tom. 10. item vide eundem August. Epist. 118. c. 3. item Ignat. ad Ephes. satis ante finem. Basil. Epistol. ad Cæsar. patr. Ambros. lib. 5. de Sacram. c. 4. Chrys. hom. 61. ad populum Antioch. Cypr. de Oratione Dominicâ ad hæc verba, panem nostrum quotidianum. Hiero. Epistol. 28. ad Lucin. vers. finem. Cyril. lib. 3. in Joan. cap. 37. Vide etiam de consecr. dist. 2. per multa capita hæc de re.*

Quotidiè olim Fideles communicabant.

LXIV. Ac tempus quidem olim fuisse cùm Fideles quotidiè Eucharistiam acciperent, ex Apostolorum Actis intelligimus: omnes enim, qui tunc christianam fidem profitebantur, verâ et sincerâ charitate ita ardebant, ut cum (2) sine intermissione orationibus et aliis pietatis officiis vacarent, quotidiè ad sacra Domini corporis mysteria sumenda parati invenirentur. Eam postea consuetudinem, quæ intermitti videbatur, Anacletus sanctissimus martyr et pontifex (*)

---

(1) Exod. 16. 21. 12. (2) Act. 2. 42. 45. (*) de cons. dist. 2. c. 10.

aliâ ex parte renovavit: præcepit enim ut ministri, qui Missæ sacrificio interessent, communicarent: quod ab Apostolis constitutum esse affirmaret. Diù etiam in Ecclesiâ ille mos fuit, ut sacerdos peracto sacrificio, cùm Eucharistiam sumpsisset, ad populum qui aderat conversus, his verbis ad sacram mensam Fideles invitaret: Venite, fratres, ad communionem. Tunc qui parati erant, summâ cum religione sacrosancta mysteria sumebant. *De quotidiana Communionem vide Dionysium de Eccles. Hierarch. c. 3. parte 2. Hieronym. Epist. 28. ad Lucin. Gregorium lib. 2. dialog. c. 23. Item vide lib. de Eccles. dogmatibus, c. 53. et citatur de consecr. dist. 2. c. 13.*

Ter in anno communicare olim erat præceptum.

LXV. Sed cùm deindè charitas et pietatis studium adeò refrixisset, ut rarò admodum ad communionem Fideles accederent; sancitum est à Fabiano Pontifice, (†) ut ter quotannis, in Natali Domini, et Resurrectione, et Pentecostè omnes Eucharistiam sumerent, id quod postea à multis Conciliis, præsertim verò ab Agathensi primo confirmatum est.

Communicare semel in anno quandò præceptum.

LXVI. Ad extremum, cùm eò res adducta esset, ut non modò sancta illa et salutaris præceptio non servaretur; sed in plures etiam annos sacræ Eucharistiæ communio differretur, decretum est in Lateranensi (*) Concilio, ut semel ad minùs singulis annis in Paschâ Fideles omnes sacrum Domini corpus acciperent: qui verò id facere neglexissent, Ecclesiæ aditu prohiberentur.

(†) Fab. decret. habes de cons. dist. 2. c. 16. et ib. citatur Concil. Agath. c. 18. c. seculares. (*) Citat. lib. 5. decr. tit. de Pœnit. et remiss. cap. Omnis utriusque sexus.

Ante usum rationis communicare non licet.

LXVII. Verùm quamvis hæc lex Dei et Ecclesiæ auctoritate sancita, ad omnes Fideles pertineat: docendum est tamen eos excipi, qui nondum rationis usum propter ætatis imbecillitatem habent; hi enim neque sacram Eucharistiam à profano et communi pane sciunt discernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi et religionem afferre possunt. Atque id etiam à Christi Domini institutione alienissimum videtur; inquit enim: (1) Accipite et comedite: Infantes autem idoneos non esse qui accipiant et comedant, satis constat.

Infantibus olim dabatur Eucharistia.

LXVIII. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis consuetudo, (†) ut infantibus etiam sacram Eucharistiam præberent: sed tamen tum ob eas causas, quæ antè dictæ sunt, tum ob alias Christianæ pietatis maximè consentaneas jamdiù ejusdem Ecclesiæ auctoritate id fieri desivit.

Nota. Quà verò ætate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit, quàm pater et sacerdos, cui illi confitentur peccata; ad illos enim pertinet explorare, et à pueris percunctari, an hujus admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint et gustum habeant.

Amentibus quandò danda Eucharistia.

LXIX. Amentibus prætereà, qui tunc à pietatis sensu, alieni sunt, Sacramenta dare minimè oportet; quamvis, si antequàm in insaniam inciderint, piam et religiosam animi voluntatem præ se tulerint, licebit eis in fine vitæ ex Concilii Carthaginensis decreto (††) Eucharistiam administrare: modò vomitionis, vel alterius in-

---

(1) Matth. 26. 26. (†) Cypr. de lapsis post med.
(††) Conc. Carb. 4. 76.

dignitatis et incommodi periculum nullum timendum sit.

Sub utraq̃ue specie communicare solis sacerdotibus licet.

LXX. Quod verò ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi sanctæ Ecclesiæ lege interdictum esse ne quis sinè ipsius Ecclesiæ auctoritate, præter sacerdotes, corpus Domini in sacrificio conficientes, sub utraq̃ue specie sacram Eucharistiam sumat: nam, ut à Tridentinâ Synodo (*) explicatum est, quamvis Christus Dominus in ultimâ cœnâ altissimum hoc Sacramentum in panis et vini speciebus instituerit et Apostolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem à Domino Salvatore constitutam esse, ut omnibus Fidelibus sacra mysteria sub utraq̃ue specie administranda sint. Etenim idem Dominus noster cùm de hoc Sacramento loqueretur, alterius tantùm speciei sæpiùs meminit, ut cùm inquit: (1) Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum; et: Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vitâ; et: Qui manducat hunc panem, vivet in æternum. *Unius tantùm speciei usum sufficere ad perfectam Communionem colliges ex Tertull. lib. 2. ad uxorem. Cypr. de lapsis. Orig. hom. 13. in Exod. Basil Epist. ad Cæsar. patr. August. Epist. 786. Hier. in Apol. ad Pammach. Chrysost. hom. 41. operis imperf. in Matth.*

Cur laicis utriusque speciei usus non concedatur.

LXXI. Multis verò, et iis quidem gravissimis rationibus adductam esse Ecclesiam patet, ut hanc potissimum sub alterâ specie communicandi consuetudinem non solùm approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret.

(*) Sess. 21. de com. sub utraq̃ue specie can. 1. 2. 3.

(1) Joan. 6. 51.

Prima ratio.

Primum enim maxime cavendum erat, ne sanguis Domini in terram funderetur, quod quidem facile vitari posse non videbatur, si in magnâ populi multitudine eum ministrare oportuisset.

Secunda ratio.

Præterea cum sacra Eucharistia ægrotis præstò esse debeat, magnoperè timendum erat, ne, si diutius vini species asservaretur, coacesceret.

Tertia ratio.

Permuli præterea sunt qui vini saporem ac ne odorem quidem perferre ullò modo possint.

Quarta ratio.

Quare, ne quod spiritualis salutis causâ dandum est, corporis valetudini noceret, prudentissimè sancitum est ab Ecclesiâ, ut panis tantummodò speciem Fideles acciperent.

Quinta ratio.

Accedit ad alias rationes, quòd in pluribus Provinciis summâ vini penuriâ laboratur: neque id aliundè sinè maximis impensis, ac non nisi longissimis et difficillimis itineribus conveyi potest.

Sexta ratio.

Deindè, quod maxime omnium ad rem pertinet, convellenda erat eorum hæresis, qui negabant sub utrâque specie totum Christum esse; sed corpus tantum exsangue sub panis, sanguinem autem sub vini specie contineri asserebant. Ut igitur fidei catholicæ veritas magis aut omnium oculos poneretur, sapientissimo consilio alterius speciei, hoc est panis, communio inducta est. Sunt et aliæ rationes ab iis collectæ, qui de hoc argumento disserunt: quæ si opus esse videbitur, à Parochis afferri poterunt.

Minister Sacramenti Eucharistiæ solus sacerdos.

LXXII. Jam de ministro, quamvis id à nemine ferè ignorari possit, agendum est, ne quid prætermissum sit, quod ad hujus Sacramenti doctrinam pertinere videatur. Itaque tradendum est, solis sacerdotibus potestatem datam esse, ut sacram Eucharistiam conficiant, ac Fidelibus distribuant. Eum autem morem in Ecclesiâ semper servatum esse, ut fidelis populus à sacerdotibus Sacramenta acciperet, sacerdotes autem sacra facientes ipsi se communicarent, sancta Tridentina Synodus(*) explicavit, ostenditque hanc consuetudinem tanquàm ab apostolicâ traditione profectam, religiosè retinendam esse; cùm præsertim hujus rei illustre nobis exemplum Christus Dominus reliquerit, qui et sanctissimum corpus suum (1) consecravit, et Apostolis suis manibus porrexit.

Vasa seu lintea sacra tangere laicis prohibitum.

LXXIII. Verùm, ut quâcumque ratione tanti Sacramenti dignitati consuleretur, non modò ejus administrandi potestas solis sacerdotibus data est: sed lege etiam Ecclesia vetuit, ne quis, nisi consecratus esset, sacra vasa, lintea et alia instrumenta, quæ ad illius confectionem necessaria sunt, tractare aut tangere auderet; modò gravis aliqua necessitas non incideret. Ex quo tum sacerdotes ipsi, tum reliqui Fideles intelligere possunt, quantà religione et sanctitate prædictos esse oporteat, qui ad Eucharistiam, vel consecrandam, vel sumendam accedunt.

Improbilas ministri Eucharistiæ sanctitatem non minuit.

LXXIV. Quanquàm, quod antea de cæteris Sacramentis dictum est, ea non minùs per improbos administrari, si quæ ad illorum perfectam

---

(*) Sess. 13. c. 10. (1) Matth. 26. 26. Marc. 14. 22.

rationem attinent, ritè servantur; idem valet in Eucharistiæ Sacramento. Neque enim hæc omnia ministrorum merito niti, sed Christi Domini virtute et potestate geri credendum est. Hæc sunt, quæ de Eucharistiâ, ut Sacramentum est, explicanda erunt.

De Eucharistiâ ut sacrificium est.

LXXV. Nunc, quod restat dicendum ut sacrificium est, explanare oportet, ut intelligant Parochi quæpotissimùm de hoc mysterio, quemadmodùm sancta Synodus(*) decrevit, dominicis et festis diebus fidei populo tradere debeant. Etenim hoc Sacramentum non solum thesaurus est coelestium divitiarum: quo si benè utamur, Dei gratiam nobis conciliamus et amorem: sed in eo præcipua quædam ratio inest, quâ ei pro immensis in nos collatis beneficiis aliquam gratiam referre possumus. At verò hæc victima, si ritè et legitime immoletur, quàm grata et accepta Deo sit, ex hoc colligitur. Si enim veteris legis sacrificia de quibus scriptum est: (1) Sacrificium et oblationem noluisti: et iterùm: (2) Si voluisses sacrificium, dedissem utique; holocaustis non delectaberis: ita placuerunt Domino, ut Scriptura Deum (3) odoratum esse odorem suavitatis, id est, grata ei et accepta fuisse, testetur. Quid nobis sperandum de eo sacrificio, in quo ille ipse immolatur atque offertur, de quo coelestis vox bis audita est: (4) Hic est Filius meus dilectus, in quo benè mihi complacui. Hoc igitur mysterium Parochi diligenter exponant, ut cùm Fideles ad rem divinam convenerint, attentè et religiosè sacra illa, in quibus intersunt, meditari discant.

(*) Sess. 22. princip. cap. 3. (1) Psal. 39. 7. (2) Ps. 50. 18.
(3) Gen. 8. 21 (4) Matth. 3. 17.

Duabus de causis instituta est Eucharistia.

LXXVI. In primis autem docebunt, Eucharistiam duabus de causis à Christo Domino institutam esse; altera est, ut cœleste animæ nostræ alimentum esset, quo vitam spiritualem tueri et conservare possemus: altera, ut Ecclesia perpetuum sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur, et cœlestis Pater sceleribus nostris sæpè graviter offensus, ab irâ ad misericordiam, à justæ animadversionis severitate ad clementiam traduceretur. Hujus rei figuram et similitudinem in (1) Agno Paschali licet animadvertere, qui ut sacrificium et sacramentum à filiis Israel offerri et comedi consueverat. *Vide Trident. de sacrificio Missæ, c. 1. et 3. Dionys. l. 1. Eccles. Hier. c. 3. Ignat. Epist. ad Smyrn. Tertull. lib. de Orat. Iren. l. 4. c. 32, Aug. l. 10 de Civit. Dei c. 23. 10, et l. 17. c. 20. et l. 18 c. 35, et l. 19 c. 23, et l. 22. c. 8. et alibi passim.*

Quantum sit beneficium Eucharistiæ.

LXXVII. Nec verò, cùm Salvator noster Deo Patri se ipsum in arâ crucis oblaturus esset, ullam suæ ergà nos immensæ charitatis illustriorem significationem dare potuit, quàm cùm nobis visibile sacrificium reliquit, quo cruentum illud semel in cruce paulò post immolandum instauraretur, ejusque memoria usquè in finem seculi quotidie summâ cum utilitate ab Ecclesiâ per universum orbem diffusa coleretur.

Sacrificium inter et Sacramentum differentia.

LXXVIII. Differunt autem plurimùm inter se hæ duæ rationes.

Prima.

Sacramentum enim consecratione perficitur: omnis verò sacrificii vis in eo est, ut offeratur.

---

(1) Deut. 16. 1. et seqq.

Quarè sacra Eucharistia, dùm in pyxide continetur, vel ad ægrotum deferitur, Sacramenti, non sacrificii rationem habet.

Secunda.

Deindè etiam, ut Sacramentum est, iis qui divinam Hostiam sumunt, meriti causam affert, et omnes illas utilitates, quæ suprâ commemoratæ sunt : ut autem sacrificium est, non merendi solùm, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet. Nam ut Christus Dominus in passione suâ pro nobis meruit ac satisfecit : sic qui hoc sacrificium offerunt, quo nobiscum communicant, Dominicæ passionis fructus merentur, ac satisfaciunt.

Sacrificium Missæ à quo et quandò institutum.

LXXIX. Jam de hujus sacrificii institutione nullum ambigendi locum sancta Tridentina Synodus (*) reliquit : declaravit enim, in extremâ cœnâ à Christo Domino institutum esse ; simulque anathemate eos damnavit, qui asserunt, verum et proprium sacrificium Deo non offerri, aut offerre nihil aliud esse quàm Christum ad manducandum dari.

Soli Deo sacrificium offerendum, et non Sanctis.

LXXX. Nec verò illud prætermisit, quin diligenter explicaret, (†) uni Deo sacrificium fieri : nam etsi Ecclesia interdùm Missas in memoriam et honorem Sanctorum celebrare consuevit ; non tamen illis sacrificium, sed uni Deo, qui Sanctos immortalis gloriâ coronavit, offerri docuit. Quarè nec sacerdos unquàm dicere solet : Offero tibi sacrificium, Petre, vel Paule ; sed (††) dum uni soli Deo immolat, gratias illi agit pro beatissimorum martyrum insigni victoriâ : eorumque patrocinium

---

(*) Sess. 22. de Sacr. Missæ c. 1. et can. 1. et 2.
 (†) Trid. Synod. sess. 21. c. 3. (††) Aug. contra Faust. lib. 20. c. 21.

itâ implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cœlis, quorum memoriam facimus in terris. Hæc autem, quæ de hujus sacrificii veritate à catholicâ Ecclesiâ tradita sunt, ex Domini verbis accepit: cùm extremâ illâ nocte hæc ipsa sacra mysteria Apostolis commendans: (1) Hoc facite, inquit, in meam commemorationem.

Nota. Eos enim, quemadmodum à sanctâ Synodo definitum est, (*) tunc sacerdotes instituit, præcipitque ut ipsi, et qui eis in sacerdotali munere successuri essent, corpus ejus immolarent et offerrent; atque id etiam Apostoli verba ad Corinthios scripta satis demonstrant, cùm ait: (2) Non potestis calicem Domini bibere et calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse et mensæ dæmoniorum. Ut enim pro dæmoniorum mensâ altare, in quo eis immolabatur, intelligendum est, itâ etiam (ut, quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa Domini nihil aliud, nisi altare, in quo sacrificium Domino fiebat, significare potest.

Eucharistice sacrificii figuræ et prophetiæ.

LXXXI. Quòd si ex veteri testamento hujus sacrificii figuras et oracula requiramus: primùm quidem de eo Malachias apertissimè vaticinatus est his verbis: (3) Ab ortu solis usquè ad occasum magnum est nomen meum in gentibus: et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Præterea, hæc hostia tam antè, quàm post latam legem, variis sacrificiorum generibus præuuntiata est: Etenim bona omnia, quæ iis sacrificiis significabantur, hæc una victima, tanquàm omnium perfectio et absolutio, complexa est. Verùntamen nullâ in re ejus imaginem magis expressam licet

---

(1) Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24. (*) Conc. Trid. Sess. 22. c. 1. (2) 1. Cor. 10. 21. (3) Malach. 2. 11.

videre, quàm in (1) Melchisedech sacrificio : ipse enim Salvator (2) sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus et sanguinem suum in extremâ coenâ sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit.

Sacrificium Missæ et sacrificium crucis unum et idem.

LXXXII. Unum itaque et idem sacrificium esse fatemur, et haberi debet, quod in Missâ peragitur, et quod in cruce oblatum est, quemadmodum una est et eadem hostia, Christus videlicet Dominus noster, qui seipsum in arâ crucis semel tantummodò cruentum immolavit. Neque enim cruenta et incruenta hostia duæ sunt hostiæ, sed una tantum, cujus sacrificium, postquàm Dominus ità præcepit : (4) Hoc facite in meam commemorationem, in Eucharistiâ quotidie instauratur.

Christus et sacerdotes sunt unus sacerdos.

LXXXIII. Sed unus etiam atque idem sacerdos est Christus Dominus : nam ministri, (*) qui sacrificium faciunt, non suam sed Christi personam suscipiunt, cùm ejus corpus et sanguinem conficiunt, id quod et ipsius consecrationis verbis ostenditur ; neque enim sacerdos inquit : Hoc est corpus Christi ; sed, Hoc est corpus meum : personam videlicet Christi Domini gerens, panis et vini substantiam in veram ejus corporis et sanguinis substantiam convertit.

Missæ et laudis et propitiationis sacrificium.

LXXXIV. Quæ cùm ità sint, sinè ullâ dubitatione docendum est, id quod etiam sancta Synodus (**) explicavit, sacrosanctum Missæ sacrificium

(1) Gen. 14. 18. (2) Heb. 7. 17. Ps. 109. 4. (3) Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24. (*) Chrys. hom. 2. in 1. ad Timoth. et hom. de prod. Judæ Ambros. lib. 4. de Sacram. c. 4. (**) Trident. sess. 22. de sacrif. Missæ c. 2. et can. 3.

esse non solum laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii quod in cruce factum est, sed verè etiam propitiatorium sacrificium, quo Deus nobis placatus et propitius redditur.

Missam offerens ut decet misericordiam consequitur.

LXXXV. Quare si puro corde et accensa fide, et intimo nostrorum scelerum dolore affecti hanc sanctissimam Hostiam immolemus et offeramus: dubitandum non est quin (1) misericordiam à Domino consecuturi simus et gratiam in auxilio opportuno; hujus enim victimæ odore ita delectatur Dominus, ut gratiæ et poenitentiae donum nobis impertiens peccata condonet. Quamobrem et solemnis est illa Ecclesiæ precatio: (*) Quoties hujus hostiæ commemoratio celebratur, toties opus nostræ salutis exercetur, nimirum uberrimi illi cruentæ hostiæ fructus per hoc incruentum sacrificium ad nos manant.

Missæ vivis et defunctis fidelibus prodest.

LXXXVI. Deinde verò hujus sacrificii eam vim esse Parochi docebunt, ut non solum immolanti (†) et sumentis prosit, sed omnibus etiam Fidelibus, sive illi nobiscum in terris vivant, sive jam in Domino mortui, nondum planè expiati sint. Neque enim minus ex Apostolorum certissimâ traditione pro his utiliter offertur, quàm pro vivorum peccatis, poenis, satisfactionibus ac quibusvis calamitatibus et angustiis.

Missæ nunquam est dicenda privata.

LXXXVII. Ex quo facile perspicitur omnes Missas communes censendas esse, ut quæ ad communem omnium Fidelium utilitatem et salutem pertineant.

---

(1) Hebr. 4. 16. (*) Secreta Dom. 9. post. Pentec. (†) Trid. Synod. sess. 22. cap. 206.

Ad quid in Missâ tot cæremoniæ.

LXXXVIII. Habet autem hoc sacrificium multos, eosque maximè insignes ac solemnes ritus quorum nullus supervacaneus aut inanis existimandus est; verùm omnes eò spectant, ut et tanti sacrificii majestas magis eluceat, et salutaribus mysteriis intuendis ad rerum divinarum, quæ in eo sacrificio occultæ sunt, contemplationem Fideles excitentur. Sed de his nihil est ut plura dicamus: tum quia hoc argumentum longiorem explicationem postulare videtur, quàm propositæ institutioni conveniat: tum quia innumerabiles penè libellos et commentarios, qui de hac re à piis et doctissimis viris conscripti sunt, sacerdotes in promptu habebunt. Hactenùs igitur satis fuerit, earum rerum quæ ad Eucharistiam, tum quâ Sacramentum, tum quâ sacrificium sit, pertinent, potiora capita, juvante Domino, exposuisse.

DE PŒNITENTIÆ SACRAMENTO.*Pœnitentiæ Sacramenti necessitas.*

I. **Q**UEMADMODUM humanæ naturæ fragilitas et imbecillitas omnibus nota est, eamque in seipso quisque facilè experitur: ità quantam habeat necessitatem Pœnitentiæ Sacramentum, ignorare nemo potest. Quod si diligentiam, quæ à Parochis in unoquoque argumento adhibenda est, ex rei quam tractant, magnitudine et pondere metiri oportet: omninò fatebimur, eos nunquàm in hujus loci explicatione adeò diligentes futuros esse, ut satis videri possit: quin etiam de hoc Sacramento, quàm de baptismo, eò accuratiùs agendum est, quòd baptismus semel tantùm administratur, nec iterari potest: Pœnitentiæ verò toties locus datur, ejusque repetendæ toties necessitas imposita est, quoties post Baptismum peccare contingat: ità enim à Tridentinâ Synodo (*)

(*) Sess. 6. de Just. cap. 14. et sess. 14. de pœn. cap. 3.
dictum

dictum est, sacramentum poenitentiae non secus lapsis post baptismum, ac baptismum nondum regeneratis, ad salutem necessarium esse: vulgataque illa sancti Hieronymi sententia ab omnibus qui deinceps res sacras tradiderunt, magnoperè comprobatur: (†) poenitentiam esse secundam tabulam. Ut enim confractâ navi, unum vitae servandæ perfugium reliquum est, si fortè tabulam aliquam de naufragio liceat accipere, ita post amissam baptismi innocentiam, nisi quis ad poenitentiae tabulam confugiat, sinè dubio de ejus salute desperandum est. Hæc autem non ad pastores solùm, sed ad reliquos etiam Fideles excitandos dicta sint, ne fortè in eis rei maximè necessariæ incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debent, ut divinâ ope adjuti, sinè casu aut prolapsione aliquâ in viâ Domini progredi possint: quòd si nonnunquam offenderint, tum verò summam Dei benignitatem intuentes, qui tanquam bonus (1) pastor ovium suarum vulnera obligare eisque mederi solet, hoc saluberrimum poenitentiae medicamentum nunquam iù aliud tempus differendum esse cogitabunt. *De Poenitentia è Patribus antiquis scripserunt Tertullian. librum unum, Cyprian. Epistolas plures et unum librum de lapsis. Pacianus librum unum et duas Epistolas ad Sympronian. ac de poenitent. et confessione, seu paræn. ac de poenit. Ambros. libros duos de poenit. Chrysostomus Homilius 10. et sermon. de poenit. Ephrem. lib. et serm. de poenit. Fulgentius lib. 2. de remissione peccatorum ad Euthimium. Gregorius Nyssenus orationem de poenitentia. Basil. homiliam unam quæ est postrema variarum. Augustinus denique librum unum de verâ et falsâ poenitentia, et librum in-*

(†) In 3. cap. Isa. ad hæc verba, Ruit Hierusalem, et Epistola 8. (1) Ezech, 34. 16.

signem de pœnitentiæ medicinâ. His adde Marcum Ercenitam cujus exstat de pœnitentiâ liber unus, sed cautè legendus : de eo vide Bellarmin. de Script. Ecclæs. Qui non habet Patres supra citatos, videat in Decreto Gratiani de pœnitentiâ 7. distinctiones.

Multiplex pœnitentiæ acceptio.

II. Ut autem rem ipsam aggrediamur, priùs explicanda est varia hujus nominis potestas et notio, ne aliquis ambiguitate vocis in errorem inducatur. Nonnulli enim pœnitentiam pro satisfactione accipiunt. Alii, à catholicæ fidei doctrinâ longissimè remoti, cùm arbitrentur pœnitentiam nullam temporis præteriti rationem habere, nihil aliud quàm novam vitam esse definiunt. Docendum est igitur, multiplicem esse hujus nominis significationem.

Prima.

Primum enim pœnitentia de iis dicitur, quibus aliquid displicet, quod antè placuerit, nullâ habitâ ratione hujus cogitationis, bonumnè au malum fuerit. Sic omnes (1) pœnitent, quorum tristitia secundùm sæculum est, non secundùm Deum: cujusmodi pœnitentia non salutem affert, sed mortem.

Secunda.

Altera est pœnitentia, cùm quis ex scelere admissio, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, sed sui ipsius causâ concipit.

Tertia.

Tertia est, cùm non solum admissi sceleris causâ, intimo animæ sensu dolemus, vel ejus doloris externum etiam aliquod signum damus, verùm unius Dei causâ in eo mœrore sumus. Ac singulis quidem pœnitentiæ generibus, quæ com-

---

(1) 2. Cor. 7. 10.

memorata sunt, pœnitentiæ vox propriè convenit.

Quomodò Deum pœniteat.

III. Nam cùm in sacris litteris Deum pœnitere legimus, (1) id per translationem dici perspicuum est. Eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum est, sacræ litteræ utuntur, cùm Deum mutare aliquid constituisse declarant: quod non aliter facere videatur, quàm homines, quos si alicujus rei pœniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergò scriptum est pœnituisse eum (2) quòd hominem fecisset, et alio loco, (3) quòd Saulem regem constituisset.

Seligitur vera pœnitentiæ acceptio.

IV. Verùm inter has pœnitentiæ significationes magnum discrimen observare oportet. Prima enim in vitio ponenda est: altera est quædam commoti et perturbati animi affectio: tertiam tum ad virtutem pertinere, tum Sacramentum esse dicimus: quæ significatio hujus loci propria est.

A pœnitentiâ ut virtus est, cur incipiatur hîc.

V. Ac primùm quidem de ipsâ, ut virtutis parte agendum est; non solùm, quia fidelis populus ad omne virtutis genus institui à Pastoribus debet; sed etiam, quia hujus virtutis actiones tanquàm materiam præbent, in quâ pœnitentiæ Sacramentum versatur: ac nisi prius, quæ sit pœnitentiæ virtus rectè intelligatur, Sacramenti etiam vim ignorari necesse est.

Pœnitentia interior et exterior.

VI. Quarè in primis monendi hortandique sunt Fideles, ut omni contentione et studio in intimâ animi pœnitentiâ, quam virtutem dicimus, elaborent: sinè quâ ea, quæ extrinsecùs adhibetur,

---

(1) Psal. 105. 45. Jerem. 26. 3. (2) Genes. 6. 6. (3) 1. Reg. 105. 45.

peccata tua. *Vide Concilium Trident. sess. 14. cap. 1. Innoc. 1. Epist. 91. inter Epist. Aug.*

Secunda ratio.

Deindè verò, cùm nemo salutem, nisi per Christum, ejusque passionis beneficio, consequi possit, consentaneum nobisque utilissimum fuit, ejusmodi sacramentum iustitui, cujus vi et efficientiâ Christi sanguis ad nos defluens, peccata post baptismum admissa elueret, atque ità reconciliationis beneficium illi uni Salvatori nostro acceptum referre profiteremur.

Pœnitentiam esse Sacramentum probatur.

XV. Quòd verò pœnitentia sacramentum sit, pastores ità facilè ostendent : ut enim baptismus sacramentum est, quia peccata omnia, ac præsertim quod origine contractum fuit, delet; eadè ratione pœnitentia quæ peccata omnia post baptismum voluntate vel actione suscepta tollit, verè et propriè sacramentum dicendum est. Deindè, quod caput est, cùm illa quæ extrinsecus tum à pœnitente, tam à sacerdote fiunt, declarent ea quæ interiùs efficiuntur in animà, quis neget pœnitentiam verà et proprià sacramenti ratione præditam esse? siquidem sacramentum sacræ rei signum est : peccator autem quem pœnitet, rerum et verborum notis planè exprimit se animum à peccati turpitudine abduxisse; itemque ex iis quæ à sacerdote geruntur et dicuntur, misericordiam Dei peccata ipsa remittentis facilè cognoscimus. Quanquàm hoc apertè indicant illa Salvatoris verba : (1) Tibi dabo claves regni cœlorum; et quodcumque solveris super terram erit solutum et in cœlis. Absolutio enim sacerdotis verbis enuntiata, remissionem illam peccatorum signat, quam in animà efficit.

---

(1) Marc. 16. 19.

Sacramentum poenitentiae iterari potest.

XVI. Neque verò solum Fideles docendi sunt, poenitentiam in numero sacramentorum habendum esse, sed eorum etiam, quæ iterari possunt. Quærenti enim Petro num septiès venia peccati danda esset Dominus respondit : (1) Non dico tibi usquè septiès; sed usquè septuagies septiès. Quare si cùm ejusmodi hominibus agendum sit qui summæ Dei bonitati et clementiæ diffidere videantur, confirmandus erit illorum animus atque ad spem divinæ gratiæ erigendus. Quod quidem faciliè consequentur tum hujus loci et aliorum tractatione, qui in sacris litteris permulti occurrent; tum verò iis rationibus et argumentis quæ ex sanctorum Chrysostomi (*) libro de lapsis, et Ambrosii (†) libris de Poenitentiâ petere licebit.

Materia poenitentiae quæ.

XVII. Jam, quoniam nihil fideli populo notius esse debet quàm hujus sacramenti materia; docendum est, in eo maximè hoc sacramentum ab aliis differre, quòd aliorum sacramentorum materia est res aliqua naturalis, vel arte effecta : sacramenti verò poenitentiae quasi materia sunt actus poenitentis, nempe contritio, confessio et satisfactio, ut à Tridentinâ Synodo (††) declaratum est : qui quatenus in poenitente, ad integritatem sacramenti et plenam ac perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hâc ratione partes poenitentiae dicuntur.

Nota.

Neque verò hi actus, quasi materia à sanctâ synodo appellantur, quia veræ materiæ rationem non habeant; sed quia ejus generis materia

---

(1) Matth. 18. 22. (*) Chrys. tom. 5. lib. de laps. repar. et habetur de poenit. dist. 3. c. talis (†) Amb. de poenit. lib. 1. c. 1. et 2. vide et Ang. lib. de vera et falsa poen. c. 5. citatur de poenit. dist. 3. c. adhuc instant. (††) Sess. 24. de poenit. c. 3. et can. 4.

non sint, quæ extrinsecùs adhibeatur : ut aqua in Baptismo, et chrisma in Confirmatione.

Quo sensu peccata sint materia poenitentiae.

XVIII. Quod autem ab aliis dictum est, peccata ipsa hujus Sacramenti materiam esse, nihil planè diversum dici videbitur, si diligenter attendamus : ut enim ignis materiam ligna esse dicimus, quæ vi ignis consumuntur : ità peccata, quæ poenitentia delentur, rectè hujus sacramenti materia vocari possunt.

Forma Sacramenti poenitentiae.

XIX. Sed formæ etiam explicatio à Pastoribus prætermittenda non est, quòd ejus rei cognitio excitet Fidelium animos ad percipiendam summam cum religione hujus Sacramenti gratiam. Est autem forma : Ego te absolvo; quam non solùm ex illis verbis licet colligere : (1) Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlis, sed ex eadem Christi Domini doctrinam ab Apostolis traditam accepimus. Ac quoniam Sacramenta id significant, quod efficiunt illa : Ego te absolvo, ostendunt peccatorum remissionem hujus sacramenti administratione effici : planum est, hanc esse poenitentiae perfectam formam. Sunt enim peccata tanquam vincula, quibus constrictæ animæ tenentur, et ex quibus poenitentiae Sacramento laxantur.

Nota.

Quod quidem non minùs verè de illo etiam homine sacerdos pronuntiat, qui priùs ardentissimæ contritionis vi, accedente tamen confessionis voto, peccatorum veniam à Deo consecutus sit.

Formæ poenitentiae cur preces addantur.

XX. Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formam necessariam, sed ut ea remo-

---

(1) Matth. 18. 18.

veantur, quæ Sacramenti vim et efficientiam illius culpâ, cui administratur, impedire possent. Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam potestatem in Ecclesiâ sacerdotibus tribuerit.

Præpollent sacerdotes novæ legis sacerdotibus antiquæ.

XXI. Neque enim, ut olim in veteri lege (1) sacerdotes testimonio suo aliquem à leprâ liberatum esse duntaxat renuntiabant, ita nunc in Ecclesiâ ea tantum potestas sacerdotibus facta est, ut aliquem à peccatis absolutum esse declarent, sed verè tanquàm Dei ministri absolvunt; id quod Deus ipse, gratiæ et justitiæ auctor, ac parens efficit.

Quid observandum accedendo ad pœnitentiam.

XXII. Diligenter verò ritus etiam, qui ad hoc Sacramentum adhibentur, Fideles observabunt; ita enim fiet, ut animo magis hæreant, quæ hoc Sacramento consecuti sunt, nimirum se tanquàm servos clementissimo Domino, vel filios potiùs optimo parenti reconciliatos esse: et simul faciliùs intelligant, quid eos facere oporteat, qui velint, velle autem omnes debent, se tanti beneficii gratos et memores probare. Nam quem peccatorum pœnitet, is se humili ac demisso animo ad pedes sacerdotis dejicit, ut cùm se tam humiliter gerat, faciliè possit agnoscere superbiæ radices evellendas esse, à quâ omnia scelera, quæ deflet, ortum habuerint et enata sint. In sacerdote autem, qui in eum legitimus iudex sedet, Christi Domini personam et potestatem veneratur. Sacerdos enim, quemadmodum in aliis, ita in pœnitentiæ Sacramento administrando Christi munus exsequitur. Deindè peccata sua pœnitens ita enumerat, ut se maximâ et acerbissimâ animadversione dignum

---

(1) Levit. 13. 9. et 14. 2.

leat, ut sinè pœnitentiâ remissionem peccatorum impetrare, aut ne sperare quidem ullo modo liceat; Scriptum est enim: (1) Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Quod quidem de gravioribus et mortiferis peccatis dictum à Domino est: etsi aliquo etiam pœnitentiæ genere indigent leviora peccata, quæ venialia vocantur. Sanctus enim Augustinus (†) inquit: cùm quædam sit pœnitentia quæ quotidie in Ecclesiâ pro peccatis venialibus agitur, illa sanè frustrâ esset, si peccata venialia absquè pœnitentiâ dimitti possent.

Tres pœnitentiæ partes integrales; quæ.

XXVI. Sed quoniam de iis rebus quæ aliquo modo in actionem cadunt, non satis est universè loqui, curabunt Pastores sigillatim ea tradere, ex quibus veræ et salutaris pœnitentiæ ratio à Fidelibus percipi queat. Est autem hujus Sacramenti proprium, ut præter materiam et formam, quæ omnibus Sacramentis communia sunt, partes, etiam, ut antea diximus, illas habeat quæ tanquam totam, integramque pœnitentiam constituent, Contritionem scilicet, Confessionem et Satisfactionem: de quibus divus Chrysostomus (*) his verbis loquitur: Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre: in corde ejus contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas, vel fructifera satisfactio. *Vide Concil. Trident. 14. de pœnitentiâ cap. 3 et can. 4. Item. Concil. Florent. in Doctrin. de Sacrament.*

Partium pœnitentiæ qualitas explicatur.

XXVII. Hæ autem partes ex earum partium genere esse dicuntur, quæ ad aliquod totum constituendum necessariae sunt: quoniam quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat,

---

(1) Luc. 13. 3. et 5. (†) Aug. lib. 50. Hom. 50. item Ep 168. et Ench. cap. 74. (*) Hom. 11. quæ est de pœnit.

manibus, pedibus, oculis et aliis hujusmodi partibus, quarum aliqua si desit, meritò imperfectum videatur; perfectum verò, si nulla desideretur: eodem etiam modo pœnitentia ex hisce tribus partibus ità constituitur, ut, quamvis, quod ejus naturam attinet, contritio et confessio, quibus homo justus efficitur, satis sit; tamen, nisi tertia etiam pars, id est satisfactio, accedat, aliquid ei omninò ad perfectionem desit necesse sit.

Partium pœnitentiæ connexio.

XXVIII. Quare adeò inter se hæ partes connexæ sunt, ut contritio confitendi, et satisfaciendi consilium et propositum inclusum habeat; confessionem contritio, et satisfaciendi voluntas; satisfactionem verò duæ reliquæ antecedant.

Cur tribus his partibus pœnitentia constet.

XXIX. Harum autem trium partium eam rationem afferre possumus quòd animo, verbis, et reipsà peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit ut nos ipsos Ecclesiæ clavibus subjicientes, quibus rebus Dei sanctissimum numen à nobis violatum esset, iisdem etiam ejus iram placare, et peccatorum veniam ab eo impetrare conaremur. Sed idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim pœnitentia est veluti quædam delictorum compensatio, ab ejus voluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio in quem peccatum commissum est, constituta. Quare et voluntas compensandi requiritur, in quo maximè contritio versatur: et pœnitens sacerdotis judicio, qui Dei personam gerit, se subjiciat necesse est, ut pro scelerum magnitudine pœnam constituere in eum possit: ex quo tum confessionis, tum satisfactionis ratio et necessitas perspicitur.

Contritio definitur et explicatur.

XXX. Quoniam verò harum partium vim et

naturam tradere Fidelibus oportet : prius incipiendum est à contritione, eaque diligenter explicanda. Neque enim ad ullum temporis punctum, cum in memoriam præterita peccata redeunt, vel cum aliquid offendimus, contritione animus debet vacare. Hanc patres in Concilio Tridentino (*) ita definiunt : Contritio est animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero, et paulò post, de contritionis motu subjicitur : Ità demùm præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiduciâ divinæ misericordiæ, et voto præstandi reliqua conjunctus sit, quæ ad ritè suscipiendum hoc sacramentum requiruntur.

Vis et efficacia contritionis in quo sita.

XXXI. Ex hac itaque definitione intelligent Fideles, contritionis vim in eo tantum positam non esse, ut quis peccare desinat : aut propositum ei sit novum vitæ genus instituere, aut ipsum jam instituat : sed in primis malè actæ vitæ odium et expiationem suscipiendam esse. Id verò maximè confirmant illi sanctorum Patrum (†) clamores quos in sacris litteris frequenter profusos esse legimus : (1) Laboravi, inquit David, in gemitu meo ; lavabo per singulas noctes lectum meum. Et, Exaudivit Dominus vocem fletus mei : Et rursus alius : (2) Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Quas certè, et alias hujusmodi voces vehemens quoddam antè actæ vitæ odium, et peccatorum detestatio expressit.

Contritionis dolor non corporis, sed animi est.

XXXII. Quòd autem contritio dolore definita est, monendi sunt Fideles ne arbitrentur eum dolorem corporis sensu percipi ; contritio enim

---

(*) Ead. sess. 14. (†) Vide de pœn. dist. 1. c. Et venit, et ib. dist. 6. Totam. (1) Ps. 6. 7. (2) Isa. 38. 15.

est voluntatis actio. Et sanctus (*) Augustinus testatur, dolorem poenitentiae comitem esse, non poenitentiam. Verum peccati detestationem et odium doloris vocabulo Patres significaverunt: tum quia sacrae litterae ita utuntur; inquit enim David: (1) Quaudiū ponam consilia in animā meā, dolorem in corde meo per diem? tum quia dolor in inferiori animae parte, quae vim concupiscendi habet, ex ipsa contritione oritur: ut non incommodè contritio dolore definita fuerit, quod dolorem efficiat, ad eumque declarandum poenitentes vestem etiam mutare soliti sint.

Nota.

De quo Dominus apud sanctum Matthaeum inquit: (2) Vae tibi Corozain! vae tibi Betsaida! quia si in Tyro et Sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere poenitentiam egissent.

Quam scitè haec pars poenitentiae dicatur contritio.

XXXIII. Rectè autem contritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandam vim doloris impositum est, ductā similitudine à rebus corporeis quae minutatim saxo aut duriore aliquā materiā confringuuntur: ut eo vocabulo declararetur corda nostra quae superbiā obduruerunt, poenitentiae vi contundi atque conterī.

Nota.

Quare nullus alius dolor, vel parentum et filiorum obitu, vel cujuscunque alterius calamitatis causā susceptus hoc nomine appellatur: sed illius tantum doloris proprium est nomen, quo ex amissā Dei gratiā atque innocentia afficimur.

(*) Homil. 50. (1) Ps. 12. 2. (2) Matth. 11. 21.

Aliis nominibus contritio nuncupatur.

XXXIV. Verùm aliis quoque vocabulis eadem res declarari solet; nam et contritio cordis dicitur : quia cordis nomen frequenter sacræ litteræ pro voluntate usurpant : ut enim à corde motuum corporis principium sumitur, ità voluntas reliquas omnes animæ vires moderatur ac regit. Vocatur etiam à sanctis (†) Patribus cordis compunctio, qui libros de contritione conscriptos de compunctione cordis inscribere maluerunt. Etenim quemadmodum ferro tumida ulcera secantur, ut inclusum virus possit erumpere; ità corda, quasi scalpello contritionis adhibito, inciduntur : ut peccati mortiferum virus queant elicere; quare et scissio cordis à Joele propheta appellata est : (1) Convertimini, inquit, ad me in toto corde vestro, in jejunió, et in fletu, et in planctu, et scindite corda vestra.

Summus dolor debet esse contritio.

XXXV. Summum verò et maximum dolorem ex peccatis quæ commissa sunt, suscipiendum esse, ità ut nullus major excogitari possit, facile erit hisce rationibus demonstrare.

Prima ratio.

Nam cùm perfecta contritio sit charitatis actio quæ ab eo timore qui filiorum est proficiscitur, patet eundem charitatis et contritionis modum statuendum esse : at quoniam charitas, (2) quâ Deum diligimus, perfectissimus est amor, hinc fit ut contritio vehementissimum animi dolorem conjunctum habeat : ut enim maximè diligendus est Deus, ità quæ nos à Deo alienant, maximè detestari debemus.

(†) Chrysost. de compunct. cordis, Isidor. de summo bono lib. 2. c. 12. (1) Joël. 2. 12. (2) Joann. 4. 7.

Nota.

In quo etiam illud observandum est, eodem loquendi genere, charitatis et contritionis magnitudinem in sacris Litteris significari. De charitate dictum est: (1) Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Rursus quod ad contritionem pertinet, clamat Dominus per Prophetam: (2) Convertimini in toto corde vestro.

Secunda ratio.

Præterea, sicuti Deus summum bonum est inter omnia quæ diligenda sunt: ita etiam peccatum summum est malum inter omnia quæ odisse homines debent: illud sequitur, ut quam ob causam Deum summè diligendum esse confitemur, ob eandem rursus peccati summam odium nos capiat necesse sit. Omnibus verò rebus Dei amorem anteponendum esse, ita ut ne vitæ quidem conservandæ causâ peccare liceat, aperte nos docent illa Domini verba: (3) Qui amat patrem, aut matrem plus quàm me, non est me dignus: et, (4) qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam.

Tertia ratio.

Sed illud etiam animadvertendum est, ut quemadmodum, sancto Bernardo (*) teste, nullus finis et modus charitati præscribitur: (Modus enim, inquit ille, diligendi Deum est ipsum diligere sine modo) ita peccati detestationi nullus modus definiatur.

Vehementissima debet esse contritio.

XXXVI. Sit præterea non solum maxima, sed vehementissima, atque adeò perfecta, omnemque ignaviam et socordiam excludat. Etenim in Deuteronomio scriptum est: (5) Cum quæsieris

---

(1) Deut. 6. 5. (2) Jos. 2. 12. (3) Matth. 10. 37. (4) Matth. 16. 25. Marc. 8. 35. (*) Lib. de diligendo Deo circa med. (5) Deut. 4. 29.

Dominum Deum tuum, invenies eum : si tamen toto corde quæsieris et totâ tribulatione animæ tuæ; et apud Jeremiam : (1) Quæretis me, et invenietis, cum quæsieritis me in toto corde vestro et inveniar à vobis, ait Dominus.

Contritio etsi non tanta, vera tamen est.

XXXVII. Quanquam si id minùs consequi nobis liceat, ut perfecta sit; vera tamen et efficax contritio esse potest: sæpè enim usu venit, ut quæ sensibus subjecta sunt, magis quàm spiritualia nos afficiant. Quare nonnulli interdum majorem ex filiorum obitu, quàm ex peccati turpitudine doloris sensum capiunt.

Lacrymæ non necessariae licèt optandæ.

XXXVIII. Idem etiam judicium faciendum est, si lacrymæ doloris acerbitem non consequantur : quæ tamen in pœnitentiâ summoperè optandæ et commendandæ sunt; præclara est enim eâ de re sancti Augustini (*) sententia : Non sunt, inquit, in te christianæ charitatis viscera, si luges corpus à quo recessit anima; animam verò, à quâ recessit Deus, non luges. Atque hùc spectant illa Salvatoris nostri verba quæ suprâ allata sunt : (2) Væ tibi Corozain! væ tibi Bethsaida! quia si in Tyro et Sydone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere et cilicio pœnitentiam egissent. Tametsi ad eam rem comprobendam satis esse debent clarissima (3) Ninivitarum, (4) Davidis, (5) Peccatricis, Apostolorum Principis (6) exempla : qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccatorum veniam impetrârunt.

Singula peccata mortalia contritione detestanda.

XXXIX. Maximè autem hortandi et mœnendi

---

(1) Jer. 29. 13. (*) Serm. 41. de Sanctis. (2) Matth. 11. 21. (3) Joan. 3. 6. (4) Ps. 6. et 50. (5) Luc. 7. 37. 48. 51. (6) Matth. 26. 75.

sunt Fideles, ut ad singula mortalia crimina proprium contritionis dolorem adhibere studeant. Ità enim Ezechias contritionem describit; cùm ait: (1) Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Etenim recogitare omnes annos, est, sigillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoque scriptum legimus: (2) Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, vitâ vivet. Atque in hanc sententiam sanctus Augustinus (*) inquit: Consideret peccator qualitatem criminis in loco, in tempore, in veritate, in personâ.

Nota.

Neque tamen hâc in re desperent Fideles de summâ Dei bonitate et clementiâ: is enim cùm nostræ salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis veniam interponit; sed peccatorem paternâ charitate complectitur, simul atque ille se collegerit, et universa peccata sua detestatus, quæ deindè alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se converterit: ità enim nos per Prophetam jubet sperare, cùm inquit: (3) Impietas impii non nocebit ei, in quâcumque die conversus fuerit ab impietate suâ.

Ad veram contritionem quot necessaria.

XL. Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad veram contritionem maximè sunt necessaria: de quibus fidelem populum accuratè oportebit docere, ut quisque intelligat, quâ ratione comparare eam possit, regulamque habeat, quâ dijudicet, quantum absit ab ejus virtutis perfectione.

Primum.

Primum enim necesse est peccata omnia, quæ admisimus, odisse, et dolere; ne, si quædam

---

(1) Isa. 38. 15. (2) Ezech. 18. 21. (*) Lib. de vera et falsa relig. cap. 14. (3) Ezech. 33. 12.

tantum doleamus, ficta et simulata, neque salutaris poenitentia à nobis suscipiatur. Nam, ut à sancto Jacobo Apostolo dictum est: (1) Quicumque totam legem servaverit, offendit autem in uno, factus est omnium reus.

Secundum.

Alterum est, ut ipsa contritio, confitendi et satisfaciendi voluntatem conjunctam habeat: de quibus postea suo loco agetur.

Tertium.

Tertium est, ut poenitens vitæ emendandæ certam et stabilem cogitationem suscipiat. Hoc verò Propheta his verbis apertè nos docuit: (2) Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, et custodierit omnia præcepta mea, et fecerit judicium, et justitiam, vitâ vivet, et non morietur: omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor; et paulò post: Cùm averterit se impius ab impietate suâ, quam operatus est, et fecerit judicium et justitiam, ipse animam suam vivificabit. Ac paucis interjectis: Convertimini, inquit, et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, et non erit vobis in ruinam iniquitas: projicite à vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis; et facite vobis cor novum. Idem etiam Christus Dominus mulieri quæ in adulterio deprehensa est, præscripsit: (3) Vade, inquit, et jam amplius noli peccare. Item Paralytico (4) illi quem ad probaticam piscinam curaverat: Ecce ait, sanus factus es, jam noli peccare.

Exemplo hæc comprobantur.

XLI. Sed natura quoque ipsa et ratio plenè ostendunt, duo illa ad contritionem esse in pri-

---

(1) Jac. 2. 10. (2) Ezech. 18. 21. (3) Joan. 8. 11. (4) Joan. 8. 14.

mis necessaria : dolorem scilicet peccati admissi, et propositum cautionemque, ne quid hujusmodi in posterum committatur : Nam qui amico reconciliari velit, quem injuriâ aliquâ affecerit, et doleat oportet, quòd in eum injuriosus et contumeliosus fuerit, et diligenter reliquo tempore provideat, ne quâ in re amicitiam læsisse videatur : quæ duo obedientiam adjunctam habeant necesse est : hominem enim legi, sive naturali et divinæ, sive humanæ, quibus subjectus est, parere convenit. Quare si quid poenitens alteri per vim, aut per fraudem abstulit, restituat oportet : itemque alicujus aut commodi, aut officii compensatione illi satisfaciat, cujus dignitatem aut vitam dicto, factove violavit, tritum enim est omnium sermone, quod apud sanctum Augustinum (*) legimus : Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.

Quartum.

Neque verò inter cætera quæ ad contritionem maximè pertinent, minùs diligenter et necessariò curandum est : ut quidquid injuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur ac condonetur. Ita enim Dominus et Salvator noster monet atque denuntiat : (1) Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester cœlestis delicta vestra : si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Hæc sunt, quæ Fidelibus in contritione observanda sunt, cætera quæ ad hanc rem colligi à Pastoribus facillè poterunt, efficient quidem, ut in suo genere contritio sit magis perfecta et absoluta, verùm adeò necessaria existimanda non sunt, ut sinè his veræ et salutaris poenitentiae ratio constare non possit.

Fructus contritionis securus.

XLII. Sed quoniam non satis esse Pastoribus

(*) Epist. 54. (1) Matth. 6. 14.

debet, si ea doceant quæ ad salutem videntur pertinere, nisi etiam omni curâ et industriâ laborent ut Fideles ad eam ipsam rationem, quæ illis præscripta est, vitam actionesque suas dirigant, vehementer proderit, contritionis vim et utilitatem sæpius proponere. Nam cum pleraque alia pietatis studia, veluti beneficia in pauperes, jejunia, preces et alia id genus sancta et honesta opera, hominum culpâ, à quibus profiscuntur, à Deo interdum repudientur: ipsa certè contritio nunquàm illi grata et accepta esse non potest. Nam, inquit Propheta: (1) Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias. Quin etiam statim ut eam mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem nobis à Deo tribui, alio loco ejusdem Prophetæ verba illa declarant: (2) Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Atque ejus rei figuram in (3) decem leprosis animadvertimus, qui à Salvatore nostro ad sacerdotes missi, antequàm ad illos pervenirent, à leprâ liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, veræ contritionis, de quâ suprâ dictum est, eam vim esse, ut illius beneficio omnium delictorum veniam statim à Domino impetremus.

Ad praxim contritionis ut sunt inducendi Fideles.

XLIII. Plurimum etiam valebit ad Fidelium mentes excitandas, si Pastores rationem aliquam tradiderint, quâ se quisque ad contritionem exercere possit.

Primò.

Monere autem oportet ut omnes conscientiam suam frequenter excutientes videant, num quæ à Deo, sive ecclesiasticis sanctionibus præcepta sunt, servaverint.

---

(1) Psal. 50. 19. (2) Psal. 51. 5. (3) Luc. 17. 14.

Secundò.

Secundò.

Quòd si quis alicujus sceleris reum se esse cognoverit, statim seipsum accuset, supplexque à Domino veniam exposcat.

Tertiò.

Et spatium tum confitendi, tum satisfaciendi sibi dari postulet.

Quartò.

In primisque divinæ gratiæ præsidio se adjuvari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, quæ admisisse vehementer poenitet.

Odium peccati undè concitandum.

XLIV. Curandum erit prætereà Pastoribus, ut in peccatum summum Fidelium odium concitetur, tum quia summa est illius fœditas et turpitudò, tum quia gravissima damna et calamitates nobis affert: nam Dei benevolentiam, à quo maxima bona accepimus, longèque majora expectare et consequi licebat, à nobis abalienat: et summorum dolorum cruciatibus perpetuò afficiendos sempiternæ morti nos addicit. Hactenùs de contritione.

Confessio quàm utilis.

XLV. Nunc ad confessionem, quæ est altera poenitentiae pars, veniamus. Quantum verò curæ et diligentiae in eâ explicandâ ponere Pastores debeant, ex eo facillè intelligent, quòd omnibus ferè piis persuasum est quidquid hoc tempore sanctitatis, pietatis et religionis in Ecclesiâ summo Dei beneficio, conservatum est, id magnâ ex parte confessioni tribuendum esse, ut nulli mirandum sit humani generis hostem, cùm fidem catholicam funditus evertere cogitat, per ministros impietatis suæ et satellites, hanc veluti christianæ virtutis arcem totis viribus oppugnare conatum esse.

Quàm necessariò instituenda erat Confessio.

XLVI. Primùm itaque docendum est, confessionis institutionem nobis summoperè utilem atque adeò necessariam fuisse. Ut enim hoc concedamus, contritione peccata deleri, quis ignorat illam adeò vehementem, acrem, incensam esse oportere, ut doloris acerbitas, cum scelerum magnitudine æquari, conferrique possit; at quoniam pauci admodum ad hunc gradum pervenirent, fiebat etiam ut à paucissimis hanc viâ peccatorum venia speranda esset. Quare necesse fuit ut clementissimus Dominus faciliore ratione communi hominum saluti consuleret, quod quidem admirabili concilio effecit cum claves regni cœlestis Ecclesiæ tradidit.

Contritionem perficit Confessio.

XLVII. Etenim ex fidei eatholicæ doctrinâ, omnibus credendum et constanter affirmandum est: si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare constituat: etsi ejusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam satis esse possit: ei tamen, cum peccata sacerdoti ritè confessus fuerit, vi clavium scelera omnia remitti ac condonari: ut meritò à sanctissimis viris Patribus (*) nostris celebratum sit Ecclesiæ clavibus aditum in cœlum aperiri: de quo nemini dubitare fas est, cum à Florentino Concilio decretum legamus, poenitentiae effectum, esse ablutionem à peccatis.

Emendandi mores medium certissimum Confessio.

XLVIII. Verùm ex eo prætereà licet cogoscere, (†) quantam auerat confessio utilitatem, quòd iis quorum corrupta vitæ consuetudo, nihil tam

---

(*) Amb. ser. 1. de quadrag. citatur de poenit. dist. 1. c. ecce nunc. August. lib. 2. de adult. conjug. 59. Chrys. de sacerdot. lib. 3. in Decreto Eugenii. IV. (†) de poenit. dist. 6. c. sacerdos.

prodesse ad mores emendandos experimur, quàm si interdùm occultas animi sui cogitationes, facta dictaque omnia prudenti et fideli amico patefaciant, qui eos operâ et concilio juvare possit. Quare ad eandem rationem maximè salutare existimandum est iis qui scelerum conscientia agitantur, ut sacerdoti, tanquàm Christi Domini vicario, cui perpetui silentii severissima lex proposita est, animæ suæ morbos et vulnura aperiatur, statim enim parata sibi medicamenta invenient, quæ non solùm præsentis ægritudinis sanandæ, verum ita præparandæ animæ coelestem quamdam vim habent, ut deinceps faciliè futurum non sit in ejusdem morbi et vitii genus recidere.

Malos exercet Confessio.

XLIX. Neque verò illa confessionis utilitas prætermittenda, quæ ad vitæ societatem et conjunctionem magnopere pertinet: constat enim, si sacramentalem confessionem è christianâ disciplinâ exemeris, plena omnia occultis et nefandis sceleribus futura esse: quæ postea, et alia etiam multò graviora, homines, peccati consuetudine depravati, palàm committere non verebuntur: etenim confitendi verecundia, delinquendi cupiditati et licentiæ tanquàm frenum injicit, et improbitatem coercet.

Confessionis sacramentalis descriptio.

L. Sed jam confessionis utilitate expositâ, quæ sit ejus natura et vis, pastoribus tradendum erit. Eam igitur definiunt esse peccatorum accusationem, quæ ad sacramenti genus pertinet, eò susceptam ut veniam virtute clavium impetremus.

Peccata quo animo in Confessione declaranda.

LI. Rectè autem accusatio dicitur, quòd peccata ita commemoranda non sunt, quasi scelera

nostra ostentemus, ut ii faciunt, (1) qui lætantur cùm malefecerint; aut omninò enarranda, ut si rem aliquam gestam otiosis auditoribus delectandæ causâ exponamus. Verùm accusatorio animo ita enumeranda sunt, ut ea etiam in nobis vindicare cupiamus.

Ob veniam impetrandam confitendum.

LII. Veniæ autem impetrandæ causâ, peccata confitemur : quoniam hoc iudicium longè dissimile est forensibus capitalium rerum quæstionibus, in quibus confessionis pœna et supplicium, non culpæ liberatio et errori venia constituta est: in eandem ferè sententiam, quamvis aliis verbis, sanctissimi Patres (*) videntur confessionem definiisse, veluti cùm sanctus Augustinus inquit : (†) Confessio est, per quam morbus latens spe veniæ aperitur : et sanctus Gregorius (††) Confessio est peccatorum detestatio : quarum utraque, quod in superiori definitione continetur faciliè ad eam referri poterit.

Confessio à Christo instituta.

LIII. Sed jam, quod omnium maximè faciendum est, docebunt Parochi, ac sinè aliâ dubitatione Fidelibus tradent, (**) hoc sacramentum à Christo Domino, qui benè omnia, et unius salutis nostræ causâ fecit, ob ejus summam bonitatem et misericordiam institutum esse. Apostolis enim post resurrectionem unum in locum congregatis, insufflavit, dicens : (1) Accipite Spiritum Sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis : et quorum retinueritis, retenta sunt.

(1) Prov. 2. 14. (*) Chrysost. 20. in Genes. (†) August. Serm. 4. de verbis Domini. (††) Greg. hom. 40. in Evang. (**) Vld. Trident. sess. 14. de pœnit. c. 5. et can. 6. Aug. lib. 50. hom. homil. 49. et citatur de pœn. dist. 1. c. agite. Orig. hom. in Psal. 31. Chrysost. de sacerdot. lib. 3. (2) Joan. 20. 21.

Sacerdotibus facienda Confessio.

LIV. Cùm igitur Dominus potestatem retinendi et remittendi peccata sacerdotibus tribuerit, perspicuum est ipsos etiam eâ de re iudices constitutos fuisse. Atque idem significare visus est Dominus, cùm Apostolis id negotii dedit, (1) ut Lazarum à mortuis excitatum à vinculis solverent, quibus constrictus erat : nam S. Augustinus (†) eum locum ità explanat : Ipsi, inquit, sacerdotes plùs jam possunt proficere, plùs confitentibus parcere quibus crimen remittunt : Dominus scilicet per ipsos Apostolos Lazarum, quem jam suscitaverat, obtulit discipulis solvendum, ostendens potestatem solvendi esse concessam sacerdotibus. Quò etiam pertinet, quod iis qui à leprâ in itinere curati sunt, præceperat, (3) ut sacerdotibus se ostenderent illorumque iudicium subirent. Cùm igitur Dominus potestatem remittendi et retinendi peccata sacerdotibus tribuerit, perspicuum est ipsos etiam eâ de re iudices constitutos fuisse. At quoniam, ut sancta Tridentina Synodus (††) sapienter admonuit, de quâlibet re verum iudicium fieri, atque in repetendis criminum poenis, justitiæ modus teneri non potest, nisi planè cognita et perspecta causa fuerit : ex eo sequitur ut poenitentium confessione singulatim peccata omnia sacerdotibus patefacienda sint. *Sacerdotes esse peccatorum iudices docent Augustinus lib. 20. de Civitate Dei c. 9. Hieronym. Epist. 1. ad Heliod. Chrysostom. lib. 3. de sacerdotibus et Hom. 5. de verbis Isaïæ. Gregor. Hom. 62. in Evang. Ambros. lib. 2. de Cain cap. 4. Trid. sess. 14. de poenitent. cap. 5. can. 7.*

---

(1) Joan. 11. 44. (†) De vera et falsa poenitent. c. 16 et serm. 8. de verbis Domini. (2) Luc. 17. 14. (††) Sess. 10. c. 5. et can. 7. de poenitent.

Prædictorum confirmatio.

LV. Hæc igitur Pastores docebunt, quæ à sanctâ Tridentinâ Synodo decreta, ac perpetuò à Catholica Ecclesiâ tradita sunt. Si enim sanctissimos Patres attentè legimus, nusquàm, non apertissima testimonia occurrent, quibus confirmetur hoc Sacramentum à Christo Domino institutum esse, et confessionis sacramentalis legem quam illi *exomologesin*, et *exagoreusin* græco vocabulo appellant, tanquàm evangelicam accipiendam esse. Quòd si etiam veteris testamenti figuras exquirimus, sinè dubio ad peccatorum confessionem videntur pertinere varia illa sacrificiorum genera, quæ ad expianda diversi generis peccata à sacerdotibus fiebant.

De cæremoniis ad Confessionem adhibendis.

LVI. Sed quemadmodum confessionem à Domino Salvatore institutam esse Fideles docendi sunt: ita etiam monere eos oportet quosdam ritus et solennes cæremonias Ecclesiæ auctoritate additas esse: quæ etsi ad Sacramenti rationem non spectant, ejus tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, et confitentium animos pietate accensos, ad Dei gratiam faciliùs consequendam præparant. Cum enim aperto capite ad pedes sacerdotis abjecti, demisso in terram vultu, supplices manus tendentes, aliaque hujusmodi christianæ humilitatis signa dantes, quæ ad Sacramenti rationem necessaria non sunt, peccata confitemur, ex his perspicuè intelligimus, tum in sacramento coelestem vim agnoscendam, tum à nobis divinam misericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse.

Confessionis necessitas.

LVII. Jam verò nemo existimet confessionem à Domino quidem institutam, sed ita tamen: ut ejus usum necessarium esse non edixerit. Etenim

sic statuunt Fideles, oportet, eum qui mortali scelere premitur, Confessionis Sacramento ad spiritualem vitam revocandum esse : quod quidem pulcherrimâ translatione à Domino aperte significatum videmus : cùm hujus Sacramenti administrandi potestatem, (1) clavem regni cœlorum appellavit. Ut enim locum aliquem ingredi nemo potest, sinè ejus operâ, cui claves commissæ sunt, sic intelligimus neminem in cœlum admitti, nisi fores à sacerdotibus quorum fidei claves Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus planè clavium usus in Ecclesiâ esse videbitur : ac frustrâ is cui clavium potestas data est, quempiam cœli aditu prohibebit, si tamen aliâ viâ introitus patere queat. Hoc verò præclare à sancto Augustino (*) cognitum est, cùm inquit : Nemo sibi dicat, occultè ago apud Dominum pœnitentiam : novit Deus qui mihi ignoscat, quid in corde ago : ergò sinè causâ dictum, (2) quæ solveritis in terrâ, soluta erunt in cœlo ? ergò sinè causâ claves datæ sunt Ecclesiæ Dei ? Atque in eandem sententiam sanctus Ambrosius (†) in libro de pœnitentiâ scriptum reliquit, cùm Novatianorum hæresim convelleret, qui soli Domino potestatem peccata remittendi reservandam asserebant : Ecquis Deum, inquit, magis veneratur, an qui mandatis illius obtemperat, an qui resistit ? Deus nobis jussit ejus ministris obtemperare, quibus cùm pareamus, honorem soli Deo deferimus.

Quâ ætate confiteri teneatur.

LVIII. Sed cùm minimè dubitari possit, confessionis legem ab ipso Domino latam et constitutam esse : sequitur, ut videndum sit quinam, quo ætatis et anni tempore ei parere debeant. Primum itaque ex Lateranensis Concilii canone

(1) Matth. 16. 19. (*) Lib. 50. hom. 49. (2) Matth. 18. 18. (†) Lib. 1. de pœnit. c. 2.

(†), cujus initium est, omnis utriusque sexûs, perspicitur neminem confessionis lege adstrictum esse ante eam ætatem quâ rationis usum habere potest : neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita est. Sed illud universè statuendum videtur, ab eo tempore confessionem pûero indicatam esse, cum inter bonum et malum discernendi vim habet, in ejusque mentem dolus cadere potest. Nam cùm ad id vitæ tempus quisque pervenerit, in quo de salute æternâ deliberandum est, tum primum sacerdoti peccata confiteri debet : cùm aliter salutem sperare nemini liceat, qui scelerum conscientia premitur.

Quo tempore sit confitendum.

LIX. Quo verò potissimùm tempore confiteri oporteat eo canone, de quo antea diximus, sancta Ecclesia decrevit ; (*) jubet enim semel saltem quotannis Fideles omnes peccata sua confiteri. Verùm si quid salutis nostræ ratio postulet, consideremus : profectò, quotiès vel mortis periculum imminet, vel aliquam rem tractare agredimur, cujus tractatio homini peccatis contaminato non conveniat : veluti cùm sacramenta administramus aut percipimus, totiès confessio prætermittenda non est. Atque idem omninò servare oportet cùm veremur ne nos alicujus culpæ, quam admiserimus, oblivio capiat. Neque enim peccata confiteri possumus, quæ non meminimus : neque peccatorum veniam à Domino impetramus, nisi ea pœnitentiæ Sacramentum per confessionem deleat.

Ut esse debet integra Confessio.

LX. Sed quoniam multa in confessione observanda sunt, quorum alia ad Sacramenti naturam pertinent, alia non ita necessaria sunt : de his

---

(†) Lateran. Concil. cap. 21. (*) Lateran. Concil. cap. 21.

accuratè agendum erit. Neque enim desunt libelli et commentarii, ex quibus facile est horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in confessione curandum esse, ut integra et absoluta sit.

Mortalia omnia confiteri oportet, etsi occulta.

LXI. Etenim omnia mortalia peccata sacerdoti aperire oportet; nam venialia, quæ nos à Dei gratiâ non divellunt, et in quæ frequentius labimur, tametsi rectè atque utiliter, quod piorum usus demonstrat confitemur: tamen sinè culpâ prætermitti, multisque aliis rationibus expiari possunt. *Quomodò venialia dimittantur vide Augustinum in Enchir. cap. 17. citatur de pœnit. dist. 3. c. de quotidianis, et in Concil. Toletan. 4. cap. 9.*

At mortifera peccata, ut jam diximus, singula enumeranda sunt, quamvis etiam occultissimè lateant, et ejus generis sint, quæ duobus tantùm extremis Decalogi capitibus interdiciuntur. Sæpè enim evenit, ut ea graviùs animam vulnerent, quàm illa, quæ apertè ac palàm peccare homines solent. Ità verò à sanctâ Tridentinâ Synodo (*) definitum, atque à Catholicâ Ecclesiâ semper traditum est: quemadmodùm sanctorum Patrum testimonia declarant. Est enim apud sanctum Ambrosium (†) in hunc modum: Non potest quis justificari à peccato, nisi confessus fuerit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Ecclesiasten idem planè confirmat; inquit enim: Si quem serpens diabolus occultè momorderit, et nullo conscio, eum peccati veneno infecerit, si tacuerit et pœnitentiam non egerit, nec vulnus suum fratri aut magistro voluerit confiteri: magister, qui linguam habet ad curandum, prodesse non poterit. Præterea sanctus Cyprianus in sermone

---

(*) Sess. 14. de pœn. c. 5. et can. 7. (†) Lib. de paradiso c. 4. c. 1. super illud: *Si mordeat serpens.*

riam reduxerit, ea sacerdoti alio tempore confiteri.

Cavenda in examine negligentia.

LXVI. In quo tamen animadvertendum est, ne fortè nimis dissolutè et remissè conscientiam nostram scrutati simus, adeoque negligenter peccata admissa memoriâ repetere studuerimus, ut ea ne recordari quidem voluisse meritò videri possimus: id enim si factum fuerit, confessionem iterare omninò oportebit.

Nuda, simplex et aperta sit.

LXVII. Prætereà curandum est, ut confessio nuda, simplex, et aperta sit, non artificiosè composita, ut à nonnullis fit, qui potius vitæ suæ rationem exponere, quàm peccata confiteri videntur. Ea enim confessio esse debet, quæ nos tales sacerdoti aperiat, quales nos ipsos novimus, certaue pro certis, ac dubia pro dubiis demonstret.

Nota. Quòd si vel peccata non recensentur, vel alieni à re quam tractamus sermones inseruntur, perspicuum est confessionem hâc virtute carere.

Prudens et verecunda.

LXVIII. Vehementer etiam commendandi sunt, qui prudentiam et verecundiam in explicandis rebus adhibent. Neque enim nimis multis verbis agendum est; sed quæ ad cujusque peccati naturam et rationem pertinent, brevi oratione quæ modestiam conjunctam habeat, aperienda sunt.

Secreta.

LXIX. Illud verò tum confitenti, tum sacerdoti maximè laborandum est, ut eorum sermo in confessione secretò habeatur.

Nota. Quare fit, ut nemini omninò neque per nuntium, neque per litteras; quoniam eâ ratione
nihil

nihil jam occultè agi potest, peccata confiteri liceat.

Frequens.

LXX. Sed nulla res Fidelibus adeò curæ esse debet, quàm ut frequenti peccatorum confessione animam studeant expiare. Etenim cum aliquis mortifero scelere urgetur, nihil ei magis salutare esse potest, ob multa quæ impendent vitæ pericula, quàm statim peccata sua confiteri : nam ut sibi quisque diuturnum vitæ spatium polliceri queat, turpe profectò est, cum in eluendis corporis aut vestium sordibus tam diligentes simus, non eadem saltem diligentia curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.

Legitimus confessionis minister sacerdos ordinarius.

LXXI. Sed jam de ministro hujus Sacramenti dicendum est. Eum autem sacerdotem esse, qui ordinariam aut delegatam absolvendi potestatem habeat, ex ecclesiasticis sanctionibus satis apparet : habeat enim oportet non solum ordinis, verum etiam jurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet. Illustre vero hujus ministerii testimonium præbent illa Domini verba apud sanctum Joannem : Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt : neque enim omnibus, sed Apostolis tantum hæc dicta fuisse constat, quibus in hac functione sacerdotes succedunt ; idque etiam maximè consentaneum est. Nam cum omne gratiæ genus, quæ hoc Sacramento tribuitur, à Christo capite ad membra derivetur : meritò debent corpori Christi mystico, id est Fidelibus illud administrare, qui soli verum ejusdem corpus conficiendi potestatem habent : cum præsertim

---

(1) Joan. 29. 23.

Fideles hoc ipso pœnitentiæ Sacramento ad sacram Eucharistiam sumendam apti idoneique reddantur.

Nota. Verùm quantâ olim religione in antiquissimâ Ecclesiâ jus ordinarii sacerdotis conservatum fuerit, ex veteribus Patrum decretis facillè intelligitur : quibus cautum est ne quis Episcopus aut sacerdos in alius parochiâ aliquid gerere auderet, sinè ejus auctoritate, qui illi præesset, aut nisi magna necessitas cogere videretur. Ità verò ab Apostolo sancitum est, cùm (1) Tito præcepit, ut in singulis civitatibus sacerdotes constitueret qui scilicet doctrinæ et Sacramentorum coelesti pabulo Fideles alerent et educarent.

In articulo mortis quilibet sacerdos est minister confessionis.

LXXII. Quanquàm si mortis periculum imminet, et proprii sacerdotis facultas non datur, ne hâc occasione aliquis pereat, in Ecclesiâ Dei custoditum fuisse, Concilium Tridentinum docet, ut unicuique sacerdoti liceret, non solum omni peccatorum genere, cujuscumque potestatis sit, illa condonare : sed etiam ab excommunicationis vinculo solvere. *Sess. 14. cap. 6. de poenit.*

Qualitates ministri confessionis.

LXXIII. Jam, præter ordinis et jurisdictionis potestatem, quæ prorsus necessaria sunt : in primis opus est, ut hujus Sacramenti minister tum scientiâ et eruditione, tum prudentiâ præditus sit : judicis enim et medici simul personam gerit.

Doctus.

Ac quod ad primum attinet, satis constat non vulgarem scientiam necessariam esse, quâ et

---

(1) Tit. 1. 5.

peccata investigare, et ex variis peccatorum generibus, quæ gravia, quæ levia sint, pro cujusque hominis ordine et genere judicare possit.

Prudens.

Ut autem medicus est (*), summâ quoque prudentiâ indiget. Etenim diligenter providendum est, ut ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animam sanandam, et in posterum contra morbi vim muniendam aptiora esse videantur.

Integer vitæ.

Ex quo poterunt Fideles intelligere, cuivis maximo studio curandum esse, ut eum sibi sacerdotem deligat, quem vitæ integritas, doctrina, prudens judicium commendat, qui, et quantum in eo officio cui præest, ponderis ac momenti sit, et quæ cuique sceleri poena conveniat, et qui solvendi vel ligandi sint, optimè noverit.

Peccata pœnitentis revelare strictissimè cautum.

LXXIV. Sed quoniam nemo est, qui non vehementer cupiat, scelera et turpitudinem suam occultari: monendi sunt Fideles, nihil esse quod timeant, ne ea quæ ipsi confessione patefecerint, à sacerdote ulli unquam indicentur, neve aliquod ex eâ periculi genus sibi ullo tempore creari possit: sacræ enim sanctiones (**) gravissimè in eos sacerdotes animadverti voluerunt, qui peccata omnia, quæ aliquis eis confessus fuerit, perpetuo et religioso silentio compressa non tenuerint. Quarè in Concilio Lateranensi (†) magno ita legimus: Caveat omninò sacerdos, ne verbo, vel signo, vel alio quovis modo prodat aliquatenus peccatorem.

(*) Ex Basilio in reg. brevibus 229. (**) Ex Leonis Papæ Epist. 80. (†) Cap. 31.

Carpitur negligentia peccatorum.

LXXV. Sed jam ordo rerum postulat, cum de ministro dictum sit, ut quaedam præcipua capita explicentur, quæ ad confessionis usum et tractationem non parùm sunt accommodata. Magna enim Fidelium pars, quibus vulgò nihil longius videri solet, quàm, ut dies illi, qui ecclesiasticâ lege confessioni præfiniti sunt, effluant : tantùm absunt à christianâ perfectione, ut vix peccatorum suorum meminerint, quæ sacerdoti patefacienda essent, nedùm cætera diligenter curent, quæ ad divinam gratiam conciliandam vim habere maximam perspicuum est.

An poenitens sit contritus diligenter observandum.

LXXVI. Quare cum illorum saluti omni studio succurrendum sit, hoc primùm sacerdotes in poenitente diligenter observabunt, si veram peccatorum suorum contritionem habeat, certumque illi sit ac deliberatum in posterum à peccatis abstinere.

Cum contritus reperitur, ad quid hortandus poenitens.

LXXVII. Quod si ita animo affectum esse animadverterint, moneant et vehementer hortentur, ut pro tanto et tam singulari beneficio maximas gratias Deo agat, ab eoque cœlestis gratiæ præsidium petere nunquàm desinat : quo munitus ac tectus faciliè poterit pravis cupiditatibus resistere ac repugnare. Docendus est etiam, ut nullum patiatur esse diem, quin aliquid de passionis Domini nostri mysteriis meditetur, ad eumque imitandum, et summâ charitate amandum ipse se excitet atque inflammet : hæc enim meditatione assequetur, ut ab omnibus dæmonis tentationibus in dies se tutiorem esse sentiat.

Neque enim ulla alia est causa, cur tam citò;

vel leviter ab hoste impugnati, animo et viribus succumbamus, quàm quòd ex cœlestium rerum meditatione divini amoris ignem concipere non studemus, quo mens recreari atque erigi possit.

Si contritus non videatur, quid agendum.

LXXVIII. Sin autem sacerdos intellexerit, eum qui velit confiteri, ad eò peccata sua non dolere, ut verè contritus dicendus sit, conetur magno contritionis desiderio eum afficere, ut deindè hujus præclari doni cupiditate incensus, illud à Dei misericordiâ petere et efflagitare in animum inducat.

Cum excusante vel minuyente peccata quid agendum.

LXXIX. In primis autem reprimenda est quorundam superbia, qui scelera sua excusatione aliquâ vel defendere, vel minora facere nituntur. Nam, exempli causâ, cùm aliquis fateatur, se irâ vehementiùs commotum fuisse, statim hujus perturbationis causam in alium confert à quo priùs sibi injuriam factam esse queritur. Monendus itaque est, hoc elati animi, et hominis peccati sui magnitudinem vel despicientis, vel planè ignorantis, signum esse: tum verò ejusmodi excusationis genus, ad augendum potius, quàm minuendum peccatum pertinere. Nam qui ità factum suum probare contendit, hoc videtur profiteri se tunc patientiâ usurum esse, cùm à nemine injuriâ lædetur, quo quidem nihil homine christiano indignius esse potest. Etenim cùm illius vicem dolere maximè debuerit, qui injuriam fecit: tamen non peccati pravitate commovetur, sed fratri irascitur: ac cùm ei præclara occasio oblata fuerit, ut Deum patientiâ colere, et fratrem mansuetudine suâ corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam convertit.

Cum erubescens confiteri quid agens

LXXX. Perniciosior autem est illorum existimanda, qui stultâ quâdam verecundia peccata confiteri non audent. Iis hortando animos addere oportet: moneantur, nihil esse, quòd vitia sua aperire tur, nullique mirum videri debere, si in homines peccare: qui quidem communium morbus, et in humanam imbecillitatem propriè cadit.

Cum pigris et conscientiam negligentibus

LXXXI. Alii sunt, qui, vel quòd rarò confiteri solent, vel quòd nullam curam cogitationem in pervestigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa, confessione exponunt, nec undè ejus officii initium ducendum sciunt: quos certè acriùs objurgare oportet, atque in primis docere: priùsquàm ad confessionem aliquis adeat, omni studio curandum, ut peccatorum suorum contritione commoveatur: id verò præstari nullo modo possibile, ea reminiscendo sigillatim recognoscere sibi.

Vide quid agendum.

LXXXII. Quarè si sacerdos hujusmodi homines prorsùs imparatos esse cognoverit, manissimis verbis à se dimittet, hortabitur, ut ad recogitanda peccata aliquod spatium accipiant, ac deindè revertantur: quòd si fecerint, affirmaverint se in eam rem omne studium diligentiam suam contulisse (quoniam sanctissime maxime verendum est ne semel dimissi, a se non redeant) audiendi erunt, præsertim si emendandæ vitæ studium aliquod præstare possint, adducique possint, ut negligentiam accusent, quam se alio tempore diligentius accuratâ meditatione compensaturos promittunt in quo tamen magna cautio adhibenda est.

Nota. Si enim, auditâ confessione, judicaverit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, neque in detestandis dolorem pœnitenti omninò defuisse, absolvi poterit; sin autem utrumque in eo desiderari animadverterit: auctor illi et suasor erit, ut majorem curam, quod antea dictum est, in excutiendâ conscientia adhibeat, hominemque, ut blandissimè poterit, tractatum dimittet.

Pudori quorundam remedium afferendum.

LXXXIII. Sed quoniam interdum contingit ut mulieres, alicujus sceleris in priori confessione oblita, iterum ad sacerdotes non audeant redire, quòd vereantur, ne vel in suspicionem magnæ improbitatis populo veniant, vel singulari religionis laudem quærere existimentur: sæpè tum publicè, tum privatim docendum est, neminem tantâ memoriâ esse qui omnia sua facta, dicta et cogitata meminisse queat; quapropter Fideles nullâ re deterrendos esse, quominus ad sacerdotem revertantur, si in memoriam alicujus criminis redierint, quod antea fuerit prætermissum. Hæc igitur, atque alia hujus generis multa in confessione à sacerdotibus observanda erunt.

De satisfactione.

LXXXIV. Nunc ad tertiam pœnitentiæ partem quæ satisfactio appellatur, veniendum est. Primum itaque satisfactionis nomen, et vis exponenda est. Hinc enim Catholicæ Ecclesiæ hostes amplam occasionem dissidii et discordiæ, cum maximâ christiani populi perniciæ, arripuerunt.

Quid sit satisfactio.

LXXXV. Est autem satisfactio, rei debitæ integra solutio: nam quod satis est, ei nihil videtur deesse. Quare cum de gratiæ reconciliatione loquimur, idem satisfacere significat.

quod alteri tantum præstare, quantum irato animo ad ulciscendam injuriam satis esse possit: atque ita satisfactio nihil aliud est, quam injuriæ alteri illatæ compensatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, satisfactioni nomen divinarum rerum doctores ad declarandam eam compensationem usurpârunt, cum homo pro peccatis commissis Deo aliquid persolvit.

• *Satisfactionis varii gradus.*

LXXXVI. Quo in genere quoniam multi gradus esse possunt, hinc fit ut satisfactio variè accipiat.

Primus est satisfactio Christi.

LXXXVII. Ac prima quidem et præstantissima illa est quæ pro scelerum nostrorum ratione, etiamsi Deus summo jure nobiscum velit agere, quidquid à nobis debeatur cumulâtè persolutum est. Hæc verò ejusmodi esse dicitur, quæ nobis Deum propitium et placatum reddidit, eamque uni Christo Domino acceptam ferimus, qui in cruce, pretio pro peccatis nostris soluto, plenissimè Deo satisfacit. Neque enim ulla res creata tanti esse potuit, quæ nos tam gravi debito liberaret; atque, ut sanctus Joannes testatur, (1) ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Hæc igitur plena et cumulata est satisfactio, scelerum omnium rationi, quæ in hoc sæculo commissa sunt, pariter æqualiterque respondens, cujus pondere hominum actiones apud Deum plurimum valent, ac sinè eo nullâ prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque huc Davidis verba videntur spectare, qui postquam, secum ipse reputans, illud protulisset: (2) Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? nihil præter hanc satisfac-

---

(1) Jean. 2. 2. (2) Psalm. 115. 22.

tionem, quam calicis nomine expressit, dignum tot tantisque beneficiis invenire potuit; quare subiecit: Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo.

Secundus est satisfactio canonica.

XXXVIII. Alterum satisfactionis genus, quæ et canonica appellatur, et certo temporis spatio definita perficitur. Quare antiquissimo Ecclesiæ usu receptum est, ut cum poenitentes à peccatis solvantur, pœna aliqua eis irrogetur, cujus pœnæ solutio satisfactio vocari consuevit.

Tertius est spontè suscepta pœna quælibet.

LXXXIX. Eodem verò nomine quodlibet etiam pœnæ genus significatur, quam pro peccatis non quidem à sacerdote constitutam, sed spontè nostrâ susceptam atque à nobis ipsis repetitam, sustinemus.

Nota. Verùm hæc ad poenitentiam, ut Sacramentum est, minimè pertinet; sed illa tantum Sacramenti pars censenda est, quam diximus ex præcepto sacerdotis Deo pro peccatis dependi: hoc adjuncto, ut statutum cum animo et deliberatum habeamus, peccata in posterum omni studio vitare.

Satisfacere quid sit?

XC. Ità enim nonnulli definierunt: satisfacere, est Deo debitum honorem impendere. Quod autem nemo debitum honorem Deo possit tribuere, nisi qui peccata omninò vitare constituat, satis apparet. Et satisfacere, est causas peccatorum excidere, et eorum suggestioni aditum non indulgere.

Nota hanc definitionem.

In quam sententiam alii censerunt satisfactionem esse purgationem quâ eluitur quidquid sordium propter peccati maculam in animâ resedit,

atque à pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, absolvimur.

Satisfactio undè necessaria probabitur?

XCI. Quæ cum ita sint, facile erit Fidelibus persuadere, quàm necessarium sit, ut pœnitentes in hoc satisfactionis studio se exercent. Docendi enim sunt, duò esse, quæ peccatum consequuntur, maculam et pœnam; ac quamvis semper, culpâ dimissâ, simul etiam mortis æternæ supplicium apud inferos constitutum condonetur: tamen non semper contingit, quemadmodum à Tridentinâ Synodo (*) declaratum est, ut Dominus peccatorum reliquias, et pœnam certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat. Cujus rei perspicua sunt exempla in sacris litteris, (1) Genesis tertio capite, (2) Num. xij. et (3) xxij, et aliis permultis locis: sed illud Davidis clarissimum et maximè illustre intuemur, cui etsi Nathan dixerat (4): Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris, is tamen gravissimas pœnas ultrò subiit, Dei misericordiam his verbis die nocteque implorans: (5) Amplius lava me ab iniquitate meâ, et à peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper. Quibus verbis illud petatum est à Domino, ut non solùm crimen, sed pœnam etiam crimini debitam condonaret, atque à peccati reliquiis purgatum in pristinum decoris et integritatis statum restitueret. Atque hæc cum summis precibus peteret, eum tamen Dominus, tum filii ex adulterio suscepti, tum Absalonis, quem unicè diligebat, defectione et morte mulctavit, aliisque pœnis et calamitatibus affecit, quas illi antea intentarat. In Exodo

---

(*) Sess. 14. c. 8. can. 12. et 15. (1) Gen. 3. 17. (2) Num. 12. 14. (3) Num. 22. 33. 34. (4) 2. Reg. 12. 13. (5) Ps. 50. 4.

Vosis precibus exoratus, reerat, tamen minatus est, poenas repetiturum esse : non est fore, ut illud Dominum, et quartam usque iter. Hæc verò à sanctis Ecclesiâ Catholicâ semper tractate apertissimè compro-

Baptismo poenæ cum peccatis remittuntur.

Et causâ actum sit, ut poenamento æquè ac baptismo placere à sanctâ Tridentinâ et his verbis : Divinæ iustitiae, ut aliter ab eo inquit, qui antè baptismum perierit, aliter verò qui semel à peccato liberati, et accepto sacramento, scientes (2) templum Dei sanctum contristare non forisvinam clementiam decet, à satisfactione peccata dimittenda, acceptâ, peccata leviora putet (4) contumeliosi Spiritui labamur, (5) thesaurizantes

canonica prodest.

Primo.

ubio enim magnopere à peccato

*) Vide Aug. lib. 1 de peccat. merit. et contrâ Faust. lib. 22. cap. 66. et tract. 124. paulo ante med. Greg. lib. 19. hom. 8. ad pop. Antioch. Itacap. 30. Ambr. de poenit. lib. 2. cap. 5. poenitentiales apud Anton. August. vel dicit. (2) 1. Cor. 3. 17. (3) Ephes. 4. 30. (5) Rom. 2. 8.

revocant, et quasi freno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque et vigilantiores in posterum pœnitentes efficiunt.

Secundò.

Accedit, ut tanquam testificationes quædam sint doloris, quem ex peccatis commissis capimus : quâ ratione Ecclesiæ fit satis, quæ nostris sceleribus graviter offensa est. Nam ut sanctus Augustinus ait : (2) Cor contritum et humiliatum Deus non spernit. Verum quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel alia quæcumque signa procedit : rectè ab iis qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ constituuntur, ut Ecclesiæ, in quâ ipsa peccata remittuntur, satisfiat.

Tertiò.

Præterea pœnitentiæ nostræ exempla alios docent quo modo ipsi vitam instituere et pietatem sequi debeant : cum enim pœnas nobis pro peccatis irrogatas cæteri homines intuentur, et summam cautionem sibi in omni vitâ adhibendam et mores pristinos corrigendos esse intelligunt.

Publicæ pœnitentiæ sapientissimè institutæ.

XCIV. Quare sapientissimè illud ab Ecclesiâ observatum est, ut cum ab aliquo publicè flagitium commissum esset, publica etiam pœnitentia ei indiceretur : ut cæteri timore perterriti deinceps peccata diligentius vitarent.

Nota. Quod etiam in occultis criminibus, quæ graviora essent, interdum fieri solitum erat. *Vide August. lib. 5. de Civitat. Dei cap. 26. et Epis. 54. et lib. 50 hom. 49. et de verâ et falsâ pœnitent. passim. Ambr. lib. 2. de pœnit. cap. 10 et citatur de pœnit. dist. 3. cap. reperiuntur Cypr. de lapsis multis in locis Concil.*

---

(1) Pt. 50. 19.

Agath. cap. 35 et citatur dist. 50. cap. pœnitentes.

Cum publicis peccatoribus mos agendi Ecclesiæ.

XCV. Sed, ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut qui ea commiserant, antequam publicam pœnitentiam suscepissent, non absolverentur. Interim verò Pastores pro illorum salute Deum rogabant, atque ut ipsi etiam pœnitentes idem facerent, eos hortari non desinebant. Quo in genere summa fuit sancti Ambrosii cura et sollicitudo, (*) cujus lacrymis fertur quàm plurimos, qui duro animo ad pœnitentiæ Sacramentum accesserant, ità mollitos esse, ut veræ contritionis dolorem conceperint.

Heu quantum refrixit charitas!

XCVI. Verùm postea tantum de veteris disciplinæ severitate remissum est, atque ità charitas refrixit, ut jam plerique ex Fidelibus, ad peccatorum veniam impetrandam, nullum intimum animi dolorem atque gemitum cordis necessarium putent; sed illud sat̃ esse arbitrentur, si speciem tantum dolentis habeant.

Pœnitentiâ Christo conformes efficimur.

XCVII. Deindè verò hujusmodi pœnarum perpeſsione consequimur, ut capitis nostri Jesu Christi, (1) in quo passus est ipse et tentatus, similitudinem et imaginem geramus: nihil enim tam deforme videri potest, ut à sancto Bernardo (**) dictum est, quàm sub spinoso capite delicatum esse membrum. Nam, teste Apostolo, (2) cohæredes sumus Christi, si tamen compatimur, et quod alio loco scripsit, (3) si commortui sumus, et convivemus, si sustinebimus, et conregnabimus.

(*) Paulinus, in ejus vitâ. (1) Heb. 2. 17. (**) Serm. 5. de omn. sanct. (2) Rom. 8. 17. (3) 2. Tim. 2. 11.

A peccato, duo mala in anima.

XCVIII. Divus etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ et plagam, ac turpitudinem quidem ipsam Dei misericordiâ tolli: verùm sanandis peccatorum plagis valdè necessariam esse eam curam, quæ in remedio, pœnitentiâ adhibetur. Quemadmodùm enim, sanato vulnere, cicatrices quædam remanent, quæ et ipsæ curandæ sunt: ità in animâ, culpâ condonatâ, supersunt reliquiæ peccatorum purgandæ. Idem planè D. Chrysostomi (†) sententia confirmat, cùm ait: Non satis est sagittam è corpore extrahi; sed plaga quoque à sagittâ inflicta, sananda est: sic etiam in animâ post acceptam peccati veniam pœnitentiâ curanda est plaga relicta. Frequentissimè enim à sancto Augustino (††) docemur, duo hæc in pœnitentiâ animadvertenda esse, Dei misericordiam et justitiam: misericordiam, quâ peccata et pœnas æternas illis debitas condonat; justitiam, quâ pœnis tempore definitis hominem punit.

Pœnas nobis à Deo præparatas effugimus per pœnitentiam.

XCIX. Postremò, pœnitentiæ pœna à nobis suscepta Dei animadversionem, suppliciaque in nos constituta antevertit: ità enim docet Apostolus, cùm ait: (1) Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur: dùm judicamur autem, à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Quæ cùm Fidelibus explicata fuerint, vix fieri poterit, quominus ad pœnitentiæ opera maximè excitentur.

Vis merendi et satisfaciendi undè pœnitentiæ.

C. Ejus autem quanta vis sit, ex eo colligitur

(†) Serm. 1. in cœnâ Domini hom. 80. ad pop. Antiochen. (††) In Psal. 40. ad hæc verba. *Ecce enim venit.*
(1) 1. Corinth. 11. 31.

quòd tota à Christi Domini passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur : alterum est , ut immortalis gloriæ præmia mereamur ; ità ut (1) calix etiam aquæ frigidæ , quam in ejus nomine dederimus , mercede non careat : alterum , ut pro peccatis nostris satisfaciamus. *Vide de pœnit. sess. 14. cap. 8. et can. 13. 24. et sess. 6. de justific. c. 16.*

Satisfactio nostra passionem Christi non obscurat, sed illustrat.

CI. Neque verò id perfectissimam et cumulativissimam Christi Domini satisfactionem obscurat : sed illud potius contrà evenit , ut multò clariorem et illustriorem reddat. Eo enim copiosior Christi gratia videtur esse , quòd non solum ea nobiscum communicantur quæ ipse solus ; sed illa etiam , quæ tanquàm caput in membra suis sanctis , et justis hominibus promeruit , ac persolvit : quâ ratione fieri perspicuum est , ut justè et honestè piorum actiones tantum ponderis , et dignitatis habeant.

Quia per gratiam meremur , et satisfacimus.

CII. Christus enim Dominus tanquàm (2) caput in membra , et (3) vitis in palmites , gratiam suam in eos , qui sibi per charitatem juncti sunt , continenter diffundit. Quæ quidem gratia bona opera nostra semper antecedit , comitatur et consequitur , et sinè quâ mereri et satisfacere Deo nullo modo possumus.

Adjuti Dei gratiâ omnes possunt operari salutem.

CIII. Atque ità fit , ut justis nihil deesse videatur , cùm operibus , quæ divinæ legi pro humanâ mortalique conditione satisfacere , et vitam æternam , quam scilicet , si Dei gratiâ ornatì è

---

(1) Matth. 10 42. (2) Eph. 4. 16. (3) Joan. 15. 4.

vitâ decesserint, consequentur, mereri possint. Nota est enim illa Salvatoris vox : (1) Qui autem biberit ex hâc aquâ, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum : sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

Duo ad veram satisfactionem requiruntur.

CIV. Sed duo præcipuè in satisfactione requiruntur ; primum est ut is qui satisfacit, justus sit ac Dei amicus. Opera enim, quæ sinè fide (2) et charitate fiunt, nullo modo Deo grata esse possunt ; alterum, ut ejusmodi opera suscipiantur, quæ naturâ suâ dolorem et molestiam afferant : cùm enim præteritorum scelerum compensationes sint, atque, ut sanctus martyr Cyprianus (*) ait, redemptrices peccatorum : omninò necesse est ut aliquid acerbitalis habeant, quanquàm non semper illud consequitur : ut qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant.

Nota. Sæpè enim vel patiendi consuetudo, vel accensa in Deum charitas efficit, ut quæ perpressu gravissima sunt, ne sentiantur quidem. Neque tamen idcirco fit, quominus ea ipsa opera satisfaciendi vim habeant. Siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ità ejus amore et pietate inflammari, ut acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil ferè incommodi sentiant, aut omnia lætissimo animo perferant.

Opera satisfactionis sunt oratio, jejunium, eleemosyna.

CV. Verùm omne satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria præcipuè conferendum esse, orationem, jejunium, eleemosynam : quæ quidem tribus bonis, animæ, corporis et iis

---

(1) Joann. 4. 14. (2) Hebr. 11. 6. (*) Lib. 1. Epist. 3. post. med.

quæ externa commoda dicuntur , quæ omnia à Deo accepimus , respondent : nihil verò aptius et convenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest.

Tribus animæ morbis tria remedia afferuntur.

CVI. Nam cum (1) omne , quod est in mundo , concupiscentia carnis sit , aut concupiscentia oculorum , aut superbia vitæ , nemo non videt , hisce tribus morbi causis totidem medicinas , priori scilicet jejunium , alteri eleemosynam , tertiæ orationem rectissimè opponi.

Oratione Deo , jejunio nobis , eleemosynâ proximo , satisfacimus.

CVII. Præterea , si eos etiam , qui peccatis nostris offenduntur , spectemus , facile erit intelligere , cur ad hæc tria potissimum omnis satisfactio referatur , hi verò sunt Deus , proximus , nos ipsi. Quarè Deum oratione placamus , proximo eleemosynâ satisfacimus , nos ipsos verò jejunio castigamus.

Ærumnarum hujus vitæ bonus usus.

CVIII. Sed quoniam multæ variæque ærumnæ et calamitates , dum in hac vitâ sumus , nos premunt : illud maximè Fideles docendi sunt , eos qui patienti animo , quidquid laboriosi et incommodi Deus immiserit , ferant , amplam satisfaciendi et merendi materiam nactos esse : qui autem inviti , et repugnantes poenam hujusmodi sustineant , omni satisfactionis fructu privari ; sed Dei tantum , peccata justo judicio ulciscantis animadversionem et supplicium perferre.

Satisfacere potest unus pro alio.

CIX. In eo verò summa Dei bonitas et clementia maximis laudibus et gratiarum actio-

---

(1) 1. Joan. 2. 16.

nibus prædicanda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonavit, ut unus posset pro altero satisfacere; quod quidem hujus partis poenitentiae maximè proprium est.

Conteri aut confiteri pro alio nemo potest.

CX. Ut enim, quod ad contritionem et confessionem attinet, nemo pro altero dolere aut confiteri potest: ita qui divinâ gratiâ præditi sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persolvere: quare fit, ut quodam pacto (1) alter alterius onera portare videatur.

Undè potest unus satisfacere pro alio.

CXI. Nec verò de hoc cuiquam Fidelium dubitandi locus relictus est qui in Apostolorum symbolo, sanctorum communionem confitemur. Nam cum omnes eodem baptismo abluti Christo renascamur, eorundem sacramentorum participes simus, in primis verò ejusdem corporis et sanguinis Christi Domini cibo et potu recreemur: hoc apertissimè demonstrat nos omnes ejusdem esse corporis membra.

Similitudo.

Quemadmodum igitur neque pes suæ tantum, sed etiam oculorum utilitatis causâ munere suo fungitur: neque rursus quòd oculi videant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum utilitatem referendum est: ita communia inter nos satisfactionis officia existimari debent.

Medicinalis satisfactio per alium impleri non potest.

CXII. Neque tamen id sinè ullâ exceptione verum est, si commoda omnia, quæ ex eâ capiuntur, spectemus: nam satisfactionis opera, medicinæ etiam et curationes quædam sunt

---

(1) Gal. 6. 2.

quæ pœnitenti ad sanandos pravorum animi affectus præscribuntur : quo quidem utilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Hæc igitur de tribus pœnitentiæ : partibus contritione, confessione et satisfactione, copiosè et dilucidè explicanda erunt.

Absolutio deneganda. quando ?

CXIII. Sed illud in primis à sacerdotibus observari oportet, ut auditâ peccatorum confessione antequàm pœnitentem à peccatis absolvant, diligenter curent, ut, si quid ille fortè de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cujus peccati damnandus meritò esse videatur, cumulatâ satisfactione compenset : nemo enim absolvendus est, nisi prius, quæ cujusque fuerint, restituere polliceatur.

Nota. At quoniam multi sunt, quibus, etsi prolixè pollicentur se officio satis esse facturos, tamen certum est, ac deliberatum nunquàm promissa exsolvere : omninò ii cogendi sunt ut restituant : sæpèque illud Apostoli eis inculcandum est, ut (1) qui furabatur, jam non furetur : magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat undè tribuat necessitatem patienti.

Satisfactio quanta sit imponenda.

CXIV. In irrogandâ autem satisfactionis pœnâ, sacerdotes nihil sibi suo arbitratu statuendum esse, sed omnia justitiâ, prudentiâ et pietate dirigenda existimabunt.

Canones antiqui pœnitentiæ proponendi.

CXV. Atque, ut hæc regulâ peccata metiri videantur, et pœnitentes scelerum suorum gravitatem magis agnoscant ; operæ pretium erit, interdum eis significare quæ pœnæ quibusdam

---

(1) Eph. 4. 23.

delictis ex veterum canonum præscripto, qui pœnitentiales vocantur, constitutæ sint.

Nota. Igitur universæ satisfactionis modum, culpæ ratio temperabit.

Qualis satisfactio præcipuè imponenda?

CXVI. Sed ex omni satisfactionum genere maximè convenit pœnitentibus præcipere, ut certis aliquot et definitis diebus orationi vacent, ac pro omnibus, et præsertim pro iis qui ex hac vitâ in Domino decesserunt, preces Deo faciant.

Pœnitentiæ virtus sacramentali addenda.

CXVII. Hortari verò etiam eos oportet, ut sæpè eadem satisfactionis opera, a sacerdote indicta, ultrò suscipiant ac repetant : atque ità mores suos componant, ut iis omnibus, quæ ad pœnitentiæ Sacramentum pertinent, diligenter absolutis, tamen virtutis pœnitentiæ studia nunquàm intermittant.

Publicis peccatoribus publica satisfactio imponenda.

CXVIII. Quòd si interdum, etiam ob publicam offensionem, publica pœnitentia præscribenda fuerit, quamvis eam pœnitens refugiat, ac deprecetur, non erit facilè audiendus : verum persuadere ei oportebit, ut quæ tum sibi, tum aliis salutaria futura sunt, libenti et alacri animo excipiat. Hæc de pœnitentiæ Sacramento singulisque ejus partibus ità docenda erunt, ut non solum ea Fideles perfectè intelligant, sed etiam, juvante Domino, reipsà piè et religiose præstare animum inducant.

DE EXTREMÆ-UNCTIONIS SACRAMENTO.

CAPUT VI.

De hoc Sacramento cur sæpiùs agendum?

I. **C**UM sancta Scripturarum oracula ità doceant: (1) In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis, tacitè Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum esse Fidelem populum cohortandi, ut in assiduâ mortis meditatione versetur. Quoniam autem Extremæ - Uctionis Sacramentum non potest supremi illius diei memoriam conjunctam non habere: faciliè intelligitur de eo sæpè agendum esse, non solum ob eam causam, quòd illarum rerum mysteria, quæ ad salutem pertinent, aperire et explicare maximè convenit: sed etiam, quia Fideles, moriendi necessitatem omnibus propositam esse animo repetentes, pravas cupiditates coercebunt: quare fiet ut in ipsâ mortis expectatione minùs se perturbari sentiant.

Gratiæ Deo habendæ pro hujus sacramenti institutione.

II. Sed immortales Deo gratias agant, qui ut Baptismi Sacramento aditum nobis ad veram vitam patefecit: ità etiam, ut ex hac mortali vitâ decedentes, expeditiorem ad cælum viam haberemus, Extremæ - Uctionis Sacramentum instituit.

Hoc Sacramentum cur dicatur Extrema-Uctio.

III. Ut igitur, quæ ad eam explicationem magis necessaria sunt, eodem ferè ordine, qui in aliis Sacramentis servatus est, exponantur: primùm illud tradendum erit, hoc Sacramentum idcirco Extremam - Uctionem appellatum esse,

---

(1) Eccl. 7. 40.

ficat, quod vi Sacramenti interiùs in animâ efficitur; nam ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnoperè proficit: ità Sacramenti virtus animæ tristitiam ac dolorem minuit. Oleum prætereà sanitatem restituit, hilaritatem affert, et lumini tanquàm pabulum præbet: tum verò ad recreandas defatigati corporis vires maximè accommodatum est. Quæ omnia, quid in ægroto divini virtute per hujus Sacramenti administrationem efficiatur, declarant.

Hujus Sacramenti formæ quæ?

.XI. Hæc de materiâ satis sunt: Forma verò Sacramenti, est verbum et sollemnis illa præcatio, quam sacerdos ad singulas unctiones adhibet, cùm inquit: Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Deus, quidquid oculorum, sive narium, sive tactûs vitio deliquisti.

Hanc propriam esse formam probatur.

XII. Quòd autem hæc vera sit et propria hujus Sacramenti forma, sanctus Jacobus Apostolus significat, cùm ait: (1) Et oreut super eum, et oratio fidei salvabit infirmum. Ex quo licet cognoscere, formam præcationis modo proferendam esse: tametsi; quibus potissimùm verbis concipienda sit Apostolus non expresserit.

Hæc forma ubiquè usurpatur.

XIII. Verùm hoc ad nos fidei Patrum traditione permanavit, ità ut omnes Ecclesiæ eam formæ rationem retineant, quâ omnium mater et magistra sancta Ecclesia Romana utitur.

Nam etsi aliqui nonnulla verba immutant, cùm pro: Indulgeat tibi Deus, ponunt: Remittat vel parcat, interdum etiam: Sanet quidquid commisisti: tamen, quoniam nulla fit sententiæ

---

(1) Jac. 5. 14. 15.

immutatio,

mutatio, constat eandem ab omnibus formam
 igitur servari.

Cur hæc forma sit precativa.

XIV. Nec verò quisquam miretur, cur factum
 , ut aliorum Sacramentorum forma vel ab-
 utè significet quod efficit, ut cùm dicimus :
 o te baptizo : aut, Signo te signo crucis;
 tanquàm ab imperantibus pronuntietur, ut
 in in Sacramento Ordinis administrando di-
 ur : Accipe potestatem ; hæc una verò Extremæ
 actionis forma precatione quâdam absolvetur :
 enim optimo jure constitutum est : nam cùm
 c. Sacramentum propterea adhibeatur, ut
 eter spiritualem gratiam, quam tribuit, sa-
 tatem etiam restituat ægrotis : tamen, quia
 n semper sequitur ut ægri à morbis conva-
 nt, ob eam causam precatione forma confi-
 ar, ut à Dei benignitate id impetremus, quod
 ramenti vis constanti et perpetuo ordine effi-
 re non solet.

*Cur tot preces adhibeantur administrando hoc
 Sacramentum.*

XV. Adhibentur autem ritus proprii in hujus
 roque Sacramenti administratione. Sed eorum
 axima pars precationes continet, quibus sa-
 rdos ad ægroti salutem impetrandam utitur.
 nullum enim est aliud Sacramentum, quod plu-
 us precibus conficiatur : ac rectè quidem, quo-
 am eo potissimùm tempore Fideles piis obse-
 rationibus adjuvandi sunt ; quare et alii om-
 s, quos tum adesse contigerit, et præcipuè
 rochi debent orare Deum ex animo, et ejus
 isericordiæ laborantis vitam et salutem omni
 dio commendare.

*Extremæ - Uctionis Sacramentum à Christo
 institutum.*

XVI. Verùm cùm demonstratum sit, Extre-
 V

signem de poenitentia
cum Eremitam cupi-
mus, sed caute legimus
de Script. Eccles. Ca-
tatos, videat in Deo
distinctiones.

Multiplex

II. Ut autem res
explicanda est vix
notio, ne aliquis
inducatur. Nonnulli
factione accipiunt. Alii
longissime remoti,
nullam temporis pro-
alud quam novam
dum est igitur, in
significationem.

Primum enim poenitentia
aliquid dispicit, quod
ratione hujus cogita-
fuerit. Sic omnes
secundum saeculum
cujusmodi poenitentia
mortem.

Alter est poenitentia
misso, quod quidam
Dei, sed sui ipsius

Tertia est, cum
causa, intimo autem
doloris externum
verum unus Dei
simentis quidem poenitentia

(1) 1. Cor. 2. 10

mam-Uctionem verè et propriè in Sacramento numero habendam esse : illud etiam sequitur, ejus institutionem à Christo Domino profectam esse : quæ postea à sancto Jacobo Apostolo Fidelibus proposita, et promulgata est. Quamquam idem Salvator hujus unctionis specimen quoddam dedisse visus est, cùm discipulos suos binos et binos ante faciem suam misit; de illis enim apud Evangelistam ita scriptum est : (1) Exeuntes prædicabant, ut poenitentiam agerent, et dæmonia multa ejiciebant, et ungebant oleo multos ægros, et sanabant.

Nota. Quam quidem unctionem non ab Apostolis inventam, sed à Domino præceptam, non naturali aliquâ virtute præditam, sed mysticam, potius ad sanandos animos, quam ad corpora curanda institutam fuisse credendum est. Quam rem sancti Dionysius, Ambrosius, Chrysostomus, et Gregorius Magnus asserunt, ut nullo modo dubitandum sit quin hoc unum ex septem Catholicæ Ecclesiæ Sacramentis summâ cum religione accipere oporteat.

Quibus hoc sit Sacramentum administrandum.

XVII. Sic docendi sunt Fideles, quamvis hoc Sacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus administrandum non sit. Ac primum excipiuntur, qui sano et firmo corpore sunt; iis enim Extremam-Uctionem tribuendam non esse, et Apostolus docet, cùm inquit : (2) Infirmatur quis in vobis? et ratio ostendit : siquidem ob eam rem instituta est, non modò ut animæ, sed etiam ut corpori medicinam afferat. Cùm igitur illi tantùm qui morbo laborant, curatione indigeant : idcirco iis etiam qui adeò periculosè ægrotare videntur, ut,

---

(1) Marc. 6. 12. 13. (2) Jacob 5. 14.

ne supremus illis vitæ dies instet, metuendum sit, hoc Sacramentum præberi debet.

Infirmi ungendi sunt antequàm sensu careant.

XVIII. In quo tamen gravissimè peccant, qui illud tempus ægroti ungendi observare solent, cum jam omni salutis spe amissâ, vitâ et sensibus carere incipiat; constat enim, ad uberio-rem Sacramenti gratiam percipiendam plurimùm valere si ægrotus, cum in eo adhuc integra mens et ratio viget, fidemque, et religiosam animi voluntatem afferre potest, sacro oleo liniatur. Quare Parochis animadvertendum est, ut eo potissimùm tempore cœlestem medicinam adhibeant, illam quidem semper vi suâ admodùm salutarem, cum eorum etiam pietate et religione, qui curandi sunt, magis profuturam intellexerint.

Quibus non est administrandum hoc Sacramentum?

XIX Nemini igitur, qui gravi morbo affectus non sit, Sacramentum Unctionis dare licet, tametsi vitæ periculum adeat: vel quia periculosam navigationem paret, vel quia prælium initurus sit, à quo certa mors illi impendeat: vel etiamsi capitis damnatus ad supplicium raperetur. Omnes præterea qui rationis usu carent ad hoc Sacramentum suscipiendum apti non sunt: et pueri qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias sanare hujus Sacramenti remedio opus sit; amentes item et furiosi, nisi interdum rationis usum haberent, et eo potissimùm tempore pii animi significationem darent, peterentque ut sacro oleo ungerentur: nam qui ab ipso ortu nunquàm mentis et rationis compos fuit, ungendus non est: secus verò si ægrotus, cum mente adhuc integrâ hujus Sacramenti particeps fieri voluisset, postea in insaniam et furorem incidit.

Quænam partes corporis ungendæ?

XX. Non sunt autem omnes corporis partes ungendæ : sed eæ tantum , quas veluti sensuum instrumenta natura homini attribuit , oculi propter visionem , aures propter auditum , nares propter odoratum , os propter gustum vel sermonem , manus propter tactum : qui tametsi toto corpore æquabiliter fusus est , in eâ tamen parte maximè viget.

Cur hæ partes ungantur.

XXI. Hunc autem ungenti ritum universalis Ecclesia retinet , atque etiam hujus Sacramenti naturæ optimè convenit : medicamenti enim est instar. Ac quoniam in corporis morbis , quamvis universum corpus malè affectum sit , tamen illi tantum parti curatio adhibetur , à quâ , tanquam à fonte et origine , morbus manat : idcirco non totum corpus , sed ea membra , in quibus potissimum sentiendi vis eminet , renes etiam , veluti voluptatis et libidinis sedes unguntur : tum pedes , qui nobis ingressus , et ad locum movendi principium sunt.

Hoc Sacramentum iterari potest , et quandò?

XXII. In quibus illud observare oportet , in unâ eademque ægrotatione , cum æger in eodem vitæ periculo positus est , semel tantum ungendum esse. Quod si post susceptam hanc unctionem æger convaluerit , quotiès postea in id vitæ discrimen inciderit , totiès ejusdem Sacramenti subsidium ei poterit adhiberi. Ex quo patet , in eorum Sacramentorum numero , quæ iterari solent , reponendam esse.

Extrema-Unctio quâ præparatione suscipienda?

XXIII. Quoniam verò omni studio curare oportet , ne quid Sacramenti gratiam impediat ; ei verò nihil magis adversatur , quam alicujus peccati mortiferi conscientia : servanda est Catho-

licæ Ecclesiæ perpetua consuetudo , ut, ante Extremam- Uctionem, Pœnitentiæ et Eucharistiæ Sacramentum administretur. Ac deindè ægroto persuadere Parochi studeant, ut eâ fide se un- gendum sacerdoti præbeat, quâ olim, qui ab Apostolis sanandi erant, seipsos offerre consue- verant.

Intentio petentis unctionem.

XXIV. In primis autem animæ salus, deindè corporis valetudo cum illâ adjunctione, si ea ad æternam gloriam profutura sit, expetenda est.

*Maximâ cum fiduciâ suscipiendum hoc Sa-
cramentum.*

XXV. Nec verò dubitare Fideles debent, quin sanctæ illæ et solemnes preces à Deo audiantur, quibus sacerdos non suam, sed Ecclesiæ, et Domini nostri Jesu Christi personam gerens uti- tur. Quâ unâ maximè re cohortandi sunt: ut hujus saluberrimi olei Sacramentum sanctè et religiosè sibi administrandum curent, cùm et acrior pugna instare, et vires tum animi, tum corporis deficere videantur.

Sacerdos hujus Sacramenti minister.

XXVI. Jam verò quis Extremæ- Uctionis mi- nister sit, ab eodem Apostolo qui Domini legem promulgavit, didicimus; inquit enim : (1) In- ducat Presbyteros : quo nomine non eos signi- ficat, qui ætate provectiores sunt quemadmodum sapienter Tridentina Synodus (*) exposuit, aut qui in populo principem locum obtinent; sed sacerdotes, qui ab ipsis Episcopis per manuum impositionem ritè ordinati sunt. Sacerdoti igitur hujus Sacramenti administratio commissa est.

A quo recipiendum hoc Sacramentum.

XXVII. Neque tamen ex sanctæ Ecclesiæ de-

---

(1) Jacobi 5. 14. (*) Sess. 14. cap. 5.

creto cuivis sacerdoti, sed proprio Pastori, qui jurisdictionem habeat, sive alteri cui ille ejus muneris fungendi potestatem fecerit, hoc Sacramentum administrare licet.

Nota. Illud verò maximè animadvertendum est, sacerdotem in eà administratione, quemadmodum etiam in aliis Sacramentis fit, Christi Domini nostri, et sanctæ Ecclesiæ ejus sponsæ, personam sustinere.

Hujus Sacramenti fructus.

XXVIII. Explicandæ etiam sunt accuratiùs utilitates, quas ex hoc Sacramento capimus: ut, si nihil aliud Fideles ad ejus usum possit allicere, ipsa saltem utilitate ducantur: cùm ita comparatum sit, ut omnia serè nostris commodis metiamur.

Primus.

Docebunt igitur Pastores, hoc Sacramento gratiam tribui, quæ peccata, et in primis quidem leviora et, ut communi nomine appellantur, venialia, remittit: exitiales enim culpæ pœnitentiæ Sacramento tolluntur. Neque enim hoc Sacramentum primario loco ad graviorum criminum remissionem institutum est, sed Baptismus tantum et Pœnitentia vi suâ hoc efficiunt.

Secundus.

Altera est sacræ Uctionis utilitas, quòd animam à languore et infirmitate, quam ex peccatis contraxit, et à cæteris omnibus peccati reliquiis liberat. Tempus autem huic curationi opportunissimum existimandum est, cùm gravi morbo afflicti, ac vitæ periculum impendet. Etenim homini naturâ insitum est, ut nihil in rebus humanis æquè ac mortem pertimescat: auget autem magnoperè hunc timorem præteritorum scelerum memoria: cùm præsertim gravissima conscientiae nostræ accusatio nos ur-

geat; ut enim scriptum est : (1) Venient in cogitationem peccatorum suorum timidi, et traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum. Deinde illa cura, et cogitatio vehementer angit, quòd paulò post stare oporteat ante tribunal Dei, à quo de nobis justissima pro eo, ac meriti fuerimus, sententia ferenda sit. Sæpè autem evenit ut Fideles hoc terrore perculsi, se miris modis exagitari sentiant.

Tertius.

Nihil autem ad mortis tranquillitatem magis conducit, quàm si tristitiam abiciamus, et læto animo Domini adventum expectemus: paratique simus depositum nostrum, quodcumque illud à nobis repetere voluerit, libenter reddere. Ut igitur hæc sollicitudine Fidelium mentes liberentur, animusque pio et sancto gaudio repleatur, Extremæ-Uctionis Sacramentum efficit.

Quartus.

Prætereà, aliud etiam quod meritò omnium maximum videri potest, ex eo consequimur: nam etsi humani generis hostis, quoad vivimus, nunquàm desinit de interitu, et exitio nostro cogitare: nullo tamen tempore, ut nos omninò perdat, ac si fieri possit, spem nobis divinæ misericordiæ eripiat, vehementiùs omnes nervos contendit, quàm cum supremum vitæ diem appropinquare animadverterit. Quamobrem Fidelibus arma et vires hoc Sacramento subministrantur, quibus adversarii vim, et impetum frangere et illi fortiter repugnare possint. Allevatur enim, et erigitur ægri animus divinæ bonitatis spe: eaque confirmatus morbi incommoda omnia fert leviùs, ac ipsius Dæmonis calcaneo insidiantis artificium, et calliditatem faciliùs eludit.

---

(1) Sap. 4. 20.

Quintus.

Accedit postremò , siquidem profutura sit, etiam corporis sanitas.

Cur hoc Sacramentum non operetur quantum potest.

XXIX. Quòd si ægroti hoc tempore eam minùs consequuntur, id quidem non Sacramenti vitio, sed ob eam potiùs causam evenire credendum est, quòd eorum magna pars, vel qui sacro oleo perunguntur, vel à quibus administratur, fides infirmior est : testatur enim Evangelista, Dominum apud suos (1) multas virtutes non fecisse, propter incredulitatem illorum. Quanquàm etiam rectè dici potest, christianam religionem, ex quo altiùs tanquàm radices egit in animis hominum, minùs jam hujusmodi miraculorum adminiculis indigere, quàm olim nascentis Ecclesiæ initio necessaria esse viderentur.

Fides et spes ægrotantium erigendæ.

XXX. Sed tamen hoc loco fides maguoperè excitanda erit. Utcumque enim quod ad corporis valetudinem attinet, Dei consilio et voluntate ceciderit, certâ spe niti Fideles debent se hujus sacri olei virtute spiritualem sanitatem consecuturos esse, futurumque ut, si eos vitâ decedere contingat præclaræ illius vocis fructum percipiant, quâ scriptum est : (2) Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Hæc de Extremæ - Uctionis Sacramento breviter quidem dicta sunt : verùm si hæc ipsa rerum capita à Pastoribus latiùs, et eâ quâ decet diligentia explanata erunt, dubitandum non est quin Fideles ex hac doctrinâ maximum pietatis fructum percipiant.

---

(1) Matth. 13. 1. (2) Apoc. 14. 13.

CONCILII TRIDENT. PARS II. 357
DE ORDINIS SACRAMENTO.

CAPUT V-IL.

De Sacramento Ordinis cur agendum coram populo?

I. **S**I quis aliorum Sacramentorum naturam, et rationem diligenter considerarit, facile perspiciet ea omnia ab Ordinis Sacramento ita pendere, ut sine illo partim confici et administrari nullo modo queant: partim solemni caeremonia, et religioso quodam ritu, ac cultu carere videantur. Quare necesse est ut Pastores institutam Sacramentorum doctrinam persequentes, eo diligentius de Ordinis etiam Sacramento sibi agendum arbitrentur.

Primò.

Proderit autem maximè hæc explicatio primùm quidem illis ipsis, deindè aliis, qui ecclesiasticæ vitæ rationem ingressi sunt: postremò etiam fidei populo: ipsis, quòd, dum in hujus argumenti tractatione versantur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc Sacramento adepti sunt, magis commoventur.

Secundò.

Aliis, qui in sortem Domini vocati sunt: partim ut eodem pietatis studio afficiantur: partim verò, ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi viam sibi ad ulteriores gradus faciliùs munire possint.

Tertiò.

Reliquis autem Fidelibus primùm quidem ut intelligant, quo honore digni sint Ecclesiæ ministri.

Quartò.

Deindè quoniam sæpè contingit, ut multi adsint, vel qui spe liberos suos adhuc infantes

Ecclesiæ ministerio destinârint : vel qui suâ sponte et voluntate illud vitæ genus sequi velint : quos certè ignorare minimè æquum est , quæ præcipuè ad hanc vivendi rationem pertinent. *Quòd spectat ad mores eorum qui in aliquo ordine ecclesiastico sunt videndum est , imò sciendum Concilium Trident. in posteriore parte cujusque sessionis quæ est de reformatione ; quòd verò attinet ad Ordinem , ut est Sacramentum , vide idem Concilium sessione 23. et de singulis Ordinationibus vide Concilium Carthaginense IV. sub Anastasio Pontifice , anno 398.*

Hujus Sacramenti quanta dignitas.

II. Primùm itaque Fidelibus tradendum est , quanta sit hujus instituti , si summum ejus gradum , hoc est Sacerdotium spectemus , nobilitas et excellentia.

Primò.

Nam cùm Episcopi et sacerdotes , tanquam Dei interpretes et internuntii quidam sint , qui ejus nomine divinam legem et vitæ præcepta homines edocent , et ipsius Dei personam in terris gerunt , perspicuum est eam esse illorum functionem , quâ nulla major excogitari possit : quare meritò non solùm Angeli , sed Dii etiam , quòd Dei immortalis vim et numen apud nos teneant , appellantur.

Secundò.

Quamvis autem omni tempore summam dignitatem obtinuerint , tamen novi Testamenti sacerdotes cæteris omnibus honore longè antecellunt. Potestas enim tum corpus et sanguinem Domini nostri conficiendi et offerendi , tum peccata remittendi , quæ illis collata est , humanam quoque rationem atque intelligentiam superat : nedùm ei aliquid par et simile in terris inveniri queat.

Tertiò.

Deindè verò quemadmodùm Salvator noster (1) à Patre, Apostoli autem ac discipuli (2) in universum mundum à Christo Domino missi sunt: ità quetidiè sacerdotes eàdem, quà illi, potestate præditi, (3) ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi mittuntur. *De Sacerdotii dignitate vide Ignatium Epistol. ad Smyrnens. Ambros. lib. 5. Epistol. 31. et lib. 10 Ep. 82. Chrysostomum. hom. 60 ad popul. Antioche. et in Matthæum homil. 83 Nazianzen. Orat. 17. ad suos cives.*

Vocari debent Ordinandi et quales ?

III. Hujus igitur tanti officii onus nemini temerè imponendum est; sed iis tantùm, qui illud vitæ sanctitate, doctrinà, fide, prudentià sustinere possint. (4) Nec verò quisquam sumet sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquàm Aaron. Vocari autem à Deo dicuntur, qui à legitimis Ecclesiæ ministris vocantur.

Nota. Nam qui in hoc ministerium se ipsos arroganter inferunt atque intrudunt, de his Dominum intellexisse docendum est, cùm inquit: (5) Non mittebam Prophetas, et ipsi currebant: quo quidem hominum genere nihil infelicius ac miserius, nihil Ecclesiæ calamitosius esse potest. *Vide dist. 23. multis in capitibus.*

Intentio eorum qui sacris initiari volunt, dirigenda.

IV. Sed quoniam in omni actione suscipiendâ magnoperè refert, quem sibi quisque finem constituat (optimo enim fine posito, rectè omnia consequuntur) de hoc in primis, qui sacris initiari volunt, admonendi sunt, ut nihil sibi tantò

---

(1) Joan. 8. 36. (2) Matth. 28. 19. (3) Eph. 4. 12. (4) Heb. 5. 4. (5) Hier. 23. 21.

munere indignum proponant : qui quidem locus eò diligentius tractandus erit, quò gravius hoc tempore eà in re peccare Fideles solent.

Mala intentio.

V. Alii enim eo consilio ad hanc vivendi rationem se convertunt, ut quæ ad victum, vestitumque necessaria sunt parent : ità ut præter quæstum, nihil aliud in sacerdotio, quemadmodum vulgò cæteri omnes in quovis sordidi artificii genere, spectare videantur.

Nota. Quamvis enim ex Apostoli sententiâ, natura, et divina lex jubeat, ut (1) qui altari servit, ex altari vivat, tamen quæstus, et lucri causâ ad altare accedere, maximum sacrilegium est.

Altera mala intentio.

VI. Alios honorum cupiditas et ambitio ad sacerdotalem ordinem ducit.

Tertia mala intentio.

VII. Alii verò ut divitiis affluant initiari volunt, cujus quidem rei illud argumento est, quod nisi opulentum aliquod Ecclesiasticum beneficium iis deferatur, nullam sacri Ordinis cogitationem habent : hi verò sunt, quos Salvator noster (2) mercenarios appellat, et quos Ezechiel dicebat : (3) Semetipsos, et non oves pascere : quorum turpitudine, et improbitas non solum sacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ità ut jam nihil ferè à fidei populo haberi possit contemptius et abjectius : verum etiam efficit ut ipsi nihil ampliùs sacerdotio consequantur, quàm Judas ex Apostolatùs munere, quod illi sempiternum exitium attulit.

Vera et recta intentio Ordinandorum.

VIII. Illi autem ostio in Ecclesiam introire meritò dicuntur, qui à Deo legitimè vocati Eccle-

(1) 1. Cor. 9. 13. (2) Joan. 10. 12. (3) Ezech. 34. 1.

siastica munera ejus unius rei causâ suscipiunt, ut Dei honori inserviant.

Nota. Neque tamen hoc itâ accipiendum est, quasi eadem lex æquè omnibus non sit imposita. Homines enim ob eam rem conditi sunt, ut Deum colant, quod præcipuè Fideles, qui Baptismi gratiam consecuti sunt, ex toto corde, ex totâ animâ, et ex totis viribus præstare debent.

Ordinandorum intentio sublimior esse debet intentione cæterorum.

IX. Verùm qui Ordinis Sacramento initiari volunt, hoc sibi proponant opus est, ut non solum Dei gloriam in omnibus rebus quærant, quod quidem cum omnibus, tum maximè Fidelibus commune esse constat: sed etiam ut aliqui certo Ecclesiæ ministerio addicti, (1) in sanctitate et justitiâ illi serviant.

Nam ut in exercitu omnes quidem milites imperatoris legibus parent, sed inter eos tamen alius centurio, alius præfectus est, alii aliâ munera obeunt: itâ quamvis omnes Fideles pietatem et innocentiam sectari omni studio debeant, quibus rebus maximè Deus colitur, eas tamen, qui Ordinis Sacramento sunt initiati, præcipua quædam munera et functiones in Ecclesiâ exsequi oportet.

In quibus sacris initiati cæteros superant.

X. Nam et sacra pro se ipsis, et pro omni populo faciunt, et divinæ legis vim tradunt: ad idque prompto et alacri animo servandam Fideles hortantur et instituunt: et Christi Domini Sacramenta, quibus omnis gratia impertitur et augetur, administrant: et ut uno verbo complectamur, à reliquo populo segregati in omnium longè maximo et præstantissimo ministerio se exercent.

---

(1) Luc. 1. 74. 75.

Duplex potestas ecclesiastica : Ordinis et jurisdictionis.

XI. His igitur explicatis, accedent parochi ad ea tractanda, quæ propria hujus sacramenti sunt, ut intelligant Fideles, qui in ecclesiasticum ordinem cooptari volunt, ad quodnam officii genus vocentur, quantaque ipsi Ecclesiæ, ejusque ministris potestas divinitus tributa sit. Ea autem duplex est: ordinis et jurisdictionis. Ordinis potestas ad verum Christi Domini corpus in sacrosanctâ Eucharistiâ refertur. Jurisdictionis verò potestas tota in Christi corpore mystico versatur; ad eam enim spectat christianum populum gubernare et moderari, et ad æternam coelestemque beatitudinem dirigere.

Potestas Ordinis ad quæ se extendat.

XII. Verùm Ordinis potestas non solùm consecrandæ Eucharistiæ vim et potestatem continet: sed ad eam accipiendam hominum animos præparat, et idoneos reddit, cæteraque omnia complectitur quæ ad Eucharistiam quovis modo referri possunt.

Hæc potestas comprobatur.

XIII. Ejus verò plura ex sacris litteris testimonia afferri possunt, sed illa præclara, et gravissima sunt, quæ apud sanctos Joannem et Matthæum leguntur: inquit enim Dominus: (1) Sicut misit me Pater, et ego mitto vos: accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt. Et: (2) Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo: et quæcumque solvëritis super terram, erunt soluta et in cælo. Quæ quidem loca à Pastoribus ex sanctorum Patrum doctrinâ et auc-

---

(1) Joan. 20. 21. (2) Matth. 18. 18.

te explanata, maximum veritati lumen afferre unt.

Hæc potestas Ordinis quanta ?

V. Hæc autem potestas plurimum illi præsequæ in naturæ lege cæteris hominibus, qui iuras curarent, tributa est. *Vide de consecr. 2. cap. Nihil in sacrificiis, Concil. Trid. 23. cap. 1. Iren. lib. 4. cap. 34. Aug. lib. 19. cit. Dei cap. 23.*

In lege naturæ fuere Sacerdotes.

I. Nam et illa ætas, quæ scriptam legem cessit, suum sacerdotium, suamque potestatem spirituales habuerit necesse est, cum legem iste satis constet. Hæc duo enim ita conjuncta testatur Apostolus, ut eorum altero translato, etiam alterum transferri necesse sit. Cum naturali instinctu homines agnoscerent a colendum esse; consequens erat, ut in republica aliqui sacrorum et divini cultus rationi præficerentur, quorum potestas aliquando spiritualis diceretur.

Christi sacerdotium Mosaico sublimius.

V. Eadem etiam potestate populus Israel non caruit: quæ tametsi dignitate superior quam illa, quæ in lege naturæ sacerdotes isti erant, longè tamen inferior quam legis pelicæ spiritualis potestas, existimanda est.

Potestas sacerdotalis evangelica.

Ec enim cœlestis est, omnemque Angelorum virtutem superat (1).

A Christo ortam habet hæc potestas.

VII. Neque à sacerdotio Mosaico, sed à isto Domino (2), qui non secundum Aaron sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchisedech n habet; Is enim, qui summâ potestate

---

Heb. 7. 12. (2) Heb. 7. 11.

gratiam tribuendi, et peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem quamvis virtute definitam, et Sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit.

Ecclesiæ ministrorum consecratio vocatur Ordinamentum sacramentum.

XVIII. Quare ad eam exercendam certi ministri instituti sunt, et solemni religione consecrati: quæ quidem consecratio Ordinis Sacramentum, vel sacra Ordinatio vocatur. Placuit autem sanctis Patribus hoc vocabulo uti, quod latissimam significationem habet, ut dignitatem et excellentiam ministrorum Dei indicarent.

Quid sit Ordo.

XIX. Est enim Ordo, si propriam ejus vim et notionem accipiamus, dispositio superiorum et inferiorum rerum, quæ inter se ita aptatæ sunt ut una ad alteram referatur.

Hoc sacramentum cur Ordo dicatur.

XX. Cum itaque in hoc ministerio multi signi gradus, variæ functiones, omnia verò certâ ratione distributa sint et collocata: rectè et commodè Ordinis nomen ei impositum videtur.

Ordo est Sacramentum.

XXI. Quòd autem inter cætera Ecclesiæ Sacramenta sacra ordinatio numeranda sit, sancta Tridentina Synodus (*) ratione illâ quæ sæpius repetita est, comprobavit: nam cum Sacramentum sit rei sacræ signum; id verò, quod huius consecratione extrinsecus fit, gratiam et potestatem significet, quæ illi tribuitur, qui consecratus omninò sequi perspicuum est, Ordinem verè propriè Sacramentum dicendum esse. *Ordinem esse Sacramentum vide Trid. sess. 23 de Ordine c. 1. et 3. et can. 3. 4. 5. Concil. Florent.*

(*) Sess. 23. de Ordine.

decret. de sacr. August. lib. 2. contra Epist. Parmen. cap. 13. de bono conjug. cap. 24. et lib. 1. de Bap. contra Donat. cap. 1. Leo Epist. 18. Greg. in cap. 10 lib. 1. Reg.

Quandò et à quo hæc potestas conferatur.

XXII. Quare Episcopus ei calicem cum vino et aquâ, et patenam cum pane porrigens, qui sacerdos ordinatur, inquit : Accipe potestatem offerendi sacrificium, etc.; quibus verbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem consecrandæ Eucharistiæ, caractere animo impresso, tradi, cui gratia adjuncta sit ad illud munus ritè et legitime obeundum, quod Apostolus his verbis declarat : (1) Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei quæ est in te per impositionem manuum mearum : non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis, et sobrietatis.

Sacramentum Ordinis varios habet sui exercendi ministros.

XXIII. Jam verò, ut sacræ Synodi verbis utamur, cum divina res sit tanti sacerdotii administratio, consentaneum fuit, quò dignius et majori cum veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiæ ordinatissimâ dispositione plures essent, et diversi ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deservirent : atque hi quidem ità distributi, ut qui jam clericali tonsurâ insigniti essent, per minores ad majores ascenderent.

Ordines ministrorum Ecclesiæ quot sint, et quinam?

XXIV. Docendum igitur erit hosce omnes Ordines septenario numero contineri, semperque ità à Catholicâ Ecclesiâ traditum esse, quorum nomina hæc sunt, Ostiarius, Lector, Exorcista,

(1) Tim. 1. 6.

ita deunitum esse probari potest ;
ministeria , quæ ad sacrosanctum Mi-
cium , et Eucharistiam vel conficiend-
ministrandam , cujus causâ præcipue
tituta , necessaria videntur.

Ordines alii majores, alii minores, et qu-

XXVI. Ex his alii majores , qui e-
dicuntur , alii minores sunt. Majores
sunt, Ordo Sacerdotalis, Diaconatus
diaconatus : ad minores referuntur Acol-
cistæ , Lectores , Ostiarii ; de quorum
paucâ dicenda sunt , ut habeant par-
eos potissimùm instituant, quos nov-
Ordine initiandos esse.

Prima Tonsura quid sit.

XXVII. Incipiendum est autem à p-
surâ , quam quidem docere oportet quæ
parationem esse ad Ordines accipiend-
homines ad baptismum exorcismis , ad-
nium sponsalibus præparari solent :
tonso capillo , Deo dedicantur , tanqu-
ad Ordinis sacramentum illis aper-

vino cultui mancipati erant : quibus vetuit Dominus aliquam agrorum partem in Terrâ promissionis distribui, cum inquit : (1) Ego pars et hereditas tua. Ac quamvis id omnibus Fidelibus commune sit, præcipua tamen ratione eis conveniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrârunt. *Vide Hieronym. Epist. 2. ad Nepot. et citatur 12. q. 1. c. Clericus.*

Capilli cur tondentur ad coronæ speciem ?

XXIX. Tondentur verò capilli ad coronæ speciem et similitudinem, quam perpetuò conservare oportet, et ut quisque in altiori deinceps Ordinis gradu collocatur, sic ejus orbis formatior circumscribi debet.

Usus tonsuræ à quo?

XXX. Quod quidem ex Apostolorum traditione acceptum esse docet Ecclesia, cum de hujusmodi tondendi more S. Dionysius (*) Areopagita, Augustinus, (†) Hieronymus, (††) vetustissimi et gravissimi Patres meminerint.

Cur coronam gerere Clericis præceptum ?

Prima ratio.

XXXI. Primum autem omnium ferunt, Apostolorum principem eam consuetudinem induxisse ad memoriam coronæ, quæ ex spinis contexta Salvatoris nostri capiti fuit imposita : ut, quod impii ad Christi ignominiam et cruciatum excogitârunt, eo Apostoli ad decus et gloriam uterentur : simulque significarent curandum esse à ministris Ecclesiæ, ut omnibus in rebus Christi Domini nostri speciem et figuram gerant.

Secunda ratio.

Quanquam nonnulli asserant, hæc notâ re-

---

(1) Num. 18. 20. (*) Dionys. de Eccles. Hier. c. 6. part. 2. (†) Aug. serm. 17. ad Fratres in Eremito. (††) Hier. in cap. 44. Ezech. vide Rhaban. Maur. lib. de institut. Cleric. Bed. lib. hist. 5. Angl. c. 22.

giam dignitatem declarari, quæ iis maximè, qui in sortem Domini vocati sunt, videtur convenire. Quod enim Petrus Apostolus fidei populo tribuit : (1) Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, peculiari quâdam, et magis propriâ ratione, ad ecclesiasticos ministros pertinere faciliè intelligimus.

Tertia ratio.

Etsi non desunt, qui vel perfectioris vitæ professionem à Clericis susceptam circuli figurâ, quæ omnium perfectissima est, significari existiment, vel externarum rerum contemplationem, animique ab omnibus humanis curis vacuitatem declarari putent : quòd capilli, supervacaneum quiddam in corpore tondeantur.

Ostiarîi ordo et munera.

XXXII. Post primam Tonsuram ad Ostiarîi ordinem primus gradus fieri consuevit. Ejus munus est, templi claves et januam custodire, et aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Missæ sacrificium assistebat, curaturus ne quis propiùs, quàm par esset, ad sacram aram accederet, et sacerdotem rem divinam facientem interpellaret. Alia etiam ministeria illi commissa erant : ut ex ritibus qui ad ejus consecrationem adhibentur, perspicui potest. Nam Episcopus claves ex altari acceptas ei tradens, quem Ostiarium vult instituere : Sic age, inquit, quasi redditurus Deo rationem pro iis rebus, quæ his clavibus recluduntur.

Ostiarîi dignitas.

XXXIII. Magnam autem in antiquâ Ecclesiâ hujus Ordinis dignitatem fuisse ex eo intelligitur, quòd his temporibus in Ecclesiâ servari animad-

---

(1) 1. Pet. 2. 9.

vertimus. Nam Thesaurarii officium, qui erat idem sacrarii custos, quod ad Ostiarios (*) pertinebat, inter honestiores Ecclesiæ functiones etiam nunc habetur.

Lectoris ordo et officia.

XXXIV. Secundus ordinis gradus est Lectoris munus. Ad eum pertinet, in Ecclesiâ veteris (†) et novi testamenti libros clarâ voce et distinctè recitare, præsertim verò eos, qui inter nocturnam psalmodiam legi solent. Ejus quoque partes erant, prima religionis christianæ rudimenta fidelibus tradere. Episcopus itaque præsentē, populo, in ejus ordinatione librum, quo descripta sunt, quæ ad hanc actionem attinent, illi tradens, inquit: Accipe, et esto verbi Dei relator, habiturus, si fideliter et utiliter impleveris officium tuum, partem cum iis qui verbum Dei benè ministrârunt ab initio.

Exorcistarum ordo.

XXXV. Tertius est ordo Exorcistarum, (††) quibus potestas data est nomen Domini invocandi in eos qui ab immundis spiritibus obsidentur. Quare Episcopus, cum eos instituit, librum in quo exorcismi continentur, eis porrigit, usus eâ formulâ verborum: Accipe et commenda memoriæ, et habe potestatem imponendi manus super Energumēnos, sive Baptizatos, sive Catechumenos.

(*) De Ostiar. vide Trid. sess. 23. de reform. cap. 17. Conc. Tolet. cap. 6. et citatur dist. 23. Ostiar. Isid. lib. de Eccl. c. 14. et dist. 25. c. Perlectis, et apud Baron. Annal. Eccl. an. 34. num. 287. et an. 44. num. 78. et num. 80. (†) Vide Cypr. Epist. 33. et Tertull. de præscript. cap. 61. et apud Baron. An. Eccl. anno 34. num. 287. et an. 54. 78. et 79. an. 153. num. 93. an. 456. num. 20. (††) De Exorcist. vide suprâ citat. auctores et apud Baron. Ann. Eccles. anno 34. num. 287. an. 44. num. 78. et num. 80. an. 237. num. 89. an. 56. num. 5. et num. 8. 9. 10. 11. 12.

Acolytorum ordo et munera.

XXXVI. Acolytorum (*) quartus est gradus, et ultimus eorum omnium, qui minores et non sacri appellantur. Eorum munus est ministros majores Subdiaconos et Diaconos in altaris ministerio affectari, eisque operam dare. Præterea lumina deferunt et asservant, cum Missæ sacrificium celebratur, præcipuè verò, cum Evangelium legitur: ex quo et ceroferarii alio nomine vocati sunt: cum itaque ordinantur, hic ritus ab Episcopo servari consuevit: Primum quidem, postquam eos officii sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tradit in hunc modum: Accipe ceroferarium cum cereo, et scias te ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari, in nomine Domini. Deindè item urceolos vacuos, quibus aqua et vinum in sacrificio ministratur: Accipe urceolos ad suggerendum vinum et aquam in Eucharistiam sanguinis Christi, in nomine Domini.

Subdiaconorum ordo, dignitas et munera.

XXXVII. A minoribus ordinibus, iisdemque non sacris, de quibus hactenùs dictum est, ad majores et sacros legitimus aditus et ascensus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur, cujus munus est, ut nomen ipsum declarat, Diacono ad altare inservire. Sacra enim lintea, vasa, panem et vinum, ad sacrificii usum necessaria, parare debet. Nunc Episcopo et sacerdoti aquam præbet, cum manus in Missæ sacrificio abluunt. Epistolam etiam, quæ olim à Diacono in Missâ recitabatur, Subdiaconus legit, ac tanquam testis ad sacrum assistit, prohibetque ne sacerdos sacra faciens à quopiam perturbari possit.

(*) De Acolyt. vid. etiam Cypr. Epist. 55. et apud Baron. *Annal. Eccl.* an. 44. num. 89. et num. 80.

Subdiaconi quomodo ordinentur.

XXXVIII. Hæc autem quæ ad Subdiaconi ministerium spectant, ex solemnibus cæremoniis, quæ in illius consecratione adhibentur, licet cognoscere.

Primò.

Primùm enim Episcopus legem perpetuæ continentiae huic ordini impositam esse admonet: edicitque neminem in Subdiaconorum ordinem cooptandum esse cui ultrò hanc legem accipere non sit propositum: deindè, post solemnem litaniarum precationem, quæ Subdiaconi munera et functiones sint enumerat atque exponit.

Secundò.

His peractis, eorum singuli, qui ordinantur, ab Episcopo quidem calicem et sacram patenam accipiunt.

Tertiò.

Ab Archidiacono verò ut intelligatur Subdiaconum Diaconi officio subservire, urceolos, vino et aquà plenos, unà cum lebetes et linteolo, quo manus absterguntur, dicente Episcopo: Videte cuiusmodi ministerium vobis traditur: ideò vos admoneo ut ità vos exhibeatis, ut Deo placeat possitis.

Quartò, quintò et sextò.

Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum, cùm Episcopus sacris vestibus Subdiaconum (*) ornavit, ad quorum singulas, propria verba et cæremoniæ adhibentur, tradit ei Epistolarum

---

(*) De subdiaconis præter auctores suprâ citatos vide Cypr. Epist. 24. et Epist. 42. dist. 17. cap. Presbyteris. Canon. Apost. can. 25. Conc. Carthag. 4. can. 5. Arelat. 2. Can. 2. Aurel. 3. cap. 2. Eliber. can. 33. Leo 1. Epistol. 82. item. apud Baron. Annal. Eccl. an. 44. num. 79. et 80. an. 153. num. 72. num. 97. an. 239. num. 21. an. 324. num. 128. an. 528. num. 48. an. 598. num. 6. an. 1057. num. 22.

librum, ac dicit: Accipe librum Epistolarum, et habe potestatem legendi eas in Ecclesiâ sanctâ Dei tam pro vivis, quàm pro defunctis.

Diaconorum munera recensentur.

XXXIX. Secundum autem sacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cujus ministerium latius patet, sanctiusque semper habitum est.

Ad eum enim pertinet Episcopum perpetuò sequi, concionantem custodire, eique et sacerdoti sacra facienti, vel alia sacramenta administranti, præstò esse, et in Missæ sacrificio Evangelium legere.

Olim verò Fidelium animos sæpiùs excitabat, ut sacra attenderent.

Sanguinem etiam Domini ministrabat: in quibus Ecclesiis ea consuetudo erat, ut Fideles Eucharistiam sub utrâque specie sumerent.

Diacono præterea ecclesiasticorum bonorum dispensatio commissa erat, ut unicuique necessaria ad victum subministraret.

Ad Diaconum etiam attinet, tanquàm Episcopi oculum, pervestigare, quinam in urbe piè et religiosè, quive secùs vitam traducant: qui ad sacrificium et concionem statis temporibus conveniant, qui rursus non conveniant: ut, cùm omnibus Episcoporum certiore fecerit, ille vel privatim unumquemque hortari, admonere, vel palàm corrigere et objurgare possit, uti se magis profecturum esse intellexerit.

Catechumenorum etiam nomina recitare debet, et eos qui Ordinis Sacramento initiandi sunt, ante Episcopum statuere.

Licet ei præterea, si absit Episcopus et sacerdos, Evangelium explanare, non tamen è superiori loco, ut intelligatur hoc ejus proprium munus non esse.

Diaconi quantâ diligentia seligendi?

XL. Quanta verò diligentia adhibenda sit, ne

quis eo munere indignus ad hunc ordinis gradum ascendat, Apostolus ostendit, cum ad Timotheum (1) Diaconi mores, virtutem et integritatem exposuit.

Diaconorum ordinatio.

XLI. Hoc idem satis etiam declarant ritus et sollemnes caeremoniae, quibus ab Episcopo consecratur. Pluribus enim et sanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi Ordinationem utitur Episcopus; et alia addit sacrarum vestium oruamenta. Præterea manus ei imponit: quod quidem ab Apostolis factitatum esse legimus, (2) cum primos Diaconos (*) instituerunt. Denique Evangeliorum librum ei tradit his verbis: Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei tam pro vivis, quam pro defunctis, in nomine Domini.

Sacerdotum ordo.

XLII. Tertius omniumque sacrorum Ordinum summus gradus est sacerdotium: qui verò illo præditi sunt, eos veteres Patres duobus nominibus vocare solent.

Cur Presbyteri vocentur.

XLIII. Interdum enim Presbyteros appellant, quod græcè seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem quæ huic Ordini maximè necessaria est: sed multò magis propter morum gravitatem, doctrinam et prudentiam: ut enim

---

(1) 1. Tim. 3. 8. (2) Act. 6. 6. (*) De Diaconis præter citatos supra: vide Clem. Rom. Constit. Apostol. lib. 2. c. 6. Cypr. de Lapsis, Amb. lib. 1. Offic. c. 41. Leo 1. serm. de S. Laurent. Clem. Rom. Epist. 1. ad Jacob. fratrem Domini. Hier. Epist. 48. et apud Baron. Ann. Ecc. an. 33. num. 41. an. 34. num. 283. et 285. et 287. an. 43. num. 316. an. 44. num. 78. et 80. an. 57. num. 31. et num. 195. an. 58. num. 102. an. 112. num. 7. 8. et 9. an. 316. num. 48. an. 324. num. 125. an. 325. num. 152. an. 402. num. 44. et 47. an. 508. num. 15. an. 741. num. 12.

scriptum est : (1) Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata, cani autem sunt sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata.

Cur Sacerdotes.

XLIV. Interdum verò Sacerdotes vocant, tum quia Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet sacramenta administrare, sacrasque res et divinas tractare.

Sacerdotium duplex.

Sed quoniam duplex sacerdotium in sacris literis describitur, alterum interius, alterum externum : utrumque distinguendum est, ut, de quo hoc loco intelligatur, à pastoribus explicari possit.

Internum.

XLV. Quod igitur, ad interius sacerdotium attinet, omnes Fideles, postquam saluari aquâ abluti sunt, sacerdotes dicuntur : præcipue verò justi, qui spiritum Dei habent et divinæ gratiæ beneficio Jesu Christi summi sacerdotis viva membra effecti sunt : hi enim fide, quæ charitate inflammatur, in altari mentis suæ spirituales Deo hostias immolant : quo in genere bonæ omnes et honestæ actiones ; quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus : (2) Christus lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo, et fecit nos regnum et sacerdotes Deo, et Patri suo. In quam sententiam ab Apostolorum principe dictum est : (3) Ipsi tanquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum. Et Apostolus nos hortatur, ut (4) exhibeamus corpora nostra hostiam viven-

---

(1) Sap. 4. 8. (2) Apoc. 1. 5. (3) 1. Petr. 2. 5. (4) Rom. 12. 1.

tem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium nostrum. David item multò antè dixerat : (1) Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias. Quæ omnia ad interius sacerdotium spectare faciliè intelligitur.

Externum sacerdotium.

XLVI. Externum verò sacerdotium, nec omnium fidelium multitudini, (*) sed certis hominibus convenit, qui legitimâ manuum impositione, solemnibusque sanctæ Ecclesiæ cæremoniis instituti, et Deo consecrati, ad aliquod proprium, sacrumque ministerium adscribuntur.

Duplex sacerdotium ex veteri lege probatur.

XLVII. Hoc sacerdotii discrimen in veteri etiam lege observari potest: nam de interiori Davidem locutum esse, paulò antè demonstratum est. Externi verò, nemo ignorare potest, quàm multa Dominus Moysi et Aaron præcepta dederit. Præterea, universam Leviticam tribum ministerio templi adscripsit, ac lege cavit ne quis ex aliâ tribu in eam functionem se inferre auderet: quare (2) Ozias rex leprâ à Domino percussus, quòd sacerdotale munus usurpasset, arrogantia et sacrilegii sui gravissimas poenas dedit.

Hic agitur de exteriori sacerdotio.

XLVIII. Quia igitur eandem sacerdotii distinctionem in lege evangelicâ licet animadvertere, docendi erunt Fideles, nunc de sacerdotio externo agi quod certis hominibus attributum est. Hoc enim tantummodò ad Ordinis sacramentum pertinet.

---

(1) Ps. 50. 19. (*) Amb. lib. 4. de Sacram. cap. 1. Aug. lib. 10. de Civit. Dei. cap. 6. et 10. Leo, serm. 3. de anniv. Pontific. (a) 2. Par. 26. 18. 19.

Sacerdotis consecratio explicatur.

XLIX. Sacerdotis igitur munus est, Deo sacrificium facere, ecclesiastica sacramenta administrare, quemadmodum ex consecrationis ritibus perspicitur.

Primò.

Nam Episcopus cum aliquem sacerdotem instituit, primum quidem manus ei, unà cum omnibus sacerdotibus qui adsunt, imponit.

Secundò.

Deindè stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur, sacerdotem virtute indui ex alto, quàm possit crucem Christi Domini et jugum suave divinæ legis perferre, eamque non verbis solùm, sed vitæ sanctissimè et honestissimè actæ exemplo tradere.

Tertiò.

Posteà manus sacro oleo inungit, tum verò calicem cum vino, et patenam cum hostiâ tradit, dicens: Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, Missasque celebrandi tam pro vivis, quàm pro defunctis. Quibus cæremoniis et verbis interpretis ac mediator Dei et hominum constituitur: quæ præcipua sacerdotis functio existimanda est.

Quartò.

Ad extremum verò manibus iterum ejus capiti impositis: (1) Accipe, inquit, Spiritum Sanctum: quorum remiseris peccata, remittuntur eis, et quorum retinueris, retenta sunt: eique coelestem illam, quam Dominus discipulis suis dedit, peccata retinendi ac remittendi potestatem tribuit.

---

(1) Joan. 20. 23.

Quinque gradus in ordine sacerdotali.

L. Hæc verò sunt sacerdotalis ordinis propria et præcipua munera : qui tametsi unus est, varios tamen dignitatis et potestatis gradus habet.

Primus sacerdotum.

Primus est eorum, qui sacerdotes simpliciter vocantur, quorum functiones hactenùs declaratæ sunt.

Secundus Episcoporum.

Secundus est Episcoporum, qui singulis Episcopatibus præpositi sunt; ut non solum cæteros Ecclesiæ ministros, sed Fidelem populum regant, et eorum saluti summâ cum vigilantia et curâ prospiciant. Quare in sacris litteris pastores ovium sæpè appellantur : quorum munus et officium Paulus descripsit, ut in Apostolorum actis legimus (1) in eâ concione, quam ad Ephesios habuit. Itemque à Petro (2) Apostolorum principe, divina quædam Episcopalis ministerii regula tradita est : ad quam si Episcopi actiones suas dirigere studeant, dubitandum non erit quin pastores boni et sint, et habeantur. Sed iidem Episcopi et Pontifices dicuntur, accepto ab Ethnicis nomine, qui principes sacerdotum Pontifices appellare consueverunt.

Tertius Archiepiscoporum.

Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis præsunt, qui Metropolitani etiam vocantur, quòd illarum urbium antistites sint, quæ tanquam matres habeantur illius provinciae : quare superiorem quàm Episcopi locum et ampliorem potestatem habent, tametsi ab Episcopis ordinatione nihil differant.

Quartus Patriarcharum.

In quarto gradu Patriarchæ collocantur : id

---

(1) Act. 20. 28. (2) 1. Pet. 5. 2.

est, primi supremique Patres. Olim in universâ Ecclesiâ, præter summum Romanum Pontificem quatuor tantum Patriarchæ numerabantur: neque omnes tamen dignitate pares: nam Constantino-politanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus sit, tamen ob imperii majestatem, altior-rem locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cujus Ecclesiam Marcus Evangelista jussu principis Apostolorum fundavit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus sedem primò locavit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus, quam Ecclesiam Jacobus, frater Domini, rexit.

Quintus summi Pontificis.

Præter hos omnes, catholica Ecclesia Romanum Pont. Max. quem in Ephesinâ Synodo Cyrillus Alexandrinus, Archiepiscopum, totius orbis terrarum Patrem et Patriarcham appellat, semper venerata est: cum enim in Petri Apostolorum principis cathedrâ sedeat, in quâ usque ad vitæ finem sedisse constat, summum in eo dignitatis gradum et jurisdictionis amplitudinem, non quidem ullis Syuodicis, aut aliis humanis constitutionibus, sed divinitus datam agnoscit: quomobrem omnium Fidelium, et Episcoporum, cæterorumque Antistitum, quocumque illi munere et potestate præditi sint, pater, ac moderator universali Ecclesiæ, ut Petri successor, Christique Domini verus et legitimus Vicarius, præsidet. *De primatu summi Pontificis vide Anaclet. Epistol. 3. cap. 3. et cit. dist. 22. c. Sacrosancta. Gregor. lib. 7. Epist. 64 et 65. Nicol. Pap. Epist. ad Mediolanens. et citatur dist. 22. cap. Omnes. Vide item eadem dist. cap. Constantin. Conc. Chalced. in Epist. ad Leonem.*

Quid docendum de Ordine.

LI. Ex his itaque pastores docebunt, et quæ sint ecclesiasticorum Ordinum ac graduum præ-

cipua munera et functiones, et qui hujus sacramenti minister sit.

Minister sacramenti Ordinis Episcopus.

LII. Constat enim ad Episcopum eam administrationem pertinere : quod etiam sanctarum litterarum auctoritate , certissimâ traditione , omnium Patrum testimonio, Conciliorum decretis , sanctæ Ecclesiæ usu et consuetudine facile erit comprobare. Quamvis autem nonnullis abbatibus permissum sit , ut minores et non sacros ordines interdum administrent ; tamen hoc proprium Episcopi munus esse nemo dubitat, cui uni ex omnibus, præterea nemini licet reliquis ordinibus, qui majores et sacri dicuntur, initiare. Nam Subdiaconos, Diaconos et Sacerdotes unus tantum Episcopus ordinat : Episcopi ex Apostolorum traditione , quæ perpetuò in Ecclesiâ custodita est , à tribus Episcopis consecrantur.

In assumendis ad sacerdotium maxima cautio adhibenda.

LIII. Sequitur nunc , ut explicetur , quinam ad hoc sacramentum , imprimisque ad sacerdotalem Ordinem apti sunt, et quæ in eis potissimum requirantur. Ex hoc enim difficile non erit statuere , quid in aliis Ordinibus dandis , pro cujusque officio et dignitate observare oporteat. Maximam autem in hoc sacramento cautionem adhibendam esse ita colligitur , quod cætera gratiam ad illorum sanctificationem et usum tribuunt, à quibus percipiuntur : at verò qui sacris initiantur, ob eam rem cœlestis gratiæ participes fiunt, ut eorum ministerio , Ecclesiæ atque adeò omnium hominum saluti consulatur.

Nota. Ex quo factum esse intelligimus , ut statis tantummodò diebus quibus etiam solemnia jejunia ex vetutissimo catholicæ Ecclesiæ more indicuntur , Ordinationes fiant : ut scilicet Fi-

delis populus ejusmodi sacrarum rerum ministros piis et sanctis precationibus à Deo impetret, qui ad tanti ministerii potestatem rectè, et cum Ecclesiæ utilitate gerendam aptiores esse videantur.

Creando in sacerdotem morum integritas necessaria est.

LIV. Primùm itaque in eo qui sacerdos creandus est, vitæ et morum integritas commendetur magnoperè oportet: non solùm quia, si alicujus mortifieri peccati conscius se initiari curet, vel etiam patiatur, novo se et maximo scelere obstringit; sed etiam quia virtutis et innocentiae lumen aliis præferre debet. Eà de re, quid Apostolus (1) Tito et (2) Timotheo præcipiat, pastoribus declarandum erit: et simul illud docendum, ea corporis vitia, quæ in veteri lege ex Domini præscriptione aliquem ab altaris ministerio excludebant, in evangelicâ lege ad animæ vitia præcipuè transferenda esse. Quare sanctam illam consuetudinem in Ecclesiâ servari animadvertimus, ut qui sacris initiandi sunt, priùs poenitentiae Sacramento conscientiam purgare diligenter studeant.

Scientia eidem quoque necessaria.

LV. Prætereà in sacerdote non solùm ea cognitio requirenda est, quæ ad sacramentorum usum et tractationem pertinet: sed etiam sacrarum litterarum scientiâ ità instructum esse oportet, ut populo christianæ fidei mysteria, et divinæ legis præcepta tradere, ad virtutem et pietatem incitare, à vitiis revocare Fideles possit. Sacerdotis enim duo sunt munera: quorum alterum est, ut sacramenta ritè conficiat et administret: alterum, ut populum fidei suæ commissum, iis rebus et institutis, quæ ad salutem necessaria

---

(1) Ad Titum. 1. (2) 1. Tim. 3.

sunt, erudiat. Malachias enim ita testatur: (1) Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore ejus: quia Angelus Domini exercituum est. Ut igitur in horum altero, si mediocri cognitione sit ornatus, præstare, quod debet, possit: alterum certe non vulgarem, sed exquisitam potius doctrinam desiderat: quamvis æquè ab omnibus sacerdotibus summa reconditarum rerum scientia non exigatur, sed quæ ad suscepti officii, et ministerii functionem unicuique satis esse possit.

Quod ordinandi non sint pueri, furiosi, amentes, ætatem non habentes.

LVI. Pueris autem, et furiosis, vel amentibus, quòd usu rationis carent, hoc Sacramentum dandum non est; quamvis, si iis quoque administraretur, Sacramenti characterem in eorum animam imprimi certò credendum sit.

Qui verò ætatis annus in singulis Ordinibus sit expectandus, ex sacri Tridentini Concilii decretis facile erit cognoscere.

Servi.

Excipiuntur etiam servi; neque enim divino cultui dedicari debet, qui non sui juris, sed in alterius potestate est.

Homicidæ.

Viri præterea sanguinum, et homicidæ, quia ecclesiasticà lege repelluntur, atque irregulares sunt.

Spurii.

Spurii quoque et ii omnes, qui ex legitimis nuptiis non sunt procreati. Decet enim, ut qui sacris addicuntur, nihil in se habeant, quo ab aliis meritò contemni ac despici posse videantur.

---

(1) Malach. 2. 7.

Corpore deformes.

Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo insigui corporis vitio deformes aut manci sunt: ea enim foeditas et debilitatio tum offensionem habet, tum verò sacramentorum administrationem impediat necesse est.

Sacramenti Ordinis effectus.

LVII. Sed jam his rebus expositis, superest, ut pastores doceant, qui sint hujus sacramenti effectus.

Primus.

Constat verò, quamvis Ordinis sacramentum, ut antea dictum est, maximè ad Ecclesiæ utilitatem et pulchritudinem spectet, tamen in ejus quoque animâ, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere: quâ idoneus habilisque ad rectè munus suum fungendum sacramentaque administranda reddatur: quemadmodum etiam baptismi gratiâ quilibet ad alia sacramenta percipienda aptus efficitur.

Secundus.

Aliam quoque gratiam hoc sacramento tribui perspicuum est, præcipuam videlicet potestatem, quæ ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum refertur, in sacerdote quidem plenam et perfectam, ut qui Domini nostri corpus et sanguinem unus potest conficere, in aliis verò inferiorum Ordinum ministris majorem, minoremve, quo quisque ministerio suo magis, minùsve ad altaris sacramenta accedit.

Character.

Atque hæc potestas etiam character spiritualis dicitur: quòd qui sacris imbuti sunt, interiori quâdam notâ animæ impressâ, ab aliis Fidelibus distinguantur, ac divino cultui mancipientur; ad quam Apostolus videtur spectasse, cum ad

Timotheum ait : (1) Noli negligere gratiam quæ in te est , quæ data est tibi per prophetiam , cum impositione manuum presbyterii. Et alibi : (2) Admoneo te ut resuscites gratiam Dei , quæ est in te , per impositionem manuum mearum. Hæc de Ordinis sacramento satis dicta sint : potiora enim tantum rerum capita pastoribus tradere professi sumus , ut illis ad Fidelem populum docendum , et in christianâ pietate erudiendum argumenta suppeditarent.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

CAPUT VIII.

Virtus continentiae omnibus optanda.

I. **Q**UONIAM pastoribus beata et perfecta christiani populi vita proposita esse debet , iis quidem maxime optandum esset quod Apostolus se cupere ad Corinthios scribebat his verbis : (3) Volo omnes homines esse sicut meipsum ; nimirum , ut omnes continentiae virtutem sectarentur : nihil enim beatius in hac vitâ Fidelibus potest contingere , quàm ut animus , nullâ mundi curâ distractus , sedatâque et restinctâ omni carnis libidine , et in uno pietatis studio , et coelestium rerum cogitatione conquiescat.

Matrimonii sanctitas accuratè prædicanda.

II. Sed quoniam , ut idem Apostolus testatur : (4) unusquisque proprium donum habet ex Deo , alius quidem sic , alius verò sic ; et matrimonium magnis et divinis bonis ornatum est : ita ut inter alia Catholicae Ecclesiae Sacramenta verè et propriè numeretur ; ac (5) Dominus nuptiarum celebritatem præsentia sua honestarit : satis apparet , ejus doctrinam tradendam esse : cum præsertim liceat animadver-

---

(1) 1. Tim. 4. 14. (2) 2. Tim. 1. 6. (3) 1. Cor. 7. 7. (4) 1. Cor. 7. 7. (5) Joan. 2. 2.

tere, tum sanctum Paulum, tum Apostolorum principem, quæ non solum ad dignitatem, sed etiam ad officia matrimonii pertinebant, pluribus locis accuratè scripta reliquisse. Divino enim spiritu afflati optimè intelligebant, quanta et quàm multa commoda ad christianam societatem pervenire possent, si Fideles matrimonii sanctitatem cognitam haberent, et inviolatam servarent: contrà verò, eà ignoratà, vel neglectà, plurimas maximasque calamitates et detrimenta in Ecclesiam importari.

Quid de matrimonio primò explicandum.

III. Primùm itaque matrimonii natura et vis explicanda est: nam cùm vitia sæpè honesti similitudinem gerant, cavere oportet ne Fideles falsà matrimonii specie decepti, turpitudine et nefariis libidinibus animam commaculent: cujus rei declarandæ causà, à nominis significatione ordiendum est.

Varia nomina.

IV. Matrimonium ab eo dicitur, quòd femina idcirco maximè nubere debet, ut mater fiat: vel quia prolem concipere, parere, educare matris munus est.

Conjugium.

Conjugium quoque à conjungendo appellatur, quòd legitima mulier cum viro quasi uno jugo adstringatur.

Nuptiæ.

Prætereà nuptiæ, quia, ut inquit sanctus Ambrosius, pudoris gratià puellæ se obnuberent: quo etiam declarari videbatur, viris obedientes subjectasque esse oportere. *De his nominibus vide August. lib. 19. contrà Faust. cap. 26. Ambr. lib. 1. de Abraham. cap. 9. in fine. item vide 30. q. 5. cap. femina. et 33. q. 5. cap. mulier. Isidor. lib. de Eccl. officiis cap. 19.*

Matrimonii

Matrimonii definitio datur et explicatur.

V. Ità verò ex communi Theologorum sententià definitur : Matrimonium est viri et mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas , individuum vitæ consuetudinem retinens : cujus definitionis partes ut planius intelligantur , docendum est , quamvis hæc omnia in perfecto matrimonio insint , consensus videlicet interior , pactio externa verbis expressa , obligatio et vinculum , quod ex eâ pactione efficitur , et conjugum copulatio quâ matrimonium consummatur.

Conjunctio.

Nihil horum tamen matrimonii vim et rationem propriè habere , nisi obligationem illam et nexum , qui conjunctionis vocabulo significatus est.

Maritalis.

Additur verò , maritalis , quoniam alia pactio-
num genera , quibus viri et mulieres obligantur , ut sibi mutuam operam præstent , vel pretii , vel alterius rei causâ prorsus aliena sunt à matrimo-
nii ratione.

Inter legitimas personas.

Sequitur deindè inter legitimas personas : quoniam qui à nuptiarum conjunctione legibus omninò exclusi sunt , ii matrimonium inire non possunt : neque si ineant , ratum est : exempli enim gratiâ , qui intrâ quartum gradum propin-
quitate conjuncti sunt , puerque ante decimum quartum annum , aut puella ante duodecimum , quæ ætas legibus constituta est , ad matrimonii justa fœdera ineunda , apti esse non possunt.

Indissolubilis.

Quod verò extremo loco positum est , indivi-
duam vitæ consuetudinem retinens indissolubilis
vinculi naturam declarat , quo vir et uxor col-
ligantur.

In quo præcipuè vis matrimonii sita sit.

VI. Ex iis igitur patet matrimonii naturam et rationem in vinculo illo consistere. Nam quòd aliæ clarissimorum virorum definitiones hoc videntur consensui tribuere : ut cùm dicunt conjugium esse consensum maris et fœminæ , hoc ità accipiendum est , consensum ipsum matrimonii causam effectricem esse : quod Patres in Concilio Florentino (*) docuerunt : etenim obligatio et nexus oriri non potest , nisi ex consensu et pactione.

Consensus verbis temporis præsentis exprimendus.

VII. Sed illud maximè necessarium est , ut consensus verbis quæ præsens tempus significant , exprimatur : neque enim matrimonium est simplex donatio , sed mutua pactio : atque ità fit ut consensus alterius tantùm ad matrimonium conjungendum satis esse non possit ; sed duorum inter se mutuum esse oporteat : atque ad declarandum mutuum animi consensum verbis opus esse perspicuum est.

Consensus interior non est satis ad matrimonium.

VIII. Si enim ex interiori tantùm consensu sinè aliquâ externâ significatione matrimonium constare posset , illud etiã sequi videretur , ut , cùm duo , qui disjunctissimis et maximè diversis in locis essent , ad nuptias consentirent , antequàm alter alteri voluntatem suam vel litteris , vel nuntiis declarassent , veri et stabilis matrimonii lege conjungerentur : quod tamen à ratione , et sanctæ Ecclesiæ consuetudine et decretis alienum est.

Consensus verbis futuri temporis expressus non sufficit.

IX. Rectè autem dicitur oportere , ut consensus

(*) In Epist. Eugen. 4. ad Armen.

verbis exprimatur, quæ præsentis temporis significationem habeant: nam quæ futurum tempus indicant, matrimonium non conjungunt, sed spondent; deinde, quæ futura sunt, nondum esse perspicuum est: quæ verò non sunt, parum, vel nihil firmi, aut stabilis habere existimandum est. Quare nondum connubii jus in eam mulierem quisquam habet, quam se in matrimonium ducturum esse pollicetur: neque statim ab eo impletum est quod se facturum promisit: tametsi fidem præstare debet: quòd si non faciat, violatæ fidei reus esse convincitur. At verò, qui matrimonii fœdere alteri jungitur, quamvis postea pœniteat, tamen, quòd factum est, mutare, irritumve et infectum reddere non potest. Cùm itaque conjugii obligatio nuda promissio non sit, sed ejusmodi abalienatio, quâ reipsa vir mulieri, et vicissim mulier viro corporis sui potestatem tradit; idcirco necesse est verbis, quæ præsens tempus designant, matrimonium contrahi: quorum verborum vis, postquam etiam enuntiata sunt, permanet, virumque et uxorem indissolubili vinculo constrictos tenet.

Nutus vel signa loco verborum sufficere possunt.

X. Sed verborum loco tum nutus et signa, quæ intimum consensum apertè indicent, satis ad matrimonium esse possunt: tum ipsa etiam taciturnitas, cùm puella propter verecundiam non respondet, sed pro eâ parentes loquuntur. Ex iis igitur parochi fidelibus tradent matrimonii naturam et vim in vinculo et obligatione sitam esse: ac præter consensum, eo, quo dictum est, modo expressum, ut verum matrimonium existat, concubitus necessariò non requiri: nam et (1) primos parentes ante peccatum, quo

---

(1) Gen. 2. 22.

tempore nulla inter eos carnis copula intercesse-
rat, ut Patres testantur, vero matrimonio junctos
fuisse planè constat. Quare à sanctis Patribus dic-
tum est matrimonium non concubitu, sed con-
sensu existere : quod etiam à sancto Ambrosio,
in libro de Virginibus repetitum legimus. *De inst.
virgin. cap. 6.*

Duplex matrimonium, naturale et sacramentale.

XI. Jam verò, hisce explicatis, illud docen-
dum erit matrimonium duplicem rationem ha-
bere. Nam vel ut naturalis conjunctio (conjugium
enim non ab hominibus inventum, sed à naturâ)
vel ut sacramentum, cujus vis naturalium rerum
conditionem superat, considerandum est. Ac quo-
niam gratia naturam perficit (1) neque prius quod
spirituale est, sed quod animale, deindè quod
spirituale) rei ordo postulat ut de matrimonio,
ut naturâ constat, et ad naturæ officium pertinet,
priùs agendum sit : tum verò, quæ illi, ut sacra-
mentum est, conveniunt, explananda erunt.

Matrimonium naturale à Deo institutum.

XII. In primis itaque docendi sunt Fideles,
matrimonium à Deo institutum esse : Scriptum
est enim in Genesi : (2) Masculum et feminam
creavit eos, benedixitque illis Deus, et ait : Cres-
cite et multiplicamini : et; (3) Non est bonum
hominem esse solum : faciamus ei adjutorium
simile sibi. Ac paulò post : (4) Adæ verò non
inveniebatur adjutor similis ejus : immisit ergo
Dominus Deus soporem in Adam : cùmque ob-
dormisset, tulit unam de costis ejus : et replevit
carnem pro eâ, et ædificavit Dominus Deus
costam quam tulerat de Adam in mulierem, et
adduxit eam ad Adam; dixitque Adam : Hoc
nunc os ex ossibus meis, et caro de carne meâ,

---

(1) 1. Cor. 15. 46. (2) Gen. 1. 27. (3) Ibid. 2. 18. (4) Ibid.
2. 20. et seq.

hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est : quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne unâ. Quæ ipso Domino auctore apud sanctum Matthæum (1) ostendunt matrimonium divinitus institutum esse.

Matrimonium statuit indissolubile.

XIII. Neque verò Deus matrimonium tantummodò instituit, verùm, ut sancta Tridentina Synodus declarat, (*) perpetuum etiam et indissolubilem nodum ei addidit; siquidem Salvator ait : (2) Quod Deus conjunxit, homo non separet. Quamvis enim matrimonio, quatenus naturæ est officium, conveniat, ut dissolvi non possit : tamen id maximè fit quatenus est Sacramentum : quæ ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege ejus propria sunt, summam perfectionem consequitur : tamen et prolis educandæ studio, et aliis matrimonii bonis repugnat, ut ejus vinculum dissolubile sit.

Matrimonii contrahendi non est omnibus posita lex.

XIV. Quòd verò à Domino dictum est : (3) Crescite et multiplicamini : id eò spectat, ut cujus rei causâ matrimonium institutum erat, declaret, non ut singulis hominibus necessitatem imponat : nunc enim aucto jam humano genere, non solùm ulla lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius virginitas summoperè commendatur, et unicuique in sacris litteris suadetur, ut quæ matrimonii statu præstantior sit, majoremque in se perfectionem et sanctitatem contineat : Dominus enim Salvator noster ita docuit : (4) qui potest capere capiat; et Apostolus

---

(1) Matt. 19. 6. (*) Sess. 24. init. (2) Matth. 19. 6. (3) Gen. 1. 28. (4) Matth. 19. 12.

ait: (1) De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus, ut sim fidelis.

Vir et mulier jungi cur debeant.

XV. Sed quibus de causis vir et mulier conjungi debeant explicandum est.

Prima causa.

Prima igitur est, hæc ipsa diversi sexûs naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilii spe conciliata, ut alter alterius ope adjutus vitæ incommoda faciliùs ferre, et senectutis imbecillitatem sustentare queat.

Secunda causa.

Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum et divitiarum heredes relinquantur, quàm ut veræ fidei et religionis cultores educantur: quod quidem maximè sanctis illis Patriarchis, cùm uxores ducerent, propositum fuisse, ex sacris litteris satis apparet; quare Angelus, cùm Tobiam admoneret, quo pacto mali dæmonis vim posset repellere: (2) Ostendam, inquit, tibi qui sunt, quibus prævalere potest dæmonium, ii namque, qui conjugium ità suscipiunt, ut Deum à se et à suâ mente excludant, et suæ libidini ità vacent, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos. Deinde subjicit: Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quàm libidine ductus: ut in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris.

Nota. Atque una etiam hæc causa fuit, cur Deus ab initio matrimonium instituerit, quare fit ut illorum sit scelus gravissimum, qui matrimonio juncti, medicamentis vel conceptum

---

(1) 1. Cor. 7. 25. (2) Tob. 6. 16.

impediunt, vel partum abigunt, hæc enim hominidarum impia conspiratio existimanda est.

Tertia causa.

Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias causas accessit; cum propter justitiæ, in quâ homo conditus erat, amissionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit, ut scilicet qui sibi imbecillitatis suæ conscius est, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonii remedio ad vitanda libidinis peccata utatur, de quo ita Apostolus scribit: (1) Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat. Ac paulò post, cum docuisset interdum orationis causâ à matrimonii debito abstinendum esse, subiecit: (2) et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.

Nota. Hæ igitur sunt causæ, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui piè et religiosè, ut Sanctorum filios decet, nuptias velit contrahere.

Aliæ causæ non damnandæ.

Quòd si ad eas causas aliæ etiam accedant, quibus homines inducti matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu, hanc illi præponant, ut heredis relinquendi desiderium, divitiæ, forma, generis splendor, morum similitudo; hujusmodi sanè rationes damnandæ non sunt, cum matrimonii sanctitati non repugnent: neque enim in sacris litteris (3) Jacob Patriarcha reprehenditur; quod Rachelem, ejus pulchritudine illectus, Liæ prætulit.

Matrimonium ut Sacramentum.

XVI. Hæc de matrimonio, ut naturalis conjunctio est, docenda erunt: ut autem Sacramen-

---

(1) 1. Cor. 7. 2. (2) 1. Cor. 7. 5. (3) Gen. 29.

tum est, explicare oportebit ejus naturam multò præstantiorem esse, et omninò ad altiore finem referri.

Matrimonium ut sacramentum naturali longè præstat.

XVII. Quemadmodum enim matrimonium, ut naturalis conjunctio ad propagandum humanum genus ab initio institutum est: ità deindè ut populus ad veri Dei et Salvatoris nostri Christi cultum et religionem procrearetur atque educaretur, Sacramenti dignitas illi tributa est.

Christi et Ecclesiæ unio per matrimonium declarata.

XVIII. Cùm enim Christus Dominus vellet arc-tissimæ illius necessitudinis quæ ei cum Ecclesiâ intercedit, suæque erga nos immensæ charitatis certum aliquod signum dare, tanti mysterii divinitatem hâc potissimùm maris et feminae sanctâ conjunctione declaravit: quod quidem aptissimè factum esse intelligi ex eo potest: quòd ex omnibus humanis necessitatibus nulla inter se homines magis, quàm matrimonii vinculum constringit; maximâque inter se vir et uxor charitate et benevolentia devincti sunt. Atque idcirco fit, ut frequenter Sacrae litteræ nuptiarum similitudine divinam hanc Christi et Ecclesiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

Matrimonium sacramentum esse probatur.

XIX. Jam verò, matrimonium Sacramentum esse, Ecclesia, Apostoli auctoritate confirmata, certum et exploratum semper habuit; ità enim ad (1) Ephesios scribit: Viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit seipsum diligit: nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam sicut

---

(1) Eph. 5. 23. et d.

et Christus Ecclesiam, quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne unâ. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesiâ. Nam quod inquit: Sacramentum hoc magnum est; nemini dubium esse debet (*) ad matrimonium referendum esse: quod scilicet viri et mulieris conjunctio, cujus Deus auctor est, sanctissimi illius vinculi quo Christus Dominus cum Ecclesiâ conjungitur, sacramentum, id est sacrum signum sit. Atque hanc esse eorum verborum propriam et veram sententiam, veteres sancti Patres, qui eum locum interpretati sunt, ostendunt, idemque sancta Tridentina Synodus (†) explicavit. Constat ergo, virum Christo, (††) uxorem Ecclesiæ ab Apostolo comparari, (1) virum esse caput mulieris, ut est Christus Ecclesiæ, eaque ratione fieri, ut vir uxorem diligere, et vicissim uxor virum amare et colere debeat: Christus enim dilexit Ecclesiam, et pro eâ semetipsum tradidit: rursus verò, ut idem Apostolus docet, Ecclesia subjecta est Christo.

Matrimonii sacramentum gratiam tribuit.

XX. Sed gratiam quoque hoc sacramento significari et tribui, in quo maximè ratio sacramenti inest, ea Synodi verba (**) declarant: Gratiam verò, quæ naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret, conjugisque sanctificare, ipse Christus, venerabilium sacramentorum institutor atque perfectior suâ nobis passione promeruit.

Gratiæ hujus Sacramenti effectus.

XXI. Quare docendum est, hujus sacramenti

(*) Tertul. lib. de Monog. Aug. de fide et oper. cap. 7. lib. de nupt. et concup. c. 10. et 12. (†) Sess. 24. (††) Ambr. in Epist. ad Ephes. (1) Ephes. 5. 23. et d. (**) Sess. 24. in doctrin. de matrim.

gratiâ effici, ut vir et uxor mutuae charitatis vinculo conjuncti, alter in alterius benevolentia conquiescat, alienosque et illicitos amores et concubitus non quærat; sed in omnibus sit (1) honorabile connubium, et torus immaculatus.

Matrimonii sacramentum quantum aliis matrimoniis antecellat.

XXII. Sed quantum Matrimonii sacramentum iis matrimoniis præstet, quæ ante, vel post legem iniri solebant, ex eo licet cognoscere, quod etsi gentes matrimonio divini aliquid inesse arbitrabantur, atque ob eam rem vagos concubitus à naturæ lege alienos esse, itemque stupra, adulteria et alia libidinis genera vindicanda esse judicabant; tamen eorum connubia nullam prorsus sacramenti vim habuerunt.

Matrimonium Judæorum etsi sanctum, non erat sacramentum.

XXIII. Apud Judæos verò religiosius omninò nuptiarum leges servari consueverant, neque dubitandum quin eorum matrimonia majori sanctitate prædita essent. Cum enim promissionem accepissent, fore aliquandò, (2) ut omnes gentes in semine Abrahæ benedicerentur, magnæ apud eos pietatis officium meritò esse videbatur, filios procreare, electi populi sobolem, ex quâ Christus Dominus Salvator noster, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagare; sed ille quoque conjunctiones verà sacramenti ratione caruerunt.

Matrimonium ante legem et sub lege erat imperfectum.

XXIV. Huc accedit quòd sive naturæ post peccatum, sive Mosis legem spectemus, facile animadvertemus, matrimonium à primi ortus sui

---

(1) Heb. 13. 4. (2) Gen. 22. 18.

decore et honestate decidisse : dùm enim naturæ lex vigeat, multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul uxores ducerent. Deinde verò in lege Mosis permissum erat, (1) dato repudiî libello, si causa fuisset divortium cum uxore facere; quorum utrumque ab evangelicâ lege sublatum matrimoniumque in pristinum statum restitutum est.

Pluralitas uxorum matrimonio contraria.

XXV. Nam quòd polygamia à matrimonii naturâ aliena esset (etsi aliqui ex priscis Patribus accusandi non sunt, quòd non sinè Dei indulgentiâ plures uxores ducerent) Christus Dominus ostendit illis verbis : (2) Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne unâ. Ac deindè subiungit : Itaque jam non sunt duo, sed una caro.

Matrimonium est duorum tantùm conjunctio.

XXVI. Quibus verbis planum fecit, matrimonium ità à Deo institutum esse, ut duorum tantùm, non plurium, conjunctione definiretur. Quod etiam alibi apertissimè docuit; inquit enim : (3) Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam; et si uxor dimiserit virum suum et alii nupserit, mœchatur. Nam si viro liceret plures uxores ducere, nulla omninò causa esse videretur, cur magis adulterii reus dicendus esset, quòd præter eam uxorem quam domi haberet, aliam duceret, quàm quòd priore dimissâ, cum aliâ conjungeretur.

Nota. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut si infidelis quispiam, gentis suæ more et consuetudine, plures uxores duxisset, cùm ad veram religionem conversus fuerit, jubeat eum

---

(1) Deut. 24. 1. Matt. 19. 7. (2) Matth. 19. 9. (3) Ib. 19. 9.

Ecclesia cæteras omnes relinquere, ac priorem tantum justæ et legitimæ uxoris loco habere.

Nullo divortio vinculum matrimonii dissolvitur.

XXVII. Verum eodem Christi Domini testimonio facile comprobatur nullo divortio vinculum matrimonii dissolvi posse : si enim post libellum repudii mulier à viri lege soluta esset, liceret ei sine ullo adulterii crimine alteri viro nubere. Atqui Dominus apertè denuntiat : Omnis (1) qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, mœchatur.

Sola mors solvit matrimonium.

XXVIII. Quare conjugii vinculum nullà re, nisi morte, dirumpi perspicuum est : quod quidem Apostolus etiam confirmat, cum inquit : (2) Mulier alligata est legi, quauto tempore vir ejus vivit : quod si dormierit vir ejus, liberata est à lege : cui vult, nubat, tantum in Domino. Et rursus : His, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere ; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Eam verò optionem Apostolus mulieri, quæ justà de causâ virum reliquisset, detulit : ut aut innupta maneat, aut viro suo reconcilietur.

Nota. Neque enim sancta Ecclesia viro et uxori permittit, ut sinè gravioribus causis alter ab altero discedat.

Indissolubilitas undè tolerabilior.

XXIX. Ac ne fortè alicui videatur durior matrimonii lex, quod nullà unquam ratione dissolvi possit, docendum est quæ sint cum eâ utilitates conjunctæ.

Primò.

Primum enim homines in conjungendis matrimoniis virtutem potius et morum similitudi-

---

(1) Matth. 1. 8. Luc. 16. 18. (2) 1. Cor. 7. 39.

nam, quam divitias et pulchritudinem spectant esse intelligant : quâ quidem re communitati maximè consuli nemo dubitare potest.

Secundò.

Præterea, si divortio matrimonium dissolvatur, vix unquam dissidendi causæ hominibus, et eis ab antiquo pacis et pudicitiae hoste quod obicerentur, deessent.

Tertiò.

Nunc verò cum Fideles secum cogitant, quam etiam conjugii convictu et consuetudine carent, se tamen matrimonii vinculo constrictos ferri, omnemque alterius uxoris ducendæ spem præcisam esse : eâ re fit, ut ad iracundiam dissidia tardiores esse consueverint.

Quartò.

Quod si interdum etiam divortium faciant et citius conjugis desiderium ferre non possint, illi per amicos reconciliati ad ejus convictum leniunt.

Quintò.

Sed hoc loco prætermittenda non erit pastorem, sancti Augustini (*) salutaris admonitio. enim ut ostenderet Fidelibus, haud gravatè sciendum esse, ut cum uxoribus quas adulterii usâ dimisissent, si eas delicti pœniteret, in gratiam reducerentur : Cur, inquit, vir fidelis non recipiet uxorem quam recipit Ecclesia? aut r uxor viro adultero, sed pœnitenti non igitur, cui etiam ignovit Christus? Nam quod scriptura (1) stultum vocat qui tenet adulteram, eâ sentit, quæ cum deliquerit, pœnitere, à exptâ turpitudine desistere recusat. Ex iisque perspicuum est Fidelium conjugia per-

---

(*) Lib. de adulter. conjug. c. 6. et 9. (1) Prov. 18. 22.

vetur, viri et uxoris officia, quæ à s. Paulo (1) et à Principe Apostolorum Petro descripta sunt, tradenda erunt. *Vide Aug. de adulter. conjug. cap. 21. et 22. et de bono jugio cap. 7. et de nupt. et concupisc. li. cap. 10.*

Primum viri ergà uxorem officium.

XXXI. Ergò viri munus est uxorem liter et honorificè tractare, quâ in re mem oportet Evam ab Adamo sociam appellatam cum inquit: (3) Mulier quam dedisti mihi. Cujus rei causâ aliqui Patres factum docuerunt, ut ea non ex pedibus, sed ex viri formaretur: quemadmodum etiam ex condita non est, ut se viri dominam non intelligeret, sed viro potiùs subjectam.

Secundum.

Decet prætereà virum in alicujus honesto studio semper occupatum esse: tum ut ea peditet quæ ad familiam sustentandam necessaria sunt: tum ne inerti otio languescat, et vitia ferè omnia fluxerunt.

Tertium.

Deindè verò familiam rectè constituere, nium mores corrigere, singulos in officio tinere.

Primum uxoris officium.

XXXII. Rursùs autem uxoris partes sunt Apostolorum princeps enumerat, cum inquit Mulieres subditæ sint viris suis: ut et non credunt verbo, per mulierum conversationem sinè verbo lucrifiant: considerantes more castam conversationem vestram, qu

---

(1) Ephes. 5. 22. et seq. Coloss. 3. 18. 19. 1. Tim. 14. (2) 1. Petr. 3. 1. et seq. (3) Gen. 3. 12. (4) 1. Pet. 3. et seq.

non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus : sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti, et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples; sic enim aliquandò et sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectæ propriis viris, sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans.

Secundum.

Earum quoque præcipuum studium sit, filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare.

Tertium.

Domi verò libenter se contineant, nisi necessitas exire cogat : idque sinè viri permissu facere nunquam audeant.

Quartum.

Deindè in quo maximè maritalis conjunctio sita est, meminerint semper secundum Deum magis quam virum, neminem diligendum, eòve pluris faciendum esse neminem, cui etiam omnibus in rebus quæ christianæ pietati non adversantur, morem gerere, et obtemperare summà cum alacritate animi oporteat.

Cærimonie matrimonii.

XXXIII. Harum rerum explicationi consequens erit ut pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo servari debent, de quibus non est expectandum, ut hoc loco præcepta tradantur, cum à sanctà Tridentinà Synodo, quæ hæc in re maximè observanda sunt, copiosè et accuratè constituta fuerint : neque illud decretum à pastoribus ignorari possit; satis igitur est eos admonere, ut quæ ad hanc partem attinet, è sacri Consilii doctrinà cognoscere studeant, eaque Fidelibus diligenter exponant. Sess. 24. decret. de reform. matrim.

à Deo impetranda sunt alterum est, quod Fideles docere oportet, Deum orandi et obsecrandi causâ matrimonii officio interdum abstineant, imprimisque id sibi observandum sciant, tribus saltem diebus, antequam sacram Eucharistiam percipiant, sæpius verò cum solemnità quadragessimæ jejunia celebrantur, quemadmodum patres nostri rectè et sanctè præceperunt. Ità enim fiet ut ipsa matrimonii bona majori in dies divinæ gratiæ cumulo augeri sentiant, et pietatis studia sectantes, non modò hanc vitam tranquillè et placidè traducant: sed æternæ etiam Dei benignitate consequendæ verà et stabili spe, (1) quæ non confundit nitantur. *Vide 33. q. 4. per totam. et de consecr. dist. 2. cap. omnis homo. Hieronym. in apolog. pro libris contrà Jovian. post medium. et in cap. 12. Zach. super illud. In die pluctus magnus erit fructus tori imnaciulati.*

---

(1) Rom. 8. 3.

CATECHISMI CONCILII TRIDENTINI P A R S   T E R T I A.

De Dei Præceptis in decalogo contentis.

C A P U T   I.

Decalogus legum omnium summa.

I. **D**ECALOGVM, legum omnium summam et epitomen esse sanctus Augustinus (*) litteris commendavit. Cum multa locutus sit Dominus, duæ tamen tantum tabulæ dantur Moysi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ testimonii futuri in arcâ: nimirum cætera omnia quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quærantur et rectè intelligantur. Quomodo hæc ipsa rursus decem præcepta ex duobus illis, (1) dilectionis scilicet Dei et proximi, in quibus tota lex pendet et Prophetæ.

Decalogum pastores disertè teneant et explicant.

II. Itaque cum sit totius legis summa, pastores oportet in ejus contemplatione die noctuque versari, non ut vitam suam modò ad hanc normam componant, sed etiam, ut populum sibi creditum in lege Domini erudiant.

Nam (2) labia sacerdotis custodiant scientiam, et legem requirant ex ore ejus: quia Angelus Domini exercituum est: quod ad pastores novæ legis maximè pertinet, qui Deo propiores, (3) à claritate in claritatem transformari debent, tanquam

---

(*) Quæst. 140. super. Exod. (1) Matt. 23. 40. (2) Mal. 2. 7. (3) 2. Cor. 3. 18.

à Domini spiritu : et cùm eos (1) lucis non nuncupavit Christus Dominus , propriè suorum partes , ut sint lumen eorum qui in tenebris sunt , (2) eruditores insipientium , magistri infanciarum ; et , (3) si quis præoccupatus fuerit aliquo delicto , ipsi , qui spirituales sunt , hunc modum instruant.

Decalogi notitia Confessoribus pernecessaria

III. In confessionibus etiam iudicis personæ sustinent , ac pro genere et modo peccatorum sententiam ferunt. Quarè nisi suam sibi insciunt nisi aliis etiam esse fraudi velint , in eo sine cesse est quàm vigilantissimi et in divinis præceptorum interpretatione exercitatissimi , hanc divinam regulam de quâcumque et ad quicquid et officii prætermissione iudicium facere possunt et ut est apud Apostolum , (4) sanam doctrinam tradant , id est , quæ nullum contineat errorem et animorum morbis , quæ sunt peccata , morantur : ut sit (5) populus Deo acceptus ; sectatorum bonorum operum.

Quarè decalogus tam religiosè sit observandus

IV. Jam verò , in hujuscemodi tractatione ea pastor sibi et aliis proponat , quibus legi preceptum esse persuadeat. Inter cætera autem , animos hominum ad hujus legis jussa servare possunt impellere , illud maximam vim habet Deum esse hujus legis auctorem. Quamvis (6) per Angelos data esse dicatur , nemo tamen dubitare potest ipsum Deum esse legis auctorem.

Legis naturæ auctor est Deus.

V. Nemo enim est quin sibi à Deo legem in animo insitam esse sentiat, quâ bonum à malo, honestum à turpi, justum ab injusto possit secernere : cujus vis et ratio legis cum ab eâ, quæ scripta est, diversa non sit : quis est qui ut intimæ, sic scriptæ legis auctorem Deum negare audeat?

Cur scriptam legem dederit Deus.

VI. Hanc igitur divinam lucem penè jam pravis moribus et diuturnâ perversitate obscuratam, cum Deus Mosi legem dedit, eam potius illustriorem reddidisse, quàm novam tulisse, docendum est : ne fortè, cum populus audit legi Mosis derogatum esse, putet his legibus se non teneri.

Decalogi legibus cur parendum.

VII. Certissimum enim est, non propterea his præceptis parendum esse, quòd per Mosem data sunt, sed quòd omnium animis ingenita, et per Christum Dominum explicata sunt et confirmata.

Obedientia legi Dei ut suadenda.

VIII. juvabit tamen plurimum, et ad persuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio, Deum esse, qui legem tulit ; de cujus sapientiâ et æquitate dubitare non possumus, nec ejus infinitam vim atque potentiam effugere. Quare cum per Prophetas Deus juberet servari legem, dicebat se Dominum Deum esse ; et in ipso Decalogi exordio : (1) Ego sum Dominus Deus tuus ; et alibi : (2) Si Dominus ego sum, ubi est timor meus ?

Pro datâ lege Deo gratiæ sunt habendæ.

IX. Non solùm autem excitabit Fidelium animos ad servanda Dei præcepta, sed ad gratiarum etiam actionem, quòd suam Deus, quæ salutem

---

(1) Exod. 20. 1. (2) Malach. 1. 6.

nostram contineret, voluntatem explicârit. Quare non uno loco Scriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, ut suam dignitatem ac Domini beneficentiam cognoscat, veluti in Deuteronomio : (1) Hæc est, inquit, vestra sapientia et intellectus coram populis, ut audientes universa præcepta hæc, dicant : En populus sapiens et intelligens, gens magna ; et rursum in Psalmo : (2) Non fecit taliter omni nationi, et judicia sua non manifestavit eis.

Quantâ cum majestate lex data sit.

X. Verum si parochus rationem prætereâ latæ legis ex Scripturæ auctoritate demonstrârit, facile intelligent fideles quàm piè ac suppliciter acceptam Dei legem colere oporteat : triduo enim antequam ferretur lex, Dei jussu dictum est omnibus, (3) ut vestimenta lavarent, uxores non intingerent, quò sanctiones ac paratiores essent ad accipiendam legem : ut ad diem tertiam adessent. Deindè, cum ad montem essent adducti, undè Dominus illis per Moysen leges erat laturus, uni Moysi dictum est ut in montem ascenderet : quò Deus maximâ cum majestate venit et locum tonitruis, fulgoribus, igne densisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Mose cœpit eique leges dedit.

Terribili hoc modo, cur lex data.

XI. Quod divina sapientia nullam aliam ob causam factum voluit, nisi nos ut moneret casto humilique animo legem Domini accipiendam esse, quòd si præcepta negligeremus, paratas nobis à divinâ justitiâ poenas imminere.

Facilem esse legem ostendendum.

XII. Quin etiam legis jussa difficultatem non habere ostendat parochus, quod vel unâ hæc

---

(1) Deut. 4. 6. (2) Psal. 147. 20. (3) Exod. 19. 10.

ratione ex sancto Augustino (*) docere poterit, cum dicit : Qui, quæso, dicitur impossibile esse homini, amare : amare, inquam, Creatorem beneficum, patrem amantissimum, deinde etiam et carnem suam in fratribus suis ? at verò (1) qui diligit, legem implevit. Quare Joannes Apostolus, (2) præcepta Dei gravia non esse aperte testatur ; nihil enim justius, nihil cum majori dignitate, nihil majori cum fructu ab homine, teste B. Bernardo, (†) exigere potuisset. Quamobrem summam Dei benignitatem admiratus est Augustinus. (**) sic ipsum Deum affatus : Quid est homo, quod amari tu ab eo vis ? et si non faciat, ingentes minaris poenas ? an non satis magna hæc est, si non diligam te ?

Excusatio ab infirmitate naturæ nulla est.

XIII. Quod si quis eam afferat excusationem impediri se quominus Deum amet, infirmitate naturæ : docendum est Deum qui amorem requisivit, (3) amoris vim inserere cordibus per Spiritum Sanctum suum : hic autem (4) Spiritus bonus penitentibus à Patre cœlesti datur : ut meritò sanctus Augustinus (††) precatus sit : Da quod jubes et jube quod vis.

Auxilium Dei præstò nobis est.

XIV. Quia igitur Dei auxilium præstò nobis est, maximè post Christi Domini mortem per quam princeps hujus mundi ejectus est foras, non est quod quisquam rei difficultate deterreatur ; nihil enim est amanti difficile. *Aug. in Psal. 111. Bern. serm. de Dom. in ramis palm. item in serm. de Magdal.*

Legi obedire necessario tenemur omnes.

XV. Præterea, ad eandem rem persuadendam

(*) August. serm. 47. de tempore. (1) Rom. 13. 8. (2) 1. Joan. 5. 3. (†) Lib. de diligendo Deo, l. 1. (**) Confess. c. 5. (3) Rom. 5. 5. (4) Luc. 11. 13. (††) Lib. 10. Confess. c. 29. 31. et 37. item de bono persever. c. 20.

piis et justis actionibus meremur divinæ misericordiæ adjumento.

DE PRIMO PRÆCEPTO DECALOGI

CAPUT II.

(1) **E**GO SUM DOMINUS DEUS TUUS, QUI EDUXI TE DE TERRA ÆGYPTI, DE DOMO SERVITUTIS. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME, NON FACIES TIBI SCULPTILE, etc.

Verba legis et populi Israel historia explicanda.

I. Quamvis hæc lex Judæis in monte à Domino data fuerit, tamen quoniam natura omnium (2) mentibus, multò antè impressa et consignata erat, atque ob eam rem Deus universos homines illi perpetuò parere voluit, plurimum proderit verba illa, quibus, Moyse ministro, atque interprete, Hebræis promulgata est et populi Israelitici historiam, quæ mysteriorum est plena, diligenter explicare.

Historia populi Israel breviter recitatur.

II. Principiò narrabit ex omnibus nationibus, quæ sub cœlo erant, unam Deum delegisse, quæ ortum habuit ab Abraham quem peregrinum esse voluit in terrâ Chanaan : cujus possessionem cum ei pollicitus esset, tamen et ille, et posteri ejus ampliùs quadringentos annos vagi fuerunt, antequàm promissam terram incolerent : in quâ quidem peregrinatione nunquàm eorum curam dimisit : (3) transibant quidem illi de gente in gentem et de regno ad populum alterum : sed nullam unquàm illis injuriam fieri passus est : immò verò in reges animadvertit. Priusquàm autem in Ægyptum descenderent, virum præmisit, cujus prudentiâ et illi et Ægyptii tamen liberarentur. In Ægypto verò eâ illos benignitate com-

---

(1) Exod. 20. 2. (2) Rom. 1. 19. 20. (3) Psal. 104. 11.

plexus est, ut repugnante et incumbente ad illorum perniciem Pharaone, mirum in modum auferentur, et cum valdè affligerentur, ac tanquam servi durissimè tractarentur, ducem Mosem excitavit, qui eos in manu potenti educeret. Hujus præcipue liberationis in initio legis meministi Dominus his verbis: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terrâ Ægypti, de domo servitutis.

Cur exiguam Abrahamæ familiam elegit Deus.

III. Ex his verò illud maximè paracho animadvertendum est, unam (1) ex universis nationibus à Deo delectam esse, quam populum vocaret suum et cui se cognoscendum et colendum præberet: non quòd cæteras justitiâ, aut numero vinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus: sed quòd ipsi Deo sic placuit: potius ut gentem exiguam et inopem auget et locupletaret, quò ejus potentia et bonitas notior apud omnes esset, et illustrior.

Nota. Cum igitur ea esset illorum hominum conditio, iis (2) conglutinatus est et hos amavit: ita ut cum esset Dominus cæli et terræ, non confunderetur vocari Deus eorum, quo cæteras gentes ad æmulationem provocaret; ut perspectâ Israelitarum felicitate, omnes homines ad veri Dei cultum sese conferrent: quemadmodum etiam Paulus testatur se gentium felicitate propositâ et verâ Dei cognitione, quâ eas instruxerat, (3) ad æmulationem carnem suam provocare.

Cur populus Israel tamdiu passus est.

IV. Deindè Fideles docebit Deum Hebræos patres diù peregrinari passum esse; posteros etiam durissimâ servitute premi, divitiarumque permisisse, ob eam rem, uti doceremur, amicos Dei fieri, non nisi mundi inimicos, ac peregrinos in terris: itaque in Dei familiaritatem faciliùs recipi, si nihil

---

(1) Deut. 7. 6. (2) Ibid. 10. 15. (3) Rom. 11. 14.

omninò nobis sit commune cum mundo : tum verò, ut ad Dei cultum translati intelligeremus, quantò feliciores demùm sint ii, qui Deo, quàm qui mundo serviunt ; cujus rei nos Scriptura commonet ; inquit enim : (1) Verumtamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis meæ et servitutis regni terrarum.

Cur tamdiu Deus promissa non præstitit.

V. Prætereà, explicabit, post ampliùs quadringentis annis Deum promissa præstitisse, ut ille populus fide ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus à se perpetuò pendere vult, atque in ejus bonitate omnem spem suam collocare, ut in primi præcepti explanatione dicetur.

Cur tali loco et tempore lex data sit.

VI. Postremò, locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Israel à Deo accepit, nempe postquam eductus ex Ægypto in desertum venit, ut beneficii recentis memorià allectus et loci asperitate, in quo versabatur, deterritus, ad accipiendam legem aptior redderetur : homines enim iis maximè devinciuntur, quorum beneficentiam experti sunt, atque ad Dei præsidium confugiunt, cùm se omni spe humanà destitutos esse agnoscunt.

Nota. Ex quo licet intelligere Fideles ad complectendam cœlestem doctrinam eò propensiores esse, quò se magis à mundi illecebris et carnis voluptatibus abstraxerint, sicut per Prophetam scriptum est. (2) Quem docebit scientiam et quem intelligere faciet auditum ? ablactatos à lacte, avulsos ab uberibus.

Exordium divinæ legis.

VII. Enitatur itaque pàrochus et quantùm potest efficiat, ut Fidelis populus hæc verba semper

---

(1) 2. Par. 12. 8. (2) Isa. 28. 9.

in animo habeat: *Ego sum Dominus Deus tuus*, ex quibus intelligent legislatorem se Creatorem habere, à quo et conditi sunt, et conservantur, jureque illud usurpent: (1) Ipse est Dominus Deus noster, et nos populus pascuæ ejus, et oves manus ejus. Quorum verborum vehemens et frequens admonitio eam vim habebit, ut ad legem colendam Fideles promptiores reddantur, et à peccatis abstineant. Quod autem sequitur.

Singularis motivum amoris.

VIII. *Qui eduxi te de terrâ Ægypti, de domo servitutis.* Etsi Judæis tantum videtur convenire Ægyptiorum dominatu liberatis: tamen si interiorē salutis universæ rationem spectemus, multo magis ad christianos homines pertinet: qui non ex Ægyptiaca servitute, sed è peccati regione et (2) potestate tenebrarum à Deo erepti, atque in regnum Filii dilectionis suæ translati sunt. Cujus beneficii magnitudinem intuens Jeremias prædixit illud: (3) Ecce dies veniunt, dicit Dominus et non dicetur ultra: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terrâ Ægypti; sed vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terrâ Aquilonis, et de universis terris, ad quas ejeci eos, et reducam eos in terram suam quam dedi patribus eorum: ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, et piscabuntur eos: et quæ sequuntur. Pater enim indulgentissimus per Filium suum (4) filios qui erant dispersi, congregavit in unum, ut jam (5) non ut servi, peccato, sed justitiæ, (6) serviamus illi in sanctitate et justitiâ coram ipso omnibus diebus nostris.

Tentationibus ut resistendum est.

IX. Quare Fideles omnibus tentationibus tanquam clypeum opponent illud Apostoli: (7) Qui

---

(1) Ps. 94. 7. (2) Col. 1. 13. (3) Jer. 16. 14. (4) Joan. 11. 52. (5) Rom. 6. 18. (6) Luc. 1. 74. 75. (7) Rom. 6. 2.

mortui sumus peccato, quomodò adhuc vivemus in illo? jam non sumus nostri, sed ejus, qui pro nobis mortuus est, et resurrexit. Ipse est Dominus Deus noster, qui nos suo sanguine sibi acquisivit: quomodò peccare poterimus in Dominum Deum nostrum, ipsumque iterùm cruci affigere? Ut igitur verè liberi et à quidem libertate, (1) quàm nos Christus liberavit, sicut exhibueramus membra nostra servire injustitiæ, ita exhibeamus servire justitiæ in sanctificationem.

(2) NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.

Decalogi partitio.

X. Priorem in Decalogo locum obtinere quæ ad Deum pertinent, posteriorem verò quæ ad proximum, docebit parochus; quia eorum quæ proximo præstamus causa Deus est: tum enim ex Dei præcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus, ea verò sunt in priori tabulâ descripta.

Hic duo sunt præcepta.

XI. Secundo loco in verbis iis quæ proposita sunt duplex contineri præceptum ostendet: quorum alterum jubendi, alterum prohibendi vim habet. Nam quod dicitur: Non habebis Deos alienos coram me, eam habet sententiam conjunctam, me verum Deum coles, alienis Diis cultum non adhibebis.

Prius præceptum quid contineat.

XII. In priori autem continetur præceptum fidei, spei et charitatis: nam cum Deum dicimus immobilem, incommutabilem, perpetuò eundem manentem, fidelem, rectè sine ullâ iniquitate confitemur: ex quo ejus oraculis assentientes omnem ipsi fidem et auctoritatem tribuamus necesse est, qui verò omnipotentiam, clementiam et ad

---

(1) Galat. 4. 31. 1. Rom. 6. 19. (2) Exod. 20. 3.

benè faciendum facilitatem ac propensionem illius considerat, poteritne spes omnes suas non in illo collocare? At si bonitatis ac dilectionis ipsius effusas in nos divitias contempletur: illumne poterit non amare? Hinc est illud proœmium, hinc illa conclusio, quâ in præcipiendo mandandoque in Scripturâ utitur Deus: Ego Dominus.

Posterius quid præcipit, et cur additur.

XIII. Altera autem præcepti pars illa est: Non habebis Deos alienos coram me: quâ loquendi formulâ legislator usus est, non quòd satis explicata non-esset hæc sententia affirmatione præcepti in hunc modum: Me unum Deum coles: si enim Deus est, unus est, sed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deum verum se colere profitebantur, multitudinem tamen deorum venerabantur: cujusmodi inter Hebræos ipsos permulti fuerunt qui, ut Elias eis objiciebat, (1) in duas partes claudicabant: quod et Samaritæ fecerunt, (2) qui Deum Israelis et Deos gentium colebant.

Primum decalogi præceptum cæteris antecellit.

XIV. His explicatis, addendum erit, hoc esse præceptum omnium primum et maximum, non ordine tantum ipso, sed ratione, dignitate et præstantiâ. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partibus majorem, quàm Domini, quàm regis charitatem et auctoritatem. Ipse nos creavit, idem gubernat, ab eo in utero matris nutriti, atque inde in hanc lucem educti sumus, ipse nobis ad vitam victumque res suppeditat necessarias.

Præcipua peccata contrà primum præceptum.

XV. Peccant autem in hoc præceptum, qui fidem, spem et charitatem non habent, quorum peccatum latissimè patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæresim labuntur; qui non credunt

---

(1) 3. Reg. 18. 21. (2) 4. Reg. 17. 33.

ea, quæ sancta mater Ecclesia credenda proponit; qui somniis, auguriis, cæterisque vanissimis rebus fidem habent; qui de suâ salute spem abjiciunt, nec divinæ bonitati confidunt; qui divitiis tantum, qui corporis valetudine ac viribus nituntur, quæ fusiùs ab iis explicata sunt, qui de vitiis et peccatis conscripserunt. *De variis illis peccatis vide dist. 24. quæst. 2. multis in capitibus. August. in lib. de divinat. dæmon. cap. 5. et citatur 26. quæst. 4. cap. secundum. Origen. hom. 5. in Josue et habet. 26 q. 2. cap. sed et illud. Aug. lib. 2. de doct. Christian. cap. 19. et 20. et citatur eodem cap. Illud quod est Concil. Carthag. 4. cap. 89. Vide plura 26. q. 2. 3. et 5.*

DE CULTU ET INVOCATIONE SANCTORUM.

Cultus Sanctorum huic præcepto non repugnat.

XVI. **V**ERUM illud etiam in hujus præcepti explicatione accuratè docendum est venerationem et invocationem Sanctorum, Angelorum ac beatarum animarum, quæ cœlesti gloriâ perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum, sanctorumque cinerum cultum quem semper catholica Ecclesia adhibuit, (*) huic legi non repugnare. Quis enim adeò demens est, qui, edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuò putet nolle regem suis ut magistratibus honos deferatur? Etsi enim Angelos Christiani adorare dicuntur, exemplo Sanctorum veteris testamenti, non eam tamen illis venerationem adhibent quam Deo tribuunt.

(*) Vide Trid. sess. 17. de sac. Missæ c. 3. et sess. 25. sub. princip. cap. de invocat. Sanctorum, item vide Syn. 6. act. 6. in fine. Item Aug. lib. 8. de civ. Dei c. 27. et l. 10. c. 1. et lib. 21. contra Faust. c. 21. Basil. hom. 20. in 40. Mar. et 26. de Mar. Maman. item Nazianz. orat. in laud. 8. Cyprian.

Angeli cur coli aliquandò noluerint.

XVII. Quòd si legimus interdùm (1) Angelos iussisse ne se homines venerarentur; eò fecisse intelligendum est quòd sibi cum honorem haberi leabant, qui soli Deo deberetur. Spiritus enim actus, qui ait: (2) Soli Deo honor et gloria, iam præcepit, ut (3) honore parentes et seniores iiceremus. Sancti prætereà viri, qui Deum unum leabant. Reges tamen, ut est in divinis litteris, orabant, id est, supplices venerabantur.

Colendi sunt Angeli et cur.

XVIII. Quòd si (4) reges, per quos Deus mun-
m gubernat, tanto honore afficiuntur; Ange-
is spiritibus, quos Deus ministros suos esse vo-
t et quorum operà non modò ad Ecclesiæ suæ,
i etiam ad reliquarum rerum gubernationem
itur, quorumque ope maximis tum animæ,
n corporis periculis quotidie liberamur, etiam si
nobis in conspectum non dent, tantò maiorem
orem non habebimus, quantò beatæ illæ men-
dignitate regibus ipsis antecellunt? Adde cha-
atem quâ nos diligunt quâ ducti pro iis (5)
ovinciis quibus præsunt, ut ex Scripturâ facile
telligitur, preces fundunt: quod etiam præstare
quorum sunt ipsi custodes, ne dubitandum
idem est: nostras enim (6) preces Deo offerunt
lacrymas. Quamobrem in Evangelio docuit Do-
nus (7) pusillos scandalizandos non esse, quòd
geli eorum in cœlis semper vident faciem Pa-
i qui in cœlis est.

Invocandi sunt Angeli.

XIX. Invocandi itaque sunt, quòd et perpetuò
um intuentur, et patrocinium salutis nostræ

---

1) Apoc. 19. 10. Apoc. 22. 9. (2) 1. Tim. 1. 17. Exod. 22.
Levit. 19. 11. (3) Deut. 5. 16. (4) Gen. 23. 7. 2. Reg. 24.
1. Par. 29. 20. (5) Dan. 10. 13. (6) Tob. 12. 12. Apoc. 8.
(7) Matt. 18. 10.

sibi delatum libentissimè suscipiunt. Exstant divinæ Scripturæ testimonia hujus invocationis. (1) Jacob enim ab Angelo, quocum luctatus fuerat, petit, ut sibi benedicat, imò etiam cogit: se enim non dimissurum illum profitetur, nisi benedictione acceptâ: neque solùm sibi ab eo tribui quem intuebatur, sed ab eo etiam, quem maximè videbat tum cùm dixit: (2) Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.

Sanctis exhibitus Dei gloriam non minuit.

XX. Ex quibus etiam colligi poterit tantùm abesse ut Sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis atque invocandis; et sacris eorum reliquiis, cineribusque venerandis, Dei gloria minuatur: ut eo maximè augeatur, quò magis hominum spem excitat, confirmat, et ad Sanctorum imitationem cohortatur, quod officium (*) Nicæno altero et (†) Gangreusi, ac (††) Tridentino Conciliis et sanctorum (**) Patrum auctoritate comprobatur.

Idem confirmatur ex Patribus.

XXI. Quò autem si ad refutandos eos instructor parochus, qui huic veritati adversantur, sanctos Hieronymum contra Vigilantium, et Damascenum potissimùm legat. *Libro 4. de Orthod. fide cap. 16.*

Idem probat Apostolica traditio.

XXII. Ad quorum rationem, quod caput est, accedit consuetudo ab Apostolis accepta et in Ecclesiâ Dei perpetuò retenta et conservata. *Dion. cap. 7. Hieron. Eccles. Iren. lib. 5. contra hæres.*

---

(1) Gen. 32. 26. Osee 12. 4. (2) Gen. 48. 16. (*) Nicen. Conc. 2. Act. 6. (†) Gangr. can. 22. et citatur dist. 30. cap. Si quis per superbiam. (††) Trident. sess. 25. item Conc. Chalced. sub finem et in 6. syn. general. cap. 7. et Conc. Geron. cap. 3. Aurel. 1. cap. 29. (**) Damasc. de Orth. fide. lib. 4. cap. 6.

cap. 19. Athanas. serm. in Evang. de sanctâ Deiparâ. Euseb. lib. 13. præpar. Evang. can. 7. Cornel. Pap. Epist. 1. Hilar. in Psal. 126. Ambr. in lib. de Viduis.

Idem attestantur Scripturæ.

XXIII. Cujus rei quis firmitus aut clarius requirat argumentum divinæ Scripturæ testimonio, quæ Sanctorum laudes celebrat admirabiliter? Exstant enim quorundam (1) Sanctorum divina præconia, quorum laudes cum sacris litteris celebrantur, quid est quod illis singularem honorem non habeant homines?

Sancti suis meritis nos adjuvant.

XXIV. Etsi ob eam causam etiam magis colendi et invocandi sunt, quod pro salute hominum preces assidue faciunt, multaque eorum merito et gratiâ in nos Deus confert beneficia.

Probatur.

XXV. Si enim (2) gaudium est in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, nonne etiam cœlestes cives, pœnitentes adjuvabunt? nonne rogati peccatorum veniam et impetrabunt, et conciliabunt nobis Dei gratiam?

Supervacaneum non est Sanctorum patrocini-um.

XXVI. Quod dicatur, ut à nonnullis dicitur, supervacaneum esse Sanctorum patrocini-um quod Deus sinè interprete, precibus nostris occurrat: has impiorum voces illa sancti Augustini (*) facile convincunt, multa Deum non concedere, nisi mediatoris, ac deprecatoris opera et officium accesserit.

Exempla confirmant.

XXVII. Quod illustribus Abimelech et Job ami-

---

(1) Eccl. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. Hebr. 11. (2) Luc. 15 7. 10. (*) Aug. quæst. 149. super Exod. serm. 2. et 4. de S Steph.

corum confirmatur exemplis : quorum peccata nonnisi Abraham et Job precibus condonavit. *Gen. 20.*

Obiectio solvitur.

XXVIII. Si verò etiam afferatur fieri inopià et imbecillitate fidei, ut sanctos internuntios et patronos adhibeamus : quid ad illud respondebunt Centurionis (1) exemplum, qui vel in singulari illo fidei præconio, quod Dominus Deus impertivit, seniores tamen Judæorum ad Salvatorem misit, ut laboranti puero salutem impetrarent?

Unitati Mediatoris non officit invocatio Sanctorum.

XXIX. Quare si fatendum est unum nobis (2) mediatorem propositum Christum Dominum, qui scilicet unus nos per (3) sanguinem Patri cœlesti reconciliavit, et qui, æternâ redemptione inventâ, semel in sancta ingressus, pro nobis interpellare non cessat : ex eo tamen nullo modo sequi potest, quominus ad Sanctorum gratiam confugere liceat. Nam si propterea subsidiis Sanctorum uti non liceat, quòd unum Patronum habemus Jesum Christum; nunquam id commisisset Apostolus, (4) ut se Deo tanto studio fratrum viventium precibus commendari et adjuvari vellet.

Nota. Neque enim minùs vivorum preces, quàm eorum, qui in cœlis sunt, Sanctorum deprecatio Christi mediatoris gloriam et dignitatem immiuerent.

Invocationem Sanctorum comprobant tot miracula.

XXX. Sed cui fidem non faciant et honoris, qui Sanctis debetur, et patrociniis, quòd nostri causâ suscipiunt, mirabiles effectæ res ad eorum sepulcra et oculis, et manibus, membrisque omnibus

---

(1) Matt. 8. 10. Luc. 7. 3. (2) 1. Tim. 2. 5. (3) Heb. 9. 12. et 7. 25. (4) Rom. 14. 30. Heb. 13. 18.

captis, in pristinum statum restitutis, mortuis ad vitam revocatis, ex corporibus hominum ejectis dæmonis? quæ non audisse, ut multi, non legisse, ut plurimi gravissimi viri, sed vidisse, testes locupletissimi sancti Ambrosius (*) et Augustinus (†) litteris prodiderunt.

Idem confirmat virtus reliquiarum.

XXXI. quid multa? si vestes, si (1) sudaria, si umbra Sanctorum, prius quàm è vitâ migrarent, depulit morbos, viresque restituit : quis tandem negare audeat, Deum per sacros cineres, ossa, cæterasque Sanctorum reliquias eadem mirabiliter efficere?

Declaravit id (2) cadaver illud quod fortè illatum in sepulcrum Elisæi, ejus tacto corpore, subito revixit.

Hæc verba distinctum præceptum non continent.

XXXII. Quod verò sequitur : (3) *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in coelo et quæ in terrâ deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terrâ : Non adorabis ea, neque coles* : quidam hoc alterum præceptum existimantes, duo postrema ipsa unius præcepti vi contineri voluerunt : ut sanctus Augustinus (††) illa extrema dividens, hæc ipsa verba ad primum præceptum pertinere voluit : quam sententiam, quia in Ecclesiâ celebris est, libenter sequimur. Etsi in promptu ratio est illa verissima, consentaneum fuisse præmium et poenam cujusque cum primo præcepto conjungi.

Usus imaginum huic præcepto non contradicit.

XXXIII. Nec verò quis existimet, omninò pin-

(*) Ambr. Epist. 85. et serm. 95. (†) Aug. de civit. Dei, lib. 22. c. 8. et Epist. 13. (1) Act. 19. 12. et 5. 15. (2) 4. Reg. 13. 21. (3) Exod. 20. 4. (††) Vide Aug. super Exod. quæst. 71. et in Psal. 32. serm. 2. sententia D. Aug. de præcept. distinctione magis placet Ecclesiæ. Vide D. Thom. 1. 2. q. 100. a. 4.

gendi, fingendi, aut sculpendi artem hoc præcepto prohiberi. Nam in Scripturis, jussu Dei simulacra et imagines effectas legimus, (1) Cherubim, ac (2) serpentis ænei. Superest igitur, ut imagines ob eam rem vetitas interpretemur, ne quid simulacris, quasi diis colendis, de vero Dei cultu detraheretur.

Duo hinc prohibentur.

XXXIV. Duplici autem potissimum ratione, quod ad hoc præceptum attinet, Dei majestatem vehementer lædi perspicuum est.

Prius, Idola colere.

Altera, si idola et imagines, tanquam Deus, colantur, aut credatur inesse aliqua in his divinitas, vel virtus propter quam sint colendæ: vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda: veluti olim fiebat à gentibus quæ in idolis spem suam collocabant, quod passim sacræ litteræ reprehendunt.

Posterius, Divinitatis formam arte fingere.

Altera, si quis conetur divinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus, aut figuris exprimi possit: (*) quis enim Deum, ut inquit Damascenus, qui sub aspectum non cadit, qui corporis expers est, qui nullis terminis circumscribi, nec ullâ figurâ describi queat, possit exprimere? quæ res in alterâ (†) Nicænâ Synodo uberius explicatur.

Præclare igitur Apostolus, (3) eos mutasse Dei incorruptibilis gloriam in similitudinem volucrum, quadrupedum ac serpentum, dixit: hæc enim omnia tanquam Deum venerabantur, cum illi harum rerum imagines ponerent: quocirca Israelitæ, qui ante vituli simulacrum clamabant:

---

(1) Exod. 25. 18. 3. Reg. 6. 27. (2) Num. 21. 8. 9. (*) Dam. 1. 4. de Ort. fid. c. 17. (†) Conc. Nicæn. 2. Act. 3. (3) Rom. 1. 23.

1) Hi sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terrâ Egypti, Idololatræ sunt appellati, quia (2) mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli cedentis fenum.

Ultimæ hujus partis præcepti sensus.

XXXV. Cùm igitur Dominus deos alienos col prohibuisset, ut penitus idololatriam tolleret, imaginem divinitatis ex ære duci, aut aliâ quâvis materiâ fieri prohibuit; quod Isaias declarans inquit: (2) Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc præcepto hanc sententiam contineri, præter sanctorum Patrum scripta, qui eam, quemadmodum in septimâ Synodo expositum est, sic interpretantur, illa etiam Deuteronomii verba satis declarant, ubi Moses populum avertere ab idololatriâ cùm vellet, aiebat: (4) Non vidistis aliquam similitudinem in die quâ locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod sapientissimus legislator ideò dixit, ne quo errore ducti divinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent.

Trinitatem aliquibus figuris adumbrare licet.

XXXVI. Nemo tamen propterea contra religionem Deique legem, quidquam committi putet, cùm sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, quæ tam in veteri, quàm in novo testamento apparuerunt: Nemo enim tam rudis est, ut illâ imagine divinitatem credat exprimi: sed illis declarari doceat pastor proprietates aliquas, aut actiones quæ Deo tribuuntur: veluti cùm ex Daniele pingitur (5) antiquus dierum in throno sedere, ante quem libri aperti sunt, Dei æternitas et infinita sapientia significatur, quâ omnes hominum et cogitationes et actiones, ut de iis iudicium ferat, intuetur.

---

(1) Exod. 32. 4. (2) Ps. 105. 20. (3) Isa. 40. 18. Act. 7. 40. (4) Deut. 4. 15. 16. (5) Dan. 7. 13.

Angelos pingendi modus approbatur.

XXXVII. Angelis etiam tum humana species, tum alæ affinguntur : ut intelligant Fideles, quàm propensi sint in humanum genus et tanquàm parati ad ministeria Domini exsequenda : (1) omnes enim administratorii spiritus sunt propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.

Spiritus sancti figura.

XXXVIII. (2) Columbæ, verò species et (3) linguæ tanquàm ignis in Evangelio, et Actis Apostolorum, quas Spiritus Sancti proprietates significant, multò notius est, quàm ut oporteat pluribus verbis explicari.

Usus imaginum Christi et Sanctorum approbatur.

XXXIX. At verò cùm Christus Dominus, ejusque sanctissima et purissima Mater, cæterique omnes Sancti, humanâ præditi naturâ, humanam speciem gesserint, eorum imagines pingi, atque honorari non modò hoc præcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum et grati animi certissimum argumentum semper habitum est : quod et Apostolicorum temporum monumenta, et œcumenicæ Synodi, et tot sanctissimorum doctissimorumque Patrum inter se consentientium scripta confirmant. Non solùm autem licere in Ecclesiâ imagines habere et illis honorem et cultum adhibere, ostendet Parochus, cùm honos qui eis exhibetur, referatur ad prototypa : verùm etiam maximo Fidelium bono ad hanc usque diem factum declarabit, ut ex Damasceni libro, (*) quem de imaginibus edidit et septima Synodo, quæ est secunda Nicæna, (†) intelligitur. Verùm quia sanctissimum quodque institutum hostis humani generis suis fraudibus et fallaciis depravare con-

---

(1) Heb. 1. 14. (2) Matth. 3. 16. Marc. 1. 10. Luc. 3. 12. Joan. 1. 32. (3) Act. 2. 2. (*) Lib. 4. de fide orth. cap. 17. (†) Nic. 2. Syn. passim.

tendit; si quid fortè à populo hâc in re peccatum fuerit, parochus Tridentini (†) Concilii decretum secutus, quoad ejus fieri poterit, studebit corrigere, ac decretum quidem ipsum, cùm res tulerit, populo interpretabitur.

Legitimus imaginum usus.

XL. Tum rudes et qui imaginum ipsarum institutum ignorant, docebit imagines factas ad utriusque testamenti cognoscendam historiam, atque ejus memoriam identidem renovandam: quâ rerum divinarum memoriâ excitati, ad colendum, atque amandum ipsum Deum vehementiùs inflammemur; Sanctorum quoque imagines in templis positas demonstrabit, ut et colantur, et exemplo moniti, ad eorum vitam ac mores nos ipsos conformemus. *De cultu et usu imaginum vide Concil. Nicæn. Act. 7. Histor. tripart. lib. 6. cap. 41. Euseb. lib. 8. hist. Eccles. cap. 14. Cyril. lib. 6. contra Julian. Augustin. lib. 1. de Consensu Evangel. cap. 10. vide item sextam Synod. can. 82. et Concil. Romanum sub Gregorio 3. et Conc. Gentiliac. item et aliud Romanum sub Stephano 3. vide etiam lib. de Romanis Pontificibus in vitâ Silvestri; item Lactant. carm. de passione Domini: Basil. Orat. in S. Barlaham Gregor. Nyssen. Orat. in Theod. Prud. hym. de S. Cæs. et hym. de S. Hippolyt. idem apud Baron. Ann. Ecclesiæ anno 57. num. 116. et deinceps. Vide iterum August. contra Faust. lib. 22. cap. 73.*

Appendix ad singula præcepta.

Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me: et jaciens misericordiam in millia iis qui diligunt me, et custodiunt præcepta mea.

(†) Trid. Conc. sess. 25.

Duo explicanda.

XLI. Duo sunt in extremâ parte hujus præcepti diligenter explicanda.

Prius est præmium.

Primum est, quòd etsi ob summum scelus prævaricationis primi præcepti, atque hominum ad id committendum propensionem, aptè hoc loco poena proponitur : communis tamen est omnium appendix præceptorum. Omnis enim lex ad præcepta servanda homines poenâ et præmio inducit : Hinc illæ tam frequentes in sacris litteris et crebræ Dei promissiones : ut enim innumerabilia penè testamenti veteris testimonia prætermittamus, in Evangelio scriptum est : (1) Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Et alibi : (2) Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum; tum illud : (3) Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur; et : (4) Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, atque alibi : (5) Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

Altera est poena.

Alterum est, quòd longè aliâ ratione perfecti, alii carnales homines hanc appendicem docendi sunt.

Pœna perfectis non displicet.

XLII. Perfectis enim, qui (6) spiritu Dei aguntur, eique prompto et alacri animo parent, instar est cujusdam lætissimi nuntii et magnum argumentum propensæ in eos divinæ voluntatis : agnoscunt enim sui amantissimi Dei curam, qui nunc præmiis, nunc poenis ad sui cultum et venerationem homines prope compellat, agnoscunt

---

(1) Matt. 19. 12. (2) Idem 7. 21. (3) Idem 3. 10. et 7. 19.
(4) Idem 5. 22. (5) Idem. 6. 15. (6) Rom. 8. 14.

ejus immensam in se benevolentiam, qui sibi imperare, suæque operâ, ad divini nominis gloriam uti velit: neque solùm agnoscunt; sed in magnâ spe sunt, illum cùm quod vult jubeat, etiam daturum vires, quibus legi ipsius parere possint.

Pœna carnales maximè movet.

XLIII. At carnalibus, qui nondum spiritu servitutis liberati sunt magisque metu pœnarum, quàm amore virtutis abstinere à peccatis, ejus appendicis sensus gravis et acerbus est. Parochus autem, quoties alicujus explicandi præcepti occasio inciderit, eadem hæc sibi habeat proposita.

Nota. Quamobrem sunt piis exhortationibus sublevandi: et quò lex spectat, quasi manu deducendi.

Duo aculei.

XLIV. Carnalibus perinde tamen ac spiritualibus, duo in primis quasi aculei sunt admovendi, qui ad legem observandam hæc ipsâ in appendice positi homines maximè incitent.

Prior est Deus fortis.

Nam quòd Deus fortis dicitur, ideò diligentius est explicandum, quò caro sæpè, quæ terroribus divinæ comminationis minùs commovetur, varias sibi ipsa rationes fugit, quibus iram Dei effugere, ac propositam pœnam vitare possit: cui autem certò persuasum est, Deum fortem esse, illud magni Davidis usurpat: (1) Quò iho à spiritu tuo et quò à facie tuâ fugiam? Eadem quoque divinis interdum diffusa promissis, tantas hostium vires esse credit, ut ad sustinendum minimè parem se esse existimet. At firma et stabilis fides, nihil titubans, cùm divinâ vi ac virtute nitatur, homines contrâ recreat atque confirmat; inquit enim: (2) Dominus illuminatio mea et salus mea; quem timebo?

---

(1) Ps. 138. 7. (2) Ps. 26. 1.

Alter est zelus divinus.

Alter verò aculeus, zelus ipse divinus est : nonnunquam enim homines putant Deum humana non curare, ne illud quidem, legem ipsius servemus, an negligamus : ex quo sequitur magna vitæ confusio; cùm autem Deum zelotem credimus, ejus rei meditatio facilè nos in officio continet.

Zelus Deo tribuendus quis ?

XLV. Zelus verò, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem; sed divinum illum amorem et charitatem, quâ Deus nullam à se animam patitur impunè fornicari : (1) quotquot autem ab eo fornicantur perdit.

Zelus divinus definitur.

XLVI. Est itaque zelus Dei, tranquillissima ejus sincerissimaque justitia, quâ anima falsis opinionibus pravisque cupiditatibus corrupta repudiatur et à Dei conjugio tanquam adultera removetur.

Zelum Dei quandò experimur.

XLVII. At verò zelum hunc Dei suavissimum ac dulcissimum experimur, cùm summa ejus atque incredibilis in nos voluntas zelo ipso demonstratur : nec enim aut amor ardentior inter homines, aut major arctiorque conjunctio, quàm eorum qui conjugio copulati sunt, reperitur.

Nota. Igitur quàm nos valdè diligat, ostendit Deus : cùm crebrò se vel sponso, vel marito comparans, zelotem vocat.

Quanto zelo Deus colendus.

XLVIII. Quamobrem doceat parochus, hoc loco sic divini cultûs, atque honoris cupidos homines esse debere, ut zelantes, potiùs quàm amantes,

---

(1) Ps. 72. 27.

jure dici possint illius exemplo, qui de seipso: (1) Zelo, inquit, zelatus sum pro Domino Deo exercituum, imò verò Christum ipsum imitentur, cujus illud est: (2) Zelus domus tuæ comedit me.

Transgressores mandatorum non impuniti.

XLIX. Est autem comminationis explicanda sententia inultos peccatores passurum Deum, sed eos vel tanquam parentem castigaturum, vel tanquam judicem acriter ac serverè in eos animadversurum. Quod alio in loco significans Moyses: (3) Et scies, inquit, quia Dominus Deus tuus ipse est Deus fortis et fidelis, custodiens pactum et misericordiam diligentibus se, et his, qui custodiunt præcepta ejus, in mille generationes et reddens odientibus se statim. Et Josue: (4) Non poteritis, inquit, servire Domino. Deus enim sanctus et fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis, si dimiseritis Dominum et servieritis diis alienis, convertet se et affliget vos, atque subvertet.

Locus explicandus.

L. Docendus autem populus est, comminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum et facinorosorum generationem pertinere: non quòd posteriores majorum scelerum pœnas semper luant: sed licèt illi liberique eorum impunè tulerint; non omnis tamen eorum posteritas iram Dei pœnamque vitabit.

exemplum.

Quod Josiæ Regi accidit: huic enim propter singularem pietatem, cùm pepercisset Deus, dedissetque, (5) ut in pace in sepulcrum majorum suorum inferretur, ne videret consequentium temporum mala, quæ propter Manassis avi im-

---

(1) 2. Reg. 19. 24. (2) Ps. 68. 10. Joan. 2. 17. (3) Dent. 7. 9. (4) Josue. 24. 19. (5) 1. Par. 34. 27. 28. 4. Reg. 22. 20.

pietatem, Judæ et Hierusalem erant eventura, eo mortuo, in posteros ejus est ultio Dei consecuta, sic ut ne filiis quidem Josiæ pepercerit.

Objectio solvitur.

Quâ autem ratione hæc legis verba sententiæ illi, quæ est apud Prophetam, non adversentur.: (1) Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur; sancti Gregorii auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis Patribus consentiens, apertè ostendit; inquit enim: Quisquis pravi parentis iniquitatem imitatur, etiam ex ejus delicto constringitur; quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam delicto illius gravatur.

Nota et doce.

Undè fit ut iniquus filius iniqui patris non solum sua, quæ addidit, sed etiam patris peccata persolvat, cum vitiis patris quibus iratum Dominum non ignorans, etiam suam adhuc malitiam adjungere non formidat; et justum est, ut qui sub districto judice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vitâ præsentis, etiam culpas parentis iniqui persolvere. *Exstat locus Gregor. lib. 15 Moral. c. 31. Vide August. Epis. 75. D. Thom. 1. 2. q. 87. art. 8.*

Bonitas Dei justitiam superat.

LI. Commemorabit deindè Parochus, quantum Dei justitiam superet ejusdem bonitas ac misericordia: irascitur tertiæ quartæque generationi Deus; misericordiam verò in millia impertit.

Deum oderunt peccatores.

LII. In eo autem quod dictum est: Eorum qui oderunt me, peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius ac detestabilius, quàm summam ipsam bonitatem, summam veritatem odisse? Hoc verò ad omnes peccatores idcirco pertinet,

---

(1) Ezechiel. 18. 4.

quòd quèmadmodùm, (1) qui habet mandata Dei et servat ea, Deum diligit : ita qui legem Domini contemnit et mandata ejus non servat, Deum odisse meritò dicendus est.

Amore legi parendum.

LIII. Quod verò extremum est : Et iis qui diligunt me, servandæ legis modum ac rationem docet; necesse est enim, eos qui legem Dei servant, eadè charitate atque amore quo in Deum sunt, ad ejus obedientiam adduci, quæ deinceps in singulis præceptis commemorabuntur.

DE SECUNDO DECALOGI PRÆCEPTO.

CAPUT III.

(2) **N**ON ASSUMES NOMEN DOMINI DEI TUI IN VANUM.

Hoc præceptum à primo cùr distinguitur.

I. Quanquam primo divinæ legis præcepto, quo Deum piè sanctèque colere jubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessariò continetur ; nam qui sibi honorem tribui vult, idem postulat ut se summo verborum honore prosequamur, prohibetque contraria ; quod et illa Domini apud Malachiam verba apertè indicant : (3) Filius honorat patrem et servus Dominum suum ; si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus ? Deus tamen pro rei magnitudine, hanc de suo ipsius divino et sanctitatis plenissimo nomine honorando, legem separatim ferre idque nobis disertis et perspicuis verbis præscribere voluit.

Quàm diligenter explicandum sit hoc præceptum.

II. Quod sanè Parocho ipsi argumento imprimis esse debet nequaquam satis fore si de hac re generatim loquatur ; sed ejusmodi locum hunc esse,

---

(1) Joan. 14. 21. (2) Exod. 20. 7. (3) Malach. 1. 6.

in quo ipse diutius commorari et quæcumque ad hanc tractationem pertinent, distinctè, dilucidè accuratèque apud Fideles explicare necesse sit. De hoc præcepto vide Divum Thom. 2. 2. q. 122. art. 3. item et 1. 2. quæst. 100. art. 5.

Quàm sæpè et temerè jurent homines.

III. Neque verò nimia hæc diligentia censenda est, cùm non desint, qui adeò errorum tenebris obcæcati sint, ut quem Angeli glorificant, ei maledicere non vereantur : neque enim lege semel latâ deterrentur, quominus Dei majestatem quotidie imminuere, imò singulis penè horis ac momentis, impudentissimè audeant. Quis enim non videat omnia jurejurando affirmari? omnia imprecationibus et execrationibus referta esse? usque adeò ut nemo ferè vel vendat aliquid, vel emat, vel negotium aliquod gerat, qui non jurejurandi religionem interponat, Deique sanctissimum nomen milies, vel in relevissimâ et inanis temerè non usurpet.

Nota. Quò major parochæ cura et diligentia adhibenda est, ut sæpè Fideles admoneat quàm grave hoc scelus sit et detestabile.

Unum hîc præcipitur, aliud prohibetur.

IV. Jam verò in hujus præcepti explicatione id primùm constet, cum eo quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem conjunctam esse, quas præstare homines debent : utrumque autem separatim docendum est.

In hoc præcepto quid præcipiatur.

V. Primùm quidem, ut ea quæ tradenda sunt, facilius exponantur, quid jubeat lex, mox etiam quid vetet : nam quæ imperat, illa sunt, nomen Dei esse honorandum, ac per illud sanctè jurandum. Hæc rursus quæ prohibet : Nemo divinum nomen contemnat, nemo illud in vanum assummat, neve per ipsum aut falsò, aut frustrâ, aut temerè juret.

Nomen Dei quomodo honorandum.

VI In eà itaque parte, quâ jubemur divino nomini honorem tribuere, parochus Fidelibus præcipiat Dei nomen, ipsius, inquam, litteras et syllabas, aut omninò per se nudum verbum tantummodò attendendum non esse: sed in eam cogitationem veniendum, quid valeat illa vox, quæ omnipotentem, ac sempiternam majestatem unius et triui numinis significat.

Nota. Ex his autem faciliè colligitur inanem esse nonnullorum Judæorum superstitionem, qui quod scriberent Dei nomen pronuntiare non auderent, quasi in quatuor illis litteris, non in re divinâ vis esset.

Singulis Dei nominibus par honor detur.

VII. Sed quamvis singulari numero prolatum sit: Non assumes nomen Dei; id non de uno aliquo nomine, sed de omnibus, quæ D-o tribui solent, intelligendam est; multa enim Deo imposita sunt nomina, ut Domini omnipotentis, Domini exercituum, Regis regum, Fortis et alia id genus, quæ in Scripturis leguntur, quæ parrem, eandemque venerationem habent omnia.

Scire divinum nomen et honorare tenemur.

VIII. Deinde docendum est quomodò divino nomini debitus honor adhibeatur: neque enim christiano populo cujus ore Dei laudes assiduè celebrandæ sunt, rem utilissimam et pernecessariam ad salutem ignorare fas est.

Quamvis autem multiplex sit ratio laudandi divini nominis; tamen in iis de quibus deinceps hic dicetur, vis et pondus omniùm videtur esse.

Dei nomen quibus modis laudandum.

Primus.

IX. Primùm igitur laudatur Deus, cum in omnium conspectu Deum, ac Dominum nostrum

fidenter confitemur, Christumque salutis nostræ auctorem quemadmodum agnoscimus, ita etiam prædicamus.

Secundus.

Itemque cùm verbo Dei, quo voluntas ejus enuntiatur, sanctè et diligenter operam damus, in ejus meditatione assiduè versamur; studiosè illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perinde ut cujusque personæ et muneri aptum et consentaneum est.

Tertius.

Deiude divinum nomen veneramur et colimus, cùm officii et religionis causâ divinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus tum prosperis, tum adversis illi singulares gratias agimus: inquit enim Propheta: (1) Benedic, anima mea, Domino et noli oblivisci omnes retributiones ejus. Exstantque pluri David psalmi, quibus egregiâ quâdam erga Deum pietate illius divinas laudes suavissimè decantat. Exstat admirabile illud patientiæ exemplum Job: qui cùm in maximas illas horribilesque calamitates incidisset, Deum tamen excelso et invicto animo laudare nunquam intermisit. Nos itaque cùm animi corporisque doloribus cruciamur, cùm miseriis et æumnis torquemur, statim ad Deum laudandum omne studium et animi nostri vires convertamus, illud Job dicentes: (2) Sit nomen Domini benedictum.

Quartus.

Neque verò minùs Dei nomen honoratur, si fidenter opem ejus imploramus, quò scilicet aut nos ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perfrenda constantiam et robur largiatur. Hoc enim fieri vult Dominus: (3) Invoca, inquit, me in die tribulationis et eruam te, et honorificabis me; cujus implorationis, cùm multis aliis in locis, tum

---

(1) Psalm. 102. 1. (2) Job. 3. 31. (3) Ps. 49. 15.

præcipuè in Psalmis 26. 43. et 118. illustria reperiuntur exempla.

Quintus.

Prætereà Dei nomen honore prosequimur cùm fidei faciendæ causâ testamur Deum : qui modus à superioribus valdè differt. Nam quæ suprâ enumeravimus, ita suapte naturâ bona sunt, atque expetenda, ut nihil beatius, nihil homini optabilius possit esse, quàm si in illis sedulò exsequendis se ipsum dies noctesque exerceat. (1) Benedicam, inquit David, Dominum in omni tempore : semper laus ejus in ore meo.

Usus jurandi frequentior cur improbatus.

X. At, jusjurandum licèt bonum sit, ejus tamen frequens usus minimè est laudabilis. Hujus autem discriminis ratio in eo posita est, quòd jusjurandum eâ tantùm de causâ institutum est, ut esset tanquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis et ad probandum quod dicimus, necessarium instrumentum.

Similitudo.

Ut enim corpori medicamenta adhibere non expedit, nisi necesse sit : eorundem verò frequentatio perniciosa omninò est : ita etiam, nisi cùm gravis et justa causa subest, jurejurando uti non est salutare : quod si sæpiùs adhibeatur, tantùm abest ut prosit, ut magnum detrimentum afferat.

Jurandi consuetudo undè.

XI. Quamobrem præclarè docet sanctus Chrysostomus, (*) non nascente, sed jam adulto mundo, cùm mala longè latèque propagata universum terrarum orbem occupassent, nihilque suo loco et ordine consisteret ; sed perturbata et permixta omnia, sursùm, deorsùm, magnâ rerum confusione ferrentur : et quod malorum omnium gra-

---

(1) Ps. 33. 2. (*) Ad populum Antioch. hom. 26.

vissimum est, mortales ferè omnes in fœdam idolorum servitutem seipsos abjecissent: tum denique lodgo sanè intervallo jusjurandum in hominum consuetudinem irrepsisse: nam cùm in tantà hominum perfidiâ et iniquitate nemo facilè ad credendum adduceretur, Deum testem invocabant.

Primus jurandi modus.

XII. Verùm cùm in hâc præcepti parte præcipua sit illa ratio docendi Fideles, quomodò jusjurandum piè sanctèque adhibere debeant; primùm dicendum est jurare nihil aliud esse, nisi Deum testari, quâcumque id verborum formâ et conceptione fiat; nam et testis est mihi Deus, et per Deum, idem sunt.

Secundus jurandi modus.

XIII. Est etiam illud jusjurandum, cùm ad faciendam fidem per res creatas juramus: ut, per sacra Dei Evangelia, per crucem, per Sanctorum reliquias et nomen, et cætera id genus: neque enim hæc ipsa per se jurijurando auctoritatem, aut robur aliquod asserunt, sed Deus ipse hoc præstat, cujus divinæ majestatis splendor illis in rebus elucescit. Ex quo sequitur, ut per Evangelium jurantes, per Deum ipsum jurent, cujus veritas Evangelio continetur et declaratur. Similiter et per Sanctos, qui templa Dei sunt, quique evangelicæ veritati crediderunt, eamque omni observantiâ coluerunt, et per gentes et nationes latissimè disseminârunt.

Tertius jurandi modus.

XIV. Eadem ratio est illius jurisjurandi quod per execrationem profertur: quale est illud sancti Pauli: (1) Ego testem Deum invoco in animam meam; etenim hoc pacto aliquis Dei judicio tanquam mendacii ultori subjicitur. Neque propterea

---

(1) 2. Cor. 1. 23.

negamus nonnullas ex hisce formulis ita accipi posse, quasi jurisjurandi vim non habeant; sed tamen utile est, quæ de jurejurando dicta sunt, in his etiam servare, atque ad eandem prorsus normam et regulam dirigere.

Duplex juramentum.

Assertorium.

XV. Duo autem sunt jurandi genera : primum quidem, quod assertorium appellatur : nimirum cum aliquid de re præsentis aut præteriti religiosè affirmamus, ut Apostolus in epistolâ ad Galatas : (1) Ecce coram Deo, quia non mentior.

Promissorium.

Alterum verò promissorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cum aliquid ita fore pro certo pollicemur et confirmamus : cujusmodi est illud Davidis, (2) qui Betsabæ conjugi jurans per Dominum Deum suum, promisit Salomonem ejus filium, regni hæredem fore, atque in ipsius locum successurum.

Ad legitimum juramentum quot requisita.

XVI. Verum enim verò licet ad jusjurandum satis sit Deum testem adhibere : tamen ut rectum sanctumque sit multò plura requiruntur, quæ sunt diligenter explicanda ; ea verò breviter teste divo (*) Hieronymo, Jeremias enumerat, dum inquit : (3) Jurabis : Vivit Dominus in veritate et in judicio, et in justitiâ. Quibus sanè verbis illa breviter summativeque complexus est, quibus omnis jurisjurandi perfectio continetur, veritatem, inquam, judicium et justitiam.

Quid sit jurare in veritate asserendâ.

XVII. Primum itaque in jurejurando locum

---

(1) Gal. 1. 20. (2) 3. Reg. 1. 17. (*) S. Hier. in hunc locum. (3) Jer. 4. 2.

veritas habet, nimirum ut, quod asseritur, et ipsum verum sit : et qui jurat, id ita esse arbitretur, non quidem temerè, aut levi conjecturâ adductus, sed certissimis argumentis.

Quid promittendo ?

XVIII. Alterum verò jurisjurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem planè modo veritatem requirit. Nam qui aliquid pollicetur, ita animatus esse debet, ut cùm tempus advenerit, id re ipsâ præstet et promissum exsolvat : neque enim vir probus id unquam se facturum recipiet, quod sanctissimis Dei præceptis et voluntati adversari putet : sed quidquid promittere et jurare licuerit, id semel promissum nunquàm mutabit : nisi fortassè commutatâ rerum conditione, tale esse incœperit, ut jam, si fidem servare et promissis stare velit, Dei odium et offensionem subiret. Veritatem autem jurijurando necessariam esse, David quoque indicat illis verbis : (1) Qui jurat proximo suo et non decipit.

Quid sit jurare in judicio ?

XIX. Sequitur secundo loco judicium : neque enim jusjurandum temerè et inconsideratè, sed consultò et cogitatò adhiberi debet. Itaque juraturus, primùm quidem consideret, utrùm necessitate cogatur, necne, remque totam accuratè expendat : an ejusmodi sit, ut jurejurando indigere videatur. Tempus præterea spectet, locum attendat, aliaque permulta quæ rebus adjuncta sunt, circumspiciat, non odio, non amore, aut animi perturbatione aliquâ impellatur ; sed ipsius rei vi et necessitate.

Juramentum temerarium quid ?

XX. Etenim, nisi hæc consideratio et diligens animadversio antecesserit, sanè jusjurandum præ-

---

(1) Ps. 14. 4.

ceps et temerarium erit : cujusmodi est illorum irreligiosa affirmatio, qui in re levissima et inani, nullâ ratione aut consilio, sed pravâ quâdam consuetudine jurant.

Nota et argue.

Id verò passim quotidie à venditoribus et emptoribus fieri videmus : nam illi, ut quàm plurimò vendant : hi rursus, ut quàm minimò emant, res venales, vel laudare, vel vituperare jurejurando non dubitant.

Nota. Cùm itaque judicio et prudentiâ opus sit : pueri verò ita acutè perspicere, ac distinguere nondum per ætatem possint : idcirco constitutum est, à Sancto Cornelio Pont. ne à pueris ante pubertatem, hoc est, ante XIV. annum jusjurandum exigatur. 22. q. 5. c. *honestum et cap. pueri.*

Quid sit jurare in justitiâ.

XXI. Reliqua est justitia, quæ maximè in promissis requiritur, quare si quis injustum aliquid et inhonestum promittit, et jurando peccat, et promissis faciendis scelus scelere cumulat. Exstat hujus rei in Evangèlio exemplum (1) Herodis regis, qui temerario jurejurando obstrictus, puellæ saltatrici caput Joannis Baptistæ, tamquam saltationis præmium dedit. Tale etiam fuit Judæorum jusjurandum, (2) qui se ipsos, ut est in Actis Apostolorum, eâ conditione devoverunt, nihil gustaturos, donec Paulum occidissent.

Quando et quomodo jurare licitum sit.

XXII. His ita explicatis nulla planè dubitatio relinquitur, quin illi tutò jurare liceat, qui hæc omnia servaverit, quique hisce conditionibus, tanquam præsidiis quibusdam jusjurandum munierit.

---

(1) Marc. 6. 23. (2) Act. 23. 12.

Primò.

Probatur.

Sed et multis argumentis id probare facilè est; nam lex Domini, (1) quæ immaculata est, et sancta, hoc præcepit : (2) Dominum, inquit, Deum tuum timebis et illi soli servies; ac per nomen illius jurabis.

Secundò.

Et à Davide scriptum est : (3) Laudabuntur omnes qui jurant in eo.

Tertiò.

Prætereà sacræ litteræ indicant, ipsa Ecclesiæ lumina, sanctissimos Apostolos jurejurando nonnunquam usos esse : idque ex Apostoli Epistolis (4) apparet.

Quartò.

Adde, quòd et Angeli ipsi interdum jurant : nam à sancto Joanne Evangelistà in Apocalypsi scriptum est : (5) Angelum jurasse per viventem in sæcula.

Quintò.

Quin etiam et Deus ipse jurat, Angelorum Dominus : et in veteri testamento multis in locis Deus promissiones suas jurejurando confirmat, ut (6) Abrahæ et Davidi qui illud de Dei jurejurando prodidit : (7) Juravit, inquit, Dominus et non poenitebit eum : Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Sextò ratione.

Neque verò obscura est ratio ad explicandum, cur jusjurandum laudabile sit : si quis attentius totam rem consideret et ipsius ortum finemque intueatur. Etenim jusjurandum à fide originem

(1) Psalm. 18. 8. (2) Deut. 6. 13. (3) Psalm. 62. 12. (4) 2. Cor. 1. 23. Philipp. 1. 8. 1. Thessal. 2. 10. (5) Apoc. 10. 6. (6) Heb. 6. 17. (7) Genes. 22. 16. Exod. 33. 1.

ducit, quâ homines credunt Deum totius veritatis esse auctorem, qui nec decipi unquam possit, nec alios decipere: cujus (2) oculis nuda sunt omnia et aperta, qui denique universis rebus humanis admirabili providentiâ consulit, mundumque administrat. Hâc igitur fide homines imbuti, Deum, veritatis testem adhibent, cui fidem non habere, impium ac nefarium erit.

Jurisjurandi finis et scopus.

XXIII. Quod verò ad finem attinet, eò tendit jusjurandum, atque id omninò spectat, ut hominis justitiam et innocentiam probet, finemque litibus et controversiis imponat; quod etiam Apostolus in Epistolâ ad (2) Hebræos docet.

Objectio.

Neque huic sententiæ verba illa Salvatoris nostri apud sanctum Matthæum repugnant: (3) Audistis, quia dictum est antiquis: Non perjurabis; reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omninò, neque per cœlum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum ejus: neque per Hierosolimam, quia civitas est magni regis: neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere aut nigrum: sit autem sermo vester: est, est; non, non; quod autem his abundantius est, à malo est.

Eadem solvitur.

His enim verbis jusjurandum generatim, universèque damnari non est dicendum, cùm jam suprâ viderimus Dominum ipsum, Apostolosque frequenter judæorum; sed perversum Judæorum judicium redarguere Dominus voluit, quo sibi in animum induxerant, nihil in jurejurando caven-

---

(1) Ps. 109. 4. (2) Heb. 4. 15. (3) Heb. 6. 16. (4) Matth. 5. 36. et seq.

dum esse, præter mendacium; itaque de rebus levissimis et nullius momenti, et ipsi jurabant sæpissimè, et ab aliis jusjurandum exigebant. Hunc morem Salvator reprehendit, atque improbat, docetque omninò à jurejurando abstinendum esse, nisi id flagitet necessitas.

Ad quid institutum juramentum.

XXIV. Nam propter humanam imbecillitatem jusjurandum institutum est, et reverà à malo provenit: quandoquidem aut jurantis inconstantiam indicat, aut illius, cujus causà juramus, contumaciam: qui ut credat, aliter adduci non potest.

Nota. Sed tamen jurandi necessitas excusationem habet.

Explicatur locus Evangelii.

XXV. Et quidem dum inquit Salvator: (1) Sit sermo veser: est, est, non, non; hæc loquendi formulà satis declarat, se jurandi consuetudinem in colloquiis familiarium et levium rerum prohibere, quamobrem illud præcipuè à Domino admonemur, ne faciles nimium et propensi ad jurandum simus: idque sedulò docendum erit et Fidelium auribus inculcandum: infinita enim ferè mala ex nimia jurandi consuetudine emanare, et sacrarum litterarum auctoritate, et sanctissimorum Patrum testimoniis comprobatur. In Ecclesiastico scriptum est: (2) Jurationi non assuescat os tuum; multi enim casus in illa. Item: (3) vir multum jurans, implebitur iniquitate et non discedet à domo illius plaga. Plura hac de re legi possunt apud sanctos Basilium et Augustinum in libris contra mendacium. Et hactenus de jussis, nunc de vetitis dicatur. *Basil. in Psalm. 14. ad hæc verba: Qui jurat proximo suo et Aug. lib. de mendac. c. 14. vide 12. q. 2. c. primum est.*

---

(1) Matt. 5. 37. (2) Eccl. 23. 9. (3) Ibid. 12.

Jurare temerè grande malum.

XXVI. Vetamur divinum nomen in vanum assumere : apparet enim eum gravi peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad jurandum fertur. Gravissimum autem delictum hoc esse, illa etiam verba declarant: Non assumes nomen Dei tui in vanum; quasi rationes afferret cur hoc facinus scelestum adeò ac nefarium sit; nimirum propterea quòd ejus majestas minuitur, quem nos Deum et Dominum nostrum esse profiteremur.

Falsum jurans quantam Deo faciat injuriam.

XXVII. Hoc igitur præcepto prohibetur ne homines falsum jurent : nam qui à tanto scelere non refugit, ut Deum falsò testetur, hic insignem Deo injuriam facit, quippè qui aut illi iustitiæ notam inurit, dum ipsum alicujus rei veritatem latere arbitratur, aut certè improbitatis et pravi affectûs, qui mendacium testimonio velit confirmare.

Peccatur hic.

Primò.

XXVIII. Jurat autem falsò non is solùm, qui quod falsum scit, verum esse jurando affirmat; *Vide Aug. de verbis Apost. serm. 28. et cit. 21. q. 2. c. homines.*

Secundò.

Sed ille etiam, qui jurejurando id asserit, quod cum verum sit, tamen ipse falsum putat.

Quid sit mendacium.

Nam cum mendacium eà re mendacium sit, quòd contra mentem et animi sententiam proferitur; perspicuum est, hunc planè mentiri et perjurem esse.

Tertiò.

Simili quoque ratione pejerat, qui id jurat,

quod verum existimat et tamen reverà falsum est; nisi quantum potuit, curam et diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet: quamvis enim ipsius orationi consentiat, tamen hujus præcepti reus est.

Quartò.

Ejusdem verò peccati reus censendus est, qui se aliquid jurejurando facturum promittit, cum tamen aut promissum implere in animo non fuerit: aut, si fuit, quod promisit, reipsà non præstat.

Nota. Quod etiam ad eos pertinet, qui cum se voti sponsione Deo obligarunt, non præstant.

Quintò.

Prætereà in hoc præceptum peccatur, si desit justitia, quæ ex tribus jurisjurandi comitibus una est. Itaque si quis juret se peccatum aliquod mortiferum commissurum, exempli causà, cædem hominis, hujus præcepti reus est, licet ille seriò atque ex animo dicat et jusjurandum veritatem habeat, quam primo loco requiri declaravimus.

Sextò.

His adjungi debent illa jurandi genera, quæ à contemptu quodam proficiscuntur, cum quis jurat se non obtemperaturum evangelicis consiliis: cujusmodi sunt, quæ ad cælibatum et paupertatem hortantur; quamvis enim nemo ea necessariò sequi debeat: si quis tamen juret nolle se illis parere consiliis, is eo jurejurando divina consilia contemnit et violat.

Septimò.

Prætereà, hanc legem is violat et judicio peccat qui quod verum est, jurat, idque ita se habere existimat, levibus quibusdam conjecturis adductus et longè petitis: nam etsi hujusmodi jusjurandum veritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum: nam qui sic negligenter jurat, in magno pejerandi periculo versatur.

Octavò.

Falsò prætereà jurat, qui per falsos deos jurat : quid enim est à veritate alienius , quàm mendaces et fictitios Deos tanquam verum Deum testari ? *Vide Aug. Epist. 54.*

Nonò.

Verùm quoniam Scriptura , cùm perjurium interdixit, inquit : (1) Nec pollues nomen Dei tui ; neglectio prohibetur , quæ fugienda est in reliquis , quibus ex hujus præcepti auctoritate honor debetur, quale est verbum Dei, ejus majestatem non solùm pii, sed interdum etiam impii, reverentur, ut in Judicium historià de (2) Eglon Moabitarum rege memoriæ traditum est. Dei autem verbum summâ injuriâ afficit, quicumque sacram Scripturam à rectâ et germanâ ejus sententiâ ad impiorum dogmata, et hæreses flectit ; ejus sceleris admonet nos princeps Apostolorum verbis illis : (3) Sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant ; sicut et cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.

Decimò.

Prætereà fœdis et inhonestis maculis sacra Scriptura contaminatur, cùm ejus verba et sententiæ, quæ omni veneratione colenda sunt, ad profana quæque, nefarii homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, assentationes, detractio- nes, sortes, libellos famosos, et si qua sunt alia id genus : in quod peccatum sacra Tridentina Synodus (*) animadverti jubet.

Undecimò.

Deinde ut ii Deum honorant qui ejus opem atque auxilium in suis calamitatibus implorant ita debitum Deo honorem is negat, qui illius sub-

---

(1) Lev. 19. 12. (2) Jud. 3. 20. (3) Pet. 3. 16. (*) Sess. 4. in fine.

sidium non invocat : quos redarguit David, cùm inquit : Deum non invocaverunt : illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

Duodecimò.

At verò longè magis detestabili scelere seipsos adstringunt, qui sacrosanctum Dei nomen, ab omnibus creaturis benedicendum et summis laudibus extollendum; aut etiam Sanctorum nomen cum Deo regnantium, impuro et contaminato ore blasphemare atque exsecrari audent.

Nota. Quod quidem peccatum usque adeò atrox atque immane est, ut interdum sacræ litteræ, si de blasphemiâ sermo incidat, (2) benedictionis nomine utantur.

Appendix ad secundum præceptum.

XXIX Quoniam verò pœnæ et supplicii terror peccandi licentiam vehementer coercere solet : idcirco parochus, ut hominum animos magis permoveat, atque ad hoc præceptum servandum faciliùs impellat, alteram illius partem et quasi appendicem diligenter explicabit : (3) NEC ENIM HABEBIT INSONTEM DOMINUS EUM, QUI ASSUMPSE-
RIT NOMEN DOMINI DEI SUI FRUSTRA.

Cur minæ huic præcepto subjiciantur.

XXX. Ac primùm quidem doceat, summâ ratione factum esse, ut huic præcepto minæ adjungerentur : quo quidem et peccati gravitas et in nos Dei benignitas agnoscitur; qui cùm hominum perditione non delectetur, ne ipsius iram et offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirum ut illum benevolum potiùs, quàm iratum experiamur.

Pastoribus quid agendum.

Primò.

XXXI. Urgeat hunc locum pastor, instetque

---

(1) Ps. 13. 5. et 52. 6. (2) 3. Reg. 21. 23. Job. 1. 11 et 2. 9. (3) Exod. 20. 7.

summo studio, ut populus sceleris gravitatem agnoscat et illud detestetur vehementius, et in eo evitando majorem diligentiam et cautionem adhibeat.

Secundò.

Ostendat præterea, quanta sit hominum proclivitas ad hoc peccatum committendum : ut non satis fuerit legem ferre, nisi etiam minæ adderentur. Incredibile enim est, quantum hæc cogitatio utilitatis habeat.

Nam ut nihil æquè nocet atque incauta quædam animi securitas, ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimum prodest.

Tertiò.

Tum illud etiam declaret nullum à Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantum universè minari, quicumque se hoc scelere adstrinxerit, non impunè laturum.

Quæ mala pariat secundi præcepti transgressio.

XXXII. Quapropter diversa supplicia, quibus quotidie affligimur, hujus peccati admonere nos debent. Hinc enim facile licet conjicere, homines eâ re maximas in calamitates incidere, quòd huic præcepto non obtemperent, quibus sibi propositis, cautiores eos in posterum fore verisimile est. Fideles itaque saucto timore perterriti, omni studio peccatum hoc fugiant. Nam si (1) omnis verbi otiosi in extremo judicio reddenda ratio est, quid de gravissimis sceleribus dicendum, quæ magnam divini nominis despicientiam præ se ferunt?

DE TERTIO PRÆCEPTO DECALOGI.

CAPUT. IV.

MEMENTO ut diem sabbati sanctifices.

Sex diebus operaberis et facies omnia opera tua.

---

(1) Matth. 12. 36.

Septimâ autem die sabbatum Domini Dei tui est.

Non facies omne opus in eo, tu, et filius tuus, et filia tua, et servus tuus, et ancilla tua, jumentum tuum et advena, qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, et requievit in die septimo; idcirco benedixit Dominus dici sabbati et sanctificavit eum.

Quid præcipiatur in hoc tertio præcepto.

I. Hoc legis præcepto externus ille cultus qui Deo à nobis debetur, rectè atque ordine præscribitur: est enim hic veluti quidam prioris præcepti fructus; quoniam quem intimis sensibus piè colimus; fide et spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu venerari, eidemque gratias agere. *Vide Trident. decret. de ciborum delectu et festis diebus, sess. ultim. sub finem. Item Div. Thom. 2. 2. q. 122. art. 4. item de Consecrat. dist. 3. multis capitibus.*

Deus quàm indulgens.

II. Et quoniam hæc ab iis qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facilè præstari possunt: certum tempus statutum est quo ea commodè effici queant.

Magni refert hoc præceptum explicari sæpiùs.

III. Itaque cùm hoc præceptum ejusmodi sit, ut fructum utilitatemque admirabilem afferat; maximè interest parochi summam in eo explicando diligentiam adhiberi: ad ejus autem inflammandum studium magnam vim habet primum illud præcepti verbum, **MEMENTO**: nam quemadmodum Fideles tale præceptum meminisse debent; sic Pastoris est in eorum memoriam illud et mounendo et docendo sæpè redigere.

Hoc præceptum colere quàm utile.

IV. Quantum verò Fidelium referat, hoc præ-

ceptum colere, ex eo percipitur, quòd eo diligenter colendo, ad reliqua legis jussa servanda faciliùs adducentur.

Festis ad Ecclesiam cur veniendum.

V. Cùm enim inter cætera, quæ diebus festis præstare debent, necesse habeant, verbi Dei audiendi causâ, ad Ecclesiam convenire, cùm edocti fuerint divinas justificationes, illud etiam consequentur : ut ex toto corde custodiant legem Domini; quamobrem sæpissimè sabbati celebritas cultusque præcipitur in sacris litteris, ut in (1) Exodo, (2) Levitico, (3) Deuteronomio : apud (4) Isaïam, (5) Jeremiam, item et (6) Ezechielem prophetas videre licet : quibus omnibus in locis hoc de sabbati cultu traditum est præceptum. *De præd. verbi Dei vid. Trident. sess. 5. c. 2. vide et singularem hæc de re libellum S. Caroli Borrom. in Actis Eccles. Mediolan. vide etiam Acta Eccl. Bononiens.*

Magistratum est cultum divinum promovere.

VI. Monendi verò et hortandi sunt principes, et magistratus, ut in iis maximè, quæ ad hunc cultum Dei retinendum atque augendum pertinent, Ecclesiæ præsides auctoritate suâ juvent jubeantque populum sacerdotum præceptis obtemperare.

Modus explicandi hoc præceptum.

VII. Quod autem ad hujus præcepti explanationem attinet, danda opera est ut Fideles doceantur, quibus rebus hoc præceptum cum cæteris conveniat, quibusve differat ab eis; hoc enim pacto causam illi rationemque cognoscent, quare non sabbatum, sed diem dominicum colamus, sanctumque habeamus.

---

(1) Exod. 16. 20. 31. (2) Lev. 16. 19. 23. 26. (3) Deut. 5. 16. 20. (4) Isa. 56. 58. 66. (5) Jerem. 17. (6) Ezechiel. 22. 23. 23. 40.

Hoc præceptum à cæteris novem discrepat.

VIII. Certa igitur illa differentia videtur, quòd reliqua Decalogi præcepta naturalia sunt et perpetua, neque mutari ullâ ratione possunt; quo factum est, ut, quamvis lex Mosis abrogata sit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, populus christianus servet.

Nota. Quod ideò fit, non quia Moses ità jussit, sed quòd naturæ conveniunt: cujus vi homines ad illa servanda impelluntur.

Hoc præceptum quoad tempus cæremoniale est.

IX. Hoc autem de sabbati cultu præceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum et constans est, sed mutabile: neque ad mores, sed ad cæremonias pertinet: neque naturale, quoniam non à naturâ ad id docti, aut instituti sumus, ut illo die potius, quàm alio externum cultum Deo tribuamus; sed ex eo tempore quo populus Israeliticus à Pharaonis est servitute liberatus, diem sabbati coluit.

Cur et quandò dies sabbati mutari debuit in Dominicum.

X. Tempus autem, quo sabbati cultus tollendus erat, illud idem est, quo cæteri hebraici cultus cæremoniæque antiquandæ erant, morte scilicet Christi: nam cùm illæ cæremoniæ sint quasi adumbratæ imagines lucis et veritatis; illud utique necesse erat, ut lucis ac veritatis, quæ Jesus Christus est, adventu removerentur; quâ de re S. Paulus ad Galatas ita scripsit, cùm Moisaici ritûs cultores reprehenderet: (1) Dies observatis, et menses, et tempora, et annos: timeo vos, ne fortè sine causa laboraverim in vobis. In quam etiam sententiam scripsit ad (2) Colossenses. Et hæc de differentiâ.

---

(1) Galat. 4. 10. (2) Col. 2. 16.

Hoc præceptum in quo convenit cum cæteris.

XI. Convenit autem hoc præceptum cum reliquis, non ritu et cæremoniis, sed quia aliquid habet, quod ad mores naturæque jus attineat. Nam Dei cultus ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, à naturæ jure existit: cùm illud naturâ comparatum sit, ut aliquot horas in iis quæ ad Dei cultum pertinent, versemur, cujus rei argumento est quod apud omnes nationes, statas quasdam ferias, easque publicas fuisse cernimus, quæ sacris rebus ac divinis obeundis erant consecratæ: est enim naturale homini, ut iis certum quoddam tempus necessariis rerum functionibus det, veluti corporis quieti, somno, et aliis ejusmodi rebus.

Nota hanc similitudinem.

Et quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum est, ut menti aliquid etiam temporis concederet, quo in Dei contemplatione se reficeret, atque ita cùm aliqua temporis pars esse debeat, quo res divinæ colantur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc sanè ad morum præcepta pertinet.

Dies sabbati cur mutatus in Dominicum.

XII. Quam ab causam Apostoli ex illis septem diebus eum, qui primus est, ad divinum cultum consecrare statuerunt, quem Dominicum diem dixere: nam et sanctus Joannes, in Apocalypsi, (1) Dominici dièi meminit: et Apostolus (2) per unam sabbatorum, quæ est dies Dominicus, ut sanctus Chrysostomus interpretatur, collectas fieri jubet: ut intelligamus jam tum in Ecclesiâ diem Dominicum sanctum habitum esse. *Chrys. hom. 13. in Corinth. Ambr. item et Theophilact. vide etiam Can. Apost. c. 67, Ignat. Epist. ad Magn. Just. Apol. 2. Tertull. in Apol. c. 16. et de Coron.*

---

(1) Apoc. 1. 10. (2) 1. Cor. 16. 2.

milit. cap. 3. et de Idol. cap. 14. et Cypr. Epist. 33. Clement. Alex. lib. 5. Strem. satis ante finem. Orig. homil. 7. in Exod.

Quatuor hujus præcepti partes.

XIII. Jam verò, ut sciant Fideles, quid eo die agere, à quibusve actionibus abstinere debeant: non alienum est, ut parochus totum præceptum, quod in quatuor partes rectè distribui potest, ad verbum diligenter interpretetur.

Verba quid doceant.

XIV. Itaque primùm generatim proponant, quid iis verbis præscribatur: **MEMENTO UT DIEM SABBATI SANCTIFICES.** Ob eam verò causam initio præcepti verbum illud: **Memento**, appositè additum est, quòd hujus diei cultus ad cæremonias pertineat.

Primò.

Quà de re populus admonendus esse videbatur, cùm naturæ lex, etsi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum esse doceat, hoc tamen, quo potissimùm die fieri deberet, non præscripsit.

Secundò.

Præterea Fideles docendi sunt ex iis verbis modum et rationem colligi posse, quà in totà hebdomadâ opus facere conveniat, ita scilicet, ut diem festum semper spectemus, quo die cùm actionum et operum nostrorum Deo quasi reddenda ratio sit, ejusmodi opera efficiamus necesse est, quæ neque Dei judicio repudientur, neque nobis, ut scriptum est, (1) in singultum sint et in scrupulum cordis.

Tertiò.

Postremò id docemur, quod certè animadvertere debemus, non defuturas scilicet occasiones, quatinobrem nos hujus præcepti capiat oblivio,

---

(1) 1. Reg. 25. 31.

vel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, vel spectaculorum, ludorumque studio, quibus plerumque ab hujus diei sancto religiosoque cultu abducimur.

Quid sit sabbatum.

XV. Sed jam ad id veniamus quod sabbati significatione demonstratur; sabbatum, hebraicum nomen, si latinè interpretaris, cessatio dicitur; sabbatizare propterea cessare, et requiescere latino vocabulo appellatur. Quà significatione factum est, ut sabbati nomine dies septimus diceretur, quoniam absolutâ perfectâque mundi universitate, Deus (1) ab omni opere quod fecerat, requievit: ita hunc diem in Exodo Dominus vocat.

Nota. Postea verò non solùm septimus hic dies, sed ob ejus dignitatem ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est, in quem sensum Pharisæus apud S. Lucam dixit: (2) Jejuno bis in sabbato. Atque hoc quidem de sabbati significatione.

Sanctificare quid sit.

XVI. Sanctificatio autem sabbati sacris in litteris cessatio est, quæ fit à corporis laboribus et à negotiis, ut apertè ostendunt hæc, quæ sequuntur, præcepti verba. NON OPERABERIS: neque verò id solum significat (aliter enim satis fuisset dicere in Deuteronomio: (3) Observa diem sabbati) sed cùm in eodem loco addatur, UT SANCTIFICES EUM, hoc verbo ostenditur, sabbati diem religiosum esse, divinisque actionibus et sanctis rerum officiis consecratum.

Vera sabbati sanctificatio.

XVII. Itaque diem sabbati tum plenè et perfectè celebramus, cùm pietatis et religionis officia

---

(1) Gen. 2. 3. Exod. 20. 21. Deuter. 5. 14. (2) Luc. 18. 12.
(3) Deut. 5. 12.

Deo præstamus : hocque planè sabbatum est, quod Isaias (1) delicatum appellat : quoniam festi dies sunt veluti deliciæ Domini et priorum hominum. Quare si religioso huic sanctoque sabbati cultui (2) misericordiæ adjunguntur opera, certè maxima sunt et multa præmia, quæ eodem capite nobis proponuntur.

Quis sit verus hujus præcepti sensus.

XVIII. Itaque verus ac proprius hujus præcepti sensus eò spectat, ut homo et animo, et corpore in eam curam incumbat, ut statuto aliquo tempore, à negotiis, corporisque laboribus feriat, Deum piè colat ac veneretur.

Secunda præcepti pars quid præcipit.

XIX. Alterà verò præcepti parte demonstratur, diem septimum Dei cultui divinitus dicatum esse; nam ita scriptum est : *Sex diebus operaberis et facies omnia opera tua, septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est* ; quæ verba ad eam sententiam referuntur, ut sabbatum Domino consecratum interpretemur, eique eò die religionis officia tribuamus, septimumque diem intelligamus signum esse quietis Domini.

Cur hic dies Deo addictus.

XX. Hic verò dies divino cultui dicatus est; quia rudi populo minùs expediebat habere eam facultatem temporis arbitrato suo diligendi, ne fortè Ægyptiorum sacra imitaretur.

Diem unum cur elegit Deus.

XXI. Itaque è septem diebus, ultimus ad eum colendum delectus est; quæ quidem res plena mysteriū est. Quare Dominus in (3) Exodo, apud (4) Ezechielem signum vocat : Videte itaque, ille inquit, ut sabbatum meum custodiatis.

---

(1) Isa. 58. 13. (2) Isa. 58. 6. (3) Exod. 31. 13. (4) Ezech. 44. 12.

Prima ratio.

Quia signum est inter me et vos in generationibus vestris, ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos. Itaque signum fuit, quod indicabat homines Deo se dedicare oportere, sanctosque eidem præbere, cum diem etiam videamus ei dicatum esse: siquidem ille dies sanctus est, quod tum præcipuè sanctitatem et religionem homines colere debeant.

Secunda.

Deindè signum est et quasi monumentum conditæ hujus admirandæ universitatis.

Tertia.

Signum præterea fuit Israelitarum memoriæ traditum, quo admoniti, se Dei auxilio à durissimo ægyptiacæ servitutis jugo solutos ac liberatos esse meminissent; id quod Dominus ostendit illis verbis: (1) Memento quod et ipse servieris in Ægypto; et eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti et brachio extento, idcirco præcepit tibi ut observares diem sabbati.

Spirituale sabbatum quid?

XXII. Spirituale autem sabbatum in sanctâ quâdam et mysticâ quiete consistit: nimirum, cum vetus homo Christo consepultus, ad vitam renovatur, atque in iis actionibus quæ christianæ pietati conveniunt; studiosè se exercet: debent enim, qui (2) aliquandò erant tenebræ, nunc autem lux in Domino sunt, ut filii lucis ambulare in omni bonitate, justitiâ et veritate, neque communicare operibus infructuosis tenebrarum.

Cœleste sabbatum quid?

XXIII. Cœleste verò sabbatum est (ut ait Divus Cyrillus (*) eum locum Apostoli tractans,

---

(1) Deut. 5. 15. (2) Eph. 5. 8. (*) S. Cyril. Alex. lib. 4. in Joan. cap. 5.

(1) Relinquitur ergo sabbatismus populo Dei) illa vita, in qua omnibus bonis cum Christo viventes fruemur, peccato radicitus extirpato, secundum illud : (2) Non erit ibi leo, nec mala bestia illuc ascendet, sed erit ibi via pura, et sancta vocabitur : omnia enim bona in visione Dei mens Sanctorum adipiscitur. Quare Fideles hortandi erunt his verbis et à pastore incitandi : (3) Festinemus ingredi in illam requiem.

Præter sabbata erant Judæis alia festa.

XXIV. Præter diem septimum habebat populus Judæus alios etiam festos et sacros dies divinâ lege constitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renovaretur. *De his aliis festis vide Leviticum 23. Num. 29. Deut. 6. et si vis habere moralem intelligentiam festorum ejusmodi, vide Cyrillum de adoratione in spiritu et veritate lib. 17. Divi Thom. 1. 2. quæst. 102. articulo 4. ad 10.*

Sabbatum cur mutatum.

XXV. Placuit autem Ecclesiæ Dei, ut diei sabbati cultus et celebritas in Dominicum transferretur diem.

Prima ratio.

Nam ut eo die primum lux orbi terrarum illuxit, sic Redemptoris nostri, qui ad vitam æternam nobis aditum patefecit, resurrectione, quæ eo die fuit, è tenebris ad lucem vita nostra revocata est : unde et Dominicum diem Apostoli dici voluerunt.

Secunda ratio.

Solemne præterea hunc diem esse in sacris litteris animadvertimus, quod eo die mundi creatio initium habuit, quod Spiritus Sanctus Apostolis datus sit.

---

(1) Heb. 4. 19. (2) Isa. 35. 9. (3) Heb. 4. 11.

Cur alia festa instituta.

XXVI. Alios autem dies festos ab Ecclesiæ initio, et consequentibus deindè temporibus Apostoli et sancti Patres nostri instituerunt, ut piè et sanctè Dei beneficiorum memoriam coleremus.

Ordo festorum.

XXVII. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob redemptionis nostræ mysteria religioni consecrati sunt; deinde qui sanctissimæ Virgini matri, tum verò Apostolis, ac Martyribus, cæterisque sanctis cum Christo regnantibus dicantur, in quorum victoria Dei bonitas et potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur.

Otium prohibetur.

XXVIII. Et quoniam ad hoc præceptum servandum, magnam vim ea ipsius pars habet, quæ illis verbis expressa est: Sex diebus operaberis; septimus autem dies sabbatum Dei est, parochus debet illam partem diligenter explicare. Etenim ex his verbis colligi potest, Fideles hortandos esse, ne otiosi et desides vitam traducant: sed potius Apostolicæ vocis memores, (1) negotium suum quisque agat et operetur manibus suis, sicut ab eo præceptum fuerat.

Nihil servile in Dominicum remittendum.

XXIX. Præterea hoc præcepto illud Dominus jubet ut sex ipsis diebus opera nostra efficiamus, ne aliquid eorum quæ aliis hebdomadæ diebus fieri agere oporteat in diem festum rejiciatur, atque ita animus à rerum divinarum curâ studioque avocetur.

Tertia præcepti pars quid prohibeat.

XXX. Tertia deinde præcepti pars explicanda

---

(1) 1. Thess. 4. 11.

est, quæ quodam modo describit, quâ ratione sabbati diem colere debeamus : præcipuè aut explicat quid illo die facere prohibemur. Quæ inquit Dominus, non facies omne opus in eo, et filius tuus, et filia tua, servus tuus et ancilla tua, jumentum tuum et advena qui est in portas tuas.

Quidquid mentem à Dei cultu abstrahit, vetatur.

XXXI. Quibus verbis ad id primum instimur, ut quæcumque divinum cultum impeccant, omninò vitemus : facile enim perspicitur, omne servilis operis genus prohiberi, quidem eâ re, quòd suâ naturâ aut turpe, malum sit; sed quoniam mentem nostram à vino cultu, qui finis præcepti est, abstrahit.

Nota et doce.

Quò magis peccata à Fidelibus vitanda sunt, quæ non solum animum à divinarum rerum studio avocant, sed nos à Dei amore prorsus sejungunt. *Vid. Aug. tract. 3. in Joan. et in Ps. serm. 1. et lib. de decem chordis, c. 3.*

Quæ opera non vetantur die festo.

Prima species.

XXXII. Non tamen eæ actiones neque ea opera vetantur quæ ad divinum cultum attinent, etiam servilia sint : ut altare instruere, templa alicui festi diei causâ ornare, et reliqua hujus generis, ideòque à Domino dictum est : (1) Sacerdos in templo sabbatum violare, et sinè crimine esse.

Altera species.

Sed neque earum rerum opera hac lege prohiberi existimandum est, quorum jactura facies

---

(1) Matth. 12. 5.

sit, si die festo prætermittantur, quemadmodum sacris etiam Canonibus permissum est.

Tertia species.

Multa alia Dominus in Evangelio festis diebus fieri posse declaravit, quæ faciliè parochus apud sanctos Matthæum et Joannem observabit.

Nec jumenta labori applicanda sunt die festo.

XXXIII. Sed ut nulla res prætermitteretur, cujus actione hic sabbati cultus impediretur, facta est jumenti mentio: quo animantium genere impediuntur homines, quominus sabbati diem colant. Si enim die sabbati alicujus operis actioni jumenti usus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui jumentum agat. Itaque solum per se opus facere non potest, sed hominem, qui illud molitur, adjuvat: eo autem die nemini opus facere licet; ergo neque jumentis, quorum operâ ad id homines utuntur.

Nec servis præcipienda sunt servilia die festo.

XXXIV. Itaque hujus præcepti lex eò etiam spectat; ut, si jumentorum laboribus homines parcere Deus vult, eò certè magis ipsi cavere debeant, ne inhumani sint in eos, quorum operâ atque industriâ utuntur.

Agenda diebus festis.

XXXV. Neque verò parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus atque actionibus christiani homines diebus festis exercere se debeant.

Missæ interesse.

Illæ verò ejusmodi sunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco sincerâ piâque animi attentione sacrosancto Missæ sacrificio intersimus. *Conc. Agath. c. 47. Aurel. c. 8. Tribur. c. 35. vñle de cons. dist. 1. capite Missas et cum ad celos brandas et omnes fideles.*

Sacramenta frequentare.

Divina Ecclesiæ sacramenta, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ vulnerum curationem crebrò adhibeamus. *Aug. de Eccl. dogm. c. 53. et citatur de cons. dist. 2. c. quotid.*

Peccata confiteri.

Nihil verò est, quod oportunius aut melius christianis hominibus fieri possit, quàm si peccata sua sacerdotibus sæpè confiteantur, ad quam rem perficiendam, poterit parochus populum adhortari, sumptâ hujus probandæ rei ratione, et copiâ ex iis quæ de pœnitentiæ sacramento suo loco tradita, ac præcepta sunt.

Eucharistiam percipere.

Neque solùm ad hoc sacramentum populum excitabit: sed sedulò etiam atque etiam ad illud exhortabit, ut sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum crebrò percipiant.

Conciones audire.

Attentè prætereà, diligenterque sacra concio à Fidelibus audienda est: nihil enim minùs ferendum est, neque tam profectò indignum, quàm Christi verba contemnere aut negligenter audire. *Justin. Apolog. 2. et ex Actis Apostolorum cap. 20. Aug. lib. 50. hom. Hom. 26. et cit. 1. q. l. c. interroga.*

Orare Deum et laudare.

Exercitatio item atque studium Fidelium in precibus divisque laudibus frequens esse debet.

Catechismis interesse.

Præcipuaque ejusdem cura, ut quæ ad christianæ vitæ iustitutionem pertinent, ea diligenter addiscat.

Opera misericordiæ exercere.

Sedulòque se exercent in iis officiis, quæ pieta-

tem continent, pauperibus et egenis eleemosynam tribuendo, ægros homines visitando, moerentes quique dolore afflicti jacent, piè consolando; nam ut est apud sanctum Jacobum : (1) Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem, hæc est, visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum. *Sic faciebant veteres Christiani, test. Justin. apol. 2. Tertull. in apol. et in lib. ad Martyres et in lib. 2. ad uxorem prope finem.*

Quarta præcepti pars.

XXXVI. Ex his, quæ dicta sunt, facile erit colligere quæ contra hujus præcepti regulam committuntur.

Quàm justum sit observare festa, ostendendum.

XXXVII. Parochi verò officium in eo item esse debet, ut certos quosdam locos in promptu habeat, unde rationes, atque argumenta sumat, quibus populo illud maximè persuadeatur, hujus præcepti legem summo studio accuratæque diligentia servet: ad hoc plurimum valet, ut populus scilicet intelligat, ac planè perspiciat quàm justum et rationi consentaneum sit nos certos quosdam dies habere, quos totos divino cultui tribuamus, Dominumque nostrum, à quo summa et innumerable beneficia accepimus, agnoscamus, colamus et veneremur.

Nota. Si enim jussisset nos quotidie sibi religionis cultum tribuere, nonne pro suis erga nos beneficiis, quæ maxima et infinita sunt, omnis opera danda esset, ut prompto alacrique animo ejus dicto audientes essemus? Nunc verò, paucis ad ejus cultum institutis diebus, non est cur nos negligentes atque difficiles in ejus officii functione simus, quod sine gravissimâ culpâ prætermittere non possumus. *Vide de Consecr. dist. 1. et in Decretis Titul. de feriis et Conc. Matisc. 2.*

---

(1) Jacobi 1. 27.

cap. 1. et 7. Tribur. cap. 35. Ignat. in Ep. ad Philip.
Leon. serm. 3. de quadrag. Aug. serm. 251. de temp.

*Hoc præceptum observare quàm honestum et
utile.*

XXXVIII. Demonstret deinde parochus, quanta hujus præcepti virtus sit, cum ii, qui illud rectè servaverint, in conspectu Dei esse, cum eoque colloqui videantur: nam et precibus faciendis Dei majestatem contemplamur, et cum eo colloquimur; et concionatoribus audiendis Dei vocem accipimus quæ ad aures nostras eorum operâ pervenit, qui de rebus divinis piè sanctèque concionantur: tum in altaris sacrificio præsentem Christum Dominum adoramus; et his quidem bonis illi maximè fruuntur, qui hoc præceptum servant diligenter.

Hoc præceptum violare quantum crimen.

XXXIX. Qui verò hanc legem omninò negligunt, ii, cum Deo et Ecclesiæ non obediant, neque ejus præceptum audiant, et Dei et sanctarum legum hostes sunt: quod animadverti potest ex eo, quod præceptum hoc ejusmodi est, ut nullo labore servari queat. Cum enim Deus non labores nobis imponat, quos vel difficillimos ejus causâ suscipere deberemus: sed quietos illis diebus festis à terrenis curis liberos esse jubeat, magnæ temeritatis indicium est, hujus præcepti legem recusare. Exemplo nobis esse debent supplicia, quæ de illis Deus sumpsit, qui illud violarunt, ut ex libro Numerorum (1) licet intelligere.

Nota. Ne igitur in hanc Dei offensionem incidamus, operæ pretium erit, sæpè illud verbum, memento, cogitatione repetere, magnasque illas utilitates et commoda sibi ante oculos proponere, quæ ex festorum dierum cultu percipi suprâ de-

---

(1) Num. 15. 32. et seqq.

claratum est : et multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus et diligens pastor, ut occasionis ratio postulabit, copiosè latèque persequi poterit.

DE QUARTO PRÆCEPTO DECALOGI.

CAPUT V.

HONORA PATREM TUUM ET MATREM TUAM, UT SIS LONGÆVUS SUPER TERRAM, QUAM DOMINUS DEUS TUUS DABIT TIBI.

Hoc præceptum superioribus ut conveniat.

I. Cùm in superioribus præceptis summa sit vis et dignitas, meritò quæ nunc persequimur, quia maximè necessaria sunt, proximum locum obtinent : nam illa finem, qui Deus est, continuò spectant : hæc nos ad proximi charitatem erudiunt ; etsi longiùs progressa, ad Deum, id est, illud extremum, cujus gratiâ proximum ipsum diligimus, perducunt. Quamobrem Christus Dominus præcepta illa duo de diligendo Deo et proximo (1) similia inter se esse dixit. *Vide Augustinum in Psal. 32. serm. 32. item libro 3. de Doctrinâ Christianâ capite 10. et lib. 50. hom. Hom. 38. Divi Thomæ 2. 2. quæstione 17. art. 8.*

Dilectio Dei ex dilectione parentum elucet.

II. Hic autem locus dici vix potest, quantas habeat utilitates : cùm et suos fructus ferat uberes illos quidem ac præstantes ; et sit tanquam signum, ex quo primi præcepti obedientia et cultus elucet. Qui non diligit, inquit divus Joannes, (2) fratrem suum, quem videt, Deum quem non videt, quomodò potest diligere ? Ad eundem modum : si parentes, quos secundùm Deum diligere debemus, non veneramur et colimus, cùm nobis in conspectu ferè semper sint ; Deo summo parenti et optimo, qui nullum sub aspectum cadit,

---

(1) Matth. 22. 39. Marc. 12. 31. (2) 1. Joan. 4. 20.

quem honorem, quem cultum tribuimus? ex quo perspicuum est, utraque praecepta inter se congruere.

Quàm latè pateat hoc praeceptum.

III. Hujus autem praecepti usus latissimè patet: nam praeeter eos qui nos genuerunt, multi prae-terea sunt, quos parentum loco colere debemus, vel potestatis, vel dignitatis, vel utilitatis, vel praestantis alicujus muneris et officii nomine. Parentum prae-terea, majorumque omnium laborem levat: cum enim id in primis curent, ut quos habent in suà potestate, ii rectè et divinæ legi convenienter vivant; erit hæc cura perfacilis, si omnes intelligant, Deo auctore et monitore, summum honorem parentibus tribui oportere.

Cur duabus in tabulis praecepta sint data.

IV. Quod ut præstare possimus, necesse est nosse quamdam differentiam quæ est inter praecepta primæ et secundæ tabulæ. Ergo hæc primum à Parocho sunt explicanda: idque in primis moneat, divina Decalogi praecepta fuisse in duabus tabulis incisa: in quarum altera quemadmodum à sanctis Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ jam sunt exposita; reliqua verò in alterâ tabulâ erant inclusa. *Vide Clem. Alexand. lib. 6. Strom. satis ante finem. August. in Exod. quæst. 71. et Epist. 119. capite 11. Divi Thom. 1. 2. q. 100. art. 4.*

Nota hanc rationem.

Atque hæc nobis perapposita fuit descriptio, ut praeceptorum rationem ordo ipse distingueret: nam quidquid in sacris litteris divinâ lege jubetur aut vetatur, id duorum generum oritur ex altero: aut enim erga Deum, aut erga homines charitas in omni officio spectatur. Et quidem charitatem in Deum superiora tria praecepta docent: quod verò ad hominum conjunctionem et societatem

pertinet, id reliquis septem præceptis continetur. Quocirca non sine causâ ejusmodi est facta distinctio, ut alia ad priorem, alia ad alteram tabulam præcepta referantur.

Prima differentia inter præcepta primæ et secundæ tabulæ.

V. Nam superioribus tribus præceptis, de quibus dictum est, quasi subjecta materia quam tractent, est Deus, id est summum bonum. Cæteris verò proximi bonum; illis summus, his proximus amor est propositus; illa finem, hæc autem ea quæ ad finem referuntur spectant. *Vide August. in Psal. 32. serm. 1. Divi Thomæ 2. 2. quæstione 122. articulo 1. et 2. et in opusc. 7. cap. de primo præcepto.*

Secunda differentia.

Præterea charitas Dei ex ipso pendet. Deus enim per se, non alterius rei causâ, summè diligendus est: charitas autem proximi à charitate Dei ortum habet, atque ad eam tanquàm ad certam regulam dirigenda est: nam si parentes charos habemus, si dominis paremus, et dignitate antecessentes reveremur; id eâ re maximè faciendum est, quòd eorum procreator est Deus, eosque aliis præesse voluit, quorum operâ cæteros. homines regit ac tuetur: qui cùm nobis auctor sit, ut ejusmodi personas revereamur, idcirco id præstare debemus, quia à Deo hoc ipso honore dignantur: ex quo fit, ut honor quem parentibus habemus, Deo potius, quàm hominibus haberi videatur: sic enim apud sanctum Matthæum est, cùm de observantiâ in superiores agitur: (1) Qui recipit vos, me recipit; et Apostolus in Epistolâ ad Ephesios, (2) servos instituens: Servi, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo,

---

(1) Matth. 10. 40. (2) Ephes. 6. 5.

non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi. *Vide Augustinum lib. 3. de Doctrinâ Christianâ cap. 12. et lib. 4. Confess. cap. 7. 10. 11. 12. Prosper. lib. 3. de vit. contempl. c. 13. Bernard. de diligendo Deo.*

Tertia.

Accedit, quòd Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis dignè tribuitur in quem amor augeri infuitè potest : proptereaue nostra erga illum charitas in dies fiat ardentior, necesse est, quem ejus jussu (1) ex toto corde, ex totâ animâ, ex omnibus viribus amare debemus. At charitas, quâ proximum complectimur, suis finibus circumscribitur : jubet enim Dominus proximos diligere, sicut nos ipsos.

Nota. Quòd si quis hos fines egressus fuerit, ita ut parem Deo et proximis amorem tribuat, id maximum scelus admittit. Si quis venit ad me, inquit Dominus, (2) et non odit patrem suum et matrem, et uxorem, et filios, et fratres et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus ; in quam sententiam item dictum est : (3) Sine ut mortui sepeliant mortuos suos : cùm quidam primùm humare patrem vellet, postea Christum sequi, cujus rei dilucidio illa apud sanctum Matthæum explicatio est : (4) Qui amat patrem, aut matrem plùs quàm me non est me dignus.

Parentes ut amandi.

VI. Nec tamen ulla dubitatio est quin parente vehementer amandi observandique sint : sed a pietatem in primis necessarium est, Deo, qui parens et effector est omnium, præcipuum honoris et cultum tribui, ideoquè mortales parentes amari

---

(1) Dent. 6. 5. Luc. 10. 27. Matt. 22. 37. 38. 39. (2) Luc. 14. 26. (3) Luc. 9. 60. (4) Matt. 10. 37.

ut ad cœlestem sempiternumque Patrem tota amoris vis referatur.

Parentibus quandò non obediendum.

VII. Quod si interdùm parentum jussa Dei præceptis repugnent, non dubium est quin liberi, parentum cupiditati, Dei voluntatem anteferre debeant, divinæ illius sententiæ memores : (1) Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

Honorare quid sit.

VIII. Quibus rebus expositis, parochus verba præcepti interpretabitur, atque illud primum Honorare, quid sit : est enim, de aliquo honorificè sentire, et quæ illius sunt, maximi putare omnia.

Quàm scitè verbum Honorare hìc usurpetur.

IX. Huic autem honori hæc omnia conjuncta sunt, amor, observantia, obedientia et cultus. Scitè autem in lege posita est honoris vox, non amoris, aut metus, etiamsi valdè amandi ac metuendi parentes sint : etenim qui amat, non semper observat et veretur ; qui metuit, non semper diligit : quem verò aliquis ex animo honorat, item amat et veretur.

Primò, dicendi sunt patres, genitores.

X. Hæc cùm parochus explicarit, tum aget de patribus, quique sint ii qui vocentur hoc nomine. Nam etsi de iis præcipuè patribus lex loquitur, ex quibus generati sumus, tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen, quos etiam complecti lex videtur : quemadmodùm ex pluribus divinæ scripturæ locis facilè colligimus.

Secundò, Ecclesiæ prælati et sacerdotes.

Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia sunt in sacris litteris, quod antea attigimus, quibus singulis suus honor de-

---

(1) Act. 5. 29.

betur, ac primùm Ecclesiæ præsidēs, et pastores, et sacerdotes, patres dicuntur, quemadmodum ex Apostolo constat, qui ad Corinthios scribens: (1) Non, inquit, ut confundam vos, hæc scribo; sed ut filios meos charissimos moneo. Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres; nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui. Et in Ecclesiastico scriptum est: (2) Laudemus viros gloriosos et parentes nostros in generatione suâ.

Tertiò, Magistratus.

Deinde ii quibus aut imperium aut magistratus, aut potestas commissa est, qui rempublicam gubernant, patres appellantur. Sic (3) Naaman à famulis pater vocabatur.

Quartò tutores et magistri.

Præterea, patres eos dicimus, quorum procurationi, fidei, probitati sapientiæque alii commendantur: cujusmodi sunt tutores et curatores, pædagogi et magistri. Quare (4) Eliam et (5) Eli-seum filii prophetarum patrem vocabant.

Quintò, senes.

Postremò patres dicimus senes et ætate confectos, quos etiam vereri debemus.

Parentes cur honorandi.

XI. Atque hoc in parochi præceptis maximum sit, ut doceat patres, cujuscumque sint generis, præsertim verò eos, ex quibus nati sumus, à nobis honorandos, de quibus divina lex præcipue loquitur.

Sunt hinc causæ variae.

Sunt enim immortalis Dei quasi quædam simulacra, in iisque ortus nostri imaginem intue-

(1) 1. Cor. 4. 14. (2) Eccl. 44. 1. (3) 4. Reg. 5. 13. (4) 3. Reg. 2. 12. (5) 4. Reg. 13. 14.

mur, ab iis vita nobis data est : iis Deus usus est, uti nobis animum mentemque impertiret, ab iis ad sacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum, civilemque instituti, ad morum integritatem eruditi sumus. *De officiis filiorum ergà parentes. Vide Antonium Augustinum, lib. 10. tit. 19.*

Matris mentio hìc fit jure.

XII. Doceat verò parochus, meritò nomen matris, in hoc præcepto expressum, ut ejus beneficia et merita ergà nos consideremus, quantà curà et sollicitudine nos in utero gesserit, quanto cum labore ac dolore pepererit et educàrit.

Primus honor debitus Parentibus.

XIII. Porro ità observandi parentes sunt, ut, quem eis tribuimus, honor ex amore atque intimo animi sensu depromptus videatur, quibus hoc officium debetur maximè, cùm ergà nos sint ità affecti, nullum ut laborem, nullam contentionem, nulla pericula nostrà causà refugiant, nihilque illis accidere possit jucundius, quàm ut filiis charos se esse sentiant, quos maximè diligunt. Joseph, (1) cùm in Ægypto honore et amplitudine regi esset proximus, patrem qui in Ægyptum venerat, honorificè excepit; et Salomon (2) matri advenienti assurrexit, eamque veneratus, regio in solio ad dexteram collocavit.

Secundus.

Alia præterea sunt honoris officia, quæ in parentes conferri debent : nam eos tum etiam honoramus, cùm à Deo suppliciter petimus, ut eisdem benè et feliciter omnia eveniant, ut in maximà gratià et honore sint apud homines, ut ipsi Deo ac Sanctis qui in cœlis sunt commendatissimi sint.

(1) Gen. 46. 29. (2) 3. Reg. 2. 19.

Tertius.

Item parentes honoramus, cùm nostras rationes ad eorum arbitrium voluntatemque conferimus, cujus rei suasor Salomon : (1) Audi, inquit, fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo et torques collo tuo : cujusmodi sunt etiam Divi Pauli cohortationes : (3) Filii, obedite parentibus vestris in Domino; hoc enim justum est. Item : (3) Filii, obedite parentibus per omnia; hoc enim placitum est in Domino. Et sanctissimorum hominum exemplis confirmatur : etenim Isaac, (4) cùm à patre ad sacrificium vinciretur, modeste ac sine recusatione paruit; et Rechabite, (5) ne à patris consilio unquam discreparent, vino se in perpetuum abstinnerunt.

Quartus.

Item, parentes honoramus, cùm eorum rectè facta, moresque imitamur, iis enim plurimum tribuere videmur quorum esse volumus quàm simillimi.

Quintus.

Item, parentes honoramus, quorum consilia non modò exquirimus, verum etiam sequemur.

Sextus.

Item, quibus subvenimus, ea impertientes, quæ victus cultusque desiderat, quod Christi testimonio comprobatur, qui Pharisæorum impietatem redarguens : (6) Quare et vos, ait, transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit : Honora patrem et matrem; et : Qui maledixerit patri, vel matri, mortuarius erit; vos autem dicitis : Quicumque dixerit patri, vel matri, munus quodcumque est

---

(1) Prov. 1. 8. (2) Eph. 6. 1. (3) Col. 3. 20. (4) Gen. 9. (5) Hier. 35. 6. et d. (6) Matt. 15. 4.

me, tibi proderit; et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam; et iritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. *Subvenendum esse parentibus, vide Basilium hom. de honore parentum, et in Hexam. Hom. 9. Amb. lib. 5. Hexam. capite 16. Concil. Gangr. can. 16. Vide item Distinct. 86. multis in locis Hieron. lib. 2. Commentar. in Matt. August. lib. 1 quæst. Evang. cab. 14.*

Septimus et magni momenti.

Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus, sed tùm maximè, cùm periculosè ægrotant: danda enim opera est, ne quid prætermittant quod vel ad peccatorum confessionem attinet, vel ad reliqua sacramenta, quæ à christianis hominibus percipi debent, cùm mors appropinquat: idque nobis curæ sit, ut pii religiosique homines eos crebrò invisant, qui vel imbecillos confirment, et consilio juvent, vel optimè animatos ad spem erigant immortalitatis: ut, cùm mentem à rebus humanis excitârint, totam conijciant in Deum: sic fiet, ut fidei, spei et charitatis beatissimo comitatu ac religionis præsidio muniti, mortem non modò non pertimescendam, cùm necessaria sit: sed cùm aditum ad æternitatem expediat, etiam appetendam censeant.

Octavus et ultimus.

Pestremò vel mortuis parentibus honor tribuitur, si iis funus facimus, si exsequias cohonestamus, si honorem sepulturæ impertimus, si justa et sacrificia anniversaria curamus, si, quæ ab iis legata sunt, diligenter persolvimus.

Honorandi sunt et alii qui patres appellantur.

XIV. Honorandi autem sunt non modò ii, ex quibus nati sumus, verùm etiam alii, qui patres appellantur, ut episcopi et sacerdotes, ut

ut reges, ut principes, ut magistratus, ut tutores, ut curatores, ut magistri, ut pædagogi, ut senes et cæteri ejusmodi : digni enim sunt, qui ex charitate, ex obdientiâ, ex ope nostrâ fructus percipiant, sed alius alio magis.

Prælati et Presbyteri ut honorandi.

XV. De episcopis et aliis pastoribus ita scriptum est : (1) Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur : maximè qui laborant in verbo et doctrinâ. *Vide Ambros. comment. in eundem locum.*

Primus.

Jam verò quanti ergà Apostolum amoris documenta Galatæ dederunt, quibus is præclarum illud benevolentiae testimonium tribuit : (2) Testimonium enim perhibeo vobis : quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis et dedissetis mihi.

Secundus.

Quin etiam sacerdotibus ea suppeditanda sunt quæ ad vitæ usus necessarios requiruntur : quare Apostolus, (3) Quis, inquit, militat suis stipendiis unquam? Et in Ecclesiastico (4) scriptum est : Honorifica sacerdotes; et propurga te cum brachiis : da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum et purgationis. *Decimas solvendas esse, vide Concilium Aurel. 1. capite 17. Matiscon. 2. capite 5. Forejul. c. ultimo Lateran. Magnum, capite 53. Trident. sess. 25. capite 13. Vide item multa capita 16. quæst. 1. et 7. Tit. de Decimis in Decretis D. Th. 2. 2. q. 81.*

Tertius.

Illis etiam obtemperandum esse docet Apostolus : (5) Obedite, inquit, præpositis vestris et

---

(1) 1. Tim. 5. 17. (2) Gal. 4. 15. (3) 1. Cor. 9. 7. (4) Eccl. 33. (5) Hebr. 13. 17.

subjacete eis; ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.

Nota. Quin potius à Christo Domino præceptum est, ut vel improbis obtemperemus, cum dicat: (1) Super cathedram Mosi, sederunt scribæ et Pharisei: omnia ergò, quæcumque dixerint vobis, servate et facite: secundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, et non faciunt.

Cæteris item magnatibus habendus honor.

XVI. Idem de regibus, de principibus, de magistratibus et reliquis, quorum potestati subjicimur, dicendum est. Iis verò quod honoris, cultus, observantiæ genustribuendum sit, Apostolus ad Romanos (2) latè explicat: pro quibus etiam (3) orandum esse monet et divus Petrus: (4) Subjecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive regi quasi præcelsi, sive ducibus tanquam ab eo missis. *Vide Tertull. in Apol. 6. 30. et 32. et ad Scap. capite 2.*

Principes honore divino colendi sunt.

XVII. Nam si quem eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur; habet enim venerationem hominum excellens dignitatis gradus, quia divinæ potestatis est instar, in quo etiam Dei providentiam veneramus, qui publici muneris procuracionem iis attribuit, quibusque utitur, tanquam potestatis suæ ministris. *Vide Augustinum lib. 5. de Civitate Dei, capite 10. 11. 14. et 15.*

Malis principibus quando obediendum.

XVIII. Nec enim hominum improbitatem, aut nequitiam, si tales sint magistratus, sed divinam auctoritatem quæ in illis est, reveremur, ut, quod

---

(1) Matth. 23. 2. 3. (2) Rom. 13. 1. (3) 2. Tit. 2. 2. (4) 1 Pet. 2. 13.

permirum fortassè videatur , quamvis in nos sint inimico infensoque animo , quamvis implacabiles ; tamen non satis digna causa sit , cur eos non perofficiosè observemus ; nam et Davidis magna in Saulem officia exstiterunt , cùm ei tamen esset offensior , quod innuit illis verbis : (1) Cum iis qui oderunt pacem , eram pacificus.

Eisdem quandò non obediendum.

XIX. At verò , si qui improbè , si quid iniquè imperent , cum id non ex potestate , sed ex injustitiâ , atque animi perversitate agant , omninò non sunt audiendi.

Merces huic præcepto proposita est.

XX. Ubi hæc parochus sigillatim exposuerit , deinceps consideret quodnam præmium , quàmque consentaneum iis propositum sit , qui divino huic præcepto obediunt , nam in eo fructus est maximus , ut diù vivant : propterea quòd digni sunt , qui beneficio quàm diutissimè perfruantur , cujus memoriam perpetuò conservant. Cùm igitur , qui parentes colunt , iis gratiam referant , à quibus lucis et vitæ usuram habent , jure et meritò vitam ad summam senectutem perducunt.

Hæc promissa merces explicanda.

XXI. Tum adjungenda est divinæ promissionis illustris explanatio : neque enim solum sempiternæ ac beatæ , sed hujus etiam , quam in terris agimus vitæ usus promittitur : cujus sententiæ interpres est Divus Paulus cùm inquit : (2) Pietas ad omnia utilis est , promissionem habens vitæ quæ nunc est , futuræ.

Non exigua est hæc merces.

XXII. Nec verò hæc merces aut exigua est ,

---

(1) Ps. 119. 7. (2) 1. Tim. 4. 8.

aut contemnenda, etiam sanctissimis veris, ut (1) Job, ut (2) David, ut (3) Paulo mors fuerit optabilis, et (4) ærumnosis ac miseris hominibus vitæ propagatio sit injucunda: nam illorum verborum adjunctio: QUAM DOMINUS DEUS TUUS DABIT TIBI, non modò temporis diuturnitatem ad vivendum; sed otium, quietem, incolumitatem ad benè vivendum pollicetur: nam in Deuteronomio non solùm inquit: Ut longo vivas tempore; sed illud etiam addit: (5) Ut benè sit tibi; quod deindè ab Apostolo (6) repetitum est.

Hæc mercede non gaudent multi obedientes filii, cur.

XXIII. Hæc autem bona eis suppetere dicimus, quorum pietati Deus gratiam referat: aliter enim divini promissi fides et constantia non erit: cùm interdum, qui majorem pietatem parentibus præstiterunt, iis vita brevior sit: quibus id quidem contigit.

Prima ratio.

Vel quòd iis optimè consulitur, qui priùs vitam excedunt, quàm à virtutis et officiis religione discedant: (7) rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam illorum.

Secunda.

Vel quia, dum perniciēs et rerum omnium perturbatio impendit, è corporibus evocantur, ut communium temporum acerbicatem evadant. A facie enim malitiæ, inquit propheta, (8) collectus est justus, quod fit ne eorum aut virtus aut salus periclitetur, cùm à mortalibus flagitiorum pœnas repetit Deus.

---

(1) Job. 3. (2) Ps. 119. 5. (3) Phil. 2. 17. (4) 2. Cor. 5. 2. et d. (5) Deut. 5. 16. (6) Ephes. 6. 3. (7) Sap. 4. 10. 11. (8) Isa. 57. 1.

Vel ne tristissimis temporibus ex propinquo-
rum amicorumque calamitatibus acerbissimos
luctus sentiant.

Nota. Quare metuendum est majorem in mo-
dum, cùm viris bonis immatura mors accidit.

Ingrati filii graviter puniendi.

XXIV. Ac quemadmodùm, iis qui grati in
parentes sunt, officii merces et fructus est à
Deo propositus, sic ingrati et impis filii gravis-
simis pœnis reservantur; scriptum est enim: (1)
Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte mo-
riatur. Et: (2) Qui affligit patrem et fugat ma-
trem, ignominiosus est et infelix. Et: (3) Qui
maledicit patri suo vel matri, exstinguetur lucerna
ejus in mediis tenebris. Et: (4) Oculum, qui sub-
sanuat patrem, et qui despicit partum matris
suæ, effodiant eum corvi de torrentibus et come-
dant eum filii aquilæ. Qui parentibus injuriam
intulerunt, multos fuisse legimus, in quibus ul-
ciscendis Dei iracundia exarsit; non enim Davi-
dem inultum reliquit, sed sceleri debitas pœnas
dedit Absalon, (5) quem ob ejus scelus, tribus
hastis transfixum punivit.

Sacerdotibus non obedientes ut puniantur.

XXV. De iis verò, qui sacerdotibus non ob-
temperant, scriptum est: (6) Qui superbierit no-
lens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore
ministrat Domino Deo tuo et decreto judicis mo-
rietur homo ille. *Vide Clem. Epist. 3. sub initio.*
Item Epist. primam etiam sub initio. Ambros.
lib. 2. Offic. cap. 24. Hieronym. Epist. 1. post
med. Vide item 11. quæst. 3. cap. 11. 12. 13.

Officia parentum in filios.

XXVI. Et quemadmodum divinâ lege sancitum

(1) Exod. 21. 16. 17. Lev. 20. 9. (2) Prov. 14. 26. (3) Ibid.
20. 20. (4) Ibid. 30. 17 (5) Reg. 18. 14. (6) Deut. 17. 12.

est ut parentibus filii honorem habeant, ut parent, ut obsequantur : sic parentum propria officia sunt atque munera, ut sanctissimis disciplinis ac moribus filios imbuant, iisque optima dent vivendi praecepta, ut ad religionem instructi et parati, Deum sanctè inviolatèque venerentur; quod à parentibus Susannæ (1) factum esse legimus. Itaque sacerdos parentes commoneat, ut se liberis magistros praebeant virtutis, æquitatis, continentiae, modestiae et sanctitatis.

Tria cavenda parentibus.

XXVII. Triaque praesertim declinent, in quibus sæpè offendere consueverunt.

Primum.

Primum ne quid acerbius in liberos aut loquantur, aut statuunt; quod Apostolus in Epistolâ ad Colossenses ita praecepit : (2) Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant; nam periculum est ne fracto abjectoque animo sint, dum omnia timent. Quare illud praecepiat, ut nimiam severitatem effugiant, malintque liberos corrigere, quàm ulcisci.

Secundum.

Deindè, si qua culpa commissa est, cum necessaria sit castigatio et objurgatio, ne quid liberis per indulgentiam dissolutè remittant : sæpè enim filii parentum nimiam lenitate et facilitate depravantur; quamobrem à dissolutâ indulgentiâ deterreat, exemplo (3) Heli summi sacerdotis, qui, quòd in liberos indulgentior fuerat, maximo supplicio est affectus.

Tertium.

Postremò, ne quod foedissimum est, in filiorum educatione ac doctrinâ, praeposita consilia ineant :

---

(1) Dan. 13. 3. (2) Col. 3. 21. (3) 1. Reg. 2. 3. et 4.

Prior.

Si quis gravidam mulierem pugno vel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur, fuisset quidem illud præter percussoris voluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non licet ullo modo gravidam mulierem percutere.

Posterior.

Altera, si non omnibus circumspectis, negligenter et incautè aliquem occiderit.

Sexta cædes non prohibita.

Quâ etiam ratione, si quis salutis suæ defendendæ causâ, omni adhibitâ cautione, alterum interemerit, hæc lege non teneri satîs apparet.

Quæ cædes hîc prohibeatur.

VIII. Atque hæc quidem quas modò commemoravimus, cædes sunt, quæ hoc legis præcepto non continentur; quibus exceptis, reliquæ omnes prohibeantur, sive homicidam quis spectet, sive qui occiditur, sive modus quibus cædes fit.

Quibus occidere prohibitum est.

IX. Nam quod ad eos pertinet, qui ædem faciunt, nemo planè excipitur, non divites, non potentes homines, non domini, non parentes: sed delectu omni et discrimine remoto, occidere vetitum est omnibus.

Quos occidere non licitum.

X. Si verò ii spectantur, qui interficiuntur, ad omnes hæc lex pertinet: nec quisquam est tam humilis et abjectæ conditionis homo, quin legis hujus vi defendatur.

Seipsum occidere nulli licet.

XI. Neque verò seipsum interficere cuiquam fas est: cum vitæ suæ nemo itâ potestatem habeat, ut suo arbitrato mortem sibi consiscere liceat; ideòque legis hujus verbis non itâ præscriptum

est ne alium occidas, sed simpliciter : Ne occidas.

Quilibet modus occidendi prohibitus.

XII. Sin autem multiplicem cædis faciendæ modum attendimus, nemo est qui excipiat ; non solùm enim suis cuiquam manibus , aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno vitam homini eripere non licet : sed consilio, ope, auxilio, vel aliâ quâcumque ratione id fieri prorsùs vetitum est.

Nota. In quo summa tarditas, stuporque Judæorum fuit, qui crederent se hoc præceptum servare, si manus tantùm à cæde abstinerent.

Nulli irasci, nedum quemquam occidere, licet.

XIII. Sed homini christiano, qui interprete Christo, dedit hanc legem spiritualem esse, nempe quæ non manus solùm puras, sed animum etiam castum sincerumque nos habere docet, illud non satis omninò est, quod illi satis cumulatè se præstare arbitrabantur; nam ne irasci quidem cuiquam licere in Evangelio traditum est; cùm dicat Dominus : Ego autem dico vobis : (1) Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, qui autem dixerit fratri suo : Raca, reus erit concilio; qui autem dixerit : Fatue, reus erit gehennæ ignis. *De irâ vide Basil. hom. 10. Chrysostom. hom. 29. ad populum Antioch. Divi Thomæ 2. 2. quæst. 158. per totam.*

Explicatur locus Evangelii.

XIV. Ex quibus verbis perspicuum est eum culpâ non carere qui patri succenseat, quamvis iram animo inclusam contineat : qui verò ejus iræ significationem aliquam dederit graviter peccare, at multò gravius, qui non veretur durè fratrem accipere et ei convicium facere. *Vide Aug.*

---

(1) Matth. 5. 22.

de sermon. Dom. in monte lib. 1. Divi Thomæ
2. 2. quæst 158. art. 3.

Ira non prohibita, quæ?

XV. Et quidem hoc verum est, si nulla subsit irascendi causa; nam iræ causa quæ à Deo legibusque conceditur, ea est, cum in cos animadvertimus, qui nostro imperio potestatique parent, si in eis sit culpa; christiani enim hominis ira non à carnis sensibus sed à Spiritu Sancto proficisci debet: cum nos (1) templa Sancti Spiritus, in quibus Jesus Christus habitet, esse conveniat.

Perfecta hujus præcepti observatio.

XVI. Multa prætereà sunt à Domino tradita, quæ ad perfectam hujus legis rationem pertinent, qualia illa sunt: (2) Non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbè illi et alteram: et ei qui vult tecum in judicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium: et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo alia duo. *Vide August. Epist. 5. ad Marcellum et de serm. Domini in monte, libro 2. cap 20.*

Quàm multi peccent contrà hoc præceptum.

XVII. Ex his quæ jam commemorata sunt, animadvertere licet quàm proclives sint homines ad ea peccata quæ hoc præcepto vetita sunt, quàmve multi reperiantur, qui, si minùs manu, animo saltem cædis scelus committunt.

Officium Parochi

XVIII. Et quoniam huic tam periculoso morbo remedia in sacris litteris adhibita sunt, parochi est officium ea diligenter Fidelibus tradere.

Homicidium quantum crimen.

XIX. Præcipuum autem illud est, ut intel-

(1) 1. Gor. c. 19. (2) Matth. 5. 39.

ligant, quàm nefarium sit peccatum, hominis cædes : idque vel plurimis maximisque, sauctarum litterarum testimoniis perspicui potest ; usquè enim adeò homicidium detestatur. Deus in sanctis litteris, (1) ut à bestiis hominum cædis pœnam se repetiturum dicat : ac belluam, quæ hominum læserit, occidi jubeat.

Nota. Neque aliquam ob causam à sanguine hominem abhorrere voluit, nisi ut omni ratione à nefariâ hominis cæde et animum et manus abstineret.

Homicidæ Deum ipsum impetunt.

XX. Sunt enim homicidæ humani generis, atque adeò naturæ hostes acerbissimi : qui, quantum in eis est, universum Dei opus everunt, cum hominem tollant, cujus causâ is omnia, quæcumque procreata sunt, se fecisse testatur : imo verò in Genesi cum prohibitum sit hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam et similitudinem creavit, insignem Deo injuriam is facit, quasque violentas illi manus afferre videtur, qui ejus imaginem è medio tollit.

Quàm propensus homo ad cædem.

XXI. Hoc divinâ animi cogitatione meditatus David gravissimè de sanguinariis hominibus conquestus est illis verbis : (2) Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem, neque simpliciter dixit : Occidunt ; sed : Effundunt sanguinem : quæ verba, ad detestabilis illius sceleris amplificationem, immanemque illorum crudelitatem ostendendam, protulit : utque declararet imprimis, quàm præcípites illi diabólico quodam impulsu ad id facinus ferantur dixit : Veloces pedes eorum.

---

(1) Gen. 9. 5. 6. (2) Psal. 13. 5.

Finis et scopus hujus præcepti.

XXII. Jam verò, quæ in hoc præcepto servanda esse Christus Dominus jubet, eò spectant, ut pacem cum omnibus habeamus : inquit enim, cum hunc locum interpretaretur ; (1) Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum et quæ sequuntur.

Charitas catholica præcipitur.

XXIII. Quæ ita à paracho explicabuntur, ut doceat, sinè ullà exceptione omnes charitate complectendos esse : ad quam in hujus præcepti explicatione Fideles, quàm maximè poterit incitabit : quòd in eo proximi diligendi virtus maximè eluceat.

Odium vetatur.

XXIV. Cum enim odium hoc præcepto aperte vetetur, (2) quoniam qui fratrem suum odit, homicida est : certè illud consequitur, ut amoris et charitatis præceptum detur.

Charitatis officia præcipiuntur.

Cumque hâc lege de charitate et amore præceptum sit, tum omnium etiam illorum officiorum atque actionum, quæ charitatem ipsam consequi solent, præcepta traduntur.

Patientia.

Charitas (3) patiens est, inquit divus Paulus ; patientia igitur nobis præcipitur, (4) in quâ nos animas nostras possessuros esse Salvator docet.

Beneficentiæ officia.

XXV. Beneficentia deinde charitatis comes est et sociâ ; quoniam (5) charitas benigna est.

(1) Matth. 5. 14. (2) joannes 3. 15. (3) 1. Corinth. 13. 4.
(4) Luc. 21. 19. (5) 1. Cor. 13. 4.

Benignitatis autem atque **beneficentiæ** virtus latè patet, ejusque officium in iis rebus maximè versatur, ut pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos vestiamus : et quò quisquis opis nostræ magis indiget, eò in illum plùs liberalitatis conferamus.

Beneficentia ergà inimicos exercenda.

XXVI. Hæc beneficentiæ et bonitatis officia, quæ per se sunt illustria, eò sunt illustriora, si inimicis præstentur; ait enim Salvator : (1) Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos : quod etiam Apostolus monet illis verbis : (2) Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi; hoc enim faciens, carbonem ignis congeres super caput ejus : noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

Mansuetudo et lenitas.

XXVII. Denique si charitatis legem spectemus, quæ benigna est; omnia quæcumque ad mansuetudinem, lenitatem aliasque id generis virtutes pertinent, officia colere, eà lege præscribi intelligemus.

Præcipuum charitatis officium, injurias condonare.

XXVIII. At verò longè omnium præstantissimum officium, quod charitatis plenissimum est, in quo maximè nos exercere convenit, illud est, ut injurias quas accepimus, æquo animo remittamus atque condonemus; quod ut planè efficiamus, sæpè nos divinæ litteræ, (*) ut an-

---

(1) Matt. 5. 44. (2) Rom. 12. 20. (*) Vid. Deut. 32. 35. item 1. R. 25. 32. 33. item 26. 6. 7. 8. 9. item. 2. Reg. 19. 20. Psal. 7. 3 Eccl. 28. per totum, Isa. 58. 6. Matth. 6. 14. et in Evangelio passim. Vide item Tertull. in Apol. c. 31. et 37. Aug. in Joan. tract. 81. lib. 50. hom. Hom. 61 et 168. de tempore.

teà dictum est, monent atque hortantur, cùm non beatos solùm eos dicant, qui ità prorsùs faciunt.

Nota. Sed erratorum etiam veniam iisdem à Deo datam affirmant; qui verò hoc ipsum facere negligunt, aut omninò recusant, illam non consequuntur.

Injuriarum oblivio inculcanda.

XXIX. Sed quoniam ulciscendi libido hominum mentibus ferè insita est, parochus maximam in eo diligentiam ponat necesse est, ut injuriarum oblivisci, easque remittere Christianum hominem oportere, non doceat solùm, sed penitùs etiam Fidelibus persuadeat; cùmque hæc ipsà de re apud sacros Scriptores multa fiat mentio, eos consulat ad refellendam illorum pertinaciam, qui in ulciscendi cupiditate, animo obstinato sunt atque obfirmato. Argumenta in promptu habeat, quæ illi Patres gravissima et ad eam rem maximè accommodata piè adhibuerunt. *Vide quæ citantur numero 28.*

Tria ad hoc argumenta.

XXX. Verùm hæc potissimùm tria explicanda sunt.

Primum.

Primum est, ut qui se injuriam accepisse putat, ei maximè persuadeatur, illum detrimenti, aut injuriæ præcipuam causam non fuisse, quem ipse ulcisci cupit. Sic admirabilis ille Job fecit, qui à Sabæis hominibus, à Chaldæis et à dæmone graviter læsus, nullà tamen eorum habità ratione, ut vir rectus et homo admodùm pius rectè pièque iis verbis usus est; (1) Dominus dedit, Dominus abstulit.

---

(1) Job. I. 21.

Benignitatis autem atque beneficentiæ virtus latè patet, ejusque officium in iis rebus maximè versatur, ut pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos vestiamus : et quò quisquis opis nostræ magis indigèt, eò in illum plùs liberalitatis conferamus.

Beneficentia ergà inimicos exercenda.

XXVI. Hæc beneficentiæ et bonitatis officia, quæ per se sunt illustria, eò fiunt illustriora, si inimicis præstentur; ait enim Salvator : (1) Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos : quod etiam Apostolus monet illis verbis : (2) Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi; hoc enim faciens, carbonem ignis congeres super caput ejus : noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

Mansuetudo et lenitas.

XXVII. Denique si charitatis legem spectemus, quæ benigna est; omnia quæcumque ad mansuetudinem, lenitatem aliasque id generis virtutes pertinent, officia colere, eà lege præscribi intelligemus.

Præcipuum charitatis officium, injurias condonare.

XXVIII. At verò longè omnium præstantissimum officium, quod charitatis plenissimum est, in quo maximè nos exercere convenit, illud est, ut injurias quas accepimus, æquo animo emittamus atque condonemus; quod ut planè efficiamus, sæpè nos divinæ litteræ, (*) ut an-

---

(1) Matt. 5. 44. (2) Rom. 12. 20. (*) Vid. Deut. 32. 35. em 1. R. 25. 32. 33. item 26. 6. 7. 8. 9. item. 2. Reg. 3. 20. Psal. 7. 3 Eccl. 28. per totum, Isa. 58. 6. Matth. 14. et in Evangelio passim. Vide item Tertull. in Apol. 31. et 37. Aug. in Joan. tract. 81. lib. 50. hom. Hom. 62 em serm. 61 et 168. de tempore.

Prius commodum.

Quorum primum illud est quòd (1) aliena debita remittentibus promisit Deus fore, ut ipsi etiam peccatorum veniam impetrent : ex quo promisso, quàm gratum illi sit hoc pietatis officium, facilè apparet.

Alterum commodum.

Alterum commodum est, quòd nobilitatem quandam et perfectionem assequimur, quoniam (2) condonandis injuriis, quodammodo Dei similes efficimur, qui solem suum oriri facit super bonos et malos et pluit super justos et injustos.

Tertium argumentum.

Postremò explicanda sunt incommoda illa, in quæ nos tùm incidimus, cùm injurias, quæ nobis illatæ sunt, condonare nolumus. Itaque parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, ut inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odium, non solùm peccatum grave esse, sed etiam diuturnitate peccandi graviùs inhærere.

Odii perversitas.

XXVIII. Cùm enim is, in cujus animo hic affectus insederit, inimici sui sanguinem sitiatur : illius ulciscendi spe plenus, dies noctesque in perenni quâdam malæ mentis agitatione ita versatur, ut nunquam à cædis aut nefariæ alicujus rei cogitatione cessare videatur : quò fit ut is vel nunquam, vel maximo negotio ad id impellatur, ut aut prorsùs ignoscat, aut aliqua saltem ex parte injurias remittat.

Nota. Quare meritò vulneri comparatur, cui telum infixum hæret.

Odii assecla.

XXXIV. Multa præterea incommoda et pec-

(1) Matth. 18. 38. (2) Id. 5. 45. 48.

cata sunt, quæ hoc uno odii peccato, quasi vinculo quodam, juncta tenentur; ideòque divus Joannes in hanc sententiam ità dixit: (1) Qui fratrem suum odit, in tenebris ambulat et nescit quò eat: quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus; itaque sæpiùs labatur necesse est. Etenim quò pacto fieri potest, ut dicta aliquis, aut facta illius probet quem oderit? Hinc temeraria et iniqua judicia existunt, iræ, invidiæ, obtrectiones et alia ejusmodi, quibus illi quoque implicari solent, qui aut cognatione, aut amicitia juncti sunt.

Nota. Itaque sæpè fit ut ex uno peccato multa existant.

Odium est peccatum diabolicum.

XXXV. Neque injuriâ dicitur, hoc peccatum esse diaboli; quandoquidem (2) ipse ab initio homicida fuit. Quamobrem Dei Filius Dominus noster Jesus Christus, cùm sibi mortem Pharisæi afferre cuperent, (3) illos à patre diabolo genitos esse dixit.

Remedia adversus odium.

XXXVI. Sed præter hæc quæ dicta sunt, undè sceleris hujus detestandi rationes peti possunt, alia quoque remedia, et ea profectò maximè opportuna, sanctarum litterarum monumentis tradita sunt.

Primum.

Ac primum omnium remedium et maximum est Salvatoris nostri exemplum, quod ad imitandum nobis proponere debemus: is enim, cùm ne minima quidem peccati suspicio in eum cadere posset, virgis cæsus, spinis coronatus et cruci deniquè affixus, eam habuit orationem plenissimam pietatis: (4) Pater, dimitte illis, non

---

(1) 1. Joan. 2. 11. (2) Joan. 8. 44. (3) Ibid. (4) Luc. 23. 34.

enim sciunt quid faciunt. Cujus (1) aspersionem sanguinis testatur Apostolus, melius loquentem, quàm Abel.

Secundum.

Alterum autem remedium ab Ecclesiastico propositum est, ut mortem atque illum Judicii diem recordemur : (2) Memorare, inquit ille, novissima tua et in æternum non peccabis ; quæ sententia eòdem spectat, ac si dicat : Illud sæpè etiam atque etiam cogita, brevè fore, ut mortem obeas ; proindè, quia tali tempore tibi optatissimum erit et maximè necessarium, summam Dei misericordiam impetrare : eam tibi ob oculos jam nunc perpetuòque proponas, ne cesse est ; ità enim fiet ut immanis illa ulciscendi cupiditas tibi exhauriatur, cùm ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius majusve remedium invenias quàm oblivionem injuriarum et amorem in eos qui te, aut tuos re aut ratione violârint.

DE SEXTO PRÆCEPTO DECALOGI.

CAPUT VII.

NON MOECHABERIS.

Cur hoc ordine collocetur hoc præceptum.

I. Quoniam viri et uxoris vinculum arctissimum est, et nihil utrique jucundius accidere potest, quàm intelligere se mutuo quodam et singulari amore diligere : contrà nihil molestius, quàm sentire à se debitum et legitimum amorem aliò transferri ; rectè quidem atque ordine illam, quæ hominis vitam à cæde tuetur, legem hæc, quæ de mœchiâ, sive adulterio est, consequitur, ut sanctam illam et honorabilem

---

(1) Hebr. 22. 24. (2) Eccl. 7. 40.

matrimonii conjunctionem, undè magna charitatis vis existere solet, nemo ullo adulterii scelere violare aut dirimere audeat.

Cautè explicendum est hoc præceptum.

II. Sed tamen in hâc ipsâ re explicandâ cautus admodum sit parochus et prudens, et tectis verbis rem commemoret, quæ moderatorem potius desiderat, quàm orationis copiam: verendum est enim, ne, dum is latè atquè copiosè nimis explicare studet, quibus modis homines ab hujus legis præscripto discedant; in illarum rerum sermonem fortè incidat, undè excitandæ libidinis potius materia, quàm restringendæ illius ratio emanare solet.

Divisio præcepti.

III. Sed quoniam hoc præcepto multa continentur, quæ prætermittenda non sunt, ea suo loco explicabuntur à parochis.

Prior pars prohibens.

Ejus igitur duplex vis est: altera, quâ disertis verbis adulterium vetatur. *Vide 32. q. 4. c. Meretrices. item ibid. multa alia capita. Item Ambros. de Abraham, cap. 4. Hieronym. contra Jovinianum. lib. 1. et lib. 2. item in cap. 5. Epist. ad Galat. ad illa verba (Manifesta autem) item in cap. 5. ad Ephes. ad hæc verba (Viri, diligite) August. de bono conjug. cap. 16. et lib. 22. contra Faustum, cap. 47. 48. item in quæst. Deut. q. 37. ad cap. 23. iterum Ambr. in serm. de S. Joan. qui sic incipit: Diximus superiore Dominicâ. est 65. item Gregor. in Moral. lib. 12. cap. 21. Divi Thom. 1. 2. q. 100. a. 5. et 2. 2. q. 122. a. 6.*

Altera pars præcipiens.

Alterâ, quæ eam sententiam inclusam habet, ut animi corporisque castitatem colamus.

E e 2.

Quid sit adulterium.

IV. Ut autem ab eo, quod prohibitum est, docendi initium sumatur : Adulterium est legitimi tori injuria, sive alienus, sive proprius ille sit, etenim si maritus cum muliere solutâ rem habet, suum ipse torum violat : si verò solutus vir, alienam cognoscat uxorem, adulterii labe torus alienus inquinatur.

Hic omnis et impura libido prohibetur.

V. Hoc verò adulterii interdicto omnia prohiberi D. Ambrosius (*) et Augustinus (†) auctores sunt, quæcumque inhonesta sunt et impudica.

Hoc præceptum confirmant scripturæ.

VI. In hanc sententiam hæc verba accipienda esse, ex sacris litteris tum veteris, tum novi Testamenti licet colligere; nam præter adulterium, alia libidinis genera apud Moysen puniuntur. Est Judæ in Genesi (1) judicium in nulum suam. Est præclara illa in Deuteronomio Moysis lex, (2) ne de filiabus Israel ulla esset meretrix. Exstat prætereâ Tobiae ad filium ejusmodi adhortatio : (3) Attende tibi, fili mi, ab omni fornicatione. Ecclesiasticus item : (4) Erubescite, inquit, à respectu mulieris fornicariæ. In Evangelio etiam Christus Dominus inquit; (5) de corde exire adulteria et fornicationes quæ coinquinant hominem. Apostolus verò Paulus hoc vitium sæpè multis gravissimisque verbis detestatur : (6) Hæc est, ait, voluntas Dei sanctificatio vestra, ut abstinatis vos à fornicatione; et : (7) Fugite fornicationem; et : (8) Ne commisceamini fornicariis (9). Fornicatio autem, inquit, et omnis immunditia,

---

(*) Amb. lih. 1. officior. c. 50. in fine. (†) Aug. quæst. 71. super Exod. (1) Gen. 38. 24. (2) Deut. 23. 17. (3) Tob. 4. 13. (4) Eccl. 41. 25. (5) Matth. 15. 19. (6) 1. Thess. 4. 3. (7) 1. Cor. 6. 18. (8) Ibid. 5. 9. (9) Eph. 5. 3.

aut avaritia nec nominetur in vobis; et : (1) Neque fornicarii, neque adulterii, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt.

Cur adulterium prohibeatur præcipuè.

VII. Præcipuè verò ob eam rem adulterium disertè vetitum est, quia præter turpitudinem, quæ illi cum aliis intemperantiæ generibus communis est, injustitiæ quoque peccatum non solum in proximum, sed etiam in civilem societatem adjunctum habet.

Est illud autem certum, qui se à cæterarum libidinum intemperantiâ non abstinere, eum ad hanc quæ adulterii est, incontinentiam faciliè labi.

Etiam intima animi libido hîc prohibetur.

VIII. Quarè hoc adulterii interdicto faciliè intelligimus omne impuritatis et impudicitiae genus quo polluitur corpus, prohiberi; imò verò omnem intimam animi libidinem hoc præcepto vetitam esse, tum ipsius legis vis significat, quam spiritualem esse constat, tum Christus Dominus docuit illis verbis : (2) Audistis quia dictum est antiquis, non mœchaberis : Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo.

Observanda parochis.

IX. Hæc sunt, quæ Fidelibus publicè tradenda duximus, si tamen ea addantur, quæ à sanctâ Tridentinâ Synodo (*) in adulteros et eos, qui scorta et pellices alunt, decreta sunt : prætermis-
sis multis aliis, ac variis impudicitiae et libidinis generibus, de quibus privatim unusquisque à par-
rocho admonendus erit, ut temporis et personarum ratio postulabit.

---

(1) 1. Cor. 6. 9. (2) Matt. 5. 27. 28. (*) Sess. 24. de reform.

Castitas unicuique pro suo statu servanda.

X. Sequitur nunc, ut ea explicentur quæ jubendi vim habent. Docendi igitur sunt Fideles, ac vehementer hortandi, ut pudicitiam et continentiam omni studio colant, (1) mudentque se ab omni inquinamento carnis et spiritûs, perficientes sanctificationem in timore Dei.

In primis autem admonendi sunt, quamvis castitatis virtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac planè divinum virginitatis propositum sanctè et religiosè colunt, tamen iis etiam convenire, qui vel cælibem vitam agunt, vel matrimonio juncti, à vetitâ libidine puros se et integros servant.

Remedia paranda adversus libidines.

XI. Quoniam verò multa à sanctis (†) Patribus tradita sunt quibus docemur domitas habere libidines, et coercere voluptates, ea parochus studeat populo accuratè expouere, atque in hac traditione diligentissimè versetur.

Remedia contrà cogitationes impuras.

XII. Hæc autem ejusmodi sunt, partim quæ in cogitatione consistunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium positum est, id in eo maximè versatur, ut intelligamus.

Primum.

Quanta sit hujus peccati turpitudine et perniciēs: quâ cognitâ, facilius fiet ejus detestandi ratio; perniciosum verò scelus esse, intelligi ex eo potest, quoniam propter hoc peccatum è Dei regno pelluntur, atque exterminantur homines: quod malorum omnium ultimum est.

Secundum.

Et hæc quidem calamitas omnium scelerum

(1) 2. Cor. 7. 1. (†) Vide D. Thom. 2. 2. q. 151. Trid. 24. de mati n. c. 3. et sess. 25. de regular.

communis est : illud autem hujus peccati proprium, quod qui fornicantur, in sua ipsi corpora peccare dicuntur, ex sententiâ Apostoli ita scribentis : (1) Fugite fornicationem; omne enim peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est : qui autem fornicatur, in corpus suum peccat; quod ob eam causam dictum est : quoniam illud injuriosè tractat, cum ejus violat sanctitatem. Quâ de re ad Thessalonicenses ita D. Paulus : (2) Hæc est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra : ut abstineatis vos à fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum, vas suum possidere in sanctificatione et honore, non in passione desiderii, sicut et gentes quæ ignorant Deum.

Tertium.

Deindè id quod scelestius est, si homo christianus meretrici turpiter se dedat, membra quæ Christi sunt, ea meretricis facit; ita enim D. Paulus ait : (3) Nescitis quoniam corpora vestra, membra sunt Christi? tollens ergò membra Christi, faciam membra meretricis? absit : an nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur?

Quartum.

Est præterea homo christianus, ut idem testatur, (4) templum Spiritûs Sancti : quod violare nihil aliud est, nisi ab eo Spiritum Sanctum ejicere.

Adulterii gravis injustitia.

XIII. In adulterii autem scelere magna inest iniquitas : si enim, ut vult Apostolus, qui matrimonio juncti sunt, ita eorum alter alterius potestati mancipatus est, ut (5) neuter sui corporis potestatem jusque habeat, sed mutuo quodam

---

(1) 1. Cor. 6. 18. (2) 1. Thess. 4. 3. (3) 2. Cor. 6. 15.
(4) 2. Cor. 6. 19. (5) Ibid. 7. 4.

Apostolus ; (1) Nolite , inquit , inebriari vino , in quo est luxuria.

Tertium.

Sed maximè animus ad libidinem oculis inflammari solet , quò pertinet illa Christi Domini sententia : (2) Si oculus tuus scandalizat te , erue eum et projice abs te. Multæ præterea sunt prophetarum de eadem re voces , ut est apud Job : (3) Pepigi fœdus cum oculis meis , ut ne cogitarem quidem de virgine. Sunt multa denique , ac penè innumerabilia exempla malorum , quæ ex oculorum aspectu ortum habuerunt : sic (4) David : sic Rex Sichem (5) peccavit : hocque item pacto senes (6) illi Susannæ calumniatores deliquerunt.

Quartum.

Elegantior item ornatus , quo oculorum sensus valdè excitatur , occasionem libidini non parvam sæpè præbet ; ideòque Ecclesiasticus monet : (7) Averte faciem tuam à muliere comptâ.

Notet Pastor.

Cùm igitur mulieres in nimio ornatûs studio versentur , non alienum erit , si parochus aliquam in eo diligentiam adhibeat , ut eas interdum moneat , objurgetque verbis , quæ hoc de genere gravissima Apostolus Petrus ita protulit : Mulierum non sit extrinsecus capillatura , aut circumdatio auri , aut indumenti vestimentorum cultus. Divus Paulus item : (8) Non in tortis , inquit , erinibus , aut auro , aut margaritis , vel veste pretiosa : multæ enim auro et margaritis adornatæ , ornamenta mentis et corporis perdiderunt.

Quintum.

Hoc autem libidinis incitamentum , quod è

(1) Eph. 5. 18. (2) Matt. 5. 29. (3) Job. 31. 1. (4) 1. Reg. 11. (5) Gen. 34. 2. (6) Dan. 13. 8. (7) Ecc. 8. 9. (8) 1. Pet. 3. 3. (9) 1. Tim. 2. 9.

vestium exquisito ornatu existere solet, alterum sequitur, quod est turpis obscenique sermonis : nam verborum obscœnitate, quasi face quâdam subjectâ, adolescentum accenduntur animi : (1) Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala, inquit Apostolus : hocque ipsum cum maximè efficiant delicatiores et molliores cantus ac saltationes, ab iis quoque diligenter cavendum est.

Sextum.

Quo in genere numerantur item libri obscœnè et amatorie scripti : qui ita vitandi sunt, ut imagines, quæ aliquam turpitudinis speciem præ se ferunt; cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosque adolescentum animos vis in illis sit maxima. Sed parochus in primis curet ut, quæ de iis à sacrosancto Tridentino Concilio (*) piè religiosèque constituta sunt, ea sanctissimè serventur.

Septimum. Octavum. Nonum. Decimum. Undecimum.

Hæc verò omnia, quæ commemorata jam sunt, si magno adhibito studio, curaque vitentur, omnis ferè libidinis materia tollitur, sed ad illius vim opprimendam maximè valent frequens Confessionis et Eucharistiæ usus : tum assidue ac piæ quidem ad Deum preces, cum eleemosynis atque jejuniis conjunctæ.

Castitatem dat Deus petentibus.

XIX. Est enim castitas (2) donum Dei, quod rectè petentibus non denegat; (†) nec patitur uos tentari supra id quod possumus.

(1) 1. Cor. 15. 33. (*) Sess. 25. decreto de invocat. et ven. et sacris imagin. (2) 1. Cor. 7. 7. ibid. 10. 13. (†) Vide Tertull. de Monog. in fine Nazian. orat. 3. Basil. de virg. ultra medium Chrysostom. et Hieron. in c. 16. Matt. Aug. libro 6. Confess. cap. 11.

Alia Antidota.

XX. Corpus autem non jejuniis modò et iis præsertim, quæ sancta Ecclesia instituit, sed vigiliis etiam, piis peregrinationibus, atque aliis afflictationum generibus exercendum est, sensuumque appetitiones reprimendæ, in iis enim atque aliis ejusmodi rebus maxime cernitur temperantiæ virtus : in quam sententiam ad Corinthios ita Divus Paulus scribit : (1) Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet : et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam ; et paulò post : Castigo, inquit, corpus meum et in servitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. Et alio loco : (2) Carnis curam ne feceritis in desideriis.

DE SEPTIMO PRÆCEPTO DECALOGI.

CAPUT VIII.

Vetus Ecclesiæ mos hoc præceptum inculcandi.

I. **N**ON FURTUM FACIES. Vêterem hunc Ecclesiæ morem fuisse, ut hujus præcepti vis et ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apostolum objurgatio eorum qui cæteros ab iis vitiis maxime deterrent, quibus ipsi cumulati reperiabantur : Qui enim, inquit, (3) alium doces, te ipsum non doces ? Qui prædicas non furandum, furaris ?

Istius moris utilitas.

II. Quo doctrinæ bono non solùm frequens illorum temporum peccatum corripiebant, sed etiam turbas ac lites sedabant, aliasque malorum causas, quæ furto commoveri solent.

Parochorum officia hæc in parte.

III. In iis et delictis, et delictorum incommo-

(1) 1. Cor. 9. 25. (2) Rom. 13. 14. (3) Rom. 2. 21.

dis atque calamitatibus cùm nostra etiam hæc ætas miserè versetur, ad exemplum sanctorum Patrum et christianæ disciplinæ magistrorum, parochi hunc urgebunt locum, et assiduè ac diligenter hujus præcepti vim ac sententiam explicabunt.

Amor Dei in nos quantus hinc eluceat.

IV. Ac primùm officium et diligentiam suam conferent ad declarandum Dei infinitum amorem ergà genus humanum, qui non modò illis duobus interdictis : Non occides, non mœchaberis, quasi præsidiis et vitam, corpusque nostrum, et famam, existimationemque tueatur; sed etiam hoc præcepto : Non furtum facies, tanquàm custodià quâdam externas res ac facultates munit atque defendat : quam enim hæc verba subjectam habent notionem, nisi eam, quam suprà diximus, cùm de aliis præceptis loqueremur? vetare videlicet Deum, bona hæc nostra, quæ in ejus tutelâ sunt à quoquam auferri aut violari. *Vid. D. Thom. 1. 2. q. 100. art. 3. et 2. 2. q. 122. art. 6.*

Quàm libenter huic præcepto obediendum.

V. Quod divinæ legis beneficium quò majus est, eò nos in ipsius beneficii auctorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam et habendæ et referendæ gratiæ nobis optima ratio proposita est, ut non tantùm præcepta libenter, auribus accipiamus, sed etiam re ipsâ probemus, ad hoc colendum præcepti officium Fideles excitandi et inflammandi sunt.

Duas in partes dividitur hoc præceptum.

VI. Est autem hoc præceptum, quemadmodum superiora, divisum in duas partes, quarum altera quæ furtum vetat, apertè est enuntiata : alterius sententia et vis, quo jubemur benigni et liberales esse in proximos, in priore occulta

est et involuta. De priore igitur, priùs dicetur:
Non furtum facies:

Quid hìc per furtum intelligatur.

VII. In quo illud animadvertendum est furti nomine non id modò intelligi, cùm occultè ab invito domino aliquid aufertur; sed etiam cùm aliquid alienum contra voluntatem scientis domini possidetur, nisi fortè existimandum est eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per vim et iniuriam non improbare; cùm exstet illud Apostoli: (1) Rapaces regnum Dei non possidebunt; quorum omnem rationem et consuetudinem fugiendam esse idem scribit Apostolus. *Vide Augustinum quæst. 71. in Exod. et citatur 32. q. 4. cap. Meretrices.*

Rapina furto est deterior.

VIII. Quanquàm verò majus peccatum (2) rapinæ sint, quàm furtum; quæ præter rem, quam alicui adimunt, præterea vim afferunt: et majorem imponunt ignominiam. *Vide divum Thom. 2. 2. 66. art. 4 et 9. item 14. q. 4. c. poenale.*

Nomen furti cur hìc usurpatur

IX. Mirandum tamen non est, quòd leviori hoc furti nomine notatum sit divinæ legis præceptum, non rapinæ; id enim summâ ratione factum est: quia furtum latius patet et ad plura pertinet, quàm rapinæ, quas tantummodò illi facere possunt, qui potentiâ et viribus præstant.

Nota. Quanquàm nemo non videt, exclusis ejusdem generis levioribus peccatis, graviora etiam facinora prohiberi.

Variae furti species.

X. Variis autem nominibus notatur injusta possessio et usus rerum alienarum, ex varietate eorum, quæ et invitis et insciis dominis, auferuntur.

---

(1) 1. Cor. 6. 10. (2) Ibid. d. 5. 10.

Furtum.

Nam si privatum quid privato adimitur, furtum dicitur.

Peculatus.

Si surripitur publico, peculatus appellatur.

Plagiatum.

Plagiatum vocant, si homo liber vel servus alienus in servitutem adducitur.

Sacrilegium.

Si verò sacra res eripitur, nominatur sacrilegium; quod facinus maximè nefarium ac sceleratum adeò in mores inductum est; ut bona quæ necessario et sacrorum cultui, et Ecclesiæ ministris et pauperum usui piè ac sapienter fuerant attributa, in privatas cupiditates perniciosasque libidines convertantur.

Furandi voluntas prohibetur.

XI. Sed præter ipsum furtum, id est externam actionem furandi, etiam animus et voluntas Dei lege prohibetur.

Nota. Est enim spiritualis lex, quæ animum, fontem cogitationum et consiliorum, inspicit. De corde enim, inquit Dominus apud sanctum Matthæum, (1) exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia.

Furtum est grave scelus.

XII. Sed quàm grave scelus furtum sit, ipsa naturæ vis et ratio satis ostendit: est enim iustitiæ contrarium quæ suum cuique tribuit. Nam bonorum distributiones et assignationes, jam inde ab initio, jure gentium constitutas, divinis etiam et humanis legibus confirmatas, ratas esse oportet, ut unusquisque, nisi humanam societatem

(1) Matth. 15. 19.

de multis.

Eruptunt odia.

Susciuntur inimicitiae.

Existunt interdum acerbissimae in hominum damnationes.

Restitutio facienda necessario.

XIV. Quid dicemus de ea necessitate nitus imposita est omnibus satisfacien- aliquid ademptum sit? Non enim, i- gustinus, remittitur peccatum, nisi ablatum. *Epist. 54.*

Restitutio factu difficilis.

XV. Quae restitutio, cum quis non alienis locupletari, quantum habeat tem, praeter id, quod unusquisque rum consuetudine, et de suo sensu ju- test, ex testimonio Habacuc prophet- telligere; inquit enim: (2) Vae ei, qui non sua usquequod et aggravat contra- lutum!

Nota. Lutum appellat densum, rei- um necessitatem unde emergere et

duobus furto et rapinis, dixisse satis erit; ad quæ tanquàm ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur detestanda et ad fidelem populum à scelesto facinore deterrendum, conferent omnem curam ac diligentiam parochi.

Furtum faciunt.

XVII. Verùm hujus generis partes persequamur.

Primò.

Sunt igitur fures etiam, qui furto sublatas res emunt, vel aliquo modo inventas occupatas aut adeptas retinent: ait enim sanctus Augustinus: (*) Si invenisti et non reddidisti, rapuisti.

Nota. Quod si rerum dominus nullà ratione inveniri potest, illa sunt bona in usus pauperum conferenda.

Nota. Quæ ut restituat, qui adduci non potest, eà re facile probat, se undiquè ablaturum omnia, si possit.

Secundò.

Eodem se alligant scelere, qui in emendis vendendisque rebus fraudes adhibent et vanitatem orationis; horum fraudes vindicabit Dominus.

Nota. Gravior et iniquior in hoc furto-
rum genere sunt ii, qui fallaces et corruptas merces vendunt pro veris et integris: quive pondere, mensurà, numero ac regulà decipiunt emptores: est enim in Deuteronomio: (1) Non habebis in sacco diversa pondera: et in Levitico: (2) Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regulà, in pondere, in mensurà: statera justa et æqua sint pondera; justus modius æquusque sextarius. Est et alio loco: (3) Abominatio est apud Dominum pondus, et pondus; statera dolosa non est bona.

(*) Lib. 50. Hom. Hom. 9. et de verbis Apost. ser. 19. (1) Deut. 2. 5. 15. (2) Lev. 19. 35. (3) Prov. 20. 23.

Tertiò.

Furtum etiam apertum est operariorum et artificum, qui totam et integram mercedem exigunt ab iis quibus ipsi justam ac debitam operam non dederunt.

Quartò.

Nec verò distinguuntur à furibus servi domitorum, rerumque custodes infidi, quin etiam eò sunt detestabiliores quàm reliqui fures, qui clavibus excluduntur, quod furaci servo nihil damni obsignatum aut occlusum esse potest.

Quintò.

Furtum prætereà facere videntur, qui fictis simulatisque verbis, quive fallaci mendacitate pecuniam extorquent, quorum eò gravius est peccatum, quòd furtum mendacio cumulant.

Sextò.

Illi quoque in furum numero reponendi sunt qui cùm ad privatum aliquod, vel publicum officium conducti sunt, nullam vel parvam operam navantes, munus negligunt, mercede tantùm ac pretio fruuntur.

Septimò.

Reliquam furtorum multitudinem, à solerti avaritià quæ omnes pecuniæ vias novit, excogitatam, persequi longum est et, ut diximus, difficillimum; itaque de rapinis, quod est alterum horum scelerum caput, dicendum videtur.

Nota. Si priùs monuerit parochus christianum populum, ut meminerit illius Apostoli sententiæ: (1) Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli. Nec ullo sibi loco patiatur excidere præceptum hoc: (2) Quæcumque vultis ut faciant vobis homines et vos facite illis; et illud cogitent perpetuò: (3) quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquandò alteri facias.

---

(1) 1. Tim. 6. 9. (2) Matth. 7. 12. (3) Tob. 4. 16.

Prima rapinæ species.

XVIII. Rapinæ igitur patent latius. Nam qui debitam operariis mercedem non persolvunt, sunt rapaces, quos sanctus Jacobus ad pœnitentiam invitât illis verbis : (1) Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis : cujus pœnitentiæ causam subjungit : Ecce enim merces operariorum qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat ; et clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit : quod genus rapinarum in (2) Levitico, in (3) Deuteronomio, apud (4) Malachiam et apud (5) Tobiam vehementer improbat.

Secunda.

In hoc crimine rapacitatis includuntur qui, quæ Ecclesiæ præsilibus et magistratibus debentur vectigalia, tributa, decimas et reliqua hujus generis non dissolvunt, vel intervertunt, et ad se transferunt.

Tertia.

Huc etiam referuntur feneratores in rapinis acerrimi et acerbissimi, qui miseram plebem compilant ac trucidant usuris.

Usura quid sit.

XIX. Est autem usura, quidquid præter sortem et caput illud quod datum est, accipitur, sive pecunia sit, sive quidvis aliud, quod emi aut æstimari possit pecuniâ : sic enim apud Ezechielem scriptum est. (6) Usuram et superabundantiam non acceperis ; et Dominus apud Lucam : (7) Mutuum date, nihil inde sperantes.

Usura facinus odiosum.

XX. Gravissimum semper fuit hoc facinus etiam

---

(1) Jac. 5. 1. (2) Lev. 19. 13. (3) Deut. 24. 14. (4) Mal. 3. 5. (5) Tob. 4. 15. (6) Ezech. 18. 8. (7) Luc. 6. 33.

apud gentes et maximè odiosum. Hinc illud : Quid fenerari? quid hominem, inquit, occidere? Nam qui fenerantur, bis idem vendunt, aut id vendunt, quod non est. *De usura vide 14. quæst. 1. et quæst. 4. passim. Vide item titulum de Usuris in Decretalibus et Divi Thomæ 2. 2. quæst. 78. item Ambrosium libro de Tobia cap. 14.*

Quarta rapinæ species,

Item rapinas faciunt nummarii judices, qui venalia habent judicia, et pretio muneribusque deliniti optimas tenuiorum et egentium causas evertunt.

Quinta.

Fraudatores creditorum et inficiatores, qui sumpto temporis spatio ad solvendum, suâ, vel alienâ fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem crimine rapinarum, quorum etiam delictum gravius est, quòd mercatores, illorum destitutionis ac fraudationis occasione, magno detrimento civitatis vendunt omnia cariùs; in quos illa Davidis sententia videtur convenire : (1) Mutuabitur peccator et non solvet.

Sexta.

Quid de locupletibus dicemus iis, qui ab illis qui solvendo non sunt, quod commodârunt, exigunt acerbiùs et pignora etiam ea auferunt contra Dei interdictum, quæ ad eorum corpus tuendum sunt necessaria? inquit enim Deus : (2) Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum ante solis occasum reddas ei; ipsum enim est solum quo operitur indumentum carnis ejus, nec habet aliud, in quo dormiat : si clamaverit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum. Horum exactionis acerbiteriam jure rapacitatem, atque adeò rapinas appellabimus. *Titulum habes de*

---

(1) Psal. 36. 21. (2) Exod. 22. 26.

CONCILII TRIDENT. Pars III. 513
*pignore. in Decretal. lib. 3. ut tit. 21. vide Amb.
lib. 5. de offic. cap. 6.*

Septima.

Ex numero eorum, qui raptores dicuntur à sanctis Patribus, sunt qui in frugum inopiâ comprimunt frumentum, faciuntque ut suâ culpâ carior ac durior sit annona : quod etiam valet in rebus omnibus ad victum et ad vitam necessariis, ad quos illa Salomonis pertinet execratio: (1) Qui abscondit frumenta maledicetur in populis. Quos, suorum scelerum admonitos, parochi liberius accusabunt, ac propositas illis peccatis pœnas explicabunt uberius.

De restitutione.

XXI. Hæc de vetitis : nunc ad jussa veniamus in quibus satisfactio, vel restitutio primum locum habet; peccatum enim non remittitur, nisi restituatur ablatum.

Qui restituere teneantur.

XXII. Sed quoniam non is solùm, qui furtum fecit, ei cui furatus est id debet restituere : sed omnes præterea, qui furti participes fuerunt, hâc lege restitutionis tenentur, aperiendum est, qui sint illi, qui hanc satisfaciendi, vel restituendi necessitatem effugere non possint.

Primò, imperantes.

Sunt autem pluræ hominum genera, ac primum est eorum qui furari imperant; qui non modò sunt ipsi furtorum socii et auctores, sed etiam in illo furum genere deterrimi.

Secundò, suasores.

Alterum genus par voluntate primis, potestate dispar, in eodem tamen furum gradu ponendum eorum, qui cùm jubere non possint, suasores sunt atque impulsores furtorum.

---

(1) Prov. 11. 26.

Tertiò, consentientes.

Tertium genus est eorum, qui cum furibus consentiunt.

Quartò, participantes.

Quartum genus est eorum, qui participes furtorum, inde lucrum ipsi etiam faciunt; si lucrum dicendum est, quod, nisi resipuerint eos addicit æternis cruciatibus, de quibus sic loquitur David: (1) Si videbas furem, currebas cum eo.

Quintò, non prohibentes.

Quintum genus est furum, qui cum furta possint prohibere, tantum abest ut illis occurrant et obsistant, ut eorum licentiam permittant atque concedant.

Sextò, non indicantes.

Sextum genus est eorum qui cum et furtum factum, et ubi factum sit, certò sciant, et non indicant rem, sed eam se scire dissimulant.

Septimò, custodes furti.

Postremum genus est, quod omnes complectitur furtorum adjuutores, custodes, patronos, quique illis receptaculum præbent, ac domicilium; qui omnes et satisfacere debent iis, quibus aliquid detractum est, et ad illud necessarium officium vehementer cohortandi sunt.

Octavò.

Ne hujus quidem sceleris, omninò sunt expertes approbatores furtorum et laudatores.

Nonò.

Nec verò etiam ab eadem culpâ sunt alieni filii-familias et uxores, qui pecunias à patribus et viris surripiunt.

De operibus misericordiæ.

XXIII. Jam verò huic præcepto illa subjecta.

(1) Psal. 49. 18.

sententia est, ut pauperum et inopum misereamur, eorumque difficultates et angustias nostris facultatibus et officiis sublevemus; quod argumentum, quia sæpissimè et copiosissimè tractandum est, petent ea parochi ex virorum sanctissimorum (*) Cypriani, (†) Joannis Chrysostomi, (††) Gregorii Nazianzeni et aliorum libris, qui de eleemosynâ præclare scripserunt et quibus huic muneri satisfaciant.

Motiva ad suadenda opera misericordiæ.

XXIV. Sunt enim inflammandi Fideles ad studium et alacritatem opitulandi iis, quibus alienâ misericordiâ vivendum est.

Primum.

Sunt verò etiam docendi quantam habeat necessitatem eleemosyna, ut videlicet re et operâ nostrâ in egentes simus liberales, verissimo illo argumento quòd summo judicii die detestaturus sit eos Deus, et sempiternis ignibus addicturus, qui eleemosynæ officia prætermiserint ac neglexerint: illos autem collaudatos in patriam cœlestem introducturus, qui benignè fecerint indigentibus. Est utraque Christi Domini ore pronuntiata sententia: (1) Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum; et: Discedite à me, maledicti, in ignem æternum.

Secundum.

Utentur præterea Sacerdotes accommodatis illis ad persuadendum locis: (2) Date et dabitur vobis.

Tertium.

Proferent Dei promissum, quo nihil uberius,

(*) Cyp. lib. de opera et eleemosy. (†) Chrysost. hom. 32. ad popul. Antiochen. et hom. 33. et 24. in Matth. vide etiam hom. 16. 37. ad popul. Antiochen. (††) Nazians. orat. de pauperum amore. August. sermon. 50 et 227 de tempore, item hom. 18. 19. 28. 45. (1) Matt. 25. 34. 41. (2) Luc. 6. 38.

hâc et in alterâ vitâ daturum se Deus pollicetur.

Furti aut rapinæ nulla excusatio.

XXX. Sed quia non desunt, qui etiam se in furtis excusent, admonendi sunt, fore ut nullam eorum peccati excusationem accipiat Deus, immò verò futurum, ut illâ purgatione non modò non levetur peccatum, sed mirum in modum augeatur.

Inanis nobilium excusatio.

XXXI. Ecce nobilium hominum non ferendæ deliciæ, qui culpam extenuare sibi videntur, si se affirmarint, non cupiditate, aut avaritiâ ad detrahendum alteri sua defendere, sed tuendæ causâ amplitudinis familiæ et majorum suorum, quorum existimatio ac dignitas rueret, nisi rerum alienarum accessione fulciretur.

Nobiles ut à rapinis avertendi.

XXXII. Quibus perniciosus error eripiendus est, simulque demonstrandum, unam esse rationem conservandi et amplificandi copias et opes, majorumque gloriam, si Dei voluntati paruerint, si ejus præcepta servarint: quibus contemptis, fundatæ et optimè constitutæ opes evertuntur; reges ex regio solio et summo gradu honoris præcipites exturbantur: in quorum locum infimi interdum homines, et qui summo in odio illis fuerunt, divinitus vocantur. Incredibile est, quantoperè his succenseat Deus, cujus rei testis est Isaias, apud quem sunt illa Dei verba: (1) Principes tui, infideles, socii furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones; propter hoc ait Dominus Deus exercituum, fortis Israel: Eheu! consolabor super hostibus meis, et vindicabor de inimicis meis; et convertam manum

---

(1) Isa. 1. 23 et d.

meam ad te et excoquam ad purum scori-
 am tuam. *Vide Trident. sess. 22. decret. de
 reform. cap. 11. Item Conc. Aurel. 3. cap. 13.
 22. Paris. 1. cap. 1. Turon. 2. cap. 25 Aurel.
 5. cap. 15, Mogunt. cap. 6. 11. Worm. capit. 75.
 Aquisgr. cap. 88. Vide et in 1. 2. quæst. variis
 in capit.*

Inanis alia nobilium excusatio.

XXXIII. Non desunt, qui non jam illam affe-
 rant causam splendoris et gloriæ, sed victûs et
 vitæ commodiorem facultatem et elegantiam;
 qui refellendî sunt docendique quàm impia sit
 eorum et actio et oratio, qui ullam commodi-
 tatem anteferant Dei voluntati et gloriæ, quam,
 negligendo ejus præcepta, offendimus mirandum
 in modum.

Nota. Etsi quæ potest esse in furto commodi-
 tas quod summa incommoda consequantur? Su-
 per furem enim, inquit Ecclesiasticus : (1) Est
 confusio et pœnitentia.

Fur quàm Deo injuriosus.

XXXIV. Sed fac esse, ut cum illis non agatur
 incommode, dedecorat fur divinum nomen, re-
 pugnat ejus sanctissimæ voluntati, salutaria ip-
 sius præcepta contemnit, quo ex fonte omnis error,
 omnis improbitas, omnis fluit impietas.

Pestifera aliorum excusatio.

XXXV. Quid quòd audire licet interdum
 fures qui nihil se eo peccare contendunt, quòd
 detrahant aliquid locupletibus et copiosis ho-
 minibus, qui eâ detractioe nihil damni faciant,
 ne sentiant quidem; misera sanè et pestifera de-
 fensio.

Alia damnanda excusatio.

XXXVI. Putat alius satisfactionem suam ac-

---

(1) Eccli. 5. 17.

cipi debere, quòd eam furandi consuetudinem cepit, ut non facilè possit ab illà mente et actione desistere qui nisi audierit Apostolum dicentem : (1) Qui furabatur, jam non furetur; velit, nolit, etiam consuetudinem capiet æternorum suppliciorum.

Turpissima aliorum excusatio.

XXXVII. Nonnulli sunt qui excusant se occasione datà, alteri aliquid ademisse; est enim illud tritum sermone proverbium: Fures, qui non sint fieri occasione; qui hâc ratione sunt de nefariâ sententiâ deducendi, resistendum esse pravis cupiditatibus. Nam si continuò est re perficiendum id, quod libido persuaserit, quis modus, quis finis erit scelerum, ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa defensio, vel summæ potius intemperantiæ et injustitiæ confessio.

Nota. Nam qui dicit, se non ideò peccare, quia nullam habet peccandi occasionem, idem propemodum fatetur se semper oblatâ occasione peccaturum.

Vana alia excusatio.

XXXVIII. Sunt qui furari se dicant ulciscendi causâ, quòd ab aliis eâdem injuriâ sint affecti; quibus ità respondendum est: primùm nemini licere injurias persequi, deindè non posse quemquam rei suæ judicem esse; tum multò minùs concedi, ut pœnas ab aliis repetent eorum quæ alii in eum peccaverunt.

Insana alia excusatio.

XXXIX. Postremò quidem furtum satîs illâ ratione defensum tectumque arbitrantur, quòd cum sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi illud furto dissolvant, quibuscum ità agendum est, nullum esse gravius æs alienum, et quò magis prematur humanum

---

(1) Eph. 4. 28.

genus, quàm debitum illud, cujus in divinâ precatione quotidie meminimus; (1) Dimitte nobis debita nostra; quare illud insanissimi hominis esse, plùs velle Deo debere, id est, plùs peccare, ut quod debet hominibus dissolvat; multòque præstare conjici in carcerem, quàm mandari suppliciis inferorum sempiternis: longè etiam esse gravius Dei quàm hominum judicio condemnari; porrò autem supplices ipsòs ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, à quo, quid òpus sit, possint impetrare.

Nota. Sunt alia excusationum genera, quibus parochi prudentes, ac sui officii diligentissimi, facile poterunt occurrere, ut aliquandò habeant populum (2) sectatorem bonorum operum.

DE OCTAVO PRÆCEPTO DECALOGI

CAPUT IX.

Hujus præcepti frequens explicatio necessaria.

NON loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

I. Quantam non modò utilitatem, sed etiam necessitatem habeat assidua hujus præcepti explicatio et officii admonitio, nos divi Jacobi monet auctoritas, illis verbis: (3) Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir; et idem: Lingua modicum quidem membrum est et magna exaltat: ecce quantus ignis quàm magnam silvam incendit, et quæ sequuntur in eandem sententiam.

Linguæ vitium latè patens.

II. Quibus duo mouemur, primùm latissimè patere hoc linguæ vitium: quod etiam illà prophetæ sententiâ confirmatur: (4) Omnis homo mendax: ut propemodùm sit unum hoc peccatum, quod ad omnes homines pertinere videatur.

---

(1) Matth. 6. 12. (2) Tit. 2. 14. (3) Jac. 3. 2. (4) Ps. 115. 11.

Linguae malorum innumerabilium instrumentum.

III. Alterum, indè proficisci mala innumerabilia, cùm sæpè maledici hominis culpà facultates, fama, vita, animæ salus amittatur, vel ejus qui læditur, quòd contumelias patienter ferre non possit, sed eas impotenti animo persequatur: vel ejus, qui lædit, quòd pravo pudore, et falsâ cujusdam existimationis opinione deterritus adduci non possit, ut illi qui offensus sit, satisfaciat:

Ut excipiendum hoc præceptum.

IV. Quare hoc in loco monendi Fideles erunt, ut quantas possunt maximas Deo gratias agant de hoc salutari præcepto non dicendi falsi testimonii: quo non solum ipsi aliis injuriam facere vetamur, sed etiam hâc obedientiâ ab aliorum injuriâ prohibemur.

Duæ leges in hoc præcepto.

V. Verùm hoc præcepto eadem ratione et viâ progrediendum est, quâ in cæteris progressi sumus, ut videlicet animadvertantur in eo duæ leges.

Prohibens.

Altera prohibens, ne falsum dicatur testimonium.

Præcipiens.

Jubens altera, ut, simulatione fallaciisque sublati, dicta et facta nostra simplici veritate metiamur. Cujus officii Apostolus Ephesios illis verbis admonuit: (1) Veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia.

Prior præcepti pars quid prohibet.

VI. Sed prior hujus præcepti pars habet hanc rationem, ut quamvis nomine falsi testimonii significetur quidquid, in bonam, vel in malam

---

(1) Eph. 4. 15.

partem de altero constanter dicatur, sive in iudicio, sive extra iudicium: tamen præcipuè prohibeatur illud testimonium, quod in iudicio; falso dicitur à jurato: jurat enim per Deum testis, quod ita testificantis, et divinum nomen interponentis oratio plurimum fidei habet et ponderis.

Nota. Itaque quia periculosum est hoc testimonium, idcirco præcipuè prohibetur: juratos enim testes, nisi exceptionibus legitimis excludantur, aut eorum sit aperta improbitas atque perversitas, ne iudex quidem ipse potest rejicere, præsertim cum exstet jussum divinæ legis, (1) ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum.

Quis sit dicendus proximus.

VII. Sed ut præceptum Fideles planè intelligent, docendi erunt, quid significet hoc PROXIMI vocabulum, in quem falsum testimonium dicere, minimè licet. Est autem proximus, ut ex Christi Domini doctrinà colligitur, quicumque eget operà nostrà, sive ille propinquus sit, sive alienus, sive civis, sive advena, sive amicus, sive inimicus. *Vide August. Epist. 52. ad Macedon. et de Cath. rudib. cap. 26.*

In hostes falsum dicere nefas.

VIII. Nefas enim est existimare, contra hostes licere falsum aliquid dicere pro testimonio, quos jussu Dei (2) ac Domini nostri diligere oporteat.

Contra seipsum falsa dicere non licet.

IX. Quin etiam, quia sibi, quisque quâdam ratione proximus est, nemini fas est in se falsum testimonium dicere, quod qui committunt, sibi ipsi notam inurentes ignominiae ac turpitudi-

---

(1) Deut. 19. 15. (2) Matth. 18. 16. Matt. 5. 44.

nis, et seipsos et Ecclesiam lædunt, cujus sunt membra; quo modo etiam, qui sibi mortem consciscunt, nocent civitati : ita enim est apud sanctum (*) Augustinum : Nec rectè intelligentibus poterat videri non esse prohibitum, ut adversus seipsum quisquam falsus testis assisteret, eo quòd in præcepto additum fuit : Contra proximum tuum : sed non ideò, si adversus seipsum quisque falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putet alienum, quando regulam diligendi proximi, à semetipso dilector accepit.

Amici gratià falsum testari non licet.

X. Verùm, quia prohibemur proximum lædere falso testimonio, nemo propterea, contrarium permitti nobis arbitretur, ut pejerando liceat conciliare ei, qui nobiscum naturà ac religione conjunctus sit, aliquid utilitatis aut commodi. Nemini enim mendacio et vanitati, multò minùs perjurio studendum est. Quare sanctus Augustinus de mendacio ad Crescentium, cap. 12, 13, 14, docet ex Apostoli sententià, mendacium in falsis testimoniis numerandum esse, etiamsi in cujusquam falsà laude dicatur. Nam locum illum tractans : Invenimur autem et falsi testes Dei, si testimonium diximus adversus Deum, quòd suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt. Falsum, inquit, testimonium, vocat Apostolus, (1) si quis de Christo et quod ad ejus laudem videtur pertinere, mentialur.

Uni favens, alteri nocet.

XI. Sæpissimè verò etiam contingit, ut, qui alteri favet, obsit alteri : certè errandi causa affertur judici, qui interdum falsis testibus adductus, contra jus secundum injuriam statuit et judicare cogitur.

(*) Lib. 2 de Civit. Dei, cap. 20. (1) 2. Cor. 15. 15.

Reperire falsos testes quàm periculosum.

XII. Nonnunquàm etiam fit, ut, qui ob falsum illicujus testimonium causam judicio vicerit, idque impunè tulerit, exsultans iniquâ victoriâ, asuescat corrumpere, et adhibere falsos testes, quorum operâ sperat se posse ad id, quodcumque concupierit, pervenire.

Falsum testari ipsi testi injuriosum.

XIII. Est verò id et ipsi testi gravissimum, quòd et ab eo, quem jurejurando sublevârit et adjuverit, falsus et perjurus agnoscitur: et ipse, quòd ei ex sententiâ succedit scelus, quotidie majorem exercitationem, et consuetudinem capit impietatis et audaciæ.

Forensium mendacia vetantur.

XIV. Ut igitur testium vanitas, mendacia, et perjuria prohibentur, sic et accusatorum et reorum et patronorum cognatorum, et procuratorum, advocatorum, et omnium deniquè qui judicia constituunt.

Falsum testari ubiquè prohibitum

XV. Postremò vetat Deus omne testimonium non modò in judicio, sed etiam extrà judicium, quod alteri incommodum aut detrimentum possit afferre. Est enim in Levitico, quo loco hæc præcepta iterantur, his verbis: (1) Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum, ut nemini dubium esse possit, quin à Deo omne mendacium hoc præcepto ejectum condemnetur; quod apertissimè testatur David in hunc modum: (2) Perdes omnes qui loquuntur mendacium.

Detractionis vitium detestabile.

XVI. Prohibetur autem hoc præcepto non modò falsum testimonium, sed detestabilis etiam

---

(1) Lev. 19. 11. (2) Ps. 5. 7.

libido et consuetudo detrahendi alteri : quâ ex peste, incredibile est, quàm multa, et quàm gravia et incommoda et mala nascantur. Hoc vitium maledicè et contumeliosè dicendi occultè in alterum, passim improbant divinæ litteræ. Cum hoc, inquit David, (1) non edebam; et S. Jacobus : (2) Nolite detrahare alterutrum, fratres.

Exemplum.

Nec verò præcepta solùm sacræ litteræ, sed etiam exempla suppeditant, quibus sceleris magnitudo declaratur : Nam et Aman (3) confectis criminibus adeò incendit in Judæos Assuerum, ut is omnes ejus gentis homines imperârit occidi. Referta est hujusmodi exemplis sacra historia : quorum commemoratione sacerdotes operam dabunt, ut Fideles à rei improbitate deterreant.

Detractores qui sint.

XVII. Ut autem peccati hujus vis, quo de altero detrahitur, omninò perpiciatur;

Primò.

Sciendum est, non tantùm adhibitâ calumniâ offendi hominum existimationem;

Secundò.

Sed et augendis amplificandisque criminibus, et si quid occultius ab aliquo commissum sit, quòd tibi rescitum fuerit, grave, aut turpe sit ad famam, eam rem, qui, ubi, quando, quibus non necesse sit, pervulgârit, is obtrectator et maledicus jure dicitur. .

Tertiò.

Verùm totius obtrectationis nulla capitalior est, quàm eorum, qui catholicæ doctrinæ ejusque prædicatoribus obtrectant.

(1) Ps. 100. 5. (2) Jac. 4. 11. (3) Esth. 15.

Quartò.

In simili culpâ sunt, qui malarum doctrinarum et errorum magistros extollunt laudibus.

Quintò.

Nec verò ab horum hominum numero et culpâ sejunguntur qui detrahentibus et maledicentibus hominibus patefacientes aures non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiuntur. Detrahente enim vel detrahentem audire, scribunt SS. Hieronymus et Bernardus, utrum damnabilius sit, non facile constat, non enim essent qui detraherent, si non adessent qui detrahentes audirent. *S. Hieronym. Epist. ad Nepotianum circa finem. Div. Bernard. lib. 2. de consider. ad Eugen. in fine.*

Sextò.

In eodem genere sunt, qui suis artificiis distrahunt homines, et inter se committunt, magnoperèque serendis discordiis delectantur : ut summas conjunctiones ac societates fictis sermonibus dirimentes, amicissimos viros ad immortales inimicitias et ad arma compellant. Hanc pestem sic detestatur Dominus : (1) Non eris criminator nequo susurro in populo. Tales erant multi ex consiliariis (2) Saulis, qui ejus voluntatem à Davide alienare et in illum regem incitare conabantur.

Septimò assentatores.

Peccant deniquè in hanc partem blandi homines et assentatores, qui blanditiis et simulatis laudibus influunt in aures et in animos eorum, quorum gratiam, pecuniam et honores aucupantur, dicentes, ut est apud prophetam : (3) Malum bonum et bonum malum : quos ut arceamus et pellamus à consuetudine nostrâ,

---

(1) Lev. 19. 16. (2) 1. Reg. 24. et 26. (3) Isa. 5. 20.

monuit nos David illâ oratione : (1) Corripiet me justus in misericordiâ et increpabit me : oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Quanquàm enim isti proximo minimè maledicunt, tamen ei maximè nocent, qui vel laudandis ejus peccatis, asserunt ipsi causam perseverandi in vitiis quandiù vixerit.

Assentatio prior.

Et quidem in hoc genere illa est assentatio deterior, quæ ad proximi calamitatem et perniciem adhibetur; sic Saul, cùm Davidem furori et ferro Philistæorum objicere cuperet, ut, occideretur, ei blandiebatur illis verbis : (2) Ecce filia mea major Merob, ipsam dabo tibi uxorem : tantummodò esto vir fortis et præliare bella Domini : sic Judæi insidiosâ oratione Christum Dominum sunt affati : (3) Magister ! scimus, quia verax es et viam Dei in veritate doces.

Assentatio pessima.

Longè autem perniciosior oratio et amicorum, affinium et cognatorum quâ, ad eos interdum utuntur assentatoriè, qui mortifero morbo affecti, jam sunt in extremo spiritu : dum affirmant nullum esse tum ei à morte periculum : dum lætum et hilarem esse jubent, eumque à peccatorum confessione, tanquàm à tristissimâ cogitatione, deterrent : dum deniquè ejus animum avertunt ab omni curâ et meditatione extremorum periculorum in quibus maximè versatur. Quare fugiendum est omne mendaciorum genus, sed illud in primis, quo gravi damno quisquam affici possit.

Nota. Plenissimum verò impietatis est mendacium, cùm quis in religionem, vel de religione mentitur.

---

(1) Ps. 140. 5. (2) 1. Reg. 18. 17. (3) Matth. 23. 16. Marc. 12. 14.

Octavo libelli famosi auctor.

Sed etiam illis maledictis et probris graviter offenditur Deus, quæ committuntur libellis, quos famosos vocant, et aliis hujus generis contumeliis. *De libellis famosis vide Bullam Pii V. 147. datam anno 1572, et Bullam Gregorii XIII. 4. datam eodem anno.*

Mendacium jocosum prohibetur.

XVIII. Prætereà joco vel officii causâ fallere mendacio, etsi nemo in illo vel damnum, vel lucrum fecerit, tamen omninò indignum est; ità enim nos Apostolus admonet: (1) Deponentes mendacium, loquimini veritatem. *Vide D. Thom. 2. 2. quæst. 18. art. 3 et 4.*

Nota rationem.

Nam in eo est ad frequens graviusque mendacium, magna proclivitas: et ex jocosis mendaciis capiunt homines mentiendi consuetudinem, undè veniunt in opinionem, non esse veraces, quamobrem, ut fidem faciat eorum oratio, necesse habent jurare perpetuò.

Omnis simulatio prohibetur.

XIX. Postremò, priore parte hujus præcepti simulatio repudiatur; nec modò quæ simulatè dicuntur, sed quæ ità fiunt, cum scelere conjuncta sunt; tam enim verba quàm facta, notæ, ac signa quædam sunt eorum quæ sunt in animo cujusque, ob eamque causam Dominus sæpè Phariseos arguens, (2) hypocritas appellat. Et hæc de priore præcepti lege, quæ ad vetandum spectat. *Vide D. Thom. 2. 2. quæst. 211. per totam.*

Altera præcepti pars.

XX. Nunc explicemus, quid in alterà jubeat Dominus. Pertinet autem hæc præcepti vis et ra-

---

(1) Eph. 4. 25. (2) Matth. 15 7. 23. 14. 15. 23. 29

tio ad id, ut justè et ex legibus forensia judicia exercean- tur, neve occupent homines et usurpent judicia.

Judex nequit non subditum judicare.

XXI. Non enim fas esset alienum servum judicare, (1) ut scribit Apostolus, ne re et causà incognitâ, sententiam ferant : quo in vitio fuit sacerdotum et scribarum consilium; (2) qui de sancto Stephano judicârunt, quod item peccatum fuit magistratûs Philippensium, de quibus, inquit Apostolus : (3) Cæsos nos publicè indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, et nunc occultè nos ejiciunt. *Vide in 6. lib. 5. tit. 7. de privilegiis, cap. 1. et ibidem lib. 2. tit. 2. de foro competenti.*

Judicibus quid præcipiendum.

XXII. Ne condemnent innocentes, aut nocentes absolvant, ne pretio, aut gratiâ, ne odio, aut amore moveantur. Sic enim Moyses seniores admonet, quos populi judices constituerat. (4) quod justum est, judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus, nulla erit distantia personarum, itâ parvum audietis, ut magnum : nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est.

Sontes interrogati juridicè mentiri non possunt.

XXIII. De reis autem et sontibus, vult eos Deus verum confiteri, cùm ex judicii formulâ interrogantur; est enim testimonium, ac prædicationis quædam illa confessio laudis, et gloriæ Dei ex ipsius Josue sententiâ, qui Acham ad veri confessionem adhortatus, inquit : (5) Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel. *Vide D. Thom. 2. 2. quæst. 96. per totos 4. articulos.*

De testibus hîc agendum.

XXIV. *Sed quoniam hoc præceptum testes*

---

(1) Rom. 14. 6. (2) Act. 7. 59. (3) Ibid. 16. 37. (4) Deut. 1. 16. (5) Jos. 7. 19.

tissimùm attingit, de his etiam à paracho d-
enter agendum erit : nam præcepti vis ea est,
non solùm prohibeat falsum testimonium, sed
rum etiam dici imperet.

Testimonii usus maximus.

XXV. Est enim in humanis rebus maximus
as veri testimonii, quòd sunt innumerabiles
, quas à nobis ignorari necesse sit, nisi eas
testium fide cognoscamus. Quare nihil tam
cessarium est, quàm testimoniorum veritas in
rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen
et ignorare. De quo exstat illa sancti Augustini
tentia : Qui veritatem occultat et qui prodit
ndacium, uterque reus est : ille, quia prodesse
n vult : hic, quia nocere desiderat. *Hæc sen-
tia citabatur olim à Gratiano ex August. sed
ad August. non est inventa : similiter legitur
ad Isid. l. 3. cap. 19.*

Quando verum tacere licet et contrà.

XXVI. Licet verò interdùm verum tacere, sed
tra iudicium : nam in iudicio, ubi testis legitime
errogatur à iudice, vera omninò patefacienda
nt.

Nota.

Quo loco cavendum tamen est testibus, ne suæ
moræ nimium confisi, quod exploratum non
bent, id pro certo affirmant.

Advocatis quæ præcipienda.

XXVII. Reliqui sunt patroni causarum et ad-
cati, actores deinceps et petitores. Illi igitur
erà et patrocínio suo non deerunt necessariis
minum temporibus; et egentibus benignè sub-
nient, tùm injustas causas defendendas non
icipient, neque calumnià lites protrahent, nec
nt avaritià.

Nota. Quod ad mercedem attinet laboris et
eræ suæ, illa jure et æquo metiantur. *Vide*

14. quæst. 5. cap. non sanè D. Thom. 2. 2. q. 71. art. 5.

Petitoribus et accusatoribus præcipienda.

XXVIII. Petitores verò et accusatores monendi sunt, ne cuiquam amore aut odio, aut cupiditate aliquà adducti periculum iniquis criminationibus creent. Jussum hoc deniquè divinitus descriptum est piis omnibus, ut in congressibus et colloquiis verè semper et ex animo loquantur, nihil dicant, quod alterius existimationi possit officere, ne de illis quidem, à quibus lædi se et exagitari intelligunt: cùm illud propositum habere debeant, sibi cum illud propositum habere debeant, sibi cum illis eam necessitudinem et societatem intercedere, ut membra sint ejusdem corporis.

Dicenda contra mendacium.

XXIX. Ut autem libentiùs hoc mendacii vitium caveant Fideles, propouet eis parochus summam hujus sceleris miseriam ac turpitudinem.

Primùm.

Nam in sacris litteris, mendacii pater dæmon dicitur, quòd enim dæmon (1) in veritate non stetit, mendax est et mendacii parens.

Secundùm.

Adjunget, ad ejiciendum tantum flagitium, ea mala quæ mendacium consequuntur, et quoniam sunt innumerabilia, fontes et capita incommodorum et calamitatum commonstrabit.

Tertiùm.

Ac primùm in quantam cadat Dei offensionem, quantumve ejus odium incurrat homo vanus et mendax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco: (2) Sex sunt, quæ odit Dominus, et septimum detestatur anima ejus, oculos su-

---

(1) Joan. 8. 42. (2) Prov. 6. 16. etc.

blimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem mendacia, testem fallacem : et quæ sequuntur.

Quartum.

Quis igitur ei præstet incolumitatem qui in insigni odio sit apud Deum, quominus gravissimis afficiatur suppliciis?

Quintum.

Deindè quid impurius, aut foedius, ut sanctus inquit Jacobus, (1) quàm eadem linguâ, quâ benedicimus Deum et Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem et similitudinem Dei facti sunt, ità ut fons de eodem foramine emanet dulcem et amaram aquam?

Sextum.

Quæ enim lingua prius laudem et gloriam Deo tribuebat, postea, quantum in eâ est, eum ignominiâ afficit ac dedecore mentiando.

Septimum.

Quare fit, ut à cœlestis beatitudinis possessione mendaces excludantur. Cùm enim in hunc modum quæreret à Deo David : (2) Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? respondit Spiritus Sanctus : Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in linguâ suâ.

Octavum.

Maximum verò etiam illud in mendacio incommodum est, quod ferè est insanabilis is animi morbus.

Mendacium insanabile undè.

XXX. Cùm enim peccatum, quod inferendo falso crimine, aut proximi famæ, et existimationi obtrectando, commissum sit, non remittatur, ni calumniator ei quem criminatus fue-

---

(1) Jac. 3. 9. (2) Psalm. 14. 1. 2.

rit, satisfaciat injuriarum : id autem difficile fiat ab hominibus, primò, ut antea monuimus, pudore et inani quâdam dignitatis opinione deterritis : qui in eo peccato sit, hunc addictum esse æternis inferorum pœnis dubitare non possumus.

Notent obtrectatores.

Neque enim quisquam speret, se calumniarum, vel obtrectationis veniam consequi posse, nisi prius ei satisfaciat, de cujus dignitate et fama, aut publicè in judicio, aut etiam in privatis et familiaribus congressibus aliquid detraxerit.

Quantum detrimentum ex mendacio.

XXXI. Prætereà latissimè patet hoc detrimentum et in cæteros diffunditur, quâ vanitate et mendacio fides ac veritas tolluntur, arctissima vincula societatis humanæ : quibus sublati sequitur summa vitæ confusio, ut homines nihil à dæmonibus differre videantur.

Loquacitas vituperanda.

XXXII. Docebit porrò vitandam esse loquacitatem parochus : cujus vitatione, et reliqua peccata fugiuntur, et est magna cautio mendacii ; à quo vitio loquaces sibi haud facillè temperare possunt.

Prima excusatio mendacii recusanda.

XXXIII. Postremò iis illum errorem eripiet parochus, qui se in vanitate orationis excusant, et mendacium prudentium exemplo defendunt : quorum esse aiunt, mentiri in tempore. Dicet, id quod verissimum est, (1) prudentiam carnis, mortem esse.

Nota. Hortabitur auditores, ut in difficultatibus et angustiis Deo confidant, neque ad artificium mentiendi confugiant : nam illi, qui

---

(1) Rom. 8.

utuntur perfugio, facile declarant, se suâ magis niti prudentiâ, quàm in Dei providentiâ spem ponere.

Secunda excusatio nulla.

Qui causâ sui mendacii conferunt in eos, à quibus sunt mendacio decepti, hi docendi sunt non licere hominibus seipsos ulcisci, (1) neque malum malo compensandum esse; sed potius vincendum in bono malum: quod si etiam fas esset hanc referre gratiam, nemini tamen utile, se suo ulcisci detrimento: esset autem id gravissimum detrimentum, quod mendacium dicendo facimus.

Tertia excusatio vana.

Iis qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem et fragilitatem, tradendum erit hoc officii præceptum, ut divinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent.

Quarta excusatio inepta.

Qui consuetudinem opponunt, admonendi sunt, si mentiri assueverunt, ut dent operam, ut contrariam consuetudinem capiant verè loquendi, præsertim cùm, qui usu et consuetudine peccant, gravius delinquant, quàm cæteri.

Quinta excusatio ridicula.

Et quoniam non desunt, qui se tegant excusatione cæterorum hominum, quos passim mentiri et pejerare contendunt, hâc ratione illi ab eâ opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos et corrigendos, cùm autem ipsi mentimur, minùs auctoritatis in reprehensione et correctione alterius nostram habere orationem.

Sexta excusatio mala.

Alios se ità defendentes, quòd vera dicendo,

---

(1) Rom. 12. 17. 21.

sæpè incommodo sint affecti, sic refellent sacerdotes, esse illam accusationem, non defensionem : cùm sit officium christiani hominis, quamvis potius facere jacturam, quàm mentiri.

Duæ aliæ excusationes refellendæ.

Restant duo genera eorum, qui se in mendacio excusent, alteri, qui dicant se joci causâ mentiri, alteri se idem facere utilitatis gratiâ; quippè qui benè nec emerent, nec venderent, nisi mendacium adhiberent. Utrosque à suo errore parochi, avertere debebunt. Ac superiores quidam illos à vitio abducent, et docendo quantum eo in genere peccandi consuetudinem augeat usus mentiendi et illud inculcando, (1) omnis otiosi verbi reddendam esse rationem. Proximos etiam hos acerbius objurgabunt, quorum in excusatione gravior insit illorum ipsorum accusatio, qui præ se ferant, se minimè illis Dei verbis fidem et auctoritatem tribuere : (2) Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis.

DE NONO ET DECIMO PRÆCEPTO DECALOGI.

CAPUT X.

NON concupisces domum proximi tui : nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

Horum præceptorum vis et amplitudo.

I. In his duobus præceptis, quæ postremo loco tradita sunt, illud in primis sciendum est : rationem ferè constitui, quâ cætera præcepta servantur : Nam quod his verbis præscriptum est, eò spectat, ut si quis studet superiora legis jussa

---

(1) Matth. 12. 36. (2) Matth. 6. 33.

servare, hoc maximè faciat, ne concupiscat; quoniam qui non concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortalì gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget. Sabbatum colet, id est, quiete perpetuà fruatur, majoresque venerabitur: neminem deniquè neque re, neque verbis, neque ullo alio modo lædet. Nam stirps, ac semen malorum omnium est prava concupiscentia, quā qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum et scelerum genus. *Vide Aug. lib. 1. Retract. c. 15 et Epist. 800 lib. 9. de Civitate Dei, c. 4 et 5.*

Nota. His animadversis et parochus in iis, quæ sequuntur, tradendis diligentior, et Fideles ad audiendum erunt attentiores.

Hæc duo præcepta cur simul tradita hinc.

II. Sed quanquàm hæc duo præcepta conjunxerimus, propterea quòd, cùm non dissimile sit eorum argumentum, eandem docendi viam habent: parochus tamen et cohortando, et monendo poterit communiter, vel separatim, ut commodius sibi videbitur, ea tractare; sin autem Decalogi interpretandi munus susceperit, demonstrabit, quæ sit horum duorum præceptorum dissimilitudo, quidve una concupiscentia ab altera differat; quam differentiam libro quæstionum in Exodum D. Augustinus declarat. *Quæst. 77. in Exod. vide item D. Thom. 2. 2. quæst. 122. art. 6. ad 3 et 4.*

Noni et decimi præceptorum differentia.

III. Nam ex iis altera solùm spectat, quid utile sit, quid fructuosum: alteri præpositæ sunt libidines et voluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiscit, is lucrum potius et quod utile est, consecratur quàm voluptatem: si verò alienam uxorem appetit, non utilitatis, sed voluptatis cupiditate ardet.

Horum præceptorum necessitas.

IV. Verùm horum præceptorum duplex fuit necessitas.

Prima.

Altera, ut sexti septimique præcepti sententia explicaretur; nam etsi quodam naturæ lumine intellectum est, alienæ uxoris potiundam cupiditatem prohiberi, vetito adulterio; nam si concupiscere liceret, fas item esset potiri: tamen plerique ex Judæis, peccato obcæcati, in eam opinionem adduci non poterant, ut crederent, id à Deo prohibitum esse: immò verò latè et cognitè hanc Dei lege, multi qui se legis esse interpretes profitebantur, in eo errore versati sunt, id quod animadvertere licet ex illo Domini sermone apud sanctum (1) Matthæum: Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis: ego autem dico vobis, et quæ sequuntur.

Altera necessitas.

V. Altera est horum præceptorum necessitas, quòd aliqua distinctè explicatèque vetantur, quæ sexto et septimo explicatè non prohibebantur; nam, exempli causà, septimum præceptum prohibuit ne quis injustè concupiscat aliena, auferri conetur, hoc autem vetat, ne ullo modo quis concupiscat, etsi jure, legeque assequi id possit, ex cujus adeptione proximo damnum importari videat.

Cur Deus hæc duo præcepta cæteris addiderit.

VI. Sed illud in primis, antequàm ad præcepti explicationem veniamus, Fideles docendi erunt, nos hanc lege non ad id solùm instituti, ut cupiditates nostras cohibeamus, sed etiam Dei ergà nos pietatem, quæ immensa est, cognoscamus.

Nostri causà addita sunt hæc præcepta.

VII. Nam cùm superioribus legis præceptis

---

(1) Matth. 5. 27.

nos quibusdam quasi præsidiiis munisset, ne quis nos ipsos, aut nostra violaret; hoc adjuncto præcepto, illud maximè providere voluit, ne ap-
petitionibus nostris nos ipsi læderemus: quod fa-
cilè futurum fuit, si omnia cupere, atque op-
tare liberum nobis atque integrum esset, hæc
igitur non concupiscendi lege præscripta, illud
à Deo provisum est, ut cupiditatum aculei, qui-
bus ad perniciosa quæque incitari solemus, hu-
jus legis vi quodam modo excussi, nos minùs
urgeant majusque propterea temporis spatium
nos molestà illà cupiditatum sollicitudine libe-
rati, ad ea præstanda pietatis et religionis of-
ficia habeamus, quæ ipsi Deo multa maximaque
debemus.

*Non externis solùm, sed et internis actibus legi
Dei obediendum.*

Similitudo singularis.

VIII. Neque id solùm hæc lex nos docet, ve-
rùm etiam illud ostendit, legem Dei ejusmodi
esse, quæ non externis solùm munerum func-
tionibus, sed etiam intimo animi sensu ser-
vanda sit; hocque inter divinas et humanas leges
interest, quòd hæc rebus tantùm externis contentæ
sunt; illæ verò, quoniam animum Deus intuetur,
ipsius animi curam, sinceramque castitatem
atque integritatem requirunt.

Est igitur divina lex quasi speculum quoddam,
in quo naturæ nostræ vitia intuemur, quamo-
brem dixit Apostolus: (1) Concupiscentiam nes-
ciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Cùm
enim concupiscentia, id est, peccati fomes,
qui ex peccato originem habuit, perpetuò no-
bis infixus inhæreat: ex hoc agnoscimus, in pec-
cato nos nasci; quapropter supplices ad eum
confugimus, qui solus potest peccati sordes eluere

---

(1) Rom. 7. 7.

Nota. Habent autem hæc singula præcepta illud cum cæteris commune, ut partim aliquid vetent, partim jubeant.

Non omnis concupiscentia hîc vetatur.

IX. Quod ad prohibendi vim attinet ne quis fortè arbitretur concupiscentiam illam, quæ vitio caret, aliquo modo vitium esse, ut (1) concupiscere spiritum adversus carnem, vel (2) expetere justificationes Dei in omni tempore, id quod David summoperè cupiebat, parochus doceat quæ concupiscentia illa sit, quam hujus legis præscripto fugere oporteat.

Quid sit concupiscentia.

X. Quare sciendum est concupiscentiam esse commotionem quamdam ac vim animi, quâ impulsivi homines, quas non habent, res jucundas appetunt.

Concupiscentiæ non malæ.

XI. Et quemadmodum reliqui animi nostri motus non perpetuò mali sunt; ita hæc concupiscendi vis non semper in vitio est ponenda: neque enim propterea malum est, si cibum, aut si potum appetimus; aut cum frigemus, si calescere; aut contrà, cum calemus, si frigiscere cupimus.

Concupiscentia peccato vitiata.

XII. Et quidem recta hæc concupiscendi vis, Deo auctore, nobis à naturâ insita est: sed primorum parentum nostrorum peccato factum est, ut illa naturæ fines transiliens, usque adeò depravata sit, ut ad ea concupiscenda sæpè incitetur, quæ spiritui ac rationi repugnant.

Rectæ concupiscentiæ utilitas.

XIII. Quin etiam hæc vis, si moderata est,

(1) Gal. 5. 17. (2) Ps. 118. 20.

suisque finibus continetur, sæpè etiam non mediocres utilitates præbet.

Prima.

Nam illud primùm efficit, ut assiduè precibus Deum oremus, supplicesque ab eo petamus quæ maximè cupimus: oratio enim cupiditatis nostræ interpret est; quòd si recta hæc concupiscendi vis abisset, non tam multæ preces essent in Ecclesiâ Dei.

Secunda.

Efficit præterea ut cariora sint nobis Dei munera: quòd enim vehementiori alicujus rei cupiditate flagramus, eò carior illa nobis res est atque jucundior, cùm eam adepti sumus.

Tertia.

Tùm verò delectatio ipsa, quam ex re concupitâ sentimus, facit, ut majore pietate gratias Deo agamus: itaque, si concupiscere aliquando licet, fateamur necesse est non omnem concupiscendi vim prohibitam esse. Et quanquàm divus Paulus (1) concupiscentiam peccatum esse dixit, id in eam tamen sententiam accipiendum est, in quam Moyses (2) locutus est, cujus ille testimonium affert, id quod ipsius Apostoli oratio declarat: nam illam carnis concupiscentiam vocat in Epistolâ ad Galatas: (3) Spiritu, inquit, ambulate et desideria carnis non perficietis.

Duæ bonæ concupiscentiæ.

XIV. Naturalis igitur illa cupiditatis vis et moderata, quæ fines suos non egreditur, non vetatur, multòque minùs spiritualis illa rectè mentis cupiditas, quâ ad eorum appetitionem incitatur, quæ carni repugnant; ad hanc ipsam enim sacræ litteræ nos adhortantur: (4) Concupiscite

---

(1) Rom. 7. 20. (2) Exod. 20. 17. (3) Gal. 5. 16. (4) Sap. 6. 12.

sermone meos; et (1) Transite ad me omnes, qui concupiscitis me.

Quæ concupiscentia hîc vetatur.

XV. Itaque hoc interdicto non ipsa concupiscendi vis, quâ tum ad bonum, tum ad malum uti licet, sed usus pravæ cupiditatis, quæ carnis concupiscentia et peccati fomes vocatur : ac si animi assensionem adjunctam habeat, semper in vitiis numeranda est, omninò prohibetur.

Concupiscentia carnis explicatur.

XVI. Ergò ea tantùm concupiscendî libido vetita est, quam carnis concupiscentiam vocat Apostolus, illi scilicet concupiscendi motus, qui nulum rationis modum habent, neque finibus à Deo constitutis continentur.

Prima ratio cur vetetur hæc concupiscentia.

XVII. Hæc cupiditas damnata est, vel quia malum appetit, veluti adulteria, ebrietates, homicidia et alia ejusmodi nefaria scelera, de quibus ita Apostolus : (2) Non simus, inquit, concupiscentes malorum, quemadmodum et illi concupierunt.

Secunda ratio.

Vel quia, etsi res naturâ suâ malæ non sunt, causa tamen aliundè exstat, quare illas concupiscere nefas sit : quo in genere sunt ea, quæ ne possideamus, Deus, aut Ecclesia prohibet; non enim ea nobis appetere licet, quæ possidere omninò nefas sit, qualia olim in veteri lege fuerunt aurum et argentum, ex quibus idola conflata erant, quæ Dominus in Deuteronomio vetuit, (3) ne quis concupisceret.

Tertia ratio.

Ob eam præterea causam hæc cupiditas vitiosa prohibetur : quoniam, quæ appetuntur,

---

(1) Eccl. 14. 16. (2) 1. Cor. 10. 6. (3) Deut. 7. 25. 26.

aliena sunt, ut domus, servus, ancilla, ager, uxor, bos, asinus et alia multa, quæ cùm aliena sint, ea concupiscere vetat divina lex.

Hæc concupiscentia grave peccatum et quando committitur.

XVIII. Rerumque ejusmodi cupiditas nefaria est, et in peccatis gravissimis numeratur, cùm illis concupiscendis animi præbetur assensus: nam tum peccatum naturâ existit, cùm post malarum cupiditatum impulsus animus rebus pravis delectatur, atque his vel assentitur, vel non repugnat; id quod divus Jacobus, (1) cùm peccati originem et progressionem ostendit, illis verbis docet: Unusquisque tentatur à concupiscentiâ suâ abstractus et illectus; deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò, cùm consummatum fuerit, generat mortem. *Vide divum Thomam 1. 2. q. 4. art. 7 et 8. item August. lib. 12 de Trinit. cap. 12. item de serm. Domini in monte, cap. 23. Greg. hom. 19. in Evang. et l. 4. Moral. cap. 27. et in Respons. 11. ad interrog. Aug. Hieron. in Amos, cap. 1.*

Scopus noni et decimi præceptorum.

XIX. Cùm igitur lege ità caveatur: Non concupisces; hæc verba ad eum sensum referuntur, ut nostras cupiditates à rebus alienis cohibeamus: alienarum enim rerum cupiditatis sitis immensa est atque infinita, neque unquam satiatur, ut scriptum est: (2) Avarus non implebitur pecuniâ; de quo ità est apud Isaiam: Væ (3) qui conjungitis domum ad domum et agrum agro copulatis.

Verba expenduntur.

XX. Sed ex singularum vocum explicatione fa-

---

(1) Jac. 1. 14. (2) Eccl. 5. 9. (3) Is. 5. 8.

ciliùs intelligetur hujus peccati fœditas et magnitudo.

Domus quid hùc significat.

XXI. Quarè parochus docebit, domùs vocabulo non locum modò, quem incolimus, sed universam hæreditatem significari, ut ex divinorum scriptorum usu consuetudineque cognoscitur. In Exodo scriptum est : (1) Obstetricibus à Domino domos esse ædificatas : sententia eò spectat, ut illarum facultates ab eo auctas esse atque amplificatas interpretemur.

Appetendæ domùs alienæ prohibitio quid hùc intendit.

XXII. Ex hâc igitur interpretatione animadvertimus, hâc præcepti lege vetitum nobis esse, ne divitias avidè expetamus, neque alienis opibus, potentiae, nobilitati invideamus : sed statu nostro, qualis ille sit, sive humilis, sive excelsus, contenti simus : alienæ deindè gloriæ appétitionem vetitam esse intelligere debemus, nam hoc item ad domum pertinet.

Per bovem et asinum quid hùc intelligatur.

XXIII. Quod verò sequitur : Non bovem, non asinum, id ostendit non solùm, quæ magna sunt, ut domus, nobilitas et gloria, ea cum aliena sint, concupiscere nobis non licere : sed etiam parva, qualiacumque illa sint, animata, sive inanimata.

Quid per servum.

XXIV. Sequitur deinceps : Neque servum, quod intelligendum est tam de captivis, quàm de reliquo genere servorum : quos ut cætera alterius bona, concupiscere non debemus.

Qui aliis serviunt, non sunt avertendi.

XXV. Liberos verò homines qui voluntate,

(1) Exod. i. 21.

serviunt, vel mercede conducti, vel amore observantiæque impulsu, nullo modo, neque verbis, neque spe, neque pollicitationibus, neque præmiis quis corrumpere, aut sollicitare debet, ut eos deserant, quibus se ipsi spontè ad-dixerunt.

Nota. Imò verò, si antè id tempus, quo se in illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, hujus præcepti auctoritate admonendi sunt, ut ad eos ipsos omninò revertantur.

Mentio proximi cur hic fiat.

XXVI. Quòd autem in præcepto mentio fit proximi, id eò pertinet, ut hominum vitium demonstretur, qui vicinos agros, aut proximas domos aut aliam rem ejusmodi, quæ secum continens sit, appetere solent.

Nota. Vicinitas enim, quæ in parte amicitiae ponitur, ab amore ad odium cupiditatis vitio traducitur.

Res alienas emere cupiens non peccat.

XXVII. Hoc verò præceptum ii minimè violant, qui res, quas proximi venales habent, emere de illis cupiunt, aut justo pretio emunt; ii enim non modò proximum non lædunt, sed valdè adjuvant, cùm ei pecunia majori commodo, usuique futura sit, quàm res illæ quas ipse venditat.

Lex de non concupiscendâ uxore proximi explicatur.

XXVIII. Hanc de re alienâ non concupiscendâ legem altera sequitur, quæ prohibet ne alienam concupiscamus uxorem: quâ lege concupiscendi libido non ea quidem tantùm prohibita censetur, quâ adulter alterius uxorem appetit, sed etiam, quâ affectus aliquis alterius uxorem in matrimonium ducere concupiscit: eo enim tempore, cùm repudii permittebatur

libellus, illud facile evenire poterat, ut quæ ob uno repudiata esset, eam alter uxorem acciperet.

Hæc lex cur lata sit.

XXIX. At hoc Dominus vetuit ne aut mariti ad uxores relinquendas sollicitarentur, aut uxores maritis difficiles se ac morosas ita præberent, ut eam ob causam quædam quasi necessitas viris imponeretur illas repudiandi.

Uxorem alterius concupiscere grave peccatum.

XXX. Nunc verò gravius est peccatum, cum mulierem, etiamsi à viro repudiata sit, alteri in matrimonium ducere non liceat, nisi marito mortuo. Itaque qui alterius uxorem concupiscit, facile ex unâ in aliam incidet cupiditatem.

Nota. Aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet.

Alteri sponsatam cupere nefas.

XXXI. Atque hoc idem de iis mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt: neque enim has item concupiscere licet, cum ii, qui hæc pacta rescindere student, violent sanctissimum fidei fœdus.

Item Deo consecratam.

XXXII. Et quemadmodum, quæ alteri nupta est, eam concupiscere omnino nefas est, sic, quæ ad Dei cultum religionemque est consecrata, nullo pacto licet illam uxorem appetere.

Nota hunc casum.

Si verò quis mulierem quæ nupta est, cum eam innuptam esse opinetur, uxorem sibi dari concupiscit: neque, si in matrimonium alii collocatam intelligeret, eam nuptam sibi dari cuperet (id quod (1) Pharaoni et (2) Abimelech contigisse legimus, qui Saram in matrimonio

---

(1) Gen. 12. (2) Ibid. 20.

habere concupierunt, cum eam minimè nuptam, Abrahæque sororem, non uxorem arbitrarentur) ille certè, qui eo animo est, ejusmodi præcepti legem violare non videtur.

Remedia adversus noxias concupiscentias.

XXXIII. Sed ut parochus remedia patefaciat, quæ ad tollendum hoc cupiditatis vitium accommodata sunt, explicare alteram præcepti rationem debet; quæ in eo consistit, ut, (1) si divitiæ affluant, cor non apponamus, easque pietatis et divinarum rerum studio abjicere parati simus, et in sublevandas pauperum misérias libenter pecuniam erogemus: si desint facultates, egestatem æquo et hilari animo feramus. Et quidem si rebus nostris dandis liberalitate utemur, rerum alienarum cupiditates restinguemus. De paupertatis autem laudibus, divitiarumque despicientiâ in sacris litteris et apud sanctos Patres (*) facile erit parocho multa colligere et fideli populo tradere.

Alter pars præcipiens.

XXXIV. Hæc item lege præcipitur, ut ardenti studio summæque cupiditate optemus id potissimum effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult, quemadmodum Domini oratione exponitur.

Voluntas Dei erga nos quæ.

XXXV. Voluntas autem Dei in eo maximè est, ut nos singulari quodam modo sancti effi-

---

(1) Psalm. 61. 11. (*) Vide Hier. Epist. 1. ad Heliod. et 8. ad Demetriadem, et 150. ad Hedebeam quæst. 1. et 16. ad Pammach. Item Basil. in regul. fusius disputatis, interrog. 9. Chrys. in Epist. ad Rom. ad hæc verba (salutate Priscam) Cassian. lib. de institut. Monach. c. 13. et 33. et Collat. 24. cap. 26. Greg. hom. 18. in Ezech. Amb. in c. 6. Luc. Leo mag. in serm. de omnib. Sanctis. August. lib. 17. de Civitate Dei et Epist. 98. ad Hilar. et Epist. 109.

ciamur, apimumque nostrum sincerum atque ab omni labe purum integrumque conservemus et exerceamus nos in iis mentis ac spiritûs officiis, quæ corporis repugnant sensibus: horumque edomitis appetitionibus, ratione ac spiritu duce, rectum vitæ cursum teneamus: quive prætereà sensus materiam cupiditatibus nostris, libidinique præbent, eorum vim maximè reprimamus.

Pravæ cupiditatis antidota.

XXXVI. Sed ad hunc cupiditatum ardorem restinguendum, plurimùm etiam hoc potest: si, quæ incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus.

Primum.

Primum verò illud incommodum est, quòd quoniam ejusmodi cupiditatibus paremus, in animà nostrà regnat summa peccatis vis ac potestas; quamobrem monuit Apostolus: (1) Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obedialis concupiscentiis ejus. Nam quemadmodum, si cupiditatibus resistimus, peccati vires concident: ità, si iisdem succumbimus, Dominum à regno suo expellimus, et in ejus locum peccatum introducimus.

Secundum.

Alterum prætereà incommodum est, quòd ab hac concupiscendi vi, veluti fonte quodam, omnia peccata manant, ut divus (2) Jacobus docet. Divus item (3) Joannes: Omne, inquit, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum et superbia vitæ.

Tertium.

Tertium incommodum in eo est, quoniam rectum animi judicium his cupiditatibus obscu-

---

(1) Rom. 6. 12. (2) Jac. 3. 14. (3) Joan. 2. 16.

ratur : homines enim iis cupiditatum tenebris obcæcati, honesta et præclara putant omnia, quæcumque ipsi concupiscunt.

Quartum.

Opprimitur prætereà concupiscendi vi verbum Dei, quod in animis nostris à magno illo agricolà Dei insitum est ; sic etiam apud diuum Marcum scriptum est : (1) Alii sunt, qui in spinis seminantur ; hi sunt, qui verbum audiunt, et ærumnæ seculi, et deceptio divitiarum, et circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum et sinè fructu efficitur.

Cupiditatis vitio laborant.

XXXVII. Jam verò, qui præ cæteris hoc cupiditatis vitio laborant, quosque proptereà parochus ad colendum hoc præceptum diligentius cohortari debet.

Primò.

Illi sunt, qui lusionibus non honestis delectantur, aut qui ludis immoderatè abutuntur.

Secundò.

Mercatoresque item, qui rerum penuriam, annonæque caritatem expetunt, atque id ægrè ferunt, ut alii præter ipsos sint qui vendant, aut emant, quò carius vendere aut vilius emere ipsi possint.

Tertiò.

Quà in re item peccant, qui alios egere cupiunt, ut aut vendendo, aut emendo ipsi lucrentur.

Quartò.

Peccant etiam milites, qui bellum expetunt, ut furari ipsis liceat.

Quintò.

Medici item qui morbos desiderant.

---

(1) Marc. 4. 18. 16.

Sextò.

Jureconsulti, qui causarum litiumque vim copiamque concupiscunt.

Septimò.

* Tum artifices qui quæstûs avidi, omnium, quæ ad victum cultumque pertinent, penuriam exoptant, ut indè plurimùm lucri faciant. :

Octavò.

In hoc prætereà genere graviter ii peccant, qui alienæ laudis gloriæque avidi, atque appetentes sunt, non sinè aliquâ famæ alterius obtrectione : idque præsertim, si qui illam appetunt, ignavi, nulliusque pretii homines sunt; fama enim et gloria virtutis atque industriæ, non ignaviæ, aut inertiae, præmium est.

CATECHISMI

CONCILII TRIDENTINI

PARS QUARTA.

De oratione ejusque in primis necessitate

CAPUT I.

Parochorum onera hâc in parte.

I. **I**N officio et munere pastorali cùm primis necessaria est ad salutem fidelis populi præceptio christianæ precationis, cujus vim ac rationem multos necesse est ignorare, nisi piâ et fideli pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem præcipua parochi cura versari debet in eo, ut pii auditores intelligant, quid à Deo et quomodò orandum sit.

Oratio Dominica memoriâ tenenda est.

II. Omnes autem necessariæ precationis numeros continet divina illa formula quam Christus Dominus Apostolis et per illos eorumque successores omnibus deinceps, qui christinam religionem susciperent, notam esse voluit: cujus verba atque sententias sic animo ac memoriâ comprehendere oportet, ut in promptu habeamus. Ut autem in hâc orandi ratione suppeditet parochis facultas instituendi fideles auditores, quæ magis oportuna visa sunt, hîc proposuimus, sumpta ab iis scriptoribus, quorum eo in genere, doctrina et copia maximè laudatur: nam reliqua si opus fuerit, pastores ex eisdem fontibus haurire poterunt. *De oratione scripserunt Tertulian. Cyprian. August. Epist. III. ad Probam.*

Chrysostom hom. 15. Cassian. l. 9. Collat. Div. Thom. in opuscul. et 2. 2. quæst. 85 per 17. art.

Oratio necessaria est.

III. Primùm igitur docendum est quàm sit oratio necessaria : cujus præceptum non solùm consilii causâ traditum est, sed etiam necessarij jussi vim habet, quod à Christo Domino declaratum est illis verbis : (1) Oportet semper orare.

Orare necesse est.

IV. Hanc orandi necessitatem ipsa, etiam illò Dominicæ precationis quasi præmio, ostendit Ecclesia.

Primò.

Præceptis salutaribus moniti et divinâ institutione formati, audemus dicere.

Secundò.

Itaque cùm esset necessaria precatio christianis nominibus et illud à Discipulis ipse rogatus esset : (2) Domine, doce nos, orare, præscripsit eis orandi formam Dei Filius, et spem attulit impetrationis eorum quæ postularent.

Tertiò.

Et ipse documentum fuit precationis, quâ non solùm utebatur assiduè, sed etiam in eâ (3) pernoctabat.

Quartò.

Cujus deindè officij, iis qui se ad Jesu Christi fidem contulissent, Apostoli præcepta tradere non destiterunt.

Quintò.

Nam sancti (4) Petrus et (5) Joannes, de eâ diligentissimè pios admonent.

(1) Luc. 18. 1. (2) Id. 11. 1. (3) Id. 6. 19. (4) 1. Pet. 5. 7 et 4. 19. (5) 1. Jean. 3. 21. 22 et 4. 14. 15.

Sextò.

Et ejus rationis memor Apostolus (1) pluribus locis christianos hortatur ad salutarem orandi necessitatem.

Septimò.

Præterea, tam multis indigemus bonis et commodis ad animum et corpus tuendum necessariis, ut ad præcationem confugere oporteat, tanquam ad unam omnium optimam, et in indigentiae nostræ interpretem et conciliatricem eorum quibus egemus.

Octavò.

Nam, cum nihil cuique debeat Deus, reliquum profectò est, ut quæ nobis opus sunt, ab eo precibus expetamus: quas preces tanquam instrumentum necessarium nobis dedit ad id quod optaremus, consequendum; præsertim, cum quædam esse constet, quæ nisi ejus adjumento non liceat impetrare.

Nonò.

Habent enim sacrae preces præstantem illam virtutem, quâ maximè dæmones ejiciuntur. Est enim quoddam dæmoniorum genus, (2) quod non ejicitur nisi jejunio et oratione.

Decimò.

Quare magnam sibi adimunt facultatem, singularem donorum, qui hanc consuetudinem exercitationemque non adhibent, piè ac diligenter orandi: petitione enim non solum honesta, sed etiam assiduâ opus est ad impetrandum, quod concupiscas. Nam, ut inquit sanctus (*) Hieronimus, scriptum est: (3) Omni petenti datur, ergò si tibi non datur, ob id non datur, quia non petis; petite ergò et accipietis.

---

(1) Philip. 4. 6. 1. Thess. 5. 15. 1. Tim. 2. 1. (2) Matth. 17. 21. (*) Hier. in cap. 7. Matth. 4. (3) Matth. 7. 8. Luc. 11. 10. Joan. 16. 23. 14.

DE UTILITATE ORATIONIS.

CAPUT II.

Fructus orationis colliguntur.

I. **H**ABET autem hæc necessitas jucundissimam utilitatem, quæ fructus ex se edit uberri-
mos : quorum copiam sument pastores à sacris
scriptoribus, cum opus erit illos impertiri fide-
li populo : nos ex eâ copîâ aliquot elegimus, quos
huic tempori accommodatos duximus.

Primus.

Primus autem fructus, quem indè capimus, est
is, quòd orantes Deo honorem habemus : siqui-
dem est quoddam religionis argumentum ora-
tio, quæ in divinis litteris thymiamatî compara-
tur : dirigatur enim, inquit propheta (1), oratio
mea, sicut incensum in conspectu tuo. Quare nos
hâc ratione Deo subjectos esse profite-
mur, quem bonorum omnium auctorem agnoscimus et præ-
dicamus : in quem solum spectamus ; quod unum
incolumitatis salutisque præsidium atque perfu-
gium habemus. Hujus fructûs illis etiam verbis
admonemur : (2) Invoca me in die tribulationis,
erua me et honorificabis me.

Secundus.

Sequitur fructus amplissimus et jucundissi-
mus orationis cum à Deo preces audiuntur : est
enim ex S. Augustini (†) sententiâ, cœli clavis ora-
tio. Nam ascendit, inquit, precatio et descendit
Dei miseratio ; licet alta sit terra, altum cœlum,
audit tamen Deus hominis linguam.

Quot et quanta dona consequitur oratio.

II. Cujus orandi muneris tanta vis est, tanta
utilitas, ut eâ re cœlestium donorum ampli-

---

(1) Psal. 140. 2. (2) ps. 19. 15. (†) Serm. 226. de temp.

tudinem consequamur. Nam et impetramus nobis, ut ducem et adiutorem adhibeat, Spiritum Sanctum, et fidei assequimur conservationem, et incolumitatem, et vitiationem poenarum, et divinum patrociniū in tentationibus, et ex diabolo victoriam : omninò inest in precatione singularis gaudii cumulus. Quamobrem sic loquebatur Dominus : (1) Petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

Orationi quàm præstò sit Deus.

III. Nec verò, quin huic petitioni præstò sit et occurrat Dei benignitas, ullus relictus est dubitandi locus; quod multa comprobant divinæ Scripturæ testimonia : quæ quia sunt in promptu, illa solūm modò apud Isaiam exempli causâ attingemus : (2) Tunc enim, inquit, invocabis, et Dominus exaudiet; clamabis et dicet : (3) Ecce adsum. Et rursus : Eritque antequàm clament, ego exaudiam : adhuc illis loquentibus, ego audiam. Exempla autem eorum qui Deum exoraverunt, quia propemodum sunt et infinita, et posita ante oculos, omittimus.

Cur preces non exaudiat Deus aliquandò.

IV. At interdum fit, ut quæ petimus à Deo non impetremus. Ità est; sed tum maximè prospicit utilitati nostræ Deus, vel quòd alia nobis majora et ampliora bona impertitur, vel quòd nec necessarium nobis est, nec utile, quod petimus : imò verò fortassè supervacaneum id futurum sit, si dederit, atque pestiferum. Quædam enim, inquit sanctus Augustinus, (*) negat propitius Deus, quæ concedit iratus. Nonnunquam etiam fit, ut adeò remissè ac negligenter oremus ut ne ipsi quidem, quod dicimus, attendamus.

---

(1) Joan. 16. 24. (2) Isa. 58. 9. (3) Idem. 65. 14. (*) Augustin. sermone 33. de verb. Domini; item in Joann. Tract. 13.

Quid sit oratio.

V. Cùm autem sit oratio, (†) **mentis ascensus ad Deum** : si in orando animus qui ad Deum referri debet peregrinatur, nulloque studio, nullâ adhibitâ pietate, temerè precationis verba funduntur, quomodò inanem hujus orationis sonitum christianam precationem esse dicemus?

Nota hanc rationem et exaggera.

Quarè minimè mirum est si Deus nostræ non obsequitur voluntati, cùm vel ipsi nolle id nos, quod petimus, penè probemus, nostrâ negligentia et ignorance precationis; vel postulemus ea quæ nobis sunt obfutura.

Ritè petenti plùs tribuitur quàm petatur.

VI. Contrà verò scienter ac diligenter petentibus multò plùs tribuitur, quàm à Deo postulaverint; quod et Apostolus testatur in Epistolâ ad Ephesios, (1) et illâ, (2) prodigi filii similitudine declaratur, qui præclarè secum actum esse existimaturus fuit, si in loco mercenarii famuli eum habuisset pater : et si rectè cogitantibus, non solùmulantibus nobis cumulat gratiam suam Deus, non modò munerum copiâ, sed etiam celeritate tribuendi : quod ostendunt divinæ litteræ, cùm illâ utuntur loquendi formulâ : (3) **Desiderium pauperum exaudivit Dominus.**

Nota. Intimis enim et tacitis egentium studiis, ne expectatâ quidem eorum voce, Deus occurrit.

Tertius orationis fructus.

Accedit eò etiam ille fructus, quòd orando animi virtutes et exercemus et augemus, maxime verò fidem : ut enim ritè illi non orant, qui fidem Deo non habent; quomodò enim, inquit,

---

(†) De orationis definitione vide Damas. lib. 3. de fide Orthod. c. 24. Aug. de sermone Domini in monte c. 7. et sermon. 280. de Tempore. (1) Eph. 3. 20. (2) Luc. 15. (3) Ps. 9. 17.

(1) invocabunt, in quem non crediderunt? Sic Fideles, quò studiosiùs orant, eò majorem ac certio rem fidem habent divinæ curæ et providentiæ, quæ potissimùm id requirit à nobis, ut ad se de iis, quæ nobis opus sunt, referentes, omnia postulemus.

Cur Deus vult ut oremus.

VII. Posset verò Deus non petentibus, nec cogitantibus quidem, abundè nobis omnia dilargiri, quomodò et animantibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus vitæ necessarios; sed beneficentissimus parens vult à filiis invocari: vult nos quotidie ritè petendo, petere fidentiùs: vult impetratis iis quæ postulamus, in dies magis testificari, ac prædicare suam in nos ipsos benignitatem.

Quartus fructus.

Amplificatur etiam caritas: nam illum auctorem agnoscentes omnium honorum, utilitatumque nostrarum, quantà eum possumus maximà caritate amplectimur: et ut amantes colloquio, et congressu magis ad amorem incenduntur: sic pii homines, quò sæpiùs Deo facientes preces, et ejus implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eò majori in singulas preces affecti lætitià, ad eum amandum et colendum iucitantur ardentius.

Quintus fructus.

Propterea nos hâc uti vult exercitatione precationis, ut flagrantès petendi studio quod optamus, tantùm ea assiduitate et cupiditate proficiamus, ut digni simus, in quos illa conferantur beneficia, quæ antea jejunus et angustus animus noster capere non poterat. *Vide August. Epist. 121. cap. 8.*

---

(1) Rom. 10. 14.

Sextus fructus.

Vult prætereà nos id, quod est, intelligere, ac præ nobis ferre, si gratiæ cœlestis auxilio desermur, nostrâ operâ nihil consequi posse, proptereaque toto animo ad orandum incumbere.

Septimus fructus.

Valent autem maximè hæc tanquàm orationis arma contra naturæ nostræ hostes acerrimos; inquit enim sanctus (*) Augustinus, adversus diabolum armaque ejus orationum nostrarum sonitu certandum est.

Octavus fructus.

Præclarum prætereà illum orationis fructum assequimur, quòd cùm proclives simus ad malum, et ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingenitæ, patitur Deus se nostris cogitationibus concipi: ut, dum illum oramus, et mereri ejus contendimus munera, accipiamus innocentiae voluntatem, et ab omni labe delictorum omnium amputatione eam purgemus.

Nonus fructus.

Postremò ex sancti Hieronymi sententiâ, iræ divinæ resistit oratio; itaque sic ad Moysen locutus est Deus: (1) Dimitte me: cùm quidem pœnas eum ab illo populo petere volentem precibus impediret. Nihil enim est, quod æquè Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferendas, æquè retardet et revocet à furore, ac preces piorum hominum. *De his orationis fructibus agunt Isid. lib. de summo bono. c. 87. Aug. serm. 230. de tempore et Epist. 121. ad Prebam.*

(*) Hilar. in Psal. 63. (1) Exod. 32. 10.

CONCILII TRIDENT. PARS IV. 559
DE PARTIBUS, ET GRADIBUS ORATIONIS.
CAPUT III.

Quibus constet partibus oratio docendum est.

I. **E**XPOSITA necessitate et utilitate christianæ precationis, scire prætereà oportet fidelem populum, quot et quibus partibus ea constet oratio: id enim ad hujus officii perfectionem pertinere testatur Apostolus: qui in Epistolâ ad Timotheum cohortans ad piè sanctèque orandum, orationis partes diligenter enumerat, (1) Obsecro, inquit, primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. Quòd verò subtilis quædam est harum differentia partium, si ejus explicationem auditoribus parochi conducere existimabunt, consulent inter cæteros (*) S. Hilarium et (†) Augustinum.

Orationis quæ præcipuæ partes.

II. Sed quoniam duæ sunt præcipuæ partes orationis, postulatio et gratiarum actio, à quibus, tanquàm à capite manant reliquæ, minimè eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, ut cultum ei ac venerationem adhibentes, vel ab eo aliquid impetremus, vel ipsi de beneficiis, quibus assiduè ab ejus benignitate ornatur et augemur, gratias agamus. Utramque hanc maximè necessariam partem orationis, Deus ipse pronuntiavit ore Davidis, illis verbis: (2) Invoca me in die tribulationis, eruam te et honorificabis me. *Vide Basil. lib. Const. monast. cap. 2.*

Deo maximè egemus.

III. Quantum autem egeamus divinæ liberali-

---

(1) 1. Tim. 2. 1. (*) Hilar. in Psal. 140. ad illa verba (Dirigatur oratio) (†) Aug. Epis. 69. ad Paulin. ante med. vide item. Cassian. Collat. 9. c. 8. et seqq. item D. Thom. 2. 2. q. 83. (2) Ps. 49. 15.

tatis ac bonitatis, quis ignorat, modò summam hominum egestatem et miseriam intueatur?

Quanta sit in nos Dei benignitas.

IV. Quàm verò sit propensa Dei voluntas in genus humanum, quàm effusa in nos benignitas, omnes intelligunt, qui sensu oculorum et mente præditi sunt. Nam quòcumque oculos conjicimus, quòcumque nos cogitatione convertimus, nobis admirabilis lux divinæ beneficentiæ ac benignitatis oboritur.

Cur Deo gratiæ sunt habendæ.

V. Quid enim habent homines, quod à Dei largitate profectum non sit? et si omnia sunt ejus dona ac munera bonitatis: quid est, quòd non omnes pro viribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent, et gratiarum actione prosequantur?

Plures sunt orandi gradus seu modi.

VI. Sed utriusque officii, et petendi aliquid à Deo, et ei gratias agendi, multi sunt gradus, quorum alius alio est altior atque perfectior. Ut igitur fidelis populus non solum oret, sed etiam optimè fungatur illo munere orationis, proponant ei pastores summam perfectamque orandi rationem, et ad eam quàm diligentissimè poterunt, hortabuntur.

Optimus orandi modus et summus gradus.

VII. Sed quisnam est optimus orandi modus, et summus precationis gradus? nempè is, quo pii et justii homines utuntur, qui freti veræ fidei stabili fundamento quibusdam optimæ mentis orationisque gradibus, in illum locum perveniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immensam benignitatem ac sapientiam contemplari possunt: ubi etiam in spem certissimam veniunt; se et quidquid petierint in præsentia, et illam inexplicabilium bonorum vim consecutu-

ros esse, quæ pollicitus est Deus largiturum se iis qui divinum auxilium piè et ex animo implorârint. *Vide de Bernard. serm. 4. de Quadrag. et in serm. de quatuor modis orandi, et Basil. loco jam citato.*

Duæ alæ animæ.

VIII. His quasi duabus alis, elata in cœlum anima, ardenti studio pervenit ad Deum, quem omni gratiarum et laudum honore prosequitur, quòd summis ab eo beneficiis affecta sit: tum verò singulari adhibitâ pietate ac veneratione, quasi filius unicus carissimo parenti, quod sibi sit opus, non dubitanter exponit.

Piæ animæ in oratione quanta libertas.

IX. Quem precandi modum, effundendi voce, exprimunt divinæ litteræ, inquit enim propheta, (1) Effundo in conspectu ejus orationem meam, et tribulationem meam ante ipsum pronuntio: quæ vox eam vim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet, sed effundat omnia is qui ad orandum venit, fidenter, confugiens in sium amantissimi parentis Dei. Ad id enim nos doctrina cœlestis hortatur illis verbis: (2) Effundite coràm illo corda vestra; et: (3) Jacta super Dominum curam tuam. Hunc autem precationis gradum significat sanctus Augustinus, cum inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion. cap. 7. quod fides credit, spes et charitas orat.

Alius orationis gradus.

X. Alius est eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen eâ, quæ mortua dicitur, nituntur sese erigere, et ad Deum ascendere: sed propter inter mortuas vires summamque fidei imbecillitatem, se altiùs à terrâ tollere non possunt. Verumtamen sua peccata recognoscentes,

---

(1) Ps. 141. 3. (2) Ps. 61. 9. (3) Ps. 54. 13.

et eorum conscientiam ac dolore cruciati, humiliter ac demissè, ex illo maximè longinquo loco poenitentes, scelerum à Deo veniam et pacem implorant.

Orantes in hoc gradu exaudiuntur.

XI. Horum oratio suum obtinet locum apud Deum : nam eorum preces audiuntur, imò verò hujusmodi homines liberalissimè misericors Deus invitat : (1) Venite, inquit, ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos.

Exemplum.

Ex horum hominum numero fuit ille publicanus, (2) qui cum oculos ad cælum tollere non auderet, exiit tamen, inquit, è templo magis justificatus, quàm Phariseus. *Quomodo peccatores exaudiantur vide Aug. in Joan. tract. 44 et 73. et de verbis Domini serm. 53. Div. Thom. 2. 2. quæst. 83. art. 16.*

Alius orationis gradus.

XII. Est præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucem acceperunt : verumtamen divinam benignitate exiguum illorum naturæ lumen accedente, vehementer excitantur ad studium cupiditatemque veritatis ; quam ut doceantur, summis precibus petunt : qui si manent in voluntate, à Dei clementia eorum studium non repudiatur.

Exemplum.

Quod exemplo (3) Cornelii centurionis comprobatum videmus.

Nota. Nemini enim id ex animo petenti clausæ sunt fores divinæ benignitatis.

Ultimus orationis gradus.

XIII. Postremus est gradus eorum, quos non modò facinorum ac flagitiorum non poenitentes,

(1) Matth. 11. 28. (2) Luc. 18. 9. (3) Act. 10. 8.

sed etiam sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet sæpè à Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perseverare: qui tali statu ne ab hominibus quidem audere deberent, ut sibi ignoscerent, postulare.

Orantes in hoc gradu non exaudiuntur.

XIV. Horum oratio à Deo non auditur, sic enim de Antiocho scriptum est: (1) Orabat autem hic scélestus Dominum, à quo non esset misericórdiam consecuturus.

Nota. Quarè vehementer hortandi sunt, qui in gravi illà miserià versantur, ut abjectà peccandi voluntate, verè et ex animo se convertant ad Deum.

DE IIS QUÆ PETENDA SUNT.

CAPUT IV.

Nonnisi justa honestaque petenda sunt.

I. **S**ED quoniam in singulis petitionibus quid postulandum, quid non, suo loco dicetur: satis hic erit fideles universè illud admonere, ut quæ justa, quæve honesta sint, à Deo petant homines, ne, si contra quàm deceat, aliquid postulàrint, illo responso repellantur: (2) Nescitis quid petatis.

Nota. Quidquid autem rectè optari potest, petere licet: quod illa Domini uberrima promissa testantur: (3) Quodcumque volueritis petite et fiet vobis: omnia enim se concessurum pollicetur.

Primum quod petere debemus.

II. Quarè primum optatum ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum qui summum est bonum, summum studium desideriumque referatur.

---

(1) 2. Mach. 9. 13. (2) Matth. 20. 22. (3) Joan. 15. 7.

Secundum.

Deindè cupiemus ea quæ cum Deo nos maximè conjungant : quæ verò nos indè sejungant, aut causam aliquam afferent disjunctionis, ab omni studio et cupiditate nostrâ removenda sunt.

Tertium.

Hinc licet colligere secundum illud summum et perfectum bonum, quomodò reliqua, quæ dicuntur bona, et optanda sint, et à parente Deo postulanda. Nam hæc corporis, quæ vocant et externa bona, ut sanitas, robur, pulchritudo, divitiæ, honores, gloria, quæ facultatem ac materiam sæpè dant peccato (quarè fit ut non omninò piè aut salutariter petantur), erit illa petitio his præscribenda finibus, ut hæc vitæ commoda postulentur necessitatis causâ, quæ precandi ratio refertur ad Deum.

Bona corporis quomodò petenda.

III. Licet enim nobis ea precibus petere, quæ et Jacob et Salomon postulârunt. Ille enim in hunc modum : (1) Si dederit mihi panem ad vescendum, et vestimentum ad induendum, erit mihi Dominus in Deum. Salomon his verbis : (2) Tribue tantùm victui meo necessaria. Cùm verò Dei nobis benignitate suppeditetur ad victum et ad cultum, par est, nos illius Apostoli exhortationis recordari : (3) Qui emunt tanquàm non possidentes, et qui utuntur hoc mundo, tanquàm non utantur : præterit enim figura hujus mundi. Item : (4) Divitiæ si affluent, nolite cor apponere ; quarum fructum et usum tantummodò nostrum esse, sed ità ut cum cæteris communiceamus, ab ipso doctore Deo didicimus.

Bonorum corporis verus usus.

IV. Si valemus, si reliquis externis et corporis

---

(1) Gen. 28. 20. (2) Prov. 30. 8. (3) 1. Cor. 7. 30. (4) Ps 61. 11.

bonis abundamus, eò illa nobis tributa esse meminimus, ut et faciliùs Deo inservire possimus, et proximo omnia ejus generis commodare.

Artes et scientiæ quâ conditione petendæ.

V. Ingenii autem bona et ornamenta, cujus generis sunt artes atque doctrinæ, petere licet; sed eâ tantum conditione, si nobis ad Dei gloriam et ad salutem profutura sunt. Quod autem omninò, et sinè adjunctione, aut conditione optandum, quærendum, postulandum est, quemadmodum autem diximus, id Dei gloria est, et deinceps omnia, quæ summo illi bono conjungere nos queant, ut fides, timor Dei, amor, de quibus plenius dicemus in explicatione petitionum.

PRO QUIBUS ORANDUM SIT.

CAPUT V.

Nullus est hominum pro quo non orandum sit.

I. **H**IS autem cognitis, quæ petenda sint, docendus est fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem oratio petitionem et gratiarum actionem: quare prius de petitione dicamus. Orandum igitur est pro omnibus sinè ulla exceptione vel inimicitiarum, vel gentis, vel religionis: nam sive hostis sit, sive alienus, sive infidelis, proximus est: quem quia Dei jussu amare debemus, sequitur ut preces quoque, (quod amoris officium est, pro eo facere oporteat. Nam eò pertinet illa Apostoli cohortatio: (1) Obsecro fieri orationes pro omnibus hominibus.

Nota. Quæ in oratione primùm petenda sunt quæ salutem animæ complectuntur, deindè quæ corporis.

Primò orandum pro pastoribus animarum.

II. Debemus autem hoc precationis officium

(1) 1. Tim. 2. 1.

primùm pastoribus animarum tribuere, quod ab Apostolo ejus exemplo monemur; scribit enim is ad Colossenses: (1) Ut orent pro se, ut sibi Deus aperiat ostium sermonis; quod item facit ad Thessalonicensis. (2) Est præterea in Actis Apostolorum. (3) Oratio fiebat sinè intermissione ab Ecclesiâ pro Petro, cujus etiam officii à D. Basilio (*) in libris de moribus admonemur: pro iis enim orandum esse, inquit, qui præsent verbo veritatis.

Secundò pro principibus.

Secundo loco pro principibus nos precari oportet, ex ejusdem Apostoli sententiâ: quanto enim publico bono principibus piis et justis utamur, nemo ignorat: itaque rogandus est Deus ut tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus præsent. *Vide Tertull. Apolog. cap. 30. et ad Scap. cap. 2.*

Tertiò pro piis hominibus.

Exstant exempla sanctorum hominum quibus monemur, ut pro bonis etiam piisque deprecemur. Egent enim et illi precibus aliorum: quòd divinitus factum est, ne superbiâ efferantur, dum intelligunt se inferiorum suffragiis indigere.

Quartò pro inimicis.

Jussit præterea Dominus precari pro (4) persecuentibus et calumniantibus nos.

Quintò pro alienis ab Ecclesiâ.

Illud etiam (†) S. Augustini testimonio celebratum est, hanc esse acceptam consuetudinem ab Apostolis, pro iis qui ab Ecclesiâ sunt alieni preces et vota faciendi, ut infidelibus donetur fides; ut idolorum cultores ab impietatis errore libe-

---

(1) Col. 4. 3. (2) 1. Thess. 5. 25. (3) Actor. 12. 5. (*) Bas. lib. Mor. Reg. 56. cap. 5. Item hom. in Isalam. (4) Matt. 5. 44. (†) Vide August. Epist. 10. ad Vital. Cypr. de Orat. Dominicâ. Item Coelest. Papam. Ep. 1. cap. 11.

rentur ; ut Judæi , discussâ animarum caligine , lucem veritatis accipiant , ut hæretici redeuntes ad sanitatem , catholicæ doctrinæ præceptis erudiantur ; ut schismatici , à quâ desciverunt sanctissimæ parentis Ecclesiæ communione , cum eâ iterum veræ charitatis nodo juncti copulentur. Quantam autem vim habeant preces pro hujusmodi hominibus factæ , ex animo , constat , tam multis exemplis omnis hominum generis , quos quotidie ereptos à potestate tenebrarum , transfert Deus in regnum filii charitatis suæ et ex vasis iræ , facit vasa misericordiæ ; in quo plurimum valere piorum obsecrationem nemo , qui rectè sentiat , dubitare potest.

Sextò pro mortuis.

Preces autem , quæ pro mortuis sunt , ut ab igne purgatorii liberentur , ex Apostolorum doctrinâ fluxerunt : quâ de re satis dictum est , cum de sacrificio Missæ loqueremur. *Dyonis. III. lib. de Eccl. Hierarch. cap. 6. 7. Clem. Pap. Epist. 1, et lib. Const. Apostol. Tertull. de Coron. milit. et in exhort. ad castit. et in lib. de Monog. Cyprian. Epist. 66.*

Septimò pro peccatoribus.

In iis autem , qui peccare dicuntur ad mortem , vix quidquam precibus votisque proficitur. Verumtamen est christianæ charitatis et precari pro illis , et lacrymis contendere , an eis possint reddere pacatum Deum.

Exsecrationes sanctorum ut intelligendæ.

III. Exsecrationes verò sanctorum hominum , quibus in impios utuntur , ex (*) Patrum sententiâ constat esse vel prædictiones eorum quæ illis eventura sunt , vel adhibitæ contra peccatum , ut , salvis hominibus , peccati vis intereat.

(*) Vide Aug. de serm. Domini in monte , lib. 1. c. 22. et serm. 109. de Tempore.

Pro quibus agere gratias oporteat.

IV. In alterâ parte precationis maximas Deo gratias agimus pro divinis ejus immortalibusque beneficiis, quibus et semper affecit, et quotidie afficit humanum genus. Maxime autem fungimur hoc munere gratiarum actionis sanctorum omnium causâ, quo in officio singulares Deo laudes tribuimus, et eorum victoriæ et triumpho, quem de omnibus in intimis et externis hostibus ejus benignitate reportârunt.

Salutatio angelica inter gratiarum actiones maxima.

V. Huc pertinet prima illa pars angelicæ salutationis, cum eâ ad precandum utimur : Ave, Maria, gratiâ plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Nam Deum summis et habendis laudibus et gratiis agendis celebramus, quod sanctissimam Virginem omni cœlestium bonorum munere cumulavit, ipsique Virgini singularem illam gratulamur felicitatem. *Vide August. Ench. cap. 100 et 21 de Civit. Dei, c. 24. et lib. 20. contra Faust. cap. 21.*

Isti salutationi cur sit additum : Sancta Maria.

VI. Jure autem sancta Dei Ecclesia huic gratiarum actioni preces etiam et implorationem sanctissimæ Dei matris adjunxit quâ piè atque suppliciter ad eam confugeremus, ut nobis peccatoribus, suâ intercessione conciliaret Deum, bonaque tum ad hanc, tum ad æternam vitam necessaria impetraret. Ergo nos exsules filii Evæ, qui hanc lacrymarum vallem incolimus, assidue misericordiæ matrem, ac fidelis populi advocatam invocare debemus, ut oret pro nobis peccatoribus, ab eâque hac prece opem et auxilium implorare, cujus et præstantissima merita apud Deum esse, et summam voluntatem juvandi humanum genus, nemo nisi impiè et nefariè da-

bitare potest. *Vide August. sermon. 18. de Sanctis. Ambros. in 1. cap. Lucæ. Bern. hom. 3. in Missus est. Athan. in Evang. de sanctâ Deiparâ. August. serm. 2. de Annunt. Nazian. in oratione de S. Cypriano.*

QUIS ORANDUS SIT.

CAPUT VI.

Deus unus et Trinus orandus.

I. **D**EUM autem orandum esse, et ejus nomen invocandum, ipsa loquitur naturæ vis insita in hominum mentibus, non solum tradunt divinæ litteræ in quibus licet audire imperantem Deum : (1) *Invoca me in die tribulationis; sed Dei nomine tres personas intelligi oportet.*

Secundò sancti sunt invocandi.

II. Secundo loco confugimus ad auxilia sanctorum qui in cœlis sunt : quibus etiam preces esse faciendas ita certum est in Ecclesiâ Dei, ut piis nulla de eo dubitatio possit accidere : quæ res quia separatim suo loco est explicata, eò et parochos et cæteros transmittimus.

Aliter Deus, aliter Sancti invocantur.

III. Sed ut tollantur omnis error imperitorum, operæ pretium erit, docere fidelem populum, quid intersit inter hanc invocandi rationem, non enim eodem modo Deum et sanctos imploramus : nam precamur Deum, ut ipse vel bona det, vel liberet à malis : à sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deum, petimus ut nostri patrociniū suscipiant, ut nobis à Deo impetrent ea quorum indigemus.

Duæ precandi formulæ.

IV. Hinc duas adhibemus precandi formulas;

---

(1) Psal. 49. 15.

modo differentes : ad Deum enim propriè dicimus: Miserere nobis, Audi nos; ad sanctum : Ora pro nobis. Quanquàm licet etiam alià quãdam ratione petere à sanctis ipsis, ut nostri misereantur, sunt enim maximè misericordes. Itaque precari possumus eos, ut conditionis nostræ miseriâ permoti, suâ nos apud Deum gratiâ ac deprecatione juvent.

Hoc nota diligenter.

V Quo loco illud maximè cavendum est omnibus, ne quod Dei proprium est, cuiquam prætereà tribuant, imò verò, cùm ad imaginem sancti alicujus quis dominicam orationem pronuntiat, ita tum sentiat se ab illo petere, ut secum oret, sibi que postulet ea quæ Dominicæ orationis formulâ continentur, et sui deniquè sit interpretes et deprecator ad Deum; nam eos hoc fungi officio docuit sanctus Joannes Apostolus in Apocalypsi (1).

DE PRÆPARATIONE ADHIBENDA.

CAPUT VII.

Nota.

Est in divinis litteris: (2) Antè orationem præpara animam tuam, et noli esse quasi homo, qui tentat Deum. Tentat enim Deum is, qui cùm benè orat, malè agit; et cùm loquatur cum Deo, à precibus animus ejus aberrat.

Bonæ orationis apparatus.

I. Quare cùm tanti intersit, quo quisque animo Deo preces faciat, tradent parochi vias precationis piis auditoribus.

Primus humilitas.

Primus igitur gradus ad orationem erit, verè humilis ac demissus animus, scelerum quoque

---

(1) Apoc. 8. 3. (2) Eccl. 18. 25.

recognitio : quibus sceleribus intelligat , qui ad Deum accedit , se non modò dignum non esse , qui quidquam impetret à Deo ; sed qui ne in ejus quidem conspectum veniat oraturus. Hujus præparationis sæpius mentionem faciunt divinæ litteræ , quæ et illud loquuntur : (1) Respexit in orationem humilium , et non sprexit preces eorum. Item : (2) Oratio humiliantis se nubes penetrabit. Sed occurrent pastoribus eruditis loci innumera- biles , qui in eam sententiam conveniant : qua- mobrem plurium non necessariâ commemoratione supersedemus. Tantùm verò , quæ alias attigi- mus , ne in hac quidem parte , quia sunt appo- sita ad hanc orationem , duo illa exempla præ- termittemus. (3) Publicanus est ille notissimus , qui longè consistens , oculos humo tollere non au- debat : est etiam (4) mulier illa peccatrix , quæ dolore commota , lacrymis pedes Christi Domini perfudit : uterque quantum afferat orationi pon- dus humilitas christiana , declaravit.

Secundus , dolor peccatorum.

Sequitur augor quidam in recordatione delio- torum , vel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam , quod dolore non possimus : quorum utrumque , vel certè alterum , nisi à pœnitente adhibeatur , venia impetrari non potest.

Tertius , abstinentia à sævis.

Sed quia sunt quædam scelera , quæ maximè obstant quominus inprecatione Deus postulationi nostræ concedat , ut cædes et illata vis : manus abstinendæ sunt ab hac crudelitate et violentiâ , de quo facinore scilicet Isaïæ ore loquitur Deus : (5) Cùm extenderitis manus vestras , avertam oculos meos à vobis : et cùm multiplicaveritis orationem , non exaudiam : manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

---

(1) Psal. 101. 18. (2) Eccl. 35. 21. (3) Luc. 18. 13. (4) Ib. 7. 37. (5) Isa. 1. 15.

Quartus , fugienda ira.

Fugienda est ira ac dissidium , quæ magnoperè etiam impediunt ne preces audiantur : de quibus est illud Apostoli : (1). Volo viros orare in omni loco , levantes puras manus sinè irâ et disceptatione.

Quintus , injuriarum oblivio.

Videndum est prætereà , ne nos implacabiles cuiquam præbeamus in injuriâ : nam sic affecti Deum precibus adducere non poterimus ut nobis ignoscat. (2) Cùm enim stabitis , inquit ipse , ad orandum , dimittite , si quid habetis : et (3) si non dimiseritis hominibus , nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

Sextus , opera misericordiæ.

Cavendum quoque est ne duri simus et inhumani egentibus : nam in ejusmodi homines illud dictum est : (4) Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis , et ipse clamabit , et non exaudietur.

Septimus , superbia reprimenda.

Quid dicemus de superbiâ ? quæ quantoperè Deum offendat , testis est illa vox : (5) Deus superbis resistit , humilibus autem dat gratiam.

Octavus , verbum Dei audiendum.

Quid de contemptione divinorum oraculorum ? in quam exstat illud Salomonis : (6) Qui declinat aures suas ne audiat legem , oratio ejus erit execrabilis.

Nota. Quo tamen loco non excluditur deprecatio factæ injuriæ : non cædis , non iracundiæ , non illiberalitatis in pauperes , non superbiæ , non despicientiæ divinæ orationis , non deniquè reliquorum scelerum , si ignoscendi venia petatur.

---

(1) 1. Tim. 2. 8. (2) Marc. 11. 25. (3) Matth. 6. 15. (4) Prov. 21. 13. (5) Luc. 4. 6. 1. Petr. 5. 5. (6) Prov. 28. 9.

Nonus, fiducia habenda.

Est verò ad hanc quoque præparationem animi fides necessaria : quæ si desit , neque de summi Patris omnipotentia , neque de illius misericordia , undè tamen orantis fiducia oritur , habetur cognitio : quemadmodum docuit ipse Christus Dominus : (1) Omnia , inquit , quaecumque petieritis in oratione , credentes , accipietis. De huiusmodi fide scribit sanctus Augustinus(*) de verbis Domini : Si fides deficit , oratio perit. Caput igitur est ad ritè orandum , quod jam dictum est , ut fide firmi ac fixi simus : quod Apostolus ex contrario ostendit : (2) Quomodo invocabunt in quem non crediderunt ? Itaque credamus oportet , ut et orare possimus , et ne nos fides ipsa deficiat , quâ salutariter oramus. Fides enim est , quæ preces fundit : preces faciunt , ut omni dubitatione sublata , stabilis ac firma sit fides. In hanc sententiam (†) sanctus hortabatur Ignatius eos qui ad Deum adirent oraturi : Noli dubio esse animo in oratione : beatus est , qui non dubitaverit. Quare ad impetrandum quod velimus à Deo maximum pondus affert fides et certa spes impetrandi , quod monet sanctus Jacobus : (3) Postulet in fide , nihil hæsitans.

Undè fiducia excitanda.

II. Multa sunt , quibus nos confidere oportet in hoc officio precationis.

Primò.

Est ipsa Dei in nos perfecta voluntas , ac benignitas , cum jubet nos se patrem appellare , ut ejus nos esse filios intelligamus.

Secundò.

Est propè infinitus numerus eorum qui Deum exoraverunt.

---

(1) Matth. 21. 22. (*) Epist. 10. sermon. 36. (2) Rom. 10. 14. (†) Ignat. Epist. 10. ad Hieron. (3) Jac. 1. 6.

Tertiò.

Est summus ille deprecator, qui nobis semper præstò est, Christus Dominus, de quo sic est apud S. Joannem : (1) Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris : item Paulus apostolus, (2) Christus Jesus, qui mortuus est, imò qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis; item ad Timotheum : (3) Unus enim Deus, unus et mediator Dei, et hominum, homo Christus Jesus; tum ad Hebræos : (4) Undè debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret et fidelis Pontifex ad Deum. Quare etsi nos indigni sumus, qui impetremus, tamen optimi dignitate interpretis ac deprecatoris Jesu Christi sperare, et magnoperè confidere debemus, nobis omnia, quæ per illum ritè petierimus, concessurum Deum.

Quartò.

Deniquè nostræ auctor est precationis Spiritus Sanctus, quo duce preces nostras audire necesse est. (5) Accepimus enim Spiritum adoptionis filiorum Dei in quo clamamus, Abba Pater, qui quidem Spiritus infirmitatem, qui inscitiam nostram adjuvat in hoc orandi munere, imò verò inquit, ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

Quintò.

Quòd si qui titubant interdum, nec se satis esse firmos in fide sentiunt, utantur illà voce Apostolorum : (6) Domine adauge nobis fidem, et cæci illius : (7) Adjuva incredulitatem meam.

Sextò.

Sed tum maximè et fide et spe vigentes, omnia à Deo optata consequemur, cum ad ipsius

---

(1) Joan. 2. 14. (2) Rom. 8. 34. (3) 1. Tim. 2. 5. (4) Heb. 2. 17. (5) Rom. 8. 15. (6) Luc. 17. 5. (7) Marc. 9. 24.

Dei legem ac voluntatem, omnem mentem, actionem et orationem nostram conformabimus : (1) Si manseritis enim , inquit , in me , et verba mea in vobis manserint , quodcumque volueritis , petetis , et fiet vobis : quanquàm ad hanc impetrandi ab eo omnia facultatem , in primis necessaria est , ut antea diximus , obliuio injuriarum , et benevolentia ac benefica voluntas in proximos.

QUÆ RATIO IN ORANDO REQUIRITUR.

CAPUT VIII.

Oratio nisi rectè fiat , non prodest.

I. **M**AXIMÈ autem refert , quomodò sacris precibus utamur : nam etsi precatio bonum est salutare ; tamen nisi rectè adhibeatur , minimè prodest : quod enim petimus , sæpè non assequimur , ut sanctus inquit Jacobus , (2) ob eam causam , quia malè petimus. Ergò docebunt parochi fidelem populum , quæ sit optima ratio benè petendi , et privatùm ac publicè orandi , quæ præcepta christianæ orationis tradita sunt ex Christi Domini disciplinâ.

Orandum est in spiritu et veritate.

II. Est igitur (3) orandum in spiritu et veritate , nam cœlestis Pater tales quærit , qui adorent eum in spiritu et veritate. *De hac ratione orandi in spiritu et veritate , Vide Cyrillum Alexandr. per 17. libros integros , item Div. Thom. 2. 1. quæst. 83. art. 12.*

Quis orat in spiritu et veritate.

III. Orat autem eo modo , qui intimum , ac flagrans animi studium adhibet , à quâ spirituali precandi ratione vocalem non excludimus : verumtamen principatum jure tribuendum ducimus illi , quæ à vehementi animo proficiscitur , obse-

---

(1) Joan. 15. 7. (2) Jac. 4. 3. (3) Jo an. 4. 23.

crationi : quam Deus , cui patent occultæ hominum cogitationes , audit , etiamsi non ore profertur.

Exemplum.

Audivit Annæ (1) ejus , quæ fuit mater Samuelis , intimas preces : de quâ illud legimus , flentem orasse , et tantum labia moventem.

Aliud.

Oravit hoc modo David ; inquit enim : (2) Tibi dixit cor meum , exquisivit te facies mea. Hujusmodi exempla in divinis libris passim legentibus occurrunt.

Oratio vocalis , utilis et necessaria.

IV. Habet autem vocalis oratio propriam utilitatem et necessitatem : nam incendit animi studium , et religionem orationis inflammat : quod ad Probam scripsit sanctus Augustinus hoc modo , cap. 8 . 9 , 10 : Nonnunquam verbis et aliis signis ad augendum desiderium sanctum , nos ipsi acrius excitamus. Cogimur interdum vehementi animi cupiditate et pietate , verbis efferre sententiam : nam exultante animo lætitiâ , par etiam est , linguam exultare : et verè decet nos cumulatam illud sacrificium facere et animæ , et corporis , quem Apostolorum orandi morem fuisse , ex Actis et ex Apostolo multis locis cognoscimus.

Oratio privata et publica.

V. Sed quoniam duplex precandi ratio est , privata et publica , privatae orationis pronuntiatione utimur , ut intimum studium et pietatem adjuvet : in publicâ , quæ ad incitandam fidelis populi religionem instituta est , certis statisque temporibus linguæ officio supersederi nullo modo potest.

---

(1) 1. Reg. 1. 16. (2) Ps. 26. 8.

Orare spiritu proprium Christianorum.

VI. Hanc verò spiritu orandi consuetudinem, propriam christianorum hominum, infideles minimè colunt, de quibus ità licet christum Dominum loquentem audire : (1) Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt: putant enim, quòd in multiloquio suo exaudiantur : nolite ergò assimilari eis : scit enim Pater vester quid opus sit vobis, antequàm petatis eum.

Quid per loquacitatem in oratione prohibeatur.

VII. Cùm autem prohibeat loquacitatem, longas tamen preces, quæ à vehementi ac diuturno animi studio proficiscantur, tantùm abest ut rejiciat, ut etiam suo exemplo nos ad eam rationem cohortetur : qui (2) non modò noctes in precatione consumpsit, sed (3) ter eundem sermonem repetiit. Tantùm igitur statuendum est inani verborum sono minimè exorari Deum. *Vide Aug. Epist. 121. ad Probam. c. 9.*

Hypocritarum preces rejicit Deus.

VIII. Nec verò ex animo orant hypocritæ, à quorum consuetudine nos deterret Christus Dominus in hanc sententiam : Cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis et in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus : Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

Quid sit intra cubiculum orare.

IX. Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito : et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri potest : quod non satìs est ingredi, sed prætereà occludi oportet, ne quid irrumpat, vel influat in animas extrinsecùs, quo

---

(1) Matt. 6. 7. (2) Luc. 6. 12. (3) Matt. 26. 44.

8
CATECHISMI
orationis integritas violari possit : tum enim
cœlestis Pater qui omnium mentes et occultas
motus maxime perspicit, orantis postula-
tioni concedit.

Orandum est assidue.

X. Requirit præterea oratio assiduitatem, quæ
quantam vim habeat, judicis illius exemplo, Dei
Filius ostendit, (1) qui cum nec timeret Deum
nec hominem revereretur, victus assiduitate ac
diligentiâ viduæ, ejus postulationi concessit : ita-
que assidue Deo preces faciendæ sunt.

Nota. Nec imitandi illi, qui semel, aut iterum
orantes nisi quod petunt, impetrarint, in ora-
tione defatigantur : nulla enim hujus officii lassi-
tudo esse debet, quod nos Christi Domini, et
Apostoli docet auctoritas : quod si interdum vo-
luntas in eo defecerit, precibus à Deo petamus
perseverandi vim.

Orandus est Pater cœlestis per Christum.

XI. Vult etiam Dei Filius orationem nostram
ad Patrem suo nomine pervenire : quæ ejus me-
rito, et gratiâ deprecatoris id pondus assequitur,
ut à cœlesti Patre audiatur : est enim ejus illa
vox apud sanctum Joannem : (2) Amen, amen
dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine
meo, dabit vobis; usque modò non petistis quid-
quam in nomine meo : Petite et accipietis, ut
gaudium vestrum sit plenum; et iterum : (3)
Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo,
hoc faciam.

Ferventer orandum.

XII. Imitemur ardens sanctorum hominum stu-
dium, quod in orando adhibeant. Gratiarum au-
tem actionem cum precatone jungamus, Apo-
stolorum exemplo, qui hanc consuetudinem pe-

(1) Luc. 18. 2. (2) Joan. 16. 23. (3) Id 14. 14.

petuò servaverunt, quemadmodum apud Apostolum licet videre (1).

Ut oratio sit efficax ei adde jejunium.

XIII. Jejunium verò et eleemosynam ad orationem adhibeamus. Jejunium quidem certè maximè est cum oratione sociatum : nam qui cibo et potu sunt onusti, horum mens oppressa est sic, ut neque Deum intueri, neque quid sibi velit oratio cogitare possint. *Vide hanc de re August. in Psal. 42. in fine et lib. de perfectâ justitiâ resp. 17. item S. Leonis serm. 1 de jejunio septimi mensis. Petr. Chrysost. serm. 43. Bern. in sent. sententiâ 11.*

Eleemosyna orationi adjungenda.

XIV. Sequitur eleemosyna, quæ magnam, et ipsâ cum oratione societatem habet : Quis enim, cui facultas sit benignè faciendi ei qui alienâ misericordiâ vivat, nec opituletur proximo et fratri suo, se charitate præditum dicere audeat ? aut quo ore is, qui expers sit charitatis, Dei auxilium implorabit ? nisi cum peccati veniam precatur, simul et à Deo suppliciter postulat charitatem.

Tria adversus peccatum remedia.

XV. Quare divinitus factum est, ut saluti hominum triplici hoc remedio subveniretur : cum enim peccando vel offendamus Deum, vel proximos violemus, vel nos ipsos lædamus, sacris precibus placatum reddimus Deum, eleemosynâ redimimus hominum offensiones, jejunio proprias vitæ sordes eluimus : et quanquàm singula prosint ad omnium scelerum genera, tamen propriè singulis iis peccatis quæ dicimus, apposita et accommodata sunt.

---

(1) Ephes. 4. 16. etc.

DE ORATIONIS DOMINICÆ PROOEMIO.

CAPUT IX.

Pater noster qui es in Coelis.

I. **C**UM hæc formula christianæ precationis à Jesu Christo tradita, eam habeat vim, ut antequàm ad preces postulationesque veniamus, certis verbis loco proœmii nobis utendum sit, quibus piè ad Deum accedentes, fidentiùs etiam id facere possimus, parochi officium est, illa distinctè dilucidèque declarare, ut alacrior pius populus ad preces adeat, seque cum Patre Deo acturum intelligat. *Orationem Dominicam explicant Tertul. in lib. de orat. Cyprian. in libro de oratione Dominicâ Cyril. Hierosol. Catech. 5. Mystag. Chrysost. hom. de orat. Domin. Hieronym. Theoph. Euthim. in cap. 6. Marc. Ambros. lib. 4 de sacrament. cap. 4. August. Epist. 121. ad Probam. Item de serm. Domini in monte. lib. 2. cap. 5, 6, 7, 8, 16 et hom. 42; item de bono perseverantiæ cap. 2 et seqq. et serm. 126, 135 et 182 de tempore. Item Cassian. collat. 7. cap. 18, 19, 20; 21. Div. Thom. in opuscul. et 2. 2. quæst. 83. art. 9.*

Nota. Proœmium autem, si spectes verba, brevissimum est: si res æstimes, gravissimum mysteriorumque plenissimum.

Deus cur appelletur Pater.

II. Ac prima quidem vox quâ Dei jussu et institutione utimur in hac precatione, est Pater.

Prima ratio.

Nam etsi Salvator noster divinam hanc orationem prætexere potuit aliquo verbo, quod plurimæ majestatis haberet, exempli causâ Creatoris, au

Domini: tamen hæc omisit, quæ timorem simul nobis afferre possent.

Secunda.

Illud autem adhibuit, quod orantibus et aliquid à Deo petentibus, amorem fiduciamque conciliat; quid enim jucundius est Patris nomine, quod indulgentiam sonat et charitatem? *Vide S. Leon. serm. 6. de nat. Domini. D. Thom. 1. p. q. 33. art. 1.*

Patris nomen cur Deo conveniat.

III. Quibus autem rationibus Patris nomen Deo conveniat, suppeditabit facultas docendi fidelem populum, ex locis creationis, gubernationis ac redemptionis.

Prima ratio.

Nam cum Deus hominem creaverit ad imaginem suam, nec illam cæteris animantibus impertiverit, ex hoc singulari munere, quo hominem ornavit, jure omnium hominum, nec Fidelium modò, sed etiam infidelium, Pater in divinis Scripturis appellatur.

Secunda ratio.

A gubernatione verò sumere poterit argumentum, quòd prospiciendo et consulendo utilitati hominum, præcipuo quodam curæ et providentiæ modo nobis præstat paternam charitatem.

De ministris divinæ gubernationis.

IV. Sed ut in hujus explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam melius agnoscat, de custodiâ Angelorum, in quorum tutelâ sunt homines, aliquid dicendum videtur.

Angelus custos cuilibet datur à Deo.

V. Est enim Dei providentiâ datum hoc negotium Angelis, ut custodiant humanum genus, singulisque hominibus præstò sint, ne gravius aliquod detrimentum accipiant, nam ut parentes

si infestâ et periculosâ viâ filiis iter faciendum sit, custodes adhibent et periculorum adiutores : sic cœlestis Parens in hoc itinere, quo ad cœlestem patriam contendimus, singulis nobis præposuit Angelos, quorum ope ac diligentia tecti, furim paratos ab hostibus laqueos vitaremus, et factos in nos horribiles impetus repelleremus, iisque ducibus rectum iter teneremus, ne objectus aliquis error à fallaci adversario, nos de viâ posset deducere, quæ ducit in cœlum.

Custodiæ Angelorum utilitas.

VI. Quam verò habeat utilitatem hæc de hominibus Dei cura ac providentia singularis, cujus munus et administratio mandata est Angelis, quorum inter Deum et hominem media est et interjecta natura, patet exemplis, quorum copiam suppeditant divinæ litteræ, quæ testantur sæpè Dei benignitate factum esse ut, inspectantibus hominibus, Angeli mirabiles res efficerent : quibus moneremur innumerabilia ejus generis, quæ sub oculos non caderent, à custodibus nostræ salutis Angelis effici utiliter ac salutariter.

Beneficia Raphaelis ergà Tobiam.

VII. Raphael Angelus, (1) Tobiae comes et dux itineris divinitus adjunctus, (2) illum duxit et reduxit incolumem.

Cui et adjumento fuit ne (3) ab immani pisce devoraretur, et quanta esset in ejus piscis jecore, felle et corde vis, demonstravit.

Ille dæmonium expulit, ejusque impeditâ et colligatâ potestate, ne Tobiae noceret effecit.

Ille verum et legitimum matrimonii jus et usum adolescentem edocuit.

Ille Tobiae (4) patri oculis capto lumina restituit.

---

(1) Tob. 5. 6. (2) Id. 12. (3) Id. 6. (4) Id. 12.

Beneficia Angeli custodis erga D. Petrum.

VIII. Angelus item ille, principis Apostolorum liberator, uberem præbebit materiam ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curæ custodiæque Angelorum, cum demonstrabunt parochi Angelum carceris tenebras illustrantem, (1) et Petrum tacto ejus latere è somno excitantem, solventem catenas, dirumpentem vincula, monentem ut surgeret, seque sumptis caligis et reliquo vestitu, sequeretur : cum docebunt ab eodem Angelo Petrum per custodias liberè educatum è carcere et apertâ deniquè januâ in tuto collocatum.

Hæc exempla referre utile.

IX. Hujus generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta est sanctarum litterarum historia, quibus intelligimus quanta sit vis beneficiorum quæ confert in homines Deus, Angelis interpretibus et internuntiis, nec solum certa aliqua et privata de re missis, sed à primo ortu, nostræ curæ præpositis : et in singulorum hominum salutis præsidio collocatis.

Doctrinæ de custodiâ Angelorum utilitas.

X. Hanc doctrinæ diligentiam illa utilitas consequetur, ut audientium mentes erigantur, et ad agnoscendam et venerandam Dei paternam de se curam ac providentiam excitentur. *Si de Angelorum creatione et excellentiâ vis agere, redi ad primum symboli articulum suprâ pag. 9.*

Divitiæ benignitatis Dei in nos quantæ.

XI. Commendabit autem hoc loco parochus in primisque prædicabit divitias benignitatis Dei erga genus humanum, quem cum à primo parente nostri generis, et peccati usque ad hanc diem offenderimus flagitiis ac sceleribus innu-

(1) Act. 12.

merabilibus, retinet tamen in nos charitatem, neque præcipuam illam de nobis curam deponit,

Dicere Deum oblivisci hominum grande malum.

XII. Quem si quis existimat hominum oblivisci, amens est, et in Deum jacet indignissimam contumeliam. Irascitur Israeli Deus propter ejus gentis blasphemiam, quæ se arbitrabatur coelesti ope desertam esse. Est enim in Exodo : (1) Tentaverunt Dominum dicentes : Estne Deus in nobis, an non ? et apud Ezechielem, (2) succenset eidem populo Deus, quod dixerat : Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus nos, dereliquit Dominus terram. Ergo Fideles his auctoritatibus à nefaria illà opinione deterrendi sunt, fieri posse, ut Deum capiat hominum oblivio.

Nota. In quam sententiam audire licet conquerentem de Deo apud Isaiam Israeliticum populum, contraque Deum stultam ejus querimoniam benignà similitudine refellentem : Est enim ibi : (3) Dixit Sion : Dereliquit me Dominus, et Dominus oblitus est mei : cui Deus : Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui, etsi illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te.

Deus nunquam hominum oblivisci probatur.

XIII. Quibus locis quanquam id liquidò confirmatur, tamen ut penitus fideli populo persuadeatur nullum posse tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat paternæ charitatis officia : parochi rem clarissimo primorum hominum exemplo comprobabunt, quos post neglectum violatumque Dei jussum, cum acerbius accusatos, et horribili illà sententià condemnatos audis : (4) Maledicta terra

---

(1) Exod. 17. 7. (2) Ezech. 8. 12. (3) Isai. 49. 14. (4) Gen. 8. 17.

● CONCILII TRIDENT. PARS IV. 585

in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ; spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbas terræ: cum vides è paradiso (1) expulsos, et, ut omnis reditus spes adimeretur, cum in edita paradisi collocatum legis Cherobim flammeum, tenentem igneum et versatilem gladium, cum ab ulciscente suam injuriam Deo illos intimis et externis molestiis conflictatos intelligis.

Attende.

An non actum de homine putes? aut non credas non modò divino illum auxilio nudatum, sed etiam cuivis injuriæ propositum? Verumtamen in tantis divinis iræ et ultionis iudiciis oborta est lux quædam Dei in eos charitatis: Fecit enim, (2) inquit, Dominus Deus, Adam et uxori ejus tunicas pelliceas, et induit eos: quod maximum fuit argumentum, hominibus nullo unquàm tempore defuturum Deum.

Nulla hominum injuriæ Dei amor exhaustitur.

XIV. Hujus etiam sententiæ vim, NON EXHAUSTI DEI AMOREM ULLA HOMINUM INJURIA, David expressit illis verbis: (3) Nunquid continebit Deus in irâ suâ misericordias suas? Hanc Habacuc Deum affatus exposuit dum inquit: (4) Cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Hanc sic Michæas aperuit: (5) Quis Deus similis tol? qui auferat iniquitatem, et transferat peccatum reliquiarum hereditatis tuæ: non immittet ultrâ furorem suum, quoniam volens misericordiam est.

Deus subvenit in extremis.

XV. Omnino res ita se habet, cùm maximè perditos nos, et Dei præsidio spoliatos arbitramur, tum maximè pro immensâ suâ bonitate nos quaerit et curat Deus: sustinet enim in irâ gla-

(1) *Ibid.* 3. 23 b. 24. (2) Gen. 3. 22. (3) Ps. 76. 10. (4) Hab.

dium justitiæ , nec cessat effundere inexhaustos misericordiæ thesauros.

Quàm rectè Deus vocetur Pater iterùm ostenditur.

XVI. Magnam igitur vim habent ad declarandam præcipuam Dei rationem in amando tuendoque hominum genere, creatio et gubernatio. Sed tamen illud opus redimendi hominem sic eminet inter duo superiora , ut beneficentissimus Deus parensque noster summam in nos benignitatem tertio hoc beneficio cumulatam illustrarit.

Cur filii Dei nominemur et simus.

XVII. Quare tradet spiritalibus filiis parochus et assidue eorum auribus inculcabit hanc præstantissimam Dei erga nos charitatem , ut intelligant se , quia redempti sint , admirabilem in modum Dei filios evasisse : Dedit enim , (1) inquit Joannes , eis potestatem filios Dei fieri , et ex Deo nati sunt.

Nota. Quam ob causam baptismus , quod primum redemptionis pignus et monumentum habemus , sacramentum regenerationis dicitur : indè enim nascimur Dei filii. Nam , inquit ipse Dominus : (2) Quod natum est ex spiritu , spiritus est ; et oportet vos nasci denuò. Item Petrus Apostolus : (3) Renati non ex semine corruptibili , sed incorruptibili , per verbum Dei vivi.

Beneficia redemptionis quanta.

XVIII. Hujus pondere redemptionis , et Spiritum Sanctum accepimus , et Dei gratiâ dignati sumus. Quo munere Dei filii adoptamur , quemadmodum ad Romanos scripsit apostolus Paulus : (4) Non accepistis spiritum servitutis iterùm in timore , sed accepistis spiritum adoptionis filiorum , in quo clamamus : Abba , pater. Cujus vim et efficaciam adoptionis explanat sanctus Joannes ad

---

(1) Joan. 1. 12. (2) Idem. 3. 6. (3) 1. Pet. 1. 23. (4) Rom. 8. 15.

hunc modum : (1) Videte qualem charitatem dedit nobis Pater , ut filii Dei nominemur et simus.

Deo ut Patri quid debemus.

XIX. His expositis admonendus est fidelis populus, quid ipse vicissim debeat amantissimo patri Deo, ut intelligat quem amorem ac pietatem, quam obedientiam ac venerationem Creatori, gubernatori ac redemptori præstare, quâ spe ac fiducia illum invocare oporteat.

Gravis error extirpandus.

XX. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententiarum perversitatem eorum, si qui tantummodò secundas res et prosperum vitæ cursum argumento esse existimant, Deum conservare nobis amorem suum, rebus autem adversis et calamitatibus, cum à Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi, ac proinde abalienatis à nobis divinæ voluntatis.

Deus cum castigat, amat.

XXI. Demonstrandum erit, cum (2) tangit nos manus Domini, minimè id hostiliter facere Dominum, verùm percutiendo sanare, et plagam à Deo venientem esse medicinam. Castigat enim peccantes, ut eâ disciplinâ meliores faciat, et præsentis animadversione redimat ab exitio sempiterno.

Nam (3) visitat quidem in virgâ iniquitates nostras, et in verberibus peccata nostra, misericordiam autem suam non aufert à nobis.

Dum castigat Deus, quid agendum.

XXII. Quare monendi sunt Fideles, ut in ejusmodi castigatione paternam Dei charitatem agnoscant, et illud patientissimi Job in memoriâ, et in ore habeant : (4) Ipse vulnerat, et medetur,

(1) 1. Joan. 5. 1. (2) Job. 19. 21. Ps. 34. (3) (5) Psal.

percutit, et manus ejus sanabunt, ut illud usurpent, quod sub personâ israelitici populi scripsit Jeremias : (1) Castigasti me, et eruditus sum, quasi juvenculus indomitus : converte me, et convertar, quia, tu Dominus Deus meus. Ut Tobiae exemplum sibi proponant, qui cùm in illâ plagâ cæcitatis paternam Dei manum cædentem sensisset, exclamavit : (2) Benedico te, Domine Deus Israel ! quia tu castigasti me, et tu salvasti me.

In afflictionibus non murmurandum.

XXIII. In quo maximè cavendum est Fidelibus, ne etiamsi quovis incommodo affecti, quâvis calamitate afflicti sint, Deum id ignorare existiment ; ait enim ipse : (3) Capillus de capite vestro non peribit ; imò verò se ipsi illo divini oraculi solatio consolentur, quòd in Apocalypsi dictum est : (4) Ego quos amo, arguo et castigo, conquiescant in Apostoli cohortatione ad Hebræos : (5) Fili mi ! noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris : quem enim diligit Dominus, castigat : flagellat autem omnem filium quem recipit : quòd si extra disciplinam estis, adulterini estis et non filii : patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, et reverebamur eos ; non multò magis obtemperabimus patri spirituum, et vivemus ?

A singulis cur Deus vocetur.

XXIV. NOSTER. Cùm patrem invocamus singuli et nostrum appellamus, docemur, ex dono ac jure divinæ adoptionis consequi necessario, ut fratres sint fideles omnes, et inter se fraternè amare debeant : (6) Omnes enim, inquit, vos fratres estis, unus est enim Pater vester, qui in cœlis est. Quare etiam in Epistolis Fideles omnes, Apostoli fratres appellant.

---

(1) Jer. 31. 18. (2) Tob. 11. 17. (3) Luc. 21. 18. (4) Apoc. 3. 16. (5) Heb. 12. 5. (6) Noster, Matt. 23. 8.

CONCILII TRIDENT. Pars IV. 589

Undenam simus fratres invicem et Christi.

XXV. Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, ut eadem adoptione Dei non solum inter se Fideles universi fratrum necessitudine conjungantur: sed quia homo est unigenitus Dei Filius, fratres etiam ejus et nominentur, et sint: nam in Epistola ad Hebræos, cum de Filio Dei loqueretur, scripsit Apostolus: (1) Non confundatur fratres eos vocare, dicens: (2) Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: quod tantò antè David de Christo Domino prædixerat. Ipse verb etiam Christus sic apud Evangelistam loquitur ad mulieres: (3) Ita, nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.

Etiam in celo Christus sit frater noster.

XXVI. Quod tum ab eo dictum esse constat, cum jam excitatus à mortuis immortalitatem esset consecutus, ne quis existimet fraternam hanc cognitionem, ejus resurrectione et in cælum accessu dissolutam esse. Tantùm enim abest ut hanc conjunctionem et charitatem Christi resurrectione dirimerit, ut ex illà majestatis et gloriæ sede, tum, cum de omnibus omnium memoriis hominibus judicabit, Fidelium minimos ab eo (4) fratrum nomine appellandos acceperimus.

Cohæredes nomen Christi.

XXVII. Quod autem fieri potest, ut Christi fratres non simus, cujus cohæredes (5) dicimur? Est enim primogenitus ipse, constitutus (6) hæres universorum, nos verò secundo loco gebiti, cohæredes ejus, pro modo celestium donorum, pro ratione charitatis, quam præbuerimus nos ministros et coadjutores Spiritus Sancti.

Nota præmonitionis.

Quo sacro ad virtutem, salutaresque actiones

(1) Heb. 2. 11. (2) Ps. 51. 23. (3) Matth. 28. 10. (4) Jo. 14. 23. (5) Rom. 8. 17. (6) Heb. 1. 2.

impellimur et incendimur, ut ejus freti gratiâ in certamen salutis fortiter descendamus quo sapienter constanterque confecto decursoque hujus vitæ spatio justum coronæ præmium capimus à cœlesti Parente, omnibus qui eundem cursum tenuerint, constitutum. Non enim, ut ait Apostolus, (1) injustus est Deus, ut obliviscatur operis nostri et dilectionis.

Ex animo Deus vocandus est noster. Cur?

XXVIII. Quam verò hanc ex animo vocem **NOSTER** proferre debeamus, sancti Chrysostomi sententiâ declaratur, qui Deum inquit libenter Christianum audire, non solum pro se, sed pro altero deprecantem: quod pro se orare naturæ est, pro altero gratiæ: pro se necessitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur, quibus illa subjunxit.

Nota. Jucundior est Deo, quam charitas fraterna commendat, quàm ea, quæ necessitate pronuntiatur. *Chrysost. hom. 14. operis imperfecti in Matth.*

Admonitio magni momenti.

XXIX. In hac tantâ materiâ salutaris orationis monere et hortari debet parochus omnes omnis ætatis, generis, ordinis, ut communis hujus fraternæ necessitudinis memores, comiter et fraternè se gerant, neque se aliis alii præferant insolentiùs.

Nota. Nam etsi in Ecclesiâ Dei diversi sunt officiorum gradus: tamen illa varietas graduum et munerum fraternæ necessitudinis conjunctionem minimè tollit.

Similitudo.

Quemadmodum in hominis corpore varius usus et diversa sanctio membrorum nihil agit, quam-

---

(1). Heb. 6. 10.

obrem hæc, vel illa corporis pars membri munus et nomen amittat.

Aequalitas inter Christianos.

XXX. Propono tibi eum, qui regis sit potestate: an is igitur, si fidelis est, frater non est omnium, qui christianæ fidei communionem continentur? Maxime quid istud? quia non est Deus alius is, ex quo divites, et reges nati sunt, ab eo à quo pauperes, et qui in regum potestate sunt exsisterunt: sed unus Deus, et pater, et Dominus omnium.

Christianorum per nobilitas.

XXXI. Itaque una spiritualis ordo omnium nobilitas, una dignitas, unus splendor generis, cum omnes ex eodem spiritu, ex eodem fidei sacramento nati simus filii Dei, et ejusdem hereditatis coheredes. Nec verò alium Christum Deum habent copiosi et potentes homines, alium tenuiores et infirmi: non alius sacramentis sunt initiati, nec aliam hereditatem regni celestis expectant. Fratres sumus omnes, et, ut inquit Apostolus ad Ephesios, (1) membra sumus corporis Christi, de carne ejus et de ossibus ejus. Quod idem in Epistola ad Galatas significat Apostolus: (2) Omnes filii Dei estis per fidem in Christo Jesu: quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Judæus neque Græcus. non est servus neque liber: non est masculus neque femina: omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.

Hæc doctrina Christianis sapius inculcanda.

XXXII. Hæc autem accuratè versanda res est pastoribus, animarum, et scienter illis in hæc sententiâ commemorandum: est enim accommodatus locus non minus ad confirmandos et excitandos inopes et obiectos homines, quàm ad coercen-

(1) Eph. 3. 30. (2) Gal. 3. 26.

dam, deprimendamque arrogantiam locupletum atque potentium. Cui hominum incommodo uti mederetur, urgebat Apostolus fraternam hanc charitatem, et inculcabat Fidelium auribus.

Quo affectu recitari debeat PATER NOSTER.

XXXIII. Cùm igitur has Deo preces facturus es, christiane, memineris te tanquàm filium ad Patrem Deum accedere: itaque cùm precationem ordiris, et illud, Pater noster, pronuntias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui non ut servum ad dominum adire invitum ac timidum, sed ut ad patrem filium voluntarium securumque confugere jusserit.

Quantà pietate sit orandum.

XXXIV. Quà in memorià et cogitatione, quo vicissim studio et pietate tibi orandum sit considera: danda enim est tibi opera, te ut talem præbeas, qualem esse decet Dei filium: id est, ut oratio et actiones tuæ non indignæ sint divino genere, quo te dignari voluit beneficentissimus Deus. Ad hanc officii rationem nos Apostolus cohortatur, cùm ait: (1) Estote ergò imitatores Dei, sicut filii charissimi: ut verè de nobis dici possit, quod ipse Apostolus scripsit ad Thessalonicenses: (2) Omnes vos filii lucis estis et filii diei.

Quomodò sit Deus ubique.

XXXV. QUI ES IN CÆLIS. Constat inter omnes, qui rectè de Deo sentiunt, ubique locorum et gentium esse Deum, quod non ità intelligendum est, quasi ipse distributus in partes, unâ parte locum unum, aliâ alium occupet ac tueatur: nam Deus spiritus est, omnis expers divisionis. Quis enim audeat Deum tanquàm in vestigio positum, loci alicujus finibus circumscribere, cùm ipse de se dicat: (3) Nunquid non cælum et terram ego impleo?

---

(1) Eph. 5. 1. (2) 1. Thessa. 5. (3) Jer. 23. 24.

Deus est ubique totus.

XXXVI. Quod rursum sic accipiendum est, Deum cœlum ac terram, quæque cœlo ac terrâ comprehensa sunt, vi suâ ac virtute complecti, non autem ipsum ullo loco contineri: adeat enim rebus omnibus Deus, vel creans ipsas, vel conservans creatas, nullâ regione, nullis finibus, vel circumscriptus, vel itâ definitus, quominus et naturam et potestatem suam præsens ubique constituat. Quod beatus David expressit illis verbis: (1) Si ascendero in cœlum, tu illic es, *August. lib. 1. Conf. cap. 3. D. Thom. 1. p. q. 8. art. 2.*

Cur Deus in cœlo esse dicatur.

XXXVII. Verùm etiam præsens adsit Deus in locis et rebus omnibus, nullis, ut diximus, terminis definitus, tamen in divinis Scripturis sæpè dicitur habere domicilium suum in cœlis.

Prima ratio.

Quod idèò factum videmus, quòd cœli, quos suspicimus, sunt nobilissima mundi pars, idemque manent incorrupti, præstantes vi, magnitudine ac pulchritudine cæteris corporibus, certisque ac stabilibus motibus præditi.

Secunda ratio.

Ergò ut excitaret hominum animos Deus ad contemplandum infinitam suam potestatem ac majestatem, quæ maximè elucet in opere colorum, se in divinis Scripturis habitare testatur in cœlis; sæpè etiam, quod res est, declarat nullam esse mundi partem, quæ non præsentì Dei naturæ et potestate comprehensa sit.

Tertia ratio.

Quamquam in hac cogitatione Fideles non solum communis omnium parentis imaginem sibi

---

(1) Psal. 138, 8.

proponent, sed etiam in cœlo regnantis Dei, ut oraturi meminerint, mentem animumque esse referendum ad cœlum, quantùmque spei ac fidei affert eis Patris nomen, tantum christianæ humilitatis ac pietatis adjungat præstans illa natura ac divina majestatis Patris nostri qui est in cœlis.

Quarta ratio.

Quæ verba præfiniunt etiam orantibus, quid petendum sit: Omnis enim postulatio nostra, quæ ad hujus vitæ usum ac necessitatem pertineat, nisi cum cœlestibus sit conjuncta bonis, et ad illum finem dirigatur, inanis est et indigna Christiano.

Nota. Quarè monebunt pios auditores parochi de hac ratione precationis, et ad monitionem illâ Apostoli auctoritate comprobabunt: (1) Si consurrexistis cum Christo, quæ sursùm sunt querite, ubi Christus est in dexterâ Dei sedens, quæ sursùm sunt sapite, non quæ super terram

DE PRIMA PETITIONE.

SANCTIFICETUR NOMEN TUUM.

CAPUT X.

Quandònam rectè ordinetur oratio.

I. QUID à Deo petendum, quove ordine id agendum sit, magister ipse ac Dominus omnium docuit et imperavit. Nam cùm studii et desiderii nostri nuntia sit et interpres oratio, tum rectè, et ratione petimus, cùm postulationum ordo sequitur ordinem rerum expetendarum.

Ordo charitatis.

II. Monet autem nos vera charitas, totum ut animum ac studium conferamus in Deum: qui quoniam solus est, in seipso summum bonum,

---

(1) Colos. 3. 1.

jure est præcipio quodam ac singulari amore diligendus.

Verus amor Dei quis ?

III. Nec verò animo et unicè potest amari Deus, nisi rebus ac naturis omnibus ejus honor et gloria præponatur. Bona enim, et nostra, et aliena, et omninò omnia quæcumque boni vocabulo nominantur, ab illo profecta summo ipsi bono cedunt.

Hæc petitio quarè prima.

IV. Quarè ut ordine procederet oratio, Salvator petitionem hanc de summo bono principem et caput constituit petitionum reliquiarum.

Prior ratio.

Docens nos, priusquàm ea quæ nobis aut proximo cuique opus sint, postulemus, quæ propria sint Dei gloriæ, petere debere, ipsique Deo studium et desiderium ejus rei nostrum exponere.

Altera ratio.

Quo facto manebimus in officio charitatis quæ docemur, et plus Deum, quàm nos ipsos diligere, et primum petere, quæ Deo cupiamus, deindè quæ nobis optemus.

In hæc petitione quid cupiatur.

V. Et quoniam desiderium et petitio sunt earum rerum, quibus caremus, nec vero Deo, id est, ejus naturæ fieri accessio potest: aut augeri ullà re divina substantia, quæ inexplicabilem in modum est omni perfectione cumulata, intelligendum est extra hæc esse, quæ à Deo, ipsi Deo petimus, et ad externam ejus gloriam pertinere.

Nota hæc tria.

Cupimus enim, et petimus, ut Dei nomen notius sit gentibus, ut ejus regnum amplificetur, ut plures quotidie obediant divino numini, quæria, nomen, regnum, obedientia non in illa

ipso sunt intimo Dei bono, sed assumuntur extrinsecus. Verum ut, hæ petitiones quam vim habeant et quid valeant, planius intelligatur pastoris erunt partes, monere fidelem populum, verba illa : Sicut in cœlo et in terrâ, ad singulas referri posse primarum trium postulationum : ut : Sanctificetur nomen tuum sicut in cœlo et in terrâ ; item : Adveniat regnum tuum, sicut in cœlo et in terrâ ; similiter : Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terrâ.

Primò in hac petitione quid petitur.

VI. Cum autem petimus ut sanctificetur nomen Dei, id sentimus, ut augeatur sanctitas et gloria divini nominis. Quo loco parochus animadvertet ac docebit pios auditores, non id dicere Salvatorem, ut eodem modo sanctificetur in terrâ, quo et in cœlo, id est, ut amplitudine terrestris sanctificatio cœlestem exæquet : hoc enim fieri nullo pacto potest, sed ut ex charitate, ex intimo animi studio id agatur.

Sanctificare Dei nomen qui fiat.

VII. Etsi verissimum illud est, sicuti est, divinum nomen per se sanctificatione non egere, (1) cum sanctum et terribile sit, quemadmodum ipse Deus suapte naturâ sanctus est, neque ei ulla sanctitas, quâ ab omni æternitate præditus non fuerit, possit accedere : tamen quòd in terris longè minori honore afficitur, quàm par est, nonnumquàm etiam maledictis et nefariis vocibus violatur ; propterea cupimus ac petimus, ut laudibus, honore, gloriâ, celebretur ad exemplum laudum, honoris et gloriæ quæ illi in cœlo tribuuntur, id est, ut sic honor, et cultus in mente, in animo, in ore versetur, ut omni veneratione, et intima et externa prosequamur, omnique celebritate excelsum, purum et gloriosum Deum

---

(1) Psal. 110. 10.

ad imitationem superiorum ac celestium civium complectamur.

Similitudo.

Ut enim Coelites summâ consensione, gloriâ et prædicatione efferant Deum, sic precamur, ut idem contingat orbi terrarum; et omnes gentes Deum cognoscant, colant et venerentur, ut nulli planè mortales reperiantur, qui non et suscipiant christianam religionem, et se totos Deo dicantes, credant ex eo omnem sanctitatis fontem existere, neque quidquam esse purum aut sanctum, quo non à sanctitate divini nominis oriatur.

Nota. Testatur enim Apostolus, (1) mundatam esse Ecclesiam in lavacro aquæ in verbo vitæ: significat autem verbum vitæ, nomen Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, in quo baptizamur et sanctificamur.

Quid secundo.

VIII. Itaque quoniam nulla cujusquam expiatio, nulla munditia et integritas esse potest, super quo non sit invocatum divinum numen, cupimus et petimus à Deo, ut omne hominum genus relictis impuræ infidelitatis tenebris, ac radiis divini luminis illustratum, hujus vim nominis agnoscat; sic, ut in eo veram querat sanctitatem, et in nomine sanctæ et individue Trinitatis baptismi sacramentum suscipiens, ipsius Dei dexterâ perfectam vim sanctitatis consequatur.

Quid tertio.

IX. Pertinet verò optatum et postulatio nostra non minùs etiam ad eos, qui flagitiis et sceleribus contaminati, puram baptismi integritatem, et innocentiam stolum amiserunt; quare factum est, ut in illis miserrimis suam merè sedem impurissimus spiritus collocarit. Optamus igitur et precamur à Deo, ut in ipsis etiam sanctificetur nomen

(1) Eph. 5. 26.

ejus, ut ad cor et ad sanitatem redeuntes, sacramento poenitentiae redimant pristinam sanctitatem, seque ipsos purum ac sanctum Deo templum ac domicilium præbeant.

Quid quartò.

X. Orahunt deniquè, lumen ut suum Deus præferat omnium mentibus quo videre possint (1) omne datum optimum, et omne donum perfectum descendens à Patre luminum, ad nos divinitus esse delatum, quo temperantiam, justitiam, vitam, salutem, omnia deniquè animi, corporis externa vitalia ac salutaria bona illi accepta referant, à quo, quemadmodum prædicat Ecclesia, (†) bona cuncta procedunt : si quid lucis suæ sol, si quid reliqua sidera motu et cursu præsunt hominum generi : si circumfuso hoc alimur spiritu, si terra frugum et fructuum ubertate vitam sustinet omnium : si operâ magistratum, quiete ac tranquillitate fruimur : et hæc et hujus generis bona innumerabilia nobis suppeditat immensa Dei benignitas. Quin etiam, quas philosophi secundas causas appellant, interpretari debemus mirabiliter effectas quasdam et ad usum nostrum accommodatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit, ac longè latèque diffundit.

Quid deniquè quintò.

XI. Quod autem maximè rem continet in hac petitione, illud est, ut omnes agnoscant et venerentur sanctissimam Jesu Christi sponsam et parentem nostram Ecclesiam, in quâ una est fons ille amplissimus atque perpetuus, ad eluendas et expiandas omnes peccatorum sordes, undè hauriuntur universa salutis et sanctificationis sacramenta : quibus quasi cœlestibus quibusdam fistulis in nos à Deo ille sanctitatis ros et liquor effunditur : ad quam solam, et ad eos, quos suo

---

(1) Jac. 1. 17. (†) Dom. 7. post Pascha.

CONCILII TRIDENT. Pars IV. 599

sinu et gremio complexa est, pertinet divini illius imploratio nominis, (1) quod unum sub celo datum est hominibus, in quo oportet nos salvos fieri. *Vide Aug. sermon. 181. de tempore et Greg. lib. 35. Moral. cap. 6.*

Nota, pastor, et doce.

Verum Parochi maxime hanc locum urgere debebant, boni esse filii non solum Patrem Deum orare verbis, sed re etiam et actione comari, ut eluceat in ipso sanctificatio divini nominis.

Malorum vita huic petitioni quam adversetur.

XII. Utinam non essent, qui cum oratione hanc Dei nominis sanctificationem assidue postulant, factis, quantum in ipsis est, illud violant atque contaminant, quorum culpa interdum ipsi etiam Deo maledicuntur, in quos dictum est ab Apostolo: Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes. Et apud Ezechielem legimus: ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, et polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis, populus Domini ista est, et de terra ejus egressi sunt. *Rom. 2. 24. Esach. 37. 20.*

Nota. Qualis enim est vita, et ut sunt eorum mores, qui religionem profitentur, sic de religione ipsa, deque ejus auctore religionis multitudo imperita judicare solet.

Ad quem teneantur Christiani hae in parte?

XIII. Quare qui vivunt ex christianâ religione, quam susceperunt, et ad ejus regulam orationem et actiones dirigunt suas, magnam facultatem praebent aliis laudandi nomen coelestis parentis, et omni honore et gloria celebrandi. Nobis enim ipse hoc partes imposuit Dominus, ut illustribus virtutis actionibus excitamus homines ad laudem et predicationem divini nominis, ad quos loquitur

---

in hunc modum apud Evangelistam : (1) Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est. Et princeps Apostolorum : (2) Conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum.

DE SECUNDA PETITIONE.

ADVENIAT REGNUM TUUM.

CAPUT XL.

Ad regnum Dei nos totum dirigit Evangelium.

REGNUM coeleste, quod alterâ hac petitione postulemus, ejusmodi est : ut eò referatur ac terminetur omnis Evangelii prædicatio : nam et inde exorsus est ad pœnitentiam cohortari S. Joannes Baptista, dum : (3) Pœnitentiam, inquit, agite, appropinquavit enim regnum cœlorum. Nec aliundè fecit initium suæ prædicationis (4) Salvator humani generis : et in illo salutari sermone, quo beatitudinis vias discipulis in monte monstravit, tanquam proposito orationis argumento principium duxit à regno cœlorum : nam : (5) Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Quin etiam eum retinere cupientibus attulit illam causam necessariæ protectionis : (6) Et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei : quia ideo missus sum. Hoc (7) ideo postea regnum prædicare jussit Apostolos : et illi, qui se ire ad sepeliendum patrem suum velle dixerat, respondit : (8) Tu vade, annuntia regnum Dei. Cùm verò resurrexisset à mortuis, (9) per illos quadraginta dies, quibus apparuit Apostolis, loquebatur de regno Dei.

---

(1) Matt. 5. 16. (2) 1. Pet. 2. 12. (3) Matt. 3. 2. (4) Ibid. 4. 17. (5) Ibid. 5. 3. (6) Luc. 4. 43. (7) Matt. 10. 7. (8) Luc. 9. 60. (9) Act. 1. 5.

Officium Pastoris.

II. Quare parochi hunc secunda postulationis locum diligentissime tractabant, ut fideles audientes, quanta sit in hac petitione vis ac necessitas, intelligant.

Hæc petitio à cæteris cur distincta.

III. Primum autem ipsis ad rem scienter subtiliterque explicandam magnam facultatem dabit hæc cogitatio, quod etsi hæc petitio conjuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adluberi jusserit à cæteris : ut quod petimus, summo studio queramus : inquit enim : (1) *Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis.*

Hæc petitio quæ comprehendat.

IV. Et quidem tanta vis et copia celestium munerum hæc postulatione continetur, ut omnia complectatur, quæ ad corpoream et spiritualem vitam tuendam sunt necessaria.

Nota. Quem autem regio nomine dignum dicemus, cui ea curæ non sunt, quæ regni salutem continent? quod si sunt homines de regni sui incolumitate solliciti, quantâ regem regum omnium curâ et providentiâ tueri credendum est, et vitam et salutem hominum?

Omnia necessaria hæc petuntur.

V. Hæc igitur regni Dei petitione comprehensa sunt omnia quibuscumque in hac peregrinatione vel exilio potius indigemus, quæ concessurum se Deus benigne pollicetur, nam statim illa subjungit : *Et hæc omnia adjicientur vobis.*

Dei benignitas quanto.

VI. Quibus omnino declaravit se eam esse regem, qui generi hominum copiose omnia largique suppeditat, in cujus infinita benignitate

(1) *Mat. 6. 33.*

cogitatione infixus David cecinit : Dominus regit me , et nihil mihi deerit. *Ps. 22. 1.*

Ut in hac petitione exaudiamur , quid opus.

VII. Verùm minimè satis est, vehementer petere Dei regnum, nisi ad petitionem nostram adhibeamus omnia tanquam instrumenta, quibus illud quæritur et invenitur : nam et quinque fatæ virgines studiosè illæ quidem petierunt ad hunc modum : (1) Domine, Domine, aperi nobis; verumtamen, quòd illius postulationis præsidia non haberent, exclusæ sunt; nec injuriæ; est enim illa Dei ore pronuntiata sententia : (2) Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum.

Quomodò desiderium regni cœlestis excitabitur.

VIII. Quamobrem haurient animarum curatores sacerdotes ex uberrimis divinarum litterarum fontibus ea quæ Fidelibus desiderium studiumque commoveant regni cœlorum; quæ calamitosam statûs nostri conditionem illis ob oculos ponant; quæ sic eos afficiant, ut respicientes et colligentes se, in memoriam redeant summæ beatitudinis et inexplicabilium bonorum, quibus redundat æterna parentis Dei domus.

Hujus vitæ quot et quantæ miseriæ.

IX. Exsules enim sumus et planè ejus loci incolæ in quo habitant dæmones, quorum odium in nos nullâ ratione mitigari potest : nam sunt infestissimi et implacabiles in genus humanum. Quid domestica intestinaque prælia, (3) quæ inter se corpus et anima, caro et spiritus assidue gerunt? quibus perpetuò timendum est ne concidamus : timendum autem, imò verò statim concideremus, nisi propugnaculo divinæ dexters defenderemur. Quam vim miseriarum cùm sen-

---

(1) Matt. 25. 11. (2) Ibid. 7. 21. (3) Gal. 5. 17.

CONCILIUM TRIDENT. PARS IV. 603
et Apostolus : (1) Infelix, inquit, ego homo,
is me liberabit de corpore mortis hujus?

*Indè vis miseriarum hominis faciliùs intelli-
getur.*

X. Hæc infelicitas nostri generis, quanquam
et se cognoscitur, tamen ex conditione reliqua-
rum naturarum et creaturarum rerum faciliùs in-
ligi potest. In illis sive rationis, sive etiam sen-
s expertibus rarò fieri videmus, ut aliqua natura
propriis actionibus à sensu vel motu insito de-
vertat sic, ut à proposito et constituto fine deflec-
at. Hoc apparet in bestiis agrestibus, nantibus,
lucubris, ut res declaratione non egeat. Quòd
colum suspexeris, nonne verissimum itè esse
telligis, quod à Davide dictum est? (2) In æter-
num, Domine, verbum tuum permanet in celo.
nequè illud continentis motu et perpetuà conver-
sione lertur, ut ne minimum quidem à præfinità
vinità lege discedat. Si terram et reliquam uni-
versitatem consideres, faciliè videris, aut nullà,
t exiguà ex parte deficere.

Homines nihil inconstantius.

XI. At miserissimum hominum genus suspicimè
bitur : rarò quæ rectè sunt cogitata persequi-
r : plerumque susceptas bonas actiones abjicit
que contemnit ; quæ modo placuerat optima
attentia, subito displicet : et, illà rejectà, ad
ipia consilia sibi que perniciose delabitur.

Miseriarum hominis causas.

XII. Quænam igitur est hujus inconstantis
erique causa? Contemptio planè divini af-
ctus : claudimus enim aures Dei monitis : oculos
lere nolumus ad ea quæ nobis lumine divinitus
feruntur, nec celestem patrem salutariter
recipientem audimus.

---

1) Rom. 7. 24. (2) Psal. 118. 89.

Munera parochi hac in parte.

XIII. Quarè hic incumbendum erit parochis, ut et miseras oculis subjiciant fidelis populi, et commemorent causas miseriarum et remedium vim ostendant : quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex viris sanctissimis, Joanne Chrysostomo et Augustino, maximè verò ex illis, quæ in Symboli expositione posuimus : nam illis cognitis, quis erit è facinorosorum hominum numero, quin adumento Dei gratiæ præcuntis, Evangelico illo (1) prodigi filii ex mpto conetur exurgere et erigere se, atque in cœlestis regis patrisque conspectum venire? *Vide Chrysost. in Psal. 118. et in cap. 4. Isai. et hom. 62. ad populum Antioch. Item et hom. 69. et in sermon. de vanitate et brevitate vitæ. August. lib. 10. Conf. cap. 28. et 31. et lib. 21. de civit. Dei, cap. 14. et lib. 22. cap. 22.*

Per regnum Dei quid hîc intelligatur.

XIV. His explicatis, quæ sit Fidelium fructuosa petitio, aperient, quid sit, quod his verbis à Deo postulemus, præsertim cùm vocabulum regni Dei multa significet; quorum declaratio et ad reliquam scripturæ intelligentiam non erit inutilis et est ad hujus cognitionem loci necessaria.

Primò.

Communis igitur quædam regni Dei significatio, quæ frequens est in divinis litteris, est non solum ejus potestatis, quam habet in omnem hominem, rerumque universitatem; sed etiam providentiæ, quâ cuncta regit et moderatur : (2) In manu enim ejus, inquit propheta, sunt fines terræ. Quibus finibus intelliguntur etiam, quæ occulta sunt et abdita in intimis terræ ac rerum omnium partibus. In hanc sententiam Mardocheus loquebatur illis verbis : (3) Domine, Dominus, rex

---

(1) Luc. 15. 11. (2) Psal. 94. 4. (3) Esth. 13. 9.

CONCILII TRIDENT. Pars IV. 605

omnipotens : in ditione enim tua cuncta sunt posita; et non est, qui possit tui resistere voluntati, Dominus omnium es, nec est qui resistat majestati tue.

Secundo.

Item Dei regno declaratur principia illa ac singularis providentie ratio, quæ Deus pios et sanctos homines tuetur et curat : de quâ propriâ et eximâ quâdam Dei curâ dictum est illud à Davide : Dominus regit me et nihil mihi deerit; tum ab Isaiâ : Dominus rex noster, ipse salvabit nos *Psalm. 22. 1. Isa. 33. 22.*

Regnum Dei non est de hoc mundo.

XV. In quâ Dei regiâ potestate, etsi principia ratione sunt in hac vitâ ii, quos diximus, sancti ac pii homines : tamen monuit Pilatum ipse Christus Dominus, (1) regnum suum non esse ex hoc mundo, hoc est, minime ex hoc mundo, qui et conditus est et interiturus, ortum habere; nam eo quem diximus modo, dominantur imperatores, reges, respublice, duces omnesque ii, qui vel expetiti ac delecti ab hominibus præsent civitatibus atque provinciis; vel per vim et injuriam dominatum occupaverunt.

Regnum Christi quid?

XVI. Christus autem Dominus constitutus est rex à Deo, ut ait propheta; cujus regnum, ex Apostoli sententiâ, justitia est; inquit enim : Regnum Dei est justitia, et pax, et gaudium in Spiritu Sancto. *Psalm. 2. 6. Rom. 14. 15.*

Quomodo Christus regnet in nobis.

XVII. Regnat autem in nobis Christus Dominus per virtutes intimas, fidem, spem, charitatem : quibus virtutibus regni quodammodo partes efficiamur et Deo peculiari quâdam ratione subjecti,

---

(1) Joan. 18. 36.

ad ejus cultum ac venerationem consecramur; ut quemadmodum dixit Apostolus : (1) Vivo ego, jam non ego; vivit verò in me Christus; ita nobis dicere liceat : Regno ego, jam non ego; regnat verò in me Christus.

Regnum Christi cur justitia.

XVIII. Id autem regnum justitia dicitur, quia Christi Domini justitiâ constitutum est. Ac de hoc regno sic loquitur apud sanctum Lucam Dominus : Regnum Dei intra vos est. *Luc. 17. 21.*

Nota. Nam etsi Jesus Christus per fidem regnat in omnibus, qui gremio ac sinu sanctissimæ matris Ecclesiæ continentur, præcipuo tamen modo regit eos, qui præstanti fide, spe et charitate præditi, se tanquam pura quædam et viva membra Deo præbuerunt; et in his Dei gratiæ regnum esse dicitur.

Tertiò regnum Dei est gloria æterna.

Est verò etiam Dei gloriæ regnum illud, de quo Christum Dominum apud sanctum Matthæum loquentem audimus : (2) Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Quod idem ab eo regnum, apud sanctum Lucam latro admirabiliter sua scelera recognoscens, expetebat in hunc modum : (3) Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum. Sanctus etiam Joannes meminit hujus regni : (4) Nisi quis renatus fuerit ex aquâ et spiritu, non potest introire in regnum Dei. Meminit item Apostolus ad Ephesios : (5) Omnis fornicator, aut immundus, aut avarus (quod est idolorum servitus) non habet hæreditatem in regno Christi et Dei. Eòdem pertinent aliquot similitudines (6) Christi Domini loquentis de regno cælorum.

---

(1) Gal. 2. 20. (2) Matt. 25. 34. (3) Luc. 23. 42. (4) Joan. 3. 5. (5) Ephes. 5. (6) Matth. 16.

Duplex regnum, gratiae et gloriae.

XIX. Necessae est autem prius ponere regnum gratiae : neque enim fieri potest, ut in ullo regnet Dei gloria, nisi ejusdem gratia in illo regnabit.

Quid sit gratia?

XX. Est verò gratia, ipsius sententiâ Salvatoris, fons aquae salientis in vitam aeternam. Joan. 4. 14.

Quid sit gloria?

XXI. Gloriam autem quid esse dicemus, nisi gratiam quandam perfectam et absolutam?

Instabilitas in regno gratiae.

XXII. Quandiù enim fragili hoc et mortali corpore vestiti sumus, dum in hac ceca peregrinatione et exilio vagi et imbecilles absumus à Domino, aspè labimur et cadimus, abjecto regni gratiae adminiculo, quo nitebamur; cùm autem regni gloriae, quod perfectum est, lux nobis illuxerit, firmi ac stabiles perpetuò consistemus; omne enim et vitium et incommodum exhaurietur, omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipse deniquè nostrâ in animâ et in corpore regnabit Deus; quae res uberius in Symbolo tractata est, cùm de resurrectione carnis ageretur. Pag. 96.

Quae hinc petantur.

XXIII. His igitur expositis, quae communem regni Dei sententiam declarant, quid sibi haec petitio propriè velit, dicendum est.

Primò.

Petimus autem à Deo ut regnum Christi, quod est Ecclesia, propegetur; ut se ad fidem Christi Domini, et ad accipiendam veri Dei cognitionem convertant infideles, et Judaei, et schismatici, ac haeretici redeant ad sanitatem et ad Ecclesiam Dei communionem à qua deciverunt, revertantur;

ut compleatur et ad exitum perducatur, quod Isaïæ ore dixit Dominus : (1) Dilata locum tentorii tui et pelles tabernaculorum tuorum extende, longos fac funiculos tuos et clavos tuos consolida : ad dexteram enim et ad lævam penetrabis, quia dominabitur tui, qui fecit te. (2) Ambulabunt gentes in lumine tuo et reges in splendore ortus tui, leva in circuitu oculos tuos et vide; omnes isti congregati sunt, venerunt tibi; filii tui de longè venient et filiae tuæ de latere surgent.

Secundò.

Verùm quia sunt in Ecclesiâ, (3) qui verbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam fidem præ se ferant, in quibus propter peccatum dæmon habitat ac dominatur, tanquam in propriis domiciliis; petimus etiam ut ad eos veniat regnum Dei, quo illi, peccatorum discussâ caligine et radiis divinæ lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem; ut omnibus è suo regno, coelestis Parens, sublati hæreticis, atque schismaticis, ejectisque offensionibus, ac scelerum causis, aream purget Ecclesiæ, quæ, Deo cultum piè sanctèque adhibendo, quietâ ac tranquillâ pace perfruatur.

Tertiò.

Petimus deniquè, ut solus in nobis vivat, solus regnet Deus, ne sit posthàc morti locus, sed ut illa absorbeatur in victoriâ Christi Domini nostri, qui disjecto ac dissipato omnium hostium principatu, potestate et virtute, suo omnia subjiciat imperio.

Officium parochi hâc in parte.

XXIV. Erit autem curæ parochis, ut quod postulat hujus ratio petitionis, fidelem populum doceant, quibus cogitationibus et meditationibus

---

(1) Isa. 54. 2. (2) Ibid. 60. (3) Tit. 1. 16.

CONCILII TRIDENT. Pars IV. 609

instructus, has p[ro]p[ter] Deo p[re]ces facere possit. Ac primò hortantur, ut viam ac sententiam in-
tueatur illius similitudinis à Salvatore introductæ :

(1) Simile est regnum cælorum thesauro abscon-
dito in agro : quem qui invenit homo, abscondit
et p[ro]p[ter] gaudio illius vadit, et vendit universa quæ
habet, et emit agrum illum.

Regno cælesti organo cetera vilisunt.

XXV. Nam qui noverit Christi Domini divitias,
in p[re]m illis omnia contemnet ; huic facultates,
opes, potentia sordescunt. Nihil enim est, quæ
illi summo pretio comparari, imò verò, quod in
cuiuspectu ejus stare possit. Quare, quibus id nose
contigerit, exclamabant illi, ut Apostolus : (2)
Omnia detrimentum feci et arbitror ut stercore,
ut Christum lucrificarem. Hæc est illa insignis (3)
Evangelii margarita, in quam qui pecuniam, ex
omnium honorum venditione redactam, erogavit,
in beatitudine fruatur sempiterna.

Quam pretiosa divina gratia margarita.

XXVI. O vos felices, si tantam luminis nobis
præferret Jesus Christus, ut illam videre posse-
mus divinam gratiam margaritam, quæ ipso regnat
in suis ! nam et nostra omnia, et nos ipsos ve-
ndicare nos, ut emptam illam tueremur ; tum
enim deniquè nobis id non dubitantes dicere li-
beret. (4) Quis nos separabit à charitate Christi ?
Præstantem verò regni gloriæ excellentiam, si
quis ut scire volumus, eandem de illà et pro-
phetæ, et Apostoli vocem atque sententiam au-
diamus : (5) Oculus non vidit, neque auris audi-
vit, neque in cor hominis ascendit, quæ præpa-
ravit Deus iis qui diligunt illum.

Ut excedamus, humiliter petendum.

XXVII. Proficiet autem ad impetrandum me-

---

(1) Matt. 13. 3. (2) Philipp. 3. 8. (3) Matth. 13. 45. (4)
Rom. 8. 35. (5) 1. Cor. 13. 12. 2. Cor. 12. 9.

ximè quod petimus, si qui simus, ipsi nobiscum reputemus, id est, Adam progenies, jure à paradiso ejecti, et exsules, quorum indignitas ac perversitas summum Dei odium, ac sempiternas pœnas postularet.

Sui abjectionis fructus.

XXVIII. Quarè demisso tum et abjecto animo simus oportet.

Primus.

Nostra etiam erit plena christianæ humilitatis oratio.

Secundus.

Et omninò nobis ipsis diffidentes, illius more publicani confugimus in Dei misericordiam.

Tertius.

Totumque ejus benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sit elargitus, (1) quo freti clamare audeamus: Abba, pater.

Quartus.

Suscipiemus etiam illam curam et cogitationem, quid agendum, quid contrà vitandum sit, ut ad cœleste regnum pervenire possimus.

Nota. Non enim à Deo ad otium et ad inertiam vocati sumus: quin imò, inquit, (2) Regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud; et: (3) Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.

Collaborandum est cum gratiâ.

XXIX Itaque non est satis petere regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium et operam adhibeant homines: nam adjutores sint oportet, et administri Dei gratiæ in eo tenendo cursu, quo pervenitur in cœlum.

---

(1) Rom. 8. 15. (2) Matth. 11. (3) Ibid. 19. 17.

CONCILII TRIDENT. PARS IV. 611

Nota. Nunquam nos deserit Deus, qui nobiscum se futurum perpetuò pollicitus est : unum ut nobis videndum sit, ne Deum et nos ipsos deseramus.

Prædia salutis quot et quanta.

XXX. Ac Dei quidem sunt in hoc Ecclesie regno omnia, quibus et vitam tuetur hominum, et salutem perficit sempiternam, et quæ sub aspectum non cadunt, Angelorum copias, et plenissimum virtutis celestis visibile hoc munus sacramentorum. In his tantum nobis præsidii est divinitus constitutum, ut non modò ab acerrimorum hostium regno tuti esse, sed ipsum etiam tyrannum ejusque nefarios satellites prosternere et conculcare possimus.

Quartò in hac petitione quid oratur.

XXXI. Quare vehementer ad extremum petamus à Dei spiritu, nos ut omnia jubeat à suâ voluntate facere : Satanas ut tollat imperium, nullam ut in nobis summo illo die potestatem habeat : ut vincat et triumphet Christus, ut vigeant ejus leges toto orbe terrarum : ut decreta serventur : nullus aut proditor, ut desertor ejus sit ; sed tales se præbeant omnes, ut in regis Dei conspectum non dubitanter veniant, et constitutam illis ex omni æternitate possessionem adeant regni celestis, ubi beati cum Christo sempiterno ævo fruuntur.

DE TERTIA PETITIONE.

FIAT VOLUNTAS TUA.

CAPUT XII.

Quàm rectè hæc sequatur petitio.

I. CUM à Christo domino dictam sit : (1) Non omnis, qui dixit mihi: Domine, Domine,

---

(1) Matth. 7. 21.

intrabit in regnum cœlorum ; sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cœlis est , ipse intrabit in regnum cœlorum. Quicumque in illud cœleste regnum pervenire cupiunt , id à Deo petere debent , ut fiat voluntas ejus. Quamobrem hæc posita petitio est statim post regni cœlestis postulationem.

Petitionis hujus necessitas ostenditur.

II. Ut autem intelligant Fideles quàm necessarium id nobis sit , quod hac prece postulamus , quantamque vim salutarium munerum ex ejus interpretatione consequamur ; demonstrabunt parochi , quibus miseriis et ærumnis oppressum fuerit hominum genus propter peccatum primi parentis.

Status naturæ integræ.

III. Nam à principio Deus proprii boni appetitionem creatis rebus ingeneravit , ut naturali quâdam propensione suum quærerent et expeterent finem à quo illæ nunquàm , nisi objecto extrinsecùs impedimento , declinant. Hæc autem initio fuit in homine expetendi Deum , suæ beatitudinis auctorem parentemque eò præclarior et præstantior vis , quòd is compos esset rationis atque consilii.

Peccati lapsus quanta causavit mala.

IV. Sed hunc amorem , sibi naturaliter ingentum , cùm reliquæ naturæ rationis expertes conservassent ; quæ ut initio procreatæ fuerunt naturâ bonæ , sic in eo statu et conditione manserunt , hodièque manent , miserum hominum genus cursum non tenuit : non enim solùm bona justitiæ originalis amisit , quibus à Deo suprâ naturæ suæ facultatem auctum ornatumque fuerat ; sed et etiam insitum in animo præcipuum virtutis studium obscuravit : (1) Omnes , inquit ,

---

(1) Psal. 52. 4.

declinaverunt,

declinaverunt, simul inutiles facti sunt : non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Homo quàm corruptus.

V. Nam, sensus et cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentiâ suâ, ut inde facile intelligi possit neminem per se salutariter asperere, (1) sed omnes ad malum esse propensos, innumerabilesque esse hominum pravas cupiditates, dum proclives sunt et flagranti studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad ambitionem et ad omne ferè malorum genus.

Maxima hominis corrupti miseria.

VI. Quibus in malis quanquam assidue versemur, tamen quæ summa est nostri generis miseria, permulta ex illis sunt, quæ nobis minimè mala videantur; quæ res insignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus ac libidinibus obcæcati non videant, quæ salutaria opinantur, plerumquæ esse pestifera, incoè verò ad illa perniciose mala, tanquam ad optabile et expetendum bonum, rapiantur precipites; ab iis quæ verè bona sunt et honesta, tanquam à contrariis rebus, abhorreant.

Homo corruptus Deo exorsus.

VII. Hanc opinionem corruptumque iudicium detestatur Deus illis verbis : (2) Vno, qui dicitur malum bonum, et bonum malum, ponentes tenebras lucem, et locum tenebras : ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum.

Dum prædara similitudines.

VIII. Itaque nostris ut subjiciant oculis nostras miseras, comparant nos divinæ litteræ iis qui verum gustandi sensum amiserunt : querè fit, ut à salubri victa alieni sunt, appetantque contrarium. Cum ægrotis præterea nos conferunt : ut enim

(1) Gen. 8. 21. (2) Isa. 5. 20.

enim illi, nisi morbum depulerint, sanorum et integrorum hominum officia ac munera obire non possunt; sic nos actiones, quæ Deo gratæ sint, suscipere sinè divinæ gratiæ adjumento nequimus.

Homo gratiâ destitutus nihil potest ad salutem.

IX. Quòd si quædam sic affecti assequimur, levia illa sunt, et quæ ad consequendam cœlestem beatitudinem parùm vel nihil momenti habent. At Deum, ut par est, amare et colere, quod majus quiddam et altius est, quàm ut nos humi strati id humanis viribus assequamur, nunquàm poterimus, nisi adminiculo divinæ gratiæ sublevemur.

Egregia similitudo.

Quanquam aptissima est etiam illa comparatio ad significandam miseram humani generis conditionem, quòd similes esse dicimur puerorum, qui suo relictì arbitrio temerè moventur ad omnia: pueri, inquam, sumus, et imprudentes, ludicris sermonibus et inanibus actionibus dediti, si à divino præsidio deseramur. Sic enim nos objurgat sapientia: (1) Usquequò, parvuli, diligitis infantiam, et stulti ea quæ sibi sunt noxia cupient? et in hunc modum hortatur Apostolus:

Auxilii gratiæ maxima necessitas.

X. (2) Nolite pueri effici sensibus. Etsi majori inanitate et errore versamur, quàm illa puerilis ætas: cui tantùm abest humana prudentia, ad quam tamen per se tempore potest pervenire; dum ad divinam prudentiam, quæ ad salutem necessaria est, nos nisi Deo auctore et adjutore adspirare non possimus. Nisi enim præstò nobis sit Dei auxilium, rejectis iis quæ verè sunt bona, ad interitum ruimus voluntarium.

Propriæ infirmitatis cognitio quàm utilis.

XI. Ac si quis discussà divinitus animi caligine,

---

(1) PROV. 1. 22. (2) 1. Cor. 14. 20.

has videt hominum miseria, et sublato stupore, sentiat legem membrorum, ac sensus cupiditates spiritui repugnantes recognoscat omnemque despiciat naturæ nostræ propensionem ad malum : quis poterit non ardenti studio opportunum tanto huic malo, quo naturæ vitio premimur, remedium querere, salutaremque illam regulam expectare ad quam christiani hominis vita dirigenda et conformanda sit?

Hæc petitione remedium petitur universæ infirmitati.

XII. Hoc igitur illud est, quod imploramus, cum ita precamur Deum : Fiat voluntas tua. Cùm enim abjectâ obedientiâ et Dei voluntate neglectâ, in has miseria incidimus, unum illud tantorum malorum remedium nobis divinitus propositum est, ut ex Dei voluntate, quam peccando contempnimus, aliquandò vivamus, omnesque cogitationes et actiones nostras eâ regulâ metiamur : quod ut assequi possimus, suppliciter illud à Deo petimus : Fiat voluntas tua.

Etiam justis hæc petitio necessaria.

XII. Id verò illis etiam vehementer petendum est, in quorum animis jam regnat Deus, quique jam sunt radiis divini luminis, illustrati, cujus gratiæ beneficio Dei obtemperent voluntati. Quibus licet ita comperatis, propriæ tamen cupiditates adversantur propter proclivitatem ad malum insitam in hominum sensibus : ut etiamsi tales simus, magnum tamen hoc loco nobis periculum sit à nobis ipsis, (1) ne abstracti et illecti à concupiscentiis quæ militant in membris nostris, iterùm de salutis viâ deflectamus : de quo nos periculo Christus Dominus admonuit illis verbis : (2) Vigilate et orate ut non intretis in tentationem : spiritus quidem promptus est, caro autem

(1) Jac. 4. 1. (2) Matth. 26. 41.

infirmā. *Vide Hieron. lib. 1 adversus Jovin. & August. de hæc. 6.*

Etiam justificati carnis affectus patiuntur.

XIV. Non enim est in hominis potestate ne in ejus quidem, qui per Dei gratiam est justificatus, ita domitos habere carnis affectus, ut nunquam illi postea excitentur: quippè, cum eorum qui justificati sunt mentem sauet Dei gratia, non etiam carnem, de qua illud scripsit Apostolus: (1) Scio enim, quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum.

Ex quo Adam peccavit, nemo cupiditates continere potuit.

XV. Nam ut semel primus homo justitiam originalem, quo tanquam fræno quodam cupiditates regebantur, amisit, minimè eas postea ratio ita continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnent. Itaque in eâ hominis parte peccatum, id est, peccati fomitem habitare scribit Apostolus, ut intelligamus, eum non ad tempus, quasi hospitem, diversari apud nos, sed, quamdiu vivimus, tanquam incolam nostri corporis in domicilio membrorum hæere perpetuò.

Nota. Ergò domesticis et intestinis hostibus assiduè oppugnati, facile intelligimus confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque ut fiat in nobis voluntas ejus.

Quæ voluntas Dei hîc intelligatur.

XVI. Jam verò faciendum est ut sciant Fideles, quæ sit hujus petitionis vis, quo loco, multis omissis quæ à doctoribus scholasticis de Dei voluntate utiliter et copiosè disputantur, voluntatem hîc accipi dicimus pro eâ, quam signi appellare solent, hoc est, pro eo quod Deus à nobis fieri, aut cavere jusserit, aut monuerit.

---

(1) Rom. 7. 18.

Omnia Dei praecepta haec voluntas significat.

XVII. Quare voluntatis nomine hoc loco comprehensa sunt universa, quae nobis ad caelestem beatitudinem comparandam proponuntur, sive illa ad fidem, sive ad mores pertineant: Omnia denique quaecumque nos Christus Dominus per se, vel per Ecclesiam suam facere imperarit, aut prohibuerit, de qua voluntate ita scribit Apostolus: (1) Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quae sit voluntas Dei.

Hic petitur.

Primo.

XVIII. Cum igitur illud precamur: Fiat voluntas tua, petimus imprimis nobis, ut Pater caelestis facultatem concedat obtemperandi divinis jussis et inserviendi ei in sanctitate et justitia omnibus diebus nostris.

Secundo.

Ut ad nutum et voluntatem ejus omnia faciamus.

Tertio.

Ut ea colamus officia, de quibus in sacris literis admonemur.

Quarto.

Ut ipso duce et auctore reliqua omnia praestemus, quae eos decent, qui (2) non ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi domini secuti, qui (3) factus est obediens usque ad mortem mortem autem crucis.

Quinto.

Ut parati simus omnia perpeti potius quam vel minimum ab ejus voluntate discedere.

Quinam haec petunt ardentius.

XIX. Nec verò quisquam est, qui hujus studio

(1) Eph. 5. 17. (2) Joan. 1. 13. (3) Phil. 2. 8.

et amore petitionis flagret ardentius, quàm is, cui concessum sit, ut summam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud verissimè dici intelligit, servire Deo et illi obedire, regnare esse : (1) Quicumque, inquit Dominus, fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, et soror, et mater est: hoc est, cum illo sum omnibus amoris et benevolentiae vinculis conjunctissimus. *Bernard. serm. 3. de S. Andread.*

Hæc petitio quàm sæpè à Sanctis repetita.

XX. Nemo ferè est ex viris sanctis, quin præcipuum hujus petitionis munus à Deo vehementer postulârit : ac præclarâ quidem omnes, sed variâ persæpè oratione usi sunt, in quibus mirificum et suavissimum Davidem videmus illud variè postulantem. Modò enim inquit : (2) Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas. Interdum : Deduc me in semitam mandatorum tuorum. Nonnunquam : Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, et non dominetur mei omnis injustitia. Huc pertinent illa : Da mihi intellectum, ut discam mandata tua : Judicia tua doce me : Da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua. Sæpè aliis verbis eandem tractat versatque sententiam. Qui loci diligenter animadvertendi sunt, et Fidelibus explicandi, ut quanta sit in primâ hujus petitionis parte vis et copia salutarium rerum omnes intelligant.

In hæc petitione quid detestemur.

XXI. Secundo loco, cum illud precamur : Fiat voluntas tua, detestamur opera carnis, de quibus scribit Apostolus : (3) Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, etc. Et : (4) Si secundum

---

(1) Matth. 12. 50. (2) Ps. 1. 18. 5. etc. (3) Gal. 5. 19. (4) Rom. 8. 13.

CONCILII TRIDENT. PARS IV. 619

carne vixeritis, moriemini; petimusque ne sinat Deus ea nos perficere, quæ sensus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas nostra suaserit, sed ut nostram voluntatem sub voluntate moderetur.

Hæc petitio non verè fit à voluptuariis.

XXII. Alieni sunt ab hæc voluntate voluptuarii homines, qui in terrenarum rerum curâ, et cogitatione defixi sunt. Feruntur enim libidine præcipientes ad potiendum quod concupierunt, et in illo fructu prævæ cupiditatis felicitatem ponunt: ut beatum etiam esse dicant, qui quodcumque optârît, consequatur.

Sextò quid hic petimus.

Nos contrâ petimus à Deo, ut ait Apostolus, (1) ne carnis curam faciamus in desideriis; sed ut fiat voluntas ejus.

Difficilè pura fit hæc petitio.

XXIII. Et si non facilè ducimur, ut precemur Deum, ut cupiditatibus nostris non satisfaciat, habet enim difficultatem hæc animi inductio: quod ipsi quodammodò id petentes nos videmur odiesse: quod etiam stultitiæ tribuunt ii, qui toti hærent in corpore.

Nota. Sed nos stultitiæ famam subeamus libenter Christi causâ, cujus est illa sententia: (2) Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.

Præstat optare rectum, quàm injustum assequi.

XXIV. Præsertim cum sciamus, multò præstare, id optare, quod rectum justumque sit, quàm illud assequi, quod à ratione, à virtute, à Dei legibus sit alienum; et certè deteriore loco is est, quicumque ad id pervenit, quod temerè ac libidinis impulsu cupiebat, quàm qui optimè quod optavit, non assequitur.

---

(1) Rom. 13. 14. (2) Matth. 16. 24. Luc. 9. 23.

Septimò quid hìc petimus.

Quanquàm non id modò petimus, ne concedatur nobis à Deo, quod ipsi nostrà sponte cupimus, cùm studium nostrum depravatum esse constet : sed ne id etiam detur, quod suasore et impulsore dæmone simulato lucis angelo, tanquàm bonum interdùm postulamus.

Nota exemplum.

Rectissimum illud principis Apostolorum studium videbatur, pietatisque plenissimum, cùm Dominum à consilio proficiscendi ad mortem avocare conabatur : et tamen eum, qui humanis sensibus, non divinà ratione ducebatur, Dominus acriter objurgavit.

Aliud exemplum.

Quid amantiùs in Dominum videtur eo postulari potuisse, quod sancti viri Jacobus et Joannes illis irati Samaritanis, qui magistrum hospitio accipere noluissent, ab eo petierunt, ut juberet ignem è cœlo descendere, qui duros illos et inhumanos absumeret? At à Christo Domino reprehensi sunt illis verbis : (1) Nescitis cujus Spiritus estis : Filius enim hominis non venit animas perdere, sed salvare.

Octavò quid hìc petitur.

Neque verò solùm, cùm quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, ut fiat voluntas ejus, sed etiam cùm reverà malum non est, veluti cùm voluntas sequitur primam illam naturæ inclinationem : ut appetat ea quæ naturam conservant, et rejiciat quæ ei contraria videantur.

Exemplum singulare.

Quocircà, cùm in eum locum ventum est, ut aliquid petere velimus hujus generis : tùm verò

---

(1) Luc. 9. 55.

CONCILII TRIDENT. PARS IV. 621
dicamus ex animo : Fiant voluntas tua, imitemur
illum ipsum, à quo salutem et salutis disciplinam
accepimus, qui cum naturaliter insito crucia-
tum et acerbissimum mortis timorè commoveretur,
tamen in illo horrore summi doloris suam
ad Dei Patris retulit voluntatem. (1) Non mea,
inquit, voluntas, sed tua fiat.

Sinè gratiâ peccata vitare nequimus.

XXV. Sed mirabiliter depravatum est hominum
genus, qui cum vim etiam suam attulerint cupidi-
tati, eamque divini voluntati subjecerint, ta-
men sinè Dei auxilio, qui à malo protegimur,
et in bonum dirigimur, peccata vitare non
possunt.

Nonò.

Ergò confugiendum est ad hanc precationem,
et petendum à Deo, ut in nobis ipse institute
perficiat.

Décimò.

Ut exultantes cupiditatis motus comprimat.

Undecimò.

Ut appetitus rationi obedientes efficiat.

Duodecimò.

Ut nos deniquè totos ad suam conformet vo-
luntatem.

Decimò-tertiò.

Precamur etiam, ut Dei voluntatis cognitio-
nem totus orbis terrarum accipiat : quo divi-
num mysterium, absconditum à seculis, et
generationibus, notum ac pervulgatum sit apud
omnes.

Decimò-quartò,

Formam præterea et præscriptionem hujus obe-
dientiæ postulamus, ut videlicet ad eam regu-

---

gulam dirigatur, quam in cœlo et servant beati Angeli, et colit reliquus cœlestium animarum chorus : ut quemadmodum illi sponte et summâ cum voluptate obediunt divino numini, sic nos Dei voluntati, quomodò ipse maximè vult, liberrimè pareamus.

Quomodò Deo serviendum.

XXVI. Et verò in operâ et studio, quod Deo navamus, summum à nobis amorem Deus et eximiam charitatem requirit; ut, etiam si spe cœlestium præmiorum totos nos ei dicaverimus, tamen ideò illa speremus, quòd, ut in eam spem ingrederemur, placuit divinæ majestati. Quare tota nitatur illo in Deum amore nostra spes, qui mercedem amoris nostro proposuit æternam beatitudinem.

Amor imperfectus.

XXVII. Sunt enim, qui amanter alicui serviant, sed tamen pretii causâ, quò amorem referunt.

Amor perfectus.

Sunt præterea, qui tantummodò charitate et pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil spectant, nisi illius bonitatem atque virtutem : cujus cognitione et admiratione se beatos arbitrantur, quòd ei suum officium præstare possint. Et hanc habet sententiam illa appositio : Sicut in cœlo, et in terrâ.

Modus nostræ obedientiæ.

XXVIII. Maximè enim nobis enitendum est, ut Deo simus obedientes, quemadmodum beatas mentes esse diximus, quorum laudes in illo summæ obedientiæ munere obeundo, eo Psalmo persequitur David : (1) Benedicite Domino, omnes virtutes ejus, ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.

---

(1) Psal. 102. 21.

Explicatio sancti Cypriani.

XXIX. Quod si quis, sanctum Cyprianum secutus, sic illa interpretatur, ut dicat, in celo, in bonis et piis, in terrâ, in malis et impiis: nos verò etiam ejus sententiam comprobamus, ut pro celo spiritus, pro terrâ caro intelligatur, ut et omnes, et omnia in omnibus Dei voluntati obdiant.

In hac petitione est et gratiarum actio.

XXX. Gratiarum item actionem continet hæc petitio. Veneramur enim ejus sanctissimam voluntatem et maximo perfusi gaudio, summis laudibus, et gratulationibus omnia ejus opera celebramus, qui certò scimus eum omnia benè fecisse; cum enim constet esse omnipotentem Deum, necessario sequitur, ut omnia ejus nutu facta esse intelligamus: cum verò etiam ipsum sicuti est, summum bonum esse affirmemus, nihil ex ejus operibus non esse bonum, cum omnibus ipse suam impertiverit bonitatem, confitemur.

Captivandus intellectus in obsequium Dei.

XXXI. Quod si in omnibus divinam rationem non assequimur; in omnibus tamen, et ambigui causâ neglectâ, et rejectâ omni hesitatione, illud Apostoli profiteamur, (1) investigabiles esse vias ejus.

Nota. Sed ob id maxime etiam Dei voluntatem colimus, quod ab eo celesti lumine dignati sumus. (2) Ereptos enim de potestate tenebrarum, transtulit in regnum filii dilectionis sue.

Cum hæc sit petitio quid meditandum.

XXXII. Sed ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet hujus petitionis: redeundum est ad id quod initio attigimus, debere fidelem populum in hujus pronuntiatione peti-

(1) Rom. 11. 33. (2) Col. 1. 13.

tionis esse demisso et humili animo, reputantem secum eam, quæ in naturâ est insita cupiditatum vim, divinæ voluntati repugnantem, cogitantem, se in eo officio vinci à naturis omnibus, de quibus ita scriptum est: (1) Omnia serviunt tibi: maximeque imbecillum esse, qui nullum opus Deo gratum non modò non perficere, sed ne instituerè quidem possit, nisi Dei adjumento sublevetur.

Maxima hominum gloria in quo sita sit.

XXXIII. Quoniam verò nihil magnificentius est, nihil præstantius, quàm, ut diximus, Deo servire, et vitam ex ejus lege ac præceptis agere: quid optabilius esse potest homini christiano, quàm ambulare in viis Domini, quàm nihil agitare animo, nihil actione suscipere, quod à divinâ voluntate abhorreat.

Deo non se subdentibus omnia malè cedunt.

XXXIV. Ut verò eam exercitationem capiat, et illud institutum teneat diligentius, petat ex divinis libris exempla eorum, quibus, cùm illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei voluntatem, omnia malè ceciderunt.

Moveantur postremò Fideles, ut in simplici et absolutâ Dei voluntate acquiescant.

Quomodò homo contentus vivat.

XXXV. Ferat æquo animo conditionem suam qui sibi in inferiori loco videtur esse quàm ejus dignitas postulet.

Ne deserat ordinem suum, (2) sed in eâ vocatione maneat quâ vocatus est.

Et proprium judicium subjiciat Dei voluntati, qui nobis melius consulit quàm ipsi optare possumus.

Si angustia rei familiaris, si corporis valetudine, si persecutionibus, si aliis molestiis et angoribus

---

(1) Psal. 118. 91. (2) 1. Cor. 7. 20.

CONCILII TRIDENT. Pars IV. 625

minur, certò statuendum est nihil horum sinè
i voluntate, quæ summa omnium ratio est,
ois accidere posse, ideoque non debere nos gra-
s commoveri, sed invicto animo ferre: semper
ed in ore habentes: (1) Domini voluntas fiat,
illud beati Job: (2) Sicut Domino placuit, ita
tum est: Sit nomen Domini benedictum.

DE QUARTA PETITIONE.

*NEM NOSTRUM QUOTIDIANUM DA NOBIS
NODIÈ.*

CAPUT XIIII.

Ratio ordinis septem petitionum.

QUARTA petitio, et reliquæ deinceps quibus
animæ et corporis subsidia propriè ac-
mination postulamus, ad superiores petitiones
erunt: habet enim hunc ordinem ac ratio-
n precatio dominica, ut postulationem rerum
inarum consequatur earum petitio, quæ ad
pus et ad hanc vitam tuendam pertinet.

Ad Deum referenda sunt omnia nostra.

[L. Nam ut ad Deum, tanquam ad ultimum
em, referuntur homines, sic humanæ vitæ
as ab divinâ eadem ratione diriguntur, quæ
dem ideo optanda ac petenda sunt: vel quòd
divinus ordo postulat, vel quòd illis adjumen-
ad divinatorum bonorum adeptionem indigemus,
iis adminiculis propositum finem consequamur,
i regno et gloriâ cœlestis Patris, atque iis præ-
tis colendis servandisque continetur, quæ Dei
lmutatis esse non ignoramus.

Nota. Quare omnem vim et rationem hujus
itionis ad Deum ejusque gloriam referre de-
mus.

---

(1) Act. 21. 14. (2) Job. 1. 21. 2.

Juxta Dei præscriptionem temporalia petenda sunt.

III. Præstabunt igitur suum officium parochi fidelibus auditoribus, ut intelligant, in iis petendis, quæ ad usum ac fructum pertinent rerum terrenarum esse intendendum animum ac studium nostrum ad Dei præscriptionem, nec inde ullâ ex parte declinandum : nam in eo quod scribit Apostolus : (1) Quid oremus, sicut oportet, nescimus, maximè peccatur his postulationibus terrenarum et caducarum rerum.

Nota. Ergò petenda sunt bona hæc ut oportet, ne perperam aliquid postulantes, responsum illud à Deo feramus : (2) Nescitis quid petatis.

An bona vel prava sit petitio, quæ dignoscatur.

IV. Erit autem certa judicandi nota, quæ prava sit, quæve recta petitio, consilium et propositum postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona existimet, et in illis tanquam in optato fine conquiescens, nihil prætereâ requirat, sinè dubio non orat sicut oportet. Non enim, inquit sanctus (*) Augustinus, petimus temporalia hæc tanquam bona nostra, sed tanquam necessaria nostra.

Nota. Apostolus etiam in Epistolâ ad Corinthios docet omnia quæ spectant ad usus vitæ necessarios, ad Dei gloriam referri oportere : (3) Sive enim manducatis, inquit, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

Necessitas hujus petitionis unde ostendenda.

V. Sed ut videant Dei fideles quantam habeat hæc petitio necessitatem, commemorabunt parochi quanta ad victum et ad vitam colendam, indigentia sit externarum rerum : quod magis

---

(1) Rom. 8. 26. (2) Matth. 20. 22. (*) Lib. 2. de serm. Dom. in monte cap. 16. item Epist. 121. cap. 6. (3) 1. Cor. 10. 31.

intelligent, si comparatio fiat eorum quæ primò illi parenti nostri generis, et reliquis deinceps hominibus fuerunt ad vivendum necessaria.

Status innocentiae et naturae lapsae differentia.

VI. Nam etsi ille in amplissimo innocentiae statu, undè et ipse, et ejus culpâ omnis posteritas corrui, necesse habuisset adhibere cibum ad reficiendas vires; tamen inter illius et nostrae vitae necessitates multum interest: non enim ei vestibus ad tegumentum corporis opus fuisset, non tecto ad perfugium, non armis ad defensionem, non remediis ad valetudinem, non aliis multis quorum subsidio nos ad hanc naturae imbecillitatem ac fragilitatem tuendam egemus: satis ei fuisset, ad immortalem vitam ille fructus, quem felicissima vitae arbor, nullo ejus aut posterorum labore praeberet.

Adam in paradiso laborasse.

VII. Neque verò futurus erat homo in tantis paradisi deliciis otiosus, quem ad agendum Deus in eo voluptatis domicilio collocarat: verum nulla ei opera molesta, nullum officii munus non jucundum fuisset: tulisset ille perpetuò suavissimos fructus ex culturâ felicium hortarum, nec eum unquam opera aut spes fefellisset.

Posterorum Adæ quanta miseria.

VIII. At posterorum proles non solum fructu privata vitalis arboris, verum etiam horribili illâ sententiâ condemnata est: (1) Maledicta terra in opere tuo, laboribus comedes ex eâ cunctis diebus vitae tuæ, spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbas terræ, in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de quâ sumptus es, quia pulvis es, et in pulverem reverteris.

---

(1) Gen. 3. 17. et seq.

Inter hominum miseras gravissima quæ sit.

IX. Nobis igitur contrâ evenerunt omnia, atque illi et posteris contigisset, si Dei dicto audiens fuisset Adam; itaque versa sunt omnia et mutata in deterrimam partem. In quo illud gravissimum est, quòd maximos sumptus, summum laborem ac sudorem sæpissimè nullus fructus consequitur, cùm fruges datæ in deteriore segetem, vel succrescenti agresium herbarum asperitate opprimuntur, vel nimbis, vento, grandine, uredine, rubigine percussæ et prostratæ intereunt, ut omnis anni labor, exiguo tempore, aliquâ cœli vel terræ calamitate recidat ad nihilum, quod accidit immanitate nostrorum scelerum, à quibus aversus Deus nostris minimè benedicit operibus. Sed horrenda manet sententia, quam de vobis initio pronuntiavit. *Genes. 3.*

Inanes hominum labores, nisi Deus iis benedicat.

X. Ergò pastores in hujus loci tractationem incumbunt, ut sciat fidelis populus, suâ culpâ homines in has angustias et miseras incidere: ut intelligat desudandum quidem et elaborandum esse in parandis iis, quæ ad vivendum sunt necessaria: verumtamen nisi laboribus nostris benedixerit Deus, fallacem spem et inanem fore omnem contentionem. (1) Nam neque qui plantat aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Et: (2) Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.

Orationis necessitas undè probabitur.

XI. Docebunt igitur parochi, esse res penè innumerabiles, quæ si vobis desint, vel vitam amittimus, vel agimus insuavem. Hæc enim cognitâ rerum necessitate, naturæque imbecillitate

---

(1) 1. Cor 3. 7. (2) Ps. 126. 1.

Christianus populus cœlestem Patrem adire co-
rit, et ab eo terrena et cœlestia bona suppli-
ci petere.

Exemplum afferendum.

mitabitur prodigum (1) illum filium qui cùm
regione longinquâ corpisset egere, nec esset
esuriret, qui ei siliquas daret, aliquandò
se rediens, intellexit, malorum quibus pre-
iatur, nusquam nisi à Patre esse expotendum
edium.

Orantibus undè fiducia dabitur.

II. Quo loco accedet etiam fidentia ad oren-
n fidelis populus, si in cogitatione divina
ignitatis recordabitur, paternas aures perpe-
patere filiorum vocibus : nam dum hortatur
, ut panem petamus, ea se rectè petentibus
ndè largiturum pollicetur : docendo enim,
modò petamus, hortatur : hortando impellit,
sellendo spondet, spondendo nos in spem
basim impetrationis inducit.

In hac petitione quid oretur.

III. Excitatis igitur et inflammatis animis
elis populi, sequitur ut quid hac petitione
taletur, declarandum sit : primùm, quis sit ille
is quem petimus.

Panis nomine quid intelligendum.

IV. Sciendum igitur est in divinis litteris hoc
is nomine multa quidem significari, sed illa
præcipuè : primùm quidquid in victu cœte-
que rebus, ad corpus vitamque tuendam ad-
emus ; deindè, quidquid nobis ad spiritus
anime vitam ac salutem Dei munere tribu-
est.

Primò hic petimus.

V. Petimus autem hoc loco hujus, quam

) Luc. 11. 14.

in terris agimus, vitæ subsidia, sanctorum patrum ita sentientium auctoritate.

Terrena bona licitè peti possunt.

XVI. Quamobrem minimè sunt audiendi, qui dicunt, non licere christianis hominibus à Deo petere terrena hujus vitæ bona: nam huic adversantur errori, præter consentientem Patrum sententiam, exempla permulta tum veteris, tum novi testamenti.

Exemplum.

Jacob enim vovens, sic orabat: (1) Si fuerit Dominus mecum, et custodierit me in viâ, per quam ego ambulo, et dederit mihi panem ad vescendum et vestimentum ad induendum: reversusque fuero prosperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur Domus Dei, concutorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

Aliud.

Salomon etiam certum petebat hujus vitæ subsidium cùm illud precabatur: (2) Mendicitatem et divitias ne dederis mihi: tribue tantùm victui meo necessaria.

Alia è novo testamento.

Quid, quòd Salvator humani generis illa jubet petere, quæ nemo negare audeat ad corporis usum pertinere: (3) Orate, inquit, ut non fiat fuga vestra in hieme, vel Sabbato. Quid dicemus de sancto Jacobo, cujus illa sunt? (4) Tristatur aliquis vestrum? oret; æquo animo est? psallat. Quid de Apostolo? qui sic cum Romanis agebat: (5) Obsecro vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem Sancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro

---

(1) Genes. 28. 20. (2) Prov. 30. 8. (3) Matth. 24. 20. (4) Jac. 5. 13. (5) Rom. 15. 30.

me ad Deum, ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Judæa.

Terrena bona hinc petuntur.

XVII. Quare, cum et divinitus concessum sit fidelibus, ut petant hæc subsidia rerum humanarum, et perfecta hæc à Christo Domino tradita sit orandi formula; ne illud quidem dubium relinquitur, unam ex septem hanc esse petitionem.

Secundò hinc petimus.

XVIII. Petimus præterea panem quotidianum, id est, victui necessaria, ut panis nomine, quod salis sit, et vestium ad tegendum, et cibi ad vescendum, sive panis is sit, sive caro, sive piscis, sive quodcumque aliud intelligamus.

Exemplum.

Videmus enim usum esse hoc loquendi modo Elisæum, (1) cum regem moneret, ut præberet panem militibus Assyriis, quibus magna ciborum copia data est.

Aliud.

Illud etiam de Christo Domino scriptum sci-
mus: (2) ingressus est in domum cujusdam prin-
cipis Phariseorum Sabbato manducare panem;
quæ voce, quæ ad cibum, quæque ad potum per-
tinent, significari videmus.

Necessaria tantùm hinc petuntur.

XIX. Ad hujus petitionis absolutam significa-
tionem præterea animadvertendum est, hoc panis
vocabulo non abundantem et exquisitam cibo-
rum ac vestium copiam, sed necessariam ac sim-
plicem intelligi debere: quemadmodum scripsit
Apostolus: (3) Habentes alimenta, et quibus te-
gamur, his contenti simus; et Salomon; ut

---

(1) 4. Reg. 6. 28. (2) Luc. 14. 1. (3) 1. Tim. 6. 8.

diximus : (1) Tribue tantum victui meo necessaria.

Nihil hinc ad luxuriam petimus.

XX. Hujus quoque frugalitatis et parcimonie illa voce , quæ proximè sequitur , admonemur ; cum enim **NOSTRUM** dicimus panem illum ad necessitatem nostram , non ad luxuriam petimus : non enim nostrum dicimus , quia eum nobis operâ nostrâ sinè Deo parare possimus (est enim apud Davidem : (2) Omnia à te expectant , ut des illis escam in tempore ; dante te illis , colligent : aperiente te manum tuam , omnia implebuntur bonitate : et ali oloco : (3) Oculi omnium in te sperant , Domine , et tu das escam illorum in tempore opportuno) , sed quia necessarius est et à parente omnium Deo , qui omnes suâ providentiâ alit animantes , nobis attributus.

Cur hinc panis dicatur noster.

XXI. Ob eam quoque causam panis noster appellatur ; quod jure est à nobis acquirendus , non injuriâ , fraude , aut furto parandus , quæ enim nobis malis artibus conciliamus , non nostra sunt , sed aliena ; sæpiusque illorum calamitosa est vel adeptio , vel possessio , vel certè jactura ; contra verò honestis ac laboriosis piorum hominum lucris , ex Prophetæ sententiâ tranquillitas inest , et magna felicitas (4) Labores enim , inquit , manuum tuarum quia manducabis , beatus es et bene tibi erit.

Laborantibus benedixit Deus.

XXII. Jam verò iis , qui justo labore victum quærunt , fructum suæ benignitatis eo loco pollicetur Deus : (5) Emitteret Dominus benedictionem super cellaria tua , et super omnia opera manuum tuarum , benedicetque tibi.

---

(1) Prov. 30. 8. (2) Psal. 103. 27. (3) Psal. 144. 15. (4) Psal. 127. 2. (5) Deut. 18. 8.

Tertiò hìc petimus.

XXIII. Neque solùm petimus à Deo nobis, ut illo uti liceat, quod nostro sudore ac virtute peperimus ejus adjumento benignitatis; id enim verè dicitur nostrum, sed etiam bonam mentem postulamus, ut rectè partis rectè item ac prudenter uti possimus.

Per vocem quotidianum parcimonia indicatur.

XXIV. QUOTIDIANUM, huic etiam voci subjecta est ea notio frugalitatis ac parcimonie quam proximè diximus; non enim multiplicem aut delicatum cibum postulamus, sed eum qui naturæ necessitati satisfaciat: ut eos pudeat hoc loco, qui fastidio communis cibi et potionis, exquisitissima escarum ac vinorum genere persequuntur.

Eadem vox cupiditatem damnat.

XXV. Nec minùs hâc Quotidiani voce improbantur ii, quibus horrendas illas minas proponit Iesaias: (1) Vm, qui conjungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis usquè ad terminum loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? Etenim est inextinguibilis horum hominum cupiditas; de quibus illud scriptum est à Salomone: (2) Avarus non implebitur pecuniâ: ad quos dictum etiam illud pertinet Apostoli: (3) Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli.

Mortales nos indicat.

XXVI. Quotidianum præterea passem appellamus, quòd vescimur eo ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidie consumitur vi naturali caloris.

Assidue petendum monet.

XXVII. Est deniquè illa hujus ratio nominis, quòd assidue petendus est, ut in hâc consuetudine

---

(1) Isa. 4. 2. (2) Eccl. 5. 7. (3) 1. Tim. 6. 9.

etiam hoc loco petimus. Quo significantur omnia, quaecumque in hac vitâ ad spiritûs et animæ salutem et incolumitatem requiruntur: ut enim multiplex est cibus, quo corpus alitur et sustentatur; sic non est unius generis esca, quæ spiritûs et animæ vitam continet.

Primò.

Nam et verbum Dei cibus est animæ. Sapientia enim inquit: (1) Venite, comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis.

Cibus verbi divini quandò adimitur.

XXXIV. Hujus autem verbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere solet cum gravius nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum; sic enim est apud Amos: (2) Mittam famem in terram, non famem panis neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.

Singularis comparatio.

XXXV. Ut autem illud est certum propinqua mortis signum, cum non possunt homines vel cibum sumere, vel sumptum retinere; sic magnum est desperatæ salutis argumentum, cum vel non quærunt verbum Dei, vel si adsit, non sustinent: et illam impietatis vocem in Deum effundunt: (3) Recede à nobis; scientiam viarum tuarum nolumus.

Verbi divini contemptores.

XXXVI. In hoc furore animi et mentis cecitate versantur illi, qui neglectis iis qui legitimis eis præsunt, Catholicis, et episcopis, et sacerdotibus, et à sanctâ Romanâ Ecclesiâ desciscentes, corruptoribus Dei verbi hæreticis se in disciplinam tradiderunt.

---

(1) Prov. 9. 5. (2) Amos. 8. 11. (3) Job. 21. 14.

Christus panis animar.

XXXVII. Jam verò panis est Christus Dominus animar cibus; inquit enim ipse de se : (1) Ego sum panis vivus, qui de celo descendi.

Nota. Incredibile est quantà voluptate ac lætitiâ perfundat piorum animas hic panis, tum cum maximè terrenis molestiis et incommodis conflictantur. Exemplo nobis est sanctus ille chorus Apostolorum, de quibus exstat : (2) Illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilii. Referti sunt hujusmodi exemplis libri de vitâ sanctorum hominum; et de intimis his honorum gaudiis ita loquitur Deus : (3) Vincenti dabo manna absconditum.

Christus in Eucharistiâ cibus est animar.

XXXVIII. Præcipuè autem panis noster est ipse Christus Dominus, qui in sacramento Eucharistiæ substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad Patrem, de quo dixit : (4) Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo : (5) Accipite, et manducate, hoc est corpus meum.

Nota. Ea petent parochi, quæ ad fidelis populi utilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo separatim hujus sacramenti vis ac ratio continetur.

Suprà pag. 179.

Christus in Eucharistiâ ut sit cibus animar.

XXXIX. Et verò dicitur hic panis noster, quis fidelium modò hominum est, id est eorum, qui charitatem cum fide conjungentes, poenitentis sacramento sordes eluunt peccatorum; qui non dimittentes memoriam se Dei filios esse, divinum sacramentum sumunt et colunt quantà maximà possunt sanctitate ac veneratione. *Vide Tertul.*

(1) Joan. 6. 41. (2) Act. 5. 41. (3) Apoc. 2. 17. (4) Joan. 6. 57. (5) Matth. 26. 26. 1. Cor. 11. 24.

tur. de orat. Cypr. item de orat. August. et alios, locis citatis suprâ pag. 440.

Christus cur panis quotidianus dicatur.

XL. Quotidianus verò quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio est: altera, quòd in sacris christianæ Ecclesiæ mysteriis, quotidie et offertur Deo, et datur piè sanctèque postulantibus; altera quòd quotidie sumendus est, vel certè ità vivendum, ut quotidie, quoad ejus fieri possit, dignè sumere queamus.

Nota. Audiant, qui contrà sentiunt, nisi longo intervallo salutaribus his epulis animæ vesci non oportere, quid dicat S. Ambrosius: (*) Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis?

Exitus petitionis Deo relinquendus.

XLI. Sed in hac petitione ad illud præcipuè cohortandi sunt Fideles, ut, cùm rectè et consilium et industriam suam posuerint in comparandis rebus vitæ necessariis, rei exitum Deo permittant, suumque desiderium ad ejus referant voluntatem (†) qui non dabit in æternum fluctuationem justo.

Nota. Nam vel concedet Deus quæ petuntur; et ità suum optatum consequentur, vel non concedet, et id erit certissimum argumentum, nec salutare illud esse, nec utile, quod piis à Deo negatur, cui magis curæ est de eorum salute, quàm illis ipsis. Quem locum instruere poterunt explicandis iis rationibus parochi, quæ à S. Augustine in Epistolâ ad Probam præclare colliguntur.

Cur Deus divitibus tribuat bona.

XLII. Extremum illud erit in hujus tractatione, petitionis, ut meminerint divites facultates suas et copias Deo acceptas referre, cogitentque se

(*) Lib. 5. de Sac. cap. 4. Vide etiam de consec. dist. 2.
(†) Psal. 54. 23.

ideirco illis bonis esse cumulos, ut illa distribuunt indigentibus. In quam sententiam conveniunt, quæ in primâ Epistolâ ad Timotheum ab Apostolo disseruntur, (1) undè magnam vim parochis petere licebit divinorum præceptorum ad hunc locum utiliter ac salutariter illustrandum.

DE QUINTA PETITIONE.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICUT ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS.

CAPUT XIV.

Passio Christi singulare signum amoris in nos.

I. **C**UM ità multa sint, quæ infinitam Dei potentiam, cum pari sapientiâ ac bonitate conjunctam significant, ut quòcumque oculos cogitationemque converteris, certissima signa immensæ potestatis ac benignitatis occurrant; nihil profectò est, quod summum ejus amorem et admirabilem in nos charitatem magis declaret, quàm inexplicabile mysterium Jesu Christi Passionis, undè perennis ille fons ad eluendas peccatorum sordes erupit, quo perfundi et expiari, Deo duce ac largitore, exoptamus, cum illud ab eo petimus: *Dimitte nobis debita nostra.*

Quid hæc petitio contineat.

II. Continet autem hæc petitio summam quamdam eorum bonorum, quibus per Jesum Christum cumulatum est humanum genus; id enim docuit Isaias (2) *Dimittetur, inquit, iniquitas domui Jacob, et iste omnis fructus, ut auferatur peccatum ejus; quod David etiam ostendit, beatos prædicans eos, qui salutarera illum fructum percipere potuerunt his verbis: (3) Beati quorum remissæ sunt iniquitates.*

---

(1) 1. Tim. 6. 17. (2) Isa. 27. 9. (3) Ps. 3. 1.

Hæc petitio explicanda.

III. Quarè est accuratè ac diligenter pastoribus hujus postulationis animadvertenda et exponenda sententia, quam ad cœlestem vitam consequendam tantùm valere intelligimus.

Hæc petitio differt ab aliis.

IV. Ingredimur autem novam precandi rationem; nam hactenùs à Deo non solùm æterna et spiritualia bona, sed caduca et quæ ad hanc vitam pertinent, commoda petivimus: nunc verò mala deprecamur et animæ et corporis, et hujus, et sempiternæ vitæ.

Quod petitur ut rectè petatur, quid opus.

V. Sed quoniam ad impetrandum quod postulamus, requiritur recta postulandi ratio: quomodo affectos esse oporteat eos, qui Deum hoc orare velint, dicendum videtur.

Primò.

Monebunt igitur parochi fidelem populum, primùm necesse esse, ut is qui ad hoc petendum velit accedere, suum ipse peccatum agnoscat.

Secundò.

Deindè, ut ejus sensu ac dolore commoveatur.

Tertiò.

Tum, ut sibi omninò persuadeat Deum in hac esse voluntate, ut iis qui peccaverunt, ita ut diximus, affectis et comparatis ignoscat: ne fortè acerbam delictorum recordationem ac recognitionem illa veniæ desperatio consequatur, quæ olim (1) Caïn et (2) Judæ animum occupavit; qui Deum modo vindicem et ultorem, non etiam mitem et misericordem, existimârunt.

Quo animo hæc facienda petitio.

VI. Ergo in hac petitione sic affecti simus oportet

---

(1) Gen. 4. 25. (2) Matth. 27. 4. 5.

CONCILII TRIDENT. PARS IV. 641

tet, ut doleuter peccata nostra recognoscentes, ad Deum, tanquam ad parentem, non quasi ad judicem confugiamus, à quo, non ut ex justitiâ nobiscum agat, sed ex misericordiâ postulemus.

Ut homo ad agnitionem peccati adducatur.

VII. Facile autem adducemur ut peccatum nostrum agnoscamus si ipsum audierimus Deum nos in sacris litteris hujus rationis admonentem; est enim illud apud Davidem : (1) Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt : non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. In eandem sententiam loquitur Salomon : (2) Non est homo justus in terrâ, qui faciat bonum, et non peccet. Quò illud etiam pertinet : (3) Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato? quod idem à sancto Joanne, ad deterrendos homines ab arrogantia, scriptum est : (4) Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. Et à Jeremiâ : (5) Dixisti : Absque peccato, et innocens ego sum, et propterea avertatur furor tuus à me : ecce ego judicio contendam tecum, eo quòd dixeris, non peccavi.

Quo sensu est intelligenda hæc petitio.

VIII. Quorum sententias omnium idem qui eas ex illorum ore protulerat, Christus Dominus, hoc petitionis præscripto confirmat, quo jubet nos delicta nostra confiteri; id enim secus interpretari prohibuit auctoritas Milevitani Concilii in hunc modum, cap. 7. 8. 9. Placuit, ut quicumque verba ipsa dominicæ orationis, ubi diximus : *Dimitte nobis debita nostra*, ita vult à Sanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema sit.

Nota. Quis enim ferat orantem, et non homi-

---

(1) Psal. 13. 3. et 52. 4. (2) Eccles. 7. 21. (3) Prov. 20. 9. (4) 1. Joan. 1. 8. (5) Jer. 2. 35.

nibus, sed ipsi Domino mentientem qui labiis sibi dicit dimitti velle, et corde dicit quæ sibi dimittatur debita non habere. *Vide Trid. sess. 6. de Justificatione, cap. 11. item August. in Ench. cap. 17.*

Peccatum cum mœrore recogitandum.

IX. Verùm in necessariâ recognitione peccatorum non est satis illa leviter recordari : nam ut acerba nobis sit ea memoria, ut cor pungat, animum stimulet, et dolorem inurat necesse est.

Nota. Quarè pertractabunt locum hunc diligenter parochi, ut non solùm facinorum ac flagitiorum suorum meminerint fideles auditores, sed ut molestè dolenterque meminerint; ut cùm anguatur intimis sensibus, conferant se ad Patrem Deum, à quo, ut inhærentes evellat scelern aculeos, suppliciter petant.

Peccata ut ponenda ob oculos populi.

X. Nec verò solùm erratorum turpitudinem studebunt subicere oculis fidelis populi; verùm etiam indignitatem ac sordes hominum, qui, cùm nihil simus, nisi putrida caro, nisi summa feditas, incomprehensibilem illam Dei majestatem, et inexplicabilem præstantiam, incredibilem in modum audeamus offendere, præsertim à quo procreati, liberati: innumerabilibus, maximisque beneficiis aucti simus.

Nota et exaggea.

Ut quid? Ut abalienati à Patre Deo, qui summum bonum est, turpissimâ peccati mercede, diabolo nos addicamus in miserrimam servitutem; neque enim dici potest, quàm crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui repulso suavi jugo Dei, ruptoque charitatis amabilissimo nodo, quo Parenti Deo spiritus noster adstringitur, ad hostem acerrimum desciverunt: qui eo nomine (1)

---

(1) Joan. 14. 30.

princeps et rector mundi, et (1) princeps tenebrarum, et (2) rex super universos filios superbiæ dicitur in divinis litteris, in eos autem, qui dæmonis tyrannide opprimuntur, verè convenit illa vos Isaïæ : (3) Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te.

Quot et quanta mala causet peccatum.

XL. Hæc si nos minùs movent rupta fœdera charitatis, moveant certè calamitates et ærumnæ, in quas per peccatum incidimus; violatur enim sanctitas animæ, quam Christo desponsam esse scimus; profanum fit illud idem templum Domini, quod qui contaminant, in eos dicit Apostolus : (4) Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Innumerabilia sunt mala, quæ peccatum invenit in hominem, quam penè infinitam pestem David his verbis expressit : (5) Non est sanitas in carne meâ, à facie iræ tuæ; non est pax ossibus meis, à facie peccatorum meorum.

Explicationes notandæ.

Nimirum novat hanc plagæ vim, cùm nullam sui partem pestifero peccato intactam fateretur; pervaserat enim in ossa peccati virus, id est rationem et voluntatem, quæ maximè solidæ sunt animæ partes, infecerat; hanc latè patentem pestem indicant sacræ litteræ, cùm peccatores, claudos, surdos, mutos, cæcos, et omnibus membris captos appellant.

Irascitur et bellat Deus in peccatores.

XII. Sed præter dolorem, quem ex peccatorum quasi scelere sentiebat, magis etiam angebatur David ex irâ Dei, quam in se propter peccatum commotam intelligebat. Bellum enim est sceleratis cum Deo quorum sceleribus incredibiliter offen-

---

(1) Eph. 6. 12. (2) Job. 41. 25. (3) Is. 26. 13. (4) 1. Cor. 2. 17. (5) Ps. 37. 4.

ditur; inquit enim Apostolus: (1) ira et indignatio, tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum.

Actu peccati peracto, remanet macula.

XIII Nam etsi transierit actio peccati, tamen peccatum macula et reatu permanset: cui semper imminens ira Dei illud insequitur, tanquam umbra corpus. Cum igitur David his vulneraretur aculeis, ad petendam delictorum veniam excitabatur, cujus et exemplum doloris, et doctrinae rationem ex quinquagesimo ejus Psalmo depromptam, proponunt parochi fidelibus auditoribus; ut Prophetæ imitatione et ad doloris sensum, id est ad veram poenitentiam, et ad veniam spem erudiri possint.

• *Utilitas doctrinae de poenitentia excitanda.*

XIV. Quantam habeat utilitatem hæc docendi ratio, ut ex peccatis dolere discamus, illa Dei apud Jeremiam declarat oratio, qui cum Israelem ad poenitentiam hortaretur, admonebat eum, ut malorum sensum perciperet, quæ peccatum consequuntur: (2) Vide enim, inquit, quia malum, et amarum est, reliquisse te Dominum Deum tuum, et non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum.

Impoenitentium duritia.

XV. Qui carent necessario hoc recognitionis ac doloris sensu, ii apud prophetas Isaiam, Ezechielem et Zachariam, (3) cor durum, (4) lapideum, (5) adamantinum habere dicuntur; sunt enim instar lapidis, nullo dolore molliti, nullum vitæ, id est, salutaris recognitionis sensum habentes.

---

(1) Rom. 2. 8. 9. (2) Jer. 2. 19. (3) Isa. 46. 12. (4) Ezech. 36. 26. (5) Zach. 7. 12.

In spem veniæ ut erigendi peccatores.

XVI. Sed ne peccatorum gravitate deterritus, se populus veniam impetrare posse desperet, ipsum ad spem vocare parochi debebunt his rationibus.

Primò.

Quòd et Ecclesiæ Christus Dominus potestatem dedit remittendi peccata; quemadmodum sacrosancti Symboli articulo declaratur.

Secundò.

Et hâc petitione docuit quanta esset Dei bonitas ac liberalitas in genus humanum : nisi enim promptus esset ac paratus Deus ad condonandum peccata pœnitentibus, nunquàm nobis hanc precandi formulam præscripsisset : **DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA.**

Habenda fiducia , undè.

XVII. Quamobrem illud fixum in animis tenere debemus, fore, ut is paternam misericordiam nobis impertiat, qui ipsam his precibus, jussit exposcere : nam omninò sub hâc petitione, illa est subjecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, ut verè pœnitentibus libenter ignoscat.

Peccato quantum Deus offenditur.

XVIII. Est enim Deus is in quem, abjectà obedientiâ, peccamus; cujus ordinem sapientiæ perturbamus, quantum est situm in nobis; quem offendimus, quem factis dictisque violamus.

Dei bonitas singularis.

XIX. Verùm idem est ille beneficentissimus Pater, qui, cùm possit omnia condonare, non modò se id velle declaravit, sed etiam impulit homines, ut à se veniam peterent; et quibus verbis id facerent, docuit.

Nota. Quare nemini dubium esse potest, quia

illo auctore, in nostrâ potestate, sit nobis Dei gratiam reconciliare.

Dei in nos propensio ut probanda.

XX. Et quoniam hæc testificatio propensæ ad ignoscendum divinæ voluntatis fidem auget, speram alit, charitatem inflamat : operæ pretium est, ornare huuc locum nonnullis divinis testimoniis, et hominum exemplis, quibus maximorum scelerum pœnitentibus Deus veniam concesserit : quam sententiam quoniam persecuti sumus, quantum res ferebat, in præmio hujus precationis, et in eâ Symboli parte, quæ est de remittendis peccatis : indè assument parochi, quæ ad hunc locum instruendum pertinere videbuntur : reliqua haurient ex divinarum litterarum fontibus.

Debitum quid site xplicandum.

XXI. Tum verò eodem utantur instituto, quo in cæteris petitionibus utendum duximus, ut intelligant Fideles, quid hîc Debita significant ; ne fortè decepti ambiguo, aliud ab eo, quàm quod petendum sit, postulent.

Primum quod non petimus.

XXII. Primum autem scire oportet, minimè petere nos, nobis ut remittatur amor ex toto corde, ex totâ animâ, et ex totâ mente nostrâ, quem omninò Deo debemus, et cujus debiti solutio est ad salutem necessaria.

Secundum quod non petimus.

XXIII. Neque verò, quia debiti nomine, etiam obedientia, cultus, veneratio, et cætera hujus generis officia continentur, postulamus ut non ampliùs ea debeamus.

Quid hîc petatur.

XXIV. Sed precamur ut liberet à peccatis : sic enim S. Lucas est interpretatus, (1) qui peccata

---

(1) Luc. 11. 4.

pro debitis posuit, ob eam causam, quòd illis committendis rei efficimur Deo, et debitis pœnis propositi, quas vel satisfaciendo, vel patiundo pendimus. Hujus generis debitum fuit, quod Christus Dominus locutus est ore Prophetæ : (1) Quæ non rapui, tunc exsolvebam.

Peccatori qui non est solvendo quid agendum.

XXV. Quâ Dei verbi sententiâ licet intelligere, non solùm nos debitores esse, sed etiam non esse solvendo, cùm peccator per se satisfacere nullo modo possit. Quare confugiendum nobis est ad Dei misericordiam : cui quia par justitia respondet cujus est retinentissimus Deus, utendum erit deprecatione, et patrocínio Passionis Domini nostri Jesu Christi; sinè quâ nemo unquàm veniam delictorum impretravit, à quâ omnis et satisfaciendi vis et ratio tanquàm ex fonte profluit.

Fructus crucis quàm uberes.

XXV. Nam pretium illud in cruce à Christo Domino persolutum, et nobiscum per sacramenta, re, vel studio ac desiderio adhibita, communicatum, tanti est, ut nobis impetret et conficiat, quod hâc petitione postulamus, ut peccata nostra remittantur.

Nota. Quo loco non id modò pro levibus erratis et facillimis ad impetrandam veniam, sed pro gravibus et mortiferis peccatis deprecamur; quæ precatio in scelerum gravitate pondus non habebit, nisi id à pœnitentiæ Sacramento, re, vel certè desiderio suscepto, ut jam dictum est, assumpserit.

Aliter debita nostra, aliter panem nostrum dicimus.

XXVII. Dicimus autem Debita nostra longè aliter atque panem nostrum, antea diximus;

---

(1) Ps. 68. 6.

noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata nostra sunt, quia illorum culpa residet in nobis; nam nostrâ voluntate suscipiuntur, quæ peccati vim non haberent, nisi essent voluntaria.

In hac petitione nos accusamus.

XXVIII. Nos igitur, eam culpam sustinentes et confitentes, ad expiandum peccata necessariam Dei clementiam imploramus. In quo non utimur excusatione cujusquam, nec causam in quemquam transferimus, (1) ut primi homines Adam et Eva fecerunt: ipsi nos indicamus, illam, si sapimus, prophetæ precationem adhibentes: (2) Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.

Cur hîc ut plures loquimur.

XXIX. Nec verò dicimus: Dimitte mihi, sed nobis: quòd fraterna necessitudo et charitas, quæ inter omnes homines intercedit, à nobis singulis postulat, ut de communi proximorum salute solliciti, cùm pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur.

Hîc orandi modus undè?

XXX. Hunc orandi morem, à Christo Domino traditum, deinceps ab Ecclesiâ Dei acceptum, perpetuòque servatum, ipsi et maximè tenuerunt Apostoli; et, ut cæteri adhiberent, auctores fuerunt.

Exemplum.

Hujus autem flagrantis studii et cupiditatis in deprecando pro salute proximorum, habemus in utroque testamento sanctorum Mosis et Pauli præclarum exemplum; quorum alter sic Deum precabatur: (3) Aut dimitte eis hanc noxam, aut, si non facis, dele me de libro tuo; alter in hunc

---

(1) Gen. 3. 12. 13. (2) Ps. 140. 4. (3) Exod. 32. 31.

modum : (1) Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.

SICUT ET NOS DIMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS:

Duplex acceptio particulæ Sicut.

XXXI. **I**LLUD SICUT, dupliciter intelligi potest. Nam et similitudinis vim habet, cum videlicet à Deo petimus, ut, quemadmodum nos injurias et contumelias remittimus iis, à quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata condonet.

Est præterea conditionis nota; in quam sententiam Christus Dominus eam formulam interpretatur : (2) Si enim dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester cælestis delicta vestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

Utroque sensu hîc accipitur.

XXXII. Verùm habet uterque sensus eandem ignoscendi necessitatem, ut, si volumus Deum nobis veniam concedere delictorum, parcamus illis ipsis necesse sit, à quibus injuriam accepimus; sic enim Deus oblivionem injuriarum, mutuumque studium et amorem requirit à nobis, ut eorum qui in gratiam non sunt reconciliati, dona ac sacrificia rejiciat et aspernetur. Est etiam naturæ lege sancitum, ut tales nos aliis præbeamus, quales eos in nos esse cupimus, verè ut impudentissimus ille sit, qui postulet à Deo, ut sui sceleris poenam prætermittat, cum ipse in proximum animum retineat armatum.

Qui vult sibi dimitti, dimittat et ille.

XXXIII. Quarè parati et prompti ad ignoscendum esse debent ii, quibus impositæ sunt injuriæ, cum et urgeantur hæc precandi formulâ,

---

(1) Rom. 9. 3. (2) Matth. 6. 14. 15.

et apud sanctum Lucam id jubeat Deus : peccaverit in te frater tuus, increpa illum si pœnitentiam egerit, dimitte illi; et si in die peccaverit in te, et septiès in die confuerit ad te, dicens : Pœnitet me, dimitte illi. Et in Evangelio sancti Matthæi sic : (2) Inimicos vestros; et Apostolus, et ante eum lomon scripserit : (3) Si esurierit inimicus, da illi cibum; si sitit, potum da illi. Et sic in Evangelio sancti Marci : (4) Cum orandum, dimitte si quid habetis aliquem, ut et pater vester qui in cœlis mittat vobis peccata vestra.

Cum vix indulgeant homines, quid agendum?

XXXIV. Sed quoniam depravatæ naturæ nihil ægrius fit ab homine, quàm ut in condonet injurias, omnem conferant per animi et ingenii vim ad commutandos et tendos animos Fidelium ad hanc lenitatem misericordiam christiano homini uecessariam.

Primò.

Commorentur in tractatione divinorum lorum : in quibus audire licet imperantem I inimicis ignoscendum.

Secundò.

Prædicent id, quod verissimum est, magno argumento hominibus, eos esse Dei filios, si remittant injurias, et inimicos diligant ex :

Nota. Elucet enim in eo, quòd inimicogimus, similitudo quædam cum parente Deo sibi inimicissimum et infestissimum genus num, filii sui morte ab æterno exitio redempti, reconciliavit.

Tertiò.

Sit autem hujus cohortationis, et præcepti

(1) Luc. 17. 3. 4. (2) Matth. 5. 44. (3) Rom. 12. 21. 20. 21. (4) Marc. 11. 25.

ula illud imperium Christi Domini, quod recurre non possumus sinè summo dedecore et pericie : (1) Orate pro persequentibus et calumniantibus vos , ut sitis filii Patris vestri qui in coelis est.

Qualis injuriarum oblivio requiratur ad virtutem.

XXXV. Verùm hoc loco non vulgaris pastorum rudentia requiritur, ne quis , cognitâ hujus difficultate ac necessitate præcepti , salutem desperet. Sunt enim, qui, cùm se debere intelligant concurrere injurias oblivione voluntariâ, et eos diligere, qui læserunt: id cupiunt et pro viribus sciunt; sed universam memoriam injuriarum sibi exauriri non posse sentiunt; nam resident in animo quædam reliquæ simultatis: quamobrem agnis agitantur conscientie fluctibus, verentes, parùm simpliciter et candidè positis iniciitiis, Dei jussu non obediunt.

Carnis et spiritus dissidium explicetur hîc.

XXXVI. Hic igitur pastores contraria studia carnis et spiritus explicabunt, quòd illius sensus: ad vindicationem proclivis, hujus ratio pronisa ad ignoscendum: hinc inter ipsos perpetuam turbam ac rixam existere; quare salutis inimicè diffidendum esse demonstrabunt, reclitantibus et adversantibus rationi corruptæ appetitionibus, modò spiritus perstet in iñcio et voluntate remittendi injurias proximæque diligendi.

Nondùm amantibus inimicos hæc oratio usurpanda, cur?

XXXVII. Quòd autem aliqui fortassè fuerint, i, cùm nondùm animum inducere possint, ut liti injurias, ament inimicos, propterea deterrei eâ, quam diximus, conditione hujus petitis, dominicâ precatone non utantur: duas

has rationes afferent parochi, quibus existiosum hunc errorem illis eripiant.

Primò.

Nam quivis unus è Fidelium numero preces has facit, totius Ecclesiæ nomine, in quâ pios esse aliquot necesse est, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur debita remiserunt.

Secundò.

Accedit eò, quòd id à Deo petentes, unà etiam petimus, quidquid ad illud impetrandum in eam petitionem à nobis necessariò conferendum est.

Petimus enim et veniam peccatorum, et donum veræ pœnitentiæ.

Petimus facultatem intimi doloris.

Postulamus ut à peccatis abhorrere, et illa sacerdoti verè ac piè confiteri possimus.

Itaquè cùm necesse etiam nobis sit parcere iis, qui damnum aut malum aliquod dederint, cùm, ut nobis Deus ignoscat, precamur, simul oramus, ut facultatem largiatur reconciliandi nos illis quos odimus.

Nota. Quarè deterrendi sunt ab eâ opinione, qui inani et pravo illo timore commoventur, ne sibi Deum reddant offensiozem hâc precatione; contrâque etiam cohortandi ad frequentem precationis usum, quo à parente Deo postulent, ut sibi det eam mentem, ut iis qui læserint, ignoscant, et inimicos diligant.

Ut hæc oratio cum fructu fiat, quid opus?

XXXVIII. Sed, ut precatio omninò fructuosa sit, primùm hæc in eâ est curâ meditatioque adhibenda, nos Deo supplices esse, et ab eo veniam petere: quæ non datur, nisi pœnitenti: itaquè nos eâ charitate et pietate præditos esse oportere, quæ pœnitentibus conveniat, convenire autem maximè iis, subjecta quasi oculis propria flagitia atque facinorâ lacrymis expiare.

Occasiones peccatorum vitandæ.

XXXIX. Cum hæc cogitatione conjungenda est cautio in posterum earum rerum in quibus fuit aliqua occasio peccandi, quæque nobis ansam dare possint ad offendendum parentem Deum. In his curis versabatur David, cum diceret: (1) Et peccatum meum contra me est semper. Et alio loco: (2) Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

Exempla sibi sunt hæc proponenda.

XL. Proponat sibi præterea unusquisque ardentissimum orandi studium eorum qui à Deo precibus impetraverunt veniam delictorum, ut (3) publicani illius, qui longè consistens præ pudore ac dolore, et oculis humi defixis, tantum pulsabat pectus, eam habens orationem: Deus! propitius esto mihi peccatori. Tum illius (4) peccatricis mulieris, quæ Christo Domino retrò stans, rigatos à se ejus pedes, capillis etiam abstersos osculabatur; Petri deniquè principis Apostolorum, (5) qui egressus foràs, flevit amarè.

Quibus hæc remediis utendum.

XLI. Deindè cogitandum est, quò infirmiores sunt homines, et ad morbos animi, quæ sunt peccata, propensiores, eò pluribus et frequentioribus medicamentis indigere.

Pœnitentia. Eucharistia.

Sunt autem ægrotæ animæ remedia, Pœnitentia et Eucharistia. Hæc igitur sæpissimè adhibeat fidelis populus.

Eleemosyna.

Deindè eleemosyna, quemadmodum tradunt divinæ litteræ, medicina est accommodata sanandis animæ vulneribus: quare qui piè hæc prece

---

(1) Psal. 60. 5. (2) Psal. 6. 7. (3) Luc. 18. 13. (4) Luc. 7. 38. (5) Matth. 20. 75.

ditur; inquit enim Apostolus: (1) ira et indignatio, tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum.

Actu peccati peracto, remanet macula.

XIII Nam etsi transierit actio peccati, tamen peccatum macula et reatu permanet: cui semper imminens ira Dei illud insequitur, tanquam umbra corpus. Cum igitur David his vulneraretur aculeis, ad petendam delictorum veniam excitabatur, cujus et exemplum doloris, et doctrinae rationem ex quinquagesimo ejus Psalmo depromptam, proponunt parochi fidelibus auditoribus; ut Prophetæ imitatione et ad doloris sensum, id est ad veram poenitentiam, et ad veniam spem erudiri possint.

Utilitas doctrinae de poenitentia excitanda.

XIV. Quantam habeat utilitatem hæc docendi ratio, ut ex peccatis dolere discamus, illa Dei apud Jeremiam declarat oratio, qui cum Israelem ad poenitentiam hortaretur, admonebat eum, ut malorum sensum perciperet, quæ peccatum consequuntur: (2) Vide enim, inquit, quia malum; et amarum est, reliquisse te Dominum Deum tuum, et non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum.

Impoenitentium duritia.

XV. Qui carent necessario hoc recognitionis ac doloris sensu, ii apud prophetas Isaiam, Ezechielem et Zachariam, (3) cor durum, (4) lapideum, (5) adamantinum habere dicuntur; sunt enim instar lapidis, nullo dolore molliti, nullum vitæ, id est, salutaris recognitionis sensum habentes.

---

(1) Rom. 2. 8. 9. (2) Jer. 2. 19. (3) Isa. 46. 12. (4) Ezech. 36. 26. (5) Zach. 7. 12.

In spem veniæ ut erigendi peccatores.

XVI. Sed ne peccatorum gravitate deterritus, se populus veniam impetrare posse desperet, ipsum ad spem vocare parochi debebunt his rationibus.

Primò.

Quòd et Ecclesiæ Christus Dominus potestatem dedit remittendi peccata; quemadmodum sacrosancti Symboli articulo declaratur.

Secundò.

Et hæc petitione docuit quanta esset Dei bonitas ac liberalitas in genus humanum : nisi enim promptus esset ac paratus Deus ad condonandum peccata pœnitentibus, nunquàm nobis hanc precandi formulam præscripsisset : **DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA.**

Habenda fiducia , undè.

XVII. Quamobrem illud fixum in animis tenere debemus, fore, ut is paternam misericordiam nobis impertiat, qui ipsam his precibus, jussit exposcere : nam omninò sub hæc petitione, illa est subjecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, ut verè pœnitentibus libenter ignoscat.

Peccato quantum Deus offenditur.

XVIII. Est enim Deus is in quem, abjectà obedientiâ, peccamus; cujus ordinem sapientiæ perturbamus, quantum est situm in nobis; quem offendimus, quem factis dictisque violamus.

Dei bonitas singularis.

XIX. Verùm idem est ille beneficentissimus Pater, qui, cùm possit omnia condonare, non modò se id velle declaravit, sed etiam impulit homines, ut à se veniam peterent; et quibus verbis id facerent, docuit.

Nota. Quare nemini dubium esse potest, quia

illo auctore, in nostrâ potestate, sit nobis Dei gratiam reconciliare.

Dei in nos propensio ut probanda.

XX. Et quoniam hæc testificatio propensæ ad ignoscendum divinæ voluntatis fidem auget, spem alit, charitatem inflamat : operæ pretium est, ornare huuc locum nonnullis divinis testimoniis, et hominum exemplis, quibus maximorum scelerum pœnitentibus Deus veniam concesserit : quam sententiam quoniam persecuti sumus, quantum res ferebat, in præmio hujus precationis, et in eâ Symboli parte, quæ est de remittendis peccatis : indè assument parochi, quæ ad hunc locum instruendum pertinere videbuntur : reliqua haurient ex divinarum litterarum fontibus.

Debitum quid site xplicandum.

XXI. Tum verò eodem utantur instituto, quo in cæteris petitionibus utendum duximus, ut intelligant Fideles, quid hîc Debita significant ; ne fortè decepti ambiguo, aliud ab eo, quàm quod petendum sit, postulent.

Primum quod non petimus.

XXII. Primùm autem scire oportet, minimè petere nos, nobis ut remittatur amor ex toto corde, ex totâ animâ, et ex totâ mente nostrâ, quem omninò Deo debemus, et cujus debiti solutio est ad salutem necessaria.

Secundum quod non petimus.

XXIII. Neque verò, quia debiti nomine, etiam obedientia, cultus, veneratio, et cætera hujus generis officia continentur, postulamus ut non ampliùs ea debeamus.

Quid hîc petatur.

XXIV. Sed precamur ut liberet à peccatis : sic enim S. Lucas est interpretatus, (1) qui peccata

---

(1) Luc. 11. 4.

pro debitis posuit, ob eam causam, quòd illis remittendis rei efficiamur Deo, et debitis poenite proposti, quas vel satisfaciendo, vel patiendo reddimus. Hujus generis debitum fuit, quod Christus Dominus locutus est ore Prophetæ : (1) *Quia non rapui, tunc exsolvebam.*

Peccatori qui non est solvendo quid agendum.

XXV. Quà Dei verbi sententiâ licet intelligere, non solum nos debitores esse, sed etiam non esse solvendo, cum peccator per se satisfacere nullo modo possit. Quare confugiendum nobis est ad Dei misericordiam : cui quia per justitia respondet ejus est retinentissimus Deus, utendum erit deprecatione, et patrocinio Passionis Domini nostri Jesu Christi; unè quâ nemo unquam veniam delictorum impretravit, à quâ omnes et satisfaciendis et ratio tanquam ex fonte profluit.

Fructus crucis quàm uberes.

XXV. Nam pretium illud in cruce à Christo homini persolutum, et nobiscum per sacramenta, et, vel studio ac desiderio adhibita, communicatum, tanti est, ut nobis impetret et conficiat, quod hæc petitione postulamus, ut peccata nostra remittantur.

Nota. Quo loco non id modò pro levibus eritis et facillimis ad impetrandam veniam, sed pro gravibus et mortiferis peccatis deprecamur; un præcatio in scelerum gravitate poudas non habebit, nisi id à poenitentis Sacramento, re, et certò desiderio suscepto, ut jam dictum est, sumpserit.

Aliter debita nostra, aliter panem nostrum dicimus.

XXVII. Dicimus autem Debita nostra longè iter atque panem nostrum, antea diximus;

Dæmonum vires gubernat Deus.

XIV. Non enim Satanas in tantâ et potentiâ et pertinaciâ, in capitali odio nostri generis, nec quantum, nec quandiu vult, tentare nos aut vexare potest; sed omnis ejus potestas Dei nutu et permissu gubernatur.

Notissimum est exemplum Job, de quo nisi diabolo dixisset Deus: Ecce universa quæ habet, in manu tuâ sunt, nihil ejus Satanas attigisset: contrâ verò nisi addidisset Dominus: Tantum in eum ne extendas manum tuam, uno diaboli ictu cum filiis ipse facultatibusque concidisset.

Nota. Itâ autem alligata est dæmonum vis, (1) ut ne in porcos quidem illos, de quibus scribunt Evangelistæ, non permittente Deo, invadere potuissent.

Verba petitionis explicantur.

XV. Sed ad intelligendam hujus petitionis vim dicendum est quid hic tentatio significet; quid item induci in tentationem.

Tentare quid sit primò.

XVI. Est autem tentare, periculum facere de eo qui tentatur, ut ab ipso quod cupimus elicientes, verum exprimamus; qui tentandi modus in Deum minimè cadit; quid enim est quod nesciat Deus? (2) Omnia enim, inquit, nuda et aperta sunt oculis ejus.

Quid secundò.

Est alterum tentandi genus, cum, longius progrediendo, aliud quæri solet in bonam, vel in malam partem.

In bonam partem tentare quid.

XVII. In bonam, cum eâ re tentatur alicujus virtus, ut illâ perspectâ et cognitâ, is commodis

(1) Matth. 8. 31. Marc. 5. 12. Luc 8. 32. (2) Heb. 4. 13.

CONCILII TRIDENT. PARS IV. 659
sumit septem alios spiritus secum, nequiores
, et intrantes habitant ibi.

Dæmones improbis infesti non sunt. Cur?

XI. Multi sunt, qui, quòd impulsus atque
petus dæmonum in se minimè sentiunt, totam
in falsam esse arbitrantur, quos ipsos à dæmo-
bus non oppugnari mirum non est, quibus se
ontè dediderunt; non est in illis pietas, non
aritas, non virtus illa christiano homine digna:
quare fit ut toti sint in potestate diaboli; nec
lis tentationibus opus est ad eos evertendos, in
torum jam animis, ipsis libentibus, commoratur.

Dæmones infestant maximè pios.

XII. At verò, qui se Deo dicaverunt, in terris
elestem vitam agentes, ii maximè omnium Sa-
uæ incursibus petuntur, hos acerbissimè odit,
s in singula temporis momenta struit insidias.
ena est historia divinarum litterarum sancto-
um hominum, quos præsentì etiam animo stan-
s, vel vi, vel fraude pervertit. Adam, David,
alomon, aliique, quos enumerare difficile sit,
sperti sunt dæmonum violentos impetus et
illidam astutiam, cui resisti non possit consilio
ut hominum viribus.

Nota. Quis igitur se suo præsidio satis tutum
cistimet? Itaque piè castèque petendum à Deo
st, (1) ne nos tentari sinat supra id quod pos-
imus, sed faciat etiam cum tentatione proven-
im, ut possimus sustinere.

Qui dæmones timent undè firmandi?

XIII. Verùm hìc Fideles confirmandi sunt, si
ui animi imbecillitate aut rei ignorance dæ-
monum vim perhorrescunt, ut ipsi tentationum
uctibus agitati, in hunc precationis portum con-
igiant.

---

(1) 1. Cor. 10. 13.

sis: non nunquam habet emissarios et excussores perditos homines, imprimisque hæreticos, qui sedentes in cathedrâ pestilentiae, malarum doctrinarum mortifera semina dispergunt, ut illos, qui nullum delectum aut discrimen habent virtutis et vitiorum, homines per se proclives ad malum nutantes ac præcipitantes impellant.

Induci in tentationem quid?

XX. Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus succumbimus. Inducimur verò in tentationem dupliciter.

Primò.

Primùm, cum de statu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem à Deo hoc modo in tentationem inducitur; quia nemini est peccati auctor Deus, imò (1) odit omnes qui operantur iniquitatem. Sic verò etiam est apud sanctum Jacobum: (2) Nemo, cum tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur; Deus enim intentator malorum est.

Secundò.

Deindè dicitur nos in tentationem inducere is, qui etsi non tentat ipse, neque operam dat quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia cum possit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus superemur, impedit.

Nota. Hoc modo Deus bonos et pios tentari quidem sinit, verumtatem suâ gratiâ sustentatos non deserit.

Nota prætereà.

Nec verò non interdum justo et occulto Dei judicio, nostris id sceleribus postulantibus, nobis ipsi relictà, concidimus.

Tertiò.

Prætereà nos in tentationem Deus inducere di-

---

(1) Psal. 5. 5. (2) Jac. 1. 13.

CONCILII TRIDENT. PARS IV. 661

et honoribus augeatur, ejusque exemplum cæteris imitandum proponatur, ac deniquè omnes ob idipsum ad Dei laudes excitentur. Quæ tentandi ratio sola convenit in Deum; hujus exemplum tentationis est illud in Deuteronomio : (1) Tentat vos Dominus Deus vester, ut palàm fiat, utrùm diligatis eum an non.

Nota. Quo modo etiam tentare dicitur suos Deus, cum inopià, morbo et aliis calamitatum generibus premit, quod probandæ eorum patientiæ causâ facit, et ut aliis documentum sint christiani officii.

Exemplum.

In hanc partem legimus Abraham esse tentatum, (2) ut filium immolaret; quo facto, fuit is obedientiæ et patientiæ exemplum singulare, ad memoriam hominum sempiternam.

Aliud.

In eandem sententiam dictum est de Tobîâ : (3) Quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.

In malam partem tentare quid ?

XVIII. In malam partem tentantur homines, cùm ad peccatum aut exitium impelluntur; quod proprium diaboli officium est : is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatque præcipites, quamobrem (4) tentator in divinis litteris appellatur.

Quàm variè Dæmones tentant.

XIX. In iis verò tentationibus modò iutimos nobis admovens stimulos, animæ affectiones et commotiones adhibet administras; modò nos exagitans extrinsecùs, externis rebus utitur, vel prosperis ad efferendos, vel ad frangendos adver-

---

(1) Deut. 13. 3. (2) Gen. 22. 1. et seqq. (3) Tob. 12. 13.
(4) Matth. 4. 3.

omninò esse actum à Deo, sed permissum intelligendum est. *Vide Iren. lib. 4. contra hæret. cap. 48. Tertull. lib. 2. contra Marc. 14. Augustin. lib. de Prædestin. et Gratiâ cap. 5. et de Prædestin. sanct. cap. 9. et lib. arbit. cap. 21. 22. 23. D. Thom. 2. part. quæst. 87. art. 2. et 2. 2. quæst. 15.*

Nota. His positis, non erit difficile scire quid in hâc precationis parte postulemus. Nec verò petimus ne omninò tentemur. Est enim hominum vita tentatio super terram.

Utilis est tentatio.

XXII. Est autem ea res utilis et fructuosa hominum generi: nam in tentationibus nos ipsos, id est vires nostras cognoscimus, quamobrem etiam humiliamur sub potenti manu Dei, viriliterque decertantes, exspectamus immarcessibilem coronam gloriæ: (1) Nam et qui certat in agone, non coronatur, nisi legitime certaverit; et, ut inquit sanctus Jacobus: (2) Beatus vir qui suffert tentationem; quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ quam repromisit Deus diligentibus se. Quòd si urgemur non nunquam hostium tentationibus, magnæ nobis erit levationi illa cogitatio, (3) habere nos adiutorem pontificem, qui possit compati infirmitatibus nostris, tentatum ipsum per omnia.

Quid hîc postuletur.

Primò.

XXIII. Quid hîc igitur petimus? ne divino præsidio deserti, tentationibus vel decepti assentiamur, vel cedamus afflictis, ut præstò sit nobis Dei gratia, quæ, cum defecerint nos propria vires, in malis recreet ac reficiat.

Secundò.

Quarè et generatim Dei opem implorare debe-

---

(1) 2. Tim. 2. 5. (2) Jac. 5. 12. (3) Hebr. 4. 15.

nus in omnibus tentationibus, et nominatim, um singulis affligimur, ad precationem confuere oportet; quod à Davide factum legimus penè in unoquoque tentationum genere; nam in menlacio sic precabatur: (1) Ne auferas de ore meo verum veritatis usquequaque; in avaritiâ ad hunc nodum: (2) Inclina cor meum in testimonia tua et non in avaritiam. In rebus verò inanibus hujus vitæ, et illecebris cupiditatum, hâc prece utebatur: (3) Averte oculos meos, ne videant vanitatem.

Tertiò.

Ergò postulamus, ne morem geramus cupiditatibus, neve defatigemur in tentationibus sustinendis, ne declinemus de viâ Domini; ut tam in rebus incommodis, quàm in prosperis æquitatem animi constantiamque servemus, et nullam nostræ partem Deus suâ tutelâ vacuum relinquat.

Quartò.

Petimus deniquè, ut Satanam conterat sub pedibus nostris.

Meditanda cùm hæc petimus.

XXIV. Reliquum est ut fidelem populum ad ea parochus cohortetur, quæ in hâc precatione maxime cogitare et meditari oporteat.

Primò.

In quâ erit illa septima ratio, si quanta sit hominum infirmitas, intelligentes, viribus nostris diffidamus, et omni spe nostræ incolumitatis, in Dei benignitate collocatâ, eo freti patrociniò, vel in maximis periculis magnum animum habuerimus, præsertim cogitantes quàm multos hâc spe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanae faucibus liberarit Deus.

---

(1) Ps. 118. 43. (2) Ps. 118. 36. (3) Ps. 118. 37.

Exempla.

Annon' Joseph (1) undiquè circumdatum ardentibus insanæ mulieris facibus, è summo ereptum periculo, ad gloriam extulit ?

Annon Susannam (2) à Satanæ ministris obsessam tum, cum nihil propius esset quam ut nefariis sententiis interficeretur, servavit incolumem? neque mirum, erat enim, inquit, cor ejus fiduciam habens in Domino.

Insignis est laus et gloria Job, qui de mundo, de carne, de Satanâ triumphavit. Plurima sunt hujus generis exempla, quibus parochus diligenter pium populum ad eam spem fiduciamque cohortari debet.

Secundò.

Cogitent etiam fideles quem in hostium tentationibus ducem habeant, nempe Christum Dominum qui victoriam ex illo certamine retulit.

Vicit ipse diabolus: (3) est is ille fortior, qui superveniens fortem superavit armatum, quem et armis nudavit et spoliis. De ejus victoriâ, quam de mundo reportavit, est apud sanctum Joannem: (4) Confidite, ego vici mundum; et in Apocalypsi dicitur, (5) ipse leo vincens, et exisse vivens ut vinceret: quia in victoriâ suis etiam cultoribus facultatem vincendi dedit.

Tertiò.

Est Apostoli ad Hebræos epistola plena victoriis sanctorum hominum, qui per fidem devicerunt regna, obturaverunt ora leonum, et quæ sequuntur. *Heb. 11.*

Quartò.

Ex his verò, quæ sic acta legimus, eas victorias cogitatione complectamur, quas quotidie reportant ex intimis et externis dæmonum præliis homines fide, spe et charitate præstantes; quæ

---

(1) Gen. 39. 7. (2) Dan. 13. 61. (3) Luc. 11. 22. (4) Joann. 16. 33. (5) Apoc. 5. 5.

tam multæ sunt tamque insignes, ut si sub aspectum caderent oculorum, nihil frequentius accidere judicarem, nihil gloriosius, de quorum hostium clade his verbis scripsit sanctus Joannes : (1) Scribo vobis, juvenes, quoniam fortes estis, et verbum Dei manet in vobis, et vicistis malignum.

Quomodo vincitur diabolus.

XXV. Vincitur autem Satanas non otio, somno, vino, comessatione, libidine; sed oratione, labore, vigiliâ, abstinentiâ, continentia, castitate : (2) Vigilate et orate, inquit, ut jam diximus, ut non intretis in tentationem. Qui iis armis ad illam pugnam utuntur, in fugam convertunt adversarios : (3) Qui enim resistunt diabolo, is fugiet ab eis.

Humiliter de se sentiendum.

XXVI. In his tamen sanctorum hominum victoriis, quas diximus, nemo sibi placeat, nemo se efflerat insolentius, ut se suis viribus hostiles dæmonum tentationes impetusque sustinere posse confidat : non est hoc naturæ nostræ, non humanæ imbecillitatis.

Sinè Dei auxilio nihil possumus.

XXVII. Hæ vires, quibus prosternimus Satanæ satellites, dantur à Deo, qui ponit ut arcum æreum brachia nostra : cujus beneficio (4) arcus fortium superatus est; et infirmi accincti sunt robore; qui dat nobis protectionem salutis; cujus nos dextera suscipit : qui docet manus nostras ad prælium, et digitos nostros ad bellum, ut uni Deo, pro victoriâ sint agenda et habenda gratiæ, quo uno et auctore et adiutore vincere possumus, quod fecit Apostolus; inquit enim : (6)

---

(1) 1. Joan. 2. 14. (2) Matth. 26. 41. (3) Jac. 4. 7. (4) 1. Reg. 2. 4. (5) Ps. 17. 35. (6) 1. Cor. 15. 57.

Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum. Eundem auctorem victoriæ prædicat cœlestis illa vox in Apocalypsi : (1) Facta est salus, et virtus, et regnum Dei nostri, et potestas Christi ejus; quia projectus est accusator fratrum nostrorum, et ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni. Testatur idem liber, christi Domini partem ex mundo carneque victoriam eo loco : (2) Hi cum agno pugnabunt, et agnus vincet illos. Hæc de causâ et de modo vincendi.

Præmia pugnantis proposita.

XXVIII. Quibus expositis, proponent fidei populo parochi à Deo præparatas coronas, et constitutam victoribus sempiternam præmiorum amplitudinem, quorum ex eadem Apocalypsi divina proferent testimonia : Qui vicerit, non lædetur à morte secundâ; et alio loco : (3) Qui vicerit, sic vestiatur vestimentis albis, et non delebo nomen ejus de libro vitæ; et confitebor nomen ejus coràm Patre meo, et coràm Angelis ejus. Et paulò post : Deus ipse ac Dominus noster ita loquitur ad Joannem : (4) Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foràs non egrediatur amplius. Tum inquit : (5) Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus. Deniquè cum sanctorum gloriam et perpetuam illam bonorum vim quibus in cœlo fruuntur, exposuisset, adjunxit : Qui vicerit, possidebit hæc.

---

(1) Apoc. 12. 19. (2) Ibid. 17. 14. (3) Ibid. 3. 5. (4) Ibid. 3. 12. (5) Ibid. 3. 21.

SEPTIMA PETITIO.

SED LIBERA NOS A MALO.

CAPUT XVI.

Hæc petitio cæteras omnes comprehendit.

I. **P**OSTREMA hæc petitio est instar omnium, quâ Dei Filius divinam hanc orationem conclusit: cujus etiam vim et pondus ostendens, eâ usus est orandi clausulâ, cum è vitâ migraturus, Deum Patrem pro hominum salute deprecaretur: (1) Rogo enim, inquit, ut serves eos à malo. Ergò hæc precationis formulâ, quam et præcepto tradidit, et exemplo confirmavit, quâdam quasi epitome summâ complexus est vim et rationem cæterarum petitionum. Cum enim id quod eâ prece continetur, impetraverimus, nihil, auctore sancto Cypriano, (*) remanet, quod ultrâ adhuc debeat postulari; cum semel protectionem Dei adversus malum petamus: quâ impetratâ contra omnia, quæ diabolus et mundus operentur, securi stamus et tuti. Quare, cum tanti sit hæc petitio quanti diximus, debet parochus in eâ Fidelibus explicandâ summam adhibere diligentiam.

Hujus et sextæ petitionis differentia.

II. Differt autem hæc, et proxima petitio, quòd illâ, vitiationem culpæ, hæc, poenæ liberationem postulamus.

Cur hæc oratio sæpè sit iteranda.

III. Quare non jam monendus est fidelis populus, quantoperè et laboret ex incommodis ac calamitatibus, et coelestis egeat adjumenti. Nam quot et quantis miseriis proposita sit hominum vita, præterquàm quòd et sacri et profani scriptores hoc argumentum sunt copiosissimè perse-

---

(1) Joan. 17. 15. (*) Lib. de Orat. citato.

cuti, nemo ferè est, quin intelligat et suo et alieno periculo; persuasum enim est omnibus, quod exemplum patientiæ Job memoriæ prodidit: (1) Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur, et conteritur, et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet. Nec verò ullum præterire diem, qui propriâ aliquâ molestiâ, aut incommodo notari non possit, testis est illa Christi Domini vox: (2) Sufficit diei malitia sua. Etsi conditionem humanæ vitæ declarat ipsius Domini monitum illud, (3) quo crucem quotidie sumi seque docuit sequi oportere.

In incommodis facile precamur.

VI. Ut igitur quisque sentit quàm laboriosa sit et periculosa hæc vivendi ratio; ita facile persuadetur fideli populo malorum liberationem à Deo implorandam esse, præsertim cum nullâ re magis ad orandum adducantur homines, quàm cupiditate et spe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ impendent.

Nota. Est enim hæc insita ratio in animis hominum, ut in malis statim ad Dei auxilium confugiant. Quâ de re est illud scriptum: (4) Imple facies eorum ignominiam, et quærent nomen tuum, Domine.

Modus orandi docendus à parochis.

V. Sed si illud ferè suâ sponte faciunt homines, ut in periculis et calamitatibus invocent Deum, certè, quomodò id rectè facere possint, ab iis quorum fidei ac prudentiæ commissa est eorum salus, maximè docendi sunt.

Malus orandi modus corrigendus.

VI. Non enim desunt qui contra Christi Domini jussum præpostero utantur ordine precationis;

---

(1) Job. 14. 1. (2) Matth. 6. 34. (3) Luc. 9. 23. (4) Ps. 22. 17.

m qui jussit nos (1) ad se confugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis præcipuit: voluit enim ut prius quàm precaremur ut s liberaret à malo, peteremus uti nomen Dei iustificaretur, et adveniret regnum ejus, et re-ua postularemur, quibus quasi gradibus quidam in hunc locum pervenitur; sed quidam, caput, si latus, si pes condoluit, si rei fami-
is jacturam faciunt, si minæ, si pericula ab micis intenduntur, in fame, in bello, in pes-
entia, omissis mediis dominicæ precationis gra-
us, tantùm petunt ut ex illis eripiantur malis;
huic consuetudini repugnat Christi Domini jus-
n: (2) Quærite primùm regnum Dei.

Bonus orandi modus.

VII. Itaque qui rectè preces faciunt, cùm de-
cantur calamitates, incommoda, malorum de-
sionem, id referunt ad Dei gloriam. Sic David
precationi, Domine, ne in furore tuo arguas
, subjecit rationem quâ se Dei gloriæ cupidis-
um ostendit; inquit enim: (3) Quia non est in
rte, qui memor sit tui, in inferno autem quis
stebitur tibi? Et idem, cùm oraret Deum sibi
misericordiam impertiret, subjungit illud: (4)
æbo iniquos vias tuas, et impii ad te conver-
tur.

Infidelium preces malæ.

VIII. Ad hanc orandi salutarem rationem, et
exemplum prophetæ incitandi sunt fideles au-
res, et simul docendi, quantùm intersit inter
delium et christianorum hominum preces.
unt vehementer illi etiam à Deo, ut possint
morbis vulneribusque convalescere; sibi ut
urgentibus, vel imminutibus malis evadere
at: sed tamen illius præcipuam spem libera-

) Psal. 49 15. (2) Matth. 6. 33. (3) Psal. 6. 6. (4) ibid.
16.

tionis ponunt in remediis naturâ vel hominum industriâ comparatis; quin etiam sibi datum à quovis medicamentum, etiam si cantionibus, si beneficiis, si dæmonum operâ confectum sit, sine ulla religione adhibent, modò aliqua valetudinis spes ostendatur.

Christianorum preces.

IX. Longè alia est ratio Christianorum, qui in morbis et in omnibus adversis rebus habent summum perfugium et præsidium salutis Deum, unum illum omnis auctorem boni, et liberatorem suum agnoscunt ac venerantur; remediis verò quæ inest ad sanandum vis insitam à Deo esse pro certo habent; tantùmque illa ægrotis prodesse existimant, quantum ipse voluerit Deus. Est enim à Deo data hominum generi medicina, quâ morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesiastici vox: (1) Altissimus creavit de terrâ medicinam, et vir prudens non abhorrebit illam.

Nota. Itaque qui Jesu Christo nomen dederunt, non in illis remediis summam spem reponunt recuperandæ valetudinis, sed ipsi medicinæ auctori Deo maximè confidunt.

Remediis prohibitis non utendum.

X. Quarè etiam in divinis litteris reprehenduntur ii, qui (2) medicinæ fiduciâ nullum Dei auxilium requirunt; imò verò, qui vitam agunt ex divinis legibus, abstinent omnibus remediis, quæcumque ad curationem à Deo non adhibita esse constet, quòd si etiam eorum usu medicamentorum illis sit explorata spes sanitatis, tamen ab iis, ut cantionibus et dæmonum artificiis, abhorrent,

In morbis soli Deo fidendum.

XI. Ad id autem Fideles cohortari oportet, ut Deo confidant; eâ enim re jussit nos beneficen-

---

(1) Eccl. 38. 4. (2) Paral. 16. 12.

us parens liberationem malorum postulare, eo ipso quod jussit, spem etiam impetrationis habere. Multa sunt in sacris litteris hujusmodi exempla, ut qui minus rationibus adducuntur bene sperandum, exemplorum multitudine doceri cogantur. Abraham, Jacob, Loth, Joseph, David sunt in oculis locupletissimi testes pietatis benignitatis, sacrae novi testamenti litterae multos enumerant, qui ex maximis tribulationibus erepti sunt pietatis pondere precationis, ut exemplorum commemoratione non egeant.

Nota. Unâ igitur illâ prophetæ sententiâ conerimus, quæ vel infirmissimum quemque firmare potest: (1) Clamaverunt enim, inquit, et Dominus exaudivit eos, et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

A malis quibusdam liberari non expedit.

II. Sequitur hujus vis et ratio petitionis, ut fideles intelligant non omnino petere nos hoc ut à malis omnibus liberemur: sunt enim quædam, quæ communiter mala putantur, quæ tamen sunt illis fructuosa, qui patiuntur ut (2) stimulus qui Apostolo erat adhibitus, ut Dei gratia adjuvante, virtus in infirmitate perficeretur. *Nota.* Hæc si cognita sit, eorum vis summâ pietate pios afficiunt: tantum abest ut à Deo abiciantur ut auferantur.

A quibus malis liberari hinc petimus.

III. Quare tantum ea mala deprecamur, quæ animæ utilitatem auferre possunt; reliqua vitæ, modò aliquis inde salutaris fructus existat. Omnino igitur huic voci ea subjecta vis est, ut eccato liberati, à tentationis etiam periculo, intimis, externisque malis eripiamur, ut tutius ab æquâ, ab igne, à fulgure: ne gaudio

noccat frugibus, ne annonæ caritate, seditio-
bus, bello laboremus.

Petimus à Deo, ut morbos, pestem, vastitatem
arceat, vincula, carcerem, exsilium, proditionem,
insidias, cæteraque omnia prohibeat incommodis
quibus maximè terreri ac premi solet hominum
vita, omnes deniquè flagitiorum et facinoræ
causas avertat.

Neque hæc solùm, quæ omnium consensio-
nem mala sunt deprecamur; sed illa etiam, quæ per
omnes bona confitentur, divitias, honores, vale-
tudinem, robur, hanc ipsam vitam; petimus,
inquam, ne ad malum et ad animæ nostræ exitum
hæc convertantur.

Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur
repentinâ; ne in nos iram Dei concitemus; ne,
quæ impios manent, supplicia subeamus; ne igne
purgatorii torqueamur: à quo ut alii liberentur
piè et sanctè precamur.

Nota. Hanc petitionem et in Missâ, et in
Litanïis sic interpretatur Ecclesia, nos videlicet ea
præterita, præsentia, futura mala deprecari.

Deus nos à malis liberat variis modis.

XIV. Non uno autem modo Dei nos benignitas
eripit à malis: nam impendentes prohibet calami-
tates; quomodo legimus magnum illum Jacob
esse (1) liberatum ab inimicis, quos in illum con-
citaret Sichimitarum cædes; exstat enim illud:
Terror Dei invasit omnes per circuitum civitates,
et non sunt ausi persequi recedentes.

Nota. Et quidem beati omnes, qui cum Christo
Domino in cœlis regnant, omnibus malis Dei op-
eribus liberati sunt.

Nos autem, qui in hac peregrinatione versa-
mur, ab omnibus incommodis solutos esse minimè
vult, sed eripit à quibusdam.

(1) Gen. 35. 3.

Solatia quæ dat Deus.

XV. Etsi sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quæ dat interdum Deus iis qui rebus premuntur adversis. His se consolabatur propheta, cum illa dicebat: (1) Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. Præterea à malis homines liberat Deus, cum illos in summum discrimen adductos integros servat et incolumes; quod et (2) pueris illis in ardentem fornacem coniectis, et Danieli contigisse legimus, (3) quem leones nihil læserunt, quemadmodum neque pueros (4) flamma violavit.

Malus hùc dicitur dæmon, cur?

XVI. Malus verò etiam ex sententiâ sanctorum Basilii magni, Chrysostomi et Augustini præcipuè dicitur dæmon, quòd hominum culpæ, id est, sceleris et peccati auctor fuit: quo etiam ministro utitur Deus in repetendis pœnis à sceleratis et facinorosis; dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causâ patiuntur, in quam sententiam loquuntur divinæ litteræ illis verbis: (5) Si erit malum in civitate, quòd Dominus non fecerit? Item: (6) Ego Dominus, et non est alter, formans lucem et creans tenebras, faciens pacem et creans malum.

Altera ratio.

Malus quoque dicitur dæmon ob eam causam, quòd etsi nihil eum læserimus, tamen perpetuum bellum nobis infert et capitali nos insectatur odio.

Nota. Quòd si nobis et fide armatis, et innocentia tectis nocere non potest, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, et quas-cumque potest ratione divexandi: quamobrem

---

(1) Ps. 95. 19. (2) Dan. 3. 49. (3) Ibid. 6. 22. (4) Ibid. 2: 50. (5) Amos. 3. 6. (6) Isai. 45. 6. 7.

Deum precamur ut nos à malo liberare velit
*Chrysostom. hom. 20. in Matth. et hom. 5. in
 Job. August. in Ecclesiast. dogmat. cap. 57. Basil.
 in hom. quod Deus non sit auctor malorum, non
 procul à fine.*

Cur à malo et non à malis liberari precamur.

XVII. Dicimus autem à malo non à malis, ob
 id, quòd mala quæ in nos à proximis profici-
 untur, illi assignamus tanquam auctori et im-
 pulsori, quominus etiam proximis irasci debemus
 quin odium et iracundiam in ipsum Satanam
 convertere oporteat, à quo homines ad inferendam
 injuriam impelluntur.

Nota. Itaque si te aliquà re læserit proximus
 cùm preces facis parenti Deo, pete ut non modò
 te liberet à malo, id est ab iis quas tibi proximus
 imponit, injuriis; sed illum ipsum eripiat proxi-
 mum ex diaboli manu, cujus impulsu homines in
 fraudem inducuntur.

Cùm hìc non exaudimur quid agendum.

XVIII. Illud deniquè sciendum est, si in pre-
 cibus et votis non liberamur à malis, debere
 nos quæ premant, ferre patienter, intelligentes
 placere divino numini, ut toleranter ea patiamur.
 Quarè minimè nos indignari, aut dolere par est,
 quòd preces nostras non audiat Deus: sed omnia
 ad ejus nutum ac voluntatem referre oportet,
 existimantes id utile, id esse salutare, quòd Deo
 placet ut ità sit, non autem id, quod secùs nobis
 videatur.

Patienter hìc sunt ferenda incommoda.

XIX. Postremò docendi sunt pii auditores,
 dum in hoc vitæ curriculo versantur, eos ad omne
 incommodorum et calamitatum genus non solum
 æquo, sed etiam gaudenti animo ferendum para-
 tos esse debere: (1) Omnes enim, inquit, qui piò

---

(1) 2. Tim. 3. 12.

CONCILEI TRIDENT. PARS IV. 677

volunt vivere in Christo Jesu; persecutionem patientur. Item : (1) Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Rursùm : (1) Nonne hæc oportuit pati Christum : et ità intrare in gloriam suam? Non enim æquum est servum majorem esse domino suo : sicuti turpe est, è sententiâ sancti Bernardi, membra esse delicata, sub spinoso capite. *sermon. 5. de omnibus Sanctis.*

Exemplum.

Præclarum illud est exemplum Uriæ propositum ad imitandum, qui adhortante Davide, domi ut se contineret, inquit : (3) Arca Dei et Israel et Juda habitant in papilionibus ; et ego ingrediar domum meam !

Alia exempla.

His instructi rationibus ac meditationibus, si ad orandum veniamus, illud assequemur, ut si minùs undiquè cincti malisque circumdati : quemadmodum tres illi pueri intacti ab igne, sic nos inviolati servemur : certè ut Machabæi, casus adversos constanter ac fortiter feramus.

In contumeliis et cruciatibus sacros imitabimur Apostolos ; (4) qui cæsi verberibus, vehementer lætabantur, quòd digni habiti essent qui pro Christo Jesu contumelias paterentur : sic nos ità comparati canemus illà summâ animi voluptate : (5) Principes persecuti sunt me gratis, et à verbis tuis formidavit cor meum : lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.

ORATIONIS DOMINICÆ SIGNACULUM,
AMEN.

CAPUT XVII.

Rectè sunt finiendæ preces.

I. **H**ANC vocem, sicuti est, signaculum orationis Dominicæ appellat sanctus Hieronymus in Commentariis in Matthæum. 6. 6.

(1) Act. 14. 21. (2) Luc. 24. 26. (3) 2. Reg. 11. 11.

(4) Act. 5. 41. (5) Ps. 118. 161.

Quarè, ut admonuimus antea Fideles de præparatione quæ adhibenda sit priusquam aggrediantur ad divinam precationem, sic nunc faciendum duximus, ut clausulæ ac finis ipsius precationis causam rationemque cognoscant.

Nota. Non enim pluris est divinas preces diligenter ordiri, quam religiosè absolvere.

Fructus hujus particulæ.

II. Sciat igitur fidelis populus multos esse, et eos uberes fructus, quos ex Dominicæ orationis fine percipimus: sed omnium uberrimus ac lätissimus fructus est eorum impetratio, quæ postulavimus, de quo supra satis dictum est. Non solum autem consequimur postremâ hâc parte precationis, ut nostræ preces audiantur, sed quædam etiam majora ac præclariora, quàm ut verbis explicari possint.

Orationis bona.

III. Nam cum orando homines cum Deo colloquantur, ut sanctus Cyprianus ait, fit quodam inexplicabili modo oranti divina majestas propior, quàm cæteris, quem præterea singularibus ornat muneribus, ut qui piè Deum orant, quodam modo cum iis qui ad ignem accedunt, comparari possint; qui si algent, calescunt: si calent, æstuant: sic illi assistentes ad Deum pro modo pietatis ac fidei ardentiores evadunt. Inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omninò cumulantur divinis muneribus: est enim illud proditum sanctis litteris: (1) Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis.

Exemplum.

Exemplo est omnibus magnus ille Moyses, (2) qui à Dei congressu et colloquio digrediens divino quodam fulgore collucebat sic, ut Israelitæ ejus oculos et os intueri non possent.

---

(1) Ps. 20. 4. (2) Exod. 34. 35. a. Cor. 3. 13.

a. Omnino qui vehementi illo studio preciantur, Dei benignitate ac majestate admittunt perfruuntur: (1) Mañ estabo, inquit, et videbo, quoniam non Deus volens irasci tu es; hæc quò magis noscunt homines Deum vehementiori cultu ac pietate tractantur; eo etiam sentiunt jucundius quàm is sit Dominus, et quàm verò beati sint omnes sperant in eo.

Effectus orationis singularis.

IV. Tunc verò clarissimà illi lucis circumfusi, ante sit eorum humilitas, quanta sit Dei majestas, considerant; est enim illa sancti Augustini regula: Noverim te, noverim me. Itaque fit ut his viribus diffidentes, totos se committant Dei benignitati, minime dubitantes, quin ipsos paternà illa suà et admirabili charitate complexus, abundanter iis omnia suppeditet, quæ sint ad vitam et salutem necessaria; hinc se ad agendas Deo gratias convertant quantas animo maximas capere possunt, quantas oratione complecti; quod magnum Davidem fecisse legimus; qui cum ita precationem instituisset: Saluum me fac ex omnibus persequentibus me; sic eam absolvit: (2) Confitebor Domino secundùm justitiam ejus, et psallam nomini Domini altissimi.

Orationes Sanctorum quales.

V. Sunt ejusmodi sanctorum preces innumera-
biles; quarum exordium est timoris plenum
clausula spei bonæ lætitudinè repleta; sed mira-
bile est quàm eo in genere exiteant Davidis ipsius
precationes; nam cum metu perturbatus sic orare
asset exorsus: (3) Multi insurgunt adversum me,
multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in
Deo ejus, confirmatus aliquandò gaudioque per-
versus, subjunxit paulò post: (4) Non timebo

(1) Ps. 6. 5. (2) ibid. 7. 18. (3) ibid. 3. 23. (4) Ps. 3. 7.

millia populi circumdantis me; alio etiam psalmo, suam cum deplorasset miseriam, ad extremum Deo confusus incredibiliter lætatur spe sempiternæ beatitudinis: (1) In pace, in idipsum, inquit, dormiam et requiescam.

Quid illa? Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in irâ tuâ corripias me: quanto cum tremore et pallore prophetam dixisse credendum est!

Contrà, quæ deinceps sequuntur, quàm fidenti ac lætanti animo: Discedite à me, inquit, omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletûs mei. Cum verò Saülis iram furoremque pertimesceret, quàm humiliter ac demissè Dei opem implorabat: (2) Deus, in nomine tuo saluum me fac, et in virtute tuâ judica me; et tamen hilarè ac fidenter in eodem psalmo subjecit: Ecce enim Deus adjuvat me: et Dominus susceptor est animæ meæ.

Ad orationem accedendum.

VI. Quarè qui se confert ad sacras preces fide speque munitus, parentem adeat Deum, ut se id consequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat.

Vocis AMEN dignitas.

VII. Sunt autem in extremo hoc divinæ precatæionis verbo, AMEN, multa quasi semina quædam earum rationum cogitationumque, quas diximus.

Quid propriè significet.

VIII. Et quidem adeò frequens fuit hæc hebræa vox in ore Salvatoris, ut Spiritui sancto placuerit ut in Ecclesiâ Dei retineretur.

Usus hujus vocis in Missâ.

IX. Cui voci illa quodam modo subjecta sententia est: Scito tuas auditas esse preces; habet enim

---

(1) Ps. 4. 9. (2) Ibid. 53. 3.

vim respondentis, et illum, qui precibus, quod velit, impetrarit, cum bonâ gratiâ dimittentis Dei.

Hanc sententiam perpetua Ecclesiæ Dei consuetudo comprobavit, quæ in sacrificio Missæ, cum pronuntiatur oratio Dominica non rei sacræ ministris, quorum partes sunt illa dicere : Sed libera nos à malo, attribuit hanc vocem, AMEN : sed ipsi sacerdoti accommodatam reservavit : qui cum Dei et hominum sit interpret, Deum exoratum esse populo respondet.

Nota. Nec tamen hic ritus communis est omnium precationum : quippè cum in cæteris ministrorum sit munus respondendi, Amen, sed proprius dominicæ orationis : nam in aliis precibus consensum modò desideriumque significat, in hac responsio est, Deum orantis postulationi consensisse.

Amen variè interpretatum.

X. Ac variè quidem à multis est interpretatum hoc verbum, Amen : Septuaginta interpretes verterunt, Fiat ; alii reddiderunt, Verè ; Aquila, Fideliter, convertit. Sed parvi refert, hoc an illo modo sit redditum : modò habere intelligamus eam vim, quam diximus confirmantis sacerdotis concessum id esse quod petebatur, cujus sententiæ testis est Apostolus, in epistolâ ad Corinthios : (1) Quotquot enim, inquit, promissiones Dei sunt, in illo est, ideò et per ipsum, Amen Deo ad gloriam nostram.

Amen attentionem excitat.

XI. Est etiam hæc nobis accommodata vox, in quâ inest confirmatio quædam earum petitionum : quas adhuc adhibuimus ; quæ etiam eos reddit attentos, qui dant operam sacris precibus : fit enim sæpè, ut in precatione distracti homines variis cogitationibus, aliò traducantur.

---

(1) 2. Cor. I. 20.

Est totius orationis repetitio.

XII. Imò verò summo studio petimus hâc ipsâ voce, ut omnia fiant, id est concedantur, quæ antea petivimus : vel potius intelligentes nos jam impetrâsse omnia, ac sentientes præsentem vim divini auxilii, illud unâ cum prophetâ canimus: (1) Ecce enim Deus adjuvat me, et Dominus susceptor est animæ meæ. Nec est quod quisquam dubitet, quin et nomine Filii sui, et verbo, quo sæpissimè is usus est, moveatur Deus, (2) qui semper, ut ait Apostolus, exauditus est pro suâ reverentiâ.

---

(1) Psal. 53. 6. (2) Hebr. 5. 7.

FINIS.

CONCILIUM Tridentinum censuit eos quos cathedralibus aut aliis superioribus Ecclesiis præfici, vel quibus earum dignitatibus, canonicatibus et aliis quibuscumque beneficiis curatis provideri contingerit; publicam orthodoxæ fidei professionem facere, seque in Romanæ Ecclesiæ obedientiâ permansuros spondere et jurare debere. Pius quartus decernit idem observandum per quoscumque quibus de Monasteriis, Conventibus, domibus et aliis Regularium quorumcumque Ordinum et Militarium quovis nomine et titulo; provideri occurrerit sub poenis in dicto Concilio contentis, formamque hanc ejusdem fidei professionis jussit usurpandam, et abhinc illam usurpaverunt apud nos Concilia Burdigal. an. 1583. Turon. an. 1583. Narbon. an. 1551. Bitur. an. 1584. Aquens. 1585. Tolosan. an. 1590. Narbon. an. 1609. Atque eadem professione uti tenentur quicumque ab hæresi remeantes ad fidem Ecclesiæ Catholicæ revertuntur. Quapropter catholico huic operi veluti totius fidei summam quasi necessariam, Bullam integram adnectere censui.

BULLA S. N. D. D. PII. DIVINA
providentiâ Papæ Quarti super formâ
juramenti professionis fidei.

Pius Episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

INJUNCTUM nobis Apostolicæ servitutis officium requirit, ut ea quæ Dominus omnipotens, ad providam Ecclesiæ suæ directionem, sanctis Patribus in nomine suo congregatis, divinitus inspirare dignatus est, ad ejus laudem et gloriam incunctanter exsequi properemus. Cum itaque juxta Concilii Tridentini dispositionem omnes, quos deinceps cathedralibus et superioribus ecclesiis

præfici, vel quibus de illarum dignitatibus, canonicatibus, et aliis quibuscumque beneficiis ecclesiasticis, curam animarum habentibus provideri continget, publicam orthodoxæ fidei professionem facere, seque in Romanæ Ecclesiæ obedientiæ permansuros spondere et jurare teneantur: Nos volentes, etiam per quoscumque, quibus de monasteriis, conventibus, domibus, et aliis quibuscumque locis, Regularium quorumcumque Ordinum, etiam Militarium, quocumque nomine vel titulo providebitur, idem servari, et ad hoc, ut unius et ejusdem fidei professio uniformiter ab omnibus exhibeatur, unicaque et certa illius forma cunctis innotescat, nostræ sollicitudinis partes, in hoc aliqui minimè desiderari, formam ipsam, præsentibus annotatam, publicari, et utique gentium per eos, ad quos ex decretis ipsius Concilii et alios prædictos spectat; recipi et observari, ac sub poenis per Concilium ipsum in contravenientes latis, juxta hanc et non aliam formam, professionem prædictam solemniter fieri, auctoritate apostolicâ tenore præsentium districtè præcipiendo mandamus, hujusmodi sub tenore. EGO N. firmâ fide credo et profiteor omnia et singula, quæ continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet: Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invisibilium: et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, et ex Patre natum ante omnia secula; Deum de Deo, lumen de lumine; Deum verum de Deo vero; genitum, non factum, consubstantiali Patri, per quem omnia facta sunt, qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de cœlis, et iucarnatus est de Spiritu sancto ex Mariâ virgine, et homo factus est, crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, et sepultus est, et resurrexit tertiâ die secundum Scripturas; et ascendit in cœlum; sedet

dexteram Patris; et iterum venturus est cum
 tribus judicare vivos et mortuos, cujus regni non
 erit finis, et in Spiritum sanctum Dominum, et
 gloriosum, qui ex Patre Filioque procedit, qui
 in Patre et Filio simul adoratur, et conglorifi-
 catur, qui locutus est per Prophetas: et unam
 sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam.
 Confiteor unum Baptisma in remissionem pecca-
 torum, et expecto resurrectionem mortuorum,
 vitam venturi seculi. Amen. Apostolicas et
 canonicas traditiones, reliquasque ejusdem Ec-
 clesie observationes et constitutiones humiliter
 accipio et amplector. Item sacram Scripturam
 ita cum sensum quem tenet et tenet sancta ma-
 ter Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu, et
 interpretatione sacrarum Scripturarum admitto,
 : semper unquam, nisi iuxta unanimitatem consensum
 trum accipiam et interpretabor. Profiteor quo-
 que septem esse verè et propriè sacramenta novæ
 in a Jesu Christo Domino nostro instituta,
 ut ad salutem humani generis, licet non omnia
 gulis necessaria, scilicet Baptismum, Confir-
 mationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extre-
 mum - Uctionem, Ordinem et Matrimonium;
 que gratiam conferre, et ex his Baptismum,
 confirmationem et Ordinem, sine sacrilegio res-
 triri non possent. Receptos quoque et approbatos
 a sancta catholica ecclesia, in supradictorum om-
 nium sacramentorum solemnè administratione
 ipso et admitto: omnia et singula, quæ de
 recto originali, et de justificatione in sacro-
 ceclesiâ Tridentinâ Synodo definita et declarata
 sunt, amplector et recipio. Profiteor pariter
 Missam offerri Deo verum proprium et propiti-
 um sacrificium pro vivis et defunctis: et quo
 sanctissimo Eucharistie sacramento esse verè,
 liter et substantialiter corpus et sanguinem,
 cum animâ et divinitate Domini nostri Iesu
 Christi, herique conjunctionem totius substantiæ

panis in corpus, et totius substantiæ vini in sanguinem: quam conversionem catholica Ecclesia transsubstantiationem appellat. Fateor etiam sub alterâ tantum specie, totum atque integrum Christum, verumque sacramentum sumi. Constantiter teneo Purgatorium esse, animasque ibi detentas Fidelium suffragiis juvari: similiter et sanctos unâ cum Christo regnantes, venerandos atque invocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas. Firmissimè assero imagines Christi, ac Dei-paræ semper virginis, necnon aliorum sanctorum, habendas et retinendas esse, atque eis debitum honorem ac venerationem impertiendam: Indulgentiarum etiam potestatem à Christo in Ecclesiâ relictam fuisse; aliarumque usum christiano populo maximè salutarem esse affirmo: sanctam catholicam et apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium Ecclesiarum matrem et magistram agnosco; Romanoque Pontifici, beati Petri, Apostolorum principis, successori ac Jesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo, ac juro: cætera item omnia à sacris Canonibus, et œcumenicis Conciliis, ac præcipuè à sacro-sanctâ Tridentinâ Synodo tradita, definita et declarata, indubitanter recipio atque profiteor; simulque contraria omnia atque hæreses quascumque ab Ecclesiâ damnatas, rejectas et anathematizatas, ego pariter damno, rejicio et anathematizo: hanc veram catholicam fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in præsentì spontè profiteor, et veraciter teneo, eandem integram et inviolatam, usquè ad extremum vitæ spiritum constantissimè, Deo adjuvante, retinere et confiteri, atque à meis subditis, vel illis quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri et prædicari, quantum in me crit, curaturum, ego idem N. spondeo, voveo ac juro: sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei evangelia. Volumus autem quòd præsentès litteræ

Cancellariâ nostrâ apostolicâ de more legantur. Et ut omnibus facilius pateant, in ejus Quirino describantur, ac etiam imprimantur.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostram voluntatis et mandati infringere, I ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc tentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli, apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum Romæ, sub sanctum Petrum, anno Incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, mensis novembris. Pontificatus nostri anno quinto.

Fed. Cardinalis Casius.

Cas. Glorierius.

Lectæ et publicatæ fuerunt suprascriptæ litteræ Romæ, in Cancellariâ apostolicâ, anno Incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, die verò sabbati, nonâ mensis decembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris, et Domini Pii papæ quarti, anno quarto.

A. Lomellinus. custos.

MONITUM.

Hic volo monere te (*Lector*) *monendus ne me mores, huic operi invicem incassum esse appositum, etenim si probe legeris et intellexeris, quid hic Catechismus aliud est, quam index unus, totius doctrinae christianae catholicae, et quidem ita distinctus atque ordinatus, ut qui dispositionem semel adverterit, facilius omnino longèque certius quidquid inest, reperiat, quam si ab indice dirigatur. Te igitur oro ut ipso libro utaris, et mihi facias hanc tabulam, quae licet fidelissima, ne terreantur scioli, hic tantum addita est.*

INDEX CATECHISMI.

A

ABBATIBUS permissum est
ut interdum minores or-
dines administrent. 379

Abrahæ peregrinatio. 412

Abrahæ sinus. 65

Absolutionis forma. 298

Absolvendi qui sint. 328

329. 330

**Absolvendi potestas quibus
data.** 325

**Accidentia in Eucharistiæ
sacramento manent sine
subjecto.** 263

**Actiones Deo gratas sine ad-
jumento divinæ gratiæ sus-
cipere non possumus.** 614

**Actio gratiarum erga Deum
quomodo fiat in petitione
de faciendâ Dei voluntate.**

623

**Actio gratiarum est una de
partibus orationis.** 559

**Adam sibi et posteris quan-
tum nocuit.** 627

**Adam cibo indigebat in statu
innocentiæ ad reficiendas
vires.** 627

**Inter Adam necessitates et
nostras multum interest.**

627

**Adam non indiguisset multis
rebus, quibus nos indige-
mus, si non peccasset.** 627

**Adam in paradiso voluptatis
otiosus non erat futurus.**

627

**Adam in paradiso nullâ mo-
lestiâ affectus fuisset.** 627

**Adam posteritas fructu vita-
lis arboris privata, et hor-
ribili sententiâ maledicta.**

627

**Adam et Christi compara-
tio.** 46

Adulterium quid. 496

**Adulterii interdicto, quæ
peccata prohibeantur.** 496

Adulterii detestatio. 496

**Adulterium quare prohibi-
tum.** 497

**Adulterii interdicto, omne
impuritatis et impuditiæ
genus quo corpus pellitur,
prohibetur.** 497

**Adulterio intima animi li-
bido prohibetur.** 497

**Adulterium insignem turpi-
tudinis notam inurit.** 500

**Adulterorum supplicium et
damna.** 500

**Affectus carnis ita domitus
habere ut omnino non**

INDEX.

or, non est in ho-
 tam justificati po-
 616
 petrinorum cum
 contrahatur. 188
 id significet vide
 rationis Dominici.
 680
 interpretatio. 681
 in sacrificio Mis-
 servatur sacerdoti
 laudum. 681
 a creatio. 97
 orthæ sui initio
 crediti. 97
 pientia et potentia
 97
 salutationi adju-
 bois preces et im-
 nom beatus Virgi-
 568
 multa edocuit To-
 582
 nemodò adorentur.
 419
 arè humanà specie
 tur. 426
 salutatione Deus
 r. 568
 a custodia erga ho-
 581
 m obedientia erga
 632
 e Christi nunquam
 e est divinitas.
 56
 Christi re et pre-
 ad inferos descen-
 65
 Christi descendens
 res communicavit
 in passionis anima-
 rum. 66
 plerum ante Chris-
 tum ad sinum Abra-
 erabantur. 67
 us peccaverit quo-
 noriatur. 431
 iam nihil deest ad
 am felicitatem dum
 arata à corpore. 199

659
 Anima immortalis. 125
 Anima separata à corpore
 propensionem habet ad cor-
 pus. 128.
 Anima duabus viis ad cœlum
 pervenit. 562
 Appetitio proprii boni rebus
 omnibus ingeneratur. 612
 Appetere Deum à principio
 homini datum. 612
 Appetitionibus corruptis na-
 turæ etiam reclamantibus
 et adversantibus, voluntas
 remittendi injurias suffi-
 cit. 651
 Artibus malis, quæ acqui-
 rantur, nostra non sunt.
 632
 Ascendit Christus ut homo
 est, corpore et animâ in
 oculos. 76
 Christum sedere ad dexte-
 ram Patris quomodò in-
 telligendum. 77
 Ascendit Christus propria
 virtute. 76
 Ascensio Christi est tan-
 quàm finis ad quem cœtera
 mysteria referuntur. 78
 Articuli fidei. Primus. 13
 Secundus. 30
 Tertius. 41
 Quartus. 50
 Quintus. 63
 Sextus. 75
 Septimus. 85
 Octavus. 91
 Nonus. 99
 Decimus. 118
 Undecimus. 124
 Duodecimus. 137
 Articulus de Ascensione
 Christi ejus majestatem et
 gloriam declarat. 78
 Ascensionis Christi in cœ-
 lum causam. 78
 Assentatio vitium tatarri-
 mum. 528
 Assentatores homines vitio
 obsecrationis peccant. 529
 Avari reprehenduntur. 529

B

- DE Baptismi sacramento.** 171
- Baptismi cognitio maximè necessaria. 171 et 172
- Quo tempore à parochis de Baptismo disserendum. 172
- Baptismi vox quid significet. 172
- Baptismi sacramentum quibus nominibus significatur. 173
- Baptismi, ut sacramentum est definitio. 174
- Baptismi sacramentum quibus rebus conficiatur. 175
- Aquæ quæ in sacro fonte ad Baptismum conficiendum afferuntur, non est sacramentum. 175
- Baptismi materia est aqua elementaris. 175
- Baptismi figuræ. 176
- In Baptismo quare crisma addatur. 177
- Baptismi forma. 178. 179
- Baptismi forma apud Græcos varia. 179
- Cur baptizabant Apostoli in nomine Jesu. 180
- Baptismus tribus modis confici potest. 181
- In Baptismo unica an trina ablutio fiat, nihil refert. 181
- In Baptismo caput abluendum. 182
- In Baptismo verba simul cum ablutione proferenda. 182
- Baptismus à Christo Domino institutus, et quando. 182
- Quando vis sanctificandi aquis fuerit tributa. 182
- Baptismi lege quo tempore homines teneri cœperunt. 183
- Baptismi ministri. 184
- Baptizare sacerdotes quare præsentem etiam episcopo, possunt. 185
- Ordo inter Baptismi ministros servandus. 186
- Baptizandos suscipere quibus non liceat. 184
- Baptismus necessarius ad salutem. 190
- Baptismi sacramentum pœnis dandum. 191
- Baptizantur pueri in fide parentum et Ecclesiæ. 192
- Baptizandi sunt pueri quamprimum. 193
- In Baptizandis adultis diversa ratio est servanda ab eâ quæ in pueris. 195
- Baptismus adultis quando sit statim conferendus. 195
- Baptizandi quomodo affectu esse debeant. 195
- Baptizandi interrogantur an velint baptizari. 196
- Quando Baptizandi amentes et dormientes. 196
- Ad Baptismi gratiam consequendam fides est necessaria. 196
- Baptizandum peccatorum pœniteat oportet. 196
- Baptismi sacramento omne peccatum condonatur. 198
- In Baptismo prorsus tollantur peccata, et radicibus evelluntur. 199
- In Baptizatis concupiscentia remanet, sed verè peccatirationem non habet. 199
- Baptismi proprius effectus peccatorum omnium remissio. 199
- Per Baptismum peccata et peccatorum pœnæ remittuntur. 200
- Per Baptismum pœnæ civilibus judiciis persolvendæ non condonantur. 201
- Post Baptismum quare non restituamur in statum naturæ integræ. 202
- Baptismi effectus. 204 et seqq.
- Baptismus characterem imprimit. 206
- Baptismum iterare sacrilegium est. 206
- Baptismus cœli aditum patet. 208
- Fons baptismi consecratur addito oleo mystica un-

INDEX.

691

Monis. 210
 uti dies expectantur ad
 consecrandam baptismi
 aquam. 210
 Baptizatis quæ nomina im-
 ponenda. 215
 Baptismi ceremonie ex-
 plicantur. 210 et seqq.
 et beatitudine vide totum
 duodecimum articulum fi-
 dei. 137 et undecimum. 124
 Metitudo essentialis in quo
 sita. 144
 Minimo gloriæ elevatur ad
 divinam essentiam viden-
 dam. 142
 Metitudinis imagines et si-
 militudines. 145
 Metitudo accidentalis in quo
 consistat. 141
 Milla intestina hominis. 602
 Milla sceleratis cum Deo. 643
 Maledictionibus Dei opera
 nostra prosperè cadunt. 628
 Mignitas Dei non uno mo-
 do eripit nos à malis. 415
 Maspromare nomen Dei et
 sanctorum, detestabile
 acinus. 448
 Mena hominis vite quare
 optanda et potenda. 625
 Mena temporalia quomodo
 petenda. 626
 Mena humanæ vite adjuven-
 ta sunt ad divinorum ho-
 morum adeptorem. 626
 A
 Atechismi necessitas. 4
 Atechismi doctrina ad cap-
 tum cujusque accommo-
 data. 5
 Aaracter triem sacramen-
 torum effectus. 169
 Aaracter quid præstet. 169
 Aaritatis præcepta duo. 465
 Aaritas proximi à chari-
 tate Dei ortum habet. 467
 Aaritatis officia. 488. 489

Charitate qui amandi. 489
 Castitas non solum virgi-
 nibus, sed qui cælibem
 vitam agunt etiam qui ma-
 trimonio juncti sunt con-
 venit. 498
 Castitatis remedia. 495
 Cautio adhibenda in pecca-
 torum occasionibus vitan-
 dis. 501 et seqq.
 Ceremonie et preces
 quæ in baptismo fiunt, ad
 tria capita rediguntur. 210
 Ceremonie et ritus quibus
 sacramentum Confirma-
 tionis confertur. 250
 Ceremonie quæ ad Peni-
 tentie sacramentum adhi-
 bentur. 318
 Ceremonie quæ in sacra-
 mento Extremæ - Unctio-
 nis adhibentur. 348. 349
 Cibus multiplex et delicat-
 us non postulandus à
 Deo. 635
 Cibus multiplex animæ. 636
 Clerici nomen unde deduc-
 tum. 366
 Clericorum corona unde or-
 tum habuerit, et quid sig-
 nificet. 367
 Communio unum ex nomi-
 nibus Eucharistiæ. 254
 Ante Communionem præ-
 paratio qualis esse de-
 beat, et quomodo sit neces-
 saria. 271
 Preparatio ad Communio-
 nem est pax cum aliis
 habere. 279
 Communionem sumpturus
 amorem erga Deum habet. 274
 Communicandum omnibus
 esse saltem in Paschate. 275
 Communicandi sub una
 specie quare Ecclesia con-
 suetudinem approbavit. 279
 Communia tribus personis
 divina, et non communia. 282. 283

- Christus nascens salutari doctrinâ nos instruit. 48
- Christi sanguine scelera nostra expiantur. 122
- Christus sacramentorum omnium auctor. 163
- Christus frater noster. 589
- Christi resurrectio fraternitatem Christi cum hominibus non dirimit. 587
- Christus quomodo in nobis regnet. 605
- Christi causâ libenter stultitiæ fama subeunda. 619
- Christus imitandus in referendâ nostrâ voluntate ad voluntatem Dei. 620
- Christus Dominus panis est. 637
- Christi passionis mysterium maximè Dei potentiam et benignitatem ostendit. 639
- Christi passionis patrocínio veniam peccatorum impetramus. 647
- Crucis Christi pretium quanti sit. 647
- Cultus externus Deo præcipitur adhiberi tertio præcepto. 450
- Cultus sabbati quo tempore tollendus erat. 452
- Cultus diei festi quare institutus. 456
- Cupiditas damnata, quæ. 542
- Cupiditas vitiosa quare prohibeatur. 542
- Cupiditates propriæ etiam iustis adversantur. 615
- Dæmones quos non oppugnant. 659
- Dæmon quare malus precipuè dicatur. 675
- Dæmoni assignamus omnia mala quæ in nos à proximis proficiantur tanquam auctori et impulsori. 676
- Debita quæ dimitti postulamus, quæ sint. 646
- Debita quare dicuntur nostra. 647
- Decalogi præcepta. 405
- Decalogus legum omnium summa et epilogus. 405
- Decalogi præcepta decem ex duobus charitatis pendent. 405
- Decalogi Deum esse auctorem credere, maximam vim habet ad eam legem servandam. 407
- Decalogi lex quantâ maiestate data. 408
- Descensus Christi ad inferos causa. 66. 67
- Deum unum solum esse non plures confitendum est. 18
- Deus quare Pater vocatur. 19
- De Deo quid significet hæc vox pater. 20. 21
- Deo omnipotens vis tribuitur. 22
- Deus omnium creator. 28
- Deus quæ creavit, conservat. 29
- Deus est legis auctor. 407
- Deum amare facile. 408
- Deus quare zelotes appellatus. 430
- Deus quare penam ad tertiam et quartam generationem comminatur. 481
- Dei bonitas superat ejusdem justitiam. 435
- Dei nomen quomodo honoratur. 435 et seqq.
- Deo multa imposita nomina. 435
- Deus quibus multa imbutus. 435

D

- Dæmonum odium in homines. 658
- Dæmon, simulato lucis Angelo, quæ bona non sunt tanquam bona postulare persuadet. 620
- Dæmones quare principes appellati et rectores mundi tenebrarum. 657

INDEX.

695

- Deus non habet insentem
eum qui nomen ejus frus-
tra assumpsit. 448
- Deus primus diligendus, de-
nique parantem. 468
- Dei providentia erga homi-
nes. 581. 582
- Deus hominibus non obli-
viscitur. 584
- Dei benignitas et miseri-
cordia erga homines. 583
- Dei amor erga homines in
redemptione ostensus. 586
- Dei manus cum nos tangit,
id non hostiliter facit, sed
amanter. 587
- Deus quare castigat quos
amat. 588
- Deus calamitates nostras non
ignorat. 588
- Deus omnium Deus est. 591
- Deus est ubique, et quo-
modo. 592
- Deus quare in oculis esse di-
citur. 593
- Deus quomodo ex animo ame-
tur. 595
- Dei quid primo petendum. 594
- Dei gloria quomodo petatur. 596
- Dei nomen quomodo sancti-
ficari petamus. 596
- Dei nomen sanctum et ter-
ribile sanctificatione non
egit. 596
- Dei nomen quomodo sanc-
tificetur in omnibus. 596
- Dei nomen re, non verbis
tantum sanctificandum. 596
- Dei providentia erga homi-
num salutem. 601
- Deus non ad otium et iner-
tiam nos vocavit. 610
- Deus nunquam nos deserit. 611
- Deus adminicula nobis por-
cedit ad regnum celorum
consequendum. 611
- Deum amare, ut par est,
sine divina gratia admi-
sumus ad christianam pro-
dentiam. 614
- Deus in justificatione mentem
sanat non carnem. 616
- Deus requirit summum amo-
rem in opera et studio
quod ei navamus. 622
- Dei omnia opera bona. 628
- Deus omnibus operibus suis
suam bonitatem imperti-
vit. 623
- Dei voluntatem quare maxi-
me colamus. 623
- Dei viae investigabiles. 623
- Deus nobis melius consulit
quam nos optare possimus. 624
- Ad Dei gloriam omnia ad
usus vite necessaria sunt
referenda. 625
- Dei infinita potentia colen-
da. 634
- Deus promptus et paratus
ad condonandum peccata
penitentibus. 646. et seqq.
- Deus peccatis offenditur. 645
- Deus beneficentissimus pa-
rens. 645
- Deus justitie retinentissi-
mus. 647
- Deus quomodo tentet suos. 661
- Deus quomodo tentari sinit
bonos. 662
- Deus quomodo nos in tem-
tationum inducere dicitur. 662
- Deus dat vires ad Satanae
prostrandum. 667
- Deus praebet vires ad vin-
cendos hostes. 667
- Dei benignitas non uno modo
eripit nos a malis. 673
- Deus non vult nos ab om-
nibus incommodis solutos
esse. 673
- Deus dat solatia iis qui ad-
versis premuntur. 675
- Deus utitur Throno minis-
tra in revocandis peccatis

Diabolus quo animo tentet homines. 661
 Diabolus quare tentator dicatur. 661
 Diabolus quibus modis utatur ad tentandum. 661
 Die dominicâ quid agere et à quibus abstinere Fideles oporteat. 454. 455
 Divitiæ non amandæ. 547
 Divites quare panem quotidianum petere debent. 634
 Divites facultates suas Deo acceptas referant. 638
 Divites quare bonis cumulantur à Deo. 639.
 Doctoris legitimi fidelis opera necessaria, vide in præfatione. 639
 Doctrina Catechismi ad captum cujusque accommodata. *ibid.*
 Doctrina fidei catholicæ quibus rebus contineatur. *ibid.*
 Doctrinæ christianæ capita quatuor. *ibid.*

E

Ecclésiæ nomine quid sit propriè intelligendum. 100
 Ecclesiæ et synagogæ differentia. 101
 Ecclesia multis nominibus vocatur. 102
 Ecclesia militans et triumphans quare dicatur. 103
 Ecclesiæ militantis et triumphantis differentia. 103
 Ecclesiæ figuræ et similitudines. 104
 Ab Ecclesiâ quinam excludantur. 105
 Ecclesiæ catholicæ proprietates et prærogativæ. 106
 Ecclesiæ caput visibile. 106
 Ecclesiæ unitas. 108
 Ecclesia sancta appellatur. 109

Ecclesia catholica. 110
 Ecclesiæ veræ dignoscendæ

à falsa certissima regule 111
 Ecclesia est apostolica. 113
 Ecclesia non potest errare. 113
 Extra Ecclesiam verus cultus non reperitur. 113
 Ecclesiæ auctor Deus. 113
 Ecclesiam claves regni cælorum habere fide intelligimus. 114
 Credere Ecclesiam, et non in Ecclesiam, cur dicatur. 114
 Eleemosynæ necessitas. 515
 Ad eleemosynam faciendam cohortatio. 615. 516
 Labore ac manibus ea querenda quibus inopum indigentia levare possit. 516
 Eleemosyna orationi addenda. 579
 Eleemosyna medicina est accommodata sanandis animæ vulneribus. 655
 Episcopi administratio quæ. 377
 Episcopus tantum ordines confert. 379
 Escarum conquisitissima genera persequi non licet. 635
 Eucharistiæ usu qui aliquandiu carent, plurimum damni patiuntur. 171
 Eucharistiæ institutio. 239
 Eucharistiæ dignitas et excellentia. 233
 Eucharistiæ sacramentum pluribus nominibus appellatum. 234
 Eucharistia quare dicatur communio. 234
 Eucharistiam post cibum et potum sumere non licet. 235
 Eucharistia verè est sacramentum et unum ex septem. 235
 In Eucharistiæ sacramento adoramus corpus et sanguinem Christi. 236
 Quæ propriè sacramentum

- rationem habent in Eucharistia. 236
 Eucharistia cum ceteris sacramentis differentia. 236
 Eucharistia sacramentum perfectum fuit materiam consecratio. 237
 Eucharistia est unum tantum sacramentum et non plura. 237
 Eucharistia sacramentum tria significat. 238
 Eucharistia sacramenti materia duplex. 239
 Aqua medica vino quare admisceatur. 240
 a Eucharistia sacramento quid significet panis et vinum. 243
 Eucharistia sacramenti forma. 244
 Forma consecrationis vini et ejus declaratio. 246, 247
 a sacramento Eucharistia tria sunt maxime admiranda. 250
 a Eucharistia verum corpus Christi et sanguinem contineri. 261
 Eucharistia sacramentum non est tantum signum corporis Christi. 251, 252
 Eucharistia fructus. 253
 a Eucharistia sacramento totus Christus continetur. 256
 a Eucharistia sacramento quod sint concomitantia. 257
 In consecratione quare separatim sunt in sacramento Eucharistia. 257
 a quavis utriusque speciei particula Eucharistia totus Christus continetur. 257
 Panis et vini substantia post consecrationem in sacramento Eucharistia non remanet. 258
 ut consecrationem quare Eucharistia sacramentum panis et vinum vocatur. 258
 Conversio admirabilis in sacramento Eucharistia transubstantiatio vocatur. 260
 Eucharistia sacramentum non curiose scrutandum. 26
 Quare ratione Christus sit in Eucharistia sacramento. 263
 Panis et vini species in sacramento Eucharistia sine aliquo re subjecta manent. 263
 Eucharistia sacramentum quare sub panis et vini specie administrari Christus instituit. 264
 Eucharistia fons omnium gratiarum. 265
 Eucharistia quomodo gratiam tribuit. 266
 Prima gratia homini non tribuitur, nisi prius Eucharistia sacramentum voto perceperit. 267
 Eucharistia omnium sacramentorum fons. 267
 Eucharistia figura est mensae. 268
 Eucharistia utilitates. 269
 Eucharistia sacramenti servandi tres rationes. 270
 Maximis bonis se privant qui eam parati sint sacramentaliter sumere corpus Domini, spiritu tantum accipiant. 271
 Eucharistiam accipere homini licet ante sacramentalem confessionem, si sacerdotis facultas data sit, et si poenitentia mortalis conscientia stimulet. 273
 Jejunium ad Eucharistia sacramentum accedere debemus. 274
 Aliquot dies ab usibus abstinentium ab illis qui matrimonio juncti sunt, cum ad communiam accedere valent. 275
 Eucharistia communio communis iteranda. 275

- tidie alenda est anima. 275
 Eucharistiam olim Fideles
 quotidie sumebant. 276
 Ab Eucharistiae communio-
 ne excipiuntur qui aeta-
 tem et rationis usum non
 habent. 278
 Eucharistia quare infantibus
 negetur. 278
 Eucharistiae sacramentum
 amentibus non detur. 278
 Eucharistiam sub utraque
 specie laicis sumere non
 licet. 279
 Quare Ecclesia consuetudi-
 nem communicandi sub
 utraque specie prohibuerit.
 279
 Eucharistiae sacramentum
 conficiendi solis sacerdo-
 tibus potestas tradita est.
 281
 Qui non est consecratus sa-
 cra vasa tangere non au-
 deat. 281
 Eucharistia est sacrificium.
 282
 Eucharistia victima Deo
 gratissima. 282
 Eucharistia à Christo insti-
 tuta duabus de causis. 283
 Eucharistia, ut sacramen-
 tum est, non solum me-
 rendi, sed etiam satis-
 faciendi vim habet. 284
 Eucharistiae sacrificium
 quando institutum. 284
 Eucharistiae figurae et ora-
 cula. 285
 Eucharistiae sacramentum
 inexplicabile pignus chari-
 tatis. 637
 Eucharistiae sacramentum
 quare dicatur panis noster.
 637
 Eucharistiae sacramentum
 quare dicatur quotidianus
 panis. 638
 Exempla quae ad bene spe-
 rahdum nos inducere pos-
 sunt. 673
 Exempla humanae infirmi-
 tatis. 676
- Exitus rerum Deo permit-
 tendus. 679
 Extrema-Unctio. 343
- F
- Falsum testimonium quid.
 541
 Falsi testimonii damna. 543
 Falsum testimonium non so-
 lum in iudicio, sed extra
 iudicium vetatur. 545
 Falsum testimonium dicere
 contra se non licet. 545
 In falsis testimoniis menda-
 cium numeratur. 544
 Festorum dierum praecep-
 tum. 449 et seqq.
 Festi diei cultus quare insti-
 tutus. 450
 Festi dies praeter sabbatum
 alii apud Iudaeos. 458
 Festi dies praeter diem do-
 minicum quare instituti
 ab Ecclesia. 459
 Dies celeberrimi in Ecclesia.
 459
 Festis diebus quibus ope-
 ribus Christiani se exer-
 cere debeant. 460
 Felicitas in quo consistit.
 158 et seqq.
 De felicitate aeterna, vide
 10 et 11 Symboli articu-
 los integros.
 Fides ad salutem consequen-
 dam necessaria. 11
 Fidei multi gradus. 12
 Quid primo credendum. 113
 Notitia quae fidei discipli-
 na comparatur multo cer-
 tior est quam quae huma-
 nis est rationibus compre-
 hensa. 14
 Fides de omnipotentia Dei
 quam necessaria et utilis.
 24
 Fides redemptionis ad sa-
 lutem necessaria semper
 fuit. 31
 Fides veterum et nostra es-
 dem. 32
 Fides penitentiam antea
 dat oportet. 39

- Fides necessaria in oratione.** 573
Fide firmum esse, caput est ad ritè orandum. 573
Fiducia de Deo undè ortum habeat. 573
Fiduciam conciliat nomen Patris in oratione. 573
Fiducia orationis undè in nobis oriatur. 573
Figure mysterii crucis. 53
Figure confessionis. 318
Filius Dei est verè Deus Jesus Christus. 37
Filius Dei quomodo generatur. 37
Forma sacramenti Eucharistiæ declaratur. 244
Forma sacramenti Pœnitentiæ. 298
Forma sacramenti Extremæ unctionis. 348
Forma sacramenti Confirmationis. 222
Formula orandi diversa ad Deum et sanctos. 420
Fornicationis peccati calamitas propria. 498
Fornicationis detestatio. 499. 500
Fratres sunt omnes Fideles. 589
Frugalitati consulendum. 516
Fructus arboris vitæ. 627
Fructus uberrimus orationis est impetratio. 678
Furti præcepti vis auditoribus inculcanda. 505
Furti præcepto Dei benignitas erga nos maximè percipitur. 505
Furti præceptum est tamquam custodia, quâ externæ res, et nostræ facultates muniuntur. 505
Furti præceptum in duas partes divisum. 505
Furti quid nomine intelligatur. 506
Quarè septimum præceptum Furti nomine non rapinæ notatum sit. 506
Furtum quod est injusta possessio, et usus rerum alienarum variis nominibus notatur. 506
Furandi etiam animus lege Dei prohibetur. 507
Furtum quàm grave scelus sit. 507
Furti immanitatem declarant quæ furtum consequuntur. 508
Furtorum multa genera. 508
Furum varia genera. 509
Furti excusationem nullam accipit Deus. 518
Furtum non excusandum. 518
In furtis excusationes quibus se defendunt homines. 518 *et seqq.*
Fur divinum nomen dedecorat. 519
- G**
- Gaudia intima sanctorum.** 637
Gloria inenarrabilis sanctorum. 139 *et seqq.*
Gloria Dei quomodo in oratione petatur. 595
Gloria quid. 607
Gradus quibus ad orationem accedimus. 570 *et seqq.*
Gratia quid. 607
Gratiam quomodo Eucharistia conferat. 233
Gratiarum actio cum oratione jungenda. 578
Gravitas relabentium. 58
- H**
- Hæreticorum artes quibus sunt usi ad impia dogmata infundenda.** 4
Hæreticus quis dicatur. 99
Hebræorum gentem quarè Deus delegerit. 413

- Hebraici populi liberatio ab Ægypto. 412
 Hebræos durissimâ servitute premi quare Deus permiserit. 413
 Hebræo populo promissa præstita post 400 annos quare. 414
 Locus et tempus in quo Israel legem à Deo accepit. 414
 Homicidium prohibens præceptum auditu jucundum. 481
 In præcepto non occides, duo continentur. 481
 Homicidium quod in hoc præcepto non vetatur. 482
 Occidere vetitum est omnibus. 484
 Homines omnes hujus legis vi : Non occides, defenduntur. 484
 Seipsum non licet occidere. 484
 Lex non occidendi, non solum manus, sed animum cohibet. 485
 Homicidium peccatum est nefarium. 486
 Homo ad imaginem et similitudinem Dei formatus. 28
 Homo non vi naturæ sed divino dono immortalis. 28
 Homo postremo creatus, non vi naturæ, sed divino beneficio immortalis ibid.
 Hominis prima ruina. 31
 Homo christianus quantum Christo debeat. 40
 Homines divini cultûs cupidos esse oportet. 430
 Homo quid debeat Deo. 587
 Hominum miseriæ. 602
 Hominum miseriæ propter peccatum primi parentis. 612
 Homo quæ bona per peccatum amiserit. 612
 Homines comparantur agris et iis qui gustum amiserunt. 613
 Homo pueris compar
 Homo etiam justificatus ita habet domitos affectus, ut illi postea citari non possint. 6
 Homines voluptuosi à divina voluntate alieni. 61
 Hominis instabilitas. 60
 Hominis imbecillitas. 62;
 Homo quâ maledictione condemnatus post Adæ peccatum. 637
 Hominis inscitia et imbecillitas. 636
 Præceptum de honore parentum. 463
 Honorare quam vim habet. 469
 Honoris vox ritè in præcepto posita. 469
 Honorandi à nobis parentes cujuscunque generis. 469
 Honoris officia quæ in parentes conferri debent. 471
 Honor mortuis parentibus tribuendus. 473
 Honorantes parentes quos fructus percipiant. 476
 Parentes spernentibus immatura mors timenda. 478
 Hostes humani generis omnes adversus nos artes excogitant. 549
 Hypocritæ animo non orant. 577
 Hypocritarum mos in orando fugiendus. 577
- I.
- J**ejunium et eleemosyna orationi socianda, vide Eleemosyna. 579 et seqq.
 Jesum Christum Filium Dei credentes quam utilitatem capiant. 30
 Jesus Dei Filius solus nos potuit Deo reconciliare. 31
 Jesus quid significet. 33
 Jesus nomen quomoda alie ejus nomina continent. 34
 Jesus Christus, Rex, sacerdos et Propheta unum. 34

INDEX.

701

us Dei verus Deus. 37

Christi et Sancti in Ecclesiâ habere lœm licet, sed maledictum bono fact. 426 et seqq. gloriâ sanctorum in orationem Domini enuntiat, quid debeat. 570

e Verbi quanti fac- 42
ois mysterium non recte conficit. 42
nationem nulla fac-
naturarum confu- 42

ois Verbi opus, Spiritui Sancto, po-
quoddam ratione tri- 43

rationis mysterio
a supra naturæ or-
quoddam naturæ
ita. 43

que in Verbi in-
que acciderunt. 43
da omnia æque ani-
vada. 676

am habemus ex-
um rerum ad vic-
ritatemque excolen- 627

non debemus cum
procos non exam-
m. 676

, vide Baptismus.
171 et seqq.

a hominis quomodo
ei possit. 643

a nominis signifi-
64

a loca quot sint. 64
a ad loca quomo-
dissime descenderit. 65

ad fidem conversus
a uxorem retineat. 395

de hominum erga
665

Inhumanitas in agnosce-
glenda ab eo qui à Deo
vult exaudiri. 672

Inimicorum dilectio præ-
tantissimum charitatis of-
ficium. 489

Inimicos diligentes sunt fi-
lii Dei. 650

Inimicis non est irascen-
dum, sed Diabolo. 676

Inimicis parcendum, si vo-
lumus nobis peccata di-
mitti. 649

Inimici diligendi. 650

Inimicis non parcentes quid
à Deo petere debeant. 650

Inimici invisibiles quales.
657

Inurias oblivisci est Chris-
tianis omnino persuaden-
dum. 651

Inurias oblivisci quomodo
suadendum. 490

Inuriæ remittendæ ab eo
qui vult ut Deus sibi ig-
noscat. 649

Injuriarum oblivionem à no-
bis requirit Deus. 649

Inurias qui condonant, que
commoda capiant. 492

Inurias condonare melon-
tes in quas incommoda in-
cidant. 492

Remedia ad depetendas in-
urias. 493

Inurias remittendi volun-
tas sufficit reclamantibus
corruptæ naturæ appeti-
tionibus. 651

Injuriarum oblivio est op-
tima elemosyna. 654

Inurias non oblivisci in
animo habendas, uti de-
bent hæc precatationis con-
ditione, dimitte nobis de-
bita nostra, sicut et nos
etc., et cur. 651

Instrumenta quibus queritur
et invenitur regnum Dei
paranda. 600

Interpretatio hujus vocis Amen. 677 *et seqq.*
 Irasci quandò sit peccatum vel non sit. 486
 Judex omnium Christus, quare futurus. 83
 De judicio finali. 83
 Judicium Christi de nobis duplex fiet. 84
 Judicii generalis necessitas. 85
 Judices venales rapinas committunt. 512
 Judicia forensia jure et ex legibus administranda. 530
 Jurans quid considerare debeat. 489
 Jurare, juramentum, jurans. 439. *et seqq.*
 Jurisdictionis potestas undè probetur. 326
 Jus naturale seu lex naturæ quid sit. 407
 Jus naturæ violant qui inimicis non parcent. 649
 Justificari non potest qui non est paratus ad omnia Dei præcepta servanda. 410
 Justificatio peccatorum est infinitæ Dei potentie opus. 121
 Fit per sacramenta tanquam instrumenta. 157
 Justitia originalis supra naturæ facultatem homini à Deo data. 28

L

Lacrymæ in poenitentia summopere optandæ. 308
 Lex naturæ à lege scripta non diversa. 407
 Lex in decalogo contenta non est nova lex, sed naturæ lex illustrata. 407
 Lex quantà majestate data. 408
 Legis jussa difficultatem non habent. 408
 Legi obtemperandum. 409
 Legis observantiæ fructus. 410

Ad legem observandam propensiores nos reddit, scire Deum esse Dominum nostrum. 407
 Lex omnis ad præcepta servanda homines præmio aut poenâ inducit. 428
 Legis servandæ modus et ratio. 433
 Lege non concupiscendi præscripta quid à Deo provisum sit. 539
 Lex Dei intimo animi sensu servanda. 539
 Legum divinarum et humanarum differentia. 539
 Lex divina quasi speculum quoddam est in quo naturæ nostræ vitia intuemur. 539
 Loquacitas vituperanda. 534
 Loquacitas in oratione prohibetur, non longæ preces. 577
 Lucris honestis tranquillitas inest. 636

M

Magistratibus politicis honor deferendus. 475
 Iisdem quandò obtemperandum et quandò non. 475. 476.
 Mariti erga familiam officia. 400
 Mala cum patimur, ad Dei auxilium confugimus. 670 *et seqq.*
 Malorum omnium liberationem non petimus. 673
 Mala quædam quæ communiter mala putantur, sunt tamen fructuosa. 673
 Mala illa deprecamur quæ nullam animæ utilitatem afferre possunt. 673
 A quibus malis liberari petendum sit. 673
 Mala quæ in nos à proximis proficiscuntur, demoni assignanda. 676
 Malorum liberatio à Deo impetranda. 676

INDEX.

703

quæ condempna-
hæne post Adæ
1. 627
q, vide tertium
articulum. 41 et
568
sacramenti Eucha-
plex. 239
sacramenti pœni-
297
sacramenti Extre-
tionis. 47
tum undè dictum.
524
I sacramentum
sacramentis appella-
584
I definitio, et ejus
o. 585
am inire non per-
legibus à matri-
monio exclusus.
585
I vis et natura,
enactit. 586
matrimonium ef-
586
verbis que præ-
cipue significant ex-
r. 587
alterius tantum
sacramentum conjun-
ctio esse non po-
586
te est ad declara-
tionem concessum.
586
lum non contrahi-
verba futurum tan-
dificantia. 587
conjugum post me-
am peribeat, quod
ut mutare non po-
587
loco in matri-
monio, et signa suf-
587
sacramentum ut verum
sacramentum existat, con-
cessum non re-
587
I duplex ratio, ut

est sacramentum. 588
Matrimonium ut est effi-
cium naturæ à Deo institu-
tum. 588
Matrimonium indissolubile.
589
Crescite et multiplicamini,
non omnibus hominibus
matrimonii necessitatem
imponit. 589
Virginitas semper com-
mendatur, sucto jam hu-
mano genere. 589
Matrimonium quibus cau-
sis institutum. 590
Quem finem sibi proponere
debeant qui nuptias con-
trahere debent. 590
Matrimonii natura et sacre-
mentum est. 591
Matrimonium sacramentum
esse, et unum de septem
legis evangelicæ sacre-
mentis. 592
Matrimonii sacramentum à
Christo institutum. 593
Matrimonium gratiam sig-
nificat et tribuit. 595
Matrimonii sacramentum
quantum præstat matri-
monio ante legem. 594
Matrimonia Judæorum. 594
Quare antiqui patres plures
simul uxores ducant. 595
Libellus repudii quare in
lege Moisi concessus. 595
Polygamia à matrimonii na-
tura aliena. 595
Matrimonium duorum tan-
tum et non plarium con-
junctione definitur. 595
Infidelis ad veram religio-
nem conversus, primam,
cæteris relictis, pro uxore
habeat. 595
Matrimonii vinculum nul-
lo iuræ dissolvi potest.
596
Matrimonium dissolvi non
posse utilissimum est. 596
Matrimonii bona tria. 596
Mutua viri et uxoris effi-

Matrimonia clandestina neque vera neque rata esse. 402
 Matrimonii impedimenta. *ib.*
 Matrimonium contrahentes quomodo affecti esse debeant. 402
 Matrimonii usus quis esse debeat. 403
 A matrimonio officio interdum orandi causâ abstinendum. 404
 Mœchari prohibitum est præcepto sexto. 494
 Mœchia quare post homicidium prohibeatur. 494
 De mœchiæ peccato vide totum 6. præceptum. 494
 Medicina à Deo hominibus data. 672
 In medicinæ remediis quomodo spes ponenda. 672
 Mendaciorum genus esse fugiendum. Et cætera de mendacio, vide in octavo præcepto. 521
 Mens bona à Deo postulanda. 633
 Merita nostra à passione Christi pendent. 339
 Merita nostra passionem Christi non obscurant. 339
 Mereri possumus gratiâ adjuti. 339
 Minæ à Deo propositæ his qui furtum committunt, vide in septimo præcepto. 504.
 Minister Sacramenti Baptismi proprius. 185
 Ministrorum Baptismi ordo qui servandus est. 186
 Minister proprius sacramenti confirmationis. 223
 Ministrum confessionis scientiâ et prudentiâ præditum esse oportet, vide de pœnitentiâ. 288
 Minister sacramenti Ordinis. 379
 Miseriæ hominum, de his in tertiâ petitione. 611
 Missæ sacrificium idem est cum eo quod in cruce oblatum est. 286

Missæ sacrificium non est nuda commemoratio sacrificii in cruce peracti, sed verè propitiatorium. 287
 Missæ sacrificium pro mortuis offertur, et illis prodest. 287
 Missæ ritus non supervacanei. 288
 Mulier quare ex latere viri formata non ex pedibus aut ex capite. 400
 Mulier viro subdita sit. 400
 Mulier libenter se domi contineat. 401
 Mulieris officia. 400

N

Necessitate nostrâ cognitâ ad patrem adire cogimur. 628
 Necessitati nostræ quæ supersunt, cum aliis communicanda. 635
 Nequitia carnis et spiritus. 657
 Nomina imponenda baptizatis, vide de baptismo. 215
 Nomina gentilium imponentes baptizatis reprobentur. 215
 Nomen Deo Tetragrammaton non pronuntiare inanis est superstitio. 435
 Nomina Deo imposita. 435
 Nomini divino quàm verus honor attribuat. 435
 Nomen Dei quomodo sanctificari petatur. 596
 Nomen Dei sanctum et terribile sanctificatione non eget. 596
 Nomen Dei quomodo sanctificatur in omnibus. 597
 Nomen Dei re, non verbis tantum sanctificandum. 599
 Nota certa judicandi, quæ sit prava, quæ recta petitio. 620
 Novissima populo sæpius commemoranda.

INDEX

703

bre tenentur omnia
se voluntati. 623
tutis seu detractio,
de his in octave pre-
s. 521
redimendi humanam
a eminet inter opera
rationis et orationis.
586
in regnum Dei con-
tur. 610
bona neque perficere
a instituta potest ho-
lens Dei adiumento. 614
que sint fide et cha-
s sunt, nullo modo
Deo esse possunt. 340
antefactoria que. 340
se primo Deum, deini-
anti. 569
optimus modus. 560
se pro quibus. 563
sancti, et qui ra-
i, ut nostri miseran-
569
ratio. 573
um est in spiritu et
nte. 573
in spiritu concen-
ta inchoat non ha-
577
um in nomine Christi.
578
a Deo honorum ha-
na. 554
majestas divina sit
lor. 678. 679
e cum Deo colloquim-
678
que fructus et munus
678
sunt gradus petendi
ad a Deo et gratias
al. 560 et seqq.
precandi vocem of-
fendo. 561
mensuram in oratione
exaudiat et juret. 562
ad Deum necessaria.
552
e in oratione perne-

tabet. 552
Oratio ad Deum virtus.
555
Orationis utilitas et fructus.
554 et seqq.
Oratio est quoddam religio-
nis argumentum. 554
Oratione Deo nos subjectos
esse profitemur. 554
Oratio est cordis clavis. 554
Orationis vis et utilitates. 554
Oratio quibus partibus con-
tet. 559
Orationis partes principum
dam. 559
Oratio eorum qui nondum
fidei lucem acceperunt. 562
Oratio quorum non exau-
diatur a Deo. 563
Orationes pro impiis factis
multam vim habent. 567
Orationes pro mortuis in
purgatorio ab Apostolis su-
zere. 567
Orationes pro peccatoribus
ad mortem non proficiunt.
567
Orationem Dominicam ante
imagines sanctorum pro-
munians quid sentire de-
beat. 570
Oratio humilis. 570
Orationis preparatio. 570
In oratione qui vult exau-
diri, a quibus ei acerbis-
sime abstinendum. 571
Orationem nostram facit am-
crabilem contemptus divi-
ne legis. 572
Oratio dubitationem non ad-
mittit. 573
Oratio mentalis vocalem non
excludit. 573
Oratio mentalis principum
locum tenet. 573
Orationis vocalis propria uti-
litas et necessitas. 576
Oratio privata et publica. 576
Orationis Dominicam exponi-
tis. 580
Orationis Dominicam cum-
dum. 580 et seqq.
Oratio pro altare facta ali-

prodest. 590
 Orationes sunt arma contra Satanam. 665 et 666
 Ordo servandus in oratione. 671
 Ordo præposterus à multis in oratione servatur. 670
 Ordo quid. 364
 Ordinis sacramentum multos habet gradus et varias functiones. 364
 Ordo sacer inter Ecclesiæ sacramenta quare enumerandus. 364
 Ordines septem. 365
 Ordines majores et minores. 366
 Prima tonsura. 366
 Ordo ostiarii, munus. 368
 Ordo lectoris, officium. 369
 Ordo exorcistarum, munus. 369
 Ordo acolytorum, munus. 370
 Ordo subdiaconi, officium. 370
 Ordinibus sacris lex perpetuæ continentię imponitur. 371
 Ordo diaconi, munus. 372
 Diaconi munus est evangelium explanare non tamen ex superiori loco. 372
 Ordo sacerdotii. 373
 Ordines quibus sint dandi. 380
 Quibus non. 381
 Ordines sacri fiunt statis diebus quibus etiam jejunia indicuntur. 379
 Ordinandi prius sacramento Pœnitentię conscientiam purgent. 380
 Ordinis sacramentum pueris et furiosis non conferendum. 381
 Qui ætatis annus in singulis Ordinibus expectandus. 381
 Ordinis sacramentum gratiam confert. 382
 Ordinis sacramentum characterem imprimit. 382

P

Panis nomine multa in divinis litteris significari. 639
 Panem petendo quid à Deo petamus. 639
 Panis quotidiani nomine victui necessaria petimus. 651
 Panis ad necessitatem non ad luxuriam petendus. 639
 Panis à nobis jure acquirendus; non injustitiâ, vel fraude. 639
 Panis quare quotidianus appellatus. 633
 Panis assiduè à Deo petendus quare. 633
 Panem quotidianum quomodo divites petere debeant. 634
 Panis spiritualis petendus. 635
 Panis spiritualis quid significet. 676
 Panis qui Christus est, incredibili lætitiâ perfundit piorum animas. 637
 Panis noster substantialis Christus est in Eucharistiæ sacramento contentus. 637
 Parentum officia erga filios. 478
 Parentibus quando non obediendum. 469
 Parentes spernentibus immatura mors timenda. 478
 Passionis Christi mysterium maxime Dei potentiam et benignitatem ostendit. 639
 Passio Christi sæpius populo proponenda. 59
 Passionis Christi tempus quare observatur. 51
 Anima Christi quoad inferiorem partem cruciata. 50
 Passionis Christi causa. 50

- a est Christus pennis
 rianinus. 59
 ones Christi aschiores
 in sanctum. 60
 e Christi quam commo-
 nibis conferat. 60
 e Christi nobis veniam
 antequam impetret. 639
 mione Christi omnia
 lesationis via et ratio
 dit. 639
 rum Ecclesie verba
 quam Dei verba reci-
 nda, in prout. 640
 ribus improbis obedi-
 u. 475
 : rex quid in Deo sig-
 cat, vide 1. art. 11.
 quare dicatur prima
 sona in divinis. 19
 tum honor. 465 et seqq.
 : monius qui vocatur.
 469
 tes cuiuscunque gene-
 e nobis honorandi. 470
 et seqq.
 tes nimiam avertita-
 et indulgentiam fu-
 it. 470
 omnia Deo. 581
 si baptizandum, et
 : ad eos spectant, vide
 sacramento Baptismi.
 187 et seqq.
 si eorum officia.
 187
 terum et peccati puna
 Adam ad nos pervenit.
 51
 in quodam remitti non
 u, quomodo intelli-
 501
 in cogitatione condi-
 debemus. 300
 nam consequenter duo.
 330
 urum nostrorum in-
 digne averna à nobis
 e operibus nostris non
 efficit. 648
 e omnes additos esse.
 641
 Peccatorum recogitatio quo-
 llo esse debet. 641
 Peccatorum turpitudine. 640
 Peccati poenitentia. 645
 Peccatum, etiam sine actu
 transierit, macula tenet
 et reatus permanet. 643
 Peccatorum semper interqui-
 tur ira Dei. 644
 Peccatorum dolor et con-
 tus quam sit necessarius.
 642 et 644
 Peccata penitentibus conde-
 nare semper promptus est,
 et paratus Deus. 645
 Peccata sine Dei auxilio vi-
 ture non possumus. 641
 Pejoratio qui jurando iusti-
 tiam deserit, vide in se-
 cundo precepto. 433
 Pejorari variis modis sole-
 mus. 433
 Summa hominum proeli-
 vitas ad pejorandum. 434
 Propter perjurium diversis
 suppliciis affligimur. 430
 Penitentia necessitas. 388
 Penitentia non carere pla-
 rima damna affert. 171
 Penitentia que est virtus,
 quaque ad eam pertinent.
 191. et seqq.
 Penitentia sacramentum est
 necessarium. 300
 Penitentia potest iurari. 297
 Penitentia varie notio et
 potestas. 300 et seqq.
 Penitere Deum per trans-
 lationem dicimus. 291
 Penitentia varie signifi-
 cationes in quo differant.
 292
 Penitentiam fidem antecor-
 dat. 290
 Penitentia intima quare sit
 virtus. 290
 Penitens vult quid alibi pro-
 ponat. 293
 Quibus gradibus ad peni-
 tentiam licet ascendere.
 292
 Penitentia regnum cele-
 292

- rum sacræ litteræ pollicentur. 294
- Pœnitentia exterior est sacramentum. 295
- Pœnitentiæ sacramentum quare Deus instituerit. 295
- Pœnitentiæ sacramenti materia et forma. 297. 298
- Pœnitentiæ ceremoniæ et ritus. 298
- Pœnitentiæ sacramenti fructus. 300
- Pœnitentia nos in Dei gratiam restituit. 300
- Pœnitentiæ partes integrales. 302
- Pœnitentia quare ex partibus constet. 303
- Pœnitentia publica quare publico peccato indicatur. 336
- In Pœnitentiâ duo animadvertenda. 338
- Pœnitentiæ poenâ nobis suscepta Dei animadversionem avertit. 338
- Pericula in quibus assidue versemur ante oculos ponenda. 656
- Permissio in Deo quomodo intelligatur. 663
- Personarum divinarum proprietates. 21
- Persona prima in divinis quare Pater dicatur. 21
- Quæ ad divinas Personas pertinent subtilius exquirere non oportet. 21
- Petitores et accusatores quomodo sint monendi. 532
- Philosophia christiana à seculari sapientiâ quid differat. 16
- Philosophi quid de Deo senserint. 16
- Pontifex Romanus Catholicæ Ecclesiæ caput. 106
- Pontifici Romano summa dignitas et jurisdictio divinitus data. 378
- Pontifex Romanus moderator universalis Ecclesiæ, Petri successor, et Christus verus et legitimus Vicarius. 378
- Præceptum primum decalogi. 411
- Præceptorum ordinis ratio. 416
- Præceptum duplex continetur in verbis primi præcepti. 416
- Præceptum omnium primum et maximum. 417
- Præcepti primi transgressores. 417
- Præcepto primo non prohibetur ars sculpendi, pingendi et fingendi. 420
- et seqq.*
- Præceptum primum quare à secundo separatum. 435
- Præcepti secundi lex quid prohibeat et quid jubeat. 434
- Præcepti de diligendis parentibus usus latissime patet. 466
- Præcepta decalogi duabus tabulis incisa et quare. 466
- Præceptum de diligendis parentibus quare matrem explicet. 475
- Præcepta ultima duo quare simul conjuncta. 557
- Præceptorum duorum ultimorum duplex necessitas. 558
- Pretium crucis Christi quanti sit. 617
- Prædicatio divini verbi nunquam intermittenda, in præfatione.
- Prædicare non debet aliquis nisi mittatur. *ibid.*
- Prædicatio verbi Dei fidem nobis acquirit. *ibid.*
- Prædicantium verbum Dei auctoritas. *ibid.*
- Præmia victoribus proposita. 668
- Præparatio ad orationem in quo consistit. 570
- Præparatio ante Communionem

INDEX.

709

illa et quam ne-
273. et seqq.

ad communio-
nem ut jejuni ec-
274
et providentia Dei
tines. 601

605 et 633
qui. 523

et continentia om-
niscientia. 498

et ignis. 64
R

et quot eorum ge-
nera. 511 et seqq.

quod peccatum est
etiam. 506

etiam patet quam
511

et rapinarum va-
ria. 511 et seqq.

etiam ponderis quid
sunt. 586

etiam. 475
etiam. 600

etiam ante omnia pos-
sunt. 601

etiam postulat mag-
norum vim conti-
nentiam. 601

Christi non est de
de. 605

Christi quid sit. 605
Christi intra nos. 606

Christi quare jus-
tatur. 606

gratiam Dei in qui-
bus. 606

gratiam Dei quid. 606
gratiam prius po-
quam glorie. 607

Christi quod est
etiam. 607

etiam propagatio.
607

Dei quomodo ve-
nitatorum. 608

Christi quomodo
607. 608

etiam excellentia.
690

Regni colorum consequen-
di adminicula à Deo nobis
concessa. 610

Regnum colorum ingredi
cupientes petere debent
à Deo ut fiat voluntas ejus.
612

Remedia adversus noxas cu-
piditates. 547

Remedia egrotantis animae
Poenitentia et Eucharistia.
653

Remissio peccatorum in Ec-
clesiâ reperitur. 119

Remissionis peccatorum be-
neficium quanto studio sit
suscipiendum. 120

Remittendi peccata potes-
tatem Christus episcopis
et sacerdotibus in Ecclesiâ
concessit. 122

Peccata nostra Christi san-
guine remittuntur. 123

Remissionem peccatorum ap-
pelle sine poenitentia con-
sequitur. 652. 647

Restitutio poenitenti est ne-
cessaria. 513

Qui cogendi sunt ut resti-
tuant. 543

Resurrectio Christi et de
ejus glorioso mysterio. 67
et seqq.

Christus sua virtute resur-
rexit. 68

Resurrectionis beneficio
Christus primus est om-
nium effectus. 69

Resurrexisset Christum tertio
die, et quomodo intelli-
gitur. 70

Resurrectionis Christi mys-
terium maxime necesse-
rium. 71

Resurrectionis Christi finis.
72

Resurrectio Christi quæ no-
bis exempla sumenda pro-
ponat. 74

Resurrectionis spiritualis sig-
na. 75

Resurrectionis mortuorum
R c

- fide, fides nostra inni-
 tur. 125
 Resurrectio hominis quare
 resurrectio carnis dicatur. 125
 Resurrectio carnis exemplis
 et testimoniis comproba-
 tur. 126
 Resurgentium varia condi-
 tio. 129
 Resurrecturi, omnes mori-
 turi sunt, nemine excep-
 to. 130
 Resurgent corpora nostra im-
 mortalia. 133
 Eorum qui resurgent dotes.
 134 et seqq.
 Ex Resurrectionis articulo
 qui fractus capiantur. 136
- S**
- S**abbati celebritas quare in
 sacris litteris sæpius præcipitur. 451
 Sabbatum quid significet. 455
 Sabbatisanctificatio quid. 455
 Sabbatum quare domino
 consecratum. 456
 Sabbatum signum fuit. 457
 Sabbatum coeleste. 457
 Sabbatum quare in diem Do-
 minicum translatum. 458
 Sabbatum quâ ratione co-
 lendum. 460
 Sacerdotibus solis data est
 facultas sacramentum Eu-
 charistiæ conficiendi. 281
 Sacerdotes quando Christus
 instituerit. 285
 Sacerdotes silentio peccata
 in confessione audita com-
 primant. 327
 Sacerdotes Dii et Angeli vo-
 cantur. 358
 Sacerdotes novi Testamenti
 cæteris omnibus præstan-
 tiores. 358
 Sacerdotum potestas maxi-
 ma. 358
 Sacris initiandi quem finem
 sibi proponere debent. 359
- Sacerdotes mercenarii 360
 Sacerdotes in omni lege. 363
 Sacerdotes per ostium Eccl-
 siæ ingredientibus. 360
 Sacerdoti ab episcopo qua-
 rē potestas tradatur. 363
 In sacerdotibus et aliis ch-
 rici ordinandis cære-
 niæ. 366 et seqq.
 Sacerdotalis Ordo tantū
 onus est varios tamē
 dignitatis et potestatis
 gradus habet. 371
 Sacerdotes simplices. 371
 Quid in eo qui sacerdos
 creandus est, requira-
 dum. 373
 Sacerdos quam cognitionem
 habere debeat. 380
 Sacerdotis duo munera. 380
 Sacerdotii nobilitas et ex-
 cellentia. 358. 373
 Sacerdotii onus nemini te-
 merè imponendum. 359. 380
 Qui ad sacerdotium vocari
 dicantur. 359
 Sacerdotii potestas duplex.
 369
 Sacerdotii legis evangelicæ
 potestas plurimū præstat
 sacerdotio legis naturæ et
 scriptæ. 363
 Sacerdotii evangelici potes-
 tas à Christo ortum habet.
 363
 Sacerdotium duplex. 374
 Sacerdotii munus. 373
 Sacramenti nomen quomo-
 dō accipitur. 149
 Sacramentum quid. 149
 Sacramentis salus et justi-
 tia comparatur. 149
 Sacramenti definitio ex Au-
 gustino. 150
 Sacramenta inter eas res;
 quæ significant, referan-
 tur. 150
 Sacramenta sunt signa à Deo
 tradita. 150
 Sacra res est gratia Dei. 153
 Sacramentum sanctitatem
 significat et efficit. 155

INDEX.

711

de plures res sig-
 153
 de legis evangeli-
 i instituta. 155
 tum quodlibet ex
 conficitur, ex ma-
 formâ. 158
 eter omnia signa
 um vim habent.
 158
 ta novæ legis fer-
 verborum præscrip-
 bent, à quâ si dis-
 , Sacramenti ratio
 e non potest. 159
 Sacrum ceremoniarum
 secundo prætermitti
 possunt. 160
 Sacrum ceremoniarum
 habetur, nihil reve-
 Sacramenti ratione
 ut. 160
 ta quare solemnifi-
 cationis ministrum
 160
 Sacrum necessitas. 162
 Sacrum numerus. 161
 Sacrum præstantia. 159
 Sacrum differentia
 162
 Sacrum sacrorum Chris-
 163
 ta quare per homi-
 nistrari voluerit. 164
 Sacrum ministri C.
 an gerunt. 164
 ta novæ legis im-
 mediatis ministrum
 perniciosum sit
 illeis. 165
 Sacrum effectus. 166
 de gratiam justifi-
 conferunt. 167
 Sacrum novæ legis
 etiam ad vetera cam-
 en. 168
 ta tria characterem
 ent. 169
 Sacrum non Chela-

clianam nullatenus falsatur.
 171
 Sacramenta per imprecationes,
 si quæ ad eorum rectam
 rationem attinent, ritibus
 servantur, conficiantur.
 164
 Sacramenti et sacrificii dif-
 ferentia. 283
 Sacrificium uni Deo et non
 Sanctis offertur. 284
 Sacrificium unum tantum
 ta et incrementa hostia.
 286
 Sacrificium idem est quod in
 cruce oblatum est. 286
 Sanctorum communio quam
 utilis, et quid significet.
 118
 Sanctorum communione com-
 munes Christiani unum cor-
 pus sunt. 116
 Membra mortui Corporis
 Christi membra esse non
 deserviunt. 117
 Christianis in Ecclesia quæ
 sint communia. 117
 Sanctorum cultus, in san-
 ctis veneranda Dei gloria
 non minuitur sed augetur.
 420 et seq.
 Sanctorum patrocinium non
 est supererogatum. 421
 Christus etsi mediator pro-
 positus sit, non propterea
 sequitur quin ad Sano-
 torum gratiam confugere
 liceat. 422.
 Sanctorum imagines pingi
 non prohibetur divine præ-
 cepto. 424
 Satanae anas: vide Dæmon.
 Satisfactionis necessitas. 554
 Satisfactionis nomen unde.
 551
 Satisfactio variè accipitur.
 552 et seqq.
 Satisfactio quæ nobis Deum
 placatum reddit, quæ sit.
 552
 Satisfactio Christi est propter
 scelorum omnium satisfactionem.
 552

- Satisfactio canonica.** 335
Satisfactio à nobis sumpta. 338
Satisfactio quæ est sacramenti pars. 333
Satisfactionis definitio. 331
Satisfactionis vis. 338
Satisfactio nostra Christi satisfactionem non obscurat, sed multò clariorem reddit. 339
Satisfactio vera quæ requiratur. 340
Qui satisfacit, justus sit oportet. 340
Opera penalia et afflictiva suscipiuntur in satisfactione. 340
Omne satisfactionis genus ad tria præcipuè confertur. 340
Satisfaciendi vim habent incommoda et labores à Deo immissi, si patienti animo ferantur. 341
Satisfacere unus pro altero potest. 341
Satisfactorum se proximo si quid de re aut existimatione detraxerit, polliceri debet poenitens priusquam à peccatis absolvatur. 343
In Satisfactionis poenâ irrogandâ quid sit servandum. 343
Satisfactionis modum culpæ ratio compensabit. 344
Satisfactionis opera à sacerdote indicta poenitens sæpè etiam ultrò suscipiat. 344
Servire Deo, nihil magnificentius; vide in hoc, Fiat voluntas. 611
Sepulturæ Christi cur fiat expressa mentio. 55
Sepultura, Passio, et Mors in Christo quomodo ut Deo convenit. 56
Signaculum totius orationis Dominicæ. 677
Spes impetrandi maximum pondus ad impetrandum affert. 673
- Spe celestium præ quomodo nos Deo debeamus.**
Spes nostra in æ Deum tota nitatur.
Spem habere debemus petrandi veniam iurum.
Spes in tentationibus quibus nascatur.
Spes habenda, cum mur, in Dei pat
Superbia magnoperè offendit.
Spiritus sancti po non debemus ignorare.
Spiritus sancti propriificatio.
Quare personæ tertii vinis proprium non butum non sit.
Spiritus sanctus Patri lio in omnibus omqualis.
Spiritus sanctus est l
Spiritus sanctus à P lioque procedit.
Spiritus sancti ad effectus.
Spiritus Sanctus quum appellatus.
Symbolum ab Aposto positum, et quare pellatum, vide Pr fine.
Symbolum in tres distributum.

T

- T**entationum fluctib tati in precationis confugiamus.
In tentationem ne i mur orandus est
Tentatio quid.
Tentandi genera multi
Tentat Deus et qu
Tentari homines in partem.

INDEX.

715

ut quare diabolo di-
 ar. 661
 tentationem quando in-
 ilmar. 661
 et qui non impedit ten-
 tationem. 663
 esse est vita hominis
 ut terram. 664
 stiones in quo animo
 andr. 664
 uti quid a Deo petimus.
 664
 moni falsi non dicam-
 preceptum. 521
 moni falsi non dicam-
 preceptum linguae vi-
 ta cohibet. 521
 moni falsi non dicam-
 precepto dum leges con-
 sentur, una jubens, al-
 a prohibens. 521
 monium falsum non
 endi precepta quid pre-
 ceptum. 522
 in juratum iudex regi-
 s non potest. 523
 monium falsum in se
 ore non licet. 523
 monium falsum quid.
 524
 monium falsum non
 den in iudicio, sed ex-
 iudicium vetatur. 525
 .modus falsae dicendi
 ributio hominum ef-
 ditur. 526
 monium est confessio
 lis Dei. 530
 moni veri in rebus hu-
 ale maxime usus. 531
 e in iudicio caveant ne
 d explanatum non ha-
 a pro certo affirmant.
 531

V

ba pastorum Ecclesiam
 quam Dei verba rati-
 da, vide praefationem.
 divini praedicatio num-
 um intermittenda. 144d.
 Inter omnia signa
 lment vim habent, vi-

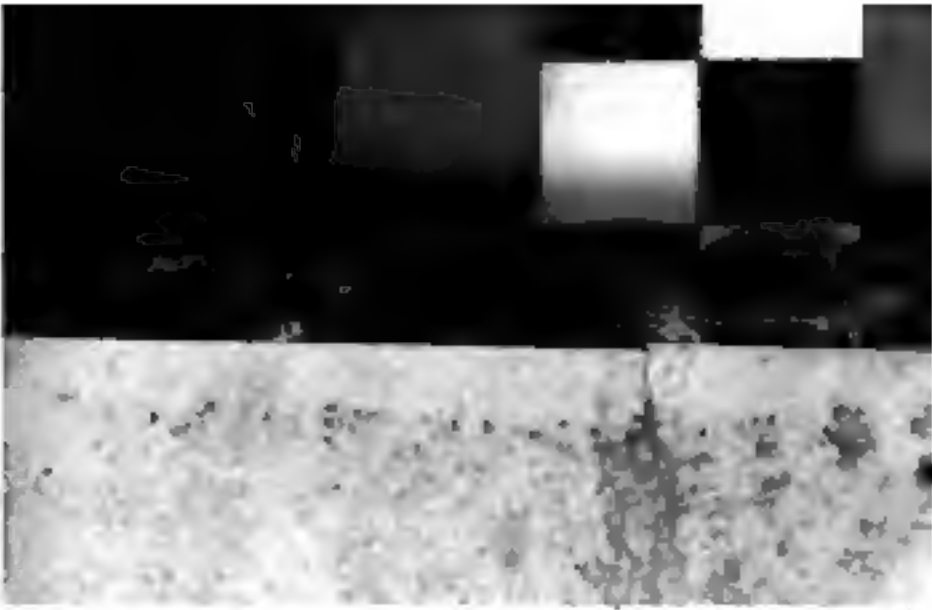
de Sacramentum. 150
 Verbi praedicationis et sacra-
 mentorum usus Christianum
 edificium fovet. 171
 Verbi incarnatio : vide in-
 carnatio. 41
 Verbum Dei cibus est ani-
 ma. 636
 Verbi Dei fames quare a
 Deo mittatur. 636
 Verum confiteri debent rei
 et sentes, cum ex iudicii
 forma interrogantur. 530
 Verum tacere interdum il-
 oet, sed extra iudicium. 531
 Vigiliae, etc. tentationes vin-
 cunt. 667
 Vir quare uxorem diligere
 debet : vide Maritus.
 Viri officium erga uxorem :
 vide Maritus.
 Vita aeterna quid significet.
 127
 Vita aeterna magis explicat
 hominis felicitatem, quam
 beatitudo. 130
 Vita hominis tentatio. 664
 Vita et salus nostra ex Deo
 pendet. 634
 Vitium linguae latissimum pe-
 tet. 521
 A vitio linguae innumerabi-
 lia mala proficiuntur. 522
 Uctionis Extremae sacra-
 mentum quare sic dictum.
 145 et seqq.
 Uctionis Extremae materia
 et forma. 147 et seqq.
 Uctionis Extremae sacra-
 mentum quo tempore adhi-
 beatur. 149
 Uctionis Extremae sacra-
 mentum suscipere apti non
 sunt qui rationis usu sa-
 rent. 151
 Quae partes corporis sunt un-
 genda. 152
 Uctionis Extremae sacra-
 mentum potest iterari. 152
 Uctionis Extremae propa-
 ratio. ibid.
 Uctionis Extremae minima-
 ter. 152

- Uctionis Extremæ utilitas. maximè petere debent. 617. 618.
 354
 Uctionis Extremæ tempus Fiat voluntas tua dicende
 opportunissimum. 354 quid sibi petatur. 628. et
 631
 Uctionis Extremæ sacra- Uxor, vide Mulier. 400 et
 mentum suscipientes egro- seqq.
 ti, quare non sanentur. 356
 356
 Voluntas Dei ut fiat quare
 petimus. 611 et seq. **Z** Elus quis Deo tribuendus.
 Voluntas Dei ut fiat qui 420

FINIS.

—